ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
MERCREDI
3 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.294 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.294

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂ

«Յառաջ» (Հոկտ. 19), Երեւանի Գրական Թերթ շաբաթաթերթէն քաղելով, արեւմտահայերէն, հատուածներ կ'արտագրէ Արմատ Զաքարեանի գրախօսականէն՝ նուիրուած Արգամ Այվազեանի վերջերս ռուսերէն լոյս ընծայած Նախիջեւանի ԻՍՍՀ Հայոց ճարտարապետական յուշարձանները խորագրուած հատորին մասին:

Հեղինակը՝ Ա. Այվազեան, իր ծննդավայրին, Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձաններուն, բնակավայրերուն մասին տարիներէ ի վեր լուրջ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ: Կը պատկերացնէ զանոնք, իրենց անցեալի պլջագիծին մէջ, լայն եւ ընդարձակ նկարագրութիւններով:

Արդէն Պատմա - բանասիրական հանդէսին 1971 - 72-ի առանձին թիւերուն մէջ իր ուսումնասիրութիւններուն նախապատկերը կը պարզէր: Կը գրէր այդ առիթով, թէ պատմական Հայաստանի մէկ մասը հանդիսացող Նախիջեւանը եւ անոր չորս գաւառները՝ Գողթան, Երնջակ, Ճահուկ եւ Շահապունիք, իրենց հայկական գիւղերով կ'ունենան եկեղեցիներ, իսկ կարեւոր վայրերն ալ մէկէ աւելի հոգեւոր կեդրոններ: Եւ, ասոնց կողքին, դպրատուներ, գրչի օճախներ եւայլն.: Տարիներ ետք, այս անգամ առանձին հատորով մը լոյս կ'ընծայէր իր աշխատասիրութիւնը՝ խորագրուած Նախիջեւանի պատմա - ճարտարապետական յուշարձանները:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ հեղինակը, առանձինն, մեծ աշխատանք կը կատարէ Նախիջեւանի հայկական դիմագիծին հաստատումին ուղղութեամբ:

Անկէ կը մնայ կարեւոր առաջադրութիւն մը: Նախ, որովհետեւ, ան կը բնութագրէ պատմական գետնին վրայ հայկական եղած ու մնացած հողամասի մը կառոյցներն, իրենց այլազան երեսներով:Ապա, որովհետեւ, անուղղակի կերպով կը ժխտէ ադրբեջանցի «պատմագէտ»ներու այն յերիւրածոյ փաստարկումները, թէ իբրեւ թէ Նախիջեւանէն մինչեւ Ղարաբաղ եւ, նոյնիսկ, ասոնց հայող հողամասերը, այլ խօսքով՝ Հայոց պատմական Արցախ եւ Ուտիք նահանգները հայկական հող նկատուելու ոչ մէկ իրաւունք ունին:

Ի զուր չէ, որ դեռ 1967ին, միշտ Գրական Թերթին մէջ, Հայաստանի պատմաբաններէն Աս. Մնացականեան, անդրադառնալով վերոյիշեալ ձգտումներուն, զանոնք կ'որակէր համաթուրանական տրամադրութիւններ: Կը գրէր յստակ.- Դժուար չէ նկատել, որ միանգամայն որոշակիօրէն այստեղ իրեն զգացնել է տալիս պանթուրքիզմի զառանցանքը...:

Բայց կարեւոր է գիտնալ, թէ ներկայիս ի՛նչ պատկեր կը պարզեն մեր պատմական յուշարձանները Ադրբեջանի մաս կազմող Նախիջեւանի ԻՍՍՀ-ին մէջ: Այս կապակցութեամբ կարելի չէ անտեսել, բնականաբար, դարերուն գործած աւերները՝ բնութեան եւ ասպատակող յելուզակներուն կողմէ: Սակայն յատկանշական կը մնան հեղինակին սա տողերը.-

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ պատմահնագիտական յուշարձանների թիւը Նախիջեւանում զգալով նուազում է: Մի շարք յուշարձաններ վերջին տասնամեակների ընթացքում աւերուել են:

Հայաստանի մէջ տասնամեակներէ ի վեր կը վերանորոգուին եւ կը վերակառուցուին մեծ թիւով պատմական յուշարձաններ: Նոյնը կարելի է ըսել Հայաստանէն մղոններով հեռու նախկին հայաշատ վայրերու պատմական կառոյցներուն մասին, ինչպէս, օրինակ, Խրիմի Ղարասուն, Սուրխաթ, Սիմֆերոպոլ, Արմեասք, Եւպատորիա, Բախչիսարայ եւ այլն կամ Ռոստովի եւ մերձակայ շրջաններու յուշարձաններէն շատ - շատերուն մասին:

Աստի՝ ոչ մէկ խօսք այս ուղղութեամբ: Ըլլա՛յ Նախիջեւանի թէ Ղարաբաղի մասին:

Հայ տարրին անհետացումն ալ հիմնական հարց մը կը մնայ մեզի համար:

Ճիշդ է, որ Համաշխարհային Ա. պատերազմի տարիներուն, բոլորին ծանօթ դէպքերու հետեւանքով, Նախիջեւանի Հայութեան մէկ մասը կը բնաջնջուի, այլ մաս մըն ալ կը գաղթէ մերձակայ Հայաստանի հողերը: Սակայն, այսպէս կոչուած արտահոսքը կը շարունակուի Բաքուի իշխանութեան հաստատումէն ետք ալ, տարիներու եւ տասնամեակներու ընթացքին: Հայերու գաղթը Նախիջեւանէն, յատկապէս մեծ ծաւալ կը ստանայ երկրորդ Համաշխարհային պատերազմէն ետք: Կը բաւէ յիշատակել, թէ 1959-էն 1970-ի միջեւ, ըստ պաշտօնական մարդահամարներուն, շրջանի շուրջ տասը հազարի հասնող հայ բնակչութեան զգալի տոկոսը կ'արտագաղթէ այլուր: Յատկապէս՝ Հայաստան:

- Այժմ այստեղի նախկին հայաբնակ գիւղերը համարեա լրիւ մարդազրկուել են կամ փոխուել է նրանց բնակչութեան ազգային կազմը: 1970 թ. մարդահամարի տուեալներով Նախիջեւանի ԻՍՍՀ-ում բնակւում է 5828 Հայ: Հայերը կազմում են Հանրապետութեան բնակչութեան 2,9 տոկոսը, դիտել կուտայ Հայկական ՍՍՀ բնակչութիւնը հատորին հեղինակը՝ Գ. Աւագեան:

Իսկ ներկայի՞ս: Կը մնայ սպասել նոր վիճակագրութեան մը տուեալներուն: Ցամենայն դէպս, կասկածէ դուրս է, որ վերջին տասնամեակին եւս հայկական գիւղեր դատարկուած են, անոնց տեղը գրաւելով Ադրբեջանցիները:

Կը տեսնուի, հետեւաբար, թէ պատկերը մռայլ է Նախիջեւանի մէջ: Ադրբեջանցիները հետեւողական կերպով կ'աշխատին իր հայկական դիմագիծէն եւ ներկայութենէն պարպել շրջանը եւ զայն, ինչպէս իրենց իշխանութեան տակ գտնուող այլ հայկական հողերը, անդարձ կերպով ադրբեջականացնել:

Արգամ Այվազեան իր կատարած լուրջ աշխատանքներով առնուազն կը փորձէ հաստատել, թէ Նախիջեւան պատմականօրէն կը մնայ հայկական հող:

Ժ. Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԴԻՆԱՄՕ»ԷՆ

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան դարձի մրցաշարքին, «Արարատ» Մոսկուայի մէջ պարտուած է տեղւոյն «Դինամօ»էն (0 - 2): Հակառակ անոր որ Երեւանցիները իրենց յարձակողական խաղարկութեամբ տիրապետած են դաշտին, այսուհանդերձ չեն կրցած արդիւնքի մը հասնիլ: Մոսկուացիներ, օգտուելով «Արարատ»ի բերդապահի եւ պաշտպաններու սխալներէն, 5-րդ եւ 57-րդ վայրկեաններուն նշանակած են մէկական կոլ:

Նոյն օրուան (Հոկտ. 23) խաղերու արդիւնքներն են.-

Պախտակոր - Դինամօ (Կիեւ)	0 - 2
Կայրաթ - Չերնոմորեց	1 - 0
Նեֆթչի - Դինամօ (Մինսկ)	3 - 2
Տորպեդօ (Ք.) - Զէնիթ	2 - 0
Մետալիստ - Տորպեդօ (Մ.)	1 - 2
Շախտեոր - Կուբան	1 - 0
Սպարտակ - Դինամօ (Թ.)	4 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Մինսկի «Դինամօ»ն 39 կէտով, որուն կը հետեւէին Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, Թիֆլիսի «Դինամօ»ն եւ Կիեւի «Դինամօ»ն 37-ական, «Արարատ» 35 կէտերով եւայլն.:

×

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐԸ ԱԲՈՎԵԱՆԻ «ԿՈՏԱՅՔ»Ը ՅԱՂԹԱԿԱՆ՝ Ա. ՇՐՋԱՆԻՆ

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան մրցաշարքին առընթեր տեղի կ'ունենային նաեւ Բ. դասակարգի ախոյենութեան խաղերը: Իններորդ խմբակի դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Աբովեանի «Կոտայք»ը, 32 խաղերէ շահելով 49 կէտ, որուն կը հետեւէր Սամտրեդիայի «Լոկոմոտիւ»ը 44 կէտով: Միւս խմբակներուն մէջ առաջին հանդիսացած են Կարագանդայի «Շախտեոր»ը, Օրջոնիկիձէի «ըՍպարտակ»ը, Կեմերովոյի «Կուզբաս»ը, Իվանովոյի «Տեքստիլշչիկ»ը, Սամարղանդի «Դինամօ»ն, Չելեաբինսկի «Լոկոմոտիւ»ը, Չեռնովցիի «Բուքովինա»ն եւ Մոգիլովի «Դնեպր»ը, որոնք կը բաժնուին 3 խմբակներու շարունակելու համար պայքարը: Աբովեանցիներու խմբակին մէջ կը գտնուին Օրջոնիկիձէի «Սպարտակ»ը եւ Իվանովոյի «Տեքստիլշչիկ»ը:

ՊԱՊԸ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ ՀԱՍՆՈՂ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ԶԻՆՔԸ ԱՎԻԼԱՅԻ ՄԷՋ

Պապը յետաձգած էր այս այցելութիւնը, որպէսզի ան չզուգադիպի երեսփոխանական ընտրութիւններուն հետ եւ այդ յետաձգումն իսկ պատճառ եղաւ, որ ընկերվարական Սպանիա մը զինքը ընդունի: Մեր նախորդ թիւով, տուած էինք, առաջին արդիւնքները, որոնց վերջնական պատկերը հետեւեալն է. - Ընկերվարականները կ'ապահովեն 201 աթոռ 350-ի վրայ, շուրջ 46 առ հարիւրն առնելով ձայներուն եւ ընդհ. քարտուղարը Կոնզալէս պիտի կազմէ կառավարութիւնը: Իրենց կը հետեւի Ժողովրդական Զինակցութիւնը, որ աջը կը նկատուի եւ որ նաեւ մեծ յաղթանակ մը կը տանի քանի 13-էն կ'անցնի 105 աթոռի եւ որու պատասխանատու՝ Ֆրանկա, կը դառնայ ընդդիմութեան պարագլուխը: Մնացեալ աթոռները կը բաժնուին. - Դեմոկրատ - Կեդրոնի Միութիւնը, որ մեծ պարտեալն է այս ընտրութիւններուն իր 11 աթոռներով մինչ 1979-ին 168 աթոռներով կը տիրապետէր երկրին քաղաքական կեանքին: Պարտութիւն կը կրէ նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը որ 23-էն կ'իջնէ 5 աթոռի եւ ստացած ձայներու համեմատութիւնն ալ՝ 10,81-էն հազիւ 4-ի: Ազգ. Միութիւնը (քաթալան) 8-էն կ'անցնի 12 աթոռի, պասք ազգայնական կուսակցութիւնը՝ 7-էն 8-ի եւ զանազան փոքր խմբակցութիւններ 1 - 2 աթոռներ կ'առնեն:

Ընկերվարական յաղթանակին կողքին, աջին այս յառաջխաղացումը ոմանց աչքին առջեւ եւ մտահոգիչ կերպով, կը ցցէ «երկու Սպանիաներու» ուրուականը: Այդ պառակտումը, որ յանգեցաւ, ինչպէս դիտել կուտար Լը Մոնտ, աջի իրիկուն, քաղաքացիական պատերազմին եւ որ ըսել կուտար, տարիներ ետք, սպանացի գրագէտի մը, խօսքն ուղղելով մանուկի մը, - «Երբ մեծնաս, երկու Սպանիաներէն մէկը սիրտդ պիտի սառեցնէ»: Այս իսկ պատճառով, փափուկ է Կոնզալէսի վիճակը եւ մանաւա՛նդ, միշտ վտանգաւոր են արագ եւ մեծ յաղթանակները: Սպանիոյ մէջ, (ինչպէս ուրիշ տեղեր ալ, մեզմէ ոչ շատ հեռու...) ընկերվարական կուսակցութեան մէջ աւելի բազմաթիւ են գաղափարի մարդիկը քան՝ հանրային գործի մասնագէտները եւ եթէ ծախքերը շատնան եւ քիչ մը աւելի խախտի ելմտական կացութիւնը, նոր վարչակարգը իր դիմացը կը գտնէ զործատիրութիւնը: Կայ նաեւ մեծ հարցականը՝ բանակը:

Իրաց այս մթնոլորտին մէջ է, որ ժամանեց Յովհ. Պօղոս Բ. եւ նախ գնաց Աւիլա, ուր կ'այցելէր Կարմելիտներու վանքը:

Օդակայանը, Կիրակի օր, զինքը կ'ընդունէր Խուան - Կարլոս Թագաւորը, եւ իր առաջին ելոյթին մէջ իսկ, Յովհ. Պօղոս Բ. կը շեշտէր իր այցելութեան «զուտ կրօնական եւ հովուական» բնոյթը:

Աւիլա հաւաքուած էր մէկ միլիոնի հասնող բազմութիւն մը եւ երեք հազար Կարմելիտ, որոնք բացառիկ արտօնութեամբ կրցած էին դուրս ելլել, քանի իրենց կարգի օրէնքներէն է վանքը ապրիլ, առանց արտաքին աշխարհի հետ կապ ունենալու: Յիշենք թէ Թէրէզ տ'Աւիլա (որու մահուան 400-ամեակն է, 1515 - 1582) Աւիլայի Կարմելը մտած է 1535-ին եւ 1554-ին ձեռնարկած է կարգին բարեփոխման Սէն - Ժան տը լա Քրուայի օժանդակութեամբ եւ բացած է շուրջ 15 բարեփոխուած մենաստաններ: Մեծ մտաւորական կին մը եղած է, որու գրութիւնները քասթիլեան լեզուի գլուխ - գործոցներէն կը նկատուին, ինչպէս նաեւ քրիստոնեայ միսթիքին: Իր գլխաւոր գործն է՝ «Տուներու գիրքը» կամ «Ներքին դղեակ»: Թէրէզ սրբացուած է 1622ին եւ «Եկեղեցւոյ վարդապետ» (տոքթէօր) հռչակուած 1970-ին:

Աւիլայի ժողովուրդին ընդունելութիւնը այնքան խանդավառ եղած է, որ Պապը նեղուած է եւ ընդմիջելով ճառը, որ չէր կրնար շարունակել աղմուկին մէջ, յանդիմանած է Սպանացիները, որ աւելի վիճիլ եւ շաղակրատել գիտեն քան՝ մտիկ ընել:

Պապը, կը փակէր Թէրէզ տ'Աւիլայի մահուան 400-ամեակի հանդիսութիւնները եւ Աւիլայէն կ'անցնէր Ալպա - տը - Թորմէս, ուր է սրբուհիին գերեզմանը: Պապը յորդորած է Կաթոլիկները, որ արդարութեան եւ փոխադարձ խօսակցութեան դիմեն «ուրիշներու արդար ընտրութեանց յարգանքի մթնոլորտի մը մէջ, պահանջելով միաժամանակ փոխադարձ յարգանքը ձեր հարազատ համոզումներուն»:

Երեքշաբթի օր, Պապը կ'անցնէր Մատրիտ, ուր հիւրն էր Խուան - Կարլոսի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Սլավա խորհրդային վաճառատունը (ժամացոյց եւ գոհարեղէն) որ Պուլվար Սէն - Մարթէն կը գտնուի, զոհ գնաց եղեռնափորձի մը, որու տէր եղած է Բակունին խումբը: Վնասները միայն նիւթական են: Մամուլը կը նկատէ որ այս եղեռնափորձը կը պատահի Էքսփրէս շաբաթաթերթի մէկ յօդուածին հրատարակութեան վաղորդայնին: Այդ յօդուածը կը վերաբերէր խորհրդային լրտեսութեան եւ հոն կար նաեւ Սլավայի անունը:

ՖՐԱՆՍԱ մուտքի պարտադիր վիզա հաստատեց լատին Ամերիկայի երկիրներու քաղաքացիներուն համար: Մեքսիքացի, Արժանթինցի, Պրազիլցի եւ Քոլոմպացի, ասկէ ետք առանց վիզայի չեն կրնար Ֆրանսա գալ: Այս կարգադրութիւնը եղած է նաեւ Թունուզի համար եւ մաս կը կազմէ Ֆրանչեսքիի հակահաբեկչական պայքարին:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախկին նախարարը Հէյկ «յիմար» որակեց Սպիտակ Տան նախկին խորհրդատու Ճոն Տինի յայտնութիւնները, ըստ որոնց Ուաթըրկէյթի լուրերը հաղորդողը եղած է, Ուաշինկթըն - Փոսթի լրագրողներուն: Այս «յայտնութիւնը» կ'ըլլար ամերիկեան ընտրութեանց նախօրեակին, քանի Միացեալ - Նահանգները Երեքշաբթի օր կ'ընտրէին Ներկայացուցչական Ժողովի 433 անդամները (մնացեալ 2-ը Ճէօրճիայի նահանգին Նոյեմբեր 30-ին կ'ընտրուին) եւ Ծերակոյտին մէկ երրորդը:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԱՌՈՒՑՈՒԵՑ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Գրեց՝ ԱՂ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Վերջին տարիներում, մամուլի մէջ, կարդացի, որ Փարիզում նշուել է Աղեքսանդր Մանթաշեանի Փարիզում կառուցած Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցու 75ամեակը։

Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք.ի կողմից էլ ծանուցուել էր, որ այս հոյակապ կառուցածքը - Փարիզի սրտում տեղադրուած - կարօտում է որոշ մասերի վերաշինման ու նորոգութեան, որով ժողովրդական հանգանակութիւն էր առաջարկւում՝ այս արժէքաւոր և ազգապատկան կալուածի պահպանման համար։

Վերոյիշեալ ծանուցումը կարդալով, կրկին անգամ վերյիշեցի մեծանուն եւ յաւերժայիշատակ մեծ բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի բազմաթիւ ու բազմատեսակ բարեգործութիւնները, որոնց շարքին է պատկանում նաեւ Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի կառուցումը։

Թիֆլիսի Ներսիսեան տղայոց միջնակարգ դպրոցի հոգաբարձութեան մէջ կռիւ էր ընկել...

Դպրոցի հոգաբարձութեան կողմից՝ տնօրէն էր ընտրուել մեծանուն գրագէտ՝ Աւ. Ահարոնեանը, բայց արի ու տես, որ այս անուանի ու կրթական մեծ հաստատութիւնը ոչ շնորհքով շէնք ունէր եւ ոչ էլ իր կոչումն արդարացնող յարմարութիւններ։

- Եղբայր, դուք ո՞ր շէնքով, ո՞ր ապահովութեամբ, ո՞ր յարմարութիւններով ազգի մեծ գրագէտին տնօրէն ընտրեցիք, - հարց է տալիս հոգաբարձուներից մէկը։

- Շէնքը մեր գլխին փլում է, բաւական չէ, դեռ ազգի մեծ գրագէտին էլ պաշտօնի էք հրաւիրում. - հարց է տալիս մէկ ուրիշ հոգաբարձու։

- Նոր շէնք կը շինենք. - պատասխանում է հոգաբարձուներից մէկը, որ համամիտ էր Աւ Ահարոնեանի պաշտօնավարութեան։

- Ո՞ր դրամով.

- 27.000 ռուբլի կանխիկ դրամ ունենք դանձարկղում, մնացածը Աստուած կը տայ։

- 27.000 ռուբլիով մէկ սենեակ հազիւ կարողանանք շինել, մնացեալը ինչո՞վ կը լրացնէք։

- Հանգանակութեամբ. - պատասխանում է կողմնակից հոգաբարձուն։

- Մինչեւ ձեր կեանքի վերջը չէք կարող մէկ միլիոն ռուբլի հանգանակել. - վճռապէս յայտարարում է ընդդիմադիր հոգաբարձուն։

- Ես, ոչ հանգանակութեան կը մասնակցեմ, եւ ոչ էլ նոր շէնք կառուցելու կողմնակից եմ. - կարճ ու կտրուկ պատասխանում է փոխ - նախագահը։

Խեղճ նախագահը փոքրամասնութեան մէջ էր մնացել։ Ուստի տարակուսանքով հարց տուեց։

- Ուրեմն, ի՞նչ պիտի անել...

- Ներողութիւն խնդրել. Աւ. Ահարոնեանից՝ եղած հրաւէրը թիւրիմացութեան վերագրելով։

- Անկարելի է, - կտրուկ կերպով մերժեց նախագահը։

Այս անել վիճակից դուրս գալու մտահոգութեամբ, ներկաներից մէկը առաջարկեց.

- Դիմել՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի։

- Մանթաշեանին չորս կողմից «կթում» են ... միւս կողմից էլ Վեհափառն (Խրիմեան Հայրիկ) է ամբակծում խեղճ մարդուն ... ո՞վ կը համարձակի, ներկայ պայմաններում, նման մի դիմում կատարել...

Բոլորը լուռ ու մունջ իրար երես նայեցին։

Վերջապէս, նախագահը խզեց այս ծանր ու խորտակիչ լռութիւնը.

- Դիմենք նոյն ինքը՝ Աւ. Ահարոնեանին, որ այս ծանր պարտականութիւնը իր վրայ առնի՝ անձամբ ներկայանալու մեծանուն բարերարին՝ ի Մոսկուա։

Աւետիս Ահարոնեանը դժկամակութեամբ ընդունեց այս ծանր ու պատասխանատու պարտականութիւնը եւ ճամբայ ընկաւ դէպի Մոսկուա, քանզի, այդ տարի, մեծ Կրեսոսը Մոսկուայի իր պալատում էր ապրում։

Երկաթուղիով երեք օրուայ ճամբայ էր։ Երեք անհանգիստ գիշերներ անցկացրեց մեր գրագէտը երկաթուղու իր խցիկի մէջ։ Միտքը անհանգիստ էր, սիրտը վախի մէջ։

Արդեօ՞ք Մանթաշեանը կ'ընդունի իրեն։ Արդեօ՞ք չի զայրանայ այս անժամանակ այցելութեան համար։ Արդեօ՞ք մի բան կը վճարի ...

Այս եւ նման մտավախութիւններով վերջապէս հասաւ Մոսկուա եւ յաջորդ օրն իսկ խնդրագիր ներկայացրեց Մանթաշեանի գրասենեակ՝ մեծ Կրեսոսին հանդիպելու համար։

Խնդրագիրը ընդունուեց եւ յաջորդ օրուայ համար նշանակուեց ժամադրութեան պահը՝ ճիշդ ժամը 11-ին։

Առաւօտեան ժամը 10-ին Ահարոնեանն արդէն Մանթաշեանի գրասենեակում՝ քարտուղարների սենեակում էր գտնւում։

Երրորդ քարտուղարի սենեակից անցաւ երկրորդ քարտուղարի սենեակը եւ ժամը 11ից քառորդ պակաս ընդունուեց առաջին քարտուղարի գրասենեակը, որին կից էր Աղա Մանթաշեանի առանձնասենեակը՝ յատուկ դռնով։

Հէգ գրագէտը, արդարեւ, խօսում էր մեծ Աղայի ամենակարեւոր քարտուղարի հետ, բայց առաջին անգամուայ համար զգում էր, որ սրտի բաբախումը աստիճանաբար սաստկանում է եւ մի ինչ որ զգացում, մինչ այդ անծանօթ, ալեկոծում է իր ողջ էութիւնը։

Արդեօ՞ք վախի ու սարսափի զգացում էր այդ։

Բանտ ու աքսոր, կախ, զրկանք ու նեղութիւն տեսած յեղափոխականը ինչո՞ւ եւ ինչի՞ց պիտի վախենայ ... բայց եւ այնպէս որքան մօտենում էր ժամադրութեան պահը, այնքան աւելի էր սաստկանում սրտի բաբախումը։

Մեծահարուստները ընդհանրապէս ֆափրիզոտ մարդիկ են։ Երբեմն տրամադրւում եւ հրճւում են աննշան մի երեւոյթից եւ երբեմն էլ, փոխադարձաբար, անտրամադրւում ու զայրանում մի չըն - չին ու ոչինչ բանից։ Զլի՞նի յանկարծ նրման մի չարաբաստիկ պահ զուգադիպի իր այցելութեան...

Յանկարծ, կայծակնային մի միտք յըղացաւ հէգ գրագէտը՝ թէ արդեօք հնարաւոր չէ՞ր լինի բանալի ծակով նայել ներս ու մօտաւոր գաղափար կազմել Մեծ Աղայի վայրկեանական տրամադրութեան մասին...եթէ նման մի բան առաջարկէ, Մեծ Աղայի առաջին քարտուղարը ի՞նչ կարծիք պիտի կազմէ Հայոց մեծ գրագէտի մասին, որ խրականութեան մէջ, Մանթաշեանից պակաս մարդ չէ։

Պատի մեծ ժամացոյցը տասնըմէկ միանուագ ու թեթեւ հարուածով ճչչեց ժամը։

- Պարոն Ահարոնեան, խնդրեմ ներս համեցէք. - լսուեց քարտուղարի քաղաքավարի ու վայելուչ ձայնը։

Ահարոնեանը դրան թեթեւ հարուածով ներս մտաւ մեծ Կրեսոսի առանձնասենեակը։

- Խաղի համեցէք. - մեծ Կրեսոսը, տեղից կիսով բարձրանալով՝ կողքի բազկաթոռը առաջարկեց ազգի մեծ գրագէտին։

Մեծ Կրեսոսի դէմքը «թթուած» էր, մի բան, որ առաջին ակնթարթին վայրկեանապէս նկատեց այցելու հիւրը եւ սրտի բաբախումը աւելի սաստկացաւ։

Ահարոնեանը տեղաւորուեց բազկաթոռի մէջ ինքն իր մէջ մրմնջալով «բանս բուրդ է»...

- Պարոն Ահարոնեան. - պտըտող աթոռը դարձնելով մեծ Կրեսոսը, աղայավայել նայեց հիւրի կողմը. - ես ձեզանից շատ եմ նեղացել...

«Վայ տունս քանդուեց», ինքնիրեն մռմռաց ազգի հէգ գրագէտը, բայց իրեն չկորցնելով՝ յանդուգն կերպով պատասխանեց.-

- Իմ ո՞ր յանցանքի համար, պ. Մանթաշեան։

- Ախպէր ջան, յանցանքը սրանից աւելի մեծ կե՞լնի, ինչ որ հանգանակութեան համար ազգի Մեծ Բանաստեղծին մինչեւ Մոսկուա ուղարկել, երեք օր ու գիշեր ճամբորդութեան նեղութիւններով ... է՛, դպրոց շինելու համար փող էր հարկաւոր՝ մէկ հեռագիր բաւական էր ... էլ ինչ կարիք կար ազգի Մեծ Բանաստեղծին էսպէս նեղութեան մէջ գցել ... բա ամօթ բան չէ՞...

Ահարոնեանը վայրկեանապէս կերպարանափոխուեց։ Սրտի բաբախումն էլ էնպէս որ եկել էր՝ էնպէս էլ անցաւ ու չքացաւ։

- Պարոն Մանթաշեան, դուք շատ ազնիւ էք. - փափկանկատօրէն դիտել տուեց Ահարոնեանը, մասնաւորապէս որ «Ազգի մեծ բանաստեղծ»ը երկու անգամ կրկնեց Աղա Մանթաշեանը։

- Հա, ախպէր ջան. - աւելի մեղմանալով շարունակեց մեծ Աղան. - լսել եմ Թիֆլիսում մեծ դպրոց էք շինում ... վո՞րքան փող է հարկաւոր...

Ահարոնեանը յանկարծակի եկաւ։ Վազամ եւ շատ վտանգաւոր ու զգայուն մի հարցադրում էր։ Եթէ իրական գումարը ասէր, թերեւս Մեծ Կրեսոսը զայրանար ու կտրուկ կերպով մերժէր՝ գործը ամբողջովին վտանգելով ... Տէր Աստուած, ի՞նչ պատասխանէր...

- Կէս միլիոն ռուբլի, պարոն Մանթաշեան. - կիսով զգուշեց մայր գումարը՝ կրկին մանելով նախկին տագնապալի հոգեվիճակի մէջ...

- Էդ Ներսէսի շէնքը ...

- Ներսէս չի, պարոն Մանթաշեան. - ինքզինքը վերագտնելով՝ շարունակեց Ահարոնեանը. - «Ներսիսեան Դպրոց». երջանկայիշատակ Ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսի յիշատակին է կառուցւում դպրոցի շէնքը, իր գործի եւ անունի պէս փառաւոր։

Մանթաշեանը, Ներսէս Աշտարակեցի Կաթողիկոսի անունը լսելով՝ երեսը խաչակնքեց ու աւելի սիրալի դարձաւ։

- Պարոն Ահարոնեան, էդ քու ասած շէնքը կէս միլիոնով գլուխ չի գայ ... մէկ միլիոնը հազիւ կը բաւէ...

- Իրապէս, որ այդպէս է. - խոհեմաբար հաստատեց մեծ գրագէտը։

- Հա՛ ... հիմա որ էդպէս ա, ես մէկ պայմանով էտ փողը կը տամ։

Այդ ի՞նչ սարսափելի պայման պէտք է լինի, տարակուսանքով խորհում է մեծ գրագէտը եւ ակնածանքով հարց է տալիս Մեծ Կրեսոսին.

- Ի՞նչ է ձեր պայմանը, պարոն Մանթաշեան։

- Իմ պայմանը էն ա վուր, էս մէկ շաբաթը Մոսկուայում իմ հիւրը էնես...

Մեծ գրագէտի դէմքը ողողւում է ուրախութեան եւ երջանկութեան մէջ։ Քիչ է մնում տեղից բարձրանայ ու այս մեծ զարաբաղցու երեսը համբուրի։ Բայց ինքզինքը հազիւ զսպելով պատասխանում է.

- Մեծ Աղա Մանթաշեան, դուք ինձ իրապէս ամաչեցնում էք ու երախտապարտ էք դարձնում ... Ցոյսով՝ կարողանամ փոխարինել ձեր ազնուութեան, ոչ թէ նիւթապէս, այլ բարոյապէս։

- Ես մեծ բան չեմ անում, ազգի մեծ բանաստեղծը արժանի ա մեծ պատիւների. - այսպէս խօսելով՝ Մանթաշեանը բարձրանում է նստած տեղից եւ ազգի մեծ գրագէտի ձեռքը բռնելով, աւելացնում է. - քինանք մեր տուն։

Դրան չեմքին կանչում է Ա. քարտուղարին եւ բարձր տրամադրութեամբ կարգադրում է.

- Էսօր կանտոռ չվիտի գամ ... Ազգի մեծ բանաստեղծը իմ հիւրն ա...

Քարտուղարին զարմացնում է խաղէինի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԽԱԽՏԱԽՕՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

Ա.

Ինկապէս լռակեաց, պատուախնդիր ժիր աղջիկ մըն էր Նուարդ. բախտը սակայն երբեք խնդացած չէր իրեն։ Հակառակ իր տոկուն արժանիքներուն, ուշադրութիւն գրաւած չէր բնաւ, հաւանաբար անոր համար որ, հետամուտ ալ չէր, ու կը խուսափէր երիտասարդական շրջանակներէ, զոր չափազանց աղմկոտ ու թեթեւսոլիկ կը գտնէր։

- Տուն - տեղ ծաղկեցնող աղջիկ մը, կ'ըսէր միշտ Գոհարիկ հանըմ, մատնելով թաքուն ու չյստակուած փափաք մը, որ սրտին ցաւ եղած էր։

Նուարդ չլսելու կը զարնէր սակայն։

. . . .

Գոհար հանըմ իրմէ բաժնուելէ ետք, անիկա զգուշութեամբ կը փակէ դուռը։ Մեքենային առջեւ անցնելէ առաջ, բայց մը կանգ կ'առնէ ինքնամփոփ, ու կը չփէ ճակատը։ Այդ պահուն, արդարեւ, անանուն, երազունակ պատկեր մը, - յիշատակի նման անմատոյց, - կը թեւաբախէ իր ճակտին ետին...

Պատկերը որո՞ւ, ի՞նչ բանի։

Ան կը խուսափի երկար նայելէ ու մըտածելէ. կը վախնայ թէ սեւեռելու պարագային, պիտի ճանչնայ զանիկա. կը վախնայ թէ յանկարծ իր խորունկէն անուն մը կրնայ փրթիլ ու բարձրանալ մինչեւ շրթունքը. անիկա չուզեր իմանալ ու յիշել։ Առանձնութեան մէջ անգամ ան կը մերժէ մօտիկ ընել իր սրտին գրոյցը, որ ինքզինքին առջեւ իսկ կը մնայ անխոստովանելի գաղտնիք։

Եւ յետոյ ի՛նչ հարկ, Աստուած իմ, ինչ հարկ դպիլ ասլի մը, որ երկար ատեն բաց, ցաւագին վէրք մ'եղաւ եւ որ դոցուա՞ծ է թէ ոչ, ինքն ալ չգիտէ տակաւին ... ինչո՞ւ խառնել մարած ու փլած անուրջի մը մոխիրը...

Այսպէս ամէն անգամ որ Նուարդ իր կուրծքին տակ կը զգայ պզպջալը, բողբոջիլը ինչ որ անյաղ կարօտի, ինչ որ անտեսուած սիրոյ, մոլեգնօրէն կը նետուի մեքենային առջեւ, ու կար ըլլայ թէ ոչ, կը սկսի դարձնել անիւը արագ - արագ, տեղատարափ թափով, առանց կանգ առնելու, մինչեւ որ անոր միօրինակ դղըրդոցը, ասեղին ծկծկոցը գար խեղդելու իր մէջէն բարձրացող ամէն բառ, ամէն երգ...

Կարի մեքենան, աւելի քան իր ապրուստի տագնապը, մոռացօնքի էր թաքուն ցաւի մը, որու ոչ ոք տեղեակ էր։

- Բ. -

Անժէլի մեկնումէն երկու օր վերջ, կիրակի առտուն, Արշաւիր իր սենեակը կարգի դնելով զբաղուած է։

Մտազբաղ, մտահոգ երեւոյթ մ'ունի։ Իր նոր կացութիւնը իրեն ստեղծեր է անպատեհութիւններու ցանց մը, որ իր ամէն մէկ շարժումին ալ աւելի կը թնճկուի։ Կեանքին մէջ երբեք առանձին, ինքն իր գլխուն մնացած է. ինքզինքին բաւելու հարկադրուած մարդ մը չէ եղած անիկա։ Երբեմն մայրն էր որ կը հոգար զինքը, իր ամէն մէկ փափաքը հրաման մըն էր անոր համար. մէկ խօսքը երկուք ընել չէր տար. իր ակնարկէն իսկ կը գուշակէր, կը կանխէր իր տղուն մտածումը։ Այնուհետեւ եկաւ Անժէլ. որքան ալ անփոյթ ու փինթի, բայց վերջապէս կին մըն էր, եւ իր սիրաղեղուն օրերուն, չես գիտեր ինչպէս անիկա կը գտնէր որքան սոխակի մը լեզուն նոյնքան պարիկի մը մատները, որ տուն մը տաք ու հրապուրիչ կը դարձնէ։ Անոր սէրը, երբեմն, - շատ կարճ ժամանակ մը, ափսոս, - եղած էր հոգածու, յօժարակամ ու խելացի։

Վերջը այս սէրը մոլորուեցաւ՝ քմայքներու, հեսաթափութիւններու նեղ փողոցին մէջ. այսուհանդերձ, որքան ալ անըզգայ ու անկարեկիր, Անժէլի ներկայութիւնը իրեն, Արշաւիրի կը խնայէր շատ մը անկարեւոր, բայց ամէնօրեայ, առօրեայ հոգեր։

Մանաւանդ Ժագօն, երկու տարեկան այդ լումակը։ Անոր լոփիկ թաթիկները, փոսիկ - փոսիկ այտոսկները համբուրելով երախայ չի պահուիր։ Անոր կաթի ու չիչի պահերը կան, քունի ու լացի քըմայքները, ու մանաւանդ սա պզտո՜ր - բերը, որոնք, փոխէ հա փոխէ, հատնելիք չունին։ Այդ օրերուն անգործ է Արշաւիր, ու մէկ - երկու օր կրցած է սանկ - նանկ կնկան բացակայութիւնը զգալի չդարձնել։ Բայց վերջը ... Սոնատի՞ մը յանձնել արդեօք ... Բայց հարց է թէ պիտի կարենա՞յ կանոնաւորաբար վճարել, գործերու սա թոյլ, անկերպարան վիճակով։

(Շար. 4)

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆԻ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). - Ցետ եղեռնի մեր գրականութեան, մանաւորաբար երկու համաշխարհային պատերազմներու միջեւ բացուած խաղաղութեան քսան տարիները՝ 1920 - 1939, կեդրոն ունին Ֆրանսան: Սփիւռքի մէջ վերսկսած այս գրականութիւնը ունեցաւ պահանջին գիտակից հոյլ մը գրագէտներ տարուած կարգ մը մտահոգութիւններէ: Հայրենի հողին սէրն ու կարօտը ներշնչել գաղթական հայուն. ծնունդ տալ հակազդեցութեան գրականութեան մը, ժխտականէն դէպի դրական արդիւնքները բարձրանալու ճիգեր կատարելով, այսինքն պատկերացնել հայութեան բախումը կեանքի նոր պայմաններուն հետ. հաղորդ մնալ մարդկութիւնը յուզող մեծ խնդիրներուն. ընդունիլ մարդը իբրեւ աղբիւր զգացական եւ իմացական բարձրագոյն կարելիութիւններու. առնել սեւեռումի տակ կեանքի բոլոր խմորումները:

Վազգէն Շուշանեան, բեղուն գրիչ, զարգացած եւ բարձրորակ գրագէտ իր գեղեցիկ արձակով եւ իր ինքնատիպ նկարագրով կը պատկանի այս հոյլին: Եւ իր ծննդեան 80-ամեակի եւ մահուան 40-ամեակի առթիւ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կազմակերպեց, Հոկտեմբեր 22-ին մեծարանքի երեկոյթ մը, գրասէրներու կոկիկ, շատ կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Տիգրան Թադոյեան որ կը նախագահէր երեկոյթին իր ներածականին մէջ, ի մէջ այլոց, ըսաւ.- «իր վաղահաս մահէն մինչեւ այսօր, ամբողջ 41 տարի, առհասարակ թէ հայկական Սփիւռքի եւ թէ փըրանսահայութեան համար, գրեթէ ամբողջովին մոռցուած եւ անտեսուած գրագէտը եղաւ Վազգէն Շուշանեան»: Ապա, ներկայացուց կենսագրական քանի մը համառօտ գիծեր Վազգէն Շուշանեանի կեանքէն: Ծնած է Ռոտոսթօ 1903-ին: Ջոջ ու երեւելի ծնողքի մը զաւակ՝ 1915-ի Եղեռնին կը կորսնցնէ ընտանեկան բոլոր անդամները ու կը մնայ որբ: «Երկիր յիշատակաց» իր երկին մէջ, Վազգէն Շուշանեան շատ յուզիչ կերպով կը նկարագրէ իր ընտանիքի անդամներուն մահը: Կ'ապաստանի Հալէպ, ուր բաժին կ'իյնայ իրեն տառապանքն ու զրկանքը: Զինադադարէն ետք կ'անցնի Պոլիս. ապա՝ կը սկսի յաճախել Արմաշու Երկրագործական վարժարանը: Այս վերջինը փոխադրուելով Հայաստան, Անկախ Հանրապետութեան օրով, Վազգէն Շուշանեան տասը ամիս կը մնայ Հայաստան եւ խորհրդայնացման պատճառով, կը վերադառնայ Պոլիս: Հայաստանի մէջ ապրած այս շրջանը, եւ Հայաստանէն դէպի Պոլիս կատարած ճամբորդութիւնն է որ յետագային հիմք կը ծառայէ իր լաւագոյն երկերէն մէկուն «Սիրոյ և արկածի տղաքը» վէպին: Վազգէն Շուշանեան 1921-ին կը ժամանէ Մարսէյլ եւ յետոյ կ'անցնի Փարիզ ու աշխատանքի կը մտնէ Ռընոյի կառքի գործատունը, որպէս պարզ բանուոր: Զարաչար աշխատանքով ու զրկանքով, նիւթական որոշ խնայողութիւն մը կ'ապահովէ ու այդ գումարով կը յաջողի լըրացնել ընթացքը Վալայրի (Էքս - ան - Փրովանսի եւ Մարսէյլի միջեւ) ծանօթ երկրագործական եւ գիւղատնտեսական երկրորդական վարժարանին: Միշտ աշխատելով, միշտ ուսանելով 1930-ին կ'աւարտէ նաեւ ընթացքը կաթնատնտեսական եւ ընկերային բարձրագոյն ուսմանց վարժարաններուն: Այս թուականէն ետք, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնօրէն կը պաշտօնավարէ Ֆրանսայի գաւառական կարգ մը վարժարաններուն մէջ: Երկրորդ աշխարհամարտի տագնապալի օրերուն կը գտնենք զինքը Նըմուր եւ ապա Ռուան քաղաքները՝ Ֆրանսական լիսէի մը մէջ հրահանգիչի պաշտօնով: Վազգէն Շուշանեան կը վերադառնայ յետոյ Փարիզ, կը բնակի պանդոկի մը 6-րդ յարկը, առանց ջերմութեան եւ տարրական յարմարութիւններու: Ծանր հիւանդ՝ Վազգէն Շուշանեան կը փոխադրուի հանրային հիւանդանոցներէն մէկը: Իր սակաւաթիւ եւ վերջին այցելուներէն մէկը կ'ըլլայ «Յառաջ»ի խմբագրապետը՝ Շաւարշ Միսաքեան, որ ինչպէս ծանօթ է, Վազգէն Շուշանեանի գրական առաջին քայլերը քաջալերողներէն եղած էր: Ու Վազգէն Շուշանեան կը մահանայ 1941 թուականի Յունիս 2-ին, եւ կը թաղուի ժամանակաւոր գերեզմանի մը մէջ, որ նորոգուած չըլլալով, կը կորսուի:

Յետոյ, Տիգրան Թադոյեան, որ խընամքով եւ մանրամասն պատրաստած էր իր ելոյթը, ըրաւ իր անձնական յարաբերութիւններէն, հանդիպումներէն Վազգէն Շուշանեանի հետ՝ կարգ մը անդրադարձներ: Յիշեց 1925, Օգոստոս 22 թըւականը, ընկերվարական Երկրորդ Միջազգայինի համագումարը Մարսէյլ, եւ որուն կը մասնակցէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որպէս Անդրկովկասեան ազգերու՝ Վրաստան եւ Հայաստան, ներկայացուցիչ, ութը պատգամաւորներով՝ Ս. Վըրացեան, Ա. Ջամալեան, Ռ. Տէր - Մինասեան, Պ. Զամարեան, Յ. Ժամկոչեան եւ Վազգէն Շուշանեան: Նոյնպէս յիշեց Վալանսի 1928ի եւ Կրընոպլի 1932ի Հ. Յ. Դաշնակցութեան շրջանային ժողովները եւ իր վերջին հանդիպումը Մարսէյլ, պատերազմի ընթացքին, ուր եկած էր Վազգէն Շուշանեան կամաւոր արձանագրուելու ֆրանսական բանակին մէջ: Տիգրան Թադոյեան իր խօսքը վերջացուց Վազգէն Շուշանեանի հետեւեալ տողերով՝

«Մարդիկ սրիկաներ են, ընկերները
դաւաճան,
Մնաք բարով բոլորին,
Ես մէկն եմ, որ կը մեռնի երիտասարդ
եւ ապերջանիկ»:

Օրուան դասախօսը, գրագէտ Կարօ Փօլատեան սկսաւ իր ճառը հետեւեալ խօսքերով.- «Ոչ ոք, մեզմէ ո՛չ ոք, իր տառապանքը ապրեցաւ այնքան խորապէս, այնքան վեհ ու հպարտ գեղեցկութեամբ, այնքան կորովի ու «որոտընդոստ» երիտասարդութեամբ, քան Վազգէն Շուշանեան: Եւ ան այդ տառապանքէն է որ ժայթքեցուց իր իրաւ տաղանդին տաք ու լուսաւոր ճառագայթները: Իր հայերէն լեզուի ուսուցչին՝ Շաւարշ Միսաքեանի սեղմ ու կուռ բացատրութեամբ՝ «Վէրքը երգի վերածեց»: Յետոյ, Կարօ Փօլատեան ըսաւ թէ Վազգէն Շուշանեանի կեանքն ու գործը, նկարագրին հիմնական ու ամէնէն անկեղծ դիմագիծը, կը յատկանշուի մէկ բառով՝ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ: Հաւատարմութիւն իր ազգ. պատկանելիութեան, իր անձնական եւ հաւաքական կեանքին՝ ամբողջ տեւողութեան, իր ընկերային եւ քաղաքական անխախտ համոզումներուն, իր պաշտած կուսակցութեան, ընկերվարութեան, արդարութեան ու բոլոր մարդոց երջանկութեան անբռնաբարելի իրաւունքներուն: Հաւատարմութիւն զինք ծնող ժողովուրդին մտաւոր ու հոգեկան գանձերուն. ի՛նչ գուրգուրանք, ի՛նչ անսահման սէր Հայոց չքեղ լեզուին: Հաւատարմութիւն իր երկրորդ հայրենիքին, Ֆրանսայի, որ ի՛ր բառերով «ազատութեամբ շնչել ու ազատութեամբ կեանքը սիրել սորվեցանք»: Հաւատարմութիւն մանաւանդ ինքզինքին, իր ներքին ամենախորունկ էութեան:

Կարօ Փօլատեան պատմեց իր հանդիպումները Վազգէն Շուշանեանի հետ, 1932-ին Մարտկոցական շարժման փոթորկայոյզ օրերուն, ու նաեւ, 1939-ի ամառը, միշտ Մարսէյլ: Դասախօսը հանգամանօրէն գծեց Մարտկոցական շարժման զանազան երեսները: Յամենայն դէպս, ըսաւ, պէտք է գրուի այդ շարժման լրիւ պատմութիւնը, անկողմնակալ ու անաչառ դատումով, իր դրական ու բացասական բոլոր երեսներով: Ապա եզրակացուց.- «Ի՞նչ կ'ուզէին Մարտկոցականները»:

ա) Արեւմտահայ երիտասարդ մտաւորականութիւնը պէտք է տեղ ունենայ դաշնակցութեան ղեկավար մարմնին մէջ, որովհետեւ արեւմտահայութիւնն է իրատէրը Հայ Դատին:

բ) Թէհլիրեաններու եւ Տիրականներու սուրբ գործը պէտք է շարունակուի:

գ) Մենք աւելի յեղափոխականներ ենք քան թէ քաղքենիներ: Ընկերվարական ենք ու հակառակ՝ համայնավար վարչակարգին: Բայց Հայաստանը կը մնայ բոլորիս հայրենիքը: Մեր միակ թշնամին Թուրքն է:

Կարելի է հարց տալ այսօր, 1982-ին, շարունակեց Կարօ Փօլատեան, թէ դաշնակցական ղեկավարութիւնը չէ՞ որդեգրած այս երեք կէտերը: Ուստի Մարտկոցականները իրաւունք ունէին, Շուշանեանը իրաւունք ունէր մեզմէ 50 տարի առաջ եւ ոչ թէ արեւելահայ իրարու յաջորդող Բիւրոները: Կարօ Փօլատեան յետոյ պատմեց իրմէ կրած տպաւորութիւնները, իր կեանքէն դրուագներ, մէջբերումներ ըրաւ Շուշանեանէն, մանաւանդ իր օրագրէն: Եթէ ապրէր, ըսաւ դասախօսը, վստահ եմ թէ պիտի տար աւելի հասուն եւ աւելի մնայուն գործեր: Փաստ իր ծրագիրը: Իր խօսքի եզրակացութեան Կարօ Փօլատեան կարդաց Վազգէն Շուշանեանի հետեւեալ տողերը, նկատելով զանոնք որպէս կտակը տաղանդաւոր գրագէտին.- «Խորապէս հաւատացած եմ թէ գրի առնելով այս տողերը, հաւատարիմ կը մնամ ընկերվարութեան այն ըմբռնումներուն, որ ջանացած եմ բանաձեւել բազմաթիւ յօդուածներու մէջ ու Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որուն մէկ զինուորը կը մնամ, գրպանս անդամատետր ըլլայ կամ ո՛չ»:

Որակ ու քանակ Շուշանեանի գործերուն մէջ չեն ժխտեր զիրար: Գլխաւոր գործերն են՝ «Ամրան գիշերները», «Գարնանային», «Հին երգի կտոր մըն էր», «Սիրոյ եւ արկածի տղաքը», «Առաջին սէր», «Գորշ օրեր», «Սիրոյ եւ մեղքի պարտէզը», «Մահուան առագաստը», «Դաւըն հայը», «Կ'աշխատիմ օտար ափերու վրայ», եւայլն, ... տպաւորապաշտ էջեր, պատմուածքներ, օրագրաշունչ խորհրդածութիւններ, վիպակներ: Ունի անտիպ բանաստեղծութիւններ, արձակ էջեր, վիպական գործեր եւ փորձեր: Թարգմանած է Անտրէ Ժիտի «Երկրային սնունդներ» գործը: Վազգէն Շուշանեանի հրապարակագրական բնոյթի յօդուածները եւ գրութիւնները լոյս տեսած են Դաշնակցական բոլոր օրաթերթերուն ու պարբերաթերթերուն մէջ՝ «Յառաջ», «Յուսաբեր», «Ազդակ», «Հայրենիք» (օրաթերթ եւ ամսագիր), «Դրօշակ», «Նաւասարդ», «Մշակոյթ», «Մենք»: Իր գլխաւոր բեմերէն մէկը եղաւ սակայն «Յառաջ»ը:

Հանդէսներու մէջ ցանուցիր իր էջերը, ստուար հատորի մը մէջ մէկտեղուած, անոր անունին եւ տաղանդին աւելի լայն գիծերու մէջ յայտնաբերելու պիտի նըպաստէին մեծապէս:

Վազգէն Շուշանեան, վերջին շրջանի մեր գրականութեան մէջ իրագործեց ամէնէն գեղեցիկ արձակներէն մէկը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

այս բացառիկ ընդունելութիւնն ու արտակարգ հիւրընկալութիւնը, մի պահ խորհելով թէ արդեօ՞ք այսքան մեծ մարդ էր Ահարոնեան կոչուող բանաստեղծը: Երանի ինքն էլ աւելի վայելուչ, աւելի մեծարանքով պատուած լինէր նրան՝ իր սենեակում եղած ժամանակ ...

Աւետիս Ահարոնեանը մէկ լրիւ շաբաթ վայելեց Աղեքսանդր Մանթաշեանի հիւրընկալութիւնը:

Ի՛նչ գունագեղ ու փառաւոր սեղաններ բացուեցին իր առջեւ եւ ի՛նչ վայելուչ ու փարթամ հիւրասիրութիւններ տեղի ունեցան՝ ի պատիւ իրեն:

Մոսկուայի մեծ օփերան իր լաւագոյն օթեակներից մէկը տրամադրեց Մեծ Կըրեսոսին ու իր հիւրին:

Հայ իրականութեան ու պատմութեան մեծ բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանը արժանավայել կերպով մեծարեց ու պատուեց ազգի մեծ գրագէտ՝ Աւետիս Ահարոնեանին, միաժամանակ պանծացնելով ու մեծարելով իր ժողովուրդը, իր մեծ մշակոյթով ու մեծ մշակոյթի Անձինք Նուիրեալներից մէկին:

Այդ արժանաւոր ժողովրդի «Անձինք Նուիրեալներից» մէկն էլ հէնց ինքն էր, որ Հայաստանի Ղարաբաղ գաւառից դատարկ գրպանով դուրս եկած ու համայն հայութեան մեծ բարերարի անմոռաց յիշատակով՝ հեռացաւ էս անցաւոր աշխարհից:

Զափազանց յուզիչ ու սիրագորով ողջագուրումից յետոյ, Աւ. Ահարոնեանը ուրախ ու երջանիկ, վերադառնում էր Թիֆլիս՝ Աղեքսանդր Մանթաշեանի շընորհած մէկ միլիոնանոց չէքը գրպանում:

Աւ. Ահարոնեանը որ մեր հայ իրականութեան մէջ համեմատաբար աւելի նըպաստաւոր նիւթական կեանք էր ապրել քան մեր ուրիշ գրագէտները, երբեք նըման մեծ պատիւների, մեծ հաճոյքների ու հոգեկան մեծ բերկրանքների չէր արժանացել:

Կեանքի ու բնութեան մէկ բացառիկ դասաւորումով էր, որ Աւ. Ահարոնեանը, յետագայում, արժանացաւ աւելի մեծ ու աւելի փառաւոր եւ յաւերժական պատուի ու փառքի...

Եւ դա՝ այն յուզիչ ու երջանկաբեր պահն էր, երբ 1920, Օգոստոս 10-ին, ստորագրում էր՝ Սեւրի Դաշնագիրը...

ԱՂ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Այդ նոր բաներու պըպտումը միշտ ալ իր գլխին մէջ էր, երբ խօմէրի բանակի դէմ կռիւ տարին, երբ քաղաքի պարիսպներէն ներս մտան, ու հասան բոլոր վտանգներուն, յաղթելու եւ տէր ըլլալու քաղաքին: Մինաս Աղնաւուրեան գտած էր այն խաղաղ պահը, որոնելու արձանագրութիւն մը պարիսպին, երբ թռչուններու թեւեր կ'անցնէին վերեւէն, կը լուէին աղբիւրներուն ձայները ու պարիսպին վրայ խոտի շիւղեր իրենց գոյութիւնը կը ձայնէին կանանչ երգի մը պէս:

- Մուրատը ... հա՛, քիչ առաջ անցաւ ձիաւորներով: Կ'ենթադրեմ հայկական թաղը մտաւ, - խօսեցաւ Մինաս Աղնաւուրեան, որ այդ պահուն աւելի շատ արձանագրութեան նմանող գիրերով հետաքրքրուած էր:

- Հա, Կիրոս, - խօսեցաւ Մուրատ երբ հայկական եկեղեցիի մը մուտքին առջեւ կեցած էր իր ձիաւորներով ու կը հսկէր որ քարաշէն եկեղեցիին մէջ ապաստանած հայ ընտանիքները ապահով իրենց տուները վերադառնան:

- Հա, էսօր քաղաք մտան միայն երկուքը այն տասը ձիաւորներէն, որ զըրկեցինք հայկական կալուանը ժանտարմներու ձեռքէն ազատելու համար:

- Ըսէ, Մուրատ, ինչպէ՞ս եղած է: Մտքիս մէջէն չի կրցի հեռացնել:

- Ժողովուրդը ազատած են, Կիրոս, եւ արդէն մաս մը տեղաւորած են Գարատաղի մօտաւոր հայ գիւղերուն մէջ, իսկ միւս մասն ալ ուզած են նորէն իրենց տեղերը վերադառնալ:

- Էդ լաւ եղած է, Մուրատ: Էդ տղաքները նոր բան իմացած չե՞ն ճամբաներէն: Նայէ ...

Մուրատ նկատեց որ Կիրոսի դէմքին վրայ կար ծանր մտահոգութիւն մը: Ձին յանձնեց իր մարդոցմէ մէկուն ու երկուքը միասին եկեղեցւոյ բակի գերեզմանաքարի մը վրայ նստած՝ սկսան խօսիլ:

- Մուրատ, ջանս, ես պէտք է վաղն իսկ ճամբայ ելլեմ եւ պիտի աշխատիմ իմ ձեւով, Մուշի ու Խնուսի ճամբով հասնիլ Կարին: Չգիտենք ինչքան ճիշդ է եւ սակայն զրոյցները շատ յամառ են, սա 2000 Քիւրտերու Տիգրանակերտի վրայ քալելը:

- Բայց անոնք չպիտի կրնան որեւէ ատեն տէր դառնալ քաղաքին, մանաւանդ որ քաղաքի պարիսպը մեզի համար անառիկ բերդ է: Հազարապետ խօմէր կրնար երկար դիմանալ, եթէ ամրանար պարիսպներուն ետեւ: Քաղաքի ուժերն ալ հաշուելով, մենք աւելի ենք, Կիրոս: Հակառակ պարագային, մենք կրնանք ներսինները շատ խիստ հսկողութեան տակ առնել: Հա, Թրքական նոր բանակ մը, միացած 2000 էշրաթներուն, կրնայ վըտանգաւոր ըլլալ: Այս անգամ մենք մեր ձեռքի տակ ունինք Թրքական չորս թընդանօթներ: Մեր սպաները վարպետ են եւ նաեւ որպէս թնդանօթաձիգ: (Տար. 682)

Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Բապուճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Սարգիս Բապուճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գարապալեան եւ զաւակները (Մոնրէալ), Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Յովակիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խանճեան եւ զաւակները (Հայաստան), Պ. Նուպար Պօզապալեան (Մոնրէալ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յովակիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ազատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մինասեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մեծ - մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Տիրամայր ՎԵՐԳԻՆ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 28-ին, Քեթէյլի Մոնտոռ հիւանդանոցը, 67 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 3, ժամը 15·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Ալֆորվիլի Եկեղեցիին եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

Հայրապետական պատուիրակը, Փարիզի շրջանի եկեղեցական դասը, եկեղեցիներու վարչական մարմինները եւ մասնաւորաբար Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ցաւով կը յայտնեն՝

Տիրամայր ՎԵՐԳԻՆ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 28-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի Նոյեմբեր 3-ին, ժամը 15·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Մարմինը կ'ողբան՝

Տիրամայր ՎԵՐԳԻՆ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալի զաւկին՝ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Բապուճեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՆՈՒԷՐ

Խաչեան Բարեկամական Միութիւնը իր անդամուհիներէն՝ Տիկին Վ. Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրի Մանկապարտէզի կրթաթոշակին (ստանալ «Յառաջ»էն):

SALLE DE L'EGLISE ARMENIENNE
7, Rue Bernard-Palissy - 42000 Saint-Etienne

SAMEDI, 6 NOVEMBRE
à aprtir de 21 h.

GRANDE SOIREE DANSANTE

Organisée par
L'UNION NATIONALE ARMENIENNE DE SAINT - ETIENNE

Au profit de la CONSTRUCTION DE L'EGLISE

Animée par: JEAN - CHARLES, Sonorisation et L'Orchestre SAYAT - NOVA

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille
Tél.: 50. 15. 09

PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE

«LA DETTE DE SANG»

(Editions Ramsay)
(ARCHAVIR CHIRAGUIAN)

Un Arménien traque les responsables du génocide
(1921 - 1922)

par
GERARD CHALIAND
Professeur à l'E.N.A.

VENDREDI, 5 NOVEMBRE, A 21 H.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 4, ժամը 20·30-ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ

ՕԾՈՒՄ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՁԵՌԱՄԲ

Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 9·30-ին:

Բարերարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին ՃԻՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ի յիշատակ իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի

Յաւարտ պատարագի Ազգ. Միութիւնը ճաշ մը կը հրամցնէ ներկաներուն, տեղւոյն Ազգ. Տան սրահը:

Հասցէ.. 24 Ապրիլ 1915 - Շարվիէօ – Շաւանիէօ 38230 Փոն տը Շէրի

LA VOIX ARMÉNIENNE

DE LA MUSIQUE
DES REPORTAGES EXCLUSIFS
DES INFORMATIONS ARMENIENNES...

Vous le trouverez sur
HAYOTS TSAIN — LA VOIX ARMENIENNE

— REGION LYONNAISE:
Le Mardi de 20 h 30 à 21 h 30 sur 101 Mhz FM

— REGION STEPHANOISE:
Le Jeudi de 20 h à 21 h sur 90 Mhz FM

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ Նոյեմբեր 6, կէսօրէ վերջ, ժամը 3-ին, Ազգային Տան դպրոցի սրահը. կարեւոր օրակարգ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Importateur exclusif de mules d'appartement et de pantoufles de GRECE

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque déposée, en cours)

pour tous renseignements:

FOTIA - *diffusion*

1 rue, Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

à
L'OLYMPIA
Le 24 Janvier 1983

Sous le Parrainage du Collège Arménien SAMUEL - MOORAT

VICKEN

La Troupe de Danse Folklorique

NAIRI

avec la participation de la Chorale du Collège

Les personnes ayant reservé leurs places pour le 13 Décembre doivent se faire rembourser là où ils ont acheté leurs billets.

ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը ճաշ մը կը կազմակերպէ միմիայն կիներու համար, Շաբաթ, Նոյեմբեր 6, ժամը 20·30-ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

U. M. A. F.

ETUDIANTS EN MEDECINE, PHARMACIE, DENTAIRE

Une réunion d'information et de contact avec des enseignants organisée par l'UMAF a lieu au YANS' CLUB, 5, Ave. Reille Paris 14e

LE VENDREDI ,5 NOVEMBRE à partir de 20h30

Venez nombreux

Un buffet offert par l'UMAF cloturera la soirée

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 54-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ, ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, եկեղեցւոյս հիմնադրութեան եւ օծման կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ:

Նոյն օրը մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հանգուցեալ բարերարներու, ծառայող ու սատարողներու հոգիներուն խաղաղութեան, ինչպէս նաեւ կը կատարուի արեւշատութեան աղօթք ու մաղթանք եկեղեցւոյս ապրող բարերարներուն ու անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8··
Ս. պատարագ՝ ժամը 10··

Եկեղեցւոյս բազմաթիւ բարերարներու կարգին ի մասնաւորի կը յիշատակուին հետեւեալները. - Տ. Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան, Վահան Խորասանճեան, Գալուստ Կիւլպէնկեան, Արծրունի Ջրբաշեան, Յարութիւն Քէշեան, Գէորգ Բալամութեան, Եղիշէ Փափազեան, Սիրանոյշ Էլմայեան, Սահակ եւ Վարսենիկ Մանուկեան, Յակոբ Փափազեան, Միքայէլ Եավէր, Օննիկ Հայկազեան, հետեւեալ ընտանիքներու հանգուցեալները.- Վարուժան Պօզաճեան, Եդուարդ Սարգիսեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Սարգիս Պետոյեան, Մկրտիչ Աթոյեան, Արշամ Պապայեան, Սուրէն Ֆէսճեան, Լորան Էօքսիւզեան, Ս. եւ Ա. Բարութեան, Մատլէն Ճէլալեան, Գէորգ Պագրճեան, Մուշեղ Ճիէրճեան, Փիէռ Ղազարեան, Ճիպրայիլ Պահատուրեան, Մուշեղ Յակոբեան, Դաւիթ Պանտիկեան, Ռոժէ Ջրբաշեան, Շարլ Կուրտիկեան, Սուրէն եւ Գուրգէն Գործունեան, Ասատուր Հոլոբիկեան, Գ. Սիրանոյշ Ահարոնեան, Հայկանոյշ Պօղոսեան, Վ. Թաղէոսեան եւ Գ. Ստեփանեան, Արմենուհի Ալթունեան, Առաքել Առաքելեան, Զորիկեան եղբայրք, Ժագ Սամուէլեան, Կարպիս Ճնկրտեան, Մըկըրտիչեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Միսաք Ապրիկեան, Մարտիրոս Մինասեան, Վարդանոյշ Թուլլաճեան, Ժիրայր Մ. Ն. Հացադործեան, Ռուբէն Տէր - Խաչատուրեան, ինչպէս նաեւ ողբացեալներ՝ Յակոբ Մալաքեան, Սաթենիկ եւ Սուրէն Դանիէլեան, Գաբրիէլ Ա. Սրկ. Լուսարարեան, Ասատուր եւ Օլկա Մեսճեան, Յուսիկ Գարակէօզեան եւ Տէր եւ Տիկին Փիէռ Արսլանեան, Գալայճեան ընտանիքներու հանգուցեալներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
JEUDI 4 NOVEMBRE 1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.295
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.295

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ընտրութիւններու վերջնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին Չորեքշաբթի առաւօտ, բայց ինչպէս նախատեսուած էր Դեմոկրատները զգալի շահեր կ'ապահովէին, ինչ որ ցոյց կու տար ժողովուրդին դժգոհութիւնը Ռեկընի քաղաքականութենէն, մանաւանդ տընտեսական գետնի վրայ: Ֆրանսական ժամով, առաւօտեան 10-ին տրուած արդիւնքներու համաձայն, Դեմոկրատները 25 աթոռ կը շահէին Ներկայացուցչական ժողովին մէջ (Նախորդ - 1980ի ընտրութիւններէն ետք, Հանրապետականները շահած էին 33 աթոռ եւ Ժողովին պատկերն էր -- 192 Հանրապետական, 243 Դեմոկրատ): Կառավարիչներու մէջ ալ, ըստ այս առաջին արդիւնքներուն, Դեմոկրատները յաւելեալ 30 աթոռ կ'ապահովէին, Ծերակոյտը կը պահէր Հանրապետական մեծամասնութիւն մը: Ինչպէս միշտ, Մ. Նահանգներու մէջ, ձեռնպահներն են, որ մեծամասնութիւն կը կազմեն, կը կարծուէր մօտ՝ 55 - 60%: Ամերիկացի ժողովուրդին անտարբերութիւնը կը բացատրուի արոշ փիլիսոփայութեամբ մը «քուէարկեմ ի՞նչ կ'ըլլայ, չքուէարկեմ ի՞նչ կ'ըլլայ, արդիւնքը նոյնն է»: Այս քուէարկութիւնը սակայն, կարեւոր էր Ռեկընի համար, տեսակ մը հանրաքուէ, քանի ժողովուրդը իր տեսակէտը կը յայտնէր իր վարած տնտեսական քաղաքականութեան նկատմամբ: Ուաշինկթընի բացը հարիւր միլիառ տոլար է, ինչ որ մրցանիշ մըն է երկրին համար: Ռեկընի Հանրապետականները շատ յուսախաբ չեն թուիր, այն պատճառաբանութեամբ, թէ իրենց կրած պարտութիւնը նախատեսուած սահմանը չանցնիր:

ՊԱՊՆ ու ԽՈՒԱՆ ԿԱՐԼՈՍ հանդիպում ունեցան Ցարզուելա պալատը եւ ժամ մը խօսած են գլուխ - գլխի: Այս տեսակցութենէն ետք, Յովհ. Պօղոս Բ., Թագաւորին հետ, Թռանով Օռիանի պալատը գացած է եւ հոն ընդունած քաղաքական եւ զինուորական գլխաւոր իշխանութիւնները, որոնց մէջ ապագայ նախարարապետը՝ Կոնզալէս եւ ընդդիմութեան պարագլուխը՝ Ֆրակա: Պապը կրկին խօսած է վիժումի դէմ եւ վեր առած ամուսնութեան խորհուրդը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախարարապետը Ուազզան լիբանանեան Խորհրդարանէն ամբողջական իրաւունքները ուզեց 8 ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար, որպէսզի գլխաւոր կառավարութեան գործը, որուն գլխաւոր նպատակն է՝ Լիբանանը փրկել: Պաշտպանութեան, ապահովութեան, տնտեսութեան, լրատուութեան, լուսաւորութեան, առողջապահութեան եւ բընակութեան մարզերուն մէջ է, որ Ուազզան բացարձակ իրաւասութիւններու տէր կ'ուզէ ըլլալ եւ այդ իրաւասութիւնները կը միացնէ վստահութեան քուէին, որ նախատեսուած էր յաջորդ օրուան (Չորեքշաբթի) համար: Այդ իրաւասութիւնները կրնան օգտակար ըլլալ նաեւ նախագահ Ճեմայէլի, որ ցարդ չէ կրցած պարտադրել իր կուսակիցներուն - քաթայէպներու - որ բանակը արեւելեան - Պէյրութ մտնէ, ոչ ալ վերջ դրուի ապօրէնի նաւահանգիստներու:

ԻՐԱՆ մերժեց ընդունիլ Ֆրանսայի նոր դեսպանը՝ Ժոզէ Փառլի: Պարսիկները կ'ամբաստանեն Ֆրանսան, որ զօրավիգ է հակայեղափոխականներուն եւ թէ թըշնամական դիրք կը բռնէ Իրանի նկատմամբ: Ֆրանսա դեսպան չունէր Թեհրանի մէջ 1981 Օգոստոսէն ի վեր:

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական Ատեանը զանգուածային նոր դատավարութիւն մը բացաւ Տեւ - Սոլ զաղտնի կազմակերպութեան 385 անդամներու դէմ: 86 ամբաստանեալներ կրնան մահուան դատապարտուիլ: Ամբաստանութիւնը միշտ նոյնն է... տապալել վարչակարգը եւ պրոլետարական Պետութիւն մը հիմնել:

ՔԻՆԿ ՎԻՏՈՐ ամերիկեան շարժանկարի վերջին մեծերէն, մեռաւ, առջի օր, 85 տարեկանին:

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ ԵՆ

«Յառաջ»ի Հոկտ. 28-ի մեր թիւով տըւած էինք Լոս Անճըլըսի մէջ հինգ հայ երիտասարդներու ձերբակալման լուրը: Տեղւոյն մեր պաշտօնակից «Ասպարէզ»ի Հոկտ. 27 - 30 թիւերէն կ'իմանանք թէ հայ երիտասարդները ձերբակալուած են Հոկտ. 22-ին, Էֆ. Պի. Այ.ի եւ տեղական ոստիկանութեան կողմէ, իբրեւ կասկածելիներ, եւ այն ամբաստանութեամբ թէ անոնք կը պատկանին ահաբեկչական կազմակերպութեան մը, որ պատասխանատուութիւնը ստանձնած է Թրքական կարգ մը հաստատութիւններու դէմ կատարուած արարքներու, ինչպէս նաեւ Թուրք դիւանագէտներու ահաբեկման: Հինգ երիտասարդներէն չորսը ձերբակալուած են Լոս Անճըլըս եւ Օրէնճ - Քաունթի, իսկ հինգերորդը՝ Պոսթըն:

Ըստ Էֆ. Պի. Այ.ի յայտարարութեան, հինգ հայ երիտասարդները դաշնակցային օրէնքի համաձայն պիտի ամբաստանուէին դաւադրութեան մեղսակցութեամբ, ապօրինի կերպով զէնք կամ պայթուցիկներ ունենալու եւ նահանգէ - նահանգ պայթուցիկ փոխադրելու յանցանքով:

Հոկտ. 26-ին տեղի ունեցած է Լոս Անճըլըսի մէջ ձերբակալուած չորս հայ երիտասարդներու՝ Վիգէն Յովսէփեանի, Վիգէն Եագուպեանի, Դանիէլ Սարգիսեանի եւ Տիգրան Պէրպէրեանի ամբաստանութեանց ներկայացման նիստը:

Այս առթիւ, «Ասպարէզ» Հոկտ. 28-ի իր թիւով կը գրէ.

Էֆ. Պի. Այ.ի եւ ոստիկանութեան կողմէ պատրաստուած եւ դաշնակցային դատախազութեան ներկայացուցած ամբաստանութեանց կցուած էին նաեւ ամբաստանութիւնները հիմնաւորող փաստաթուղթեր:

«Էֆ. Պի. Այ. իր ամբաստանութիւնը կը հիմնաւորէ ձերբակալուածներուն միջեւ կատարուած հեռաձայնային խօսակցութիւններու ձայնագրութեանց վրայ: Այս խօսակցութիւնները, որոնք ըստ ներկայացուած փաստաթուղթերու, տեղի ունեցած են հայերէն լեզուով, Էֆ. Պի. Այ.ը թարգմանած է անգլերէնի եւ անոնց հիման վրայ կատարած է յաւելեալ հետախուզութիւններ եւ ի վերջոյ Հոկտեմբեր 22-ի ձերբակալութիւնը: Այդ օրը, Լոս - Անճըլըսի մէջ ձերբակալուեցան չորս Հայեր՝ Վիգէն Յովսէփեան, Վիգէն Եագուպեան, Դանիէլ Սարգիսեան եւ Տիգրան Պէրպէրեան, իսկ Պոսթընի մէջ Սթիվ Տէտէեան:

«Փաստաթուղթերու մէջ կ'ըսուի, որ «Դաշնակցային կառավարութիւնը, Սեպտեմբեր 17-ին, դատարանի կողմէ իրաւասութիւն ստացած է ձայնագրելու Վիգէն Յովսէփեանի հեռաձայնային խօսակցութիւնները» եւ այնուհետեւ այլ խօսակցութիւններ քով - քովի բերելով, յանգած է այն ենթադրութեան, որ ծրագրուած էր պայթեցնել Ֆիլատելֆիոյ Թուրք հիւպատոս Քանաթ Արպէյի գրասենեակը:

«Նիստի ընթացքին, Դաշնակցային կառավարութեան դատախազը՝ Էրիք Տապըրթին, ընդունեցաւ որ իրենց ենթադրութիւնը փաստելու համար կը պակսին նման ծրագրի մը գործադրութիւնը փաստող որոշակի տուեալներ, սակայն գոյութիւն ունեցող հեռաձայնային խօսակցութիւններու պարունակութիւնը հաւանական կը դարձնեն իրենց կասկածները:

«Վերջաւորութեան, դատախազը արծարծեց երաշխաւորագիրներու հարցը եւ իւրաքանչիւրին համար պահանջեց մէկ միլիոն տոլար:

«Փոլ Կիրակոս, որ կը ներկայացնէր Տիգրան Պէրպէրեանի պաշտպան փաստաբանի հանգամանքը, խօսք առնելով առարկեց ներկայացուած գումարին համար, նշելով որ եղածը ցեղապաշտ մօտեցում է կեդրոնական կառավարութեան կողմէ, եւ այս օրերուն, երբ ամէն մէկ Հայ ամբաստանութեան կ'ենթարկուի, նըման գումարներ կը պահանջուին, որպէսզի ամբաստանեալները առիթ չունենան խորհրդակցելու իրենց պաշտպան փաստաբաններուն հետ: Ան օրինակներ տուաւ ոչ - հայ ամբաստանեալներէ, որոնք աւելի ծանրակշիռ յանցանքներու մէջ կը բռնուին (մարդասպանութեան փորձ, եւայլն) սակայն նուազ երաշխաւորագին կը պահանջուի:

«Վիգէն Եագուպեանի փաստաբանն էր՝ Ռաֆֆի Ուրֆալեան, Վիգէն Յովսէփեանի՝ Յակոբ Ատաճեան, իսկ Դանիէլ Սարգիսեանի՝ Լեւոն Կիրակոսեան:

«Այս փաստաբանները եւս առարկեցին նշանակուած երաշխաւորագինին համար: Վերջաւորութեան, դատաւորը հետեւեալ վճիռին յանգեցաւ:

«Վիգէն Յովսէփեանի համար մէկ միլիոն տոլար, իսկ մնացեալ 3 երիտասարդներէն իւրաքանչիւրին համար՝ կէս միլիոն:

«Պաշտօնական դատավարութեան նախորդող նիստերը պիտի շարունակուին:

«Յաջորդ նիստը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 5-ին»:

Ի դէպ, «Ասպարէզ» կու տայ նաեւ հետեւեալ լուրը.

«Լոս - Անճելըսի օդակայանի քննատական բաժնին մէջ ռումբ զետեղած ըլլալու յանցանքով ամբաստանուած երեք հայ երիտասարդներէն երկուքը երաշխաւորագինով բանտէն հանուած էին:

«Երրորդը՝ Հրաչ Կէօզիւպէօյիւքեան, կը մնայ բանտը:

«Հրաչի համար պահանջուած նախ մէկ միլիոն, ապա՝ 500.000 տոլար երաշխաւորագինը 300.000 տոլարի իջեցնելու պաշտպան փաստաբանի դիմումը, Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 25-ին, մերժուեցաւ դատաւորին կողմէ:

«Երեք հայ երիտասարդներուն դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 14-ին»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 26 / ՆՈՅԵՄ. 1)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանը՝ Քլօտ Առնօ, հինգ օրուան այցելութիւն մը կատարած է Հայաստան, ծանօթանալու համար երկրին եւ անոր արդիւնաբերական, մշակութային եւ գիտական նուաճումներուն: Դեսպանը նախագահ Բաբկէն Սարգիսովի հետ ունեցած հանդիպումի ընթացքին յայտարարած է, թէ «Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը կը զարգանայ ներդաշնակօրէն. ուրախալի է որ փոքր հողամաս ունեցող Հանրապետութիւնը կարեւոր նպաստ կը բերէ Խորհ. Միութեան ընդհանուր զարգացման գործին»: Ապա անդրադառնալով Ֆրանսայի Հայոց, դեսպանը նշած է, որ Ֆրանսահայերը գործօն մասնակցութիւն կը բերեն երկրի հանրային - քաղաքական կեանքին, օգնելով անոր յառաջդիմութեան»: Նախագահ Բաբկէն Սարկիսով դիտել տըւած է, թէ հայ ժողովուրդը չի մոռնար այն ազնիւ վերաբերումը, զոր Ֆրանսայի ժողովուրդը ցուցաբերեց իրեն հանդէպ՝ դժուար ժամանակաշրջանի մը մէջ: Նախագահը խօսած է նաեւ Հայաստան - Սփիւռք կապերու մասին: Ֆրանսացի դեսպանը ընդունուած է վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ, որ առաւելաբար խօսած է Հայաստանի արդիւնաբերութեան զարգացման մասին: Երեւանի քաղաքապետ Մուրադ Մուրադեանի հետ հանդիպում մը ունենալէ ետք դեսպանը այցելած է տեսարժան վայրեր եւ խոր տպաւորութիւն ստացած 1915-ի ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը յաւերժացնող կոթողէն:

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէութեան կեդրոնը տեղի ունեցած է հանդիպում մը Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ ուսումնական հաստատութիւնները ընդունուած Սփիւռքի հայ ուսանողներու հետ: Խօսք առնելով կոմիտէի նախագահը՝ Վարդգէս Համազասպեան, նշած է, թէ տարուէ - տարի կ'աւելնայ հայկական զանազան գաղութներէ Հայաստան ուսանելու եկող երիտասարդներու թիւը: Մինչ առաջին տարին, երկու տասնամեակ առաջ, ընդամէնը տասը ուսանող ընդունուած էր, ներկայիս այդ թիւը տարեկան հասած է 120-ի: Ուսումնական հաստատութիւնները ցայժմ տուած են շուրջ հազար շրջանաւարտներ, որոնք Լիբանան, Սուրիա եւ Յորդանան նուիրուած են մանկավարժական եւ մշակութային գործունէութեան: Խօսք առած են նաեւ Սփիւռքէն ներկայ եղող հիւրեր եւ ուսանողներ: Հանդիպումը վերջ գտած է «Հայկական աչքեր» շարժանկարի ցուցադրութեամբ:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՆԻԺԵՐԻԱ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

«Հայէլեկտրամեքենայ» ձեռնարկութիւնը Նիժերիոյ ուժի կեդրոնները ղըրկած է արեւադարձային պայմաններու մէջ աշխատելու համար նախատեսուած ինքնավար շարժական էլեկտրակայաններ: Ձեռնարկութիւնը, որ իր տեսակին մէջ խորհրդային մեծագոյն մատակարարներէն է, Նիժերիոյ կը հայթայթէ նաեւ ժեներաթէօրներ, յատուկ թրանսֆորմաթէօրներ եւայլն: Հայաստանի այլ ձեռնարկութիւններ, խորհրդային արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով, ափրիկեան երկիրներու կը հայթայթեն նաեւ էլեկտրական շարժիչներ, թեթեւ ու սնունդի արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւններու համար արդիւնաբերութեան էլեկտրոնիք ճիւղի արտադրութիւններ՝ վերահսկիչ, կարգաւորիչ եւ չափող սարքեր, ինչպէս նաեւ ժամացոյցներ եւայլն.:

×

ՉԵԽՈՎԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանի հըրատարակչականը լոյս ընծայած է «Չեխովը եւ Սովետական Միութեան ժողովուրդների գրականութիւնը» հաւաքածոն, որ ցոյց կու տայ Չեխովի գրականութեան ազդեցութիւնը ազգային մշակոյթներու ձեւաւորման վրայ: Աւելի առաջ ալ հրատարակուած էին նոյնօրինակ հաւաքածոներ Պուշկինի, Լերմոնտովի, Տոլստոյի, Գորկիի եւ այլոց գրականութեան ազդեցութեան մասին: Երեւանի Համալսարանին մէջ քսան տարիէ ի վեր կը բանի գրական կապերու բաժին մը, զոր կը ղեկավարէ Ղազար Այվազեան: Բաժնի աշխատակիցները կը զբաղին անուանի գըրողներու դիւանային փաստաթուղթերու որոնումի, մշակման եւ հրատարակման գործով: Լոյս տեսած են նաեւ արժէքաւոր մատենագրութիւններ, հայ մշակոյթի վարպետներու հետ ռուս դասականներու նամակագրութիւններ եւայլն.:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԽՕՍՔԸ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

ԱՂԲԻՒՐ - ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ՕՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12, 1982 Թ.

Մեզ համար հոգեկան անհուն մխիթարութիւն է, այս պահին օրհնել ու օրհնել լուսարձակ Հայրապետ Մկրտիչ Խրիմեան Հայրիկի յիշատակին նուիրուած աղբիւր - յուշարձանը, կառուցուած Սէջմիածնի հողամասի վրայ ոչ հեռու նրա շիրիմից, արդեամբ Մայր Աթոռիս բարերար Միհրան Բուխանեանի, հարազատ զաւակ Վասպուրական աշխարհի:

Խրիմեան Հայրիկ, Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, հոգեւոր դաստիարակ հայրենի հողը մշակող խոնարհ ժողովրդի, մարգարէաշունչ, «նուազող վշտից հայրենեաց», բանաստեղծ եւ վարպետ կենդանի խօսքի, մարտի հրաւէր կարդացող ռահվիրայ ի խնդիր Հայոց ազատագրութեան, վաղուց ի վեր պաշտամունքի առարկայ է դարձել համայն հայութեան:

Հայ ազատագրական շարժման արիւնոտ ճանապարհի վրայ, Խրիմեան Հայրիկը իր ուրոյն տեղը ունի, մանաւանդ «երկաթէ շերեփ»ի խորհրդով:

Ընդհանուր ազգաց պատմութեան մէջ, տասնեւիններորդ դարը նկատուել է՝ բռնակալ պետութիւնների, յատկապէս Օսմանեան կայսրութեան լծից բազում ազգութիւնների ազատագրման դար: Այդ ճանապարհի վրայ պատմական է 1878 թուականը, երբ ռուս - թրքական պատերազմից յետոյ, Բեռլինում վեհաժողով էր գումարւում, որոշելու համար բախտը Օսմանեան կայսրութեան լծի տակ հեծող մի քանի ազատատենչ ազգութիւնների:

Այդ օրերին, Հայերը եւս Բեռլին ուղարկեցին իրենց պատուիրակներին, որպէսզի վեհաժողովին ներկայացնեն Հայոց արդար դատը: Պատուիրակութիւնը գլխաւորում էր Մկրտիչ Խրիմեան Արքեպիսկոպոսը:

Պատուիրակութեան մեկնումի պահին, հարց տուեցին Խրիմեան Հայրիկին թէ ի՞նչ լեզուով պիտի խօսի Բեռլինում, քանի որ բացի հայերէնից նա այլ լեզու չգիտէր: Խրիմեան Հայրիկ պատասխանեց. «Ես պիտի գնամ Բեռլին, պիտի ներկայանամ վեհաժողովին ու պիտի արտասուեմ»: Նա հաւատում էր թէ իր արտասուքով պիտի շարժէր խիղճը աշխարհի մեծամեծների:

Եւ Խրիմեան Հայրիկ գնաց Բեռլին ու արտասուեց, սակայն մեծամեծների խիղճը չշարժուեց: Վերադարձին, Հայոց դարաւոր վշտի նուագող Հայրիկը, իր առաքելութեան մասին պատմեց հետեւեալը՝ «ժողովուրդ Հայոց, Բեռլին գնացինք, ներկայացանք վեհաժողովին ու տեսանք թէ ժողովի մէջտեղում դրուած էր մի մեծ կաթսայ մէջը լիքը հարիսա: Բոլոր ազգերը իրենց ձեռքերում երկաթէ շերեփներ բռնած իրենց բաժին հարիսան էին վերցնում: Մենք Հայերս էլ մեր շերեփը մացրեցինք հարիսայի մէջ, սակայն այն պոկուեց մեր ձեռքից ու հալուեց կաթսայի մէջ: Մեր շերեփը թղթից էր»:

Հայ ազգը, այդ օրուանից մանաւանդ հասկացաւ երկաթէ շերեփի պատմութեան իմաստը: Յետագայ պատմական դէպքերը, Հայերի հերոսական մարտնչումներն ու խաբխափումները այլ բան չէին, եթէ ոչ որոնումը մի երկաթեայ փրկարար շերեփի, որ մի հուժկու հարուածով կարենար փոխել սեւ ճակատագիրը հայ ազգի:

Եւ բազում յուսախաբութիւններից ու ողբերգութիւններից յետոյ, պատմական յեղաշրջումների դրեթէ անսպասելի դասաւորումով, վերջապէս հնչեց փրկութեան ժամը Հայոց, երբ մեր ժողովուրդը ձեռք բերեց երկաթեայ իր շերեփը, իր քաջ որդիների սուրը արիւնով, Սարդարապատի ճակատամարտում եւ նորաստեղծ հայկական պետութեան վերջնական ամրապնդումով 1920 թուի աշնանը:

Այո՛, պատմական իրողութիւն է, որ Սարդարապատի յաղթանակը եւ 1920-ին ռուսաց զօրքի հարուածը մեր դարաւոր թշնամուն, հանդիսացան մեր ժողովրդի այն երկաթեայ շերեփը, որով նա ձեռք բերեց իր պետական անվտանգութիւնը եւ իր կեանքի ծաղկումը, որով թուրք առաւ մշակոյթ ստեղծող իր ազգային հանճարը:

Ահա խորհուրդը երկաթեայ շերեփի մեր օրերում: Ահա իմաստը այս յուշարձանի, մանաւանդ այս տարի, երբ տօնախմբւում է վաթսունամեակը Խորհրդային Միութեան ազգային Հանրապետութիւնների համագաշնակցութեան կազմաւորման, որի լի իրաւ անդամն է նաեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը:

Խրիմեան Հայրիկ այսօր մեզ պատգամում է՝ Հայեր, պինդ բռնէք ձեր ձեռքի երկաթեայ շերեփը, հաստատ մնացէք այն վէմի վրայ, ուր կանգնած էք այսօր, վա՛յ այն ազգին, որ իր յոյսը դնում է հեռաւոր մեծամեծների խղճի վրայ:

Մենք վստահ ենք թէ այսպէս պիտի խօսէր ինքը Խրիմեան Հայրիկ, եթէ այսօր մեր մէջ գտնուէր: Բայց նա մեր մէջ է այսօր եւ մեր մէջ պիտի մնայ միշտ եւ ցոյց պիտի տայ նաեւ յետագայ սերունդներին ճանապարհը երկաթէ շերեփի, որով միայն մեր ժողովուրդը պիտի կարողանայ պաշտպանել ու պահպանել իր հայրենի արդի պետութիւնը եւ այդ վէմի վրայ հաստատ ու ամուր կանգնած, պիտի կարողանայ իրականացնել բոլոր իր արդար երազանքները:

Նա պատգամում է նաեւ՝ «Ես կը թողում ձեզ մեր Հայրենի ժառանգութիւն, դաշտեր ու հողեր...

Թէ մեռնիմ, երթամ գերեզման, եւ այլեւս չկարեմ խօսիլ ձեզ հետ կենդանի բարբառով ու գրով, ահա կը թողում ձեզ գիրս իբրեւ մշտախօս կտակ եւ յիշատակ, որուն միակ նպատակն է, որ Հայն իր հայրենատուր հողէն չբաժնուի:

Այսպէս, Թոռնիկ, հողն պէտք է կենաց եւ մահու օր, սորա համար Պապիկն զքեզ հողին հետ կապեց ու պսակեց, որ պինդ գրկես զհողն, չթողուս որ ուրիշներ ձեռքէդ յափշտակեն, դու անհող մնաս»:

«Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր որ խօսեցան ձեզ զբանն Աստուծոյ. հայեցեալ յելս գնացից նոցա, նմանօղք եղերուք հաւատոցն» (Եբր. ԺԳ. 7): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ

Արծակուրդի պարզ, ընթացիկ ճամբորդութիւն մը դէպի Փհոնյանկ: Քէն Սէխ Սանհ, Հիւս. Քորէացի, առաջին անգամն ըլլալով չէ, որ կը վերադառնար իր տունը՝ երկար աշխատելէ ետք Սախալին կղզիին ածխահանքերէն մէկուն մէջ: Բայց այս անգամ խորհրդային մաքսատան պաշտօնեաները կասկածով կը խուզարկեն ճամբորդին պայուսակը, որուն մէջ կը գտնեն պահածոյի տուփեր: Երեւան կը հանեն անոնց մէջ տեղաւորուած դասատակի խորհրդային 26 ժամացոյցներ: Եւ որովհետեւ կը խոստովանի, թէ նման փոքր մաքսանենգութիւններ կը կատարէ, Ուզլեզորսկի դատարանը, Սախալին, համեմատաբար սահմանափակ պատիժի կ'ենթարկէ ենթական. - ուղղիչ աշխատանքի, անորոշ ժամանակով: Ասիկա կը նշանակէ, թէ տուեալ ժամանակամիջոցին ամբաստանեալը իր ամսաթոշակէն 20 առ հարիւրը պէտք է յանձնէ Պետութեան: Դատարանը կը գրաւէ ոչ միայն ժամացոյցները, այլեւ ենթակային սեփականութիւնը եղող անոր Վոլկա ինքնաշարժը:

Ոչինչ կայ արտակարգ այս պարզ միջադէպին մէջ, բացի անկէ, թէ ի՞նչ գործ ունի Հիւս. Քորէացի մը Խորհ. Միութեան ծայրագոյն Արեւելքի ածխահանքի մը մէջ: Կարելի չըլլար, Մոսկուայի Հիւս. Քորէայի դեսպանատան ճամբով, գիտնալ, թէ ձերբակալուածը միա՞կ Քորէացին է հոն աշխատող թէ ոչ:

Խորհրդային իշխանութիւնները, ընդհանրապէս, կը խուսափին արտայայտուելէ օտար աշխատաւորներու գոյութեան մասին, իրենց երկիրին մէջ, արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէ, Հիւս. Քորէայէ եւ Վիէթնամէ:

Միւս կողմէ, սակայն, արեւմտեան պէտեր կը հաղորդեն, թէ հազարաւոր Վիէթնամցիներ, իբրեւ հատումի միջոց իրենց ունեցած նիւթական պարտքին՝ գրեթէ երեք միլիառ տոլար, Խորհ. Միութեան մօտ, աշխատաւորներ կը ղրկեն Սիպերիոյ շրջանները:

Քոմեքոնի շրջագիծին մէջ, հազարաւոր Պուլկարներ եւս կը գտնուին Խորհ. Միութիւն:

Համաձայն այս լուրերը հաղորդող լաւատեղեակ պէտերուն, Մոսկուա այս ճամբով մասամբ կը փորձէ դոցել բացը աշխատաւոր ձեռքերու պակասին, յատկապէս ոչ-եւրոպական ցամաքամասին մէջ:

Հակադրելու մտադրութեամբ տրուած լուրերուն, Իզվեստիա օրաթերթը կը գրէ, թէ եօթը հազար Վիէթնամցիներ՝ 17-էն 35 տարեկան, Հանոյի հետ կնքուած պայմանագիրի մը համաձայն, շուրջ երեք ամիս ռուսերէնի յառաջընթաց դասընթացքներու կը հետեւին եւ ինը ամիս ալ կը կատարելագործեն իրենց մասնագիտութիւնը: Հուսկ ուրեմն, անոնք չորս տարուան ժամանակաշրջանով մը կ'աշխատին Խորհ. Միութեան մէջ:

Ասո՛նք, միշտ ըստ խորհրդային օրաթերթին, «այցելու աշխատաւորներ» չեն նկատուիր, քանի կը վայելեն խորհրդային աշխատաւորին բոլոր իրաւունքները: Իրենց վաստակին մէկ մասը կրնան իրենց ընտանիքներուն ղրկել: Ձրի դասագիրքեր կը ստանան, ինչպէս նաեւ գրենական պիտոյքներ: Զանոնք երբեք կարելի չէ բաղդատել Արեւմտեան երկիրներու «ճնշուած» եւ «իրաւազուրկ» աշխատաւորներուն հետ:

Խորհրդային ԹԱՍ գործակալութիւնը, իր կարգին, տեղեկատուութեամբ մը կը հաղորդէ, թէ հազարաւոր Պուլկարներ ծառայութեամբ կը զբաղին Կոմի ԽՍՀ-ի մէջ, որ կը գտնուի Խորհ. Միութեան եւրոպական մասին հիւսիս - արեւելքը: Ռուսերը կը հայթայթեն մեքենաներ, բնակարաններ եւ վառելանիւթեր: Ասիկա կը ներկայացուի, իբրեւ «տնտեսական համագործակցութեան» նոր ձեւ մը, քանի երկու երկիրներն ալ հաւասարապէս կ'օգտուին Կոմի փայտերէն:

Ամբողջովին Պուլկարներէ կազմուած «աշխատաւորներու ջոկատներ» կ'աշխատին նաեւ Կուրսկ, պողպատի արտադրութեան մարզին մէջ:

Ըստ Մոսկուայի արեւմտեան պէտերուն, Ռուսերը կը մտադրեն աւելցնել թիւը օտար աշխատաւորներուն: Արդարեւ, աշխատուժին տագնապը լուրջ համեմատութիւններու կը հասնի: Մօտաւոր տարիներուն համար՝ տարեկան 700.000 յաւելեալ աշխատաւոր անհրաժեշտ է ապահովել գոյութիւն ունեցող եւ ծրագիրներով նախատեսուող աշխատանքները իրագործելու մտադրութեամբ:

Ասիկա լուրջ հարց մըն է, երբ նկատի կ'առնուի խորհրդային ժողովրդագրութեան պատկերը: Խորհ. Միութեան բնակչութեան աճը 1960-էն ցայսօր կը նուազի, անցեալի աւելի քան կրկնապատիկ տոկոսէն իջնելով եւ հասնելով այժմու 0.84-ին: Այսքանն ալ կ'ապահովուի շնորհիւ կեդր. Ասիոյ մահմետական Հանրապետութիւններուն: Անդին, բնակչութեան յաւելումը եւրոպական մասին մէջ, գրեթէ կը մնայ աննկատելի:

Թ. Ա. Թ.

ԲԱՆՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Ահա թէ ինչո՞ւ ուրեմն այդ Կիրակի առտուն ան լռջօրէն կը մտմտայ: Նոյն օրն իսկ անհրաժեշտ է լուծում մը գտնել: Ծրագիրներ կ'որոճայ ան մտքին: Անշուշտ ամենապարզ կարգադրութիւնը երթալ գտնելն է իր մայրը: Ըսել անոր:

- Մայրիկ, ահա անտատ որդիդ որ տուն կը դառնայ: Մեզ իրարմէ բաժնող սեւ կատուն չքուած է արդէն: Տես, ափերս, թէեւ ձեռնունայն ու աղքատ, քեզ կը բերեն քու ու իմ արիւնէս ծաղկած թոռնիկ մը, - Ժագօն:

Գիտէր որ մայրը, առանց բոպէ մը տատամսելու, պիտի բանար խանդակաթօրէն իր գիրկը, մայրական այն լայն գիրկը, որ աշխարհ մը կրնայ սեղմել, ու համբոյրի մը մէջ պիտի ցնդէին բոլոր փոխանակուած աղի - լեղի բառերը, բոլոր դառն յիշատակները, զոր հաւանաբար անիկա մոռցած էր, բայց որոնք թունոտ փուշի նման խրած էին իր խղճմտանքին մէջ:

Բայց ինչպէ՞ս մօտենալ: Ինչպէ՞ս երեւ ունենալ իր նեղութեան, լքումի պահուն մօրկան դուռը ափ առնելու: Իր այնքան յանցանքներով ծանրաբեռնուած հպարտութիւնը ինչպէ՞ս խեղդել ու մարսել:

Բայց գիտէ թէ կամայ - ակամայ այդ բոպէն պիտի հարկադրուի իրեն: Ենթագիտակից պատրաստակամութեամբ, յուզօրէն ան կարգի կը դնէ, կը դասաւորէ իրեղէնները սնտուկի մը խորը:

Յեղակարծ պարտասումի զգայնութեամբ ան պահ մը կը շփոթի: Ժամանակէ մը ի վեր յոգնութեան անսովոր, անբացատրելի նոպաներ կուգան մերթ ընդ մերթ այսպէս կոտրելու սրունքները, մթագնելու աչքերը՝ իր ողնաշարէն, իր ոսկորներէն անցնող անախորժ դող մը երբեմն գինքը յանկարծակիի կը բերէ, կը սթափեցնէ ու կ'անցնի: Ո՛չ, ոչի՛նչ. տարապայման ուժութիւնը, մտահոգութիւնները կը բացատրեն. անցաւոր տագնապ մը անպայման...

Բոպէ մը հանգիստ ուրեմն սեղանին առջեւ. այ այսպէ՛ս...: Ակնարկ մը լուսանկարներու ալպոմին վրայ, զոր երկար ատենէ ի վեր ձեռք առած չէր:

Կար ժամանակ որ անիկա մանաւոր գուրգուրանքով կը խնամէր իր ալպոմը. ինչպէս ոմանք իրենց թղթարները կամ ուրիշներ՝ իրենց յուշատետրը: Իրապէս ալպոմը իր աչքին ծաղկազարդ ամանի, յուշատետրի չափ եւ աւելի լեցուն էր կեանքով, իր կեանքով:

Հնօրեայ, գունաթափ հազուագիւտ նկարներու կողքին թարմ ու պէսպիսուն լուսանկարներու շարան մը: Այո՛, իր կեանքին էջերը, պայծառ կամ տմոյն, զոր ժամանակը փետտեր էր իր վրայէն: Իւրաքանչիւրը անոնցմէ մասնիկ մը կը պահէ իր սրտէն, իր անցաւորութիւնէն: Անոնք ապրուած, ներգոր թափով զգացուած ժամանակի պատառներ են. տրամադրութեան երանգներ՝ որ կ'ոգեկոչեն յիշատակը Կիրակի արեւոտ յետ միջօրէներու, ջրափներու, դաշտօրաններու, կանանչագեղ պուրակներու, երջանկութեան խուսափուկ վայրկեաններու: Նկարները դեռ կը բուրէին երգի, ծիծաղի, պալիք յուսավառ օրերու գգլխիչ հոտը: Քանի կը նայէր, իր սենեակին զաղջ լռութեան մէջ տարօրինակ թռչուններ կուգային կարծէք թեւածելու ու անցեալահամ խունկի ծուխը կ'անգայտանար իր մտածումին մէջ:

Առաջին էջերուն վրայ ցանցառ պատկերներ. ընտանեկան տարտամ ու գեղնած խմբանկար մը՝ Օրտուէն: Հայրը, հօրեղբայրներ, զորս չէ ճանչցած բնաւ. ամենն ալ անվերադարձ տարագրեալներ: Կիներ, սա թարմագեղ կինը՝ մայրն է... (Որքան խամրած է ներկայիս. ժամանակը որքան անխնայօրէն կողոպտած է զայն... ու իր մեղսակցութեամբ...): Անոր սրունքին վրայ ահա իր մանկութիւնը՝ երկու անմեղունի, լայն աչուկներ՝ սեւ գանգուրներու տակ... Այս ամէնէն ոչ ոք կը մնայ այլեւս, իրապէս, ոչ իսկ ինք կամ մայրը. կեանքը այնքան խեղաթիւրած է զիրենք:

Ահա նկարներ՝ Պոլսոյ Արնաւուտ Քէօյի որբանոցէն, Եսաեանէն, ուր գտնուեցաւ ինք 1919 - 1922-ի բեղուն տարիներուն: Արթնցող, խանդավառ պատանին որ ինքն է, անյագ, անյատակ աչքերով: Ահա ընկերներով Շիշլի, ազատութեան բլուրին վրայ, Քեաղըդ - Հանէի ծառերուն տակ ... 1921-ի ամառը՝ Քեմերբուրկի վրաններուն շուրջ, Սեւ ծովու ալիքներուն դիմաց: Զեփիւռի պէս թեթեւ, ստոստուն օրեր, որոնց հետքերուն վրայ կը բացուէին իր սրտին մէջ ալ անորակելի տենչանքներ, կոյս երազներ:

Եւ ահա ուրիշ տեսարաններ Քորֆուէն, կայսերական պալատի մը մարմար արձաններուն ստորոտը ... 1923 ամառը՝ Աթէնք, մօր հետ ... Եղլադայի գեղակերտ անցեալին մէջ հառանցող երիտասարդը, ի՛նք՝ որ իր ապագան կը փնտռէ:

(Շար. 5)

ՄԵՐ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Եւրոպացիներու եւ Հայոց այս ամսուան անունը կը յանգի լատիներէն Նովեմբեր բառին, որ կը նշանակէ իններորդ (նովեմ=ինը): Ամիսը կը կոչուէր Նովեմբեր մենսիս (իններորդ ամիս): Եւ Նոյեմբերը Հռոմէացիներու իսկապէս իններորդ ամիսն էր, քանի որ մինչեւ 450 թուականը անոնց տարուան առաջին ամիսը կը համարուէր Մարտը:

Անգլիացիները այս ամիսը կը կոչեն նովեմբըր, Ֆրանսացիները՝ Նովամբըր, Գերմանացիները՝ Նովեմբեր: Դժուար չէ նկատել, որ ասոնք գրեթէ նոյնութեամբ կը համապատասխանեն լատիներէն ըսկզբնական ձեւին: Սակայն քիչ մը տարբեր է վիճակը հայերէնի (ՆՈՅԵՄբեր) եւ ռուսերէնի (ՆՈՅԱբր) մէջ: Այնպէս կը թուի, որ այս երկուքը իրենց առաջին մասով աւելի տառադարձութիւնն են յունարէն ՆՈՅԵՄվրիս ձեւին, որ իր կարգին նոյնպէս փոխառութիւն է լատիներէնէ:

Ինչեւիցէ, հոս ի յայտ կուգայ ուրիշ աւելի կարեւոր հանգամանք մը, այն է՝ որ ո՛չ լատինական Նովեմբերը, ո՛չ ալ անոր հիմքի Նովեմը լեզուներու բառերուն մէջ որեւէ ճիւղաւորում չեն տուած, ինչ որ մենք տեսանք նախորդ՝ Հոկտեմբեր ամսուան ստուգաբանութեան կապակցութեամբ: Լատիներէն (եւ յունարէն) օկտօ արմատէն ունինք օկտօպոդ, օկտետ, ռուսերէն օկտեաբրէն՝ Օկտեաբրինա, Օկտա...:

Սակայն պէտք չէ արագ եզրակացութիւններու յանգիլ: Քանի որ Նոյեմբեր ամիսը եւ անոր անունը ուրիշ իմաստ ունին մեզի համար եւ միշտ գլխագրով դրոշմուած են:

Հայկական շարժական տոմարի 11-րդ ամիսը կ՚ընդգրկէր Յունիս 7-էն Յուլիս 6-ի ժամանակաշրջանը եւ կը կոչուէր մարգաց: Արտաքինէն կը թուի, թէ դիւրին է այս բառը կապել մարդ գոյականի հետ՝ զայն համարելով վերջինոյն գրաբար յոգնակի սեռականը, երբ «մարդերու ամիս»:

Սակայն իրականութեան մէջ այս ամսուան անունը մեր գիտցած մարգին հետ ո՛չ մէկ կապ ունի: Բառարանները կը վկայեն, որ մարգացը մեր նախնիքները փոխ առած են հին պարսկերէնէ, ուր ան կը հնչուէր մօտաւորապէս մարգազանա կամ մարկազանա ձեւով, եւ նշանակած է «Թռչուններու Թուխսի Ժամանակը»:

ՊԵՏՐՈՍ ԲԵԴԻՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտ. 11-ին, մեռած է ընկ. Յակոբ Ասըլպէկեան: Ողբացեալը՝ աքսոր ու հալածանք տեսած սերունդի ներկայացուցիչներէն, քսանական թուականներուն հաստատուած էր Արժանթին եւ երիտասարդ տարիքէն մըտած Հ. Յ. Դ. շարքերը: Կարեւոր դեր ունեցած է Վ. Ալսինայի հայկական գաղութի կազմաւորման մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտ. 12-ին: Գերեզմանատան մէջ դամբանական մը խօսած է ընկ. Յակոբ Պօյաճեան, վեր առնելով ողբացեալին ծառայութիւնները:

×

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Համազգայինը, Սեպտ. 18-ին, ճաշ մը կազմակերպած է ի գնահատութիւն «Մասիս» պարախումբին, գաղութէն ներս իր տարած աշխատանքներուն համար: Ճաշէն ետք խօսք առնելով հանդիսավարը՝ Սոնա Անտոնեան, գովաբանած է խումբը, որ իր գործունէութեամբ հայկական պարը կը ծանօթացնէ նաեւ Վանգուվըրի հասարակութեան, ինչպէս տեղւոյն քաղաքապետարանի վերջերս կազմակերպած փառատօնին: Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղի ատենապետը՝ Վազգէն Մոխէսեան, պարախումբի անդամներուն բաշխած է քաղաքապետին կողմէ ստորագրուած գնահատանքի գիրերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

×

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Պուէնոս Այրէս) Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ եւ յարակից «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտ. 12ին, նշուած է շրջանի «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» երգչախումբին 25-ամեակը: 1957-ին է, որ Պոլսահայ Հայրենակցական Մշակութային Միութիւնը որոշած է կազմել դպրաց դաս եւ երգչախումբ մը, որպէսզի աւելի փայլուն ըլլան եկեղեցւոյ արարողութիւնները: Ազգ. Իշխանութիւնը ընդառաջած է անոնց փափաքին եւ երգչախումբին հիմը դրուած է 45 հոգիով: Առաջին շրջանին խումբը վարած է Անթուան Մուրատեան, որուն յաջորդած է Արտաշէս Շըլըմեան (տասը տարի), ապա՝ Երջանկուհի Թօփալեան, իսկ յայժմ ղեկավարն է Նուպար Տէմիրճեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Աուտիթորիօ Պելկրանօ սրահին մէջ, Հոկտ. 9-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.-ի Նայիրի պարախումբի տարեկան երեկոյթը: Մեկնաբանուած են հայկական, յունական, արաբական, արժանթինեան եւ ռուսական պարեր, ղեկավարութեամբ Պետիկ Այվազեանի: Ներկայացուած քսան պարերը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են սրահին մէջ:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Հոկտ. 5 - 20, տեղի ունեցած է Ռոզա Տոլապեանի նըկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած գործերը առաւելաբար աչքի զարկած են իրենց վառ գոյներով եւ ներդաշնակ համադրութիւններով:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ. Տան «Տագլեան» գրադարանին մէջ, Սեպտ. 23-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Ֆելիքս Գույումճեան՝ «Սէրը հայ բանաստեղծութեան մէջ» նիւթին շուրջ: Համազգայինի ատենապետը՝ Վարուժան Գէորգեան, ներկայացուցած է դասախօսն ու անոր գրական վաստակը: Ֆելիքս Գույումճեան խօսած է սէր բառի նշանակութեան մասին գրականութեան մէջ, մասնաւորաբար հայ բանահիւսութեան, ինչպէս նաեւ միջնադարեան աշուղներու եւ Դանիէլ Վարուժանի, Միսաք Մեծարենցի, Վահան Թէքէեանի, Վահան Տէրեանի եւ այլոց բանաստեղծութեան մէջ: Դերասաններ Ռիքարտօ Լաճինի եւ Գլատիս Տուրան արտասանած են հայ բանաստեղծներէ հատընտիրներ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Արմէնիա Մշակութային Տան մէջ, Հոկտ. 8-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Վարուժան Աճէմեան, նիւթ ունենալով՝ «Յակոբ Պարոնեանի կեանքն ու գործը»:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Մարաշ Տունը, Հոկտ. 7-ին, տեղի ունեցած է Տոքթ. Փաւքուալ Օհանեանի «Հայկ. Դատը եւ միջազգային յարաբերութիւնները» սպաներէն գիրքին Բ. հատորին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ Հայ Համալսարանականներու Միութեան: Բացումը կատարած է Տոքթ. Եփրատ Պայրամեան, տալով կարգ մը տեղեկութիւններ հեղինակին մասին: Գրիգոր Հայրապետեան ներկայացուցած է գիրքին բովանդակութիւնը: Հեղինակը իր խօսքին մէջ շեշտած է, թէ իր երկու գիրքերը եւ անոր յաջորդելիք երրորդ հատորը ուղղուած են հայ սերունդներուն: Փակման խօսքը արտասանած է Հարաւ. Ամերիկայի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Վարդան Վալտեր Եպիսկ. Պօղոսեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Յ. Դ. Տան «Մ. Մարգարեան» մարզարանին բացումը կատարուած է Հոկտ. 14-ին, աւելի քան 500 հոգիի ներկայութեան: Իր խօսքին մէջ Ռուբէն Մողեան նշած է, թէ շէնքին շինութիւնը իրականացած է շնորհիւ Հ. Յ. Դ.-ի, ինչպէս նաեւ անոր առաքելութեան հաւատացող Հայերու ճիգերուն եւ նիւթական ու բարոյական զոհաբերութեան: Թեմին առաջնորդական տեղապահը՝ Գըրիգորիս վրդ. Բունիաթեան, կրօնական արարողութենէ ետք, անդրադարձած է մարզարանի շինութեան եւ շնորհաւորած տարուած աշխատանքները: Ապա Շինութեան Յանձնախումբի գանձապահ Մանուկ Թէրզեան թուած է այն դժուարութիւնները, որոնց յաղթահարելով իրականացած է այդ շինութիւնը: Խօսք առնելով Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ատենապետը՝ Տոքթ. Գարլոս Պէրպէրեան, յայտնած է թէ մարզարանէն պիտի օգտուին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մարզիկները եւ դպրոցական աշակերտները: Հանդիսութեան ներկայ եղած են զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

×

ՓԵՆՍԻԼՎԱՆԻՈՅ մէջ, Հոկտ. 16-ին մեռած է ընկ. Ստեփան Փանոսեան, Մուսա Լեռի մարտիկներէն: Ծնած էր 1902ին, տարիներու վաստակ ունի Հ. Յ. Դ. Ֆիլատելֆիոյ շարքերուն մէջ, ուր եղած է մղիչ ուժերէն՝ գաղութի կեանքին: Մեծ դեր ունեցած է աւանդական դարձած «Հայկական Շաբաթ»ի Աթլանթիք Սիթիի ձեռնարկներու իրականացման մէջ: Թաղումը կատարուած է Հոկտ. 19-ին, Ֆիլատելֆիա:

×

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Սեպտ. 25-ին, տեղի ունեցած է ճաշպարահանդէս մը: Յայտագիրը վարած է Յարութիւն Մատոյեան: Խօսք առած է Արամայիս Մոլոյեան, Հայ Կեդրոնի ատենապետը, անդրադառնալով անցեալ եւ ներկայ գործունէութեան: Իր կարգին՝ Փըրսի Սարգիսեան, անդրադարձած է ամերիկահայ գաղութի այժմէական հարցերէն մէկը հանդիսացող՝ ամերիկածին ու եկուոր Հայերու մտածելակերպի եւ աւանդութիւններու բախումներուն, եզրակացնելով. «Երբ կը դադրինք գործածելէ ամերիկահայ, լիբանահայ կամ սուրիահայ մակդիրները եւ բոլորս բոլորիս մասին մտածենք որպէս հայ, այն ժամանակ է որ այս դժուարութիւնները պիտի հարթուին եւ ազգային գործերը աւելի առողջ շրջանակի մէջ պիտի ընթանան՝ նպատակակէտ ունենալով հայապահպանումը եւ անկէ անդին եւ միայն անով պայմանաւորուած՝ Հայ Դատի լուծումը»: Երեկոյթին խանդավառութիւն ստեղծած է Գառնիկ Սարգիսեան, յեղափոխական երգերով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

«Ես մէկ բանով մտահոգուած եմ, Կիրօս, մենք կը կորսնցնենք եթէ բոլոր ճակատներուն վրայ չըլլայ նման յաջողութիւն մը: Ճիշդ է, որ Խօժէր հազարապետ շատ յիմար դուրս եկաւ. եւ ըսեմ, Կիրօս, որ Հաճի Մուսան իր տարրին մէջ էր եւ կրցաւ լաւ կերպով բանակը թակարդի մէջ բռնել:

«Ուրեմն, Կիրօս, մեր աշխատանքը պէտք ըլլայ անմիջական կապ պահել միւս ճակատներուն հետ: Այդ աշխատանքով պիտի ելլես ճամբայ: Նաեւ այն՝ որ պէտք է տրամադրել առնուազն 2000 կռուողներ, եթէ ուզենք ներկայանալ Հաճի Մուսայի Միջագետքի արշաւանքին համար, եթէ կ՚ուզէք արդարութիւն ընել անոնց մասնակցութեան, մեր ապստամբական կռուին: Ըսեմ, Կիրօս, որ այսօր արդէն 1500-ի խօսք ըրիր, երբ նախապէս 2000-ի մասին խօսուած էր իմ, Խալիլի եւ Հաճի Մուսայի ներկայութեան:

- Ճիշդ ես, Մուրատ, նէֆս է, հէ, միշտ էդ տեսակ մանր - մունր վերապահումներ ունեցեր եմ: Էհ, հայ ժողովուրդը էդպէս չէր: Իր բոլոր քաջածները իր մէջ տարբեր նկարագիր ստեղծած են ու կ՚աշխատի, նախ, իր փալասը ջրէն հանել: Անշուշտ պէտք է տրամադրել 2000 կռուողներ: Երբ ըսի 1500, անզգալաբար ես ինծի հետ էր, որ կը սակարկէի: Ախր, սնտուկը կոնակիս, պարապ տեղը Զէյչի անունը չշահեցանք: Շատ անգամ իմ վերապահումները չեմ հաւնիր, երբ իսկապէս, կը տեսնեմ, էդ աւազակապետին, Հաճի Մուսային ազնուականութիւնը եւ երբեմն ալ անոր գեղեցիկ միամտութիւնը: Ահա թէ ինչո՞ւ անոնք նաեւ լաւ սիրողներ են: Զարմանալի երախայի անկեղծութիւնն կար նաեւ մեր մարտիկին մէջ, Մուսայի ա ն կ ե ղ ծ ու թ ի ւ ն ը ե ր բ ե մ ն կը զարմացնէ զիս: Շատ մարդերու հետ գործ ունեցած եմ եւ սակայն Հաճի Մուսայի դէմ դժուար թէ մարդ ծուռ մտածէ: Ես քիչ մը ունիմ այդ ծռութենէն, Մուրատ, որովհետեւ մինչեւ վերջը գաղտնի ու խորամանկ աշխատանքներու մէջ եղած եմ: Տեսակ մը զէնք, պաշտպանելու համար մեր ժողովուրդը: Նպատակը մարդկայինէն վեր բան մըն է եւ մարդկայինը յաճախ թերի է, այդ է պատճառը, որ շատ անգամ իմ մօտիկներուն վստահած չեմ: Էհ, սիրելիս, օր մը, եւ մօտ է այդ օրը, կ՚ուզէի ծպտումի օտար հագուստներու պէս թօթուել վրայէս այդ բոլորը: Իմ մէջ միշտ ալ Ջրաղացքի աշխատանքը եղած է իր չախչախով ու ալիւրի ամբարով: Լաւ կ՚ըլլայ, Մուրատ, Հաճի Մուսան անշուշտ կ՚ունենայ իր 2000 հայ կռուողները Քիւրտերու կողքին եւ կ՚ունենայ նաեւ Մուրատը:

- Ես հաճոյքով կը գործակցիմ եթէ յարմար կը գտնէ կուսակցութիւնը:

- Ուրի՞շ ով կրնայ ըլլալ, երբ անոր հետ գործակցութեան մէջ ես արդէն եւ շատ մօտիկ բարեկամներ:

Կիրօս եւ Մուրատ այդ զրոյցի մէջ էին, երբ եկեղեցիին բակը մտաւ զինուորներէն մէկը եւ ըսաւ, որ կարծեմ Սղերդի կողմերէն, կուզիկ քիւրտ մը եկած է եւ կ՚ուզէ Հաճի Մուսան տեսնել:

Այդ պահուն, թէ՛ Կիրօսի եւ թէ Մուրատի դէմքերը քակուեցան իրենց կըծկումներէն: Սղերդէ՞ն: Շիտակ լաւ էին: Գուցէ Միջագետքէն, Խալիլի կողմէն ղրկուած է, տեսնելու Հաճի Մուսան: Կուզիկը երբ քաղաք մտած է, հարցուցած է Հաճի Մուսան: Զինուոր մը զայն «Խորհուրդի» կեդրոնը առաջնորդած է: Այնտեղ երբ Կիրօսի ետեւ ղրկած են զինուորը, քիւրտ կուզիկը սճլտան աչքերով ըսած է, որ կը ճանչնայ Կիրօսը եւ կ՚ուզէ անոր հետ խօսիլ, եթէ այստեղ չէ Հաճի Մուսան:

Կիրօս երբ ներս մտաւ Մուրատին հետ, տեսաւ այն թզուկը, որ առաջին անգամ, անտառին մէջ Խալիլի մարդոց հետ տեսած է ու իրենց համար պատրաստած է գառնուկի խորոված: Մէվլօ,, Մէվլօ ... Կիրօս անկից ի վեր տեսած չէր Մէվլօն, որուն դէմքին վրայ միշտ ժպիտ կար ու հէքեաթի թզուկներուն նման մօրուսը խառնուած էր գլխի մազերուն հետ: Մէվլօն ոգի մըն էր հէքեաթներէն եկած ու միշտ կ՚ապրէր ու յաւիտենական էր կարծես:

(Շար. 683)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Կարապետ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Ժառ. Պալեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Գասպար Պալեան եւ զաւակները, Պ. Արա Պալեան իրենց խորին շնորհակալութիւն - ները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղ- կեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէր- ներով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցու - թիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՂԱՒՆԻ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս առթիւ Պ. Կ. Պալեան հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ.- 1000-ական Ֆ. Ալֆոր- վիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին, Ալֆորվի- լի Մշակութային Տան, Մխիթարեան Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, 500—ական Ֆ. Ալֆորվիլի Կապոյտ Խա - չին եւ Ալֆորվիլի Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

———×———

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոկիան Սայեանեան, Տէր եւ Տի- կին Փաթրիք Սալանեան եւ զաւակը ինչ- պէս նաեւ Մինասեան, Պօղոսեան, Սալան- եան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպը - սակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, ան- ձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտ - նեցին՝

Այրի Տիկին ԵՍԹԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակնե- րը, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծա - նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու - տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին՝ ողբացեալ խաչուհիներու յիշատակին:

Արարողութենէն ետք, հոգեճաշ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ռիւ տը Մատրիտ 9, Ալֆորվիլ:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 54-ՐԴ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 51-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ, ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ՚ունենայ հանդիսաւոր պատա- րագ, եկեղեցւոյս հիմնադրութեան եւ օծման կրկնակ տարեդարձներուն առթիւ:

Նոյն օրը մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հանգուցեալ բա - րերարներու, ծառայող ու սատարողնե - րու հոգիներուն խաղաղութեան, ինչպէս նաեւ կը կատարուի արեւշատութեան ա- ղօթք ու մաղթանք եկեղեցւոյս ապրող բարերարներուն ու անոնց սիրեցեալ հա- րազատներուն համար:

Պատարագը կը մատուցանէ և կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կա - տարուի Սահակ - Մեսրոպ երգչախում - բի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.—
Ս. պատարագ՝ ժամը 10.—

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակ - ցութիւնները կը յայտնէ Կիւլէզեան ըն - տանիքին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝ Սողոմոն Կիւլէզեանի մահուան առթիւ եւ նոյն առթիւ փոխան ծաղկեպը- սակի 100 Ֆ. ստացած է Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քէշիշեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES

64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - **TEL.: 969.94.53**

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ.- Տէր - Պետրոսեան եղբարք ող- բացեալ Պերճուհի Ահարոնեանի յիշատա- կին 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

LA VOIX ARMÉNIENNE

DE LA MUSIQUE
DES REPORTAGES EXCLUSIFS
DES INFORMATIONS ARMENIENNES...

Vous le trouverez sur
HAYOTS TSAIN — LA VOIX ARMENIENNE

— REGION LYONNAISE:
Le Mardi de 20 h 30 à 21 h 30 sur 101 Mhz FM
— REGION STEPHANOISE:
Le Jeudi de 20 h à 21 h sur 90 Mhz FM

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան եւ զաւակները, Վիքթորիա Խարախան - եանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 100-ական Ֆ. Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եւ «Յառաջ»ին:

×

Ընկ. Պօղոս Գորգիկեանի մահուան քա- ռասունքին ի յիշատակ ընկ. Ներսէս Տա- կաւեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին, իրենց աղջիկը՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ

ՕԾՈՒՄ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՁԵՌԱՄԲ
Հայրապետական Պատուիրակ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 9.30-ին:

Բարերարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին ԺԻՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ի յիշատակ իրենց ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի

Յաւարտ պատարագի Ազգ. Միութիւնը ճաշ մը կը հրամցնէ ներկաներուն, տեղւոյն Ազգ. Տան սրահը:

Հասցէ.- 24 Ապրիլ 1915 - Շարվիէօ – Շաւանիէօ 38230 Փոն տը Շերի

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը փնտռէ պահակ մը (կամ՝ ամուսնացած զոյգ մը): Յարմար պայմաններ եւ բնա - կարան: Դիմել.-

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille
կամ հեռաձայնել՝ 66 - 18 - 80 (Մարսէյլ):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ Նոյեմբեր 6, կէսօրէ վերջ, ժամը 3-ին, Ազգային Տան դպրոցի սրահը. կարեւոր օրակարգ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

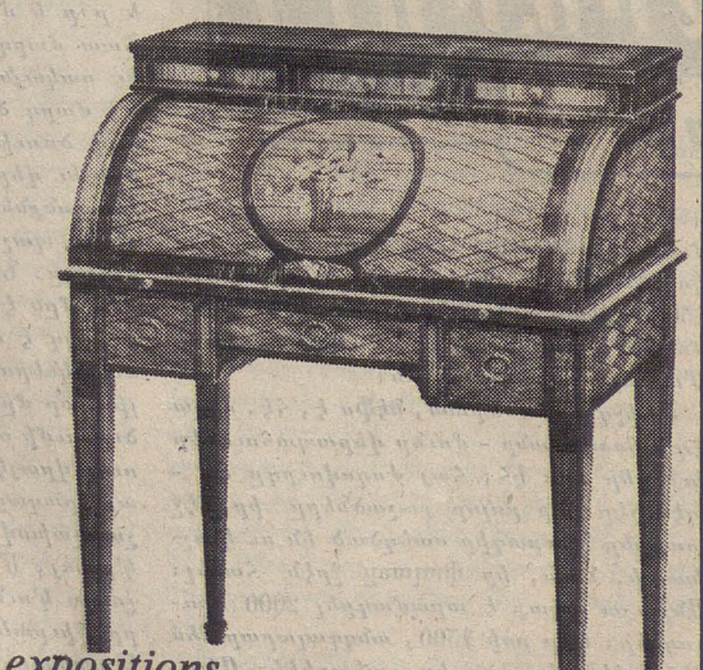

visitez
une des plus belles expositions
de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՀՈԳԵՃԱՇ

Իվրիի Եղեռնի եւ ի յիշատակ մեր ան- մոռաց նահատակներու 60-րդ տարեդարձի առթիւ, նախաձեռնութեամբ Իվրիի եւ Շրջաններու Հայրենակցական Միութեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 7, Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Իսկ կէսօրէ ետք, հոգեճաշ, ժամը 13.30-ին:

RESTAURANT LA FAYETTE
80, Rue La Fayette — Paris 9e

Ճաշագին 60 Ֆ.:

Սեղանները կ՚ապահովուին միմիայն կանխաւ արձանագրութեամբ:

Հեռաձայնել՝ Տիկին Թորոսեանի: 793 - 53 - 71:

Ա Ղ Օ Թ Ք

Պարաճանովի հայ բարեկամները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, Աղօթք պիտի արտասանուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին՝ մեծ բեմադիր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ

տառապանքներուն համար:

RECHERCHE

JEUNE FILLE ou JEUNE FEMME
pour garde de deux enfants et ménage
— Cabinet dentaire —
quatre jours par semaine
(Lundi — Mardi — Mercredi — Vendredi)

Téléphoner de préference vers 12 h 30 ou après 20 h.

300. 28. 91

ST. VINCENT DE PAUL

ՍԷՆ ՎԷՆՍԱՆ ՏԸ ՓՕԼ ԵԿԵՂԵՑԻ
(ՄԱՐՍԷՅԼ)

ŒUVRE D'ORIENT-Ի

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

125-րդ տարեդարձին առիթով, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, երեկոյեան ժամը 16-ին, Մարսէյլէ «Սէն Վէնսան Տը Փօլ - Լէ Րէ- ֆօրմէ» եկեղեցւոյն մէջ, նախագահու - թեամբ՝

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝
ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՌՈԺԷ ԷՋԷԿԱՐԱՅԻ

Հայրապետական պատարագ կը մատու- ցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսահայ Կաթողիկէներուն կը քարոզէ՝

Կարդինալ ՌՈԺԷ ԷՋԷԿԱՐԱՅ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյ- լի «Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶ - ԵԱՆԻ:

EXPOSITION DE PEINTURE

HENRI GHAZERIAN
Peintre

« Histoire d'un temps »

Vendredi 5 et Samedi 6 Novembre

RENCONTRE — DEBAT
Le Samedi 6 Novembre, à 20 h 30

Organisée par la
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

U. M. A. F.

ETUDIANTS EN MEDECINE, PHARMACIE, DENTAIRE

Une réunion d'information et de contact avec des enseignants organisée par l'UMAF a lieu au YANS' CLUB, 5, Ave. Reille Paris 14e

LE VENDREDI 5 NOVEMBRE à partir de 20h30

Venez nombreux

Un buffet offert par l'UMAF cloturera la soirée

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
5
VENDREDI
5 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.296 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.296

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՌԵԿԸՆ ՇԱՏ ՅՈՒՍԱԽԱԲ ՉԷ
ՀԱԿԱՌԱԿ
ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ

—×—

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ
ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ
ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, ի լուր առաջին արդիւնքներուն, հակառակ դեմոկրատ զգալի յառաջխաղացման մը, Հանրապետականները շատ յուսախաբ չեն, քանի իրենց կրած պարտութիւնը կը մնայ նախատեսուած սահմաններուն մէջ եւ կը պահեն իրենց մեծամասնութիւնը Ծերակոյտին մէջ, հակառակ տնտեսական վիճակին եւ գործազուրկներու աննախընթաց թիւին (շուրջ 11 միլիոն): Իրաց այս կացութեան մէջ, ուրեմն, Ռեկըն յաջողեցաւ առաջքն առնել դեմոկրատ շատ ցայտուն յառաջդիմութեան մը: Արդարեւ, Ներկայացուցիչներու ժողովին մէջ, Հանրապետականները արդէն փոքրամասնութիւն կը կազմէին 243 դեմոկրատի դէմ 192 աթոռով, այս ընտրութիւններէն ետք, պատկերը հետեւեալն է.- 264 դեմոկրատ (եւ երեք ուրիշներ ալ՝ հաւանական) ընդդէմ 165 հանրապետականի, այլ խօսքով տարբերութիւնը քիչ մը աւելի մեծ է, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ռեկըն քիչ մը աւելի դժուարութիւն պիտի ունենայ իր քաղաքականութիւնը (մանաւանդ՝ տընտեսական) վաւերացնել տալու համար: Դեմոկրատներու պարագլուխը, սակայն, արդիւնքները կը նկատէ դժգոհութեան եւ փոփոխութեան փափաքի արտայայտութիւն մը:

Ֆրանսականէն զատ (Լը Մոնտ) ամերիկեան մամուլն իսկ (Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ, Նոյեմբեր 4) անակնկալներու գըլխաւորը կը նկատէ Քալիֆորնիոյ կառավարիչին ընտրութիւնը, յանձին հանրապետական Ճորճ Տէօքմէճեանի ընդդէմ դեմոկրատ Պրէտլիի, որ ընտրուելու պարագային Միացեալ - Նահանգներու առաջին սեւ կառավարիչը պիտի ըլլար, մինչ այս ընտրութեամբ, Ճ. Տէօքմէճեան կը դառնայ Միացեալ - Նահանգներու առաջին հայ կառավարիչը: Մինչ, հոս, ուրեմն, Ռեկան կը շահէր աթոռ մը, (նախորդը՝ դեմոկրատ էր), Հանրապետականները կը կորսնցնէին կառավարիչի իրենց աթոռը հետեւեալ նահանգներուն մէջ.- Ալասքա, Առքանսաս, Միչիկըն, Մինեսոթա, Նեպրասքա, Նեվատա, Օհայօ, Թեքսաս եւ Ուիսքոնսին: Դեմոկրատներն ալ կը կորսնցնեն նոյն աթոռները Նիւ-Հեմշայր եւ, ինչպէս ըսինք՝ Քալիֆորնիա, ուր կ'ընտրուէր Ճորճ Տէօքմէճեան:

Այնթափցի ծնողքէ, Ճորճ Տէօքմէճեան ծնած է Նիւ - Եորք 1928-ին եւ Քալիֆորնիա եկած 1955-ին: 1957-ին փաստաբանի դրասենեակ մը կը բանար Լոս - Անճըլըս, օր մը նահանգին ընդհ. դատախազը դառնալու երազով: Այդ նպատակով, նախ 1962-ին կը մտնէր նահանգին ժողովին մէջ, 1966-ին Քալիֆորնիոյ Ծերակոյտը, 1978-ին անսպասելի կերպով կը յաղթէր դեմոկրատ ընդհ. դատախազին:

Այս ընտրութեան առընչութեամբ, աւելցնենք թէ Քալիֆորնիոյ մեր պաշտօնակիցը՝ «Ասպարէզ», Հոկտեմբեր 30-ի իր թիւով կը հրատարակէր յայտարարութիւն մը երկու թեկնածուներուն հաւասար գնահատումը յայտնող յանուն «Հայ Դատի յանձնախումբի քաղաքական աշխատանքներու յանձնախումբ»ին եւ ուր կը նշուէր.-

«Թեկնածուներուն մասին անհրաժեշտ քննութիւնները կատարելէ ետք, Փ.Ա.Ք.ը այն եզրակացութեան յանգեցաւ, թէ ընդհանուր դատախազ Ճորճ Տէօքմէճեան եւ Լոս - Անճըլըսի քաղաքապետ Թամ Պրէտլի հաւասարապէս արժանի եւ ընդունելի են Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ:

«Թեկնածուները գնահատուած էին հայ գաղութին հետ ունեցած իրենց յարաբերութեանց եւ հայ գաղութը հետաքրքրող կարգ մը հարցերու, ինչպէս նաեւ Հայ Դատի հանդէպ իրենց որդեգրած դրական դիրքորոշումով:

«Պրէտլի սիրայօժար կերպով մասնակից դարձած է հայ գաղութը մտահոգող հարցերու քննարկումներուն եւ երկու թեկնածուներն ալ յաճախ հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներուն մասին արտայայտուած են:

«Ուրբաթ օր, Հայ Դատի Յանձնախումբի քարտուղարը յիշեցուց, թէ հակառակ Միացեալ - Նահանգներու արտաքին գործոց նախարարութեան ճնշումներուն, քաղաքապետ Պրէտլի 1976-ին պատկերասփիւռէն առաջին անգամ ըլլալով ծանօթացուց «Հայկական Ցեղասպանութիւն» ֆիլմը:

«Ան ըսաւ նաեւ, թէ Տէօքմէճեան բուռն կերպով բողոքած է Պըրքլի համալսարանի մէջ Հայկական Ցեղասպանութեան նուիրուած ցուցահանդէսը փակելու փորձերուն դէմ, եւ իր բողոքներուն ընդառաջելով, համալսարանը վերստին բացած է ցուցահանդէսը:

«Յանձնախումբի քարտուղարը նշեց թէ երկու թեկնածուներն ալ հաստատած ըլլալով Հայ Դատին, հայ համայնքին ի նպաստ իրենց որդեգրած դիրքորոշումները, ներկայիս կոչ կ'ուղղենք Քալիֆորնիոյ հայութեան օգտագործելու իր քաղաքական իրաւունքները եւ քուէարկելու թեկնածուներէն ոեւէ մէկուն, Նոյեմբեր 2, 1982-ի ընտրութիւններուն:»:

—×—

ՔԵՕԼՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ
ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

ԱՐԱՐՔԸ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲՆՈՅԹ
ՈՒՆԷՐ

Չորեքշաբթի առտու խումբ մը ծայրայեղ Թուրքեր կը գրաւէին Քէօլնի հիւպատոսարանը, պատանդ բռնելով ով որ ներսն էր, շուրջ 70 հոգի, մէջն ըլլալով ընդհանուր - հիւպատոսը: Հետզհետէ սակայն ազատ կը ձգուէին պատանդներու մեծ մասը եւ վար կը դրուէին միայն դիւանադէտները: Քաղաքական իրենց դիրքը ճշդող կարմիր պաստառ մը կախած են հիւպատոսարանի ճակատը, վրան մուրճ - մանգաղով ուր գրուած է.- «Համակամութիւն Թուրք ժողովուրդին ազատագրական պայքարին հետ», ստորագրուած՝ «Տեւրիմճի - Սոլ» կամ Տեւ-Սոլ, յեղափոխական Ձախ, որ գաղտնի կազմակերպութիւն մըն է, մարքս - լենինեան եւ որու անդամները, մաս - մաս կը դատուին Թուրքիոյ զանազան քաղաքները:

Առեւանգումը կատարողները յստակ պահանջ մը չեն ներկայացուցած, եթէ նոյնիսկ քիւրտ բանտարկեալներու ազատագրման մասին խօսք եղած է: Կը թուի ուրեմն որ այս արարքը կը ձգտէր առաւելաբար ուշադրութիւն հրաւիրելու Թուրքիոյ բռնատիրական վարչակարգին վրայ, Կիրակի օրուան hանրաքուէին (հո՛ս փլեպիսիթի իմաստով կը գործածենք) առաջ:

Կէս գիշերին, 6 առեւանգիչները կը յանձնուէին գերմանական իշխանութեանց, որոնք կը խոստանային վեհանձն վերաբերում ցոյց տալ:

Յիշենք որ Քէօլն արեւմտեան Գերմանիոյ այն քաղաքն է, ուր ամէնէն բարձրն է Թուրք աշխատաւորներու թիւը: Գերմանիա ներկայիս 4 միլիոն 650 օտար բանուոր ունի, որու մէկուկէս միլիոնը Թուրք է եւ բազմաթիւ հարցեր ալ ծագած են: Ներկայիս Գերմանիա ոչ միայն ներս չառներ նոր եկողներ, այլ կը փորձէ ետ ղրկել մաս - մաս: Այս դժուարութիւնները կը վերաբերին նաեւ Թուրքիայէն գաղթած Հայերուն, որոնցմէ շատեր, տարիներէ ի վեր, ոչ բնակութեան, ոչ ալ աշխատանքի արտօնութիւն կրցած են ձեռք ձգել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԵՐ
ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ
ՕՐԵՐԸ

Մեր մանկութեան օրերը շատ բան ունին մեզի յիշեցնելու, մանաւանդ սորվեցնելու: Այդ օրերը ապրեցանք առանց որ նշմարենք: Ջանանք լեցուցինք ու լեցուցինք ինչպէս մարդ, արդաշարժ համբորդութեան մը ընթացքին աճապարանքով տոպրակի մը կամ ճամպրուկի մը մէջ կը լեցնէ այն ինչ որ ձեռքը պիտի անցնի: Լաւ ընտրութիւն մը կ'ընէ՞ իր պայուսակը լեցնելու ընթացքին, կարեւոր քանի մը բաներ չի՞ մոռնար, կամ անկարեւորներով չի խճողե՞ր իր այն պայուսակը զոր պիտի կրէ ամբողջ ճամբորդութեան մը ընթացքին: Շատ կարեւոր չէ: Անդրադառնալ, կամ վրան մտածել կարելի չէ: Վերջն է, յետադարձ նայուածք մը նետելու ատեն է որ պիտի կարենանք գաղափար մը կազմել թէ ինչ ըրած էր, ինչեր ընտրած, ինչեր առած կամ ինչեր ձգած էր ճամբան շարունակելէ առաջ:

Ո՞վ ետ չի նայիր դէպի իր մանկութեան օրերը, հոնկէ գտնելու համար այն առաջին կայծերը, որոնք բռնկեցուցին իր կեանքի օրերը: Անգլիացի հեղինակ մը ըսած էր. «Մեր մանկութեան մէջ անպայման կայ վայրկեան մը երբ դուռը բացուեցաւ ու մեր ապագան մտաւ ներս»: Այդ դուռը յաճախ բացուեցաւ ու այսօր իսկ միշտ կը բացուի: Կը նայինք ներս մտնողին ու չենք ճանչնար զայն: Սեւ ակնոց մը դրած կրնայ ըլլալ, գլխարկը մինչեւ վար քաշած, քիթը բերանը լաւ մը պահած կրնայ ըլլալ: Դիմակ մըն ալ կրնայ անցուցած ըլլալ իր դէմքին: Կը նայինք եւ ուս կը թօթվենք: Անծանօթ մը պարզապէս: Մեզ շատ չի հետաքրքրեր: Պատիւներ կ'ըսե՞նք անոր, չե՞նք ըներ, այդ ալ յայտնի չէ: Ամէն պարագայի ուշադրութեամբ չենք նայիր անոր աչքերուն մէջ: Ջայն լաւ ճանչնալ, անոր ինքնութիւնը անսխալ ճշդել չենք խորհիր: Որովհետեւ չենք հասկցած որ ան մեր ապագան է: Չենք նախատեսած որ այդ օրէն վերջ մեր ամէն ինչը կախեալ պիտի ըլլայ այդ անծանօթէն:

Աստուած իմ, հիմա ես կը խորհիմ որ եթէ մահուան դատապարտուեցանք, մեր մանկութեան մէջ էր որ այդ վճիռը արձակուեցաւ դատարանին կողմէ: Մենք անմեղ էինք տակաւին, կամ գոնէ անգիտակ, անպատասխանատու, անչափահաս: Եթէ մեղք կամ յանցանք գործեցինք, եթէ ահաւոր սխալ մը ըրինք, չէինք գիտեր, փորձառութիւն չունէինք, օրէնքները չէինք կարդացած, լաւ առաջնորդներ չունէինք, նոյնիսկ շնորհքով փաստաբանէ մը զուրկ էինք, մեզ դատարան անգամ չկանչեցին: Մենք մարմնով ու մտքով բացակայ էինք, երբ մէկը մեզ մահուան դատապարտեց: Ո՞ր օրն էր այդ մեր մանկութեան մէջ, ե՞րբ էր, ինչո՞ւ ատենին լուր չտուին մեզի: Ու այդ օրէն ասդին ապրեցանք առանց գիտնալու որ դատապարտուած ենք մահավճիռ մը կախուած մեր վիզէն, զոր երկար տասնամեակներ կը պտըտցնենք մեզի հետ, հետզհետէ անդրադառնալով ճշմարտութեան, սպասելով մահավճիռի գործադրութեան եւ հետզհետէ արտայայտելով ափսոսանք մը, բողոք մը, որ շատ ուշացած է այլեւս...:

Հիմա ես դարձեալ կը խորհիմ որ, ո՛վ գիտէ քանի անգամ դուռը բացուեցաւ ու մեր ապագան մտաւ ներս, անձայն, անշշուկ, հիւրի մը նման, որ մեր սգաւոր մէկ օրը ղռնէն ներս կը մտնէ ու անկիւն մը կը նստի առանց ինքզինք զգացնելու: Քանի՞ անգամ դուռը բացուեցաւ առանց որ դրան զանգակն անգամ հնչէ: Քանի՞ անգամ դուռը բացուեցաւ ու ներս մտնող անծանօթը մեզ առաւ տարաւ դէպի իրեն նման անծանօթ ուղղութիւն մը: Այդ կերպով էր որ օր մը մեզ առին տարին դպրոց: Այդ կերպով էր որ օր մը մեզ տարին համալսարան, կամ խանութ: Այդ կերպով էր որ մեր դիմաց ելաւ այն զոր պիտի սիրէինք ամբողջ կեանքի մը համար: Այդ կերպով էր որ ըրինք բոյնի մը ընտրութիւնը, կազմեցինք ընտանիք, ունեցանք զաւակներ, որոնք օր մը ընտրեցին դպրոց մը, համալսարան մը, խանութ մը, բոյն մը...

Դէպի լաւ, կամ դէպի գէշ, ո՛րքան շատ բան կը փոխուէր ով գիտէ, եթէ դուռը բացուած ըլլար քիչ մը աւելի կանուխ կամ աւելի ուշ, եթէ մտած ըլլար ո՛չ թէ այս, կամ միւս անծանօթը, եթէ ան մեզ տարած ըլլար դէպի անդին, փոխանակ դէպի հոս...:

×

Ճիշդ է, այսօր ալ կը պատահի որ դուռը բացուի յանկարծ ու մտնէ մէկը: Բայց ներս եկողը՝ մեր ապագան չէ այլեւս: Մեր մանկութիւնն է: Մեր մանկութիւնն է որ կուգայ, կը նստի մեր դիմացը, որպէսզի մեզմէ հաշիւ պահանջէ: Կամ որպէսզի՝ մենք հաշիւ պահանջենք անկէ:

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը վաւերացուց կանանցի կացութեան նախարարուհիին օրինագիծը, որ կը միտի վերջ տալ խտրականութեան աշխատանքի մարզերուն մէջ, այրերու եւ կիներու միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արեւմտեան երեք դեսպաններ՝ Միացեալ - Նահանգներու, արեւմտեան Գերմանիոյ եւ Մեծն - Բրիտանիոյ ներկայ պիտի չըլլան Նոյեմբեր 7-ի աւանդական տողանցքին, որ կ'ոգեկոչէ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը: Երրորդ տարին է որ այս դիրքը կը բռնեն բողոքելու համար Աֆղանիստանի միջամըտութեան դէմ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿ. 26-ՆՈՅ. 1)

ՔՈՒՊԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստան այցելած է Քուպայէն պատուիրակութիւն մը եւ ընդունուած նախագահ Բաբկէն Սարգիսովի կողմէ: Հիւրերը այցելելով տնտեսական եւ թեքնիք արտադրութեան կեդրոններ դիտած են Հայաստանի արձանագրած նուաճումները յիշեալ մարզերու մէջ: Պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Սեվերօ Ակիէռ տէլ Քրիսթօ յայտարարած է, թէ Հայաստան տնտեսական, թեքնիք եւ գիտական մարզերու մէջ մեծ օգնութիւն ցոյց կուտայ Քուպայի: Հայաստանի մասնագէտները իրենց հարուստ փորձառութեամբ կ'օգնեն Քուպայի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու ընդլայնման եւ զարգացման: Պատուիրակութիւնը հանդիպում մըն ալ ունեցած է Առողջապահութեան նախարար Էմիլ Գաբրիէլեանի հետ:

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս թղթակցութիւնը, Մոնփըլիէի հայ գաղութին ու անոր տարած գործունէութիւններու մասին, յատուկ այցելութեան, հանդիպումի մը հետեւանք է Մոնփըլիէի եւ իր հրջակայքի Հայկական Բարեկամականի վարիչներուն հետ, որոնք Նոյեմբեր 15-էն 28, կը կազմակերպեն քաղաքապետարանի աջակցութեամբ եւ առաջին անգամ ըլլալով, Մշակութային հնդետասնեակ մը «ԿԵՆԴԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ընդհանուր որակումին տակ։

Նախ, հպանցիկ պատմական ակնարկ մը, Հայաստան - Լանկըտոք յարաբերութիւններու շուրջ։ ԺԱ. եւ ԺԲ. դարերուն Հայերը քրիստոնէական հոգիով եւ թէ քաղաքական ու նաեւ առեւտրական նըպատակներով մենաշնորհեալ յարաբերութիւններ հաստատեցին Խաչակիրներուն հետ, որոնք հսկայ բանակով մը եկան Եւրոպայէն, Երուսաղէմը ազատագրելու համար Մահմետականներու ձեռքէն։ Այս հրջանին, ուրեմն, հաստատուեցան վաճառականական կապեր Միջերկրականեան Եւրոպայի եւ Կիլիկիոյ միջեւ, ու այսպէս նաեւ Մոնփըլիէի վաճառականներ այցելեցին Կիլիկիոյ նաւահանգիստները իրենց ապրանքները սպառելու համար։ Փոխադարձաբար հայ վաճառականներ գացին մինչեւ Լանկըտոք նոյն նպատակներով։ Կիլիկիոյ վերջին թագաւորը, Լեւոն Զ., անցաւ Մոնփըլիէ-էն 1383-ին եւ մնաց տասնըհինգ օր։ Աւելի ուշ, ԺԸ. դարուն, Ժան Ալթէն՝ տորոն (կառմիր) ներածողը Ավինիոնի մէջ, իր առաջին փորձերը կատարեց Մոնփըլիէ։ ԺԹ. դարուն Է. Տիւլօրիէ Լանկըտոքաբնակ, եղաւ Հայաստանի ամենամեծ պատմագիրներէն մին։

Այսօր, Մոնփըլիէ եւ իր հրջակայքը կը հաշուեն շուրջ հարիւր յիսուն հայ ընտանիքներ, որոնք անշուշտ կայք հաստատած են այս հրջանը 1918 - 20-ական թըւականներուն հայ ժողովուրդի պարտադըրուած ցրումէն ետք։

Տարիներու ընթացքին, հետեւողական շարժում մը, կամ միութիւն մը չէ եղած, եթէ ոչ, ամէն տարի Ապրիլ 24-ի թուականին շուրջ պատարագ մը, քաղաքին եկեղեցիի մը մէջ, եւ ճիշդ այդ պատարագներէն մէկուն առիթով է որ 1976-ին, ներկայութեամբ Նիկողոս Ծ. Վրդ. Քէչեաեանի՝ առաջնորդ Ֆրանսահայ Կաթողիկէ համայնքին, որ հիմը կը դրուի՝ Մոնփըլիէի եւ հրջակայքի հայկական Բարեկամականին։

Միութեան նպատակն է՝ հաստատել յարաբերութիւններ, շփումներ հրջանի Հայերու միջեւ, պահպանելու, զարգացընելու, ծանօթացնելու հայկական մշակոյթը եւ կազմակերպել հաւաքոյթներ, դաշտահանդէսներ, դասախօսութիւններ։ Բարեկամական գլխաւոր գործիչն է՝ Ժեռար Տէտէեան (նախագահ) իր շուրջը ունենալով երիտասարդ գործօն տարրեր, փոխ նախագահներ՝ Ժաք Պօղոսեան եւ Նիքոլ Մարիքեան, ընդհ. քարտուղար՝ Ժան - Փօլ Թահմազեան, փոխ - քարտուղար՝ Ռոզի Պօղոսեան, գանձապահ՝ Փիէռ Մարգարեան եւ փոխ գանձապահ՝ Ցովսէփ Եղիազարեան։ Միութիւնը կը հաշուէ շուրջ ութսուն անդամներ։ Այս առաջին առիթով նպատակայարմար է յիշել միութեան հիմնադիրներէն Անտրէ Մարգարեան, իսկ յաջորդական վարչութիւններէն՝ Ժոզէֆ Պաթաքեան, Քրիսթիան Պալիտեան, Տապագ Մարգարեան ընտանիքը, Մարսէլ Գայաօղլու։ Իր կողքին, Միութիւնը ունի նաեւ օգնական յանձնախումբ մը, որուն մէջ գործօն դեր կը կատարեն Տէր եւ Տիկին Արշակ Սիւրմէնեան եւ Տէր եւ Տիկին Ֆրանք Սարգիսեան։ Աւելցնենք որ կարգ մը անդամներ կուգան մերձակայ քաղաքներէ։ Ֆրանսացի համակիրներ եւս կը հետաքրքրուին Միութեամբ։

Մոնփըլիէի եւ հրջակայքի Հայկական Բարեկամականը որպէս տարեկան ձեռնարկ ունի Ապրիլ 24-ի Պատարագը։ Պարբերաբար կը պատարագեն Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան եւ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան։ Մոնփըլիէի եպիսկոպոսը Լուի Պօֆֆէ ընդհանրապէս ներկայ կ'ըլլայ։ Իսկ պատարագը կ'երգէ Վալանսի Հայոց եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Հայազատ Օհանեանի կամ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Խաչիկ Ըլմազեանի։ Պատարագէն ետք ծաղկեպսակ մը կը զետեղուի քաղաքի Մեռեալներու յուշարձանին ներկայութեամբ տեղական անձնաւորութիւններու։ Բարեկամականը դիմած է քաղաքապետարանին Ապրիլեան Եղեռնի յուշարձանի մը կառուցման համար։ Սկզբունքը ընդունուած է, յուշարձանին վայրը որոշուած է, կը մնայ այժմ իրագործումը եւ միութեան անդամները լծուած են այդ աշխատանքին։ Նաեւ տեղի կ'ունենան դասախօսական երեկոյթներ, վերջին դասախօսները եղած են՝ բժիշկ Իվ Թերնոն, Փաթրիք Տօնապետեան, Լեւոն Գայաճեան։ Նոյնպէս ամառուան եղանակին դաշտահանդէս - տօնավաճառ մը եւ դաշտագնացութիւններ։

Սակայն հայկ. մշակութային հնդետասնեակը բոլորովին կը զատորոշուի ընթացիկէն։ Ցանդուգն ձեռնարկ փոքրաթիւ գաղութի մը համար, սակայն նպատակը հայկական մշակոյթը ճանչցնել է օտարին եւ այս ուղղութեամբ լուրջ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարուած են։ Ցայտագիրը ինքնին արդէն խօսուն է։ Մոնփըլիէի քաղաքապետական թատրոնի շքեղ սրահներուն մէջ երկու ցուցահանդէս Նոյեմբեր 15-էն 28, մէկը նկարչութիւն՝ Ժերանեանի, Մութաֆեանի, Էթմէքճեանի եւ Բամպուքճեանի գործերով, միւսը՝ նուիրուած հայկական խաչքարերու եւ հայկական մանրանկարչութեան աջակցութեամբ Միլանոյի Հայկ. Մշակոյթի Ուսմանց կեդրոնին։ Այս նոյն կեդրոնէն Ալփաւօ Նովէլլօ, ծանօթ ճարտարապետը եւ գեղարուեստագէտը կը դասախօսէ Նոյեմբեր 16-ին «Հայկական միջնադարեան ճարտարապետութեան» նիւթին շուրջ։ Նոյեմբեր 20-ին հայկական ժողովրդական եւ եկեղեցական երգերու համերգ Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ, նախագահութեամբ Մոնփըլիէի եպիսկոպոս՝ Լուի Պօֆֆէի։ Երկու ժապաւէն «Նահապետ» (Նոյեմբեր 22-ին). եւ «Ցոյսի աստղ»ը (Նոյեմբեր 24-ին). սինէմայի յայտնի պատմագէտ՝ Հանրի Աժել պիտի վարէ զրոյց մը, ժապաւէններու ցուցադրութենէն յետոյ։ Իսկ, հայկական մշակոյթի այս հնդտասնեակը պիտի փակէ Հայաստանի Պարի Պետական Համոյթը, ղեկավարութեամբ՝ Վանուշ Խանամիրեանի։ Այս ձեռնարկին պիտի նախագահէ Մոնփըլիէի քաղաքապետը՝ Ժորժ Ֆրէշ։

Կը մաղթենք Մոնփըլիէի եւ իր հրջակայքի Հայկական Բարեկամականին, վարիչներուն եւ անդամներուն յաջողութիւն որպէսզի այս աննախընթաց ձեռնարկը, այս հրջանէն ներս, գտնէ ակնկալուած արձագանգը եւ առիթ ըլլայ առաւել ամրապնդելու Միութիւնը եւ իրարու կապելու գաղութի անդամները ապագայի նոր հեռանկարներով։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱ - ԹԵՔՆԻՔ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Զ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի Գիտատեխնիկական Ընկերութիւններուն վեցերորդ Համագումարը, Երեւան, տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 15-ին։ Նախկինը գումարուած էր 1977 Հոկտեմբեր 11-ին եւ գլխաւոր զեկուցաբերն ալ եղած էր Ընկերութեան Հանրապետութեան Խորհուրդին նախագահը՝ ակադեմիայի թղթակից - անդամ Լ. Ջամփոլատեան։

Ներկայ՝ Վեցերորդ Համագումարին զեկուցաբերը եղած է միշտ նոյն պաշտօնով, ակադ. Ս. Մերգելեան։

Գիտա- մասնագիտական ընկերութիւններուն գործունէութեան գլխաւոր առաջադրութիւնն է իր անդամներուն միջոցով. - գիտնականներ, ճարտարագէտներ, այս կամ այն ճիւղերու մասնագէտներ եւ ուրիշներ. - գիտական բնոյթի հետազօտութիւններ կատարել եւ մասնագիտական նորութիւնները գործնականացընել տնտեսութեան բնագաւառին մէջ, զայն առաւել արդիւնաւէտ դարձնելու հեռանկարով։ Այս հիմնական առաջադրութեան վրայ, վերջին տարիներուն, նաեւ յատուկ ուշադրութիւն դարձուած է, ինչպէս այլ երկիրներու մէջ, վառելանիւթին եւ բնական աղբիւրներուն բանաւոր օգտագործումին հարցը, կամ՝ աւելի պարզ բացատրութեամբ, խնայողութեան խնդիրը։ Ուրեմն՝ գիտութեան նուաճումները ի սպաս դնել արդիւնաբերութեան մարզերուն մէջ։

Վերջին հինգ տարիներուն, ըստ զեկուցաբերին յայտարարութեան, գիտա - մասնագիտական ընկերութեան անդամներ տասը հազարէն առաւել նոր առաջարկներ հրապարակ դրած են տնտեսութեան զարգացումին ուղղութեամբ։ Ցիշատակենք կարեւորագոյնները. - նոր ձեւերու մշակումով եւ կիրարկումով բարձրացընել արտադրութեան որակը, զայն դարձնել արդիւնաւէտ, յատկապէս խնայողութեան գետնին վրայ։

Նախորդէն ցայսօր գումարուած Համագումարներուն ժամանակամիջոցին, անդամներուն թիւը աւելցած է 22.000, պարզելով ներկայիս հետեւեալ պատկերը. - 1.550 խմբակցութիւններու շուրջ համախմբուած են 117.000 մասնագէտներ։

Միտքերու փոխանակութեան ընթացքին վերստին մատնանշուած են նախորդ Համագումարին ընթացքին արծարծուած հարցեր, այս անգամ, իբրեւ թերութիւններ։ Օրինակ այն, թէ կազմակերպութիւններէն շատեր հարկ եղած ծաւալով եւ տարողութեամբ չեն օժանդակած իրենց համապատասխան ճիւղերուն զարգացումին աշխատանքներուն։ Գիտութեան արձանագրած յաջողութիւնները միշտ չէ, որ գործնական նկարագիր ըստացած են, որով տնտեսութեան զանազան ճիւղեր անհրաժեշտ չափով չեն օգտուած նորութիւններէն, ինչպէս, ինքնաշխատ սարքերու եւ մեքենաներու գործածութիւն եւայլն.։

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ, ակադ. Վ. Համբարձումեանի խօսքէն ետք, Համագումարը առած է համապատասխան որոշումներ, նպատակ ունենալով, ինչպէս բռնուած է բանաձեւին մէջ՝ ակտիվացնել Հայաստանի Գիտատեխնիկական ընկերութիւններուն ապագայ գործունէութիւնը։

Համագումարէն ետք տեղի ունեցած է վերոյիշեալ ընկերութեան լիակատար նիստը՝ նորընտիր Խորհուրդին անդամներուն մասնակցութեամբ։

Վարչութեան անդամները, բացի քարտուղարէն, որ Է. Թոքմաջեանի տեղ ընտրուած է Գ. Տէր - Մարտիրոսեան, մընացեալները վերընտրուած են։ Նախագահ՝ ակադ. Ս. Մերգելեան, իսկ տեղակալներ՝ Դ. Սորոլին եւ Փրոֆ. Լ. Վարդանեան։

Ժ. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

1925 Սեպտեմբեր. ահա նկար մը «Լամարթին» շոգենաւուն կամրջակին վրայ, դէպի Ֆրանսա։ Ակնկալութեան ի՜նչ լայն հորիզոն։

1925 - 26. Փարիզի խառնիճաղանճ մայթերուն վրայ իր պայքարի առաջին տարիներէն ոչ մէկ մնացորդ։ Ապրուստի խրտուիլակ մը՝ տնկուած իր ներքին պարտէզին վրայ, որ կը մնայ անջրդի, եւ ուրկէ փախան, ղեգդեղուն թռչունները խոյս կուտան մի առ մի։

Ինք եւ մայրը միասին կ'ապրէին միշտ Պելվիլ։ Կեանքը դժուար էր բայց տանելի։ Կը կատարելագործէր կօշկակարութիւնը։ Ահա ընկերներով խմբանկար մը՝ դաշտահանդէսի օր մը, սեղանի մը շուրջ, 1926 Օգոստոս։ Ինք, հակառակ տարիքին, պահած է մանուկի միամիտ, անամպ ակնարկը...

Այնուհետեւ ... այնուհետեւ ... ալպոմին մէջ կը բացուի նոր էջ մը. իր կեանքին մէջ՝ խռովակոծ, քաղցր ու լեղի հորիզոն մը։

1926-ի աշնան իր հանդիպումը Անժէլին հետ. առաջին նկարը անկէ՝ նորաբաց ծաղիկի նման արփադեղ, ցօղաթուրմ եւ ինքնամատոյց, այնպէս ինչպէս տեսաւ առաջին անգամ պարասրահի մը նուագով ու բոյրերով յագեցած ցայգամշուշին մէջ։

Ո՞վ է այդ աղջիկը, ուրկէ՞ կուգայ։ Արշաւիր չի հարցներ անգամ, չուզեր գիտնալ, չպիտի գիտնայ երբեք։ Վայրենի, խելառ թռչնուկ մը՝ ծուխի աչքերով, ըմբոստ գանգուրներով, որ կը նետուի իր բազուկներուն մէջ, որ կը թուլնայ իր կուրծքին վրայ, «թանկօ»ի, «վալս»ի մեղկ, յոյլ ու գերայոյզ թալկութիւններով ... որ կը նայի երկար իր աչքերուն խորը ու կը փախսայ իր ականջին ... « Alors tu ne sais pas embrasser?.. Tu n'as pas d'amies?.. O que tu es bête!.. ».

Անժէլի խռովքները, արբեցումը, անըրջանքը, որ ինկան մէկէն իր հոգիին մէջ. աչքերուն այն միամիտ ակնարկը չքացաւ այլեւս։ Արշաւիրի զգայարանքները գինովցած էին խելայեղօրէն։ Ինչպէ՞ս, չգիտես, աղջիկը Փարիզի մէջ գտաւ իր հետքը. ալ սկսաւ դառնալ իր շուրջը. հետապնդել ամէն տեղ։ Ժամադրութիւններ. գիշերային պտոյտներ։ Իր սեւ աչքերը, իր բոցավառ արիւնը, իր համբոյրները զգայագիրկ կ'ընէին աղջիկը, որ կը յանձնուէր իրեն լիովին։

1927-ի գարունը երազի ու սիրոյ մշուշի մէջ արշալոյս մ'եղաւ։ Նկարներու մէջ իրենք երկուքնին են միայն եւ բնութիւնը՝ իբրեւ վկայ։ Ահա Ժուանվիլ, Մառնի վրայ նաւակի մը մէջ՝ գիրկընդխառն, 1927 Մայիս 4. - Վենսենի անտառը, մարգերու վրայ գլուխ - գլխի ընկողմանած, Մայիսի կիրակի մը։ - Ուրիշներ՝ թեւանցուկ, տարբեր հեռանկարներով հրջանակուած։ Միշտ իրենք, աշխարհէն բացակայ. երջանկութեամբ արբշիռ ...

1927-ի աշնան որոշեցին այլեւս միասին բնակիլ։

Մէկ յարկի տակ կեանքը կորսնցուց ի հարկէ իր պատրանքը, լուսապսակը, իւրաքանչիւրը վերածուեցաւ իր իսկութեան. իւրաքանչիւրը կրցաւ դիտել միւսը առօրեայ լոյսի տակ, երբ յոգնութիւնը, սրտնեղութիւնը ներսէն դուրս կը ցոլացնէ պղտոր դալկութիւն մը։

Արշաւիր տեղեկացաւ որ Անժէլ իր սանձարձակ վարմունքին պատճառաւ խըլուած էր իր ընտանիքէն. - արուարձաներնակ փոքր պաշտօնեայի մը աղջիկը, որ տարիէ մը ի վեր կ'ապրէր ինքնագլուխ. կիսամիջոցներով, կարկտաններով, մէկուն միւսին սկրթուելով։ Արշաւիրի մըտերմութիւնը ապահովելու իր եռանդը որքան զգացական, նոյնքան մըն ալ, եթէ ոչ աւելի, նիւթական անխոստովանելի շարժառիթներ ունէր։ Բարեբախտաբար Արշաւիրի շահը բաւարար էր առայժմ իրենց պէտքերուն, ու նաեւ աղջկան պըճնիկ ֆանթեզիներուն ... եթէ չըլլար մայրը։

Հոգ կը սկսի մութ կէտ մը կոտտալ Արշաւիրի խղճին վրայ։ Մայրը առաջին մէկ օրէն զգուշացուցած էր գինքը վտանգուկ եւ մածուցիկ մտերմութիւններէ. բայց մի՞թէ կարելի է սիրոյ հետ վիճիլ ու տրամաբանել, երբ ան քսան տարեկան է մանաւանդ։ Անժէլ քմահաճոյքով կը նայէր առաջին իսկ օրէն այդ տարաշխարհիկ, այդ բոլորովին անտաշ, քանի մ'անգամ օտարոտի տարեց կնոջ։ Իր եւ անոր միջեւ չփումի, իրերահասկացողութեան ոչ մէկ գիծ, ոչ մէկ ճիգ կարելի եղաւ գտնել։

— Sans blague! Est-ce possible que cette femme-là soit ta mère? կ'ըսէր Արշաւիրի։

Այդ անհասկացողութիւնը յանգեցաւ անխուսափելիին։ Անժէլ տղան լարեց մօրը դէմ։ Կծու բառեր փոխանակուեցան. Արշաւիր խղճին վրայ քար դրաւ. թիմեց ականջները, բարեկամներու յորդորին ու օր մըն ալ ելաւ լքեց մայրը։

(Շար. 6)

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Հակառակ այն բացայայտ իրողութեան, թէ նախագահ Չաուչեսքու, ըստ առաջնոյն, կը շարունակէ իր խիստ հակակշիռը հաստատել Ռումանիոյ ներքին կեանքին բոլոր երեսներուն վրայ, այսուհանդերձ չի յաջողիր լուծել տնտեսական տագնապը:

Այս գարնան, նախագահը կը պաշտօնազրկէ եւ, յաճախ ալ ձերբակալել կու տայ կառավարութեան անդամներ, որոնց շարքին Կրթական նախարարը Սփիրնիք: Ամբաստանութիւնը կ'ըլլայ յստակ, այն թէ՝ ասոնք կը փորձեն Ռումանիան անջատել Վարշաւայի Ուխտէն:

Յունիսին տեղի կ'ունենան նոր մաքրագործումներ. այս անգամ իրենց պաշտօնները կը կորսնցնեն վարչապետն ու անոր հինգ քարտուղարները, ինչպէս նաեւ Արտաքին - Առեւտուրի նախարարը: Օգոստոսին կ'արձանագրուին նոր պաշտօնազրկումներ, նուազ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու շարքերուն մէջ: Բոլորն ալ կը մեղադրուին կաշառակերութեան յանցանքով: Նաեւ՝ անձեռնհասութեամբ, իրենց պաշտօններուն եւ պարտականութիւններուն մէջ:

Արեւմտեան դէտերու տեսակէտով, տրուած պատճառաբանութիւնները կը միտին քօղարկել երկրին տնտեսական տագնապին իրողութիւնը: Այնպէս ցոյց տալ, թէ նախագահին քաղաքականութիւնը յստակ եւ ճիշդ է, իսկ եթէ կան ձախողութիւններ, ապա ասոնց պատասխանատուները բարձրաստիճան կամ ոչ պաշտօնատարներն են:

Չաուչեսքու գրեթէ 20 տարիէ ի վեր երկաթեայ բազուկով կը կառավարէ երկիրը: Բռնատիրութիւնը կը մնայ այնքան ցայտուն, որքան այդ բնոյթի այլ երկիրներուն մէջ: Ապրուստի մակարդակը Եւրոպայի ամէնէն ցած աստիճաններէն մէկը կը պարզէ: Կը թուի, սակայն, թէ նախագահը կ'անտեսէ իր այս իրողութիւնը և իր ընդգրկած ուղին կը նկատէ ճիշդ:

Այսուհանդերձ, տնտեսական տագնապին նշանները կ'երեւան այլազան մարզերու մէջ: Ոմանց կարծիքով, հակառակ այս տարուան հացահատիկի հարուստ բերքին, Համաշխարհային Բ. պատերազմէն ի վեր ամէնէն դժնդակ գոյավիճակը կը տիրէ ներկայիս:

Ուտեստեղէնը տագնապալի ըլլալու աստիճան քիչ է շուկային մէջ, մասամբ այն պատճառով, որ լաւագոյն արտադրութիւնները կ'առաքուին արտասահման, իսկ միւս կողմէ, ներածումները սահմանափակումներու կ'ենթարկուին: Յաճախ անկարելի կ'ըլլայ ճարել ալիւր, շաքար, միս, թէյ, սուրճ եւ ձէթ: Հաւկիթը, որ 18 ամիս առաջ առատ էր, այժմ հազուագիւտ պարէններէն շարքին կը դասուի:

Իրաց այս վիճակին հիմնական պատճառը կը մնայ այն, որ գրեթէ տասնամեակ մըն է Չաուչեսքու կ'անտեսէ գիւղատնտեսութեան ճիւղը եւ իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ երկիրին ճարտարարուեստին զարգացումին վրայ:

Գիւղատնտեսութեան արձանագրած տագնապը կապ ունի նաեւ նախնական միջոցներու կիրարկումին հետ: Հիւս. Ռումանիոյ մէջ, օրինակ, ընթացիկ պատկեր կը պարզեն ձիաքարշ փոխադրակառքերը: Թրաքթէօրներուն եւ քաղհան մեքենաներուն մեծ մասը ժամանակաւրէպ կը դառնան եւ, հետեւաբար, անգործածելի, նորոգութեանց եւ նոր մասերու փոխարինումին պակասին հետեւանքով: Յաճախ զինուորներ եւ աշակերտներ նըշանախօսքերով աշխատանքի կը մղուին բերքերը հաւաքելու համար:

Ռումանացիները, այս օրերուն, քիչ կամ ոչ մէկ ջերմութիւն ունեցող բնակարաններու մէջ կը գիշերեն: Նոյնիսկ, ամէնէն պերճաշուք պանդոկներուն սրահներուն, ճաշարաններուն մէջ լոյսի խնայողութիւն կ'արձանագրուի: Տարադրամ ճարելու ճիգը ակներեւ կը մնայ ամէն մարզէ ներս:

Համաձայն Դաշնակցային Գերմանիոյ Տնտեսական Ուսումնասիրութեան Հիմնարկութեան, Ռումանիա փաստօրէն սընանկացած է: Չաուչեսքու «յիմարութիւն» կ'որակէ այս տեսակէտը աւելցնելով, թէ իր երկիրը պարզապէս ներկայիս հնչուն տարադրամի պակասէն կը տառապի:

Հակառակ այս բոլորին, նախագահին որոշումը՝ երկիրին ճարտարարուեստականացումին զարկ տալ, կը մնայ անդրդուելի: Նոր ծրագիրներ կը յղանայ նպատակ ունենալով չքացնել Ռումանիոյ ենթակայութիւնը, այս մարզին մէջ:

Երկու հիւլէական կայաններ կը շինուին Սեւ Ծովի Քոնսթանձա նաւահանգիստին մօտ: Ուրիշ քսան նմանօրինակ կայաններ, ըստ իր ծրագիրին, վերջ կը գտնեն շինուելով իր երկիրին մէջ: Անգլիացիներու կողմէ հայթայթուած գործատուն մը կը կառուցուի՝ պատրաստելու համար ինքնաշարժ օդանաւերու մասեր: Ասոր կողքին, ինքնաշարժի երկրորդ գործատուն մը կեանքի կը կոչուի:

Ռումանիա, միաժամանակ քարիւղ կը ներածէ ապահովելու համար իր զտարաններուն աշխատանքը: Ասոնց տարողութիւնը օրական շուրջ 600.000 տակառ է: Հարկադրաբար կ'օգտուի Խորհ. Միութեան հայթայթած քարիւղէն:

Չաուչեսքու այս տարի կը յաջողի լուծել կարեւոր հարց մը: Արդարեւ, Միջազգային Դրամական Ֆոնտը Յունիսին կ'ընդունի նոր յատկացումներ կատարել Պուքրէշի, հակառակ այն իրողութեան, որ այս վերջինը արդէն 11 միլիառ տոլարի համարժէք պարտքեր ունի Արեւմուտքի մօտ: Սակայն, ինչպէս կ'ըսեն ընթացիկ լեզուով, չունինչ առնելու առիթ կ'ընծայէ Ռումանիոյ մենատէրին: Ասոր փոխարէն ան կ'ընդունի Ֆոնտին դրած պայմանները՝ բարձրացնել վառելանիւթի եւ ուտեստեղէնի գիները եւ կանոնաւոր տըւեալներ հայթայթել Ֆոնտին, կէտ մը, որ մինչեւ վերջերս կը մերժէր ընդունիլ Ռումանիոյ նախագահը:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹԸՆԻ Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 25-ամեակին առթիւ հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են Հոկտ. 15 - 17: Առաջին օրը տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած մշակութային երեկոյթը: Երկրորդ օրը դործադրուած է մանուկներու մասնակցութեամբ յատուկ յայտագիր մը, իսկ երեկոյեան՝ պարահանդէս մը, Բիչի Պէրպէրեանի նուագախումբի մասնակցութեամբ: Երրորդ օրը՝ Կիրակի (Հոկտ. 17) առաւօտեան, պատարագած եւ քարոզած է (հայերէն եւ անգլերէն) Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան: Կէսօրին տեղի ունեցած է ճաշ մը, 400 հոգիի մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է Վահրամ Սուզիկեան: Յայտագիրը վարած է Կրեկ Աւետիքեան: Խօսք առած է Արամ Սրկ. Ստեփանեան: Ապա, հոգեւոր հովիւը՝ Թորգոմ Ա. քհնյ. Յակոբեան, անդրադարձած է եկեղեցւոյ 25 տարուան գործունէութեան: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդը, շեշտելով հայ եկեղեցւոյ դերը եւ առաքելութիւնը: Հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Ուաթըրթաունի Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) էլ Քամփանարիօ ճաշարանին մէջ, Հոկտ. 9-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղի հիմնադրութեան 3-րդ տարեդարձի հանդիսութիւնը՝ ճաշով: Ներկայ եղած են նաեւ Պուէնոս - Այրէսէն եւ Վալենթին Ալսինայէն պատուիրակութիւններ: Բացումը կատարած է Ռուբէն Ասատրեան: Մասնաճիւղին ատենապետը՝ տիքթ. Խուան Գ. Մերտինեան, վեր առած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաքելութիւնը հայ երիտասարդութեան կեանքին մէջ: Խօսք առած են Շաւարշ քհնյ. Մեհրապեան եւ Գարլոս Փասի քաղաքապետ տքթ. Խոսէ Կալինտէս:

Յաջորդ առաւօտ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները ներկայ եղած են Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ ժամերգութեան, Թարգմանչաց տօնին առթիւ: Կէսօրին «Անդրանիկ» ակումբին մէջ տրուած է ճաշ մը, որմէ ետք տեղի ունեցած են մարզական խաղերը: Երեկոյեան կատարուած է բաժակներու բաշխումը, որու ընթացքին խօսք առած է Էտուարթօ Թութունճեան:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Քեմփ Հայաստանի Երիտասարդաց ճամբարին մէջ, Հոկտ. 8 - 11, տեղի ունեցած է երիտասարդական դաստիարակչական սեմինարը, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ.ի, Հ. Ե. Դաշնակցութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարքերէն 130 երիտասարդ - երիտասարդուհիներու, եկած Միացեալ - Նահանգներու զանազան շրջաններէ: Սեմինարը բաժնուած է երկու անջատ խումբերու: Առաջինը՝ երիտասարդական դաստիարակչական, որուն մասնակցած են 60 երիտասարդներ: Երկօրեայ դասախօսութեանց նիւթերը եղած են՝ «Հայերու ապագան որպէս ազգ» (փրոֆ. Մայքըլ Մենծոյեան), «Հ. Յ. Դ.ի քաղաքական առաջադրութիւններն ու նըպատակները» (Հրաչ Աբրահամեան), «Երիտասարդութեան դերը Հայ Դատի մէջ» (Թաթուլ Փափազեան), «Խորհ. Միութիւն եւ խորհ. Հայաստան» (Արա Գաբրիէլեան) եւ «Հ. Յ. Դ.ի դերը Հայ Դատի մէջ» (Լեւոն Սարգիսեան): Երկրորդ խումբին մաս կազմած են 70 երիտասարդներ, որոնց տրուած երկօրեայ դասախօսութեանց նիւթերը եղած են՝ «Պատմութիւնը եւ քաղաքականութիւնը բախումի մէջ՝ հայ ընկերութենէն ներս» (Ժիրայր Լիպարիտեան), «Քաղաքական կազմակերպութեանց քաղաքացիական իրաւունքները» (իրաւաբան Մայքըլ Էրվըրի), «Ամերիկեան քաղաքական դրութեան մէջ աշխատանքներու կարելիութիւն» (փրոֆ. Վիքթոր Փրոֆոզի) եւ «Մամուլ» (Արթըր Ծոնզ): Երկու խումբերը ունեցած են նաեւ միացեալ դասախօսութիւններ եւ առիթ՝ ամերիկահայ գաղութի ներկայ վիճակին շուրջ իրենց մտահոգութիւնները պարզելու:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԿԱՂՆԻՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Անգլիոյ Շերվուտ Անտառին Աւագ Կաղնին, որ հինգ դարերու հնութիւն ունի, վնասուած է հրդեհի մը հետեւանքով, կը հաղորդէ Եունայթըտ Փրէս գործակալութիւնը:

Հրշէջները փութով ժամանած եւ յաջողած են մարել տարածուող հրդեհը: Սակայն, յայտնի չէ, թէ պատմական կաղնին պիտի կարողանայ «բուժել» իր վէրքերը եւ շարունակել տոկալ: Համաձայն հրշէջներու պատասխանատուներուն, ասիկա հրձիգ տարրերու գործը եղած է:

- Այրել Աւագ Կաղնին, կը նշանակէ քանդել Աշտարակեայ Կամուրջը: Ծառը մաս կը կազմէ մեր պատմական ժառանգութեան, գիտել տուած է անտառապահներուն գլխաւորը:

Շերվուտ Անտառը, կը գտնուի Անգլիոյ հիւսիս - կեդրոնը, Նոթինկհէմշայր: Կը նկատուի ժողովրդական - առասպելական հերոս Ռոպին Հուտի եւ անոր ընկերակիցներուն թաքստոցը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Ինչպէս կ'երեւի, Մէվլօն շատ բաներ տեսած էր, որովհետեւ քիչ մը աւելի լուրջ նստած, Կիրոսին կը սպասէր:

- Էս ո՞ր տեղէն, Մէվլօ:

Մէվլօն Սղերդի կողմերէն կուգար: Անցած էր Հազզր ու մի վտանգներէ, հասնելու Տիգրանակերտ: Ան անտառի կենդանիի մը պէս ամբողջ երկու գիշեր ծառերուն վրայ քնացեր էր ու կրծած էր ծառերու կեղեւ, մինչեւ հեռացեր են Թուրք զինուորներ: Ու նոյնիսկ մտած է Թուրք զինուորներուն մէջ ու զուարճացուցած է զանոնք իր կապկային շարժումներով ու սրախօսութիւններով, մինչեւ՝ առիթով մը ապառաժներու եւեւ անցած ու անյայտացած է:

- Թէ որ սատանի վրայ հեծնէի, էսքան արագ չէի կրնար հասնիլ: Մէկ շաբաթ է, ճամբաներն եմ, - խօսեցաւ Մէվլօն, աչքերը բաց - խփելով ու գլուխը քերելով:

- Աղայիս ըսեմ, Սէյդաճէճ հասանք մինչեւ Աշիտէ: Էդ տեղ էր, որ Ալիին ուժերը միացան Շաւի ցեղէն, Հաճոյի զօլամներուն:

Մէվլօն այնպէս կը պատմէր, որ կարծես ինքն էր կռիւ տանողը:

«Աղայիս ըսեմ, Աշիտէ որ հասանք, կռուի բռնուեցանք Թրքաց զօրքերուն դէմ: Էդ կռիւը տեւեց երեք օր: Գուցէ տեւէր աւելի երկար եթէ Սղերդէն մեզի չի հասնէին հայ ֆէտայիները իրենց զօրքերով:

«Աղայիս ըսեմ, էս ֆէտայիները ճամբայ կ'ելլեն, Պիթլիսի կռուին միանալու: Երբ կէս ճամբան կը լսեն, որ Ալին իր կռուողներով անհաւասար կռիւ կը տանի Թրքաց զօրքերուն դէմ, անմիջապէս կը հասնին Ալիի օգնութեան: Թրքաց զօրքերը նահանջելով կ'երթան կը միանան Պիթլիսի Թուրք բանակին: Մեր ճամբան բաց էր: Այս անգամ, հայ ֆէտայիներու հետ միասին, Պիթլիսի մէջ, Թրքական զօրքերուն հետ կռիւ տանելու համար:

«Աղայիս ըսեմ, Աշիտէի մէջ էինք, երբ Ալին իմացաւ, որ Հաճի Մուսայի ու Մուրատի ուժերը Տիարպէքիրի վրայ կը քալեն: Էդ ատեն Ալին ըսաւ, Մէվլօ՛ սատանի կոնակին հեծիր, լուրը հասցնելու, որ քրտական խայինճներու կարեւոր ուժ մը, որուն մէջ է Խուրշիտի եղբայրը, Տիարպէքիրի վրայ կուգայ, Շէյխ Ապիտի գըլխաւորութեամբ: Էն կողմերը Թրքական կառավարութիւնը բաւական աշխատանք կը տանի, չէյխերով, սօֆթաներով դըրդռելու Քիւրտերը Հայերու դէմ:

Ուրեմն ճիշդ է, որ քաղաքի Թուրքերը այդ նոր կռուին կը սպասեն:

Արդէն խորհուրդի նստած էին Սահրատ, Մուրատ, Կիրոս, բանակի զինուորական պաշտօնեաները ու քաղաքի ալըստամբութեան կազմը:

Մուրատ շատ լաւատես էր, որ շատ դիւրութեամբ կրնային անվնաս դարձընել Շէյխ Ապիտի 2000 կռուողները եւ լաւ դաս մը տալ չորս թնդանօթներով ու վարժկռուողներով, մանաւանդ, որ կայ պարիսպին ամրութիւնը:

Ռուսական բանակէն, հայ սպայ Սիմօնոֆ, թելադրեց, որ կռիւը չպէտք է մօտեցնել քաղաքին, Թուրք բնակչութիւնը հակակշռի տակ պահելու համար եւ առիթ չտալ, որ Թրքութիւնը ռեւէ ատեն Շէյխ Ապիտին օգնելու գրգիռին ու առիթին մէջ մտնէ: Նման պարագային, անոնք շատ պիտի զբաղեցնեն մեր ուժերը:

Արտակ Սիմօնոֆ 500 զինուոր քաղաքին մէջ բաւարար կը գտնէր քաղաքի կարգ մը պահերու համար, իսկ մնացած կարեւոր ուժերը թնդանօթներով ու թնդանօթաձիգներով եւ մօտ 500 ձիաւորներով ու հետեւակներով պէտք է բռնել չէյխ ապերը յարմար անցքի մը մէջ:

- Կ'ենթադրեմ Նօմէր հազարապետն ալ միեւնոյն բանը մտածեց եւ մենք տեսանք վախճանը, - մէջ մտաւ Սահրատ:

(Շար. 684)

Այրի Տիկին Օհաննէս Ալեքսանեան, զաւակներն ու թոռները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՕՀԱՆՆԷՍ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ
(Պոլտուրցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 8, ժամը 14-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Ալեքսանեան 50 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն յիշատակին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ, թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ՝

ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Այրի Տիկին Պօղոս Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գորգիկեան եւ զաւակները, Պ. Կարօ Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Արա Գորգիկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 7, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին՝ ողբացեալ խաչուհիներու յիշատակին:

Արարողութենէն ետք, հոգեճաշ Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ռիւ տը Մատրիտ 9, Ալֆորվիլ:

EXPOSITION DE PEINTURE

HENRI GHAZERIAN

Peintre

« Histoire d'un temps »

Vendredi 5 et Samedi 6 Novembre

RENCONTRE — DEBAT

Le Samedi 6 Novembre, à 20 h 30

Organisée par la

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

Tél.: 376. 55. 89

GRAND DINER DANSANT

AU PROFIT DE L'ECOLE SAINT MESROB

SAMEDI, 13 NOVEMBRE, A 20 H 30

Salles des Fêtes du Mont - Mesly à Créteil

Seules les personnes munies d'invitations seront admises.

Aucune invitation ne pourra être donnée sur place.

ՆՊԱՐԵՂԱՎԱՃԱՌԻ ՆՈՐ ԽԱՆՈՒԹ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ բոլոր տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ **375.16.97**

GALA et BANQUET

DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE

Section des Hauts - de - Seine

AU PROFIT DE LA REALISATION DU MONUMENT FRANCO - ARMENIEN

Rue de la Défense à Issy - les - Moulineaux

Ouverture de la Soirée à 20 h. très précises

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE GAIDZAG'S

LE 13 NOVEMBRE

Réservation: 642. 73. 10 — 644. 48. 50 — 681. 44. 54 — 638. 07. 77

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor - Cresson

ST. VINCENT DE PAUL

ՍԷՆ ՎԷՆՍԱՆ ՏԸ ՓՕԼ ԵԿԵՂԵՑԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

ŒUVRE D'ORIENT-ի

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

125-րդ տարեդարձին առիթով, Կիրակի, Նոյեմբեր 7, երեկոյեան ժամը 16-ին, Մարսէյլէ «Սէն Վէնսան Տը Փօլ-Լէ Րէֆօրմէ» եկեղեցւոյն մէջ, նախագահութեամբ՝

Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՌՈԺԷ ԷՋԷԿԱՐԱՅԻ

Հայրապետ. պատարագ կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսահայ Կաթողիկէներուն

Կը քարոզէ՝ Կարդինալ ՌՈԺԷ ԷՋԷԿԱՐԱՅ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Մարսէյլի «Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱՋԵԱՆի:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարկարէտ Թօփալեան եւ աղջիկը Լօրին, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Թօփալեան, Օր. Եւգինէ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Մխճէրճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արուսեակ Մխճէրճեան եւ փաւակը՝ Մարտիրոս (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Վէնսան Լօրէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մաղաս եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մերլէն եւ զաւակները, Պ. Յ. Շամլեան, Տէր եւ Տիկին Արիս Գարայեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԲԵՆԻԱՄԻՆ (ՓԻԷՐՕ) ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi

Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME

DU DIMANCHE 7 NOVEMBRE

— Editorial,

— Informations en langues française et arménienne,

— Informations sportives,

— Connaissance avec le pianiste Robert Telian (9 ans).

— Dossier complet sur les 7 Arméniens, proclamés bienheureux par le Pape, le 3 Octobre.

———×———

Emissions arméniennes:

ARMENIE - MAGAZINE

— *Dimanche:* de 10h. à 12h.

ARMENIE - VARIETES

— *Lundi et Vendredi:* de 9h. à 10h.

ARMENIE - CULTURE

— *Jeudi:* de 21h.30 à 23h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ (Մարսէյլ) Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին վարչութիւնը, ընդհանուր ժողով իկը հրաւիրէ իր անդամուհիները Շաբաթ, Նոյեմբեր 6, կէսօրէն վերջ ժամը 15-ին Եկեղեցիին սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

LE CLUB ARMENIEN

« RENCONTRES ET LOISIRS »

qui se propose de créer des possibilités de rencontres entre jeunes Arméniens ,vous invite à:

UNE SORTIE - PEDESTRE,

suivie d'une SOIREE - RESTAURANT

Le Jeudi, 11 Novembre

- Rendez-vous à 10h. devant la fontaine, Place des Halles, à Crémieu.
- Durée de la marche: entre 3 et 5 heures.
- Repas du midi sorti du sac.
- Prévoir vêtements de pluie et de rechange.

Pour les allergiques à la marche, rendez-vous à 18 h. à Crémieu, devant les Halles.

Inscriptions pour le repas avant le 9 Novembre

(Prix: 60 F.)

UN REVEILLON LE 31 DECEMBRE

CARL

15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines

Tél.: (7) 849. 42. 97

Պատրաստուեցէք վայելելու

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՔՖԱՖ

եւ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՖ

կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացում ներ Ֆրանսայի և Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-էՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

— 23 NOVEMBRE; Mardi; Bruxelles (Palais des Beaux Arts).
— 25 NOVEMBRE; Jeudi; Montpellier; (Théâtre Municipal).
— 26 NOVEMBRE; Vendredi; Lyon; (Bourse du Travail).
— 27 NOVEMBRE; Samedi; Marseille (Salle Vallier).
— 28 NOVEMBRE; Dimanche; Nice (Théâtre de Verdure).
— 29 NOVEMBRE; Lundi; Valence (Palais des Sports).
— 2 DECEMBRE; Jeudi; Londres (Royal Albert Hall).
— 6 DECEMBRE; Lundi; Versailles (Palais des Congrès).
— 7 DECEMBRE; Mardi; Enghien-les-Bains (Théâtre du Casino).
— 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo).
— 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton)
— 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia).
— 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal).

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել.-

○ F. N. A. C.

○ Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République.
du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49

○ Եւ վաճառքի սովորական վայրեր:

BEYROUTH

(aller et retour en vols directs)

A PARTIR DE 2.930 FRANCS

DATES DE VOYAGES

DU 22 DECEMBRE AU 3 JANVIER — DU 24 DECEMBRE AU 2 JANVIER

DU 24 DECEMBRE AU 8 JANVIER — DU 25 DECEMBRE AU 9 JANVIER

ET MULTIPLES AUTRES POSSIBILITES

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris	Départ de Lyon
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6
SAMEDI
6 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.297

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.297

ՄՈՌՈՒԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԺԳՈՀ Է ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐԸ՝ ՎԵՐԱՊԱՀ

Պարզ է, որ դժուար է «գոհացնել բոլորը եւ հայրը» ինչպէս կ'ըսէ առածը եւ այդ ուղղութեամբ Նախարարապետը բնաւ չյաջողեցաւ, քանի որ ոչ ոք գոհ է իր առաջարկներէն եւ ծրագիրներէն: Մոռուայի յայտնած ծրագիրը կամ աւելի ճիշդ ձեռք առած միջոցներն են.-

ԻՆԷՏԻՖ (գործազրկութեան սնուցիչ), տարեկան 1,2 առ հարիւր յաւելում կը կրէ, գործատէրին բաժինը 2,76-էն կ'անցնի 3,48%-ի: 1983-ին ընկերային ապահովութեան գործատիրական սակերը յաւելում պիտի չկրեն: Նախարարապետը, ապագային համար, ծրագիր մը ունի, ինչ կը վերաբերի ընտանեկան նպաստներուն: Մինչեւ 1988 կ'ուզէ, հետզհետէ տուրքերու մէջ ներմուծել ինչ որ ներկայիս ձեռնարկներուն վրայ բեռ է: Այլ խօսքով, փոխանակ գործատիրութենէն գանձելու ընտանեկան նպաստներու սակաբաժինը, անիկա պիտի գանձուի տուրքէն, կամ եկամուտի տուրքին յաւելումով մը, կամ համեմատական սակի մը գործադրումով ըստ եկամուտին: 1983-ի ելմտական օրէնքը պիտի բարեփոխուի թոյլ տալու համար, որ գործատէրերը դրամագլուխի զետեղում ընեն, մանաւանդ շինութեան, հանրային աշխատանքներու, ճարտարարուեստի մարզերուն մէջ:

Նահարաժնի սակը, որ արդէն անցեալ տարիթու 0,5% նուազում արձանագրած էր, կրկին պիտի իջնէ փոխ առնուած դրամը «աժանցնելու» համար: Նախարարապետը կը խոստանայ պահպանել գնումի կարողութիւնը 1983-ին:

Աշխատանքի գետնի վրայ Մոռուա բաղդատութիւններու կը դիմէ մխիթարելու համար, եւ կը հաստատէ որ գործազրկութիւնը 4 անգամ աւելի յաւելում կրած է Գերմանիա եւ Միացեալ-Նահանգներ, քան Ֆրանսա, ուր «սրբագրուած տուեալներով» գործազուրկներու թիւը կայունացած է 2 միլիոնէն քիչ վեր:

Ամէն պարագայի մէջ, Մոռուա չի կրնար քօղարկել վատթարացած տնտեսական վիճակ մը, կը մնայ սակայն անդրադառնալ թէ լուծումները այլեւս ԱԶԳԱՅԻՆ բնոյթ չունին, այլ կախում ունին ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ քոնճէնքթիւր մը եւ ոչինչ կ'ապահովէ որ այսօրուան դառնացած ընդդիմութիւնը պիտի փրկէր կացութիւնը, մանաւանդ աջ մը երբեք պիտի համարձակէր ձեռք առնել կարգ մը միջոցներ (ընկերային եւ աշխատավարձքի մարզերու մէջ, մանաւա՛նդ) զորս ձախը կ'առնէ առանց «բարդոյթի»:

Բայց եւ այնպէս այս յայտարարութենէն ետք, գործատիրութիւնը «շատ յուսախաբ» է եւ սենտիքաներն ալ՝ վերապահ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԴՐԻՏԻ կեդրոնը, Հինգշաբթի առտու սպաննուած է Սպանիոյ կարեւորագոյն զօրավարներէն՝ Վիքթոր Լակօ Ռոման, 63 տարեկան: Քիչ ետք ահաբեկումին տէր կ'ըլլար զինուորական ԷԹԱ-ն, բայց բոլորին կարծիքը նոյնն է՝ դրդութիւն մըն է, որ կը ձգտէ խանգարել ժողովրդավարութեան հաստատումը Սպանիոյ մէջ, մէկ խօսքով անկայուն դարձնել երկիրը: Երբ նման արարք մը կը կատարուի, մանաւա՛նդ, ընկերվարական յաղթանակէն հազիւ շաբաթ մը ետք, աւելի արդար կը դառնայ իշխանութեանց եւ ժողովուրդին մտահոգութիւնը: Խուան Կարլոս թագաւորը եւ ան որ կոչուած է կազմելու նոր կառավարութիւնը, Ֆելիփէ Կոնզալէս միաձայնաբար վճռեցին պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ: Պապը, որ Թոլէտ էր այդ միջոցին, յայտարարեց թէ «ահաբեկչութիւնը լուծում մը չէ մարդկային հարցերուն համար»: Կոնզալէս, իր կարգին կոչ ըրաւ բոլոր քաղաքացիներուն, որ օժանդակեն «յոյսի մարդասպաններու» անհետացման:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱ ԵՒ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ...

Հիւսիսային Իրլանտայի ընտրութիւններէն ետք, երկու թշնամի համայնքներու միջեւ վարչական գործակցութեան սկզբունքութիւն մը կ'ակնկալուէր, մինչդեռ իրականին մէջ բոլորովին հակառակ դրութիւնական մը կը ստեղծուի ներկայիս: Այս ընտրութիւնները ոչ միայն լուծում մը չեն բերած այս անվերջանալի եւ անողոք տագնապին՝ որ ցայսօր 2000-է աւելի զոհ պատճառած է, այլ եւ ահաբեկումները նոր թափով կը վերսկսին, այս անգամ ա՛լ աւելի անմարդկային ու բարբարոս: Այս հաւատացեալ աստուածավախներու երկրին մէջ, կարծես նախաքրիստոնէական զոհաբերութիւններն են որ կը վերսկսին, զիրար յօշոտելու եղանակներն այնքա՜ն վայրագ ու սարսափելի են, որ երեւակայել անգամ կը դժուարանանք: Այլեւս անկարելի բան մըն է երկու թշնամի համայնքներու մահացու ատելութեան առաջքն առնել եւ համակեցութեան հրաւիրել զանոնք, ըմբռնողութիւնը այլեւս անելք չունի այս երկրին մէջ. եթէ անցեալին ատելութիւնն ու պայքարը՝ երկու կողմի ծայրայեղներու մէջ կը սահմանափակուէր, այսօր երկու համայնքներու ամբողջութեան բախումն է որ կը սպառնայ այս դժբախտ ժողովուրդին:

Իրականին մէջ անմարդկային վայրագութիւնն ու ատելութիւնը նոր չէ որ ծայր տուած է Իրլանտա, հոն, շատոնց է որ բողոքական եւ կաթողիկէ իրար կը յօշոտեն արուեստագէտի նրբութեամբ, բայց, երկու համայնքներուն վերջնական խզումին առաջքն առնելու համար՝ իշխանութիւնները գաղտնի կը պահէին, զգացումի տէր մարդու համար աներեւակայելի, անսանձական չարչարանքներն ու սպանութիւնները: Նկատի ունենալով Բողոքականներու անզիջող դիրքը եւ վերջին ահաբեկումներու պատճառած խռովումն ու զայրոյթը, այլեւս կարելի չէ անհաւանական համակեցութեան մասին խորհիլ:

Կատարուած անսանձական վայրագութիւնները թուել՝ գրեթէ անտանելի բան մըն է, երբ այստեղ անսանձական կ'ըսենք՝ անասուններն անարգած կ'ըլլանք, որովհետեւ միմիայն մարդն է որ կրնայ այդ աստիճան վայրենի եւ անզգայ ըլլալ. եւ ըսել որ յաճախ բարոյականի կամ հաւատքի անունով է որ կը գործեն այս մարդիկը: Այսպէս, բազմաթիւ զաւակներու տէր հայր մը սպաննելէ առաջ, ա՛յն աստիճան չարչարած ու խոշտանգած էին որ եթէ ժամացոյցը չգտնուէր, իր ընտանիքի անդամներն իսկ պիտի չկարենային ճանչնալ զինքը: Կաթողիկէ երիտասարդ մը, որուն եղբայրն ու քոյրը սպաննած էին իբր դաւաճան, այս անգամ խեղճ տղուն ձեռքը կտրած են սղոցով, այո՛, երկաթ կտրելիք սղոցով, 11 զաւակի տէր հայր մը սպաննած են տղուն աչքին առջեւ եւայլն, եւայլն...: Երեք օրուան ընթացքին 18 երախաներ որբացան, վաղը, վրէժով եւ ատելութեամբ լի այս որբերը, ի՞նչ կը կարծէք թէ պիտի ընեն:

Ներկայիս, մէկը միւսէն աւելի սարսափելի լուրեր կը տարածուին այս տըմարդի չարչարանքի եւ սպանութեան անմարդկային եղանակներուն մասին. Տէյլի Էքսփրէս կը նշէր չէզոք երիտասարդի մը պարագան, որ ըստ բախտի բռնուեր էր ճամբան անծանօթներու կողմէ, քիչ վերջ իր դիակը կը գտնուի, բոլոր եղունգները քաշուած, ձեռքերէն մին մինչեւ արմուկը բզիկ-բզիկ եղած, անճանաչելի վիճակի մէջ. աւելի սարսափելին, պէքօն ծակելիք գործիքով, ծունկի ոսկոր ծակել, այն ալ նուազագոյն արագութեամբ, շատ սովորական բան մըն է եղեր, աոր անունը պլաք-է տէքըրիլ դրեր են, այսպէս բոլոր դիակները զորս կը գտնեն, ահռելի չարչարանքներէ վերջն է որ սպաննուած են, այս ձեւով, Բողոքականներու ահաբեկութեան ծրագիրը կը միտի սարսափի մթնոլորտ ստեղծել, ամբողջ կաթողիկէ համայնքին մէջ, զոհերը զատելով ո՛չ թէ Ի. Ր. Ա.ի վարիչներուն կամ զինուորեալներուն մէջէն, այլ անմեղ քաղաքացիներէն, նպատակ ունենալով սպառնալիքի տակ պահել, հակառակորդ համայնքի ամէն մէկ անհատ, եւ իրապէս այսօր, վախը տեղաւորուած է Իրլանտայի բոլոր կաթողիկէ թաղերուն եւ գիւղերուն մէջ, պարզ է որ, մահէն աւելի այդ անսանձական չարչարանքներն են որ սարսափ կ'ազդեն ժողովուրդին վրայ, այդ անձայն ու խաղաղ մեծամասնութեան վրայ, որ ընդհանրապէս որեւէ պատասխանատուութիւն չունի ստեղծըւած տագնապին մէջ, եւ որ յաւիտենական զոհն է ամէն տեսակի ֆանաթիք ծայրայեղներու, ըլլան անոնք բողոքական, կաթողիկէ, սիոնական, մահմետական կամ նեղմիտ ազգայնամոլ ու համայնավար:

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ, ՃԱՄԲԱՆԵՐ...

—×—

Ա.

Օթօպիւսը քալած էր ամբողջ գիշերը: Ամբողջ գիշերը յառաջացած էր անցնելով լեռներէ ու ձորերէ, որոնք անհետացած էին խաւարին մէջ: Մերթ ընդ մերթ հեռաւոր լոյսեր խաղացած էին պատուհաններու ապակիներուն վրայ եւ ես մելամաղձոտութեամբ նայած էի այդ լոյսերուն, առանց վստահ ըլլալու որ անոնք ի՞մ ապակիէս թափանցող իրական լոյսեր էին, թէ ոչ դիմացի կողմի ապակիներէն ցոլացող կրկներեւոյթներ: Գիւղեր կային հեռուները, ծառեր, կամուրջներ, գետեր: Ոչինչ կը տեսնէի սակայն, ու կը մտածէի այն անծանօթներուն մասին, որոնք նորէն անծանօթ կը մնային հակառակ որ կ'անցնէիր անոնց քթին տակէն: Կը մտածէի ու կը նախընտրէի չքնանալ, դիտել մութը, ու ջանալ՝ նայուածքովս ծակել զայն, բան մը տեսնելու յոյսով:

Յետոյ խաւարը տակաւ սկսաւ կորսնցնել իր թանձրութիւնը: Լոյսը հետզհետէ կը խառնուէր խաւարին: Հետզհետէ ձեւեր ու պատկերներ երեւան եկան: Յանկարծ օրուան լոյսը պայթեցաւ իր ամբողջական չքեղութեամբ: Եւ կրկին տեսայ ճամբան, որ մեր առջեւ կ'երկարէր ու կ'երկարէր վարդագոյն զուարթութեան մը մէջ: Ուրախութիւն մը համակեց հոգիս: Բնութիւնը պար բռնեց կարծես: Օր մը եւս ծագած էր ինծի անծանօթ այս ճամբաներուն վրայ:

×

Բանաստեղծ մը ըսած է. «Ով որ ճամբան արշալոյսի մը ընթացքին չէ տեսած, երկու քովերէն երկարող ծառերու մէջ-տեղ՝ թարմ ու կենսունակ, այդ անձը չի կրնար պատկերացնել թէ ինչ է լոյսը»: Ես վերջին ամիսներու ընթացքին քանի մը անգամ տեսայ անծանօթ ճամբաներու վրայ բարձրացող առաջին լոյսը օրուան: Ամէն անգամուն ես ինծի ըսի. «Կ'արժէր որ մինչեւ առաւօտ անքուն մընայի, որպէսզի տեսնէի այս հոյակապ տեսարանը: Կրնա՞մ նկարագրել վայրկեանի գեղեցկութիւնը, նաեւ գեղեցկութիւնը՝ այն յոյսին ու լաւատեսութեան, որ յանկարծ կը համակէ մարդուս հոգին առաւօտեան այդ վերածնունդով, վերածնունդ՝ որ թէ՛ մարդունն է, եւ թէ բնութեան: Եւ որո՞ւ համար էր այդ գեղեցկութիւնը, քանի որ, եթէ չըլլար մեր փոխադրամիջոցը, ապրող ուրիշ ոչ մէկ հոգի պիտի տեսնէր զայն մինչեւ ամէնէն հեռաւոր հորիզոնները: Բնութիւնը առանձնութեան մէջ ալ ոչինչ կը պակսեցնէր ուրեմն իր արարողութիւններուն գեղեցկութենէն: Թերեւս նոյնիսկ բան մը կ'աւելցնէր անոր վրայ: Հեռուի վարդագոյն ամպերէն թարմութիւն ու զուարթութիւն կը տեղար ճամբուն վրայ: Կարծես քիչ առաջ քանի մը հարիւր աշխատաւորներ լուացած, մաքրած ու սրբած էին զայն: Ու հիմա ճամբան կը ցնծար մեզ դիմաւորելով:

×

Քանի-քանի անգամներ, այսպէս, առաւօտեան առաջին լոյսերուն մէջ լուացուող ճամբաները տեսնելով ափսոսացի այն միւս խեղճ ճամբաներուն հաշւոյն, որոնց վրայէն անցած էինք ամբողջ գիշերը, մութին, առանց զանոնք տեսնելու: Այդ ճամբաները չէին կրցած գոյութիւն ունենալ մեզի համար: Միամտօրէն կը խորհէի. եթէ ճիշդ է որ քարն ու կուպրն ալ կրնան ցաւ զգալ, ո՛վ գիտէ որքան ցաւած ըլլալու էին անոնք, որ չէին կրցած տեսնուիլ մեր կողմէ, հակառակ որ իրենց կուրծքը տուած էին մեր անիւներուն:

Ճամբաներ, ճամբաներ, ճամբաներ...:

Մենք՝ քաղաքացիներս, գիտե՞նք, կըրնա՞նք գիտնալ թէ ինչ կը նշանակէ ճամբան: Պէտք է հեռանանք մեծ քաղաքէն ու քալել սկսինք այն ճամբաներուն վըրայ որոնք անվերջ կ'երկարին մէկ գիւղաքաղաքէն միւսը, մէկ գիւղէն միւսը, մէկ հորիզոնէն միւսը: Պէտք է կարօտի զաւակներ ունենանք ճամբաներուն միւս կողմը, կամ պէտք է ունենանք լքուած հայրենի տուն մը, կամ մեր հայրիկին ու մայրիկին ծննդավայրը պէտք է գըտնըւի ճամբաներուն միւս կողմը, որպէսզի պատկերացնենք թէ ինչ կը նշանակէ մեզ ամէն վայրկեան անոնց մօտեցնող ճամբայ մը:

Կը նայիմ ճամբաներուն որոնք հիմա կը ցնծան առաւօտեան զովութեան մէջ: Ես ինծի կ'ըսեմ թէ երջանիկ եմ: Երջանիկ եմ, որքան ատեն որ գիտեմ թէ ճամբաները պիտի չվերջանան ու պիտի երկարին այնքան հեռու, որքան մարդուս աչքը կրնայ տեսնել: Երջանիկ եմ որ կ'երթամ, սուրալով դէպի ծանօթ կամ անծանօթ, տեսնելով լեռներ եւ բլուրներ, անտառներ ու ձորեր, որոնք կարծես ինծի կը սպասէին դարերէ ի վեր, երջանիկ եմ որ կ'երթամ ողջունելով թռչուն մը որ պահ մը կը թռի պատուհանիս քովէն, կամ նայելով մանուկի մը, որ գիւղի մը վերջացած կէտին վրայ ձեռք կը շարժէ մեզի: Երջանիկ եմ որ ամբողջ աշխարհ մը կայ առջեւս, որուն գիտը պէտք է ընեմ, աշխարհ մը՝ անըսպառ, խորհրդաւոր, բայց գեղեցիկ:

×

Յանկարծ կը խորհիմ բոլոր անոնց մասին, որոնք դատապարտուած են ապրելու ամէնօրեայ փոքրիկ ու անփոփոխ շրջանակի մը մէջ: Ի՜նչ մեծ աղէտ, կ'ըսեմ ես ինծի: Չտեսնել աշխարհը, չտեսնուիլ աշխարհի կողմէ:

Ու կը յիշեմ Գէորգ Էմինի երկու տողերը.

Մեր տան առաջ նոր ճամբայ են
շինում,
իսկ ես ... տեղ չունեմ արդէն
գնալու:

Ռ. Հ.

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (66-րդ) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Սփիւռքահայու քրոնիկ.- Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Վէրք Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

եւ հատուածներ Կորքիի Նամակներէն:

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարի Վայելում

Փիվօ, Տրպրէ, Վայատարէս, երեք անուններ, որոնք մանեակի մը կեդրոնական երեք քարերուն պէս, կը փայլին որոշ ժամանակէ մը ի վեր: Իւրաքանչիւրը իր փայլքով անշուշտ: Իսկ երեքը իրարու կապող շղթան բառ մըն է, յաճախ յեղյեղուած, յաճախ խեղաթիւրուած, յաճախ չարաշահուած:

Ազատութիւն:

Ֆրանսական հեռատեսիլը եթէ ունի յայտագիր մը, որմով կրնայ պարծենալ, ան ալ Ափոսթրոֆն է, որ ամէն Ուրբաթ իրիկուն, Փիվոյի «մեղսակից» նայուածքին ու ղեկավարութեան տակ, հանրութեան կը ներկայացնէ քանի մը գրողներու կողմէ մշակուած հասարակաց նիւթ մը, առիթ կուտայ անոնց ներկայացնելու իրենց գործերը, իրենց տեսակէտները, ապա կարծիքներու փոխանակում կատարելու, համամիտ չըլլալու իրարու, քննադատելու զիրար ու այս բոլորը լրջութեան մթնոլորտի մը մէջ, երբեմն բարձրանալով վայելքի բարձրագոյն ոլորտները:

Իսկ այս յայտագիրը յարձակումի կ'ենթարկուի Ռեժիս Տըպրէի կողմէ, Մոնըէալի մէջ, Փիվօ կ'ամբաստանուի գիրքերու աշխարհին վրայ գահակալող մենատէր, մէկը, որմէ պէտք է առնուի այս առանձնաշնորհը:

Սովորական մէկը չէ Տըպրէ: Փայլուն գրող, քննադատ ու յեղափոխական, է՛ նաեւ Նախագահ Միթերանի մշակութային հարցերու խորհրդատուն: Ինքզինք պաշտպանելու համար, երբ կը կրկնէ, թէ ինք՝ հեռաւոր այդ քաղաքին մէջ՝ կ'արտայայտուէր ոչ թէ որպէս պաշտօնական անհատ, այլ որպէս սովորական գրող, կը ծագի հիմնական հարցում մը: Կարելի՞ է անջատել երկու հանգամանքները: Կարելի՞ է տարբեր կարծիք ունենալ որպէս գրող եւ որպէս խորհրդատու: Արդէն արտասանուած խօսքերն ալ այնքան թափանցիկ են: Անոնց արանքներուն շատ դիւրաւ կարելի է տեսնել իշխանութիւն ունեցողի դէմքը:

Շատ բնական էր, որ նման արտայայտութիւն բարձրացնէր փոթորիկը, Տըպրէ ենթարկուէր հակահարուածներու ու առաջնորդուէր ունկին անկիւնը: Շատ բնական էր, որ նման առիթ չահագործըուէր մանաւանդ ընդդիմադրութեան կողմէ ու յարուցուէր հիմնական հարցը, ազատութիւններու հարցը:

Լը Մոնտ-ի մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը մէջ, Տըպրէ կը զարմանայ, թէ մարդիկ կրնան այնքան դիւրագգած ըլլալ, սխալ հասկնալ զինք ու կը բացատրէ, թէ ինչո՞ւ ուղղակի Փարիզ եկած չէր լուսաբանութիւն տալու, միտքերը պայծառացնելու: Որովհետեւ շատ աւելի կարեւոր պաշտօն մը ունէր, առաքելութիւն մը: Որպէս Նախագահ Միթերանի պատուիրակը, պէտք է երթար Հաւանա ու վերջնական հանգրուանի մը մէջ դնէր բանաստեղծի մը ազատ արձակումը:

Հոս է որ բեմ կը մտնէ Առմանտօ Վայատարէս:

Կար ժամանակ, երբ խսկական հերոս մըն էր Քասթրօ, իսկ անոր գործակիցին, Չէ Կեվարայի նկարները զարդն էին միլիոնաւոր պատերու: Ինկած էր Պաթիսթա մենատէրը ու Չէ գացած ուրիշ երկիր, շարունակելու յեղափոխութիւնը, հիմնական նպատակ ունենալով ազատագրել բոլոր ճնշուած ժողովուրդները: Կարելի՞ էր երեւակայել աւելի ազնիւ նպատակ: Չէ Կեվարա կը սպաննուէր սակայն, իսկ Քուպայի բանտերը կը խճողուէին «հակայեղափոխականներով»: Քաֆքայի տեսակէտն է, որ անգամ մըն ալ կ'ըլլար հիմնական յաղթանակը: Ամէն յեղափոխութիւն կը չոգիանայ, ետին թողլով նոր պիւրօքրասիի մը կեղտը, աղտեղութիւնը: Իսկ այս կեղտին մէջ կը նետուէին բոլոր անոնք, որոնք տարբեր կարծիք ունէին, տարբեր ձեւով կը մտածէին, պարզապէս այլախոհ էին: Կ'ըսուի, թէ ներկայիս նման «յանցագործ»ներ տասնեակ հազարներով կը հիւծին Քասթրոյի բանտերուն մէջ: Ամէն օր նորեր կուգան իր ացնելու անոնց շարքերը: Ու յանկարծ, Ֆրանսայի պէս երկրի մը Նախագահին միջամտութեամբ, ազատ կ'արձակուի անոնցմէ մէկը, Առմանտօ Վայատարէս:

Թերեւս զարմանալի թուի, բայց ուղեղիս մէջ հանգխտութիւն մըն է որ ստեղծուած է: Իր երկրին մէջ իշխող «մշակութային մենատէր»ի մը վրայ յարձակում գործելէ ետք է որ Տըպրէ կ'ուղղըւի Հաւանա՝ ուրիշ մենատէրի մը ճիրաններէն ազատելու բանտարկեալ մը: Իր յօդուածին մէջ, Տըպրէ կ'ըսէ, թէ ինք այնքա՛ն մենատիրութիւններ ճանչցած է, այնքա՛ն մենատէրերու դէմ պայքար տարած, որ գիտակցաբար պիտի չխաղար այդ բառին հետ: Բայց ի՞նչ ըսել տասնեակ հազարաւոր միւս բանտարկեալներու մասին, որոնք կը մնան իր բարեկամ Քասթրոյի բանտախուցերուն մէջ:

Վայատարէս արդէն հասած է Փարիզ ու կը հանգչի շքեղ յարկաբաժինի մը մէջ: Երեսուն տարուան բանտարգելութեան քաներկուքը սպառելէ ետք, կը յայտարարէ, թէ որոշած է ո՛չ քաղաքականութիւն ընել, ո՛չ իսկ գրել: Այլ պարզապէս ապրիլ: Վրէժ լուծել քաներկու տարի իրմէ խլուած ազատութենէն: Յուզիչ են անոր բացատրութիւնները: Դիւրին է լսել, շարժել գլուխը ու ըսել, թէ կը հասկնանք: Դիւրին է կենալ ցամաքին վրայ ու գովել ծովը, գովերգել հրդեհը, ողողումը: Վայատարէս տարիներով կըրցած է «ոչ» ըսել, նոյնիսկ իրեն հրամցըւած ազատութիւնը մերժել: Պայմանաւո՞ր ազատութիւնը: Մնացած է սոված, հիւանդ, անդամալոյծ: Պերճախօս է երբ կ'ըսէ. «Այսուհանդերձ, ինքզինքս ազատ կը զգայի: Ազատութիւնը ներաշխարհային վիճակ մըն է, կացութիւն մը»:

Արդէն ազատ է Վայատարէս, իսկ Փիվոյի համեղ յայտագիրը կը շարունակուի: Պոզատու ծառին քար նետող շատ կ'ըլլայ, կ'ըսէ ժողովրդային առածը:

Տըպրէ կրնայ չսիրել Փիվօն ու անոր յայտագիրը, բայց ի՞նչն է որ իրեն կ'արգիլէ ստեղծելու ուրիշներ, երբ կարելիութիւն ունի: Հեռատեսիլը անսահ, անհամար յայտագիրներ ունի ու լեցուելիք ահագին բացեր: Միայն մրցակցութենէն է որ կը ծնի բարիքը: Միլիոնաւորներ կը սիրեն Ափոսթրոֆ-ը ու այդ միլիոնաւորներու կարգին նոյնինքն Նախագահը:

Վայատարէսը դիմաւորելու համար Օրլի գացողներուն գլուխը անշուշտ որ պիտի գտնուէր Տըպրէ: Ուշադրութիւն գըրաւողը ըսածն է սակայն: Խօսքը ուղղելով բանաստեղծին, գոչած է ան. «Հիմա ազատ երկրի մը մէջ է որ կը գտնուիս: Կրնաս ըսել ու գրել ինչ որ կը ցանկաս»:

Ազատ երկրի մը մէջ, ... իսկ ի՞նչ է թիւը աշխարհի վրայ նման ազատ երկիրներուն: Ինչ լաւ է, որ Փիվօ պիտի չնետուի բանտ որպէս մենատէր ու տարիներ ետք, ուրիշ երկրի մը Նախագահի միջամտութեամբ - թերեւս Հաւանայի - ազատ արձակուելու բախտը ունենայ:

Երբ այս տողերը կը գրուին, հեռատեսիլի խօսնակը կը յայտնէ, թէ հազարաւոր մարդիկ կ'անհետին ամէն տեսակի վարչակարգ ունեցող երկիրներու մէջ: Մէկ տարուան մէջ, երեք հազար հինգհարիւր Կուաթեմալացիներ մարմնական բնաջնջումի ենթարկուած են: Ուրիշ օրինակնե՞ր: Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել Էմնեսթի Ինթըրնեշընըլի տոմարներուն:

Որքան արդար էին Լեհաստանի դեսպանատան առջեւ հաւաքուած ցուցարարները, երբ կը գոռային. «Ժարուզելսքի - Փինոշէ, միեւնոյն պայքարն է»:

Մինչ բարի վայելում կը մաղթենք Քուպացի բանաստեղծին, կ'անդրադառնանք, թէ արդէն իսկ մանրամասնութեան վերածուած է ան: Կը մնայ հիմնական ընելիքը ու պիտի մնայ այնքան ատեն, որ ազատութիւնը նոյն սահմանումը չունենայ աշխարհի բոլոր բառարաններուն մէջ:

Մ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Հոկտեմբեր 27

Վաղեմի հանճարը

Սփոփանք է հաստատել թէ չամփանեայի վայելքին տակ ալրողներու զուգընթաց ունինք ընկերային գործունէութեամբ խանդավառուող եւ արուեստի գեղեցկութեամբ գինովցող հասարակութիւն: Կրակը չէ՛ մարած եւ հաւանաբար պիտի չմարի երբեք:

Ահա՛ Կեդրոնականի հանդէսին յաջորդեց Խայյանցի թէյասեղանը: Եթէ Պետրոս Դուրեան, հակառակ իր «Տրտունջ»ին, մնաց «խեղճ տարագիլ», Միսաք Մեծարենց հազա բանաստեղծ «ակադեմականի» դեղահիւս պատմուճանը՝ շնորհիւ դասախօսի վերլուծական մտքին:

Ուրեմն կա՛յ տակաւին գրական ճաշակ մատակարարելու տակ գրասէրներու եւ գրագէտներու հոյլ մը: Փաստ՝ «Յառաջ»ի արուեստի նուիրուած թիւերը. փաստ նաեւ՝ Մեծարենցի յոյզերն ու տեսլականը ալրեցնելու յատկացուած այս թէյասեղանը:

Նկարագրութիւնը ընելու որեւէ հանգամանք չունինք, բայց կարելի՞ է միթէ չերկրպագել Մեծարենցի առջեւ:

Գացած էինք երկմիտ, վարանոտ, սակայն հաստատեցինք, որ կ'արժէր չզրկըւիլ այդ առուլխէն:

Օր Հերմինէ Գալուստեան՝ ժրաջան կին, երկիւղածութեամբ ու ջերմեռանդութեամբ հետեւած էր Մեծարենցի շուքին ու նետած իւրաքանչիւր քայլին՝ «կենդանացնելու» համար բանաստեղծն ու իր ստեղծագործութիւնները:

Հաւաքած ծանօթութիւնները, արտայայտութեան դիւրութիւնը, մտքերը ձեւաւորելու յատկութիւնն ու բանաստեղծութիւն հասկնալու կարողութիւնը երաշխիքներ են, անկասկած, հեղինակը ներկայացնելու յաջողութիւնը ապահովելու:

Տիափոզիթիվի մը հարազատութեամբ աչքերու առջեւ դրաւ քերթողին ծնունդ տըւող փոքրիկ գիւղին միջավայրին ու պայմաններուն պատկերը, անոնց ունեցած ազդեցութիւնը մանկական հոգիին վրայ, պարզեց զանոնք արտայայտելու շնորհները այդ փոքր տարիքին իսկ, Պոլիս երթը, նոր միջավայրը, գրական կեանքի հետ ունեցած շփումը եւ արտադրական երկունքը:

«Միտքը սաւառնող, շունչը թրթռուն, ոճը զգայուն» ...

Իր նախափորձերէն ետք, գեղարուեստական առաջին արժէքաւոր հատորը «Ծիածան»ն է անկասկած, ուր ամփոփուած են բանաստեղծին ներշնչումներուն լուսեղէն ցոլքերը, որոնք պիտի պարտադրեն զինք գրական աշխարհին: Բայց գիւղացիի կողքին ապրած, հողի հոտը շնչած «գիւղացի» «կը նոյնանայ բնութեան տարրերուն հետ», կը դառնայ բնութենապաշտ եւ ուրիշ շատ քերթուածներու առնթեր, արուեստի բարձրագոյն արտայայտութեամբ կ'երկնէ Շաւարշ Միսաքեանի նուիրած դեղեցկագոյն քերթուածը՝ «Ջրտուք»:

Որքա՜ն բաղձալի պիտի ըլլար, որ մէկ կամ երկու բանաստեղծութիւններու, մանաւորապէս «Ջրտուք»ի իւրաքանչիւր բառն ու տողը վերլուծուէին, բացատրուէին, տեքստուալ ըլլային, որ ունկընդիրը ապրէր նաեւ ջուրի գլգլանքը, գիւղացիներու «բանակռիւը» ի խնդիր թանկարժէք առուի հոսքին ամբողջական պատկերը, գիւղի փառքը:

Այս «մոռացութիւնը» պատճառ չէր որ դասախօսը թերացած ըլլար Մեծարենցի ամբողջ հոգին մերկացնելու առաջադրանքին մէջ: Արդարեւ առանց յամենալու մասնաւոր քերթուածի մը ամբողջական իմաստին, կրցաւ երեւան հանել Մեծարենցի ներաշխարհը յուզող զգացումներու, անոր արժանիքներն ու կարողութիւնը դրսեւորող ստեղծագործութեանց տա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Այսպէս, ուրիշ պանդոկի մը մէջ, ատեն մը անոնց անվաւեր կենակցութիւնը պահեց իր արտաքին երեւոյթը: Կտուց - կտուցի երկու աղաւնիներ էին կարծէք, բայց պանդոկի իրենց սենեակը ընտանեկան միջավայր չէր բուրեր: Անժէլ այդ բնազդէն զուրկ էր բոլորովին. չորս պատի մէջ մնալիք աղջիկ չէր անիկա: Առհասարակ դուրսը կը ճաշէին: Շաբաթ իրիկունները, շարժապատկերի սրահը զգացական կեանքի պատրանքը կուտար իրենց. տրամաթիկ շարժապատկերներ իրենց մէջ կը թարմացնէին ռոմանթիկ հակումներ. կը յիշէին որ զիրար սիրած են ու թերեւս կը սիրեն տակաւին. թէեւ կը փնտռէին մութին մէջ իրարու շըրթունքը, բայց իրենց լեզուն սիրազեղ բառերու համար աւելի ժլատ, աւելի ծոյլ կը դառնար ստուգճանաբար:

Տարի մը երկուք կրցան տանիլ զիբար. աչքերու մէջ սրտնեղ կայծեր կը վառէին թէեւ, բայց փոխադարձ լռութիւն մը թոյլ չէր տար որ այդ կայծերը բորբոքին: Այսպէս Արշաւիր կրցաւ հանդուրժել աղջկան խենէշութեան, ապիկարութեան, անոպայ քմայքներուն:

Յետոյ պատահեցաւ, - հակառակ իրենց փափաքին, արկածը: Անժէլ յղի մնաց: Արշաւիր ուղղամտօրէն առաջարկեց օրինականացնել իրենց միութիւնը. Անժէլ սակայն, չես գիտեր ի՞նչ հեռամտածումներով, ի՞նչ յետին հաշիւներով համաձայն չգտնուեցաւ:

- Բայց ծնելիք երախա՞ն. ի՞նչ պիտի ըլլայ իր կացութիւնը օրէնքին առջեւ, հարց տուաւ Արշաւիր:

- Այդ ես հոգ ըրեր, թող ... ժամանակը ամէն բան կը կարգադրէ ... մեր ուզածէն ալ աւելի ... պատասխանեց Անժէլ:

Արշաւիր պահ մը ենթադրեց թէ այդ անակնկալ յղութիւնը պիտի յարդարէր ամէն ինչ. մտերմիկ, ուշադիր գուրգուրանքով պարուրեց Անժէլը, որու վրայ լրջութեան հով մը կուգար: Թերեւս, - ո՞վ գիտէ, - մայրութիւնը կարենար անոր մէջ արթնցնել տան սէր, ընտանեկան կեանքի ախորժակ, կնոջ յատուկ առտնին շնորհներ... Ոհ, թերեւս Անժէլ փոխուէր, լայն, կաթողին հասկացողութիւն մը ի յայտ բերէր իր կենակցին մօրը հանդէպ: Ի՜նչ քաղցր հեռանկարներ կը բացուէին Արշաւիրի առջեւ որ միշտ կարօտը կը զգար ընտանեկան անդորր ու առաքինի մթնոլորտի: Հաւանաբար զալիք երախան անսպասելի բարիք մը պիտի ըլլար իրենց երկգիմի գոյութեան:

Ահա նկար մը՝ պզտիկին ծնունդէն վերջ: Պիւթ-Շօմօնի լճափին վրայ ինք եւ Անժէլ, ու իրենց միջեւ փոքրիկ այն էակը, բուռ մը լամուկ, քանի մը ամսական, տեսակ մը միութեան ազդուն գիծ ... պիտի փրթի՞ թէ պիտի ամրանայ ... Արշաւիր այնքան կը դողայ վըրան: Նկարին տակ թուականը, - 1930 Ապրիլ, - իրեն մէջ կը վերադարթեցնէ այն արեւոտ, ազու Կիրակի օրուան տըպաւորութիւնը ... օդին մէջ զարթնող յոյսերու նախազգացում մը կար. դողդոջուն, ծլուըլան ծառեր կը պատրաստուէին տօնակատարութեան մը. կարելի չէր չհամակուիլ այդ երանութեամբ. օդի ջերմիկ թարմութիւնը կը հալեցնէր, կը չոգիացնէր միանգամայն Արշաւիրի սրտին վրայ իջած ձիւնն ու սառոյցը:

Այդ օրը սակայն գրեթէ մնաց անվախճան:

Մայրութիւնը Անժէլի կը փայլէր փոխանուած, անյարմար զգեստի մը նման: Կը թուէր թէ օր առաջ վրայէն նետել, ձերբազատուիլ կը խորհէր: Թերեւս ստնտուի տալ առաջարկէր, եթէ Արշաւիրի գործը թոյլ տար ատիկա:

Ալ այնուհետեւ իրենց յարաբերութիւնները չգիտես ինչո՞ւ, չգիտես ինչպէ՞ս պրկուեցան օր աւուր: Դէպքերն ալ խօսք մէկ ըրած, կը զաւադրէին իրենց միութեան: Գործի նուազութիւնը անտեսական տագնապը մշտական դեւերը եղան իրենց անտրամադիր, անըմբռնողական դիւրագգածութեան: Անժէլի ծածուկ քրթմնջիւնները չէշտ, վրան բաց վիրաւորունքներու վերածուեցան: Առանց կացութիւնը ըմբռնել ուզելու, առանց իր կողմէն, որեւէ զոհաբերութեան, ան սկսաւ Արշաւիրի երեսին տալ իր արեւելքցիութիւնը, ու անոր պարբերական անգործութիւնը վերագրեց ծուլութեան, ապիկարութեան: Արշաւիր կը կլլէր թոյնը տան խաղաղութեան սիրոյն, յանուն պզտիկին մանաւանդ կը նախընտրէր լռել:

Բայց օր աւուր պզտիկն ալ սկսաւ անտեսուիլ մօրը կողմէն. ան ժամերով, օրերով կը մնար անխնամ: Անժէլ կնոջական զգայումի չարախինդ խաթարումով գիտմամբ երեսի վրայ կը թողուր ժաղօն, պարզապէս վիրաւորելու, գրգռելու համար հայրը:

Ոչ մէկ նկար այդ օրերէն:

(Շար. 7)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ «ԵՕԼ»ԷՆ

×

Առիթը ունեցայ տեսնելու Թուրքիա ւած եւ բանտարկուած, փախստական այրենասէր քիւրտի մը տաղանդաւոր ժադիր Եըլմազ Կիւնէյի «Եօլ» շարժա-նկարի ազանչելի ժապաւէնը:

Կ'արժէ որ Գոնիայի, Ատանայի եւ Մա-ատնք Տիգրանակերտի հին սերունդի ծագորդացը երթայ անգամ մը տեսնէ յս ֆիլմը եւ խորհրդածէ իր անցեալին վրայ:

Ընդարձակ պաստառին վրայ խո՜ր յու-զումով դիտեցի մեր կորսուեալ դրախ-տը որ այսօր վերածուած է դժոխքի...:

Կարօտով տեսայ ինծի ծանօթ վայրեր, աշխարհի հոյակապ տեսարաններ, Տաւ-րոսեան լեռներն ու Տիգրիսի հովիտը, արենի գետ մը եւ հինաւուրց կամուրջ մը, ծաղկաւէտ դաշտեր, որոնց մէջէն կը ուրան հրեղէն ձիեր ու գամպիկներ, կարածեն ոչխարի հօտեր, կը վազեն խե-պեղ գամփռներ եւ կը շրջին տեղացի ովուհիներ: Հեռագրի թելերուն վը-այ թառած են անհամար թռչուններ, ո-րոնք ազատ կը ճախրեն, բանտարկեալի ը յուսահատ նայուածքին առջեւ...:

Անհո՜ւն կարօտով ունկնդրեցի մանա-ւանդ քրտական հրաշալի ողբերգները, ստաո՛ւչ Հայլօ՛ հայլօ՛ներն ու լօ-ները:

Յուզմունքով լսեցի օժտուած մանուկներու Տմիկ նուագախումբը եւ փոքրիկ եր-գիչը, որուն ձայնը կուգար հոգին ըն-դերքէն...:

Տեսայ տակաւին, տեղական տարազով ծօթխած հարսներ ու աղջիկներ, որոնք ծունկի եկած յարգանքով կը համբուրէին, տարեցներու մաշուցած ձեռքերը: Իսկ ցածլիկ տներու յատակին փռուած ան-կողիններն ու բուրդէ հաստ վերմակները, ինծի յիշեցուցին մանկութեանս երջանիկ օրերը...:

Տեսայ նաեւ, անծայրածիր հորիզոն մը սպիտակ ձիւնապատ լեռներու եւ սարա-հարթերու ուր գայլեր կ'ոռնան, մարդիկ եւ անասուններ կը սառին: Ուժասպառ ձի մը որ հողեմարքի մէջ կը գալարուի, փրկարար գնդակ մը սակայն անոր ա-րիւնով կը նախշէ սպիտակ ձիւնը...:

Լայնածաւալ հորիզոնին վրայ կը տես-նուի մարդ մը իր զաւկին հետ, որ ձեան մէջ խրուած, դժուարաւ լեռներէն վեր կը մագլցի: Անոնց ետեւէն լքուած, մե-ղապարտ կինը, որ կը քաշկռտէ իր խոշ-տանգուած մարմինը ու ամուսինէն ներո-ղութիւն եւ օգնութիւն կը խնդրէ: Պահ մը վերջ, մարդը յուսահատ անխնայ կը մորակէ նուաղած կինը, զայն ուշքի բե-րելու, ի զո՜ւր. շալկելով սիրած կնոջ կիսամեռ մարմինը, տաժանքով զայն կը հասցնէ մօտակայ գիւղը:

Տիգրանակերտէն ունիմ քաղցր յիշա-տակներ, որոնք դեռ չեն հրատարակ-ուած: «Եօլ» շարժանկարի Տիարպաքիրը, ինծի յիշեցուց սակայն թէ Թրքական գե-րեզմանատան մէջ թաղուած է գողգո-թայէն անցած բանի թրքացած, հօրեղ-բօրս կինը Զմրուխտը: Յիշեցի նաեւ, որ քոյրս Հայկանոյշ, չորս տարեկանին Ս. Նշան Եկեղեցիին տանիքէն վար ինկած եւ ողջ մնացած է...: Ուրիշ անգամ մը դարձեալ Տիգրանակերտի մէջ, փոքրիկ Հայկանոյշ կորսուած է եւ երեկոյեան ուշ ատեն միայն զայն գտած են ողջ ա-ռողջ նստած ուղտերու ոտքերու միջեւ:

Իսկ ձիւնին առընչութեամբ, յիշեցի Մշոյ ձմեռը, երբ բուք բորան, օր մը դպրոցէն վերադարձին պայուսակը կռո-նակիս կեցայ չուարած. մեր տունը կոր-սուած էր ձիւնակոյտի մը ետին ... ըն-կըմայ լալ ... դրացի քիւրքծի Մխաք ա-ղան, լսելով ձայնս, եկաւ ինծի օգնու-թեան, ընեց ձեռքէս ու միասին սլալով ու գլորելով, հասանք մեր դրան առջեւ: ... Յիշեցի նաեւ սիրական կատուս, Շէ-կօն, որուն մարմինը, հօրաքրոջս Արեգ-նազին հետ տարինք թաղեցինք Մուշի Ցասոյենց բակին մէկ անկիւնը, ձիւնին տակ:

Բայց անցեալը յիշեցնող վերոյիշեալ նկարներէն Եըլմազ Կիւնէյի ֆիլմին մէջ կային հոգեցունց տեսարաններ...: Սար-սուռով դիտեցի արիւնլուայ դիակներ, ոճիրներու սարսափէն անբանացած երա-խաներու եւ ծծկեր մայրերու արցունքէն լճացած աչքեր. ընտանեկան ողբերգու-թիւններ, գգգուած մազերով ծխելու մոլութեան մէջ թաթախուած փոքրիկ մուրացիկներ, գողութիւն, բոզութիւն, բանտարկութիւն, անարդարութիւն, ան-գըթութիւն, տգիտութիւն եւ մասամբ նորին...: Հակառակ այս բոլորին, սի-րոյ մէջ, հաւատարմութիւն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՋՆՈՒԱԲԱՐՈՅ ԳՈՂԸ

Պրիւսէլի Լը Սուար թերթը հետեւեալ լուրը կը հաղորդէ: Անգլիացի գող մը, որ իր կատարած արարքին ժամանակ ձերբակալուելով ոստիկանի մը ընկերակ-ցութեամբ բանտ կ'առաջնորդուէր, անգ-լիական դատարանի մը կողմէ պարգ տու-գանքի կ'ենթարկուի: Դատաւորը նկատի կ'առնէ գողին ազնուաբարոյ կեցուածքը: Արդարեւ, ձերբակալողը ոստիկանական կառքով ձերբակեալը բանտ առաջնորդա՞ ժամանակ, կուի մը ականատես կ'ըլլայ. կ'իջնէ կառքէն միջամտելու համար: Գո-ղը, փոխանակ առիթէն օգտուելու եւ փախուստ տալու, իր կարգին կ'իջնէ կառքէն եւ օգնութեան կը փութայ ոստի-կանին: Անիկա անգլերէն կը կոչուի ֆէր փլէյ:

Դատարանը իր տուած որոշումին ըն-թացքին նկատի կ'առնէ այս ազնուաբա-րոյ կեցուածքը: Եւ կը գոհանայ պարզ տուգանք մը սահմանելով գողին:

×

ԵԹԷ ՊԱՏԱՀԻ ...

Օդանաւերու առեւանգումը եւ պա-տանդներ բռնելու երեւոյթը, բարեբախ-տաբար, ամէն օրուան հարց չէ: Բայց եւ այնպէս յաճախ կը պատահի: Ահա թէ ինչու վերջերս համաժողով մը տեղի կ'ու-նենայ Թորոնթօ, որուն կը մասնակցին հոգեբոյժներ, փրոֆէսէօրներ եւ հարցին ծանօթ մարդիկ: Պրիւսէլի Լը Սուար օ-րաթերթը կը ներկայացնէ մասնակիցնե-րէն մէկուն՝ Փրոֆ. Տոնովանի թելադ-

բութիւնները՝ ուղղուած նման վիճակի մատնուած պատանդներուն:

Փենսիլվանիոյ Համալսարանին փրո-ֆէսէօրը կ'ըսէ.- Պատանդի վիճակին մատնուածները պարտին ենթարկուիլ ա-ռեւանգիչներուն բոլոր հրահանգներուն, առնուազն առաջին երեք քառորդ ժամերը, այսինքն՝ ամէնէն ճակատագրական նկատ-ուած պահերուն: Պատանդը պարտի համ-բերատար ըլլալ. պէտք չէ փորձէ փախուս-տի դիմել. պէտք է Այո կամ Ոչով պատաս-խանել առեւանգիչներուն հարցումներուն. եթէ գոյավիճակը երկարի՝ պէտք է փոր-ձէ քնանալ, որպէսզի ֆիզիքական լաւ վի-ճակի մէջ գտնուի, բաղդատմամբ առե-ւանգիչներուն: Թոյլատրութեան պարա-գային, դուրսի հետ կատարուած խօսակ-ցութիւնը պէտք է շատ կարճ տեւէ, ընդ-հանրապէս, միշտ Այո կամ Ոչ պատաս-խանելով: Միւս կողմէ պէտք է միշտ փորձէ զննել օդահէններուն շարժումնե-րը՝ անտարբեր ձեւացնող կերպարանքով: Մէկ խօսքով պէտք է «վստահելի» տարր մը նկատուի, ի հարկին իբրեւ փոխանա-կութեան կամ ազատ արձակումին ծառա-յելու համար:

×

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՍՏՈՒՄ

Եթէ տասը տարի առաջ միքրօն այսօր-ուան նման կատարելագործուած ըլլար, Ուաթըրկէյթի գայթակղութիւնը չէր ծա-գեր եւ նախագահ Նիքսըն, շատ հաւանա-բար իր պաշտօնավարութեան ժամանա-կաշրջանը կը վերջացնէր: Ելեկտրոնիք-միքրօններու կատարելագործումը այնքան մեծ եղած է այս վերջին տասնամեակին, որ լրտեսական մարմիններն ու գաղտնիք-ներ երեւան հանել ուզողները այլեւս պէտք չունին դիմելու «կապարագործնե-ր»ուն օժանդակութեան, գրել կուտայ Պիզնէս Ուիք: Արդարեւ, ասոնց մանրա-ցումը այնքան կատարելագործուած է, որ այլեւս զանոնք կարելի է ծածկել փոքր իրերով: Օրինակ՝ գետեղել գրիչներու, ծխիկներու եւ, նոյնիսկ, գնդասեղի մը կլորակ գլխիկներուն մէջ:

×

Պիզնէս Ուիքին համաձայն, ներկայիս ճարտարարուեստական բնոյթի իսկական «պատերազմ» մը լայն ծաւալ առած է Միացեալ - Նահանգներուն մէջ՝ լրտեսա-կան եւ հակա - լրտեսական զոյգ երեսնե-րով: Ուսումնասիրութեան մը համաձայն, 50.000-էն մինչեւ 100.000 այսօրինակ միք-րօններ զետեղուած են ամերիկեան ձեռ-նարկութիւններուն մէջ, վերջին հինգ տարիներուն: Ասոնց մեծ մասը կուգայ արտասահմանէն, յատկապէս Դաշնակցա-յին Գերմանիայէն, ուր ասոնց գործածու-թիւնը թէեւ արգիլուած է, բայց ոչ սա-կայն արտադրութիւնը:

Լսելի դառնալու վախը կամ մտատան-ջութիւնը այնքան մեծ է ամերիկեան ձեռ-նարկութիւններուն մօտ, որ ժամանակէ մը ի վեր ճարտարարուեստի նոր ճիւղ մը ծայր տուած ու զարգացած է Միացեալ - Նահանգներ. - ելեկտրոնիք - միքրօներ ե-րեւան հանելու սահմանուած սարքեր:

ալութիւնն ու արուեստի բարձրու-թիւնը:

Ի հարկէ, քննադատական բազմաթիւ գրուածներ ստորագրուած են իրեն դէմ, որոնց պատասխանած է անձամբ, հերքած անհեղի գիտողութիւններ, առանց թե-րանալու, պայծառամտութեամբ ինքնա-քննադատութեան ենթարկելու իր մաս-նակի տկարութիւնները:

Բայց, երբեմն, նախանձի իսկ հետե-ւանք եղող դիտողութիւնները չեն յաջո-ղած սակեղրիչը թիթեղէ գրիչի վերածե-լու: Թոււ հեղինակներ եւ Զարենց ալ ի-րենց խոր հիացումը յայտնած են բա-նաստեղծի նրբահիւս քերթուածներուն ե-րաժշտական քաղցրութեան, բառերու ընտրութեան, կառուցողական վարպետու-թեան մասին:

Ատա՛, հիւանդութիւնը կը կրծէ զինք: Կեանքին կայ հոգիին մէջ, բայց ո՛չ բե-րանով. որովհետեւ ուժգնօրէն կառչած է կեանքին եւ կը սիրէ զայն: Ֆիզիքական տկարութիւնը կը դարձնէ զինք աւելի զգայուն, աւելի սրտաբուխ մատուցող, «առատաձեռն»: Բանաստեղծի միակ հա-րստութիւնը, սակայն, գրիչն է եւ «Ա՜խ, ըլլայի՛, ըլլայի՛...» բաղձանքով, կ'ուզէ անցորդին ու չքաւորին բաշխել առատօ-րէն իղձերն ու տենչերը, յոյզերն ու զգա-ցումները: Հիւանդութեան շրջանին զինք ապրեցնողը, կորովը բարձր պահողը իր սէրերն են, որ պիտի մղեն զինք դէպի անեզրականը, դէպի բացարձակութիւն որ իր առջեւ պիտի բանայ խորհրդապաշ-տութեան ուղին:

Այնուհետեւ գիշեր գոյութիւն չունի Մեծարենցի համար: Մութին մէջ պլպը-լացող լոյսերը, փայլող աստղերը կը նմանին յոյսի նշոյլներու: Երեւակայու-թիւն, նրբազգածութիւն, մտածումներու բիւրեղացում եւ փաղահօ մահուան ըզ-գանջ դէպի միսթիսիզմ չե՞ն առաջնորդեր միթէ իր շրջանի քերթողը:

«Կարճատեւ կեանք ունեցող հանճար է Մեծարենց եւ անոր հանճարը կը դարձը-նէ զինք համամարդկային, տիեզերական արժէք»:

Ունկնդիրները խրատունք ունէին ծափա-հարելու դասախօսը:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Է

- Ճիշդ էք, ան կը հաւատար, որ մեր ուժերը կասեցնելով կասեցուցած կ'ըլլար նաեւ ապստամբութիւնը քաղաքին մէջ ու վերջինները չպիտի համարձակէին նման քայլ մը առնել, քանի որ դուրսէն եկող ուժերու վրայ ապաւինած էին: Ձեր յա-ջողցուցած պայթումը, ճիշդ ժամա-նակին պատահեցաւ ու խօժէր պինպաշին նահանջով մը, ուղեց քաղաքին հասնիլ եւ մրցանալ պարիսպներուն ետեւ: Եթէ այդ մրցումն ըլլար, մենք դժուարութեան պիտի հանդիպէինք: Անգործնական չէր խօժէր հազարապետի մտածումը եթէ իս-կապէս, սա պարիսպներուն ետեւ փակ-ուէր: Այդ պարագային կրնար մեծ վնաս հասցնել քաղաքի հայ բնակչութեան: Կիրոս ինքն ալ համաձայն էր Արտակ Սի-մոնոֆին ու Թելադրեց, որ հարցը խօսուի Հաճի Մուսային. մինչ այդ, պէտք է ձիաւորներ ղրկել հետեւելու համար Շէյխ Ալիտի շարժումներուն: Եթէ ան Շէրճա-խէճ կուգայ, ճամբու վրայ բաւական հայ գիւղեր կան, որ կրնայ մոխիրի վերա-ծել: Այդ բոլորը փրկելու համար իսկ չպէտք է ձգել, որ Շէյխ Ալիտ մինչեւ քաղաքի դռներուն հասնի: Մուրատ ինքն ալ համոզուեցաւ, որ Շէյխ Ալիտ իր 2000 զօրամներով պէտք է բռնել անցքի մը մէջ եւ յանկարծակի: Ատոր պիտի համաձայնի Հաճի Մուսան, որովհետեւ այդ ձեն կռիւն է որ աւելի շատ կ'ըմբռնէ Հաճին, եւ միշտ ալ յաղթական դուրս եկած է:

Այդ խորհրդակցութիւնը կ'ըլլար Մէվ-լոյի ներկայութեան, որ անկիւն մը նըս-տած աւելի շատ աչքերը կը թարթէր ու շատ բան չէր հասկնար հայերէն:

Մէվլօն կը հաւատար, որ ապստամբ-ներու բանակը արդէն յաղթած էն եւ շատ չէ, մի քանի շաբաթէն, կացութեան տէր կը դառնան: Ան ճամբու ընթացքին, տե-սած է փախստական թուրք զինուորներ, որոնք հովիտներուն մէջ խոտ կը ճարա-կէին ու ճամբաներուն վրայ չէին երեւ-նար թուրք բանակի հետախուզութիւնէն խուսափելու համար:

Մէվլօն տեսած է երկու թուրք զինուոր ընկերներու կռիւը կմախքային ու անաս-նական: Ասոնցմէ մէկը յաջողած էր քա-րով ջարդել միւսին գլուխը ու կօշիկները առնել:

Կիրոս երբեք այդքան բացած չէր աչ-քերը, երբ Մէվլօն ըսաւ նաեւ, որ թուրք գաղթողներուն հանդիպած էր, որոնք Էրզրումի կողմերէն ճամբայ ելած են ու մի քանի անգամ թալանուած թուրք դա-սալիք զինուորներու կողմէն:

- Մէվլօ, ճի՞շդ ես, իրա՞ւ Էրզրումէն ... անհամբեր հարցուց Կիրոս:

- Աղայիս ըսեմ...

Ուրեմն, լաւ է նաեւ Էրզրումի ճակա-տը, մտածեց Կիրոս: Էդ ճակատը աւելի կարեւոր էր, որովհետեւ Թրքական 7000 զօրք այդ ճակատին վրայ դրուած է Գա-բա Օսմանի հրամանատարութիւնով: Այդ բոլորը, Կիրոսին անհամբեր կը դարձը-նէին, չուտով ճամբայ իյնալու: Արդէն որոշեց Սղերդի վրայով անցնիլ, քանի որ Թրքական բանակը քաշուած է այդ կող-մերէն ու կռիւը Պիթլիսի շուրջն է որ տե-ղի կ'ունենայ: Մէվլօն չի գիտեր հայկա-կան ո՞ր խումբն էր, որ հասած էր Ա-լիին: Կիրոս գիտէր, որ Մոկացի Վաղ-գէնն է էն կողմերը:

- Աղայի ըսեմ ...

Մէվլօն կը շարունակէր պատմել, որ Քիւրտերը հետզհետէ կը լքեն Թրքական բանակը ու ապստամբներու բանակին կողմը կ'անցնին: Ալիի կռուողներուն մէջ մօտ 100 Քիւրտեր կային, Թրքական բա-նակը լքող:

- Մէվլօ, վստա՞հ ես, որ այդ գաղթող-ները Էրզրումէն էին, - նորէն հարցուց Կիրոս, որովհետեւ ճշտումը շատ կարե-ւոր էր իրեն համար:

(Շար. 685)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊԻՎԷՌ. - Կառտան. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Առաքելեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց վերջին յարգանքը բերին անձամբ, հեռաձայնով եւ ծաղկեպսակով իրենց հօր՝

ԱՌԱՔԵԼ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

եւ իրենց մօր՝

ՀԱՅԶԱՐԽԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Վարդանեան)

Ցաւակցութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 23-ին Պիվէռի մէջ:

×

Այս տխուր առիթով Տէր եւ Տիկին Պօղոս Առաքելեան կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ԼԻՈՆ.- Տէր եւ Տիկին Վարուժան Վարդանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արմենուհի Վարդանեան եւ զաւակները, Պ. Ղազար Ահարոնեան, Վահրամեան եւ Այրի Տիկին Ա. Էթմէքճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր հօրաքրոջ զաւկին՝ Ազատ Վարդեանի (Վիէննա) մահուան առթիւ Պ. Նուպար Նիկողոսեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիրամայր Վերգին Բալուեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկին Ազնիւ Գապատայեան եւ Տէր եւ Տիկին Շառլ Գապատայեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Յակոբ Առաքելեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլէն Տիկին Հ. Շալճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

LE CLUB ARMENIEN
« RENCONTRES ET LOISIRS »
qui se propose de créer des possibilités de rencontres entre jeunes Arméniens ,vous invite à:
UNE SORTIE - PEDESTRE,
suivie d'une SOIREE - RESTAURANT
Le Jeudi, 11 Novembre
- Rendez-vous à 10h. devant la fontaine, Place des Halles, à Crémieu.
- Durée de la marche: entre 3 et 5 heures.
- Repas du midi sorti du sac.
- Prévoir vêtements de pluie et de rechange.
Pour les allergiques à la marche, rendez-vous à 18 h. à Crémieu, devant les Halles.
Inscriptions pour le repas avant le 9 Novembre
(Prix: 60 F.)
UN REVEILLON LE 31 DECEMBRE
CARL
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines
Tél.: (7) 849. 42. 97

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE - NOUBAR
Journées d'Amitié
SAMEDI 20 NOVEMBRE de 14h. à 19h. — DIMANCHE 21 NOVEMBRE de 14h. à 22 h.
CITE UNIVERSITAIRE
57, Boulevard Jourdan — Métro: Porte d'Orléans
(Facilité de Parking)
CADEAUX DE NOEL
Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie
Jouets — Livres — Disques
Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison
Layette — Alimentation
BUFFET / SPECIALTIES ARMENIENNES
Le Dimanche 21 Novembre — de 16 h. à 18 h.
Le Professeur JEAN JUDET — KATIA et ALAIN MAHUZIER — JEAN-PIERRE RICHARDOT
signeront leurs ouvrages

GRAND DINER DANSANT
AU PROFIT DE L'ECOLE SAINT MESROB
SAMEDI, 13 NOVEMBRE, A 20 H 30
Salles des Fêtes du Mont - Mesly à Créteil
Seules les personnes munies d'invitations seront admises.
Aucune invitation ne pourra être donnée sur place.

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN
OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI
*
ORCHESTRE et CHANTEUR
tous les soirs
AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԻՍ.- Պ. Սուրէն Ալեքսանեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, ի յիշատակ աքսորին կորսնցուցած իր ծնողքին:

×

ՆԻՍ.- Տէր եւ Տիկին Գեղամ Խոսրովեան Միհրան Գարակէօզեան և Դաւիթեան ընտանիքներու ննջեցելոց յիշատակին 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Օր. Սեթելլա - Արմենուհի Պագըրճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Աննիկ Պագըրճեանի յիշատակին:

×

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Մինասեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժագ Մեստուճեան կը նուիրեն 300 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին, Յովսէփ Գոճակէօզեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հմայեակ Կարապետեան 50 Ֆ. կը նուիրէ իր 86-րդ տարեդարձին առթիւ:

L'ECOLE DU TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93400 Le Raincy
RECHERCHE UNE INTENDANTE
Parfaitement bilingue français - arménien, capable d'exercer un secrétariat, ayant des notions de comptabilité et d'achat d'approvisionnement.
Pour tous renseignements, s'adresser à Madame KARAGULIAN
du 9h. à 16h., du Lundi au Vendredi inclus.
Tél.: 381. 01. 72

PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE
«LA DETTE DE SANG»
(Editions Ramsay)
(ARCHAVIR CHIRAGUIAN)
par
GERARD CHALIAND
auteur de la préface:
« Le temps des assassins »
VENDREDI 12 NOVEMBRE A 21 H.
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél.: 376. 55. 89

ԳՐԱԿԱՆ, ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 16-ին՝
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ
Կը խօսին՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ Սեբաստէ Մխիթարեանի «Մոխրաբերդի ճակատամարտը» եւ ՅԱԿՈԲ - ԳՐԻԳՈՐ Յակոբ Վէզիրեանի «Կեանքիս Մատեանը» հատորներուն մասին:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Արմենուհի Բալուեան, Արաքսի Գըրմըքէթեան, Ռուպինա Ազարեան եւ Կարապետ Աբրահամեան:

Մուտքը ազատ է:

SPECIAL FETES
offrez l'or au prix de gros
en promotion :
CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN
et aussi :

BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX — CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN
Tél. 824 86 85
Mº Cadet, Montmartre
42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

OPTIMA Tours
VOYAGE EN ARMÉNIE
RÉVEILLON
DU JOUR DE L'AN ET NOEL
EN ARMÉNIE
DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35
Renseignements et Inscriptions:
POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88.06.41
POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23
Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
7
DIMANCHE
7 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Թիւ 66

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.298 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.298

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ
ՔՐՕՆԻԿ

Գրեց՝
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15, Պալթիմոր

Ամէն կեանք, ամէն պաշտօն, ամէն ժամանցութիւն իր «արտադրամիջոցները» ունի, իր գործիքները նոյնիսկ, որոնք իրենք զիրենք կը պարտադրեն մեր աշխատակերպին վրայ: Բժիշկին սեւ տոպրակին կամ երկրաչափին կարկինին նման, ես ալ ունիմ իմ «արտադրամիջոցները», գրականութեան ուսուցչի մը համար անխուսափելի գիրքերէն ու թուղթ-մատիտէն անդին: Նախ՝ նօթատետրերը, որոնք հետս կը ճամբորդեն,- պզտիկ, սեւ տետրակը, տեղաւորուած շապիկին կամ բաճկոնին գրպանին մէջ, ուր հեռաձայնի թիւեր, առօրեայ ընելիքներ, ու մանր, թերեւս անկարեւոր գաղափարներ կը նօթագրուին, մինչեւ որ առիթն ու ժամանակը ունենամ այդ գաղափարը ընդլայնելու ու գրանցելու՝ մեծ նօթատետրին մէջ:

Այս մեծ նօթատետրերը Փարիզ գնած եմ: Հինները կը գնէի հոս, Ամերիկայի մէջ: Քիմիագէտներու գործածած հաստակողք տետրակներ էին, այն տեսակէն՝ որ տարրալուծարանի ախտ-ներուն ալ կրնան դիմանալ: Գորշ կամ սեւ կողքեր, ոչ մէկ զարդ: Սակայն նոր նօթատետրը, որ առջեւս բաց է այս վայրկեանին, Փարիզէն է, «Յառաջ»ի խմբագրատան քովի փողոցէն գնուած, կարմիր - վարդագոյն կողքով, այնքա՛ն տարբեր՝ ինծի պատկանող ամէն թղթապանքէ եւ «արտադրամիջոցէ», որ նոյնիսկ ամէնէն խճողուած սեղանին վրայ ալ՝ ուշադրութիւնս իր վրայ կը սեւեռի: Եւ լա՛ւ է որ այդպէս է, քանի որ առանց անոր մէջ նօթագրուած գաղափարներուն, ընդօրինակուած նօթերուն, մէջբերումներուն, խօսակցութիւններէ քաղուած նախադասութիւններուն, ո՛չ անգլերէնով գրի առած ակադեմական յօդուածներս պիտի կարենայի արտադրել, ո՛չ ալ հայերէն գրութիւններս: Երբ փոքր էի, ու զօրաւոր յիշողութեան տէր, ամէն ինչ ինքզինք կը թուէր արձանագրել՝ ուղեղի ծալքերուն մէջ: Սակայն հիմա՝ նոր ու բարդ ոչինչ կը թուի մնալ մտքիս մէջ: Առանց պզտիկ ու մեծ, սեւ ու կարմիր նօթատետրերուս, առանց հոն պահպանուած, օրաթերթերէ, գիրքերէ ու խօսակցութիւններէ քաղուած գաղափարներու բեղնաւորչին, ոչինչ պիտի կարենայի լրջօրէն մտածել ու գրել: Կամ գոնէ պիտի չկարենայի գրելով մտածել: Եւ իմ ասպարէզիս մէջ, այն մտածումը, որ գրուած չէ, չունի լրջութեան պահանջած խորութիւնը, ուրի՛շ հարց, թէ կրնայ զայն չունենալ, նոյնիսկ երբ գրուած է:

Արտադրամիջոցներու վերջինը Զէրօքս ֆայլ-ն է, լուսապատճէններու թղթածրարը, եթէ հայերէն թարգմանութիւն մը կ'ուզէք: Զէրօքս բառը, ամերիկեան ընթացիկ անգլերէնի մէջ, այլեւս փօթօ-քոփի մեքենայի մը անունը չէ միայն. այլ բա՛յ մըն է, որ կը նշանակէ «լուսապատճէն հանել»: Լեզուներու պատմութեան մէջ երբեմն կը պատահի որ գործիք մը արտադրող ընկերութեան անունը, գործիքի՛ն անունն ալ կ'ըլլայ: Այսպէս՝ Ժիլէթ-ը այլեւս ածելիի մը մէկ տեսակի անունը չէր, Միջին - Արեւելքի մէջ, այլ կը նշանակէր որեւէ ածելի, ու «Ֆրիժիտէր» կը նշանակէր որեւէ սառնարան, թէեւ այդպէս չէր եղած ի սկզբանէ, այլ եղած էր որոշ ընկերութեան մը արտադրած մեքենայի մարք-ն ու անունը: Զէրօքս-ը, Ամերիկայի մէջ, ոչ միայն կը գործածուի իբրեւ լուսապատճէն հանող ամէն մեքենայի անուն, այլ նաեւ իբրեւ բայ,- «լուսապատճէնել», եթէ կ'ուզէք...:

Ինչ որ է: Մէկդի պէտք է թողում այս լեզուական շեղումները, որոնք միշտ ալ հրապուրիչ եղած են ինծի համար: Զէրօքս - լուսապատճէններու մասին ըսածս սա է միայն, թէ առանց անոնց՝ ամբողջ չէ իմ արտադրամիջոցներու համակարգը: Չեմ գիտեր թէ առանց կտրօններու և լուսապատճէններու մանրամասն ու դասաւորեալ ծրարներու, մեր խմբագիրները ի՞նչպէս թերթ կը հանէին ու կը հանեն, յօդուած կը գրէին ու կը գրեն: Հայութեան յարափոփոխ առօրեան կը թուի պահանջել մ ե ր մամլոյ մէջ արձանագրուած անցեալի, փոխանակուած գաղափարներու եւ փոխանցուած լուրերու թղթածրար մը, որ անկարելի կը թուի ապահովել, գոնէ ինծի՝ առանց նօթատետրերու, մկրատի, կտրօններու եւ լուսապատճէններու հաւաքածոյի: Անոնցմով զինուած՝ կրնամ արտադրել, նոյնիսկ՝ կը զգամ պահանջը գրելու, ցրուած մտորումները յօդուածի եւ քրոնիկի միջոցաւ միացնելու, մտածումի հոսանքին մէջ:

Չեմ կրնար ինքնագոհ կերպով հաստատել, թէ այս ըրածս, այս գրաւոր մտածումի հոսանքը, «կարեւոր» բան մըն է: Կարեւոր է սակայն, շա՛տ կարեւոր, ինծի համար, իբրեւ անձ եւ մանաւանդ իբրեւ Հայ անձ: Ինչ որ ակադեմական կեանքը եւ բաղդատական գրականութեան ուսուցչի ասպարէզը կը պահանջէ ինծմէ՝ մէկ կողմէ, եւ իբրեւ Հա՛յ ապրիլը, միւս կողմէ, գրուած ու հանրութեան մը յանձնուած մտածումն է: Այն «աշխարհը», ուր կը բնակիմ ես, գրեթէ Հայազուրկ է: Նիւ - Եորք եւ Պոսթըն երթալ ու Հայ տեսնել, երբեմն կարելի է: Հեռաձայնը կայ, անշուշտ, ու կան նաեւ այս կամ այն հայկական կազմակերպութիւնները, իրենց պահանջներով: Սակայն առանց Հայ մամուլին, առանց գրաւոր, հայերէնով, իբրեւ Հա՛յ արտայայտուելու կարելիութեան, պիտի չկարենայի Հայ զգալ ինքզինքս, գոնէ ո՛չ մտաւորական - եւ - Հայ: Նման զգացում, որ կը թուի կենսական ըլլալ ու ներմուծուած, իմ ինքնապատկերիս մէջ, կը պահանջէ մամուլ, եւ արտադրութիւն՝ ազատ արտայայտութեան բեմ հանդիսացող մամուլի մէջ: Եւ ուրեմն, կէս գիշերին, Պալթիմոր քաղաքի Ճոնս Հոփքինզ համալսարանին մէջ, ուր պաշտօնակից-բարեկամներու հետ խորհրդակցելու եկած եմ, պայուսակէն դուրս ելած են նօթատետրերն ու թղթածրարները, սիրելի «Յառաջ»ը, ու մարդուն մէկը, որ օրուան ընթացքին վէպի տեսութեան մասին կը խօսէր, մի քանի ակադեմական թիփերու հետ, ահա կ'ապրի իբրեւ Հայ:

×

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 16, Պալթիմոր

Այս տողերը գրի կ'առնեմ Ճոնզ Հոփքինզ համալսարանի ընդարձակ, լուսաւոր գրադարանի ընթերցասրահին մէջ, այսպէս կոչուած «փոքր» գրադարանին մէջ, ուր 18-էն 22 տարեկան աշակերտներ կու գան միայն, իրենց դասերը սերտելու նպատակով: Եկած եմ պաշտօնակից - բարեկամներ տեսնելու եւ անոնց հետ խորհրդակցելու համար: Պատահաբար կը տեսնեմ որ այս երեկոյ Ֆրանսացի ծանօթ փիլիսոփայ Ժաք Տերրիտա պիտի դասախօսէ: Վայրկեան մը ետք, նրբանցքին մէջ կը հանդիպիմ Փարիզցի ուրի՛շ փիլիսոփայութեան ուսուցչի մը, Վէնսան Տէգոմպին, ապա՝ Ժոզուէ Հարարհին, գրականութեան դասախօս: Այս անձերը ինծի համար կամո՛ւրջ մը եղած են միշտ, Ամերիկայի ու Փարիզի միջեւ: Տէգոմպի ամէնէն մօտ բարեկամը ծնունդով Քէսապահայ Կարպիս Քորթեանն է, փիլիսոփայութեան փրոֆէսէօր, Քանատայի մէջ, որուն հետ ունեցած մէկ տեսակցութիւնս 1981-ի ամառը հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Իսկ Ժոզուէի յարկաբաժինը, Փարիզի Թուր Րըֆլէ շէնքին մէջ, Նիքքօ պանդոկին ետեւ, տեսակ մը «սալոն» եղած է ինծի համար,- հանդիպման տեղ մը, սեւեռակէ՛տ մը, ամերիկացի բարեկամներու հանդիպելու համար, Փարիզի մէջ, ինչպէս որ «Յառաջ»ի խմբագրատունը եղած է սփիւռքահայ ծանօթներու ժամադրավայր: Ուրեմն այս համալսարանը շէնքերու հաւաքածոյ մը չէ միայն, այլ իմ երկու կեանքերու խաչաձեւման ու հանդիպման միջ - կէտը:

Սակայն ես նստած եմ գրադարանային այս գրասեղանին առջեւ, կարմրագոյն նօթատետրը աջիս, անձնականէն՝ ընկերային նիւթին մօտենալու նպատակով: Վերջին մի քանի ամիսներու ընթացքին, Իսրայէլի յարձակումը Լիբանանի ու պաղեստինեան ժողովուրդին վրայ, խօսակցութեան նիւթ դարձած է քիչ մը ամէն տեղ, գրեթէ ամէն հանդիպումի մէջ: Հայ բարեկամի հետ որեւէ խօսակցութիւն կամ նամակագրութիւն՝ գրեթէ անխուսափելիօրէն կը շօշափէ նիւթը, եւ կ'անդրադառնայ հայ ահաբեկչական շարժումին: Իսրայէլեան հարուածները առիթ կու տան մեր հայրենակիցներէն ոմանց ըսելու՝ որ այդ դէպքերը կ'ընդգծեն թէ որքա՛ն անօգուտ, անամիտ, նոյնիսկ ըՍփիւռքահայութեան համար վտանգաւոր բան է հայ ահաբեկչական շարժումը, ինչպէս որ «անօգուտ» եղաւ պաղեստինեանը: Թէեւ իմ բարեկամներս նման բաներ չեն մտածեր (կամ գոնէ... նման մտածումներ չեն համարձակիր արտայայտել ինծի), անխուսափելի է ահաբեկչական շարժումի հասցէին ուղղուած կասկածներու եւ մեղադրանքներու տարածումն ու ընդհանրացումը՝ Սփիւռքի մէջ:

Ինքնին հասկնալի է այս: Ինքնաքըննադատութեան առողջ ոգին կը պահանջէ որ իրե՛նք, այսինքն՝ ահաբեկչական շարժումները, անդադար վերաքննեն իրենց մօտեցումները, մտածումն ու գործելակերպը, եւ Սփիւռքահայութեան քաղաքական կեանքի «առողջութիւնը» նո՛յնը կը պահանջէ, նոյնիսկ կը պարտադրէ իր մամուլին: Հարցը ունի իր ծալքերը, եւ իմ նօթատետրերուս մէջ գոնէ, անոնց մասին նօթագրութիւններ ու խօսակցութիւններ ունիմ հի՛ն, այսինքն՝ 1979-ին նետած արմատներ: Եւ հիմա, այս հանգստաւէտ գրադարանին մէջ նստած, երբ կը դարձնեմ տետրակիս էջերը, հին ու նոր խօսակցութիւններ եւ գաղափարներ կը խուժեն մտքիս մէջ: Այս տողերը, ձեւով մը, զանոնք կարգի դնելու փորձ մըն են:

Հայ նոր ահաբեկչութիւնը 1973-ին ծընած է, Եանըքեանի արարքով, ու անոր սատարող ոգին 1965-ի, Եղեռնի յիսնամեակի արդիւնքն է: Քաղաքական ու ընկերային մեծ փոփոխութիւններ եւ շարժումներ երբեք անձերու եւ կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ ու անձնազոհութեան շնորհիւ չեն սկսիր սակայն: Առարկայական պայմաններու արագ կամ դանդաղ փոփոխութիւնը կը հայթայթէ այն կենսակա՛ն ենթահողը, ուր կը ծնին նման կազմակերպութիւններ: Վտանգն ա՛յն է, որ իւրաքանչիւր ահաբեկչական աքթ եւ արարք կը զօրացնէ շարժումին թափը, կը քօղարկէ այն «տրամաբանութիւնը», որ ի սկզբանէ ուժ եւ ուղի տուած էր շարժումին, մոռցնել կու տայ շարժումին ծնունդ տուող նախապայմանները, որոնք երբեք չեն կըրնար անփոփոխ մնալ: Առանց տեւական վերամտածումի, վերանայումի ու կարծիքներու փոխանակութեան, թէ՛ շարժումի գործադիրները (իրե՛նք՝ ահաբեկիչները), թէ՛ ալ անոր սփիւռքահայ ենթահողը, որ շարժումին ամենակարեւոր ունկնդիր - հանդիսատեսն է, կենսականը մոռնալու վտանգին մէջ կը գտնուին: Նմանապէս շարժումին մի՛ւս ունկնդիրները(օտար մամուլ, օտար ժողովուրդներ և Թուրքը) ,ինչպէս նաև անոր հակադրող ուժերը (Թուրքը, արեւմտեան պետութիւնները, թերեւս նաեւ սովետական պետութիւնը), անփոփոխ չեն մնար: Վտանգն ա՛յն է նաեւ, որ ահաբեկչական շարժումը կրնայ անտեսել իրեն պարտադրուած ու իրմէ պահանջելի փոփոխութիւնները:

Կ'արժէ վերստին ընդգծել՝ որ ամէն կարեւոր ու նշանակալից արարք, քաղաքական եւ ընկերային մարզին մէջ մանաւանդ, տիալեքթիքական բնոյթ ունի: Կը փոխէ ընողը (ըլլա՛յ ան անձ կամ կազմակերպութիւն)· կը փոխէ ունկնդիր - հանդիսատեսի դիրքը, յոյսերը, ակնկալութիւններն ու հակազդելու պատրաստակամութիւնը(ըլլա՛յ ան Սփիւռքահայութիւն, արեւմտեան մամուլ, արեւմտեան ժողովուրդ կամ արեւմտեան պետութիւն): Կը փոխէ նաեւ ենթակային մտածելակերպը, գործելակերպը, հակազդելու պատրաստակամութիւնն ու միջոցները (ըլլա՛յ ան Թուրք մամուլ, Թուրք ժողովուրդ կամ Թուրք պետութիւն):

Հայ նոր ահաբեկչական շարժումին ի պատիւ պէտք է ըսել որ անոր գործունէութիւնը 7-էն 9 տարուան մէջ, շօշափելի դե՛ր ունեցաւ, այս բոլոր տեսակի փոփոխութիւններուն ընթացք տալով, մեծ կամ փոքր ծաւալով, Սփիւռքահայը, արեւմտեան մամուլի ու պետութիւններու դիրքը, Թուրքին, մամլոյ, պետութեան եւ դիւանակցութեան իրավիճակը փոխուած են այսօր Հայ Դատին հանդէպ, ու այդ բոլոր փոփոխութիւններուն մէջ դեր խաղաց հայկական նոր ահաբեկչութիւնը: Վտանգներու ամէնէ՛ն մեծը, սակայն, սա է,- այդ շարժումին առաջնորդները կը թուին իրենց արարքներուն վերագրել ամէն փոփոխութիւն, փոխանակ տեսնելու՝ թէ իրենց շարժումը ազդակ մըն է միայն, գործօն միաւոր մը միայն, ուրիշներու կողքին, ճիշդ այնպէ՛ս, ինչպէս որ շարժումին ծնունդը իրագործուեցաւ, զանազան առարկայական ազդակներու գոյացման շնորհիւ, եւ ո՛չ միայն իրենց ծրագրուա՛ծ նախաձեռնութեամբ: Անցեալը մոռնալ, ներկայ իրականութեան մեկնաբանութիւնը սխալ կատարել, ապագայ գործունէութեան ճանապարհը սխալ ուղեղիծով ծրագրել,- ահա՛ վտանգներ, որոնք կը սպառնան Հայ նոր ահաբեկչական շարժումին, ներսէ՛ն, շարժումի ծոցէն:

(Շար.ը կարդալ՝ Դ. էջ)

ՎԵՐՋ

Գրեց՝

Գ. ՊԷԼԷՏԵԱՆ

Ծփուններու յետ միջօրէն՝ գիւղին վըրայ՝ որ իր պատուհանները գոցած, ներքին սենեակներու զովութիւններուն վրայ կը հսկէ: Շուն մը կը թափառի, կը պառկի ձիթենիի շուքին, որուն մոխրագոյնին ետին կը պարզուի կիտրոնենիի փոշոտ կանաչը, տան մը ճերմակը. Հեռուն՝ նշենի մըն է կամ կաղամախ մը իր թրթռուն, փայլփլուն տերեւներով, ծովու երկու չերտերուն միջեւ: Աւելի անդին՝ մշուշի մէջ, ստուերագծումը Արգոլիդի լեռներուն: Իփիգենիա, կը պոռայ մէկը փողոցէն: Իփիգենիա կ'երազէ Միգինէի մէջ: Եպիտաւրոս: Հին ողբերգութեան հատուածներ: Դափնիներ, յասմիկներու թաւալուն հեղեղներ կը բխին ցանկապատներէն: Տեսարանին մէջտեղը՝ ելեկտրական հոսանքի մեծ ցիցը, որուն ասֆալթըն ի վեր կը մագլցէր մանկութիւնդ, անյոյս, տիրապետող կզմինտրէ ոլոր ու ծեքծեքուն ցուիքներուն. Հո՛ն, հեռատեսիլի խայտաբղէտ ու կիրթ ոճաբանութիւնն է, որուն վրայէն միրաժները կ'անցնին իրենց արագաթռիչ ու յետսապահ աղմուկով: Պատշգամի սեղանին վըրայ բաց է հսկայ, տարօրինակ գիրք մը որ հովը կը թղթատէ: Կը մտածէ գրելիքին: Որ չըլլայ գրախօսութիւն, արագախօսութիւն: Չըլլայ քննադատութիւն: Չկորսնցնէ ընթերցումէն հասած գրգիռը, փոխադրելով զայն ուրիշ տեղ: Փոխաբերութիւն մը: Գիւղին մէջ բեռնատար կառքերու վրայ գրուած է Metaphora. Բեռնատարութիւն: Փոխադրուիլ այսպէս ուրիշ տեղ: Ընթերցումին օրագիրը: Բայց ո՛չ: Օրակշռութիւնը: Որ չըլլայ ապաստան, զինք պաշտպանող գալիք պրկումներէն:

×

Յ. Օշական Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, Ժ. հատոր, Արուեստագէտ սերունդ, Յ. Օշական: Հովը կը դարձնէ Յայսմաւուրքին, Յաճախապատումին էջերը: Փափսուք մըն է բառերուն տակ, կարծես մրցող ուրիշ ձայնի մը հետ: Գրեր է ինքն իր մասին: Կ'ըսէ. «տրտում դժուարութիւնը՝ ինքզինք ճանչնալու: Ահա թէ ուրկէ կը բըխի ներկայ ուսումնասիրութիւնը»(6) (*): Կը զարմանաս, որ 650 էջ գրէ, որպէսզի ինքզինքը ճանչնայ: Թէ ինքնաճանաչումը դժուար ձեռնարկ է, անկասկած. բայց թէ վերածուի գրելու արարքի մը, թէ ան հարկին տակը դտնուի «ուսումնասիրութեան» մը գրուելուն, ահաւասիկ գըրութեան «արարողական» թերեւս անցանցելի եզրը: Գրելը կը յօրինէ զիս: - Բայց ո՞վ դուն:

- Օշականի մասին պիտի գրէիր: - Պիտի ուզեմ գրել: - Երկարես կոր: - Երկարելուն մէջ, գիտէի՞ր, երկ մը կայ: - Պէտք է այլեւս ըսեմ քեզի, որ անտանելի կը գտնեմ մանուածապատ, խորտուփորտ, անդադար բառ փնտռող կերպդ, բառախաղացութիւնդ: - Երկարելուն մէջ երկ մը կայ եւ կը թուիս չլսել զայն: Արդէն լսած ունի՞նք մեր լեզուն: Ի՞նչպէս կրնաս ստեղծել եթէ զայն չլսես: - Հարկ է գրես պատմութիւնը բոլոր իմ չլսած բառերուս: - Խլութեանդ պատմութիւնը: Աւելի ճիշդ՝ չլսելը պատմութիւն չունի: Հին չէ, նոր չէ: Կար: Երբ ինք կը գրէ «ինքզինքին մասին», մտածելով որ անծանօթ աշխարհ մըն է ինքն իրեն, անշուշտ կ'երկարէ: Ամէն օր, երկու ժամ, մահուան դէմ: Որ բառ է ապրողներուս համար: Կ'երկարէ, կեանքը: Հապա ի՞նչ պիտի ընէր եթէ ոչ յանձն առնել ինքզինք իբրեւ արարելի երկ մը, իր երկը հասցնել վերջին: Որով վերջապէս կը ճանչնայ, կը կորսնցնէ ինքզինք: Ո՞վ է «զինք»: Կրկնութի՞ւնը ինքնին: - Ըսենք պարզապէս որ Վկայութիւն-ով Օշական կ'աւարտէ Համայնապատկերի շարքը, որը կը դառնայ երկ: Ա՞յս էր ըսելիքդ, մի՛ գրաշար ու ընթերցող ձանձրացներ: Օշականէ՞ն սորվեցար ինքզինք կրկնելու արուեստը: Որովհետեւ, չես կրնար զիս խաբել, այդ 650 էջերուն մէկ - չորրորդը կրկնութիւն է, գէշ տեսակէն: Լեզուագարութիւն: - Կամաց - կամաց: Կարծես սելֆ - սերվիս նստեր ենք: - Զգեմ որ բանախօսես: - Կ'ըսէի որ Համապատկերը եղաւ վերջապէս ինքզինք: Այսինքն՝ 4500 էջ: - Մեր գրականութեան մեծագոյն մըրոտումը: - Ենթադրենք: Ատ ալ բան մը կը նշանակէ ի վերջոյ: Զայն գրողը ամբողջովին ինք ալ մտաւ Արեւմտահայ Գըրականութեան Պատմութեան մէջ: Գրողներու կարգին: Ո՛չ շարքին մէջ, այլ վերջը: Շարքին վերջակէտը, որ անոր ըսկիզբն է: Շրջանակը կը բացուի «Մուտքով»: - Համբաւաւոր «Ո՞վ պիտի գրէր վէպը Օշականի մը»: Ի՛նչ խորութիւններ: - Խորութեան գեղագիտութիւնը իրն է: Հարցում մը՝ քեզի. ի՞նչ կը պատահի գրականութեան պատմութեան գրքի մը մէջ, երբ զայն գրողը ինք ալ կը մտնէ գրքին մէջ: Երեւակայէ՛ օրինակ, որ անունը մոռցուած, անդրջրհեղեղեան կենդանիները, որոնք կը գրեն մեր գրականութեան պատմութիւնը, իրենք ալ մէկէն մտնեն այդ գրականութենէն ներս: Օ, ո՛րքան պիտի ուզէին: - Վերջին նորոյթը գրքին շապիկին վրայ կամ ներսը կենսագրութիւն դնելն է, լուսանկարով, հրատարակելի գրքերու ցանկով: - Աներեւակայելի է, վասնզի այդ մարդիկը գըրագէտ չեն, այլ գրքի գիշատիչներ: - Գիտեմ քու ամբարտաւան կեցուածքդ. դիւրին է դատապարտել: Ի վերջոյ Համապատկերն ալ գրականութեան պատմութիւն է, չէնք - շնորհքով, բայց իր «մեղքերով», այսինքն՝ առանց մատենագիտութեան, թուականի, առանց կենսագըրութեան: - Անշուշտ, բայց Գր. պատմութիւն է այն չափով, ինչպէս կ'ըսէ «Հայոց գրականութեան պատմութիւն մը ... այսինքն՝ ասոր մէկ համապատկերը աշխատանք մը կ'ըլլայ շատ աւելի ընդարձակ, թելադրական, շքեղ, քան սովորական Հայոց Պատմութիւն մը...» (339): Բայց միւս կողմէ՝ այս «Հայոց Պատմութիւնը», կենսագրութեան, մատենագիտութեան, թուականներու ջնջումին իսկ շնորհիւ, մասամբ, գրողներուն ընդմէջէն տեսնուած վէպ մըն է: Հիմա վիպողն ալ մտաւ վէպին մէջ: - Զըսես, հեկելեան կոթող մը: Այս ընթացքով փիլիսոփայական բանադրութեան պիտի վերածես մեր գիտցած գիրքերը: - Երբեք: Նախ՝ կը յաւակնիմ, որ ընթերցեր ես, բայց չես կարդացած: Անոր ամէն մէկ էջը բազմաթիւ հարցեր կը յարուցանէ... - Սուրբ Գիրք մը, ըսենք...: - Քու իմ «սերունդիս» կը մնայ զինք հասկնալ: - Այդ մեռածը...: - Բայց չթաղուածը: Միայն հասկնալը կը թաղէ: Իսկ թաղելէ առաջ, ինչ որ դիւրին չէ, պէտք է գըրածներուն շրջագիծը ըմբռնես, չձգես որ երթայ ամէն ուղղութեամբ, քեզ առնէ իր հմայքին, մեկնաբանը սպաննէ համրութեամբ, ինչպէս - Արտաշէսը Արտաւազդին, գիտեմ: Բայց չըմբոստանա՞նք պիտի այս մարդուն կաղապարներուն դէմ, իբր թէ «ապրումներուն», որոնց շնորհիւ ԺԹ. դարէն մաքսանենգութեամբ ռոմանթիզմ կը փոխադրէ, հինցած մըտածումի փշրանքներուն, որոնք կը հանդիսաւորէ իբրեւ իր չնաշխարհիկ ապրումները: - Դժբախտաբար շրջանցնելի չէ: Փորձեցին, սանկ ու նանկ իր աշակերտները կամ աշակերտուհիները, Պոլսէն: Քու ըմբոստացումդ որքան ալ արդար ըլլայ, գրական թեմա մըն է, թերեւս ալ գրական «բովանդակութեան» խնդիր մը, որուն տեղ ուրիշ մը պիտի դնես եւ այդպէս «գրական աշխարհը եռլա պիտի գնայ»: Անոր ըսածները իբրեւ ճշմարտութիւն առնելու չէ, ոչ ալ անշուշտ իբրեւ սխալներ, սուտեր: Այլ անոնց արարումը...: - Կառո՛յցը, մոգագական բառով: - Մի՛ աժաններ: Հարցուցի՞ր թէ ի՞նչ կը դրուի անոր տակ: Ուզածդ ընթերցումն է ընդերքէն, ընդերկէն, անոր գործը հունաւորող քանի մը մեծ, ինք պիտի ըսէր «մայր» ձգտումներուն մէջ: Գաղտնիք չէ, որ ան կը գրէ աղէտէն վերջ: Եւ այդ գործը տեղ մը կ'առընչուի եղեռնին: - Ո՛ւֆ, ատ ալ մեծցուցիք, ուռեցուցիք...: - Աղէ՞տը:

×

«Եթէ գտնէք, գիրքը պիտի առնէք ձեռքերնիդ, հոս - հոն պիտի կարդաք, հասկնալու պէս պիտի ընէք, ինքն իր մասին գրելը նոր չէ պիտի ըսէք: Մեծարենցը, պաշտելի, ինքնադատութեան փորձ մը ըրեր է արդէն, Զրաքեանը նոյնպէս, «մեծածաւալ բացատրական մը, այնքան անկշիռ իբրեւ խելք ու զգայութիւն» (370 - 371): Պատշաճօրէն, մեր լեզուին բոլոր գովեստները քիչ պիտի գան հատորին, անիծելու պէս պիտի փառաբանէք, պիտի փաղաքշէք գրողը, մեծարանէք հայ լեզուն, հայ հոգին, ցեղն ու արիւնը, որ նման էջեր ներշնչեր է այս մարդուն, ինք որ զանցառելի է անշուշտ, անդոյ, մարդը պիտի մոռնաք, գործն ալ պիտի մոռնաք, կ'ուզէք մոռնալ, որովհետեւ հարկ է կարդալ: Ծոյլ չէք, չէք, ո՛չ, այլ դուք անոր գրածները գոց գիտէք արդէն, Ձեզմէ չէ՞ մի որ կը խօսի: Ի՞նչ պէտք կարդալու: Վաղը մարդուն մէկը գրախօսութիւն մը կը գրէ, աչք կը նետէք վրան, կրնաք բամբասել, չհասկցանք, չենք հասկնար կոր, յետոյ ձեր քիթը պիտի խօթէք ձեր սիրուհիին ագըռմէջը, վերջացաւ, արդէն պոռնկագիր մըն է»:

×

Ենթախորագիրը՝ Վկայութիւն մը: Նոյնպէս Վկայութիւն մը կը կոչուի Թուղթ առ Երեւան-ի ներածութիւնը: Ուրիշ շարք մը, Սիոն-ի մէջ վկայութիւններ խորագրով: Եւ դեռ վկայութիւնը իբրեւ գրական երկին առընչումը «կեանքին»: Յղացքին այսքան յաճախադէպ կրկնումը յաճախանք մը չէ իր քով: Վկայութիւնը անոր համակարգին առանցքներէն մէկն է: Նախ՝ կը յղուի ճշմարտութեան մը անձնականացուած բերումին: Իր հետ կը բերէ տակաւին արդարութեան ատեանի պատկերը, այնքան բնորոշ Նարեկացիի տողերու հորիզոնին: Ինք կը վկայէ Օշականէն, անոր ժամանակէն, ատեանի մը առջեւ որ ապագայի ընթերցողներն են, իր հաշուով ԻԱ. դարու սկիզբ մը: Վկան փաստարկող մը չէ: ապացոյցներու վարիչ մը: Զայն մըն է ան, որ կ'անջատուի, կը բաժնուի բազմութենէն, որովհետեւ տեսած, լսած է, կամ ներկայ եղած՝ դէպքին: Մոռցուած: Մնացորդ մը՝ բազմաթիւ ժամանակներու միջեւ: Կը հասկընաս ինչո՞ւ «Օշական չի պատկանիր չի կրնար պատկանիլ ոչ մէկ սերունդի» (6):

Բայց վկայութիւնը կապուած է յայտնութեան: Կը վկայեմ, վասնզի տեսայ Զինք: Մարդկայինէն վերինը, որ վկաներու պէտք ունի, որպէսզի ընդունուի մարմնաւորման խորհուրդը: Սրբութեան փոխանցման եզր մը: Իր սրբութիւնը իր «կեանք» կոչածն է, հաւատարմութիւն մը անոր՝ որ եղաւ ու չկայ: Որմէ պէտք է վկայել: Որուն համար կ'երթայ մինչեւ նահատակութիւն, հին թարգմանութեամբ՝ մարտիրոսութիւն: Ինք՝ մարտիրոսը գրքին, մահուան մէջ անոր դէմ. «Օշական կը գրէ վախին մէջը էջին վրայ իր աչքերը գոցելու, ամէն օր, երկու անգամ»: Վկայել սրբութիւնը գրքին մէջ, որով գիրքը իր կարգին, որոշ չափով, կը սրբանայ:

×

Ինքնաճանաչումը իր մօտ չի բանիր ինքնահայելացման շեմայով: Հայելի մը չունի իր առջեւ, որուն նայէր: Իր երկերը անգամ չէ կարդացած գրելու համար: Միայն «ներկան» է որ «կ'ապրի, իր տըպաւորութիւնները անցեալէն, գիրքերէն, ուրիշներէն: Կը զարմանաս, որ գրեթէ ոչինչ պատմէ, երբ այնքան դիւրաւ կըրնար էջերուն խստութիւնը մեղմել պատումով. իր փախուստի տարիները 1915-էն 1919: Ինքնաճանաչումը կրկնակիրացման սկզբունք մը կ'ենթադրէ, որ ինք կ'ընդարձակէ: Այսպէս՝ երկու «կենդանագիրներ» կը յօրինէ, երբ թէ գրուած՝ տարբեր անձերու կողմէ (254), իրեն թեր կամ դէմ կարծիքներ պարզող: Այս հընարքը ինք կը նմանցնէ Ա. Հատորի՝ Գր. Օտեանի անդրգերեզմանեան մենախօսութեան: Աւելի անդին՝ գրքին «կեդրոնը» զետեղուած է Օշականին և իր «հէքեաթին» երկար երկախօսութիւնը, տեսակ մը թատերական կառոյցի մը մէջ, նման Մըծացողրացի Մաթիկի ու Թուրք փաշայի երկախօսութեան: Եւ դեռ գրքին վերջաւորութեան, համադրութեան մը փորձին մէջ - որ համադրութիւն չէ փաստօրէն - «Օշական կրկին կը դիմէ ուրուականներուն...: Կ'ենթադրեմ, կ'ըսէ, ուրեմն մեր օրերէն բաւական վերջը գործադըրուած երկու աշխատանքներ, որոնք նիւթ ունենային Արեւմտահայ գրականութեան յատկանշական դէմքերէն Յ. Օշական անունին տակ քնացող թուղթերուն դէզը: Երկու ուսումնասիրութիւններ կու գան հակադիր մտայնութիւններէ» (552-553): Վերջապէս՝ կը խօսուի վերոյիշեալ երկախօսութեան մասին. «Սխրագին էջեր են իր հէքեաթին հետ իր վերլուծումները» (601): Երեւակայական կենդանագիրներ, երեւակայական քննադատներ ԻԱ. դարէն, երեւակայական ուսումնասիրութիւններ, որոնք մենախօսական խօսքի մէկութիւնը կը խախտեն: Հերոսներն են այս վէպին, ուր գրող մը կը դատուի ո՛չ միայն ինքն իրմէն, այլեւ իր ստեղծած մարդոցմէն: Ինք կը նայի ինքզինքին ուրիշներու աչքերէն: Կ'ըսէ արդէն, «ինքն իրմէ անկախ» (646): Վէպերուն մէջ ան երբեմն նեղացուցիչ կերպով ներկայ է, վկայի դերով, միջամտութիւններով. հոս՝ հակառակն է: Կը թուի՝ սպասեց այս գրքին, ազատագրուելու համար ինքզինքէն: Բայց ի՞նչ ըսել է գրել ինքն իրմէ անկախ:

×

Երբ կը հանդիպիս ինքզինքիդ, աւելի ճիշդ, երբ ինքզինքդ կը հանդիպի քեզի, կարծես բախէիր սահմանի մը, տեղի կ'ունենայ մեռնիլ մը առանց մեռնելու, ո՛չ իրական, ո՛չ խորհրդանշական, մեռնիլ մը որ միշտ կայ գրածիդ տակ, անոր հետ, գիրերը իրարու զօդող, չնչառութեան մէջ պրկումին: «Խաղաղ գիշեր մը բերէք ձեր մտքին», մի՛ երեւակայէք, թող այդ գիշերը ըլլայ ձեր մտքին, մըտած ըլլաք հոն, երբ ամէն ինչ մթնած է այլեւս: Վարագոյրը կ'իջնէ իրականութեան վրայ: «Մէկը կարծես կ'ըսէ. Դարձի՛ր», մի՛ նայիր, ըրէ՛ դարձը, շըրջումը, մտիր մտերմութեանդ մէջ որ միշտ ունէիր ու բնաւ չունիս: «Մահն էք», յետոյ կը բանամ լամպը, պայծառութեամբ գիտեմ որ մինակութեան գիշերին մէջ, որ յօրինում մըն է, եկողը ե՛ս եմ, դուն ես. «Ո՞վ ես դուն... - Օշականը...: Մի վախնար» կ'ըսէ հէքեաթը: Անունին յանկարծակի յայտնութիւնը՝ որ ինք կ'ընդունի վախով: Վախը՝ որ կու գայ անունին եւ եսին հանդիպումէն, աներեւակայելի նոյնացումէն տարբերութեան մէջ: Ի՞նչպէս կ'ըսէ, կրնա՞յ ըսել, ինքզինք կոչել: Ամէն օր այդ նոյնացումը կ'ընենք, երբ հեռախօսէն կապի մէջ կը մտնենք անծանօթին հետ: Չենք մտածեր, որովհետեւ նոյնացումը անմըտածելի է, մեզ կ'արտաքսէ մտածումէն: Երբ Օշական կը հանդիպի անունին, կը յայտնուի վախը, մահուան տանող: Թատերական հարուածն է անիկա վէպին, երբ ամէնէն մօտիկը, մեզի ամէնէն ծանօթը կը յայտնուի իբրեւ ամենահեռաւոր ստանձնելին:

×

Կ'ըսէ, որ այս ամէնը գրուած չէ գըրքին մէջ, որ բաներ կ'աւելցնեմ, կ'ընդգծեմ, չեշտեր կը դնեմ հոն ուր չկան, կը յօրինեմ իմ հաշւոյս, ո՞վ գիտէ ի՛նչ մթին ցանկութեամբ: Կասկած, վարանք՝ ընդունելու այս արկածախնդրութիւնը, վերջապէս հերքում՝ այնքան վարժուած է խօսքի փոխանակումը չփոթելու դրամական փոխառութեան հետ, ուր ոսկին, արծաթը, թուղթը կը մնան նոյնը, կը մաշին: Այսուհանդերձ, դուն ճակատագըր-

...ած չես արդարացման, խօսքին հիմնա-տրման, հերքումի հերքումին: Զգել, որ խօսքը գայ, ընդմիջումներով, հատումներով, ուշացումով, բայց կու գայ:

×

Նատար դիմացս Նորէն, ժպտուն, տըխուր, ինչպէս գրականութիւնը կ'ուզէ որ ըլլայ: «Եկեր եմ ծով կարօտով» կ'ըսես, անգիտա, վայելք, կը փնտռես եւ սկսայ Օշական կարդալ: Կարդալը կը գրկէ, ծովէն, քեզմէ: Չի փրկեր: Մի՛ ժպտիր այսպէս ԽԵՆԹ Սոդմենը չես, կը յիշես անոր պատմութիւնը, քիչ մը ռոմանթիք, ռե-քրօ բան մը, ժթ. դարու սիրային պատմութիւն մը, օփերայի քրջախաղ, հէք-եաթ ու գեղեցկութիւն պիտի ըսէր ինք: Նախանձելիք բան չկայ, որ աչքերդ փայլին, մեռած է շատոնց, իսկ ես տրամադիր չեմ քեզ Թուղթի վերածելու: Սե-րունդդ ատանկ բաներու ականջ չունի, կէսով ձուլուած, «ապազգայնացած», մէ-կը ըսաւ «ապամշակութայնացած», բա-ռին պէս երկար - բարակ: Յանձնառութիւններ, պայքար, բարձրախօս քեզ ա-ռնի կը հետաքրքրեն, պժգանքով մը դէ-պի մշակոյթ հոլովողները, ատոնք ալ նորելուկ գիտաբարոններ: «Մշակոյթի տուն, մշակոյթի տուն» պոռացողներ: Մըշակոյթը տունի պէտք չունի, ինքը տուն ըլլալու է: Անոր մանկա - պատանեկան ափերն անգամ չդպան քեզ: Ճիշդ է Երբ Պատանի ԵՆ-ը չաքարոտ է, Պոլիս ու իր զատապարտած «արձակ քերթուածը» հոտող: Խնդացինք Երկինքէն ինկող Կնկան վրայ. Օշական կատակերգութիւն չէ գրած: Յետոյ՝ Խորհուրդներու Մեհեանը, որ ո՛չ մէկ խորհուրդ կը ծածկէ, եթէ ո՛չ Օշականի վրիպանքը: Հապա Մահուան Դափնեներ կոչուած Թափթփածութիւնը, գրուած՝ Աղէտին իսկ մէջ: Չես հասկընար, մա՛նաւանդ Օշականի յետագայ բարեացակամութիւնը այդ արտադրութեան հանդէպ: Տեղ մը կոյր է անշուշտ, բոլորիս պէս: Մոռնանք ատոնք, կ'ընդունիս բոլոր վէպերը, քու «Ծակ Պտուկը»դ կըրնար մեծ - մօրդ մայրը ըլլալ խեղճը, ընքուները օսկիէն քաշած, քեզի պէս, բոլորին նման արեան բեռին տակ, գեղեցիկ, ... աղուոր մը, Թխակվով, բայց պէտք է վերջապէս աւարտեմ Վկայութիւնը: Մտիկ ըրէ՛

×

Իր մէկ ուրուականը, տողատակի նօթի մը մէջ, կ'ըսէ. «Փարպեցի մը եւ Օշական մը նոյն մարդերն են գրեթէ» (600): Մի՛ խնդար, մի՛ գայթակղիր բանաստեղծներու պարապ - սարապ բանակին պէս: Անշուշտ որ նոյն մարդերը չեն, եթէ ինքնութիւն ուզես կարդալ, մինչ խօսքը, անոր յատակը կու գան խորհրդաւոր «յաջորդութենէն»: Բառը բնաւ չես գըտներ իր միւս գիրքերուն մէջ, կը մտնէ տեսակ մը մաքսանենգութեամբ, չմը-տածուած յղացքի մը պէս, դանդաղօրէն կը պարտադրէ ինքզինք. «Գրականութիւնը կնիքին տակն է յաջորդութեան, կայուն ապրումներու անհերքելի օրէնքներուն» (564): Յաջորդութիւնը, հոս՝ Փարպեցի / Օշական ըմբռնելու չէ իրրեւ սերունդներու յաջորդականութիւնը: Կայուն ապրումներ՝ տեւողութիւն է, որ կ'իմաստաւորուի միայն ստանձնումով, փոխանցումի կապ հաստատող: Փարպեցի եւ Օշական, Օշականի համար, նոյն մարդերն են գրեթէ, այն չափով որ երկրորդը կը ստանձնէ առաջինը, որուն շնորհիւ կը դառնայ հայրը այդ հօր: Ի զուր չէ, որ նոյն տեղը, կը խօսուի «մեր պապերուն» մասին. «մեր մշակոյթը կու գայ մեր պապերէն»: Իսկ դուք միշտ պարտաւոր ՚էք խնդրոյ առարկայ դարձնել յաջորդութիւնը, զայն վերհաստատել, վերլուծել:

×

- Ի՞նչ կապ ունիս դուն այս մարդուն հետ: - Թերեւս հայելին եմ որուն մէջէն կը նայի ինքզինքին, դէպի կիզակէտ մը բացակայ:

×

Իր անունը: «Օշականի ամենասուրբ գերեզման / Հանճարի հող» բաւ հիւանդ-կախ եւ ուրուական բանաստեղծը: Այբու-բենի յօրինողին գերեզմանը, պզտիկ, կոկիկ մատուռին մէջ ամփոփ, որուն անընշան ու մաշած քարը կը յիշես, պարզ, անփայլ, ինքնին խստութեան, խոկումի կոթող, հազիւ անջատուող շրջապատէն. ատոնք կ'ուզէին այս դաշնութիւնը շըր-ջապատին, շրջարկին հետ, կոթողին գըրեթէ ամբողջական ձուլումը, համադրութիւնը: Հիմա նետուած: Տեղը ելան դըրին «սրբատաշ», նոր տապանաքար մը, աչք ծակող, քաղքենի, մոլուցքովը մարդոց, որոնք կ'ամչնան իրենց հայրերու աղքատութենէն: «Մեր խեղճութի՞ւնը. չէ եղած»: Չես գայթակղիր, կ'ափսոսաս հին քարը եւ անոր վրայ հակած շուքերը հազարաւոր ուխտաւորներու: Ամէն ինչ նորելու արդար, բայց ճախաւեր ճիգը կ'եղծանէ վայրերը, գործերը, մարդիկը: Վաղը մեր երկիրը պիտի չկրնանք ճանչնալ: Այդ անունը ընտրեր է: Գրեթէ Գիտին 1500-ամեակի օրերուն: Կարծես ըսել կ'ուզէ. «ան ստեղծեց տառերը, ես պիտի յօրինեմ լեզուն ու մտածումը անոր գերեզմանին վրայ»:

×

«Անմիջապէս որ գիրքը բանաք, կը խօսի, անդադար: Կարծէք ձեր անգիտակիցը ըլլար»:

×

Տասնեակներով նախադասութիւններ, սա տեսակէն. «Ի սկզբանէ էր ապրումը» (324), «Ամէն հայերէն գրող հայ գրականութեան չի պատկանիր» (464), «Ի ըսկըզբանէ էր աշխատանքը» (75), «Մարդիկ միշտ կ'արժեն իրենց հիացումներովը» (569): Պատահմամբ արտագրեցի ընդգըծածներս: Բայց ի՞նչ է նման հաստատումներու օրինավիճակը, յաճախ Օշականի կողմէ ստորագրուած: Եթէ «ապրումը» անհրաժեշտ ճշմարտութիւնը կը հայթայթէ, այն ատեն կը փնտռեմ այդ «ապրումը»: Ըստ իրեն՝ իր բոլոր բառերուն տակ կան «ապրումները»: Այսինքն՝ անդադար լռութեան մէջ է, անդադար հզօր կամ նուազ հզօր հոսանքներ կ'անցնին մէջէն լեզուին: Ան որ Օշական պիտի կոչեմ չի գիտեր պարապ ժամանակներ, դատարկ միջոցներ, հատումներ: Եւ սակայն երբ կը գրէ «ի սկզբանէ էր ապրումը», խօսքը կու գայ հատումէն, պարապէն:

×

Անոր խօսքը անդադրում հեղում մըն է, ներքին տեւողութեան շարունակութիւնը, հեղուկ, կենդանի: Ան չի հանդիպիր բնաւ հատնումի փորձառութեան: Կարծես «ներշնչումի» հարց չունենար: Գրեթէ գեբիրապաշտներուն «ինքնաբեր գրուածքը», արթնութեան ու քունին միջեւ, լարումի մեծ պահու մը: Տեղ մը սակայն «կ'ապրի» այդ հատումը, առանց ապրելու, դիտէ զայն առանց գիտնալու: Անհատնում հատում: Իր Մնացորդացի անաւարտութիւնը չի՞ գար ատկէ: Կը բախի բացարձակ պարապին, որ պատկերենք «անապատով»: Չկրցաւ այդ իր «սերունդին դիւցազներգութիւնը» աւարտել, որովհետեւ չգիտցաւ, որ անապատը նաեւ ու գերազանցապէս՝ ծնուցիչ է խօսքի:

×

Անոր գլխաւոր ներդրումներէն. չեղումը, փակագիծը, տողատակի նօթերը: Երբեքն ալ բացատրողական տարրեր, իր մօտ: Ինքն է գրողը. «Սփիւռքի նկարագիրը բացատրողական չեշտ ախորժակ մըն է, դիտուած՝ մշակոյթներու պատմութեան մէջ մէկէ աւելի անգամներ» (432):

○

(*) Զակերտներէ վերջ եկող թիւը կը յղուի Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան, Ժ. հատոր, Յ. Օշականի, Կաթողիկոսութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1982: Բոլոր միւս մէջբերումները «երեւակայական» են:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

1981 Սեպտեմբերին, «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի թիւը (բացառաբար 8 էջ) նուիրուած էր Արշիլ Կորքիի: Հոն տեղ գտած էր մաս մը, այն նամակներէն, զորս նկարիչը գրած է Վարդուշ, Մուրատ եւ Կարլէն Մուրատեանի: Այս անգամ, ճանի մը հատ եւս՝ այս կարեւոր թղթակցութենէն:

×

«Օ, գիտէք որքան բծախնդիր եմ երբ կը նկարեմ: Միշտ կը քերթեմ ներկը եւ նոյն ներկին եւ գիծին վրայ վերստին կը ներկեմ մինչեւ որ հոգիս դուրս կու գայ եւ գլուխս կը դառնայ - եւ ես կերակուրի, խմելիքի եւ քունի ծարաւ կ'ըլլամ»:

(Յունուար 1, 1938)

«...Կարգ մը մարդիկ կ'ըսեն թէ արուեստը յաւիտենական է, որ փոփոխութիւն չի կրեր: Անիմաստ: Արուեստը կը փոխուի: Մարդս կը փոխուի: Մարդս կը փոխէ աշխարհը եւ այս ընթացքին մէջ նաեւ ինքզինքը եւ իր արուեստը: Ասիկա հիմնական է իմ տեսանկիւնիս համար: Ան, կը խորհիմ, առարկայականօրէն ճիշդ է եւ ոչ թէ պարզ ենթակայական դիրքորոշում մըն է:

«...Լուսանկարչական գործիքը անկարող դարձուց որեւէ փորձ որ կը ջանայ մրցիլ իր հետ: Ասիկա պէտք է ընդունուի որպէս անհրաժեշտ եւ գիտական յառաջացում մը: Ի՞նչ պատճառ կայ, ուրեմն, մնալու իրապաշտութեան քարացումին մէջ: Արուեստը պարզ քրոնիկէ մը աւելի բան մըն է: Ան պէտք է ցոլացնէ միտքն ու ապրումը, քանի ամէն ոք, նոյնիսկ շուկայի ծառայող արուեստագէտ մը կամ պատկերազարդող մը, կրնայ նկարել իրապաշտօրէն: Միտքի աչքը իր ալիքաւորումներու անվերջութեան մէջ եւ ոչ թէ իրականութեան իր ակնային տեսիլքով է որ իրականութեան բանալին կը բռնէ: Արուեստագէտին ձգուած է նոր մետաղը ձուլել, իր հնամենի դերին յարութիւն տալ որպէս քօղազերծողը եւ մեկնաբանողը, եւ արձանագրողը, կեանքի գաղտնիքներուն»:

«...Ճիշդ ինչպէս չեմ հաւատար անիշխանութեան՝ քաղաքականութեան մէջ, չեմ հաւատար անիշխանութեան՝ արուեստին մէջ: Պէտք է կառոյց մը գոյութիւն ունենայ արուեստին մէջ, գիծ մը: Զուտ անիշխանականութիւնը անմարդկային է որովհետեւ անսահման է, չմտածուած, անմիտ: Ինծի համար արուեստը պէտք է մտածող միտքին մէկ երեսը ըլլայ: Արուեստի մէջ չի կրնար անիշխանականութիւն ըլլալ: Եւ եթէ գտնուի՝ ուրեմն ան արուեստ չէ: Անիշխանականութիւնը զուտ անպատկառութենէն կու գայ: Ոչ է, թերահաւատութիւն մը մարդուն միտքին իմացական կարողութիւններուն վրայ՝ տիրելու բարդութիւններու իր կազմակերպչական եւ ըմբռնողական կարողութիւններուն եւ հմտութիւններուն ընդմէջէն: Անսանձ ինքնաբխութիւնը քաոս է: Նման անիշխանականութիւն մը կը մերժէ գեղագիտական արուեստը: Կան, ամէն պարագայի, տարբերութիւններ: Արուեստի մէջ հաւասարութիւն չկայ, բայց կայ գերակայութիւն: Կայ լաւ արուեստ եւ գէշ արուեստ: Որակը անփութութեան արդիւնք չէ»:

(Սեպտեմբեր 26, 1939)

«Անցեալ շաբաթ ստացայ ձեր աղուոր նամակը եւ ես կ'ուզեմ ձեզի յայտնել իմ խորին շնորհակալութիւնս ձեր ուղարկած 5 տոլարին եւ անոյշ բառերուն համար:

«...Վերջերս իրիկուն մը այցելութիւն մը տուի Պր. Կրիսլըրին հանդիպելու համար եթէ կարելի է որ իմ տրամադրութեանս տակ դնէ դասարան մը Կրէնտ Սէնթրըլ Արթ - Սքուլի մէջ: Եւ ինք պատասխանեց որ շատ ուրախ պիտի ըլլար ինծի դասարան մը տալով: Ամէն պարագայի քանի այնքան երիտասարդներ բանակ կ'երթան՝ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ երկու կամ երեք ամիս սպասել տեսնելու համար թէ քանի արձանագրութիւններ պիտի ունենայ իր դպրոցը...:

«Միաժամանակ, թերթին մէջ ծանուցում մը պիտի դնեմ յայտարարելով թէ դըպրոց մը պիտի բանամ աշակերտներ ընդունելու: Այնքան կ'ուզեմ որ ջանքս յաջողի, քանի այս կեանքը անտանելի կը դառնայ...:

«Սիրելիներ, ձեւով մը ճամբայ մը պիտի գտնեմ: Եւ այսպէս թող ըլլայ: Նման կեանք մը նորութիւն մը չէ ինծի կամ ոեւէ արուեստագէտի մը համար...»:

(Սեպտեմբեր 3, 1940)

«...Եկող երեք շաբաթներու ընթացքին ինքնաշարժով Սան - Ֆրանսիսքօ պիտի երթամ քանի մը ընկերներով: Շատ սիրելի եւ անոյշ ընկերուհի մը, որ արուեստագիտուհի է, քանի մը օր առաջ աստեղ այցելեց եւ նկարներս այնքան սիրեց որ հատ մը գնեց անմիջապէս 500 տոլար վճարելով: Եւ մեր բոլորը հրաւիրեց իր մօտ երթալու այս ամառ եւ այնտեղ նկարելու: Անկեղծօրէն, (ասիկա) հաճելի պիտի ըլլայ քանի 16 տարի կ'ընէ որ Նիւ - Եորքէն դուրս չեմ ելած:

«Եւ ինչպէս գիտես, իմ ծանօթութիւններս այստեղ իմ նկարներուս 25 կամ 50 տոլարէն աւելի պիտի չվճարեն այնպէս որ երբ նկար մը կը ծախեմ՝ կարող չեմ այդ դրամով ուրիշ մը նկարել որովհետեւ ապրանքները այնքան սուղ են: Երկու շաբաթ առաջ մօտեցայ Տիկին Մէցկըրի, որ 14 տարիէ ի վեր կ'ուզէր նըկար մը գնել, եւ երբ իրեն բացատրեցի դրամի ակներեւ պահանջքս, ան պատասխանեց. «մենք բոլորս ալ նոյն վիճակին մէջ կը գտնուինք»:

«Ընկերներս կը խորհին թէ կացութեան փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ է բոլոր արուեստագէտներուն համար...

«Բայց ինչպէս ըսի, երբ բարեկամներէս մին այստեղ նկար մը գնէ 50 տոլարի՝ շաբաթներով կամ ամիսներով չի վըճարեր...: Կը ցանկամ աշխատանոցս չորս կամ հինգ ամսուան համար վարձու տալ...»:

(Յունիս 23, 1941)

«...Մտածումին նիւթը արուեստագէտին ծլարձակող հատիկն է: Երազները կը կազմեն արուեստագէտին վրձինին թելերը: Եւ ինչպէս որ աչքը կը գործէ որպէս ուղեղին պահակ, ես իմ ամէնէն անձնական միտքերս արուեստի միջոցաւ կը փոխանցեմ, աշխարհին՝ իմ դիտելու ձեւս: Փորձելով սովորականէն եւ գիտցուածէն անդին հետախուզել, ես կը ըստեղծեմ ներքին անհունութիւն մը: Ես կը հետախուզեմ որոշակիի սահմաններուն մէջ՝ ստեղծելու համար անհունութիւն մը: Լեարդ: Ոսկորներ: Ապրող ժայռեր եւ ապրող բոյսեր ու կենդանիներ: Ապրող երազներ: Ամենասիրելի Վարդուշ, այս բանը ես կը պարտիմ մեր հայկական արուեստին. իր երկդիմիութիւններուն, իր այլազան հակադրութիւններուն: Մեր ժողովրդային երեւակայութեան յըղացումները: Ասոնք, ըսել կ'ուզեմ մեր

●►

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

(Շար. Ա. էջէն)

Միաժամանակ, այս երեքը (անցեալը, ներկան, ապագան) սխալ ու նպատակային, նոյնիսկ ջայլամային մեկնաբանութիւններու եւ վերլուծումներու ենթարկելու պատրաստ են արեւմտահայ զանազան կազմակերպութիւններ, իրենց ներքին շահերուն ծառայելու նպատակով։ Կենսակա՛ն է խուսափիլ այս երկու սխալներէն ալ, քանի որ խորայեղեան ներխուժումը՝ Լիբանանի մէջ, նոր անկիւնադարձ մըն է, ու հիմնական վերամըտածում պիտի պարտադրէ Հայ նոր ահաբեկչութեան։

×

Կիրակի, Հոկտեմբեր 17

Կ'արժէ նորէն վերլուծումը՝ հինին վերասերտումով սկսիլ։ Ահաբեկչութիւնը նորութիւն չէ Հայութեան համար։ Ընդհակառակն, մեր ազգային կազմակերպութիւնները զանոնք սիստեմաթիք կերպով գործածող ու գործադրող առաջիններէ՛ն եղան, անցեալ դարու վերջին տասնամեակին։ 1920-ական թուականներու Թէհլիրեան ու Շիրակեան եւ ուրիշ վրէժխնդրական ահաբեկչութիւններէ ետք, կտրեցաւ թափը թէ՛ այդ շարժումին, թէ՛ ալ անոր հետ կապուած քաղաքական մըտածելակերպին։ Ոչ Շահան Նաթալիի ճիգերը, 1920-ական թուականներուն, ոչ ալ անկէ ներշնչուած յորդորները, զորս կը լսենք 1930ական թուականներուն, Մարտկոցականներէն, կրցան արմատ գտնել ըՍփիւռքահայ ընդհանուր ոգիի եւ իրականութեան մէջ։ 1923-էն (Լօզանի դաշնագրէն ու ահաբեկչութիւններու աւարտէն) մինչեւ Եանըքեանի 1973-ի արարքը, յիսուն տարուան լռութիւն՝ զէնքի։

Անշուշտ 1965-ին, Հայաստանի ու Լիբանանի ընդվզումներն ու ցոյցերը փաստ մըն էին, որ հայ զանգուածի մէկ մասը յստակօրէն կը տեսնէր թէ «Հայ Դատի հետապնդման խաղաղ քաղաքականութիւնը» փչողներու վերածուած բան մըն էր, ներքին սպառումի ապրանք, զոր չէր լըսեր Թուրքն ու Ամերիկացին ու Ռուսը,- չէին լսեր զայն նոյնիսկ... Պէյրութի կամ Երեւանի քաղաքապետական դահլիճները։

1967-էն ետք, պաղեստինեան շարժումը ստացաւ ահաբեկչական թափ եւ 1971-ին հաստատուեցաւ Լիբանանի մէջ։ 1964-էն ետք, Վիէթնամի պատերազմը ի յայտ բերաւ ամերիկեան քաղաքական մտածումի եւ ղրոյթի սնանկութիւնը՝ ամերիկահայ ինքնադոհ սերունդի մէկ երիտասարդ մասնիկին։ 1968-եան Մայիսը, Ֆրանսայի մէջ, երազուած նոր կարելիութիւններու տեսիլքի մը արտօնեց տողանցել, մի քանի օր, փողոցներու մէջ,- կարելիութիւններ, որոնք իրենց քաղաքական ու մտաւորական արձագանգը ունին, մինչեւ այսօր, Ֆրանսայի ու Լիբանանի մէջ։ Վերջապէս, 1973-էն 1975 սկսաւ Հայ Նոր Ահաբեկչութիւնը, որուն թափը զօրացաւ, շնորհիւ լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմի ստեղծած անիշխանութեան, ձախի զօրացման, եւայլն։ Շահին անկումը, Իրանի մէջ, բաժնեց Իրանահայութիւնը եւ խթան եղաւ անոր ձախ թեւի ազատ արտայայտութեան եւ մասնակի արտագաղթին։ Այդ արտագաղթի մէկ կարեւոր արդիւնքն է ձախ մտածելակերպի նոր պատուաստում կամ ներմուծում՝ հայ ահաբեկչական շարժումին. այս յստակ է որեւէ անձի, որ կը դարձնէ ԱՍԱԼԱ-ի զօրավիգ կանգնող հրատարակութիւններու էջերը, ուր արեւելահայերէնով գրի առնուած յօդուածները կը պարզեն քաղաքական տեսութիւններ՝ որոնք յատուկ են «Երրորդ Աշխարհ»ի մէջ զարգացող ձախին։

Նօթատետրերս «փաստ» են թէ որքա՛ն խորունկ են նման մտածման արմատները, հայ ձախի մօտ։ 1979-ին, Փարիզի մէջ, տասնեակ մը հայ բարեկամներու հաւաքոյթի մը ընթացքին, խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր սա հարցը, թէ Հայութեան քաղաքական յոյսերն ու ապագան կարելի՞ է կապել Առաջին (արեւմըտեան - դրամատիրական) աշխարհին, կամ Երկրորդ (սովետական - համայնավար) աշխարհին։ Ներկաներէն ոմանք կը հաստատէին, թէ Հայութիւնը Երկրորդ ու Երրորդ աշխարհի ժողովուրդ մըն է, Հայաստանեան ու Սփիւռքեան իր զանգըւածներով, թէեւ անոր յոյսերն ու ակընկալութիւնները Առաջին աշխարհի պատկանելիութեան հակումներ ցոյց կու տան։ Այլ խօսքով, կը վիճէին իմ երկու մտաւորական լրջութիւն ունեցող բարեկամները, Հայը (դժբախտաբար կամ բարեբախտաբար) ո՛չ Եւրոպացի է, ո՛չ ալ Ամերիկացի, իր մշակոյթով, մտածելակերպով, կենցաղով կամ ապրելակերպով, ո՛չ ալ իբրեւ համահաւասար հայրենակից կը դիտուի Եւրոպացիին կամ Ամերիկացիին կողմէ, նոյնի՛սկ եթէ դաղթած - հաստատուած է Առաջին աշխարհի մէջ։ Բայց եւ այնպէս, կը պնդէին այդ բարեկամները, Հայը կ'ուզէ, ջերմօրէն կը փափաքի՝ դառնալ այդ աշխարհի քաղաքացի, եւ իր հայկական ինքնութիւնն ու երազները կը սահմանէ, կը ճշդէ, այդ յոյսի եւ ակնկալութեան սահմանագիծին մէջ...։ Նոյնի՛սկ երբ Պուրճ - Համուտեան խանութպանի կամ Հալէպահայ համեստ գործաւորի մը առարկայական, մըտային ու հոգեկան իրականութեան մէջ կ'ապրի։

Նօթատետրերս (եւ նոյնիսկ սովորաբար մոռացկոտ յիշողութիւնս) կ'արձանագրեն այն կրքոտ հակաճառութիւնը, որով արտայայտուեցան երկու ուրիշ բարեկամներ, 1979-եան այդ հաւաքոյթի ընթացքին, ու նորէ՛ն, 1981-ին, «Յառաջ»ի խմբագրատան եւ փարիզեան ուրիշ սըրճարաններու մէջ, նոյն նիւթին շուրջ։ Անոնք հաստատեցին, որ հսկայ խրամատ մը կը բաժնէ Հայուն իրականութիւնը, Հայու յոյսէն եւ ակնկալութենէն։ Ընդունելով հանդերձ, որ Հայը կրնայ ապագային ընդունուիլ Առաջին ու Երկրորդ աշխարհը կառավարող դասակարգերու կողմէ, պնդեցին որ ան երբե՛ք իբրեւ Հայ չընդունուիր։ Կ'ընդունուի, ի գին օտարացման, ի գին քաղաքական ու մըշակութային ներքինիացման։ Եթէ Սփիւռքահայը կ'ուզէ ստեղծել գործօն մշակոյթ մը, ընդելուզուած իր ազգային շահերու եւ քաղաքական ազդու գործունէութեան հետ (շեշտեցին այդ բարեկամները), ըստիպուած է շարժիլ իբրեւ Երրորդ աշխարհի ժողովուրդ, իբրեւ գիտակից հաւաքականութիւն։ Իսկ երրորդ - աշխարհեան վերլուծումը մեզի եզրակացնել կու տայ, ըսին անոնք, որ Հայուն քաղաքական գործունէութիւնը կը պարտադրէ ահաբեկչութեան օգտագործում եւ ընկերվարական գործընթացք, յաջորդ տասնամեակին։

Համաձայն էի, եւ համաձայն եմ այս երկրորդ վերլուծումի կեդրոնական ենթադրութիւններուն։ Հայութիւնը ի՛նչ որ ալ ըլլայ, իր քաղաքական դատը եւ մշակութային պայմանները մեզի կը ըստիպեն Երրորդ աշխարհին հետ կապեր հաստատել, եւ ո՛չ այն Առաջին աշխարհին հետ որուն քաղաքացիներն ու հըպատակներն ենք մենք, թէ՛ ես, թէ՛ «Յառաջ»ի ընթերցողներու մեծամասնութիւնը։ Հայութեան քաղաքական պայքարի ուղեգիծը անկարելի պիտի ըլլայ ծըրագրել, յաջորդ տասնամեակին, առանց նկատի առնելու ազգայնական եւ ընկերվարական ոգիով ու մտածելակերպով օժտուած ուրիշ պայքարներ՝ Պաղեստինէն՝ Քիւրտիստան եւ Էլ - Սալվատորէն՝ Սոմալի։

Բայց նման ոգի ու մտածելակերպ չի՛ կրնար մեքենայաբար թելադրել ահաբեկչական կամ ուրիշ գործելակերպ։ Զիս մտահոգողը հայ ահաբեկչական գործունէութեան «մեքենական» բնոյթն է, վերջին տարուան ընթացքին։ Կարծես թէ այդ շարժման ղեկավարները ո՛չ իրենց գործելակերպը վերանայումի կ'ենթարկեն, ո՛չ իսկ ստացուած արդիւնքներու հաշուեկշիռը կը կատարեն։ Ուրեմն, անխուսափելիօրէն, ապագան ալ կը սկսի զոհուիլ, անցեալի ու ներկայի սխալ վերլուծումին։ Թերեւս լիբանանեան նոր իրավիճակը, որ հսկայ նոր ճնշումներու պիտի ենթարկէ, անկասկած, ԱՍԱԼԱ-ն ու նաեւ Ցեղասպանութեան Վրիժառու Մարտիկները (ՀՅԱՄ), առիթ մըն է՝ հիմնական վերաքննումի։ Հակիրճ ձեւով կ'ուզեմ հաստատել կէտեր, որոնք, ինծի կը թուի, պէտք է մաս կազմեն նման վերանայման օրակարգի։

(1) Քանի որ հայկական ահաբեկչութիւնը չի կրնար Հայաստանը ազատագրել, ու քանի որ զինեալ ուրի՛շ տեսակի պայքարներն ալ չեն կրնար ազատագրել Թուրքիոյ կողմէ գրաւուած հայ հողերը, մօտ ապագային, ըսենք՝ յաջորդ տասնամեակին, ճիշդ ի՞նչ են հայ զէնքի արարքներուն նպատակները, այդ նոյն շրջանին։ Նման հարցում, ինծի համար գոնէ, չենթադրեր թաքուն մերժումը՝ զէնքի որեւէ գործածումի։ Ատիկա կը ձգեմ ջայլամներուն, որոնք չեն պակսիր մեր կազմակերպութիւններուն մէջ։

(2) Եթէ ահաբեկչութիւնը, 1973-էն 1980, ձեւ մըն էր քարոզչական եւ դրական արարքի, որ օտար մամուլին կը «պարտադրէր» Հայ Դատը ներկայացնել օտարին, այսօր ի՞նչ թափով ու յաճախականութեամբ պէտք կայ ահաբեկչութեան, որպէսզի վերստին չմոռցուի, չանտեսուի Հայ Դատը։ Գոնէ Եւրոպայի մէջ, կը թուի ինծի, քարոզչական ահաբեկչութիւնը նո՛յն յաճախականութիւնը չի պահանջեր։

(3) Ցայտնօրէն, Թուրք պետութեան դէմ ուղղուած ահաբեկչութիւնը տարբեր արձագանգ կը գտնէ արեւմտեան պետութիւններու եւ հաստատութիւններու դէմ ուղղուած ահաբեկչութիւններէն։ Առանց ժխտելու ընկերվարական ու Երրորդ - աշխարհային այն վերլուծումը, որ կը հաստատէ թէ Արեւմուտքը եւ իր աշխարհակալութիւնը սերտ կապեր ունին Թուրք ցեղապաշտ աշխարհակալութեան հետ, պէտք չէ պնդել, որ տեսականօրէն ճշգրիտ վերլուծումը կը պարտադրէ գործելակերպ, որուն յարմար ժամն ու պայմանները չկան, եւ ուրեմն՝ որուն գործադրութիւնը միայն բացասական արձագանգ եւ արդիւնք կրնայ ունենալ Հայուն համար։

(4) Թիրախներու ընտրութեան հարցը, ինծի կը թուի թէ անյետաձգելի վերանայում կը պահանջէ։ Ոչ միայն սխալ է արեւմտեան հաստատութիւններու դէմ ուղղուած ահաբեկչութիւն, այլ նաեւ՝ ամէն Թուրքի դէմ ուղղուած կոյր ահաբեկչութիւն։ Թուրք դեսպանատուներու անկարեւոր պաշտօնեաներ ահաբեկել՝ կրնայ համեմատաբար «դիւրին», «անվըտանգ» ու «տեսականօրէն արդարացնելի» թուիլ հայ ահաբեկիչներու, սակայն գործնական չէ միշտ, ինչպէս գործնական չէ Թուրք աշխատաւորներ կամ ճամբորդներ սպաննել, նոյնի՛սկ Անգարայի օդակայանին մէջ։ Ի վերջոյ, Թուրք փաշիզմը, այսօր, հարուստներու, զինուորականներու, տնտեսական մասնագէտներու փաշիզմ մըն է։ Զարմանալին սա է որ իրր թէ «ընկերվարական» կամ «ձախ» վերլուծումով օժտուած հայ ահաբեկիչներ իբրեւ թիրախ կ'ընտրեն այս կամ այն դեսպանատան երրորդ քարտուղարն ու կցորդը, ու կը մոռնան որ Թուրքիոյ հիմնական տկարութիւնը տնտեսական - ճարտարարուեստական մարզին մէջ է, և որ Թուրք պետութեան տնտեսութեան, դրամատուներու եւ ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւններու վարիչները շատ աւելի՛ վտանգաւոր, ցեղապաշտ, դասակարգային դաժան ճնշումի հակամէտ, եւ յաճախ դէպի Արեւմուտք ճամբորդող անձեր են, քան՝ դեսպանատուներու այս կամ այն խեղճուկ պաշտօնեան, որ այնքան ալ մեծ դեր չունի Թուրքիոյ բարօրութեան տնօրինութեան մէջ։

(5) Հայ Նոր Ահաբեկչութեան ամէնէ՛ն հիմնական արժէքը, հոգեկան արժէք մըն էր,- մերժում՝ յանուն համայն Սփիւռքահայութեան, անոր կրաւորական անցեալին։ Ձեւով մը ահաբեկչութեան ամէնէ՛ն կարեւոր ունկնդիրը, հանդիսատեսը ու անոր ազդեցութիւնը զգացողը Սփիւռքահայութիւնն է, որուն հսկայ մեծամասնութիւնը չուզեր, կը մերժէ որեւէ գործնական կապ ահաբեկչութեան հետ, սակայն միաժամանակ կը զգայ հոգեկան նոր զօրակոչ մը, շնորհիւ արիւնոտ չափերին, նոյնի՛սկ երբ իր հակազդեցութիւնը ահաբեկչութեան մերժումն է։ Փաստ մը, որ հասկնալի ճշմարտութիւն մըն ալ է, մեր ժողովուրդի ընկերային ու քաղաքական իրավիճակին մէջ։ Հոս, նորէն, հրատապ հարցը, օրուա՛ն հարցը, վերանայումի օրակարգին մէջ, սա պէտք է ըլլայ,- ահաբեկչութեան նոյն յաճախականութեան ու թիրախին պէտք կա՞յ, այս հոգեկան վերազարթնումը քաջալերելու համար։ Կարելի չէ՞ արդեօք մտածել, որ թերեւս բացասական հակազդեցութիւն, նոյնիսկ խրտչում զգայ հայ զանգուածը, եթէ չվերամտածուի ահաբեկչական գործելակերպը։

(6) Եւ վերջապէս, անիշխանական Լիբանանի անկումն ու Միջին - Արեւելքի Հայութեան համրանքի եւ իրավիճակի արագ փոփոխութիւնները կը պահանջեն ահաբեկչութեան ամբողջական վերանայում, առանց յանգելու անոր անցեալ կամ նոյնիսկ ապագայ օգտագործման մեքենական մերժումին։ Կենսական է միայն ընդունիլ, որ ահաբեկչութիւնը հանգըրւան մը եւ սահմանափակ գործօն ազդակ մըն է միայն՝ Սփիւռքահայութեան ապագայ գործունէութեան մէջ։ Վարչական, քաղաքական, կրօնական, տնտեսական եւ մշակութային իր գործունէութեան մարզերուն մէջ հսկայ փոփոխութիւններու և ճիգերու կարօտ Սփիւռքահայութիւնը չի՛ կրնար իր ամէնէն ընտիր եւ զոհաբերող ուժերը յատկացնել միայն ահաբեկչական պայքարի մը, որ ունեցաւ դրական եւ սահմանափակ արդիւնքներ, եւ որ զանոնք կրնայ շարունակել ունենալ՝ միայն եթէ ենթարկուի հիմնական վերաքննութեան։

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Հայրենի աշխարհի ֆոլքլորը եւ ֆիզիքական գեղեցկութիւնը, ես կը ջանամ ուղղակիօրէն բռնել իմ գործերուս մէջ։

(Փետրուար 9, 1942)

«Տարօրինակ՝ որ ինչպէս կարդ մը մարդոց համար սովորական թուացող երագարձութիւններ ուրիշներուն համար կ'ըլլան անսովոր, սիրելի Վարդուշ։ Վան երթալս դեռ կը հմայէ զիս։ Հիմա այս մէկը կրնամ բացատրել։ Կան պատճառներ։ Գիծերը, ջրանցքներուն գիծերը, շէնքերուն գիծերը, լեռներուն գիծերը, ծովուն գիծերը, հորիզոնին գիծերը կը պարունակէին ուժ եւ խօսող մեծ կերպարներու նման կը շարժէին։ Անոր մէջ արուեստագէտին համար սկզբունքներ գոյութիւն ունին։ Կոր գիծերը կը ցոլացնեն կիրք եւ ուղիղ գիծերը՝ կառոյց։

«...Թերեւս որովհետեւ այնքան լաւ կը յիշեմ ամմունքողին արծաթէ երգերը եւ մեր Ատոյեաններու իրիկնային զրոյցները՝ որ հայկական երգի եւ բանաստեղծութեան պէտք ունիմ ներշնչումի համար երբ կը նկարեմ։ Անոնք բնութեան ամէնէն համեղ պարգեւներն են։ Թումանեանի կտորներ երգելը իմ աշխատանքիս կարեւոր մէկ մասն է երբ կը նկարեմ։ Ան ծովու նման աչքեր ունի եւ մարդիկ կը սուզուին իր նայուածքին մէջ։ Սիրելի Վարդուշ, կը յիշե՞ս ինչպէս միշտ քեզմէ կը խնդրէի որ Թումանեանի երգերը երգէիր որպէսզի կարենայի նկարել։

«Ագարակ մը - ինչպէս կը սիրեմ գետինը, հողը։ Ես կարօտ եմ մեր սիրելի հայրենիքի բնաշխարհին եւ ես միշտ գըրաւուած եմ Խորգոմի եւ Վանի գեղեցկութեամբ...։ Միշտ կ'երազեմ անոր մասին եւ կարծես մէջս գտնուող հայկական հին հոգի մը ձեռքս կը շարժէ ստեղծելու, մեր հայրենիքէն այնքան հեռու գըտնուելով, ձեւերը բնութեան զոր կը սիրէինք մեր Ատոյեաններու ընտանիքին, Խորգոմի պարտէզներուն, ցորենի դաշտերուն եւ այգիներուն մէջ...»։

(Ապրիլ 22, 1944)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9

MARDI
9 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.299 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.299

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԷ ԱՒԵԼԻ՝ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԻ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄ

Արդիւնքը, որքան ալ վերջնական բնոյթ չունենար Երկուշաբթի առտու, անակընկալ մը չէր, ոչ ալ կրնար մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուիլ: Արդարեւ վեր-ջին շաբաթներու ձեռք առնուած միջոցները, խստացած գրաքննութիւնը թոյլ չէին տար արդէն որ զինուորականներուն կողմէ (եւ համար) «չափի վրայ» պատրաստուած Սահմանադրութեան դէմ որեւէ պայքար տարուի: Պարզ էր որ հարկ էր քուէ տալ եւ միայն՝ այո՛ ըսել: Ինչ որ եղաւ: Ով որ փորձած է դէմ արտայայտուիլ, ձերբակալուած է: Օրինակ՝ նախարարապետ՝ Ուլուսուի Թիկնապահը, որ չէր վարանած հրապարակաւ յայտարարելու թէ «ո՛չ» քուէարկած է, ինքզինքը բանտը գտած է քիչ ետք:

Սաստիկ ցուրտ մը տիրած է Թուրքիոյ մէջ այս քուէարկութեան օրը, բայց եւ այնպէս ժողովուրդին 93%-ը քուէատուփ գացած է եւ 91%-ը գոնէ՝ այո՛ ըսած: Ասիկա կը նշանակէ թէ եօթը տարուան համար վաւերացուած է զինուորական իշխանութիւնը եւ Էվրէն կը դառնայ Հանրապետութեան օրինաւոր նախագահը: Ըստ նոր Սահմանադրութեան (տե՛ս «Յառաջ» Օգոստոս 6) տասը տարուան համար ալ, վերջ կը տրուի քաղաքական կուսակցութեանց:

Այս հանրաքուէին բուն պատասխանը այո՛ կամ ոչ ալ չէր պարզապէս, այլ՝ էապուլ (ընդունուած) կամ ռետ-եդիլմէկ (մերժուած): Մէկ թուղթին վրայ - ընդունուածին - բառը լման գրուած է. միւսին վրայ միայն՝ ռետ, միւս գիրերը չկան:

Անոնց որոնք կը մեղադրեն, զոր. Էվրէնն, մանաւանդ՝ Եւրոպացիներու, որ միանգամայն միութիւն կը հաստատէ կամ «կ'օրինականացնէ» պետական զինուորական հարուածը յետաձգելով ցնոր տնօրինութիւն ժողովրդավար վարչակարգի վերահաստատումը, Էվրէն կը պատասխանէ թէ Սեպտ. 12, 1980-էն առաջ, օրը՝ 25-30 մեռեալ կար Թուրքիոյ մէջ եւ, ինչպէս կ'ըսէր առջի օր, Պոլսոյ Թաքսիմի հրապարակը արտասանած նախավերջին ճառին մէջ.- «Անցեալին, հո՛ս, կարմիր դըրօշը կը ծածանէր եւ ոչ՝ Թուրքիոյ դրօշակը, Մարքսի եւ Լենինի նկարները կը ցուցադրուէին եւ ոչ՝ Աթաթիւրքի եւ նոյնիսկ այս հրապարակը պիտի վերամկրտուէր՝ Մայիս 1: Այդ օրերը անցան գացին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ սաստիկ աւեր գործեց Կիրակի օր, Ֆրանսայի հարաւ - արեւմուտքը: Հովը կը փչէր 160 քլմ. արագութեամբ արմատախիլ ընելով աւելի քան 100 ծառ, միայն Հեռոյի նահանգին մէջ :10 մեռեալ կար, արդէն, Երկուշաբթի առտու, տասնեակերով վիրաւորներ եւ հսկայ նիւթական վնասներ: Ամբողջ շըրջաններ զրկուած են ելեկտրականութենէ: Մոնփըլիէի շուրջը բնակիչները ջուր ալ չունին, ոչ ալ լոյս եւ հեռաձայն: Փալավասի 2500 բնակիչներու ոտքերը 40 սմ. ջուրի մէջ են: Մինչեւ Քանթալ եւ Լուառ վնասները մեծ են:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ իսրայելեան ուժերու ընդհ. հրամանատարը կը դրժէ նախարար Շարոնի բացատրութիւնը, ինչ կը վերաբերի Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդին: Ըստ իրեն իսրայելեան սպայակոյտի պետը գիտցած էր քաթայէպներուն, որ շարունակեն մաքրագործումի իրենց գործողութիւնը մինչեւ Շաբաթ առտու: Այս որոշումը տրուէր է նախորդ օրը, Ուրբաթ կէսօրէ ետք գումարուած ժողովի մը ընթացքին:

ՇԱՐՎԻԷՕ - ՓՈՆ ՏԸ ՇԵՐԻ

ՕԾՈՒՄ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՁԵՌԱՄԲ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ.Ի

×

ԼԻՈՆԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՆ. - Կիրակի, Նոյ. 7-ին, ժամը 9.30-ին հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. ընկերակցութեամբ Յակոբ Եպիսկ. Վարդնեանի, Գիւտ Եպիսկ. Նագդաշեանի, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի ինչպէս նաեւ քահանայ հայրերու, օծումը կատարեց նորակառոյց Ս. Նշան Եկեղեցւոյ, Շարվիէօ - Փոն տը Շերի:

Ներկայ էին Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Լուի Մեսմազ, Ցունաց առաջնորդը՝ Վըլասիոս Եպիսկ., Լիոնի Արքեպիսկոպոս տը Քուրթրէի ներկայացուցիչ՝ հայր Քըլեման, հայ կաթողիկէ համայնքին կողմէ Յովսէփ վրդ. Լեւոնեան, Բողոքականներու կողմէ՝ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան, ինչպէս նաեւ շրջանի քաղաքապետներ, Նահանգապետին փոխանորդը եւ խուռներամ բազմութիւն մը:

Երգեցողութիւնը կատարուեցաւ Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհ. Պէրպէրեանի:

Ծանօթ է որ եկեղեցւոյ շինութիւնը իրագործուած է շնորհիւ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի կարեւոր նուիրատուութեան: Նիւթական միջոցներու ստեղծման իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Ռոն - Ալփ շրջանի Հայութիւնը:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին թղթակցութեամբ:

ՍՊԱՆԻՈՅ համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը՝ Սանթիակօ Քառիլօ հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, վերջին ընտրութիւններուն իր կուսակցութեան ջախջախիչ պարտութենէն ետք: Գլխաւոր դէմքերէն էր «եւրոհամայնավարութեան», որ այս ձեւով հարուած մըն ալ կը ստանայ: Իրեն կը յաջորդէ Ժերարտօ Իկլեզիաս, 37 տարեկան, ցարդ Աստուրիներու կուսակցական քարտուղար:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ - ԳԵՐՄԱՆ երեք ուսանողներ իր ճամբէն շեղել տուած են Այերոֆլոթի օդանաւ մը եւ ստիպուած որ Թուրքիա իջնէ: Օդանաւին բուն գիծն էր՝ Նովոսիպիրսկ եւ Օտէսա ու իջած է Սինոփ, Սեւ ծովու վրայ Թրքական փոքրիկ նահանգիստ մը: Օդահէնները յանձնուած են Թուրք իշխանութեանց եւ քաղաքական ապաստան ուզած: Օդանաւը 42 ճամբորդ ունէր: Ուսանողներէն մէկը սկսած է սպառնալ զէնքով օդաչուին եւ այդ միջոցին է որ 3 հոգի վիրաւորուած է: Անգարայի խորհրդային դեսպանը դիմում կատարած է Թուրքիոյ արտաքին նախարարին որ Խորհ. Միութեան յանձնուին երեք օդահէնները:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 390 օտարականներ արտաքսելու որոշում տըւած է: Ասոնցմէ ոմանք անկանոն վիճակի մէջ են եւ արդէն իսկ սահմանագլուխ առաջնորդուած են, ուրիշներ ալ նման որոշումի ենթարկուած են, նկատի առնելով որ կը խանգարեն, աւելին՝ կը վտանգեն հանրային ապահովութիւնը:

ՄԱՌՇԷԻ համար խստակեցութիւնը տարբեր համ ունի, երբ զայն կիրարկողը Մօռուան է քան երբ Ժիսքարն ու Պառն են: Դէմ չէ, ինչպէս յայտարարեց Էռ - Թէ - Էլ-էն, գործատիրութեան «եղած նըւէրներուն», պայմանաւ որ ան ալ յանձնառու ըլլայ դրամագլուխ պառկեցնելու եւ գործ հայթայթելու: Առարկութիւն չունի, երբ Մօռուա խստակեցութեան մասին կը խօսի, որ Պառի թացանով (սօս) կամ Ժիսքարի թացանով չէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, տօնուեցաւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 65-րդ տարեդարձը, աւանդական տողանցքով: Բրեժնեւ խիստ ճառ մը խօսեցաւ Ուաշինկթընի դէմ, որու ազդարարութիւն մը ըրաւ:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ...

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԷՎԻՆԿԻՒԼԻԻ ՎԵՑ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Հոկտ. 26-ի մեր թիւով տուած էինք մանրամասնութիւնները Բենիամին Էվինկիւլիւի դատավարութեան, որ տեղի ունեցած էր Ռոթերտամի Ատեանին առջեւ Հոկտ. 23-ին: Դատախազութիւնը պահանջած էր ութ տարուան բանտարկութիւն: Յիշենք թէ Յուլիս 21-ին, չորս զինեալ երիտասարդներ կը կրակէին Թուրք հիւպատոս՝ Քէմալէթթին Տէմիրէրի կառքին վրայ, բայց հիւպատոսը յաջողած էր խոյս տալ, առանց իսկ վիրաւորուելու: Կրակը սակայն կը շարունակուէր հիւպատոսին հետեւող կառքին վրայ, ուր տեղ գրաւած էին հոլանտացի ոստիկաններ, որոնք իրենց կարգին կը փոխադարձէին եւ կը վիրաւորուէր - ու կը ձերբակալուէր - Բենիամին Էվինկիւլիւ, 22 տարեկան:

Հոկտ. 23-ի նիստին ընթացքին, պաշտպանութեան կողմէ վկայած էին մէթր Վոլֆ, Ժան - Մարի Գառզու եւ արծարծած Հայերու ցեղասպանութիւնն ու Թրք. ճնշումները: Վճիռը պիտի տրուէր տասնեւհինգ օր յետոյ: Ուրեմն այդ վճիռն է, որ տրուեցաւ, Շաբաթ առտու, Նոյեմբեր 6-ին: Ծանր պատիժ մը, անկասկա՛ծ, քանի Բենիամին Էվինկիւլիւ կը դատապարտուէր 6 տարուան բանտարկութեան: Այս պատիժը հիմնուած է հետեւեալ կէտերուն վրայ. - Բենիամինի դէմ նկատի կ'առնուի մեղսակցութեան յանցանք մը, հիւպատոսին մահափորձին արարքին մէջ: Նոյնն է պարագան հիւպատոսին կառքին վարորդին, որ, ի դէպ, հոլանտացի ոստիկան մըն էր: Երրորդ կէտն էր՝ հետեւող կառքին ոստիկաններուն վրայ կրակ բանալը: Հո՛ս, Բենիամին յանցաւոր չի նկատուիր որպէս ոստիկանները սպաննելու նպատակ ունեցող մէկը, այլ միայն սպառնալիքի փորձ ընող ոստիկաններուն վրայ: Մարդասպանութեան ամբաստանութեան հարցին մէջ, անպարտ կ'արձակուի: Զօրրորդ կէտը կը վերաբերէր զէնք կրելու հարցին, որ յանցանք է:

Դատարանը անհասկնալի կը գտնէ կապը 1915-ի ցեղասպանութեան եւ այսօրուան մահափորձերուն միջեւ, բայց կ'ընդունի որ ան հոգեբանական ազդեցութիւն կրնայ ունեցած ըլլալ ենթակային վրայ եւ ուրեմն անոր պատասխանատուութիւնը մեղմացած է: Ասիկա հիմնուած էր հոգեբոյժ փրոֆ. Տիթրիխի տեղեկագրին վրայ:

Վեց տարուան բանտարկութիւնը, անշուշտ ծանր պատիժ մըն է հայ երիտասարդին համար: Բայց յստակ է որ եւրոպական Պետութիւնները վճռած են որեւէ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» չտեսնել Հայերու հակաթուրք ահաբեկումներուն մէջ եւ միայն մէկ տեսակ ահաբեկչութիւն տեսնել ու ամէն գնով պայքարիլ անոր դէմ: Մնաց որ հոլանտական հանրային կարծիքն ալ շատ բան չի գիտեր հայկ. հարցին մասին եւ հաւանաբար աւելի ծանօթ է Թուրքերուն, քանի անոնք ստուար գաղութ մը ունին, հոն, իրենց աշխատաւորներով:

Մինչ այս վճիռը կ'արձակուէր, դատարանին առջեւ 60 - 70 Թուրքեր ցոյց մը կը կատարէին, պաստառներով, ուր կը բողոքէին հոլանտական հեռատեսիլին «հասկացողական» դիրքին դէմ Հայերու նկատմամբ եւ կ'այպանէին հայ ահաբեկիչները:

Բենիամին Էվինկիւլիւի պաշտպան փաստաբանը վերաքննութեան դիմած է: Ըստ հոլանտական դատական օրէնքներուն, առնուազն 3 - 4 ամիս հարկաւոր է, այդ վերաքննութեան համար:

× Երկուշաբթի, Նոյ. 8-ին ՒՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԷՐԸԼՏԸ քանի մը տողով արձագանգ կ'ըլլար տրուած վճիռին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՀՈԿՏ. 26 / ՆՈՅԵՄ. 1)

ԵԱՐՈՍԼԱՒ ՀԱՇԵԿԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Յովհաննէս Յարութիւնեան հայերէնի թարգմանած է չեխ գրող Եարոսլաւ Հաշեկի յիսունէ աւելի ընտիր պատմուածքները եւ անոր մասին յուշագրութիւններ, որոնք լոյս տեսած են առանձին հաւաքածոյով: Հեղինակի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ Հայաստանի մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ իր կեանքին ու գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւն մը: Յովհաննէս Յարութիւնեան չեխ - հայկական գըրական կապերու մասնագէտ է, թարգմանիչ եւ բանաստեղծ: Ան, շնորհիւ իր թարգմանութիւններուն, Հայաստանի ընթերցողներուն ծանօթացուցած է չեխ գըրողներու գործերը:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵԼԿՐԱՏ

Հայաստանի արհեստակցական միութիւններու խորհուրդի նախագահ Լեւոն Սահակեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը գացած է Պելկրատ եւ հանդիպում ունեցած տեղւոյն արհեստակցական միութեան խորհուրդի պատասխանատուներուն հետ, ծանօթանալով անոնց գործունէութեան:

ՀՈՂԻՆ ՄԷՋ ԽՈՆԱՒՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԵՂԱՆԱԿ ՄԸ ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ

Հողին մէջ խոնաւութիւնը երկար պահպանելու յատուկ եղանակ մը մշակած են հայ գիտնականները: Այդ եղանակը չի պահանջեր որեւէ ջրաշինարարական աշխատանք տանիլ կամ լուրջ յատկացումներ ընել: Բոյսերը անհրաժեշտ քանակութեամբ կենսատու հեղուկով ապահովելու համար կը բաւէ դաշտերը հարստացնել ... հրաբխային ապարներով: Երեւանի քարի եւ կայծքարի հիմնարկի աշխատողները, որոնք կատարած են փորձերը, փաստած են, որ ծակոտկէն քարանիւթերը, ինչպէս՝ տուֆը, պեմզան, խարամը, գտնուելով հողի մշակուող շերտին մէջ, շատ կը բարձրացնեն ռոգման ցուցանիշները: Գիտնականները բացայայտած են բնական շինանիւթերու կուտակիչ յատկութիւնները, պարզած՝ որ բազմաթիւ մանրագոյն ջրամբարներէ եւ ջրանցքներէ բաղկացած ցանցերու մէջ, որոնցմով օժտուած են փխրուն ապարները, ջուրը մնայուն կերպով կը գտնուի շարժման մէջ: Անոր շնորհիւ աճեցուող մշակոյթները կը սնանին առանց արգելքի եւ ամբողջութեամբ կ'օգտագործեն խոնաւութիւնը:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Ա.

Այս տարուան Հոկտեմբեր ամսոյն առաջին տասը օրերու ընթացքին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցան երեք հանդիսութիւններ, որոնք պատմական ըլլալէ զատ՝ մեծ խանդավառութեան եւ բացառիկ ուրախութեան առիթներ եղան ոչ միայն Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ Միաբանութեան, այլ նաեւ Հայաստանի մտաւորականներուն եւ ժողովուրդին համար։

Անոնցմէ առաջինն էր Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան 27-րդ տարեդարձը։

Երկրորդը՝ ազգային մեծ բարերար՝ Տէր եւ Տիկին Ալեք եւ Մարի Մանուկեանի նուիրատուութեամբ կառուցուած Գանձատան բացումը։

Երրորդը՝ Վանեցի թեհրանաբնակ Տէր եւ Տիկին Միհրան Բուխարեանի նուիրատուութեամբ շինուած անմահն Խրիմեան Հայրիկի պատմական «Երկաթեայ Շէրեփ»ը խորհրդանշող Աղբիւր - Ցուշարձանի բացման յուզիչ արարողութիւնը։

Այս հանդիսութիւններուն մասնակցելու համար Էջմիածին փութացած էին բազմաթիւ պատգամաւորներ եւ այլ անձնաւորութիւններ արտասահմանէն։ Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ՝ Տ. Վաչէ Արքեպիսկ. Յովսէփեան եւ Թեմերու Առաջնորդներ։

Առաջին խումբը որ Երեւան հասաւ ամսուն սկիզբը՝ նոյն ինքն Տէր և Տիկին Մանուկեան էին իրենց խումբով, ինչպէս նաեւ Տիթրոյթ քաղաքի հոգեւոր հովիւ՝ Փառէն Ծ. Վրդ. Աւետիքեան եւ Սուրբ Ներսէս Շնորհալի Դպրեվանքին Տեսուչ՝ Արշէն Վրդ. Այվազեան եւ այլ ազգայիններ, որոնք օդակայանին մէջ դիմաւորուեցան Հայրապետի ներկայացուցիչներուն, Կրօնից Խորհուրդի Նախագահ Պ. Ռուբէն Պարսամեանէ եւ Սփիւռքի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի Նախագահ՝ Պ. Վարդգէս Համազասպեանի եւ իր գլխաւոր գործակիցներուն կողմէ։ Հետզհետէ սկսան հասնիլ նաեւ ուրիշ գաղութներէ ներկայացուցիչներ, ինչպէս հեռաւոր Աւստրալիայէն, Արժանթինէն, Պրազիլէն, Գանատայէն, Պելժիայէն, Ֆրանսայէն։

Վերջին պահուն նաեւ Պէյրութէն հասաւ խումբ մը՝ առաւելաբար Հ. Բ. Ը. Միութեան ղեկավարներէն, որոնց ժամանումը ամէնուն ուրախութիւն պատճառեց, որպէս նախանշան Լիբանանի տխուր դէպքերու բարելաւման եւ խաղաղութեան ու ապահովութեան հաստատման։

Նկատի ունենալով որ երեք գլխաւոր հանդիսութիւնները վերապահուած էին ծրագրի վերջին օրերուն, առաջին օրերը յատկացուեցան կարգ մը պաշտօնական ընդունելութիւններու։

Առաջին օրն իսկ բոլոր հիւրերը ներկայացան Վազգէն Հայրապետին ընդունելու անոր օրհնութիւններն բարի գալըստեան մաղթանքներով։

Յաջորդ օրը, վարչապետը ընդունեցաւ Հայրապետը, որուն կ՚ընկերանային Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արքեպիսկ. Մանուկեանը եւ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին Առաջնորդը՝ Թորգոմ Արքեպիսկ. Մանուկեան եւ Ալեք Մանուկեանն ու իրեն ընկերացող իր գործակիցները։

Ընդունելութիւնը շատ հաճելի եւ մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ ընթացաւ։ Վարչապետը շնորհաւորական սրտագին խօսքեր ըրաւ Վազգէն Հայրապետի գահակալութեան առթիւ, նաեւ գնահատական խօսքեր՝ ուղղուած Ալեք Մանուկեանի, արտասահմանի մէջ կատարած իր ազգօգուտ գործունէութեան, եւ Հայաստանին բերած իր եւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեան համար, յիշատակելով մասնաւորաբար Էջմիածնի մէջ նոր կառուցուած Գանձատան հոյակապ շէնքը։

Հայրապետը շնորհակալութիւն յայտնեց Վարչապետին՝ այս սիրալիր ընդունելութեան համար, նաեւ Հայաստանի կառավարութեան՝ անոր ընձեռած բոլոր դիւրութիւններուն համար։

Բաց աստի, կառավարութեան կողմէ Կրօնական Գործերու Խորհուրդի Նախագահութիւնը Հրազդան հիւրանոցի սրահին մէջ ճաշ մը տուաւ Վազգէն Ա.ի գահակալութեան 27-րդ տարեդարձին եւ ի պատիւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեանի ու անոր գործակիցներուն։

Ներկայ էին պետական անձնաւորութիւններ, մտաւորականներ եւ հոգեւոր դասը։ Ողջոյնի խօսք ըրաւ կրօնից նախարար՝ Պ. Ռուբէն Պարսամեան։ Խօսք առին Հայրապետը, Պ. Ալեք Մանուկեան, հոգեւորականներուն կողմէ՝ Սերովբէ Արք. եւ ի դիմաց հիւրերուն՝ Պ. Հայկաշէն Ուզունեան։

Նման ընդունելութիւն եւ մասնաւոր ճաշ տրուեցաւ նաեւ Սփիւռքի Կոմիտէի կողմէ, ուր Պ. Վարդգէս Համազասպեան ներկայացուց Ալեք Մանուկեանը, որպէս Բարեգործականի երկարամեայ եւ արդիւնաշատ նախագահ եւ մեծ բարերար։ Խօսք առին նաեւ Թորգոմ Արքեպիսկ., Սիլվա Կապուտիկեան, Գէորգ Էմին եւ Ալեք Մանուկեան, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Հ. Բ. Ը. Մ.ի եւ իրեն եղած գնահատական խօսքերուն, աւելցուց.–

«Կան նաեւ բազմաթիւ ուրիշ կազմակերպութիւններ, որոնք նոյնպէս կ՚աշխատին ազգապահպանումի համար։ Եթէ հնարաւոր ըլլայ յաջորդ քանի մը տարիներուն այս բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ հոսանք մը կազմակերպել՝ որդեգրելով Սփիւռքի հայապահպանութեան որոշակի ծրագիր մը, այնպէս որ բոլոր միութիւնները լրացնեն միմիանց գործը, իւրաքանչիւրն իր կարողութեան չափով, մեր կարծիքով Սփիւռքի գոյատեւման, հայապահպանութեան ի խնդիր ճիգերն ու միջոցները աւելի կ՚արդիւնաւորուին այս ձեւով։ Որովհետեւ ազգապահպանման գործը Սփիւռքի մէջ հետզհետէ աւելի կը դժուարանայ։ Հին սերունդը կամ արդէն մեկնած է այս աշխարհէն, կամ ալ հեռանալու վրայ է։ Այս սերունդը հոգեկան ուրիշ կերտուածք ունէր, ամուր կապուած էր իր հայրենի հողին, աւանդութիւններուն, լեզուին։ Եղեռն տեսած, ցաւ ու տառապանք տեսած սերունդ էր։ Դժբախտաբար նոր սերունդը հայրենի հողէն հեռու մեծցաւ եւ հին սերունդի պէս չի զգար զայն։ Բայց մենք կարելին կ՚ընենք նոր սերունդը մեզի հետ պահելու, մանաւանդ զայն ներկայ եւ ապագայ Հայաստանի համար պահելու ի խնդիր»։

Այս ընդունելութիւններէն զատ միւս օրուան հիւրերը պատեհութիւնն ունեցան այցելել Հայաստանի պատմական ու տեսարժան վայրերը, ինչպէս՝ Հռիփսիմէ եւ Գայեանէ Եկեղեցիները, Գառնի, Գեղարդ եւ Խոր Վիրապ ու Հաղարծին, նըմանապէս Մատենադարան, Պետական Պատկերասրահն ու Թանգարանը եւ Սարդարապատ։

Օր մըն ալ Միաբանութեամբ եւ Ուխտաւորներու խումբով, գլխաւորութեամբ Հայրապետին, յարգանքի այցելութիւն մը տրուեցաւ Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի Ցուշարձանին։ Հոգեհանգստեան պաշտօնի կատարմամբ արարողութիւնը վերջ գտաւ։

Գլխաւոր հանդիսութիւնները վերապահուած էին վերջին երեք օրերուն, որոնցմէ առաջինը՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի գահակալութեան 27-րդ տարեդարձն էր, որ սովորաբար կը կատարուէր Սեպտեմբերի վերջին Կիրակին եւ այս տարի մասնաւոր կերպով յետաձգուած էր Հոկտեմբերի 10-ին, միատեղելու համար բոլոր հանդիսութիւնները։

Հոկտեմբեր 10-ին, Կիրակի օր, Ամենայն Հայոց Հայրապետը մատոյց պատարագը՝ ի ներկայութեան խուռն բազմութեան եւ բոլոր հիւրերուն։

Վազգէն Ա. իր քարոզին բնաբան ընտրած էր «Լուսովդ քով Քրիստոս ամենեքեան լուսաւորեցաք» խօսքը, ներկայացնելով Քրիստոսի բերած լոյսին բարիքները մարդկութեան եւ մասնաւորաբար հայ ժողովուրդին, որուն ազդեցութեամբ անիկա ստեղծեց իր Մշակոյթն ու Արուեստները եւ կերտեց իր ուրոյն նկարագիրը։

Պատարագի երգեցողութիւնները կատարեց Մայր Տաճարի երգչախումբը, առաջնորդութեամբ խմբավար՝ Խորէն Մէյխանաճեանի՝ խմբավարին կողմէ յօրինուած բոլորովին նոր եղանակներով։ Այս գործը կարգ մը յաջող կտորներ ունենալով հանդերձ, անոր կը պակսէր մեր եկեղեցւոյ հին եւ աւանդական դրոշմն ու շունչը, եւ աւելին՝ անիկա արդիական եւ նոր եղանակներու ազդեցութեան տպաւորութիւնը կը թողուր։ Աւելորդ է ըսել թէ առ հասարակ ժողովուրդի ականջին խորթ կը հնչէր այդ եղանակը։ Ցամենայն դէպս, մասնագէտներն ու ժամանակն է որ պիտի վճռեն թէ այս նոր յօրինուած պատարագը պիտի պաշտօնականանա՞յ՝ Եկմալեանի, Կոմիտասի եւ Չիլինկիրեանի պատարագներու կարգին անցնելու համար։ Այնպէս ամբողջ արարողութիւնը խորհրդաւոր եւ տպաւորիչ էր։

Ցաւարտ պատարագի Վեհարանին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, ուր յանուն Միաբանութեան, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի ատենապետ՝ Սիոն Արքեպիսկ. Մանուկեան շնորհաւորեց Հայրապետը, ներկայացնելով Անոր 27 տարիներու արդիւնաշատ գործունէութիւնը։ Խօսք առին նաեւ Ալեք Մանուկեան, կրօնից նախարար Պ. Ռուբէն Պարսամեան եւ ուրիշներ։ Այս ճաշին ներկայ էին ամբողջ հիւրերը եւ կարգ մը պետական պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Երկուշաբթի օր, Հոկտեմբեր 11-ը յատկացուած էր նոր կառուցուած գանձատան բացման։

Երեկոյեան ժամը 16.30-ին, ամբողջ միաբանութիւնն ու հիւրերը, գլխաւորութեամբ Հայրապետին, թափորով առաջնորդուեցան նորաշէն գանձատան առջեւ, ուր կը սպասէին հինգ հարիւրէ աւելի մասնաւոր հրաւիրեալ անձնաւորութիւններ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւ պետական անձնաւորութիւններ։

Գանձատունը կառուցուած է Վեհարանի աջին՝ պարտէզներու խորքին։ Վաթսուն մեթր երկարութեամբ եւ քսան մեթր լայնքով, ճարտարապետութեամբ՝ Պ. Պաղտիկ Արզումանեանի եւ անմիջական հսկողութեամբ Պ. Արծրուն Գալիկեանի։ Գործածուած է Հայաստանի կարմրաւուն Տուֆ քարը։ Իրապէս գեղարուեստական եւ շքեղ շէնք մըն է, հոյակապ եւ սիւնազարդ մուտքով, խոյակները զարդարուած հին հայկական զարդաքանդակներով։ Իսկ ներսի սրահները սալահատակուած են իտալական եւ հայկական մարմարներով։ Շէնքի ճակտին քանդակուած է հետեւեալ արձանագրութիւնը.– ԳԱՆՁԱՏՈՒՆ ԱԼԵՔ ԵՒ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ»։

Գանձատան այս շէնքը ոչ միայն Էջմիածնի՝ այլ նաեւ ամբողջ Երեւանի գեղեցկագոյն շէնքերէն մէկը կարելի է նըկատել։

Շէնքի մուտքին կապուած էր ժապաւէն մը, որ Վազգէն Ա. ու բարերարը ներկաներու ծափողջյններուն մէջ կտրեցին եւ հանդիսականները մուտք գործեցին շէնքէն ներս։

Կրօնական օրհնութեան արարողութենէ մը յետոյ, Վազգէն Ա. հետեւեալ խօսքը արտասանեց.–

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

(Մնացեալը Յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱՆՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Բայց ի՞նչ հարկ երկարել այդ անխառնակ պատմութիւնը։ Քանի սաստկացաւ անգործութիւնը, նոյնքան Անժէլ դարձաւ քմահաճ, անզգայ ու անտանելի։ Երբ Արշաւիր տունը մնալ կը ստիպուէր, Անժէլ կը բացակայէր ամբողջ օրը, ու շատ ուշ կը վերադառնար։ Չէր ալ հանդուրժեր ոչ մէկ հարցումի, դիտողութեան։

Այսպէս թիւրիմացութիւնը սաստկացաւ. ամէն առիթ, անմեղ բառերն անգամ լայնցուցին զիրենք բաժնող վիհը։ Թաքուն ակնարկութիւնները, վերածուեցան բացայայտ յանդիմանութեան։ Ալ երկուսով կեանքը նոյն յարկին տակ բռնազբօսիկ, կեղծ ճիգ մը կը դառնար։

Անժէլ թէեւ անհամբեր, բայց կը շարունակէր իր աւելորդ, անիմաստ գոյութիւնը Արշաւիրի կողքին. անշուշտ, նախքան վերջնական խզում մը, ան կը ջանար ապահովել հաստատուն կռուան մը, նոր ծանօթութիւն մը, նոր կապ մը...

Ժագօ՞ն ... փոյթն անգամ չէր. անիկա բառ մըն էր աւելի քան պարտականութիւն մը. պիտի ըսէիք գրեթէ կ՚անարգէր զայն իրրեւ իր ոտքերուն կապուած շղթայ։

Մէկ լռեց, երկու լռեց Արշաւիր, իր համբերութեան սահմանէն ալ անդին, բայց վերջապէս պոռթկաց։ Արդէն վերջին օրերը անիկա սովորականէն աւելի ինքզինքը յոգնած կը զգար. այդ մտահոգ, կեղծապատիր կեանքը, առ լըռճուկ կնոջ սինլքոր սանձարձակութիւնը զինքը շատ աւելի կը մաշէին քան որեւէ ծանր աշխատանք, քան անգործութեան սպառիչ հոգը։ Պէտք էր վերջ տալ այդ երկդիմի կացութեան։

Ահա նախընթաց առաւօտ Արշաւիր խօսած էր կտրուկ, անվերադարձ բառեր։

– «Ի՞նչ էր անոր բռնած սա ճամբան... սա բացակայութիւնները, իր ամբարտաւան յոխորտանքը ի՞նչ կը նշանակէին... Մինչեւ ե՞րբ անիկա պիտի շարունակէր իր չնական խաղը մութին մէջ, իր կռնակէն, թերեւս իր պատուոյն հետ ... Լկտիօրէն անիկա բռնած է ճամբայ մը, որ բնաւ վայել չէ եթէ ոչ մարդու կապուած կնոջ մը, գոնէ երիտասարդ մօր մը ... Չէր խնայեր իր երիկ մարդու զգացումներուն, չէր խնայեր իր արժանապատուութեան, գէթ զգացուէր սա աւի մը անմեղութեան առջեւ որ- ի՜նչ հեգնանք - իր միսէրէն փրթած է ... բայց ո՛չ ... անիկա արժանի իսկ չէ մայր կոչուելու պատուին ... Գլուխը քարը ... դուռը բաց է ... համմէ՛ նայինք ... երթայ բարի ... Un point, et c'est tout » ...

Հանդարտ ու վճռական թօնով մը ըսկըսած էր այս ամէնը Արշաւիր։ Անժէլ յանկարծակիի եկած էր անոր անվրդով, հաստատակամ երեւոյթին առջեւ կորսընցուց Ֆրանսուհին իր պաղարիւնը։ Ճիշդ է, դեռ կը վարանէր, մեկնելու բաւէն հասած չէր նկատեր, բայց այլեւս երկընտրանքի մը առջեւ չէր որ դրուած էր, այլ դատակնիքի մը. անդառնալի որոշում մը կը պարտադրուէր իրեն։

Ալ ինքզինքէն դուրս ելաւ, սկսաւ լեզուին տալ, զորս դու պատուիրեցեր. «ինք զի՜ջէ՛ր օտար, դաժհիկ կեղտոտի մը հետ ապրիլ ... ինք անոր համար չո՛րս տարի իր քէյֆը զոհէր ... եւ ան դրան ճամբան ցոյց տար իրեն ...
Je ne demande pas mieux... Ce n'est pas l'homme qui me manque!..»

Արշաւիր թողած էր որ իր ժահրը դուրս տայ. հանդարտօրէն շարունակած էր ընթերցում մը։

Կինը, ժողված էր ինչ որ կը մնար իրմէ, - ձեռքի պայուսակ մը, արդուզարդի սրուակներով, - «չրա՛խ» ... քաշած էր կատաղօրէն դուռը կռնակէն ու մեկնած էր ...

Ու ահա ամէնը։

Արշաւիրի ականջին մէջն էր տակաւին մեկնող կնոջ ոտնաձայնը որ կը նուաղէր սանդուխին ի վար, իր սրտին վրայէն տանելով, թեթեւցնելով մղձաւանջ մը ...

Արշաւիր տակաւին կը թերթատէ ալպոմը, եւ իր մտածումը, երբ միջանցքէն իր դրան մօտեցող քայլեր զինքը սթափեցուցին։

. . . .

Շաբաթ երեկոյ գործէն վերադարձին Գոհարիկ հանըմ իմացած էր Անժէլի մեկնումի լուրը։ Կարծես իրեն աւետիք տրուեցաւ թէ իր տղան բանտէն ազատած է կամ փրկուած՝ հիւանդութենէ մը։

(Շար 8)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔ

Գարուն ամսագիրին թղթակիցը յատուկ հարցազրոյց մը կ՚ունենայ Բարձրագոյն եւ Միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարար Լ. Ղարիբջանեանի հետ: Այս վերջինը գոհունակութեամբ կը մատնանշէ վերջին տասնամեակներուն արձանագրուած յաջողութիւնները: Կ՚ըսէ, թէ այդ ժամանակաշրջանին Բուհերը, այսինքն՝ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւնները, 200·000 մասնագէտներ կը պատրաստեն: Փաստօրէն այս վերելքը ճապաւոլուի տուեալ ժամանակամիջոցին: Այսպէս, Հայաստանի մէջ է, որ իրենց ուսումը կը ստանան հայ դրագէտներուն 86, գիտնականներուն՝ 88, երգահաններուն՝ 93 եւ դասախօսներուն՝ 86 տոկոսը: Աւելին, Հայաստան, որուն դաւակները առաջ կ՚երթային արտասահման ուսանելու, ներկայիս մասնագէտներ կը պատրաստէ 32 օտար երկիրներու ուսանողներու:

Բարձրագոյն կրթութեան չափանիշով, Հայաստան Խորհ. Միութեան ընդհ. միջինէն բարձր պատկեր կը պարզէ, ներկայացնելով 143 հոգի հազար աշխատողի վրայ: Նոյնպէս, հազարի հաշուով կը գերազանցէ շատ մը երկիրներ, որոնց կարգին յառաջդիմած եւ ճարտարարուեստականացած:

Իրաց այս վիճակին մէջ, պարզ է, որ նորանոր ճիւղեր կը հաստատուին, իբրեւ ուսման մարզ: Նախարարը կը թուէ զանոնք: Բազմարուեստից մէջ այս ուսումնական տարեշրջանին կը սկսին գործել ինֆորմացիոն չափիչ տեխնիկա, իսկ Հողովրդական տնտեսութեան Հիմնարկութեան մէջ՝ Աշխատանքի կազմակերպում եւ նորմաւորում զուտ մասնագիտական բաժինները: Առանձին ճիւղ կը դառնայ Պետական Համալսարանին պատմութեան Լսարանը, փաքիլթէն, դառնալով փիլիսոփայական եւ ընկերաբանութեան ճիւղ: Նախարարը կ՚աւելցնէ, թէ Բուհերը ոչ միայն ուսումնական հաստատութիւններ կը մնան, այլեւ կը վերածուին գիտական կեդրոններու. արդարեւ, հոն կը կատարուին գիտա - հետազօտական աշխատանքներ, արձանագրելով մեծ յաջողութիւններ բնախօսութեան, աստղագիտութեան, մեքենագիտութեան, ընկերային գիտութիւններու մարզերուն մէջ, յատկապէս՝ հայագիտութեան, քիմիագիտութեան եւ կենսաբանութեան, ինչպէս՝ նաեւ այլ մարզերուն մէջ: Մեծ ծաւալ կը ստանան արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններուն ապսպրանքներուն հիման վրայ կատարուող գիտական աշխատանքները: Անկէ զատ, արտադրութեանց սահմանուած ձեռնարկութիւններուն եւ Բուհերուն մէջ կը հիմնուին ամպիոններ կամ անոնց մասնաճիւղերը: Ասոնք խթան կը հանդիսանան քատրերու որակին բարձրացումին, ինչպէս նաեւ ուսումին եւ արդիւնաբերութեան միջեւ հետզհետէ ընդարձակուող կապին:

Գարունի ամսագիրին թղթակիցը հարցումի ձեւին տակ դիտել կուտայ, թէ բատ խնամքով պահուող դիւաններու փաստաթուղթերուն, Երեւանի Համալսարանը եւ յետագային առոր կողքին հաստատուած կրթական օճախները անբարենպաստ պայմաններու տակ կ՚աշխատէին տասնամեակներ առաջ: Օրինակ, Համալսարանին նոր բացուած բժշկական Լսարանին մէջ, դասերը տեղի կ՚ունենային կոտրած ապակիով ծխացող լամպերու լոյսին տակ: Մինչդեռ, ներկայիս, մեր Բարձրագոյն Ուսումնարանները օժտուած են արդիական պայմաններով:

Նախարարը կարեւոր տուեալներ կը հայթայթէ նախ ըսելով, թէ վերջին վեց տարիներուն Բուհերուն վրայ կը ծախսուին 15 միլիոն ռուբլի: Կը շինուի Համալսարանին նոր մասնաշէնքեր, կը կառուցուի 14 յարկանի շէնք մը Բազմարուեստից Հիմնարկութեան համար: Կը կառուցուին համապատասխան Հիմնարկութեան Լենինականի եւ Կիրովականի մասնաճիւղերուն շէնքերը: Կիրով փողոցին մէջ կը կառուցուի տրանսպորտային, իսկ բուսաբանական հանրապարտէզին մէջ ելեկտրատեխնիկական փաքիլթէներուն շէնքերը: Զանգու ձորին մէջ ալ գեղարուեստական - թատերական հիմնարկութեան նոր կառոյցը:

Ներկայ, ընթացիկ հնգամեակին համար կը նախատեսուի Լենինականի Բազմարուեստից մասնաճիւղին կողքին հաստատել մասնագիտական հիմնարկութիւն մը՝ նպատակ ունենալով ճարտարապետական քատրերու պատրաստութիւնը թեթեւ եւ սնունդի արդիւնաբերութեանց համար: Երեւանի բուսաբանական պարտէզին մօտերը վերջ գտնելէ ետք Բազմարուեստիցին համալիրին կառուցումը. ուսանողութեան թիւը՝ 22·000-էն աւելի. ռատիօ - թեքնիքի ճիւղը կ՚ունենայ իր առանձին բաժինը:

- Շինարարութիւնը վատ չի ընթանում, թէպէտ անելիքները էլ շատ են»:

Գարունի թղթակիցը կարեւոր հարց մըն ալ կ՚արծարծէ, այն է՝ լեռնային եւ նախալեռնային շրջաններու բնակչութեան դէպի քաղաքները խուժելու խնդիրը: Մասնագէտներուն կողքին, աւելցնենք, որ մտաւորականներ եւ գրագէտներ հըրապարակ կը նետեն այս հարցին լուծումը, որովհետեւ, երիտասարդները, անոնց հետեւելով նաեւ անոնց ծնողքները կը լքեն իրենց գիւղերը եւ կը հաստատուին մեծ քաղաքները, յատկապէս Երեւան: Արդիւնքը բացասական անդրադարձումներ կ՚ունենայ, քանի լքուած գիւղերուն տեղ ընդհանրապէս Ազրբէջանցիներ եւ Քիւրտեր կը բնակին, որով հայահոծ շրջաններ կը դատարկուին: Գարունի թղթակիցին հարցումը, առանց այս մանրամասնութիւններուն մէջ մըտնելու, կը գտնենք շատ տեղին եւ կարեւոր: Ցամենայն դէպս, շատեր կ՚առաջարկեն Բուհերու մասնաճիւղեր եւ մասնագիտական վարժարաններ հիմնել հեռաւոր վայրերուն մէջ, որպէսզի երիտասարդութիւնը քաղաք չխուժէ:

Նախարարը պատասխանելով տրուած հարցումին, դիտել կուտայ, թէ ներկայիս այդպիսի ծրագիր գոյութիւն չունի: Կրթական օճախներ ստեղծելու աշխատանքը բարդ խնդիր մըն է եւ կը կարօտի երկար ժամանակամիջոցի: Աւանդութիւններ, պէտք է ստեղծուին, կ՚ըսէ ան եւ ապա կ՚աւելցնէ. - Ի վերջոյ ինչո՞ւ շրջաններէն երիտասարդներ չգան մայրաքաղաք ուսանելու, ինչո՞ւ անոնք շըփում չունենան մայրաքաղաքին մշակութային կեանքին հետ: Մասնագիտական դպրոցներ հիմնելու խնդիրը բոլորովին տարբեր է, կ՚ըսէ Նախարարը: Վերջին տարիներուն նոր տեխնիկումներ բացուած են Սիսիան, Մարտունի, Շամշադին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ո՞Վ ԱՂԱՐՏԱԾ Է ՀԱՎԱՅԻՆ

Սխալ է այն կարծիքը, թէ մինչեւ գաղթավայրի վերածումը Եւրոպացիներուն կողմէ, Հավայի անեղծ մնացած դրախտավայր մը եղած է: Այլ խօսքով՝ եւրոպացի գաղթատէրերն են, որ բացառաբար աղարտած են Խաղաղականի այս մեծ կղզիին բնաշխարհը:

Այս եզրակացութեան յանգած են, տասը տարուան երկար եւ մանրազնին հետազօտութիւններէ ու քննութիւններէ ետք, ամերիկեան Սմիթսընեան Հիմնարկութեան երկու գիտնականներ՝ Ս. Օլսըն եւ Հ. Ճէյմս:

Համաձայն գիտնականներուն կատարած քննութեան, Փոլինեզիացիները, մինչեւ նաւապետ Ճէյմս Քուկին կղզիին յայտնաբերումը 1778-ին, արդէն աւերած էին բաւականաչափ հողատարածութիւններ, ինչպէս նաեւ անհետացնելու սահման հասցուցած էին 39 այլատեսակ թռչուններ, կղզիին բազմազան թռչուններուն մօտաւորապէս կէսը:

Արդարեւ, երեւան հանած են 74 տեսակ թռչուններու բրածոներ, որոնց միայն քանիէն նոյնատեսակները կարելի է գտնել ներկայիս կղզիին մէջ: Հնագարեան մոխրակոյտեր, Ք. Ե. 400-էն 600, երբ Փոլինեզիացիները հաստատուած են հոն, ի յայտ բերած են ածխացած ոսկորներ անհետացած թռչուններէն ոմանց: Ասոնք հաւանաբար որսի թիրախ դարձած են առաջին անգամ կղզին յայտնաբերող Փոլինեզիացիներուն կողմէ: Ընդհանրապէս թեւերու ի վիճակի չեղող սագեր եւ բուեր եղած են:

Բայց միայն որսորդութեան պէտք չէ վերագրել անհետացած թռչուններուն պարագան: Շատ հաւանական է, որ մշակելի դաշտեր հաստատելու համար նոր եկողները անտառներ այրած են, մասնաւորաբար դաշտավայրերու շրջաններուն մէջ:

Ճէյմս Քուկի, Ճէյմս Քինկի եւ Ճորճ Վանքուվըրի օրագրութիւնները ցոյց տուած են, թէ անտառներու լայն տարածութիւններ ծառազուրկ դարձած են կղզիին բնակիչներուն կողմէ՝ զանոնք մըշակութիւններուն օգտագործելու նպատակով:

Եւրոպական գաղթատիրութեան երկու դարերու ժամանակաշրջանը, իր կարգին, իր աւերները գործած է, քանի տասնեակ մը աւելի այլատեսակ թռչուններ անհետացած են: Այլ խօսքով մնացածներուն մէկ երրորդը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇ - ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆՑԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ

ԱԹԷՆՔ.- Կազմակերպութեամբ Աթէնքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ կոկիկ հասարակութեան ներկայութեան, Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ազգ. Առաջնորդարանի սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ Յուշ - Երեկոյթ մը, նուիրուած Մեծի Տանն Կիլիկիոյ երանաշնորհ Հայրապետ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեանցի վախճանման 30-ամեակին, նախագահութեամբ Թեմակալ Առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեանի:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Վարուժան Նիկոլեան, նախ պարզելով հաւաքոյթի տուն տուող պատճառը եւ արագ ակնարկով ներկայացուց երանաշնորհ հայրապետը եւ հայ մշակոյթի բազմերախտ վաստակաւորը, որ հայրենի հողէն ու քարէն, մանրանկարչութենէն ու մատենագրութենէն բխող ոգիին հետ նոյնացած մարդը եղաւ ու անձնական հաղորդութեան ճամբով պարզ մարդերու շրթներէն քաղելով հայ պատմութիւնը եւ զայն իր անձին էութեան հետ խառնելով յանձնեց թուղթին, խոր ապրումով: Ապա Կարօ Վասիլեան գրաւոր կերպով ներկայացուց երանաշնորհ Հայրապետին կենսագրական գիծերը հանգրուան առ հանգրուան մինչեւ իր աւեհեր կեանքի վախճանը: Հուսկ եկեղեցւոյ Դպրաց - Դասը, ղեկավարութեամբ՝ Նիկոլեանի խմբերգեց «Որք զարդարեցին» շարականը, որմէ ետք Վարագ քհնյ. Յովսէփեան խնամուած դասախօսութեամբ մը ներկայացուց «Եկեղեցւոյ, Հայրենիքի եւ Մշակոյթի Մարդը եւ Արուեստագէտը Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի մէջ» նիւթը, եւ ծանրացաւ ի մասնաւորի երանաշնորհ Հայրապետի արուեստի բնագաւառէն ներս իրագործած ստեղծագործ աշխատանքին եւ կատարած ուսումնասիրութիւններուն, որպէս վերլուծող, դասաւորող, համադրող եւ ամբողջականութիւններ կառուցանող միտք:

Դասախօսութենէն ետք, Դպրաց - Դասը խմբերգեց «Ով Հայոց աշխարհ»ը, ապա Կարօ Վասիլեան կատարեց յաջորդական քանի մը դրուագներու ընթերցումը՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կեանքէն վերցըւած, որմէ յետոյ խօսք առնելով Առաջնորդ Սահակ Արք., նախ իր գնահատանքը յայտնեց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան այս գեղեցիկ Յուշ - Երեկոյթի կազմակերպման համար, ապա խոր յուզումով վերյիշեց երանաշնորհ Հայրապետի գահակալութեան տարիները որպէս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս եւ իր ապրումները փոխանցեց ներկաներուն:

Երեկոյթը փակուեցաւ յոտնկայս երգըւած «Կիլիկիա» խմբերգով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Հէլպէթ, աղա, ես էդ պարխանային խառնուեցայ: Պատմեցի անոնց, որ թըրքական բանակին մէջ էի եւ որովհետեւ հասակս կարճ էր, գնդակները գլխիս վըրայէն կ՚անցնէին: Հարազարապետը գլուխս զըկեց, երբ իմացաւ, որ սաստիկ կը ցաւի ակռաս: Էհ, ճար չկար, ակռաս կը ցաւէր: Ինչընեմ, ինչ չընեմ, մտածեցի ակռայիս խոռոչին մէջ վառօդ լեցնել ու պայթեցնել: Այդպէս ալ ըրի. տեսայ, ակռան արմատով, ամէն բանով, բերնէս դուրս նետուեցաւ ... Արդէն բարեկամ դարձեր էի անոնց, իմ այս պատմութիւններով եւ շատ հաճոյք կը զգային: Անոնք ինծի նոյնիսկ ուտելիք տուին, ինչպէս նաեւ թուղթ շինուած պաստեղի կտոր մը: Տեսայ ակռաս չէր բաներ պաստեղը ուտելու, կօշիկի կարկտան ըրի, որ կըրնայ մէկ տարի դիմանալ...

Մէվլօն արդէն մտած էր իր զաւեշտին մէջ, երբ տեսաւ Կիրոսի դէմքին գծերը չէին փոխուեր:

- Հա, աղայիս ըսեմ ... էդ գաղթողներէն մէկը ինծի ըսաւ, որ ինք էրզրումի կողմերէն փալաթէօքէնէն է: Կինն ու զաւակը մրջիւնի չափ փոքր էշի մը վրայ դրած, ճամբայ ելած է ուրիշներուն հետ, երբ իմացեր է, որ Պէյազ Աթլուն արդէն տէր դարձեր է էրզրումին:

Կիրոս ինքն ալ առանձնապէս նկատեր էր, որ Թուրք գաղթողներուն մէջ Սպիտակ Ձիաւորի գոյութիւնը աւելի իրական էր: Ուրեմն էրզրումի գրաւման զրոյցն ալ կայ մէջտեղ, մտածեց Կիրոս: Ցաջորդ օր, Տիգրանեան պիտի երթար մաւբապազ Հաճի Սուլէյմանի մօտ, սակարկելու անոր ամբարներուն ցորենը, զործածելու համար թէ՛ բանակին, թէ՛ հայ եւ թէ Թուրք չքաւոր ընտանիքներուն համար: Երբ այլեւս ստոյգ էր, որ քաղաքին վրայ կը քալեն 2000 քրտական զօրամներ Շէյխ Ապիտի գլխաւորութեամբ, քաղաքի Թրքական թաղերու հսկողութիւնը աւելի խստացուցին ու թոյլ չէին տար Թուրքերուն, որ փողոցներուն մէջ իրարու մօտ հաւաքուէին: Աւելի շատ էր հըսկողութիւնը երբ անոնք մզկիթներուն մէջ կը լեցուէին: Ապստամբ բանակի զինուորականները վստահելի խօսքերով կ՚ուզէին ըսել Թուրքերուն, որ այս հսկողութիւնը ժամանակաւոր է, քաղաքի կարգը պահելու համար:

- Յաջողութիւն, ընկերնե՛ր, - խօսեցաւ Կիրոս, նորէն մուրացիկի քուրջերուն մէջ կոնակի փոքրիկ տոպրակի կապերը ժըրեցնելով: - Ես այստեղ օգտակար չեմ կրնար ըլլար եւ օր առաջ պէտք է հասնիմ Վարդանին ու Տոքթ. Նայիրեանին: Միջոցի լուրերը աւելի քաջալերական են:

- Քէյֆդ տուզ պահէ, Կիրոս: Այս ճակատը գրեթէ ապահով է: Ուր է, ուր չէ, Հաճի Մուսան կուգայ արդէն եւ մեզ համար դժուար չէ անցքի մը մէջ խեղդել Շէյխ Ապիտի ուժերը: Չէ, Կիրոս չէր ուզեր, որ կեդրոնատեղի շէնքէն դուրս գային ընկերները զինք ճամբեցնելու համար: Ան յանկարծ պիտի մտնէր փողոցներուն մէջ քալելու դէպի արեւելեան դուռը: Ան արդէն իր դերին մէջ էր իր ուսերուն կծկումով, ճորճրան քալուածքով, ու ձեռքին փայտը այնպէս բռնած, որ պատրաստ էր փողոցներէն հաջող շուներէն պաշտպանուելու: Գետին նայելով կը քալէր, ժանգոտ դրամի կտոր մը փնտռելու կացութիւնով: Կիրոսին համար ճամբաները կեանքի գիծեր էին ինչպէս պիւղացի ընճրօր մը լայն ափին խորունկ գիծերը ճակատագրական: Անոր համար ճամբան նոյնիսկ գոյն էր ու երաժշտութիւն: Ճամբան իմաստութիւն էր, խոհուն ճակատ, կեանքի վերելք ու վտանգ:

Կիրոսի ճամբան միշտ ալ վտանգաւոր եղած է հայ ժողովուրդի ճամբուն պէս:

(Շար. 686)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայթայեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Սաշա եւ Մառիանն Սավիք 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Յակոբ Առաքելեանի յիշատակին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, եկեղեցւոյս բարերարուհի՝ Տիկին Սրբուհի Մատաթի անակնկալ մահուան առթիւ, իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը եւ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը ցաւակցութիւն կը յայտնեն Պ. Կարապետ Թօփալեանի, իր որդւոյն կսկծալի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ Կապոյտ Խաչը իր դպրոցին համար շնորհակալութեամբ ստացած է.- Այրի Տիկին Մխիթէվէլեան Արշալոյս, Տէր եւ Տիկին Քիրէմիտճեան Աւետիս, Տէր եւ Տիկին Քիրէմիտճեան Անդրանիկ, Տէր եւ Տիկին Նաճարեան Ժագլին 200–ական, Տէր եւ Տիկին Սիմա 100 Ֆ.:

SOIREE DANSANTE

Organisée par:

LA SECTION DE VALENCE
DE LA CROIX - BLEUE

Samedi, 13 Novembre, à partir de 21 h 30

SALLE D'ACCUEIL DE VALENCE 2

(a gauche de la piscine couverte
Valence - Haut).

Orchestre ANI
de la M.C.A. de Décines

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.-

Պօղոս Տիրատուրեանի մահուան առիթով.- Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քուտուզեան, Տէր եւ Տիկին Ջագալեան, Տէր եւ Տիկին Գասպասեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Զիֆթէեան 200-ական, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Արման, Պ. Ծերիկեան 100-ական, Պ. Վարդան Քիւփէլեան, Տէր եւ Տիկին Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Սուրիկեան 50-ական Ֆ.: Տիկին Պերճուհի Ճերահեան (ծնեալ՝ Ակսախեան) թաղման ննջեցեալին կտակը 500, Զինիճեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Միսակ Միսաքեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան Տիկին Մաքինաճեան, Մինասեան Եղբայրք, Տիկին Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Թուրիկեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան, Տիկին Արաքսի Սարգիսեան 50-ական, Տէր եւ Տիկին Նուպար Օհանեան 30, Տիկին Թօնկուրեան 30 Ֆ., Տիկին Պետրոս Շիմշիրեան 50 Ֆ.:

×

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Հմայեակ Գոճաօղլանեանի թաղման առթիւ.- Տիկին Ներիկ Գոճաօղլանեան 350, Պ. Համոն 180, Պօյաճեան ընտանիք 150, Յարութիւն Թաշճեան, Փիէռ Գոճաօղլանեան, Վահրիճ Թաշճըեան, Մարսէլ Յովսէփեան, Գրիգոր Գարաօղլանեան, Շեխեան ընտանիք, Ռոպէռ Ժամկոչեան 100-ական, Խօժէնի Տէր-Պատեան, Տէր եւ Տիկին Պալիքեան, Աբրահամ Ջերչեան, Յարութիւն Մամալեան, Տիկին Պոմբառ, Գէորգ Ալեանաքեան 50-ական, Անահիտ Պէրպէր - Սարգիսեան 100, Թրֆանտա Ալեանաքեան 30, Վերգին Ալեանաքեան 20 Ֆ.:

GALA et BANQUET

DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE

Section des Hauts - de - Seine

AU PROFIT DE LA REALISATION DU MONUMENT FRANCO - ARMENIEN

Rue de la Défense à Issy - les - Moulineaux

Ouverture de la Soirée à 20 h. très précises

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE GAIDZAG'S

LE 13 NOVEMBRE

Réservation: 642. 73. 10 — 644. 48. 50 — 681. 44. 54 — 638. 07. 77

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor - Cresson

Grande - Soirée Familiale

SAMEDI, 13 NOVEMBRE, A 20 H.
Salle de la Paroisse Arménienne
13, Rue Asile Alamagny — 42400 Saint-Chamond
Organisée par le Patronage arménien
Au profit de
L'ECOLE BI-HEBDOMADAIRE ARMENIEN
Animée par:
SONO - ARAX

Ռ.Ց.Ց.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՄԵՌԱԾ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Հայ նախկին ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 11, ժամը 16.45-ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը ծաղկեպսակ կը դնէ Փէռ - Լաշէզի մէջ բարձրացած յուշարձանին, նուիրուած Ֆրանսայի համար մեռած հայ ռազմիկներուն, հաւաքուիլ՝ փորթ Կամպեթա:

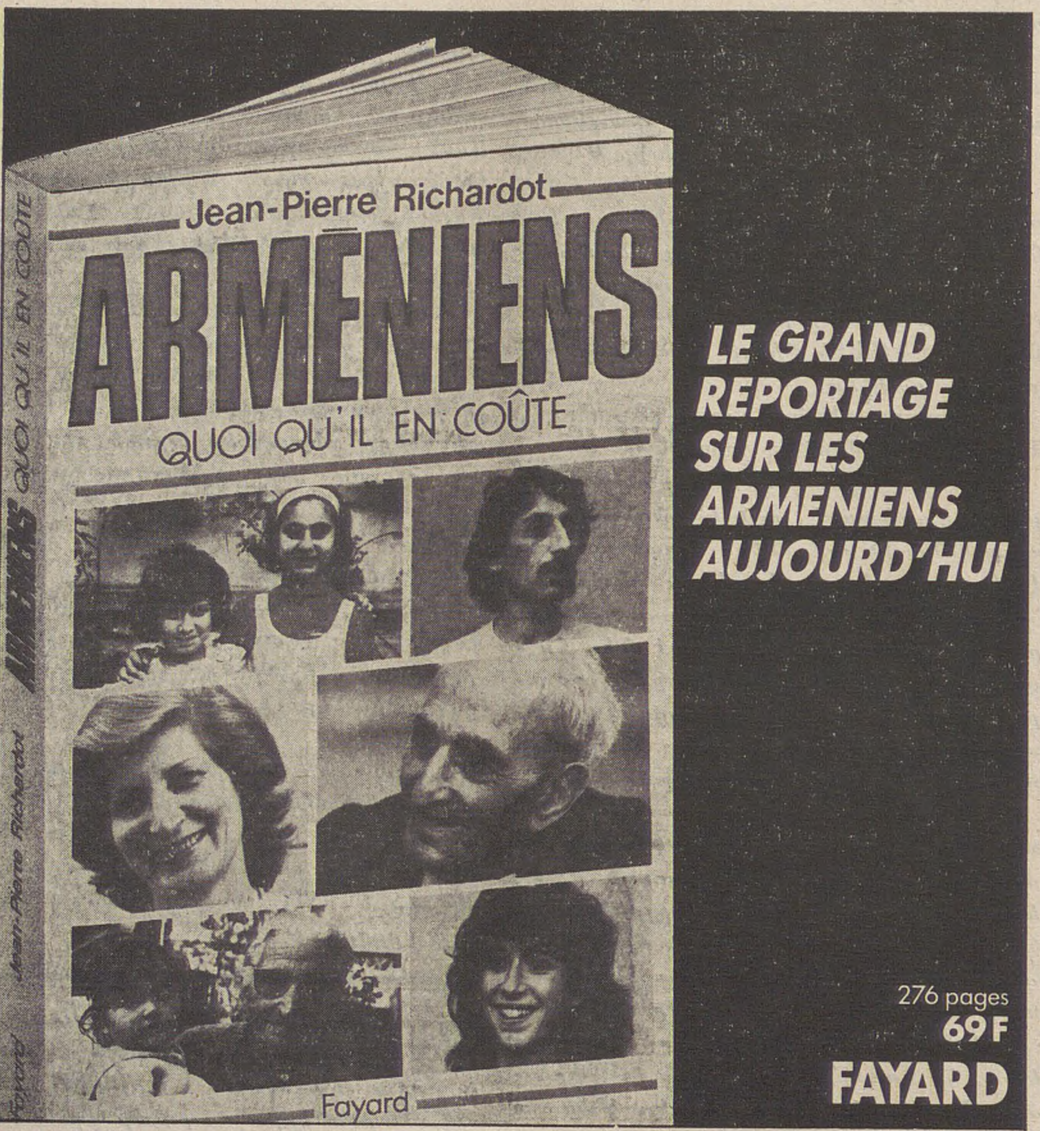

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Փէթրաքեան, Սէն Մօրիսէն Պ. Յակոբ Գրիգորեան, Այրի Տիկին Ծաղիկ Գամպէրեան, Տիկին Սիանէ եւ Սիմոնեան ընտանիք 600-ական Ֆ.ի նուիրատուութեամբ Հոկտեմբերին եւ Նոյեմբերին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ, Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը պատուեցին ճաշով մը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի «Տարօնի» Հայր. Միութեան ճաշը Դեկտեմբեր 5-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին
Տարեկան Պարահանդէսը
տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20-ին,

BEYROUTH

(aller et retour en vols directs)

A PARTIR DE **2.930** FRANCS

DATES DE VOYAGES

DU 22 DECEMBRE AU 3 JANVIER — DU 24 DECEMBRE AU 2 JANVIER

DU 24 DECEMBRE AU 8 JANVIER — DU 25 DECEMBRE AU 9 JANVIER

ET MULTIPLES AUTRES POSSIBILITES

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris	Départ de Lyon
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ օծման յիսնամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 14, Կիրակի առաւօտ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը մատուցուի հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հիմնադիրներու ու բոլոր հաւատացեալներու համար, որոնք յաւերժ բաժնուած են մեզմէ:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի բազմաձայն, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժ. Ըլմազեանի:

Յաւարտ արարողութեան ճաշ եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Ճաշագին 60 Ֆ.:

Կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տեղերը Եկեղեցւոյ դիւանէն և երգչախումբի անդամներէն:

PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE

«LA DETTE DE SANG»

(Editions Ramsay)

(ARCHAVIR CHIRAGUIAN)

par

GERARD CHALIAND

auteur de la préface:

« Le temps des assassins »

VENDREDI 12 NOVEMBRE A 21 H.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

Tél.: 376. 55. 89

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 16-ին՝
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Կը նախագահէ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ Սերովբէ Մխիթարեանի «Մոխրաբերդի Ճակատամարտը» եւ ՅԱԿՈԲ - ԳՐԻԳՈՐ Յակոբ Վէզիրեանի «Կեանքիս Մատեանը» հատորներուն մասին:

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին՝ Արմենուհի Բալուեան, Արաքսի Դըմբէքեան, Րուպինա Ազարեան եւ Կարապետ Աբրահամեան:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Ա. Պարաւեանէ 300 Ֆ. Ամենայն Սրբոց տօնին առիթով, Տէր եւ Տիկին Պախչէճեան 250 Տիկին Ա. Թորոսեանի մահուան քառասունքին առիթով, 150 Տիկին Ա. Սանոսեան Թոռնիկի ծննդեան առիթով, 100 Տիկին Գարոյեան, 100 Տիկին Ետիգարտաշեան, 50 Տիկին Պասմաճեան, ի նպաստ Հայրերէնի դասընթացքի:

×

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Յակոբեան ընտանիքի հոգեհանգիստին.- Տիկին Շահում 100 ե. պ., Պ. Յակոբեան 100 ե. պ.: Արմենակ Թորոսեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին.- Պ. Պօղոս Օհանեան 100 ե. պ., Տիկին Թորոսեան 200, Մեսրոպ Շահինեանի հոգեհանգիստին.- Պ. Ռոժէ Շահինեան 100 ե. պ., Աբրահամ Տուտուզեան, Տիկին Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկին Հաճինեան 100 ե. պ., Երուանդ Ահարոնեանի զաւկին Տիգրանի մկրտութեան.- Պ. Նազարէթ Վարդապետեան 100 ե. պ., Յակոբ Փափազեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին.- իր զաւակները Նուպար եւ Ֆիլիփ 500 ե. պ., 500 Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան, 1000 Եկեղեցւոյ դպրոցին, Տիկին Միշէլ Եավէր 100, Տիկին Տիւյմէճեան 500, Լեւոն Քէչէյեան 200, Պ. Տատուր Աստուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Արխ Դաւիթեան 200, Պ. Արշամ Պապայեան 200, Պ. Վարուժան Պօզաճեան 200 ե. պ., Պ. Ճառայեան 100 Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին, Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար Պ. Պաղտասար 100, Տիկին Պաղտասար 50, Պ. Ժագ Փանեոլ 100, Պ. Ղազար Պօղոսեան 500, Պ. Կարապետ Խաչատուրեան 250, Պ. Հրայր Գոճակէօզեան 200 Ֆ.:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
MERCREDI
10 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.300

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.300

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐԱԹԵՐԹԸ

×

Մամուլը կը հանդիպի մարդուն, կամ մարդը կը հանդիպի մամուլին, ամէն օր եւ ամէն տեղ: Ուշադրութիւնը պահ մը կը գրաւէ, կը յափշտակէ, կը շահագրգռէ, բաներ կ'ըսէ ու ապա կ'անհետանայ, յաջորդ օրը տարբեր զգեստի մը մէջ վերստին երեւնալու եւ այլ բաներ ըսելու: Բարեկամութիւն մը եւ մտերմութիւն մը կայ թերթին եւ ընթերցողին միջեւ:

Տարօրինակ երեւոյթ եւ ճակատագիր ունի օրաթերթը: Օրուան հետ կը սկսի եւ օրուան հետ կը վերջանայ: Օրուան հայելին է: Այսուհանդերձ ունի մնայուն արժէք: Հաւաքածոները տեղ կը գտնեն գրադարաններու մէջ ուր մարդիկ երբեմն կը թղթատեն, մաշած ու հիւծած կեանքը վերապրելու, անցեալը դիտելու համար: Օրաթերթը կեանքի պատկերն է. ժամանակաշրջանի մը վկայութիւնը: Պատմաբանի, ընկերաբանի մը համար օրաթերթի մը հաւաքածոները ամէնէն վաւերական աղբիւրներն են՝ դէպքերը հասկնալու եւ բացատրելու համար:

Օրաթերթը ամէնօրեայ կեանքին վրայ ունի վճռական ազդեցութիւն: Հանրային կարծիքի պատրաստութեան դպրոց մըն է: Նոր գաղափարներու տարածման եւ ծաւալման արձակարան: Մամուլը Պետութեան մը չորրորդ իշխանութիւնն է՝ բանակի մը չափ կարեւոր եւ հզօր: Երկրի մը, ժողովուրդի մը, փոքրամասնութեան մը ամէնէն զգայուն կէտն է ան: Ահա թէ ինչո՛ւ նուիրական առաքելութիւն մը կայ մամուլի ծառայութեան ասպարէզին մէջ եւ ամէն ոքի չէ տրուած հարազատ կոչումին գիտակցութեամբ կիրարկել յոյժ պատասխանատու այս գործը: Մանաւանդ հայ օրաթերթի պարագային, քանի ան ուժ է՝ փոխանակ ուժի արտայայտութիւն մը ըլլալու. մանաւանդ որ հայ կեանքին մէջ ղեկավար կեդրոնական ուժի մը պակասը մամուլն է որ կը գոցէ: Հայ մամուլի ուժական այս արժէքը առաւել մեծ կարեւորութիւն կու տայ անոր առաքելութեան: Հայ իրականութենէ ներս քանի ու քանի սերունդներ առաջնորդուած ու կազմուած են մամուլի միջոցաւ, քանի ու քանի գրիչներ յայտնաբերուած են մամուլի էջերէն:

Մամուլը ուժ է. բայց այդ ուժով ծառան է մէկ գերագոյն արժէքի՝ ճշմարտութեան: Ուղիղ ու անաչառ դատողութիւններով, ցուցմունքներով եւ գաղափարներով պարտաւոր է հետապնդել ընդհանրութեան շահը:

Օրաթերթը ամէնօրեայ աշխատանք է, դժուարին ու ապերախտ: Ո՛չ հիւանդութիւն, ո՛չ դանդաղում, ո՛չ ալ որեւէ անակնկալ դժուարութիւն կը ճանչնայ: Մինչ ժամը ժամին ամէն կարիքի պէտք է հասնիլ ու թերթը դնել մամուլի տակ: Ընթերցողին համար օրուան հացին հետ կը մարսուի ու սուրճին հետ կը խմուի, բայց արդեօք երբեւիցէ կ'անդրադառնա՞յ թէ թերթի իւրաքանչիւր թիւ, որքան աշխատանք, յոգնութիւն եւ սրտհատնում կը խլէ խմբագիրէն:

Ուստի, օրաթերթը առհասարակ առօրեային տրուած տուրք մըն է, բայց հայ օրաթերթը իր մնայուն արժէքով պարտադրող իրականութիւն մըն է հայ կեանքին մէջ եւ որուն սահմանուած է վճռական դեր:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵԿԻՆԻ
հրապարակային հարցաքննութիւնը

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ ԱՌԵՐ Է ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ ԼՈՒՐԸ...

Ամէն պարագայի մէջ, այս հարցապընդումը ցոյց կու տայ թէ Իսրայէլ ժողովրդավար վարչակարգի նոր փաստ մը տուաւ, եթէ հարկ էր: Արդարեւ, յաճախ չէ որ երկրի մը նախարարապետը, նման սովորական ամբաստանեալի մը, կը ներկայանայ քննիչ յանձնախումբի մը առջեւ, պատասխանելու համար հարցումներու: Ասոնք, հոս, կը վերաբերէին Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդերուն:

Թղթակիցներ - թիւով 70 եւ մաղէ անցուած ինչպէս կը գրեն թերթերը - դատաւորներ եւ ձայնասփիւռ, որ ուղղակի կը սփռէ հարցաքննութիւնը:

Սկիզբէն դատաւորը հարցին կենսական մասին կ'անցնի.- կ'ուզէ որ նախարարապետը բոլոր լուսաբանութիւնները բերէ, այս հրապարակային նիստին ընթացքին եւ թէ դռնփակ վկայութիւն մը անհրաժեշտ չըլլայ: Պեկին կ'ուզէ համոզել թէ լուր չունէր անցած - դարձածէն նախքան, Սեպտեմբեր 18-ի Շաբաթ կէսօրէ ետքը: Պեկին կ'ըսէ թէ անգլիական ձայնասփիւռէն (Պի - Պի - Սի) առած է առաջին լուրը:

Այս կէտը, ոչ ոք կը համոզէ եւ այն տպաւորութիւնը կը թողու, որ Պեկին պատասխանատուութենէ կը փախի, ինչ որ կը բացատրուի հետեւեալ ձեւով: Եթէ հաստատուի իր եւ իր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը, Պեկին կ'իյնայ, ըստ երկրին ժողովրդավար աւանդութեան: Այս իսկ պատճառով Իսրայէլի կառավարութեան ճակատագիրը, ներկայիս, քննիչ յանձնախումբին ձեռքն է: Հարցումները կը տեղան սակայն եւ դժուար է Պեկինի համար միշտ չլսելու գալ եւ օրերը շփոթել ձեւանալ: Չի յիշեր թէ սպայակոյտի հրամանատարը հեռաձայնա՞ծ է իրեն Ուրբաթ: Այո՛ Ուրբաթ, կը շեշտէ հարցաքննիչը, «Ուրբա՞թ, չեմ կարծեր» կը պատասխանէ Պեկին: Ուրեմն միայն Շաբաթ իրիկուն է, որ Պի-Պի-Սի-ն մտիկ ըրած ատեն կ'իմանայ ջարդը ու անմիջապէս կը հեռաձայնէ սպայակոյտի պետին եւ պաշտպանութեան նախարարին, հարց տալով թէ ի՞նչպէս իսրայէլեան հրասայլեր ալ կը գտնուին այն գաղթակայաններուն շուրջը, ուր կը կատարուին այդ ջարդերը:

47 վայրկեան տեւած է այս ամբողջ հարցաքննութիւնը, որուն հետեւած են ամէն կողմէ, աշխատանքի վայրերէն, սրճարաններէն, նոյնիսկ փոխադրութեան հանրային միջոցներէն, ուր ձայնասփիւռի գործիքներ դրուած էին, որպէսզի ամէն ոք հետեւի այս աննախընթաց հարցապնդումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ու Թուրքիա համաձայնագիր մը ստորագրած են, ըստ Նոյեմբեր 7-ի Ուաշինկթըն Փոսթին, որ կը նախատեսէ երկու օդանաւային կայաններու արդիականացումը՝ Էրզրում եւ Պաթման եւ երրորդի մը շինութիւնը՝ Մուշ: Ամերիկեան թերթը կը բացատրէ թէ այս ձեւով ՕԹԱՆ-ի օդանաւերը կըրնան գտնուիլ Ծոցի խորհրդային ուժերուն մօտ:

ՏՈԼԱՐԸ կը շարունակէ դլուխն առնել երթալ: Երկուշաբթի օր, Փարիզի սակարանին մէջ, հասած էր 7,30-ի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Մարսէյլի մէջ, ուր գացած էր բացումը կատարելու «Արեւելքն ու Փրովանսը» ցուցահանդէսի մը, առիթը օգտագործած է պաշտպանելու համար իր նախարարապետը՝ Մօռուա, որու յայտարարութիւնը «աւելի լաւ ճակատագրի մը արժանի էր, բայց խանգարուեցաւ վիճլոցով մը»:

ՊԱՊԸ Լեհաստան պիտի այցելէ 1983-ի Յունիսին: Այս այցելութիւնը Պապին երկրորդը պիտի ըլլայ իր ծննդավայրը եւ կը կարծուի որ այս յայտարարութիւնը կը ձգտի առաջքն առնել Նոյեմբեր 10-ի գործադուլին, որու հրահանգը տուած է Սոլիտարիթէ: Գեր. Կլեմպ, սակայն, համամիտ չէ, այն մտավախութեամբ թէ կրնան բախումներ պատահիլ:

ԻՐԱՆԻ իշխանութիւնները սկսած են զօրակոչի ենթարկել 19-էն 23 տարեկան երիտասարդները:

ԵՐԵՒԱՆ ◄=► ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 2 - 4)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արտասահմանի անդամ փրոֆ. Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան (Փարիզէն) Երեւանի Մատենադարանին նուիրած է ԺԴ. դարու ձեռագիր մը, որ ժամանակին պատկանած է իր քեռին՝ Կ. Պոլսոյ նախկին Պատրիարք Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի: Այս տարի Երեւանի Մատենադարանը ստացած է 35 հազուագիւտ ձեռագիրներ: Հետաքրքրական ճակատագիր ունի 1311-ի ձեռագիրը, որուն ծաղկողն է Թորոս, իսկ գրիչը՝ Տէր Քահանան: Այդ ձեռագիրը դարուն սկիզբը գտնուած է Թաւրիզ: Յետագային անկէ առանձին թերթեր յափշտակուած եւ աճուրդով վաճառուած են Միացեալ Նահանգներու մէջ: Գեղեցիկ մանրանկարներով ձեռագրի մընացեալ մասը վերջերս դրկուած է Հայաստան: Հնդկաստանէն ստացուած է Դերենիկ Եպիսկոպոսի մէկ ձեռագիրը, ուր կան հայկական տապանաքարերու մակագրութիւնները: Մասնագէտներու կարծիքով, ձեռագիրը հարուստ աղբիւր մըն է Հնդկաստանի հայ գաղութներու պատմութեան ուսումնասիրութեան համար: Ֆրանսայէն շատ մը Հայեր Երեւանի Մատենադարանին նուիրած են իրենց մօտ գտնուող թանկագին ձեռագիրներ եւ մշակութային այլ նշխարներ: Յիշենք Փարիզ ապրող քոյր ու եղբայր Սամուէլեանը, որոնք նուիրած են հին ձեռագիր մը, ուր կան ԺԲ. դարու բանաստեղծ եւ մտածող Ներսէս Շնորհալիէն բանաստեղծութիւններ: Ներկայիս մանրամասն կ'ուսումնասիրուին Հ. Արսէն Ղազիկեանի նամակներն ու չհրատարակուած թարգմանութիւնները, զորս Եղիշէ Չարենց թանգարանին նուիրած է Յակոբ Գրիգոր Մատենադարանի աշխատակիցները, նախորդ տարիներու նման, հրատարակութեան կը պատրաստեն նոր գիրքեր: Այսպէս, մինչեւ տարեվերջ «Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ «Միջնադարեան դիմանկարներ ալբոմը», ուր տեղ կը գտնեն Մեսրոպ Մաշտոցի, Սահակ Պարթեւի, Գրիգոր Նարեկացիի եւ հայ անուանի այլ մշակներու դիմանկարները: Այդ գիրքին մէջ կարելի է տեսնել նաեւ Թորոս Ռոսլինի եւ Սարգիս Պիծակի աշխատանքները: Լոյս կը տեսնէ նաեւ «Մաշտոցը Հացեկաց գիւղից» պատմա - քննադատական հետազօտութիւնը:

×

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Թարգմանչական արուեստի տօնին մասնակցելու համար Երեւան ժամանած հիւրերը այցելած են Օշական: Շրջանի աշխատաւորութեան ներկայացուցիչները դիմաւորած են հիւրերը աւանդական աղ ու հացով: Ծանօթ գրողներ, թարգմանիչներ եւ գրականութեան մասնագէտներ ծաղիկներ դրած են Մաշտոցի շիրիմին: Ապա տեղի ունեցած է գրական հանդիսութիւն մը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Կուսակցութեան շրջանի Ա. քարտուղարը՝ Մկրտիչ Խաչատրեան: Հանդիսութիւնը վարած է Հրաչեայ Յովհաննիսեան: Խօսք առած են լիթուանացի բանաստեղծ Էդուարդաս Մեծելայտիս, չեխ գրող ու թարգմանիչ Վ. Զերնի, պուլկար գրագէտ Վ. Ստեֆանով եւ շեշտած Մաշտոցի դերը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Այնուհետեւ իրենց բանաստեղծութիւններն ու թարգմանութիւնները կարդացած են Միխայիլ Դուդին (Լենինգրադէն), Յովհաննէս Շիրազ, Հարոլդ Ռեգիստան (Դաշնակցային Ռուսիա) եւ ուրիշներ: Հանդիսութեան ներկայ եղած է Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան:

×

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՄԷՋ

Թիֆլիսի «Ստեփան Շահումեան» Հայկական Դրամատիկ Թատրոնի խումբին շրջապտոյտը Աբխազիոյ մէջ յաջողութիւն արձանագրած է: Թատրոնը այս տարի կը բոլորէ իր 125-ամեակը: Աբխազիոյ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ կ'ապրին մօտ հարիւր հազար Հայեր: Թիֆլիսի Թատրոնի գլխաւոր բեմադիրն է Ռեմ Ջալթիկեան, խումբին մէջ անցեալին դերեր ստանձնած են Սիրանոյշ, Յովհաննէս Աբէլեան, Պետրոս Ադամեան, Վահրամ Փափազեան: Ներկայիս Թատրոնի գլխաւոր դերասաններն են Էմմա Ստեփանեան, Սերիկ Շեկոյեան, Սօս Սօսեան եւ ուրիշներ: Խումբը հազարերորդ անգամ ներկայացուցած է Գաբրիէլ Սունդուկեանի «Պեպօ»ն եւ Ալեքսանդր Շիրվանզադէի «Պատուի համար»ը:

×

ԱՆԳԼԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Անգլօ - ամերիկեան պոէզիայի էջերից: 20րդ դար» ծաղկաքաղը, ուր տեղ գտած են Ուոթ Ուիթմէնի, Թոմաս Սփենսըր Էլիոթի, Կարլոս Ուիլեըմսի, Ֆիլիփ Լարքինի, Ալլէն Կինզպէրկի եւ Տիլան Թոմասի եւ այլ գրողներու լաւագոյն գործերը: Գիրքը թարգմանած է եւ հրատարակութիւնը իրականացուցած բանաստեղծ - թարգմանիչ Արտեմ Յարութիւնեան, որ Երեւանի Համալսարանին մէջ Ի. դարու եւրոպական գրականութիւն կը դասաւանդէ:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջ)

ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԽՕՍՔԸ ԳԱՆՁԱՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ

«Եկայք շինեսցուք սուրբ գխորանն լուսոյ, զանզի ի սմայ ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»:

Գոհութիւն բարեաց պարգեւատու մեր Աստծուն, որ այսօր շնորհում է Մեզ օրհնել այս պահը, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հողի վրայ բացումը կատարելու այս նոր շինութեան, որը կոչուած է դառնալու՝ Գանձատուն հայ եկեղեցական նշխարների եւ արուեստի գործերի:

Երջանիկ ենք այո, որ այս շինութեան մեծանուն բարերար Հ. Բ. Ը. Միութեան բազմավաստակ նախագահ Պ. Ալեք Մանուկեանի հետ, առաջինները եղանք մուտք գործելու այստեղ ձեր բոլորի հետ միասին:

Մեր լոյս հաւատքի վէմ Միածնաէջ Մայր Տաճարի կողքին, այստեղ պիտի պահպանուեն ու ցուցադրուեն մեր բազմադարեան պատմութեան մրրիկներից փրկուած գանձեր՝ սրբազան մասունքներ, ձեռագրեր, հին մատեաններ, սրբանկարներ, եկեղեցական արուեստի արծաթեայ եւ ասեղնագործ հնագոյն նմուշներ, հայ թագաւորների դրամներ, նաեւ հայ արուեստի հին ու նոր գործեր, բոլորը անկորնչելի վկայութիւններ հայ ստեղծագործ հանճարի, հայ ոգեկանութեան:

Այս պահին մեր մտածումը թռիչք է առնում դէպի հեռու հեռուները մեր անցեալի, երբ սաղմնաւորուեց այդ ոգեկանութիւնը, նոյն այս հողի վրայ, ուր մենք կանգնած ենք այսօր, չորրորդ դարի լուսաբացին, Քրիստոսի աւետարանի ճառագայթումով եւ ապա մէկ դար յետոյ մեր ոսկեայ դարին, երբ այդ ոգեկանութիւնը հոգի, մարմին ու կեանք զգեցաւ ու ծխածանուեց Հայոց աշխարհի հորիզոնի վրայ եւ մնաց դարեր ու դարեր շարունակ լուսաւորող ու առաջնորդող անմար փարոս սերնդից - սերունդ, մինչեւ մեր օրերը:

Մենք այսօրուաններս զաւակներն ենք ծխածանուած այդ ոգեկանութեան, որ մեր օրերին էլ մեր եկեղեցու եւ ազգի գոյութեան իմաստն է, ապրելու նպատակը եւ իրաւունքը, ճակատագիրը ու ապագան:

Մեր գիտակցութեան մէջ յառնում են ահա լոյս կերպարները սուրբ լուսաւորիչներ՝ Գրիգոր Հայրապետի, Մեծն Սահակի եւ Մեսրոպ եռամեծ վարդապետի, որոնց անմոռաց յիշատակին ենք նուիրում նաեւ այս Նորակառոյց Տունը, որ դիւական երախտագիտութեամբ ու խոնարհութեամբ, ու մի անգամ եւս ուխտ ենք անում հաւատարիմ մնալու նրանց ժառանգութեան, նրանց տեսիլքներին, նրանց պատգամներին: Զի ազգերը կ՚արժեն այնքան, ինչքան կ՚արժեն նրանց հոգեւոր գանձերը, նրանց ազգային մշակոյթը: Առանց ազգային ոգեկանութեան եւ սեփական ինքնատիպ մշակոյթի, չկան ազգութիւններ, բառի ամբողջական իմաստով: Եւ այս է գաղտնիքը մեր եկեղեցու եւ ժողովուրդի գոյատեւման, մանաւանդ վերջին հազար տարիների ընթացքում, երբ նրանք թէեւ տեւապէս հրոյ - ճարակ դարձան, մեր երկիրը ներխուժող անհոգի ուժերի սմբակների տակ եւ կորցրին գրեթէ ամէն ինչ, ու իրենց մարմինը իսկ նահատակեցին անհաւասար հերոսական մարտերում, սակայն տոկալով բոլոր այդ դաժան պայմաններին շարունակեցին վառ պահել ջահը ազգային ոգեկանութեան, շարունակեցին պայքարը «վասն հաւատոյ, վասն հայրենեաց», միշտ հաւատարիմ Քրիստոսի պատգամին «զհոգին մի շիջուցանէք»:

Հայ ժողովրդի պատմութիւնը, աշխարհի ժողովուրդների պատմութեան հորիզոնի վրայ մի դիւցազներգութիւն է յանուն ոգեկանութեան եւ յանուն հայրենեաց ազատութեան: Նոյնիսկ 1915 թուականի ցեղասպանութիւնը չընկճեց մեր ազգի կենարար հոգին ու ազատ ապրելու կամքը: Հայ ժողովուրդը գերեզմաններից յարութիւն առաւ «իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով» վերակերտեց իր նոր կեանքը, իր նոր երկիրը Սարդարապատի յաղթանակով եւ Հայ Պետութեան վերականգնումով, արդէն մեր մայր Հայրենիքով, ապահովութեան, յարատեւ վերաշինութեան ու ազգային մշակոյթի սքանչելի ծաղկումի յաղթական երթով, հայրենիք, որ բոլոր Հայերիս մխիթարութիւնն է, հպարտութիւնն ու պարծանքը:

Անցնող վաթսուն եւ աւելի տարիների ընթացքում Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին եւս իր ուժերը մէկտեղեց, իր վէրքերը բուժեց եւ իր կարելին ի գործ դրեց իր մասնակցութիւնը բերելու նորաստեղծ Հայ Պետութեան ամրապնդման ու վերաշինութեան եւ ազատագրուած իր զաւակների հոգեւոր զարթօնքի գործին: Երախտապարտ սրտով պարտաւոր ենք յիշատակել Մեզ նախորդող երեք հայրապետներին՝ Գէորգ Ե., Խորէն Ա. եւ Գէորգ Զ. երջանկայիշատակ կաթողիկոսներին, որոնք իրենց խաչը քաջաբար վերցրած, իրենց պարտքը կատարեցին հայրենաշինութեան ու ազգային վերածննդեան առաջին չորս տասնամեակներին:

Ցարգանք, լոյս եւ օրհնութիւն նրանց պայծառ յիշատակին:

Քսան եւ եօթը տարիներ առաջ, 1955-ի աշնան, Աստուած եւ մեր Եկեղեցին կամեցան, որ մենք շարունակենք մեր նախորդների առաքելութիւնը: Թէ ի՞նչ հնարաւոր դարձաւ իրագործել Մեր Գահակալութեան տարիներին, այդ մասին չէ որ պիտի խօսենք այստեղ: Սակայն թոյլ արուէք միայն ասել, թէ Մեր Գահակալութեան շրջանի բազում շինարարական իրագործումների շարքը պսակւում է այսօր մի նոր իրագործումով, մի նոր կառոյցով, որ բացառիկ նշանակութիւն ունի թէ իր ճարտարապետական կատարելութեամբ, թէ իր ներքին բարեզարդումով եւ թէ իր բովանդակութեամբ ու նպատակադրումով:

«Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» Գանձատան կառոյցով, Մայր Հայրենիքի հողի վրայ բարձրացաւ մի նոր հայկական յուշարձան եւս, ընծայ Սուրբ Էջմիածնին, ընծայ հայ ժողովուրդին, ընծայ գալիք սերունդներին:

Ցնծացէք եւ ուրախ եղէք, որ անցան վշտի դարերն Հայոց, չկան այլեւս որբ ու որբեր, չկայ այլեւս սարսափը եաթաղանի:

Կայ մի Հայոց երկիր, խաղաղ ու անվրդով, որ վերաշինւում է օրից - օր իր զաւակների բազուկներով ու հանճարով, հայրենի բարեխնամ Պետութեան հովանու ներքոյ:

Կայ ու ապրում եւ աճում է մի հայրենաբնակ ժողովուրդ, հպարտ, ինքնավստահ ու լաւատես:

Կայ ու ծաղկում է մի նոր ազգային մշակոյթ, նոր երգերով, նոր լոյսերով, նախնեաց ոգեկանութեամբ շաղախուած, նոյնպէս «արժանի գրոց յիշատակի» ինչպէս պիտի վկայէր մեր պատմահայր Խորենացին:

Ցարգարժան Պ. Մանուկեան եւ ազնիւ Տիկին Մարի, Ձեր անունները կրող այս Գանձատունը մենք նկատում ենք ձեր սրտի պարգեւը ոչ միայն Մայր Աթոռին, այլ եւ մեր վերածնուած հայրենիքին, յաւերժական մեր Մայր Հայաստանին:

Ցանուն Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, յանուն մեր հայրենաբնակ ժողովրդի, շնորհակալութիւն Ձեզ, սրտագին շնորհակալութիւն Ձեզ:

Թող Տէրը օրհնի Ձեր կեանքն ու Ձեր ազգաշէն առաքելութիւնը եւ թող Ձեզ պարգեւի կենաց խաղաղ ու արեւոտ եւս բազում տարիներ, որպէսզի շարունակէք ուրախացնել մեր Մայր Եկեղեցին ու ժողովուրդը, որոնց հարազատագոյն զաւակներն էք հանդիսանում Ձեր պանծալի ազգանուէր իրագործումներով:

Այսօր մեր պարտքը լրիւ կատարած չէինք լինի, եթէ մեր երախտագիտութիւնը չյայտնէինք նաեւ մեր Հանրապետութեան պատկան մարմիններին, որոնք բացառիկ հոգատարութեամբ մեզ օժանդակեցին այս կառոյցի՝ շինարարական աշխատանքների ողջ ընթացքին, յատկապէս շինանիւթերի հայթայթման գործում:

Մեր խօսքի մէջ, քիչ վերեւ, այս շինութիւնը գնահատեցինք իբրեւ մի կառոյց, որ «բացառիկ նշանակութիւն ունի թէ իր ճարտարապետական կատարելութեամբ, թէ իր ներքին բարեզարդումով եւ թէ իր բովանդակութեամբ»: Մեր այս գնահատանքը ուղղւում է յատկապէս այն անձնաւորութեանց, որոնք իրագործեցին Մեր առաջադրանքները՝ նախ շինութեան նախագծի հեղինակ Գաղտասար Արզումանեանին, կառուցողներ՝ Մայր Աթոռիս գլխաւոր ճարտարապետ Արծրուն Գալիկեանին, ինժիներ Մկրտիչ Յովհաննիսեանին եւ ճարտարապետ Սեպուհ Թէքնէճեանին: Պարտք ենք համարում մեր շնորհակալութիւնը յայտնելու նաեւ Մայր Աթոռիս ճարտարապետական Յանձնաժողովին, որ ընդ նախագահութեան ճարտարապետ պրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեանի եւ անմիջական մասնակցութեամբ ժող. նկարիչ Գրիգոր Խանճեանի, տեւապէս հետեւեց շինարարական աշխատանքների ընթացքին իր օգտաշատ խորհուրդներով եւ թելադրանքներով: Մեր գնահատանքի խօսքը նաեւ այս կառոյցի վրայ աշխատող տասնեակ հրմուտ արհեստաւոր վարպետներին եւ ժրաջան բանուորներին, որոնք կարգապահութեամբ ու սիրով աշխատեցին ճշմարիտ հայ մարդու սրտցաւութեամբ, եւ իր լրումին հասցրին Գանձատան կառուցումը:

Այսպիսով ահա իրականութիւն դարձաւ մեր երազներից մէկը եւս:

Այսպիսով նոր մի ջահ եւս վառուեց Սուրբ Լուսաւորչի Տանը մէջ:

Այսպիսով, մի նոր լոյս եւս սկսեց ճառագայթել Երեւանի լոյսերի կողքին: Այդ լոյսն «Ալեք եւ Մարի Մանուկեան» նորակառոյց Գանձատան: Թող բարին Աստուած օրհնի այս Տունը եւ պահպանի նրան անփորձ ու անսասան, միշտ լուսաւոր, միշտ պայծառ ի վայելումն ազգիս Հայոց:

«Ի տեառնէ եղեւ այս եւ է սքանչելի առաջի աչաց մերոց: Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծասցուք եւ ուրախ եղիցուք ի սմա» (Սաղմ. 117 - 24): Ամէն»:

×

Այս ելոյթին պատասխանեց շատ յուզումով՝ Պ. Ալեք Մանուկեան, յայտնելով իր ուրախութիւնը, որ արտասահմանի մէջ իր կառուցած դպրոցներէն եւ ակումբներէն աւելի այս շէնքն էր, որ զինք աւելի կը լեցնէր ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ, վասն զի անիկա Հայաստանի սրտին վրայ կառուցուած տեւական եւ մնայուն յիշատակ մըն է: Պէտք է շեշտել, որ Ալեք Մանուկեան ոչ մէկ բան խնայած էր՝ շէնքը գեղեցիկ եւ ճոխ կերպով իր լրումին հասցնելու համար:

Խօսք առաւ նաեւ Ակադեմական փրոֆ. Բաբգէն Առաքելեան, շեշտելով որ այս Գանձատան մէջ հաւաքուած առարկաները առաւելաբար 1915-ին Արեւմտահայաստանէն եկող գաղթականներ իրենց հետ բերած են իբրեւ նուիրական ժառանգութիւն մեր ժողովուրդին՝ յաճախ լքելով իրենց սեփական ինչքերը:

Բացման հանդիսութենէն յետոյ, բոլորը Հրաչերուեան Վեհարանի մեծ դահլիճը, ուր տեղի ունեցաւ զուտ գեղարուեստական հանդիսութիւն մը, որ իր տեսակին մէջ նորութիւն մըն էր, մասնաւորաբար երիտասարդներէ կազմուած Շարական խումբով, որոնք մեր եկեղեցական կարգ մը Շարականներէն զատ, ընկերակցութեամբ լարային գործիքներու՝ ներկայացուցին նաեւ եւրոպական երաժշտութեան կարգ մը կտորներ: Եղան նաեւ արտասանութիւններ Նարեկացիէն: Այս հանդիսութեան արտասանեց նաեւ ծանօթ դերասանուհի՝ Վարդուհի Վարդերեսեան, Սիամանթոյէն, Զարենցէն եւ Պարոյր Սեւակէն՝ ստեղծելով մեծ խանդավառութիւն:

Մայր Տաճարի երգչախումբին մէջ երգող երիտասարդ մըն ալ իր պարիթոն ձայնով խանդավառութեամբ եւ ապրումով երգեց «Լռեց Ամպերը» եւ Անդրանիկին նուիրուած «Իբրեւ Արծիւ» երգերը: Այս ձեւով վերջ գտաւ այսօրուան բացառիկ եւ հոգեպարար հանդիսութիւնը:

Վերջին եւ աւելի խորհրդանշական հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 13-ին, Խրիմեան Հայրիկի երկաթեայ շերեփը պատկերացնող Աղբիւր - Յուշարձանի բացումը, կառուցուած Էջմիածնի շրջափակին մէջ՝ Եղեռնի Յուշարձանին քով:

Այս յուշարձանին գաղափարը յղացած է հանգուցեալ ծերունազարդ հայրենասէր եւ ազգային հերոս Տաճատ Թէրլէմէզեան, իսկ մեկենասը հանդիսացած է թեհրանաբնակ Վասպուրականցի՝ Տէր եւ Տիկին Միհրան Բուխարեան:

Յուշարձանը կը ներկայացնէ Աղբիւր մը, որուն գագաթին արծիւի գլուխ մը՝ եւ քովէն ալ քանդակուած՝ Խրիմեան Հայրիկի պատմական Շերեփը, որմէ կը հոսի Երեւանի սառնորակ ջուրը:

Այստեղ եւս կրօնական արարողութենէ մը յետոյ, Վազգէն Հայրապետը խօսե-

* * *

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱՆՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Այդ գիշեր երկար ժամանակ չկարողացաւ քնանալ. իր մայրական սրտին մէջ ցնդած էր անմիջապէս դառն բառերու, այրուցիկ յիշատակներու հետքը. ոչ եւս էր ուրեմն զիրենք իրարմէ բաժնող անջրպետը՝ այն օտարուհին, այն կինը, որ արդէն ոչ մէկ առեն կրցած էր եփել, նոյնանալ իր զաւկին՝ Արշաւիրի հետ: Արիւնի ձայնը կը խօսէր իր մէջ հուժկու, անտեղիտալի:

Առտուն արթնցած պահուն իր գլխուն մէջ հաստնցած զտաւ որոշում մը: Նոյն Կիրակի օրն իսկ անձամբ պիտի երթար տիրանալու իր զաւկին, ու զայն բերելու մայրական յարկէն ներս, - զայն, եւ նաեւ Թոռնիկը, զոր տեսնելու, գրկելու բախտը զլացուած էր իրեն մինչեւ այդ: Ի՜նչ երջանկութիւն. իր սենեակը պիտի չէնմար յանկարծ. իր սիրտը պիտի լեցուէր երկու ուրախութեամբ:

Առանց իսկ նախաճաշ ընելու, անհամբերութեամբ թողուց իր սենեակը: Իր սովորութեան համաձայն րոպէ մը թիւ 30-ի դուռը բախեց.

- Խեր ըլլայ, Գոհարիկ հանըմ, - բացագանչեց Նուարդ զարմանքով, - այսքան կանուխ ո՞ւր բարով:

- Կ՚երթամ Արշաւիրս բերելու ... պատասխանեց անիկա: Ձայնը կը դողար յուզումէն: Շարունակեց հատուկտոր, շնչասպառ բառերով: - Ան չըլթիկը, գիտե՞ս ա, Անժէլը ... չքացեր գնացեր է... Տղաս հոգուն հասած էր ... Գիտէի, կ՚իմանայի ... Ձեռքէս ի՞նչ կուգար ... Նէ իսկ ... Արշաւիրս ճամբայ մը դնել դրեր է որ ... Երթամ, բերեմ եավրուս ... Հեմտէ թոռնիկ մըն ալ հետը ... Աչքերս ճամբան մնացին ... կարօտէս կ՚երէի կոր ... Աստուած մեղքցաւ հալիս ... Արշաւիրս յանցանք չունէր արդէն ... իր խելքը միտքը դարձնողը ան էր, ա՛ն, ան օձը ... գետնին տակը անցնի ... չաբերու գայ ... Մարդու երես նայելս չէր գար ... ալ ասոր նորէն ճան - ճիկեր կը գտնենք իրար, նորէն մարդու կարգ կ՚անցնինք ... Ուրախութի՞ւնս, Աստուած գիտէ ... Ախ, Նուարդս, մար չես եղեր որ գիտնաս...

Նուարդ բառ չէր գտներ պատասխանելու. անակնկալ զգայութիւն մը կապեր էր լեզուն: Թողուց որ Գոհարիկ հանըմ մեկնի. փակեց զգուշութեամբ իր դուռը. ու սենեակին մէջտեղ, ձեռքը՝ ճակտին, ակնարկը՝ հեռուն, կանգ առաւ:

Սիրտը, այն հանդարտ ու բարի սիրտը ահա քանի մը րոպէէ ի վեր ընդոստ արթնցեր ու խելայեղ թափով մը սկսեր է բաբախել. իր քունքերուն վրայ, իր գլուխին մէջ իսկ կ՚իմանայ անոր բաբախումը ... անըմբռնելի ու տարօրէն՝ յուզում մը ահա կ՚աճի, կ՚ողողէ զինքը:

Բայց ինչո՞ւ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ: Ի՞նչ պատահեցաւ: Ուրկէ՞ կը բխի սատարած բայց փոթորկոտ յուզումը, որու ի՛նչ անուն տալ ինք, չգիտէ: Ուրախութի՞ւն է, անձկութի՞ւն, յոյսերո՞ւ թէ երկիւղի զարթօնք ... Թողո՞ւլ որ ան ուռի, յորդի, ողողէ զինքը, թէ ոչ զսպել, խեղդել զայն, արգիլել անոր տեղատարափը ...

Նուարդ չգիտէ. շուարած է. կ՚երթայ անձկատակ սենեակին մէջ աջին, ձախին, դէպի պատուհանը, դէպի պահարանը, կը բանայ ու կը գոցէ փեղկերը ... կըրկին պահ մը կանգ կ՚առնէ ... ժպիտ մը կը բխի խորունկէն, տարակոյս մը զայն կը փարատէ ... Միտքը կը թարթափի հեռուն ու յանկարծ սթափած, կը հարցնէ ինքզինքին.- «Բայց ինչո՞ւ...»:

(Տար. 9)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ա.

1979-ին Լոնտոնի մէջ տեղի կ'ունենար հայ երաժշտութեան նուիրուած սփիւռքեան անդրանիկ համախմբումը, որ իր շուրջ կը հաւաքէր Հայաստանէն եւ Սփիւռքի զանազան գաղութներէն երաժիշտներ ու մասնագէտներ, որոնք համամանօրէն ներկայացնելով հայ երաժշտութեան պատմութիւնն ու ներկայի պատկերը, կ'արծարծէին զանազան հարցեր՝ ազգային ոճի պահպանում, հայ երաժիշտներու տեղը համաշխարհային երաժշտական արուեստի կալուածին մէջ, հայ երգի տարածում, ուսուցումը հայկական վարժարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ երաժշտական շարժումը եւայլն.: Այնուհետեւ Լոս Անճըլըս կը կազմակերպուէր երկրորդ համախմբում մը «Հայ Երաժշտութեան Բարեկամներ»ու կողմէ: Ասիկա կը նշանակէր, որ համախմբումները ձեւականէն անդին գործնական եւ լուրջ նպատակներ կը հետապնդէին, ղոհացում տալու համար ամէնուրեք զգացուող պահանջքի մը: Այս իմաստով ալ, առաջին հերթին, գնահատելի է Տէսինի Հայկական Ուսումնասիրութեանց, Վաւերաթուղթերու եւ Տեղեկատուութեանց Կեդրոնի (ՀՈՎԱՏԵԿ) երաժշտական բաժնի նախաձեռնութիւնը՝ երրորդ համախմբումը կազմակերպելու Ֆրանսա, Լիոնի շրջանը, ութ օր տեւող յայտագրով մը՝ Հոկտեմբեր 23 - 30:

×

Հայկական երաժշտութեան միջազգային համախմբումը Լիոնի մէջ կազմակերպած էր, ինչպէս ըսինք, Տէսինի Հովատեկը, աջակցութեամբ՝ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան, Լիոնի եւ Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Միութիւններու եւ Հայերու Իւնեսքօ ակումբի, մասնակցութեամբ՝ Վալանսի եւ Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տուներու, Ռոմանի Հայերու Բարեկամներու, Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղի եւ Սէնթ-Էթիէնի Նոր Սերունդի, ինչպէս նաեւ օժանդակութեամբ՝ Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարզական Նախարարութեանց, Արուեստի Տարածման Ազգային Կեդրոնի, Շրջանային Հանրային Հաստատութեան, Լիոնի եւ Վիլէօրպանի քաղաքապետարաններու եւ Սասեմի:

Ինչպէս կը տեսնուի այս ցանկէն, հայկական երաժշտութեան միջազգային համախմբումը զօրաշարժի ենթարկած է կեդրոնական Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւնները, յաջողելով նոյն ատեն ապահովել պետական հաստատութիւններէ նպաստներ:

Կազմակերպիչ Յանձնախումբի գլուխն էր Հիլտա Չոպոյեան, վաւերաթուղթերու սպասարկութեան պատասխանատուն՝ Ժընեվիեւ Պարտազճեան, Գեղարուեստական բաժնի պատասխանատուն՝ Ալեքսանտր Սիրանոսեան:

Ութօրեայ համախմբումի յայտագիրը կը բովանդակէր 8 նուագահանդէս - երգահանդէս, 6 դասախօսութիւն, 5 հանդիպում - ծանօթացում տարբեր երաժիշտներու եւ անոնց գործերուն հետ, 2 աւուլիս՝ այժմէական հարցերու շուրջ: Հուսկ, փակում՝ պարահանդէսով մը:

«Յառաջ»ի կողմէ ներկայ գտնուեցանք յիշեալ համախմբումին եւ առաջին տեղեկատուութեամբ ներկայացուցինք անոր բացումը եւ անդրանիկ դասախօսութիւնն ու նուագահանդէսը (տե՛ս «Յառաջ» Հոկտեմբեր 27-ի թիւ, Ա. էջ): Յիշողութիւնները թարմացնելու նպատակով համառօտ կերպով անդրադառնալէ ետք անոնց, պիտի փորձենք տալ համախմբումին ընդհանուր պատկերը, կարեւորութեանց սահմաններուն մէջ, իբրեւ նիւթ հայ երաժշտութեան պատմութեան:

×

ՇԱԲԱԹ, Հոկտ. 23, առաւօտեան ժամը 10.15-ին բացուեցաւ հայ երաժշտութեան միջազգային համախմբումը, Լիոնի շըրջանի ազգային երաժշտանոցի Քլոտ Տըպիւսի սրահին մէջ: Ներկայ էին Հայաստանէն եւ Սփիւռքի զանազան գաղութներէ եկած երաժիշտներ, արուեստագէտներ եւ մասնագէտներ:

Ի դէպ, բոլոր դասախօսութիւններուն եւ հանդիպում - ծանօթացումներուն ներկայ կը գտնուէին շուրջ 40 - 50 հոգի, որոնց մէջ նաեւ օտարներ:

Բացումը կատարելով Ժիւլ Մարտիրոսեան դիտել կուտար, որ Խորհ. Միութեան հետ հաղորդակցութեան դժուարութիւններու պատճառով միայն վերջին օրերուն կարելի եղած է վերջնական յայտագրի կազմութիւնը: Ապա կը նշէր ձեռնարկին նպատակը, այն է՝ համախմբել Սփիւռքի հայ երաժիշտներն ու երաժշտագէտները մեր երաժշտութեան հարստութեան դիտակցութեան շուրջ, հետաքրքրութիւն արթնցնել հայ եւ օտար հասարակութեան մէջ դէպի հայ երաժշտութիւն եւ թափ տալ Հովատեկ-ի երաժշտութեան բաժնին: Ալեքսանտր Սիրանոսեան դիտել կուտար, որ, դժբախտաբար, չեն յաջողած իրենց բոլոր առաջադրանքներուն մէջ, զրկուած են երգչախումբի (Սփիւռք - Կոմիտաս) եւ սէնֆոնիք մեծ նուագախումբի մը մասնակցութենէն: Սակայն, լաւ, ասիկա առաջին քայլն է, որ կ'առնուի ու աշխատանքը պիտի շարունակուի մեր ժողովուրդին մէջ արթնցնելու համար եռանդը եւ հետաքրքրութիւնը հայկական եկեղեցական եւ աշխարհիկ երաժըշտութեան, մէկ խօսքով ազգային երաժշտական մշակոյթին հանդէպ:

Ապա, համախմբումի առաջին դասախօսութիւնը կուտար Սիրվարդ Գազանճեան, որուն նիւթն էր՝ «Հայկական երաժշտութեան պատմութիւն»: Գազանճեան ծնած է Եթովպիա: Երաժշտական կրթութիւնը ստացած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը, աշակերտելով Գրիգոր Եղիազարեանի: Ցօրինումի եւ մանկավարժութեան մագիստրոսի վկայականը ստանալէ ետք (1968-ին), հետեւած է Փարիզի Ազգ. Երաժշտանոցի յօրինումի դասընթացքին, աշակերտելով Թոնի Օպէնի, ապա՝ 1971-ին հաստատուած Լոզան: Տարի մը ետք հետեւած է Ժընեւի Երաժշտանոցին մէջ երգի դասընթացքին եւ վկայուած յիշատակութեամբ (1978ին): Երգահանդէսներ եւ նուագահանդէսներ տուած է Զուիցերիա, Ֆրանսա եւ Վիէննա: Սիրվարդ Գազանճեան հեղինակն է զանազան գործերու՝ համանուագներ, սենեկային երաժշտական կտորներ (երկեակ, երրեակ, քառեակ), երգչախումբի եւ մեներգիչի համար գրուած գործեր, որոնք կը մեկնաբանուին Հայաստան, Ֆրանսա, Անգլիա, Միացեալ - Նահանգներ եւ Զուիցերիա: Մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ իր մէկ աշխատութիւնը՝ «Հայկական երաժշտութեան ծագումը»: Կ'աշխատակցի զուիցերական ձայնասփիւռին, ուրկէ հաղորդումներ կը ձայնասփռէ հայկական երաժշտութեան մասին:

Սիրվարդ Գազանճեան ներկայացնելով իր նիւթը, ընդհանուր ակնարկ մը նետեց հայ ժողովուրդի կազմաւորման, անոր առընթեր՝ նաեւ հայ երաժշտութեան ծագման, առաջին արտայայտութիւններուն վրայ՝ հարսանեկան, թաղման եւ այլ ծիսակատարութեանց պահերուն, մատնանշեց գոյութիւնը հայ երաժըշտութեան մէջ զանազան սեռերու՝ նախ քան քրիստոնէութիւնը, ապա՝ հայ եկեղեցական երաժշտութեան երեւումն ու զարգացումը, խօսելով շարականներու, խազերու եւ շարականագիրներու մասին, ինչպէս նաեւ ծանրանալով գուսանական եւ աշուղական երաժշտութեան եւ անոր հիմնադիրներուն վրայ: Այնուհետեւ տըւաւ պատկերը հայ երաժշտութեան՝ ԺԹ. դարու մէջ արձանագրած զարգացումին, իբրեւ արդիւնք ընդհանուր Զարթօնքին, անոր մէջ շեշտելով Կոմիտասի դերը, ինչպէս նաեւ արդի վիճակը՝ Հայաստան թէ Սփիւռք: Իր դասախօսութիւնը կը համեմէր երաժշտական կտորներու ունկնդրութեամբ եւ լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ: Դասախօսութեան աւարտին եղան հարցումներ:

Ժամը 15.30ին, ըստ յայտագրի, Կոմիտասի մասին պիտի խօսէր Լիւք Անտրէ Մարսէլ, սակայն վերջին օրը յայտնած ըլլալով, որ պիտի չկարենայ մասնակցիլ, փոխարինուեցաւ հանդիպումով մը Եդուարդ Միրզոյեանի եւ Առնօ Բաբաջանեանի հետ: Ներկայացուեցաւ Եդուարդ Միրզոյեան՝ իբրեւ նախագահ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան, (1957-էն ի վեր) իբրեւ երաժիշտ և իբրեւ մեկնաբան: Ապա ուղղուեցան հարցումներ Հայաստանի երաժիշտներու թիւի, նոր, երիտասարդ երաժիշտներու գործերու եւ Երեւանի Երաժշտանոցի մակարդակին շուրջ, որոնց պատասխանելով Եդուարդ Միրզոյեան դիտել տուաւ, որ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութիւնը 130 անդամ ունի, 50 հայ երաժիշտներ ալ կ'ապրին Մոսկուա, Լենինգրատ, Թիֆլիս, Պաքու եւ այլուր, թէ երիտասարդ երաժիշտներ իրենց գործերուն մէջ ազգային ոճի պահպանման առընթեր ճիգ կը թափեն իրենց հորիզոնը ընդլայնելու եւ աշխարհին բացուելու համար, սակայն կարճ ժամանակ ետք անոնք կը վերադառնան դէպի ազգային աւանդութիւններն ու ակունքը: Ինչ կը վերաբերի Երեւանի Երաժշտանոցի մակարդակին, ան 3-րդ տեղը կը գրաւէ Խորհ. Միութեան մէջ՝ Մոսկուայէն եւ Լենինգրադէն ետք:

Եդուարդ Միրզոյեան (դաշնակ) եւ Ժան Տէր - Մերկերեան (ջութակ) մեկնաբանեցին առաջինի մէկ գործը՝ Մուտք եւ յաւերժական շարժում:

Ապա ներկայացուեցաւ Առնօ Բաբաջանեան՝ իբրեւ երաժիշտ եւ մանաւանդ դաշնակահար, իր շրջապտոյտներով եւ ժողովրդականութեամբ: Իրեն եւս ուղղուեցան հարցումներ՝ տարբեր սեռերով իր յօրինումներու, հայ երաժշտութեան փոխ - ազդեցութիւններու եւ այլ հարցերու վերաբերեալ: Առնօ Բաբաջանեան նշեց, թէ երգ գրել սկսած է շարժանկարի պատճառով, «Առաջին սիրոյ երգը» ժապաւէնով եւ արձանագրած յաջողութիւնը զինք մղած է շարունակելու այդ սեռը: Իրեն համար՝ դասական եւ ճազ երաժշտութիւն յօրինելը գիրար չեն խանգարեր: Հայ երգը ազդած է օտար ժողովուրդներու երաժշտութեան վրայ եւ փոխադարձաբար անկէ:

Զրոյցի աւարտին՝ Ա. Բաբաջանեան դաշնակի վրայ նուագեց իր «Եղերերգ»ը, Ա. Խաչատրեանի յիշատակին, «Քանի վուր ջան իմ» երգի մոթիֆով յօրինում մը: Հուսկ, Ալեքսանտր Սիրանոսեանի հետ Առնօ Բաբաջանեան մեկնաբանեց իր եւ Ալեքսանդր Յարութիւնեանի՝ 1945-ին միատեղ յօրինած «Հայկական ռափսոտի»ն:

Ժամը 18-ին, Լիոնի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը, ուր ներկայ եղան շուրջ 150 հոգի: Ողջոյնի իր խօսքին մէջ փոխ - քաղաքապետը՝ Էմիլ Վաաքէզ, վեր առաւ հայ գրականութեան եւ արուեստին տեղը համաշխարհային քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, եզրակացնելով, որ «նոյնիսկ 1915-ի Եղեռնը չկրցաւ կասեցնել հայ ժողովուրդին երթը՝ մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան ճամբուն վրայ»: Իր կարգին խօսք առնելով Ժիւլ Մարտիրոսեան պարզեց համախմբումին նպատակը եւ ներկայացուց հայ երաժիշտները, ժամանած՝ զանազան երկիրներէ:

Ընդունելութիւնը վերջ կը գտնէր ժամը 19.30-ին, քօքթէյլով:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 1)

ցաւ վերլուծելով Խրիմեան Հայրիկի գործը եւ դերը մեր ազգային - ազատագրական շարժումին մէջ, ինչպէս նաեւ իբրեւ դաստիարակ եւ մտաւորական մարդ: (Տե՛ս «Յառաջ» Նոյ. 4):

Հոս եւս խօսք առաւ Պ. Ալեք Մանուկեան, մասնաւորաբար յիշատակելով թէ Խրիմեան Հայրիկի կաթողիկոսութեան օրով էր որ հաստատուած է Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը: Խրիմեան Հայրիկ իր Կոնդակով օրհնած եւ քաջալերած է Միութիւնը եւ Բարեգործականը անոր ոգիով եւ օրհնութեամբ է որ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը:

Այս հանդիսութեամբ վերջ գտան Սուրբ Էջմիածնի մէջ տասնօրեայ յիշատակելի եւ պատմական հանդիսութիւնները:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Կը խօսէին, որ թրքական բանակէն փախած ու դասալիք զինուորները շատ աւելի վտանգաւոր են դարձեր: Անոնք բնազդային անվթութեամբ կը թալանէին ու կը սպաննէին լեռներէն ու հովիտներէն վար ճամբաները իջնելով: Կռիւներու պատճառով շրջանի անիշխանական վիճակի մէջ ինկած էր, ապահով չէին մանաւանդ ժանտարմներ երբ հրաման ստացեր էին թրքական բանակէն, դասալիքները հետապնդելու: Դասալիքներու ու ժանտարմներու կռիւը անպակաս էր:

Կիրոս բաւական հեռացեր էր քաղաքի պարիսպէն, երբ հեռուն նկատեց բլուրի մը բարակ ճամբէն, մի քանի ձիաւորներ քաղաքին մօտեցած էին: Ձիերու ոտքերը, կէս մասով փոշիներու մէջ ծածկուած եւ կարծես ամպերուն մէջէն կ'անցնէին հանդարտ ու քառասմբակ:

Անտարակոյս, Հաճի Մուսան էր, որ կը վերադառնայ, մտածեց Կիրոս: Ան այլեւս աւելի ապահով էր, որ քաղաքին վտանգ չի պատահիր:

Գլխաւոր ճամբուն վրայ մարդ - մարդասան չկար: Հեռագրական ձողերն էին միայն իրարու ետեւէ շարուած: Կիրոս մտածեց, աւելի կարճ ճամբան, հեռագրաձողերու ուղղութիւնը բռնել, երբ նկատեց հեռաւոր ձիաւոր մը կուգար իր ետեւէն: Ձիաւորը աւելի մօտեցաւ իր մօտ ու կանգ առաւ:

Ձիաւորն ունէր ճոխ եւ հարուստ չուխայէ հագուստ, փոթփոթ կապոյտ ալիքներու պէս: Լայն գօտիին մէջ, արծաթ սաւրաթ բանուած կոթերով կ'երեւէին երկու դանակներ: Ժամացոյցին երեք շարք շղթան աւելի սուղ զարդանըկարի մը երեւոյթը կուտային: Հարուստ էր նաեւ անոր դէմքը հինայուած ու կլոր մօրուսով: Կիրոս սխալած չէր, անոր դէմքին վրայ չար բան չկար: Ձայնը լեցուն էր, աշխարհ տեսած: Ու Կիրոս զարմացաւ, որ ձիաւորը առանձինն է ու չէ թալանուած:

Ձիաւորը խօսեցաւ մուրացիկին, որ կը քալէր գլուխը առաջ ծռած.

- Ո՞րտեղէն կուգաս, հէմշէրի:

- Հը՛մ...

- Հէմշէրի, ստո՞յգ է որ Տիգրանակերտ գրաւեր են ապստամբները:

- Էդպէս է, էդպէս: Ես Տիգրանակերտէն կուգամ: Ապստամբներու բանակը երկու օր առաջ մտաւ քաղաքը: Եւ ահա քաղաքը կը վառէր երբ ես ձգեցի գաղթողներուն հետ: Էնոնք Շամի կողմը բռնեցին, եւ կ'ըսեն, որ էնտեղ մեղր ու կաթ կը բղխի ու մեր թագաւորը էնոնց տուն – տեղ կ'ընէ: Սղերդի կողմերէն եմ, կ'ըսեն որ ապստամբները էնտեղէն ալ գրաւեր են: Երթամ պէյլքի գտնեմ օլուշաղս ու կինս: Ալլահը գիտէ թէ ի՞նչ եղան ... խօսեցաւ Կիրոս, ձայնին մէջ թախծութիւն մը դնելով:

(Շար. 687)

Այրի Տիկին Ազատուհի Թօփալեան (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թօփալ-եան եւ զաւակները (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թօփալեան եւ զաւակները (Փարիզ), Այրի երեցկին Արաքսի Ֆրչըճեան (Նիս), Տէր եւ Տիկին Մերուժան Հաշիմեան եւ զաւակը (Նիս), Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Զէրքէչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պերճ Մանուկ-եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեան (Ֆիլատելֆիա), ընտանիքները ցաւով կը գուժեն մահը իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ

(նկարիչ
Մարմարա եւ Ժամանակ օրաթերթերու
եւ Քուլիս ամսագրի)

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 6, Շաբաթ օր, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ։

×

Այս Կիրակի, հանգուցեալի հոգւոյն ի հանգիստ, ընտանիքին փափաքին համաձայն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաթիլտ - Մատլէն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Խաչիկ-եան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան - Պերնար Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պըրկին եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիրամայր Վերգին Բապուճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 50-ական Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Եկեղեցիին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

SOIREE DANSANTE

×

Organisée par:

LA SECTION DE VALENCE DE LA CROIX - BLEUE

Samedi, 13 Novembre, à partir de 21 h 30

SALLE D'ACCUEIL DE VALENCE 2

(a gauche de la piscine couverte Valence - Haut).

Orchestre ANI

de la M.C.A. de Décines

Պատրաստուեցէք վայելելու
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՔՖԱՖ
եւ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՖ
կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացումներ Ֆրանսայի և Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-էն ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

- — 23 NOVEMBRE; Mardi; Bruxelles (Palaisdes Beaux Arts).
- — 25 NOVEMBRE; Jeudi; Montpellier; (Théâtre Municipal).
- — 26 NOVEMBRE; Vendredi; Lyon; (Bourse du Travail).
- — 27 NOVEMBRE; Samedi; Marseille (Salle Vallier).
- — 28 NOVEMBRE; Dimanche; Nice (Théâtre de Verdure).
- — 29 NOVEMBRE; Lundi; Valence (Palais des Sports).
- — 2 DECEMBRE; Jeudi; Londres (Royal Albert Hall).
- — 6 DECEMBRE; Lundi; Versailles (Palais des Congrès).
- — 7 DECEMBRE; Mardi; Enghien-les-Bains (Théâtre du Casino).
- — 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo).
- — 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton)
- — 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia).
- — 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal).

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել.-

○ F. N. A. C.
○ Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République.
du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49
○ Եւ վաճառքի սովորական վայրեր։

GALA et BANQUET

DES ANCIENS COMBATTANTS D'ORIGINE ARMENIENNE

Section des Hauts - de - Seine

AU PROFIT DE LA REALISATION DU MONUMENT FRANCO - ARMENIEN

Rue de la Défense à Issy - les - Moulineaux

Ouverture de la Soirée à 20 h. très précises

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE GAIDZAG'S

LE 13 NOVEMBRE

Réservation: 642. 73. 10 — 644. 48. 50 — 681. 44. 54 — 638. 07. 77

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux — 25, Avenue Victor - Cresson

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ օծման յիսնամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 14, Կիրակի առաւօտ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը մատուցուի հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ հիմնադիրներու ու բոլոր հաւատացեալներու համար, որոնք յաւերժ բաժնուած են մեզմէ։

Երգեցողութիւնը կը կատարուի բազմաձայն, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժ. Ելմազեանի։

Յաւարտ արարողութեան ճաշ եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Ճաշագին 60 Ֆ.։

Կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տեղերը Եկեղեցւոյ դիւանէն և երգչախումբի անդամներէն։

Ռ Յ Ց

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՄԵՌԱԾ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Հայ Նախկին ռազմիկներու Միութիւնը կը հաղորդէ որ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 11, ժամը 16.45-ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը ծաղկեպսակ կը դնէ Փէր - Լաշէզի մէջ բարձրացած յուշարձանին, նուիրուած Ֆրանսայի համար մեռած հայ ռազմիկներուն, հաւաքուիլ՝ փոքր կամպեքա։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի «Տարօնի» Հայր. Միութեան ճաշը Դեկտեմբեր 5-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Աստղիկ Առաքելեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց - անհատ թէ միութիւն - որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իր սուգին, իր սիրելի եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Այս տխուր առթիւ, իր եղբօր յիշատակին, Օր. Առաքելեան հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— 1000-ական Ֆ. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն), Ֆր. Մշակութային Միութեան, «Աշխարհ»ին եւ «Յառաջ»ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կարապետեան Անուշաւան Արտեմի, ծնած Երեւան, Արտվեանի շրջան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յոլակ, որմէ լուր չկայ 1941-էն ի վեր։ Մօրը անունը՝ Մայրանոյշ։ Լուր ունեցողներէն, տեղեկացնել.-

Հ. Աթանաս Վ. Քէսէճեանի
69 ավրնիւ Անրի Պարպիւս
95400 Արնուվիլ - լէ - Կոնէս։
Հեռ. - 985 – 15 - 56

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ
ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ

Նոյեմբեր 14-ին Կիրակի առաւօտ, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունենալիք յարգանքի ոգեկոչումը - ի յիշատակ մեր քաջարի ընկերներուն, որոնք ինկան զանազան ճակատներու վրայ - յետաձգուած է կամքէ անկախ պատճառներով։

Grande - Soirée Familiale

SAMEDI, 13 NOVEMBRE, A 20 H.

Salle de la Paroisse Arménienne

13, Rue Asile Alamagny — 42400 Saint-Chamond

Organisée par le Patronage arménien

Au profit de

L'ECOLE BI-HEBDOMADAIRE ARMENIEN

Animée par:

SONO - ARAX

PRESENTATION ET SIGNATURE DU LIVRE

«LA DETTE DE SANG»

(Editions Ramsay)

(ARCHAVIR CHIRAGUIAN)

par

GERARD CHALIAND

auteur de la préface:

« Le temps des assassins »

VENDREDI 12 NOVEMBRE A 21 H.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

Tél.: 376. 55. 89

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON

BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Importateur exclusif de mules d'appartement et de pantoufles de GRECE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque déposée, en cours)

pour tous renseignements :

FOTIA *- diffusion*

1 rue, Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11
JEUDI 11 NOVEMBRE 1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.301
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.301

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 2 - 4)

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇԷՆՔԻՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Մօտ ատենէն վերջ կը գտնեն Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի վերանորոգութեան աշխատանքները: Շուրջ 170 տարի առաջ, Մոսկուայի կեդրոնը կառուցուած այդ շէնքը դէպի իրեն քաշած է հայ մտաւորականութեան զանազան սերունդներ, եւ դարձած ռուս եւ հայ ժողովուրդներու դարաւոր յարաբերութիւններու եւ գրական - մշակութային կապերու զարգացման կեդրոններէն մէկը: Ճեմարանի շուրջ հաւաքուած ուժերու, ժողովուրդի լուսաւորութեան գործին նուիրուած երիտասարդներու, մասնաւորաբար Ստեփանոս Նազարեանի ու Միքայէլ Նալբանդեանի ջանքերով Մոսկուայի մէջ հիմնադրուած է հայ մամուլը, հրատարակուած «Հիւսիսափայլ» ամսաթերթը, որ հակառակ իր կարճ կեանքին (1858-1864), մեծ դեր խաղացած է հայ հասարակութեան մէջ: Թերթելով այդ կրթական հաստատութեան պատմութեան հարուստ էջերը, դասախօսներու եւ սաներու կարգին կը հանդիպինք ծանօթ անուններու, ինչպէս՝ Միքայէլ Նալբանդեան, Յարութիւն Ալամդարեան, Ստեփանոս Նազարեան, Սմբատ Շահազիզ, Մկրտիչ Էմին, Ալեքսանդր Միասնիկեան, Վահան եւ Կարօ Մելիք - Օհանջանեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Յովհաննէս Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ: Ճեմարանի մէջ դասախօսութիւններու հետեւած են Տոլստոյ եւ Իվան Տուրգենեւ, խօսելով շէնքի վերակառուցման եւ անկէ ետք տարուելիք աշխատանքներու մասին, Հայաստանի Մոսկուայի մնայուն ներկայացուցիչը՝ Եդուարդ Հայկազեան, նշած է թէ ճեմարանին շէնքը կը դասուի Մոսկուայի պատմական կարեւոր յուշարձաններու շարքին եւ կը պահպանուի Պետութեան կողմէ: Անոր վերակառուցումը կը կատարուի այնպէս՝ որ չխախտի ճարտարապետական ամբողջութիւնը, սկսեալ արտաքին սիւնաշարքէն, աստիճաններէն մինչեւ վերջին մանրամասնութիւնը: Նոյնիսկ սենեակներու, մեծ դահլիճի, ճեմարանի պատերու գոյները կ'ըլլան Լազարեաններու օրօք եղածին պէս: Վերակառուցման աշխատանքներուն կը մասնակցին նաեւ Հայաստանի շինարարական կազմակերպութիւնները: Ծրագրուած է շէնքին կեդրոնական մասին մէջ կազմակերպել կարգ մը ցուցասրահներ, ուր պիտի ներկայացուին հայ գրողներու նոր գործերը՝ հայերէն, ռուսերէն, խորհրդային ժողովուրդներու եւ արտասահմանի երկիրներու լեզուներով: Զանազան բնոյթի ցուցատախտակները այցելուներուն կը պատմեն հայ ժողովուրդի անցած դարաւոր ճանապարհի, հարուստ ու հետաքրքրական ներկայի մասին: Երկրորդ յարկի սրահին մէջ կը ցուցադրուին հայ նկարիչներու, ճարտարապետներու գործերը, ինչպէս նաեւ լուսանկարներ՝ Հայաստանի նորակառոյց շրջաններէն, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններէն, գիտութեան եւ թեքնիքի նուաճումներէն: Մոսկուայի մէջ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութիւնը եւս կը տեղաւորուի վերանորոգուած շէնքի մէկ մասը, որով աւելի լայն կարելիութիւններ կը ստեղծուին զանազան բնոյթի հանդիպումներու, մամուլի ասուլիսներու եւ բանակցութիւններու համար:

Յատուկ սրահ մը կ'օժտուի երաժշտական յարմարութիւններով, ուր այցելուներ առիթ կ'ունենան ունկնդրելու հայկական երաժշտական մեղեդիներ՝ սալերու եւ ձայներիզներու միջոցաւ: Կը բարեկարգուի նաեւ շէնքին շրջապատը, որ կը զարդարուի կանաչութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԼԱՆԿԻ փապուղիին մէջ, որ Աֆղանիստանը Խորհ. Միութեան կապող դըլխաւոր ճամբուն վրայ կը գտնուի, ողբերգութիւն մը պատահած է, որու մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն: Կը թըւի որ ամէն ինչ ծագած է արկածէ մը, որու հետեւանքով խորհրդային սպայ մը փակած է փապուղիին երկու ելքերը, կարծելով թէ աֆղան դիմադրութեան մէկ յարձակումն է: Արդարեւ, Նոյեմբեր 2-ին կամ 3-ին, խորհրդային զինուորական խումբ մը փապուղին կը մտնէ (2 քլմ. 676) բայց քիչ ետք առաջին կառքը բախում կ'ունենայ քարիւղատար բեռնակառքի մը հետ, որ դիմացէն կուգար: Հրդեհ մը կը ծագի եւ ուրիշ կառքեր ալ կրակ կ'առնեն եւ անկէ ետք է, որ արկածը սաստիկ ողբերգութեան մը պիտի վերածուի: Փապուղիին ելքերը կը փակուին խորհրդային սպայի մը կողմէ, որ կը կարծէ թէ ապստամբական շարժում մը կայ: Հազարէ աւելի անձեր խեղդամահ կ'ըլլան, որոնց մէջ հարիւրաւոր խորհրդային զինուորներ: Ամէն պարագայի մէջ ճշգրիտ ոչինչ կարելի է գիտնալ, քանի պաշտօնական ոչ մէկ բացատրութիւն կայ, այլ զոհերու թիւին հազորդումը եւ օտար դիւանագէտներու տեղեկութիւններն են, որ տարածած են այդ ահաւոր ողբերգութեան լուրը: Հակառակ զոհերու թիւին, Լիպերասիոն հաւատարիմ իր սեւ հումուրին կը խորագրէ «Խորհրդայինները փապուղիին ծայրը չեն տեսներ»...:

ՆՈՒՊԱՐ ԵԱԼԸՄԵԱՆ անուն թրքահայ երիտասարդ մը դաշունահարուած է Ուրբաթ, Նոյեմբեր 5-ին, Իւթրեխթի մէջ (Հոլանտա): Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ այս սպանութեան առանց յիշելու զոհին հայկ. ծագումը եւ զայն ներկայացնելով Ռեշօ Եալըմ անունով եւ որպէս Թուրք: Կը կարծուի որ ոճիրը քաղաքական բնոյթ ունի: Մարդասպանը յաջողած է փախուստ տալ (Հիւրրիյէթ, Նոյեմբեր 10):

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Շաֆիք Ուազզան ձեռք ձգեց այն ամբողջական իրաւասութիւնները զորս կ'ուզէր, բաւական սակարկութիւններէ ետք: 59 ներկայ երեսփոխանի վրայ, 58-ը վստահութեան քուէ տալով, այդ բացառիկ իրաւասութիւններն ալ տուած եղան, 4 օրուան նիստերէ ետք, բայց 6 ամսուան համար փոխանակ Ուազզանի ուզած ութ ամիսներուն:

ՊԱՊԸ, յոգնած, Հռոմ վերադարձաւ տասնօրեայ սպառիչ այցելութենէ մը ետք, Սպանիա: Բժիշկն իսկ կը խոստովանի թէ Յովհ. Պօղոս Բ. ուժասպառ է, ինչ որ անբնական ալ չէ, երբ նկատի առնուի որ 7000 քիլոմեթր կտրած եւ 50 ճառ արտասանած է: Բաւական կենսանիւթ կը տրուի Պապին, որպէսզի ուժերը վերագտնէ: Ամէն պարագայի մէջ այս ճամբորդութիւնը բացառիկ յաջողութիւն մը արձանագրած է եւ չափանիշը տալու համար, կ'ըսուի թէ կոտրած է Մունտիալ 82-ի մրցանիշը, հեռատեսիլին առջեւ հաւաքուած ժողովուրդին:

ՇՈՒՖԻ մէջ (Լիբանան) նոր բախումներ պատահած են քաթայէպներու եւ տիւրզիներու միջեւ: Տասնեակ մը մեռեալ կայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ծայրայեղ - ձախ Տեւ - Սոլի ութ անդամներ, Երեքշաբթի օր, քանի մը ժամ գրաւած են Փարիզի Թրքիշ էռ-Լայնզի գրասենեակը: Ուզած են, այդ ձեւով, բողոքել նոր Սահմանադրութեան իւրացման եւ Քէօլնի իրենց ընկերներուն բանտարկութեան դէմ (անցեալ շաբթու պատանդ բռնած էին, Թրք. հիւպատոսարանը):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ, ՃԱՄԲԱՆԵՐ...

Բ.

Սաւառնակները ճամբայ չունին: Ունին, բայց անիրական ճամբայ մըն է անոնց ճամբան: Չեմ կրնար հաւատալ, որ ամէն օր նոյն երկու քաղաքներուն միջեւ երթեւեկող սաւառնակը միշտ նոյն կէտերէն կ'անցնի օդին մէջ: Սաւառնակին ճամբան երեւակայական, եւ թաղրեալ ճամբայ մըն է: Ո՛չ հողէ շինուած է, ոչ քարէ, ոչ ալ կուպրէ: Երթեւեկի ցուցատախտակներ չկան անոր ուղիին վրայ: Ցանկարծ ցուցատախտակ մը չազդարարեր. «Ուշադրութի՛ւն, քիչ վերջ անկիւնադարձ մը կայ, կամ ուշադրութի՛ւն, քիչ անդին ճամբու վերաշինութեան աշխատանք»: Ո՛չ կարմիր լոյս, ոչ կապոյտ: Օդային ճամբորդը չի կրնար ճամբուն վրայ սաւառնակը քիչ մը եզերք քաշել, պահ մը հանգչիլ դալարագեղ ծառի մը տակ, ու գլուխը թրջել անվերջ հոսող աղբիւրի մը սառնորակ ջուրով:

×

Այսպէս մտածեցի, մեզ դէպի Կեսարիա տանող ճամբուն վրայ, աչքերս օթօպիւսին ապակիէն դուրս յառած, երբ տեսայ որ բարձրէն, շատ բարձրէն սաւառնակ մը կը թռէր: Աչքովս հետեւեցայ սաւառնակին, մինչեւ որ ան անհետացաւ հորիզոնին վրայ: Մենք հազիւ քանի մը հարիւր մեթր ճամբայ յառաջացանք, երբ ան արդէն կորսուած, անհետացած էր: Պահ մը ես զիս շատ խեղճ զգացի սաւառնակին մէջ գտնուող մարդուն նկատմամբ: Ան թռած գացած էր ահաւասիկ, կը սուզուէր մեզի նման ո՜վ գիտէ քանի հազար հոգիի, օթօպիւսի, կառքի վրայէն: Տասը, քսան վայրկեան վերջ, երբ մենք տակաւին մագլցելով զբաղած պիտի ըլլայինք սա դիմացի լեռնէն վեր, ան հաւանաբար հասած պիտի ըլլար իր տեղը: Պիտի իջնէր սոնքալով իր արագաշարժութեան ու հանգստաւէտութեան վրայ, հպարտօրէն ուռեցնելով պէնզինի աւելցուքներ արտաբերող իր կուրծքը:

Բայց յանկարծ յիշեցի այն աղբիւրը, որուն առջեւ քիչ առաջ տասը վայրկեանի դադար մը տուած էինք: Աստուած իմ, ի՜նչ գեղեցիկ դաշտ մը կ'երկարէր այդ աղբիւրին քով: Նախ կուշտ ու կուռ խըմեցինք աղբիւրին համեղ ջուրը, յետոյ թրջեցինք մեր գլուխը ու անկէ վերջ իջանք դաշտ, սկսանք ծաղիկ հաւաքել: Ծաղիկներ՝ որոնց կը հանդիպէինք մեր կեանքին մէջ առաջին անգամ: Այդ միջոցին թրաքթէօր մը անցաւ ճամբուն վըրայէն: Գիւղացիներ լեցուած էին անոր մէջ եւ արտ կ'երթային: Անոնցմէ մէկը ձեռք ըրաւ անցնելու ատեն: Փոխադարձեցինք: Անցան գացին: Շատ հեռու պիտի չերթային հաւանաբար, հազիւ թեբեւս մերձակայ բլուրին ետեւը, ուր պիտի աշխատէին մինչեւ իրիկուն: Մենք պիտի քալէինք ահա, պիտի յառաջանայինք, մենք ով գիտէ մինչեւ ուրտեղեր հասած պիտի ըլլայինք, ու անոնք դեռ պիտի չարունակէին աշխատիլ: Մենք ալ անոնց համար սաւառնակի ճամբորդնե՞ր էինք արդեօք: Բայց ձեռք ըրին ու անցան: Թրաքթէօրին անիւները սեւ հետք մը թողուցին կուպրին վրայ: Քիչ վերջ մեր օթօպիւսը պիտի ճզմէր այդ հետքը եւ պիտի թողուր իրը: Անոր վրայէն, ճիշդ անոր վրայէն քանի մը վայրկեան վերջ ուրիշ մը պիտի անցնէր: Մէկ հատ էր, ուրիշ ճամբայ չկար, եւ անհամար մարդիկ պիտի անցնէին կոխելով միշտ նոյն կէտին վրայ:

Երբ մեր ընկերները կը պտըտէին դաշտին մէջ, ես նստայ ուրեմն ճամբուն եզերքը եւ նայեցայ արեւին տակ հալելու ճամբաներ:

Սաւառնակի մարդը չի կրնար տեսնել

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ - ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ԻՍՐԱՅԷԼԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Ֆիկառօ, Զորեքշաբթի առտու կը հաղորդէր թէ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան դիւանը յայտնած է թէ պատրիարքական փոխանորդ՝ Գարեգին Արք. Գազանճեան արտաքսուած է երկրէն, քանի իսրայելեան իշխանութիւնները մերժած են բնակութեան վիզան, զոր ուզած էր: Պատրիարքարանը, կը գրէ Ֆիկառօ, յայտարարած է թէ իշխանութիւնները պէտք է «ուժ» գործածեն ձեռք ձգելու համար արքեպիսկոպոսին մեկնումը:

Գարեգին Արք. աւստրալիական անցագիր ունի, քանի 15 տարի առաջնորդ եղած է Աւստրալիոյ Հայոց, Երուսաղէմ եկած է 1981 Մարտին եւ ցկեանս լուսարարապետ նշանակուած: Մայիս 31-ին, պաշտօնական նամակով մը, հաղորդուած էր իրեն, թէ բնակութեան վիզան ջնջուած է եւ 15 օրէն պէտք է երկրէն հեռանայ: Պատրիարքարանը կը խորհի, սակայն, թէ պատճառ չկայ նախընթաց մը ստեղծելու, թոյլ տալով երկրաւոր իշխանութեանց, Երուսաղէմի, որ նշանակէ եկեղեցական իշխանաւորները:

Ֆիկառօ կ'աւելցնէ, թէ Երուսաղէմի Պատրիարքարանը եկեղեցական կարեւորագոյն կեդրոնն է Սփիւռքի:

Ըստ մեր ունեցած տեղեկութիւններուն, Գարեգին Արք. արտօնութիւն ունէր Իսրայէլ մնալու մինչեւ տարուոյն վերջ եւ Պատրիարքարանը կը ջանար յարգել տալ այդ վիզան, որ դեռ ի զօրու է, բայց իշխանութիւնները համամիտ չեն:

ՆՈՅ. 11-Ի Զինադադարի տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Ուրբաթի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ, Նոյ. 13:

չափ տաքցած կուպրին: Մտածեցի. մենք քանիերո՞րդ օթօպիւսն էինք արդեօք, որ կը կոխէինք սա կուպրի կտորին վրայ ու կ'անցնէինք կ'երթայինք դէպի յառաջ:

×

զանոնք: Եթէ տեսնէ, այնքան վերէն կը տեսնէ որ չի կրնար լսել անոնց սրտի զարկերը: Չի կրնար ներբաններուն վրայ զգալ ասֆալթի կիզիչ տաքութիւնը: Չի կրնար սրտի կամուրջ մը նետել քովէն թրաքթէօրով մը անցնող անծանօթ գիւղացիներու: Չի կրնար մանաւանդ պահ մը նստիլ ցորենի հասկերուն մօտ ու մըտածել այն հացին մասին, զոր իր սեղանին վրայ պատրաստ կը գտնէ ամէն օր:

×

Սաւառնակը տեղ հասաւ ապահովաբար: Մենք դեռ կը մագլցնէինք լեռն ի վեր: Գիւղացիները անդին անշուշտ իջան իրենց թրաքթէօրէն ու սկսան աշխատիլ: Քիչ հեռու, լերան միւս կողը գիւղ մը պիտի տեսնուի յանկարծ: Տղայ մը, ճամբուն վրայ, մէկ կողմէն դէպի միւսը պիտի վազցնէ ոչխարներու հօտ մը, զոր դաշտ կը տանի արածելու: Օթօպիւսը ճամբայ պիտի տայ ոչխարներուն ու դիւղացի տղեկը կարօտով ձեռք պիտի շարժէ մեզի:

Սաւառնակին մարդը ոչինչ պիտի տեսնէ այս բոլորէն: Ան մէկ քաղաքէն միւսը գնաց, մէկ սենեակէն միւսը անցնելու պէս, առանց առնելու քաղաքներն ու մարդիկը զիրար կապող հողին բուրմունքը:

Ռ. Հ.

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԱՆԱՏՈԼԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ամերիկացի լրագրող Ռ. Տոպսօն, «Հեբըլտ»ի մէջ երկու խօսքով նկարագրելէ ետք Անգարան, որ անցեալին պարզ գիւղ մը եղած էր Անատոլուի սարահարթին կեդրոնը, հին քաղաքակրթութիւններու հնութիւններով յատկանշուած շրջագօտիի մը մէջ, կ'ըսէ թէ Աթաթիւրքի կարգադրութեամբ անիկա մայրաքաղաքը կը դառնայ ժամանակակից Թուրքիոյ: Աթաթիւրք, կ'աւելցնէ լրագրողը, իր երկիրը կը դարձնէ Ի. դարու Պետութիւն մը ըմահաճ եւ գերիշխան Սուլթաններու տիրապետութենէն ետք: Կը մեռնի 1938-ին: Բայց անոր երազը կամ ձգտումը՝ հաստատել եւ ցոյց տալ թրքական ժառանգութիւնը իր ազգակիցներուն, թանգարաններու միջոցով, իրականութիւն կը դառնայ իր մահէն ետք:

Նոր քաղաքը կը հիմնուի հիմէն, թանգարաններ ունենալու համար: Ի տարբերութիւն Պոլսոյ, որ օժտուած էր մեծափարթամ պալատներով եւ մզկիթներով՝ հանրութեան առջեւ իր դուռները բանալու համար, հոս՝ Անգարայի մէջ կար միայն միջնաբերդ մը իր գարիվեր նեղլիկ փողոցներով, ուր կ'ապրէին. - եւ դեռ կ'ապրին. - բուն բնակիչները:

Ներկայիս Անգարա ունի ժամանակակից Արուեստի, Ազգագրական Արուեստի եւ Անատոլեան քաղաքակրթութեան թանգարանները: Այս վերջինը, որ նախապէս կը կոչուէր Հիթիթներու Արուեստի թանգարան, հարկ կ'ըլլայ ընդլայնել, որպէսզի պարփակէ նոր պեղումներով յայտնաբերուած իրերը այլ ժողովուրդներու: «Եւ դեռ վերջ չէ գտած ընդլայնումը», կ'ըսէ լրագրողին Տիկին Տունիա Անլաեան, հնագէտ եւ միաժամանակ օգնականը թանգարանին տնօրէնին:

Լրագրողը ապա կը նկարագրէ ցուցադրուած նմոյշներէն մէկ քանին: Յատկանշական կը մնայ անոր այն հաստատումը, թէ այցելուներուն ներկայացուող արուեստի իրերը կը վերաբերին Հիթիթներուն, Փռիւգիացիներուն, Ասորեստանցիներուն եւ Ուրարտացիներուն, որոնք, ըստ լրագրողին, «խորհրդաւոր անցեալ մը ունեցած են եւ դեռ բազմաթիւ գաղտնիքներ ունին պարզելիք»:

Նկարագրութեանց կարգին լրագրողը կը մատնանշէ, թէ ներկայիս ամբողջ Անատոլուի մէջ հետախուզութիւններ եւ պրպտումներ կը կատարուին անցեալի արտակարգ հարստութիւնները լոյս աշխարհ հանելու համար: Ամերիկեան եւ Եւրոպական Համալսարաններ նիւթական յատկացումներ կը կատարեն, ուսանողներ եւ փրոֆէսէօրներ կը տրարադրեն այս ուղղութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, ամերիկացի լրագրողը թէեւ հակիրճ տողերով, սակայն եւ այնպէս կը խօսի թանգարանին մէջ ցուցադրուած Հիթիթներու, Փռիւգիացիներու, Ասորեստանցիներու եւ Ուրարտացիներու դարերու ընթացքին ըստեղծած արուեստի նմոյշներուն մասին, այլ խօսքով, արուեստներ, որոնք հեռաւոր կամ մօտաւոր ո՛չ մէկ կապ ունին թրքական քաղաքակրթութեան, այլ մանաւանդ՝ մշակոյթին հետ՝ ժառանգութեան իմաստով: Անգլին, յօդուածին ընկերակցող թանգարանին չէնքին լուսանկարին տակ ան կ'արձանագրէ. - Անատոլուի թանգարանը կ'իրականացնէ Աթաթիւրքին բաղձանքը պահպանելու Թուրքիոյ ժառանգութիւնը:

×

- Ցիշո՞ւմ ես, ամիսներ առաջ մենք մի կարճ երկխօսութիւն ունեցանք. Գնում եմ Թուրքիա: Ո՞ւր, - լսածիդ չհաւատալով, հարցրիր դու: Թուրքիա, - կրկնեցի ես: Դու այլայլուեցիր.

- Զերթաս, բալա, կը վախենամ:

Իսկ երկու օր առաջ, երբ եկայ հրաժեշտ տալու, նորից մի կարճ խօսակցութիւն.

- Մայրիկ, վաղը գնում եմ, ի՞նչ ես ասում:

- Երկրին բարեւ կը տանես, - ասացիր դու:

×

Մարգօ Ղուկասեան, խորհրդային գրօսաշրջիկներու խումբի մը հետ կ'այցելէ Թուրքիա: Զանազան քաղաքներու եւ վայրերու շարքին նաեւ Անգարա, վերոյիշեալ թանգարանը, միջնաբերդը եւայլն.: Տպաւորութիւնները՝ Փոքր Ասիայի ճանապարհներում ընդհանուր խորագիրին տակ, կը հրատարակէ Երեւանի «Գարուն» ամսագիրին անցեալ տարուան Դեկտեմբերի թիւին մէջ:

... Մուտքին վրայ գրուած է՝ «Անատոլուի մշակութային թանգարան»: Իրականութեան մէջ, սակայն, խեթական արուեստի եւ մշակոյթի թանգարանն է: Բացատրող չունինք: Կայ միայն Երլմազ պէյը, Ադրբեջանցիներուն համար: Ասոնցմէ երկուքը որոշ չափով հայերէն գիտեն, որով երբեմն իրենց հնարաւորութեան չափով կը փորձեն թարգմանել ըսուածները: Բայց հայկական մեր ենթախումբը Թուրքիոյ կը ծանօթանայ հիմնականին մէջ դիտելով: ... Կը մտնենք թանգարան ... ցուցադրուած նիւթերը թուագրուած են Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակ: Մինչդեռ, քիչ առաջ պատին փակցուած բացատրագիրը կարդալով, Երլմազ պէյ կը խօսէր թրքական արուեստի եւ մշակոյթի մասին: Մարգօ Ղուկասեան, որուն տպաւորութիւնները արեւմտահայերէնի վերածելով կը ներկայացնենք ներկայ տողերով, կ'աւելցնէ, թէ կը շրջագային սրահէ - սրահ եւ հոս պէտք չկայ նոյնիսկ բացատրող մէկու մը: Եթէ պէտք է, ապա միայն նրա համար, թէ ինչպէ՛ս է կեղծւում պատմութիւնը: Խեթական արուեստի ի՛նչ նմոյշներ, ընտիր բոլորն ալ: Ոճաւորուած քանի մը արձաններ, եղջերո՞ւ, թէ այծի:

Կ'ըսէ, թէ քիչ առաջ Անգարայի փողոցներուն մէկուն մէջ, բարձր պատուանդանի մը վրայ, տեսած են արձաններուն կաղապարուած եւ մեծցուած տարբերակը՝ կողք - կողքի կեցած երեք կենդանիներ՝ շրջուած եղջիւրներով: Բաւական տպաւորիչ արձանախումբ մը, որ թուրքերուն ըսելով իրենց խորհրդանիշը կը պարզէ: Բաց երախներով առիւծներուն նախատիպերը նոյնպէս թանգարանին մէջ են՝ Խեթական արուեստի թանգարանը. ասոնց երկար շարքը արդէն տեսած են Աթաթիւրքի դամբարանին մուտքին մօտ:

Շատ - շատ են արձանիկներն եւ արձանախումբերը: Մէկը, կ'ըսէ Մ. Ղուկասեան, չափազանց նման էր վերջերս Ախուրեանի մէջ յայտնաբերուածին հետ, Ք. Ա. 2-րդ հազարամեակ: Աչքերիս չէի հաւատում, այսքան նման, արձանախումբ՝ մարդու եւ կենդանիների: Կը տեսնէ վահան մը, յայտնաբերուած Թոփրաք - Քալէի մէջ, այնքան նման Էրեբունի թանգարանին մէջ ցուցադրուած վահանին, այս անգամ գտնուած Արինբերդի մէջ: ... Խեցեղէնի, դրամներու հաւաքածոներ, ոսկիէ եւ արժէքաւոր քարերէ կազմուած զարդեր:

Դժբախտաբար ժամանակը քիչ է դիտելու համար բոլոր նմոյշները: Բարեբախտաբար պէտք նկատուած ժամանակով մը կը դիտեն յատուկ ցուցափեղկ մը՝ յատկացուած Խեթական Պետութեան առեւտրական պայմանագիրները մատնանշող երկու հազար կաւէ սալիկներու: Ասոնք լաւ լուսաւորուած են, բնական լոյսով:

Երկու հազար կաւէ սալիկներ, այլազան չափերով՝ գիրքի մը էջը ներկայացնող ծաւալէն մինչեւ մատնաչափ: Կաւը շատ վարպետ կերպով մշակուած է՝ ողորկ - կաթնագոյն, որուն վրայ գծագրուած են ոչ միայն սեպագիր արձանագրութիւնները, այլեւ պատկերագիրները, արտայայտիչ ձեւով: Երբեմն մէկ էջին վրայ կան թէ սեպագրութիւններ, թէ պատկերագրութիւններ: Ամէնէն զարմանալին, սակայն, կաւէ ծրարներն են, այսօրուան իմաստով պահարանները: Նուրբ, յարմար ծրարներ, որոնց մէջ զետեղուած են սեպագիր նամակները, նամակը եւ բացուած մասը գոցուած է դարձեալ կաւով: Վարպետ գրիչներու մասնագիտութեան եւ կաւին անթերի մշակումին պարտական ենք, դիտել կուտայ ան, որ ժամանակը արժէքներ քայքայող այդ զօրաւոր ազդակը նոյնիսկ, չէ յաջողած խաթարել աղիւսեայ գրադարանին արուեստն ու գեղեցկութիւնը:

Դարասկիզբին, պեղումներու ժամանակ յայտնաբերուած այս գրադարանը՝ խեթական, բաբելոնական եւ եգիպտական գրութիւններով, նկատուած է դարուն ամէնէն կարեւոր յայտնագործութիւնը, հնագէտներուն կողմէ: Ասիկա փաստօրէն խեթերուն պետական դիւանն է: Հոս կը գտնուի Փարաւոն Ռամզէսի նամակը Խեթերու թագաւոր Խատտուշաշի ուղղուած. կը վերաբերի կնքուած երկկողմանի պայմանագիրի մը:

Մ. Ղուկասեան կ'եզրակացնէ, թէ ագիւսէ սալիկներէն ամէն մէկուն վրայ կարելի է երկար սեւեռիլ: Մարդոց եւ կենդանիներու նուրբ պատկերները, սեպագիրներուն համաչափ տողերը, հակընալի եւ անհասկնալի բազմապիսի նշանագիրները իրենց իւրայատուկ լեզուով եւ ոճով կը պատմեն հազարամեակներուն ընթացքին կորսուած ազգու ժողովուրդի եւ Պետութեան մը ինքնատիպ արուեստին մասին:

Յարմար նկատեցինք, ամերիկացի լրագրողին արձանագրած տողերուն կողքին այս անգամ ներկայացնել տպաւորութիւնները իրաւատէրի մը, Հայաստանէն:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՏՆԿԱԾ ԾԱՌԻՆ ՄԱՍԻՆ

Իջեւանի շրջանի Ակնաղբիւր գիւղին ծայրը տապալած հսկայ կաղնին, որուն տարիքը կ'անցնի 1500-ը, ոչ ոք կը փորձէ տեղափոխել: Աւելին, ամէն կողմէ կու գան տեսնելու այդ կաղնին, քանի որ, ըստ աւանդութեան, այդ ծառը՝ որուն բարձրութիւնը կը հասնէր 50 մեթրի, իսկ բունին լայնքը 15 մեթրի, տնկած է սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան:

.. .451 թուականն էր: Հայ ռազմիկները, գեղջուկներն ու հովիւները զէնք կ'առնէին պաշտպանելու համար Հայրենիքը օտար արշաւողներէ: Վարդան Մամիկոնեանի առաջնորդութեամբ անոնք ահեղ ճակատամարտի մէջ ջախջախեցին թիւով գերազանց պարսից զօրքը: Ի պատիւ այդ յաղթանակին՝ Սպարապետը տնկեց յաւերժութեան ծառը՝ կաղնին: 1500 տարի ետք Երուանդ Քոչար կերտեց Վարդան Մամիկոնեանի արձանը, որ այսօր բարձրացած է Երեւանի կեդրոնը:

1500 տարի կանգուն մնացած է առասպելական կաղնին, որ շատ բան տեսած է իր կեանքին մէջ: Հին ժամանակները, երբ գիւղին երիտասարդները կռուի կ'երթային, ծերունիները անոնց կ'ըսէին. «Ձեր ձեռքը դրէք Վարդանի տնկած ծառին եւ մահը ձեզի չի մօտենար»: Բայց դարերը իրենց գործը տեսան եւ կաղնին ծերացաւ: Քանի մը տարի առաջ տեղեկանալով Սպարապետին տնկած ծառին մասին, Ակնաղբիւր գացած է Մառեչալ Յովհաննէս Բաղրամեան: Գիւղի ծերունազարդ բնակիչներու խնդրանքով ան տապալած հսկայ կաղնիին տեղը տնկած է նոր ծառ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Այո, ինչո՞ւ ահա քանի մը րոպէէ ի վեր, քառորդէ մը, կէս ժամէ ի վեր թաքուն խորշէ մը բան մը սկսած է ծլիլ, վերընձիւղիլ, բարձրանալ. բան մը որ կարծես իր պարապութիւնը պիտի լեցնէ, զինքը պիտի ճոխացնէ, պիտի այլափոխէ հրաշքով ... ինչո՞ւ այլեւս չի վարանիր ինք նախըզգալու իր մթին, անհրապոյր օրերէն անդին պայծառ հորիզոնի մը ծիրը ... անցեալէ՞ն կը ցոլայ անիկա, թէ ապագային վրայ ինկած է, - ինչո՞ւ ահաւասիկ ժամէ մը, ժամուկէսէ աւելի ան չափազանց զգայուն եղած է պանդոկի ձայներուն, ու սանդուխէն բարձրացող ամէն ոտնաձայն զինքը դող կը հանէ, չունէր բռնել, ականջը լարել կուտայ ... ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...

Արդեօք ... արդեօք իրաւունք ունի՞ այժմ Նուարդ վերատին անդրադառնալու անկիւնի մը, ուրկէ ընդմիշտ բաժնուած կը կարծէր ինքզինքը: Կրնա՞յ ուրեմն անգամ մըն ալ քակել մտածումներու խորհրդաւոր ծրար մը, զոր ինք հաշուեյարդարի ենթարկած ղասաւորած, գրեթէ թաղած ըլլալ կ'ենթադրէր: Իրեն պիտի շնորհուի՞ ազատութիւնը չորս անոպայ, վիրաւոր տարիներու վրայէն վերադառնելու կենսաբարաս անցեալի մը ափը, ուր ան ինքզինքին իրաւունք տուած էր յուսալու, տենչալու, հաւատալու դալիք երջանկութեան:

Զօրս տարի ետ ... նոյն պանդոկը ... քանի մը ամիսէ ի վեր դուրս ելած էր «Դպրոցասիրաց»ի վարժարանէն. հաստատուած էր հոդ: Սկսած էր աշխատիլ: Բայց ինչո՞ւ օրերուն համը տարբեր էր այն ատեն. ինչո՞ւ պանդոկը զուարթ, նորայայտ, խոստմնալից աշխարհ մը կը թուէր ըլլալ, փոխանակ մութ, հեղձուցիչ գուբ մը ըլլալու, ինչպէս կ'երեւի այժմ ... Անո՞ր համար արդեօք, որ այն օրերուն սանդուխներէն ելնող - իջնող, ծանօթ ոտնաձայն մը կը բաւէր զինքը թունդ հանելու, որ գաղտնի անուրջ մը իրմէ դուրս կը ցոլար բոլոր իրերուն վրայ դանոնք այլափոխելու աստիճան, որ այն օրերուն իր սիրտը պալատ մըն էր ուր կ'ապրէր ասպետ մը...

Ախ, իրաւունք ունի՞ր այժմ ծանելու թափուր խրճիթին վրայ, - որ իր ներկայ սիրտն էր, - ու կանչելու անունը ասպետին. պիտի պատասխանէ՞ր անիկա, պիտի զիջանէ՞ր գալու իր հրաւէրին...

Եւ այո, Նուարդի սրտի ամէն մէկ զարկը, - ան ուզէ կամ ոչ, - կը կրկնէ ահաւասիկ այդ անունը. «Արշաւիր». անունը անոր՝ որ իր առաջին միակ անխոստովանելի սէրն եղաւ. լուռ, ցասագին, վախվխուն սէր մը, ոչինչով սնող, բայց իր սիրտը լափող գաղտնի կիրք մը:

Այն օրերուն ինք հազուադէպօրէն կը տեսնէր Արշաւիրը. սանդուխներուն վրայ, միջանցքի մթութեան մէջ, դուրսը Պիւթ Շօմօնի ծառուղիներու երկայնքին պզտիկ հանդիպումներ. բարեմիտ ժպիտներ որոնք ոչինչ կը խոստանան. բայց Նուարդ առաջին օրէն իսկ ստացած էր ճակատագրական հարուածը, որ բացառիկ հոգիներու մէջ մէկ անգամ կ'իջնէ բայց իր կնիքը կը մնայ ընդմիշտ անջնջելի:

Մտերիմ, անայց իր կուրծքին տակ Նուարդ իր համր սէրը տեսլական պաշտամունքի վերածեց. իր մտերիմներն անգամ չգուշակեցին իր գաղտնիքը. Արշաւիր քաղաքավարական փափկութեան մը տակ անտարբեր էր աղջկան հանդէպ. չէր կրնար նախզգալ թէ ի՞նչ կը նշանակեն այն խուսափուկ հայեացքները, շիկնոտ, վերապահ արտայայտութիւնները զոր կ'ունենար աղջիկը ամէն անգամ իրեն հանդիպելուն:

Նոյնքան հպարտօրէն, իր զգացած վիշտէն ոչինչ մատնելով, գրեթէ անտարբերութեան դիմակի մը տակ Նուարդ կրցաւ տանիլ իր յուսախաբութիւնը, երբ իմացաւ որ Արշաւիր մտերմացած է թեթեւաբարոյ ֆրանսուհիի մը հետ. սիրտը չլացաւ, չաւաղեց առանձնութեան մէջ անգամ. ջանաց չխորհիլ այլեւս այդ մասին. ու այդ փորձէն անիկա դուրս ելաւ աւելի խոհուն, աւելի զինուած՝ ստոյիկեան, վայելուչ համակերպութեամբ:

Եթէ պատահմամբ չիմանար թէ Արշաւիր բոլորովին կապուած է այդ կնոջ, թէ լքած է մայրը, թէ դասակ մը եղած է նուիրագործելու անոնց միութիւնը, այդ ամէնը հեռաւոր, մարած ցաւի արձագանգ մը միայն կ'արթնցնէին իր մէջ, ու կը յաջողէր իր զգայութենէն դուրս նետել ամէն մակարոյծ, տխուր մտածում:

Ինքզինքը բուժուած կը կարծէր:

(Շար. 10)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Բ.

ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտ. 24, ժամը 15.30-ին տեղի կ'ունենային երկու ձեռնարկներ, մէկը՝ Կրընոպլի մէջ, Սէն-Մարթէն տ'Հէռի սրահը (Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի կազմակերպութեամբ), ուր հայկական երաժշտութեան համոյթը կը ներկայացնէր հայկական աշուղական (Սայաթ Նովայէն) եւ ժողովրդական երգերէ կազմուած յայտագիր մը: Համոյթի երգչուհին՝ Վիրժինիա Փաթի կրցած է փոխանցել հայկ. տոհմիկ երաժշտութեան ոգին, երգերը մեկնաբանելով իրենց նախնական ձեւով:

Նոյն ժամուն երկրորդ ձեռնարկը՝ նըւագահանդէս մը, տեղի ունեցաւ Վիլէօրպանի մշակութային կեդրոնը, ուր ներկայ էին շուրջ 400 հոգի: Յայտագրի առաջին բաժինին հանդէս եկաւ Ռոմանի գործիական համոյթը, (16 հոգիէ բաղկացած) ղեկավարութեամբ՝ Ալեքսանդր Սիրանոսեանի: 1973-ին է, որ Սիրանոսեան կը հիմնէր յիշեալ համոյթը՝ Ռոմանի եւ Ռոն-Ալփի շրջանին մէջ թափ տալու համար երաժշտական կեանքին: Կարճ ժամանակուան մէջ խումբը կը յաջողէր իր առաքելութեան մէջ, բազմաթիւ նուագահանդէսներ տալով Ֆրանսայի զանազան շրջանները:

Նախ քան յայտագրի գործադրութիւնը, Ալեքսանդր Սիրանոսեանի առաջարկով ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս լըռութեամբ յարգեցին յիշատակը երաժիշտ Աւետիս Մեսումենցի (ներկայ էր որդ. երաժիշտին այրին), որուն Նայիրեան Սիւիթ թիւ 2-ով կը սկսէր յայտագիրը: Ապա կը մեկնաբանուէր Եդ. Միրզոյեանի Շուշանիկը, մելամաղձոտ եւ յուզական գործ մը: Զոյգ գործերու մեկնաբանութեան մէջ աչքի կը զարնէր առաջին ջութակահարուհին՝ Ջորջա Ռէվէլ, իր թէքնիքով, ճկունութեամբ եւ երանգաւորումներով: Պուլկար արուեստագիտուհին հայկական ստեղծագործութիւններու մեկնաբանութեանց ընթացքին կը զգար երկի ազգային շունչը, կ'ապրէր զայն ու երեւան կը հանէր անոր հարազատ գոյները: Ի պատասխան մեր այն հարցումին, թէ ի՞նչպէս կրնայ այդքան հարազատութեամբ ու ապրումով վերարտադրել հայկական երաժշտութիւնը, Ջորջա Ռէվէլ կ'ըսէր. «Կը զգամ հայկական երաժշտական ստեղծագործութեան մէջ արտայայտուած արուեստագէտ-յօրինողին տառապանքն ու ապրումները՝ մեղեդիներուն ընդմէջէն: Չէ՞ որ պուլկար եւ հայ ժողովուրդները ենթարկուած են նոյն ճակատագրին, ապրած են թըրքական սարսափները»: Ապա համոյթը մեկնաբանեց Արա Պարթեւեանի Կարօտի երգը, ջութակի եւ նուագախումբի համար գրուած գործ մը, որուն ջութակի բաժինը այնքան տաղանդով մեկնաբանեց Ժան Տէր-Մերկերեան: Կոմիտաս-Ասլամազեանի Հայկական մանրանկարներէն ետք, Առնօ Բաբաջանեան բեմ հրաւիրուելով կը ղեկավարէր իր Ռոմանսը, կարօտաբաղձ յոյզերու եւ ապրումներու արտայայտութիւն մը:

Երկրորդ բաժնին, Եդ. Միրզոյեան (դաշնակ) Ժան Տէր-Մերկերեանի հետ (ջութակ) մեկնաբանեց իր Մուտք եւ յաւերժական շարժում գործը: Ժան Տէր-Մերկերեան ծանօթ անուն մըն է Խորհ. Միութենէն Եւրոպա, Միացեալ-Նահանգներէն մինչեւ Արժանթին: 1958-էն 1963 Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ Տաւիտ Օյսթրախի ղեկավարութեամբ կատարելագործուած ս̀քանչելի այս ջութակահարը կը մնայ մեր ժամանակներու մեծ արուեստագէտներէն մէկը: Դաշնակին առջեւն է Առնօ Բաբաջանեան, որ Ժան Տէր-Մերկերեանի հետ կը մեկնաբանէ իր Սոնաթը, խորաթափանց, հարուստ մեղեդիներով եւ բարդ կառուցուածքով ստեղծագործութիւն մը: Ապա, Բաբաջանեան՝ առանձին, մեկնաբանեց դաշնակի իր գործերէն երկու կտորներ՝ Եղերերգ (Ա. Խաչատրեանի յիշատակին) եւ Մելոտիա-Հիւմորեսք: Յայտագիրը վերջ կը գտնէր Եդուարդ Միրզոյեանի Արագ պարի (չորս ձեռքով) մեկնաբանութեամբ, հեղինակին եւ Ա. Բաբաջանեանի կողմէ:

Ժամը 20.30-ին Փերուժի մէկ ճաշարանին մէջ տեղի կ'ունենար բարեկամական խնջոյք մը, մասնակցութեամբ շուրջ 100 հոգիի: Սեղանը կը վարէր Եդ. Միրզոյեան: Զանազան արուեստագէտներ հանդէս կուգային երգով ու նուագով, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը, որ առիթ կուտար ներկաներուն աւելի մօտէն ճանչնալու զիրար: Հաճելի հաւաքոյթը վերջ կը գտնէր կէս գիշերին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Հոկտ. 25, ժամը 10.30-ին «Հայկ. եկեղեցական երաժշտութիւնը» նիւթին շուրջ դասախօսութիւն մը կարդաց Ժիրայր Թօրիկեան: Ծնած է 1957-ին: Երաժշտական ուսումը առած Փարիզի Ազգային Երաժշտանոցը: Վկայուած Արեւելեան Լեզուներու եւ քաղաքակրթութեանց Ազգային Հիմնարկէն, Ժիրայր Թօրիկեանի Մագիստրոսի աւարտաճառի նիւթը եղած է «Հայկական եկեղեցական երաժշտութիւնը»: Ներկայիս տոքթորայի աւարտաճառ մը կը պատրաստէ «Հայկական զատկական ծէսը» նիւթին շուրջ: Երիտասարդ դասախօսը նախ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց Ե. դարու կեանքին վրայ, անդրադառնալով տառերու գիւտով ստեղծուած շարժումին, ինչպէս նաեւ ծիսակատարութեան եւ կրօնական երաժշտութեան ծագման, չեշտելով այդ բոլորին մէջ Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Սահակ Կաթողիկոսի դերը: Թօրիկեան համառօտ ակնարկով մը ներկայացնելէ ետք Ե.-Ժ. դարերու հայ երաժշտութեան պատկերը, ծանրացաւ ԺԱ.-ԺԲ. դարերուն վրայ, երբ նոր թափ կը ստանար հայկական եկեղեցական երաժշտութիւնը՝ շնորհիւ մանաւանդ Ներսէս Շնորհալիի, որ կը համարուի մեր Շարակնոցի գլխաւոր կազմողներէն մէկը եւ ներկայ ձեւը տուողը: Դասախօսը անդրադարձաւ հայկական առաջին նշանագիրներու երեւումին (Թ.-Ժ. դարերուն), անոնց զարգացումին եւ գործածութեան՝ դարերու ընթացքին, հասնելով մինչեւ ԺԹ. դար՝ Համբարձում Լիմոնճեան կամ Պապա Համբարձում, որ Կ. Պոլսոյ մէջ կը ստեղծէր հայկական նոր նշանագրերը երաժշտութեան մէջ, բանալով նոր ուղի մը այդ կալուածէն ներս: Այդ շրջանէն սկսեալ բուռն աշխատանքներ տարուած են հայկական, ապա նաեւ եւրոպական ձայնանիշերով շարականներն ու մեղեդիները տարածելու ուղղութեամբ: Հոս չեշտուեցաւ Կոմիտասի եւ Եկմալեանի դերը մեր շարականներու եւ պատարագի երգեցողութեան մշակման մարզին մէջ: Դասախօսութիւնը կը համեմուէր պատարագէն հատուածներու եւ շարականներու ունկնդրութեամբ:

Այնուհետեւ եղան հարցումներ, որոնց մէջ մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէր այն՝ որ մեր եկեղեցիներուն մէջ մեկնաբանուած Կոմիտասեան կամ Եկմալեան պատարագի երգեցողութեան հարազատութիւնը պէ՞տք է պահել, թէ բարեփոխումներ եւ երաժշտական ընկերակցութիւն մը պէտք է աւելցնել անոր վրայ, ժամանակին հետ քալելու համար: Ժիրայր Թօրիկեան պատասխանեց, որ պէտք է հաւատարիմ մնալ Կոմիտասի եւ Եկմալեանի թողուցած ժառանգութեան, առանց այլասեռելու անոնց գործը, սակայն, միւս կողմէ երաժիշտը ազատ է պատարագի բոլորովին նոր երգեցողութիւն մը յօրինելու:

Ժամը 16-ին, տեղի ունեցաւ հանդիպում մը Հայկ Վարդան Մկրտիչեանի հետ: Ծնած է 1953-ին՝ Ռուսէ (Պուլկարիա): Երաժշտական կրթութիւնը ստացած է Սոֆիայի երաժշտանոցը (1972-1977): 1977-ին Պալի (Զուիցերիա) Երաժշտանոցին մէջ հետեւած է դաշնակի եւ դաշնաւորումի դասընթացքներու: Նըւագահանդէսներ տուած է Զուիցերիա եւ Գերմանիա: Հեղինակն է նաեւ կարգ մը գործերու, որոնք մեկնաբանուած են Փարիզ եւ Պալ: Ներկայիս կ'աշխատի օփերայի մը վրայ:

Հայկ Վարդան Մկրտիչեան դաշնակի վրայ մեկնաբանեց մանուկներու համար իր գրած գործերէն քանի մը նմոյշներ, ուր կը նշմարուէին (բաւական հեռուէն) հայկական մեղեդիներ: Սիլվարդ Գազանճեան երգեց Մկրտիչեանի յօրինումներէն երկու գործեր՝ Միսաք Մեծարենցի «Կիրակնամուտք» եւ Պետրոս Դուրեանի «Առ կոյսն» բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: Մեղեդիէ եւ հաստատուն կառոյցէ զուրկ երգերը ցոյց կուտային, թէ յօրինողը կա՛մ չէ կրցած թափանցել Մեծարենցի քերթողութեան աշխարհը, ուր արդէն իսկ կը հնչէ երաժշտութիւնը, կամ փանթէզիսթ մըն է, որ ինքզինք ազատ կը զգայ որեւէ բան գրելու եւ հրամցնելու: Ոչ մէկ խօսք՝ որ Սիլվարդ Գազանճեան (երգելով) եւ Ժընեւի Երաժշտանոցի դասախօս ջութակահարուհի Անտրէ Սթաքեան (որ հեղինակին հետ մեկնաբանեց անոր մէկ գործը՝ Մոմենթ) մեծ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, սակայն, ներկաներէն շատեր չկրցան իւրացնել հրամցուած երաժշտութիւնը, ուրիշներ պաշտպանեցին արուեստագէտին ստեղծագործելու ազատութիւնը, նոյն ատեն չեշտելով անհրաժեշտութիւնը երաժշտութեան՝ հաղորդակցութիւն ստեղծելու դերին, ունկնդրի մէջ: Այդ հաղորդակցութիւնն էր, որ կը պակսէր հեղինակի գործերուն մէջ: Գտնուեցան նաեւ մասնագէտներ, որոնք գնահատեցին Մկրտիչեանի յօրինումներուն մէջ բացայայտուող փնտռտուքը:

Ժամը 21.30-ին, Վիէնի քաղաքապետարանի թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ նուագահանդէս մը, ուր ներկայ էին շուրջ 250 հոգի: Ներկայ էր նաեւ Ազգային Ժողովի նախագահ եւ Վիէնի քաղաքապետ Լուի Մերմազ:

Բացումը կատարեց Աստուր Ռստիկեան:

Յայտագիրը նոյնն էր, ինչպէս՝ Վիլէօրպանի մէջ, միակ տարբերութեամբ, որ Վիէնի մէջ Բաբաջանեան եւ Սիրանոսեան մեկնաբանեցին նաեւ «Հայկական ռափսոտի»ն:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 2)

ԺՊԻՏ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Եպիսկոպոս մը եւ բարունապետ մը քով-քովի նստած են պաշտօնական հացկերոյթի մը ընթացքին: Պահ մը, իր ափսէի պնակը այլազան աղանդերներով զարդարելէ յետոյ, եպիսկոպոսը ժամպոնի պնակը կ'երկարէ հրեայ կրօնաւորին, որ կը մերժէ առնել: Զարմացած՝ եպիսկոպոսը կը հարցնէ.

- Արդեօք ժամպոն չէ՞ք սիրեր, ինչո՞ւ կը մերժէք:

- Կրօնքս կ'արգիլէ այդ միսը ուտել, կ'ըլլայ բարունապետին պատասխանը:

- Բայց չէք գիտեր թէ ի՛նչ կը կորսնցնէք, կը յարէ եպիսկոպոսը:

Բարունապետը չի պատասխաներ: Երբ սակայն ընթրիքը կ'աւարտի եւ կոչնականները կը սկսին մեկնիլ, բարունապետը հրաժեշտ առնելով եպիսկոպոսէն, քաղաքավարօրէն կ'ըսէ անոր.

- Խնդրեմ, յարգանքներս ձեր ազնիւ տիկնոջ...

- Բայց ես ամուսնացած չեմ, կը պատասխանէ եպիսկոպոսը վիրաւորուած:

- Ինչպէ՞ս, ամուսնացած չէ՞ք:

- Այո, կրօնքս կ'արգիլէ մեզի ամուսնանալ:

- Ա՛, բայց չէք գիտեր թէ ի՛նչ կը կորսնցնէք, կ'ըսէ այն ատեն բարունապետը, ակն ընդական...

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԱԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Ի՞նչ կը խօսիմ, հէմշէրի, ի՞նչ կաթ ու մեղր: Կառավարութիւնը չի կրնար հասնիլ ես բոլորին: Գրաւուած մասերէն դուրս գաղթողները կէս մը ճամբաներու կը թափին: Վեց օր առաջ Խարբերդ էին, երբ ապստամբութիւնը պայթեցաւ ու առաջին անգամ ապստամբներու խումբը բանտին վրայ յարձակեցաւ:

Կիրոս լարեց իր ականջները, լոյսը կարծես արեան շրջանի մը պէս իր մարմինին մէջ կը տարածուէր:

- Ինծ ըսին, որ Թրքական բանակը, Խարբերդի վրայ գալով Տէրսիմի ուժերուն հետ բռնուած է Աչուանի մօտ: Մէկէն տեսայ, չորս կողմը դժոխք դարձաւ, հէմշէրի: Մայրս իր զաւակը չի ճանչնար, ծառան իր տէրը: Երկու ծառաներով դուրս եկած էի դժոխքէն ու ձիերու վազքով մտանք գիւղերու ճամբան, երբ լսեցինք ահաւոր պայթում մը: Ըսին, որ թրքական բանակի զինատունն է, որ պայթեցուցին ապստամբները: Էհ, աշխարհը շատ արագ փոխուեցաւ, հէմշէրի: Աղան խանի մէջ իմ երկու հաւատարիմ ծառաներս, գիշերով գողցան ինչ որ ունէի քէմէրիս մէջ: Առտուն երբ արթնցայ, ոչ՛ քէմէրս կար, ոչ՛ ալ ծառայ: Ըսի, Տիարպէքիր մտնեմ, էնտեղ փաճառական Օսման Զատէէն առնելիք շատ ունիմ... Հեռուէն տեսայ, քաղաքին վրայ բան մը փոխուած էր: Չէ, էն հին քաղաքին վրայ ծուխ էր բռներ: Մի ըսեր, որ ոսկով ձեռքով ապստամբներու ձեռքը պիտի իյնայի...

Ղարսեցի վաճառական, յայտնի կարաւանի տէր, Ռուստամ պէյն էր, ծագումով պարսիկ, որ Ղուրանէ աւելի կարաւանի ճամբաները եղած են իր կեանքի ու իմաստութեան ճամբաները, նոյն ատեն, հաւատարիմ իր նամազին ու ապտեստին: Արաբ կրօնաւորի մը ձեռքին տակ սորված էր իր ղուրանի դասերը, որուն սուրաներու մեկնումին մէջ կար արաբական իմաստութիւնն ու փիլիսոփայումը: Ռուստամ պէյի համար ալ քրիստոնեաները նոյնպէս Աստուծոյ կամ Ալլահի ծառաներն էին: Ան Խարբերդէն ճամբայ ինկած էր հասնելու մինչեւ Էրզրում: Չէր յուսար, որ այս կռուի տակնուվրայութեան մէջ, կարաւանը ճամբայ ելած ըլլայ: Վերջին անգամ հեռագիր ստացեր էր, որ ճամբայ պիտի ելլէ կարաւանը ու լայն գծով մը պիտի մտնէ կարեւոր քաղաքներուն մէջ: Կարաւանը ապրանք պիտի տայ, ապրանք պիտի առնէ և Մուշի ճամբով պիտի մտնէ Տիգրանակերտ ու յետոյ Խարբերդ: Այլեւս չգիտէի, թէ ի՞նչ պատահեցաւ իր կարաւանին, որ կը բաղկանար 50 ուղտերէ, 20 ջորիներէ ու 5 ծառաներէ: Իր կարաւանը գտնելով, ան կը կարծէր, որ պիտի գտնէր խաղաղութիւնը զանգակներուն ու արշալոյսին: Պիտի գտնէր խաղաղութիւնը ուղտերու գեղեցիկ աչքերուն, վերջալոյսին ու հընչիւնը ոսկիներուն:

Վեց օր առաջ տեսած էր ամենհի կռիւը ապստամբներուն: Յետոյ, իր երկու հաւատարիմ ծառաները, կարծելով թէ աշխարհը կռուի մէջ է ու խանգարուած են կարգերը, կըղողնան քէմէրը, լեցուն ոսկիներով: Ռուստամ պէյ ճամբու ընթացքին տեսած էր թուրք գաղթականներ յոգնած ու փոշոտ, մանաւանդ տեսած էր ճամբուն եզերքը նետուած 2 ժանտարմներու դիակները: Գուցէ անոնց զէնքերուն ու ձիերուն համար սպաննած էին:

Ռուստամ պէյ ժանտարմներու այդ դիակները տեսնելէ յետոյ, մարմինը անծանօթ դող մը բռնեց, կարծես կը դողար նաեւ իր ձին: Սարալանջին ձգուած գորշ ճամբան դիւրաթեք, կարծես հրակայ օձի մը պէս, իր օղակներուն մէջ պիտի առնէր զինք ու իր ձին: Ճամբու այդ ամայութեան մէջ, որ թռչունի թեւն անգամ վտանգի մը ազդանշան էր, Ռուստամ պէյ կ'ուզէր բարի ու անվնաս մէկը գտնել, խօսելու անոր հետ, զգալու իր գոյութիւնը, վերջապէս հաւատալու, որ աշխարհ այդքան դէշ չէր: Եւ ինչքան կ'ուզէր, որ քրջած արտաքինով մուրացիկը իր ճամբու ընկերը ըլլար: Չէ, չէ, ինքը վնասակար մէկը չէ, ղուրանը անոր համար այնքան ներշնչող ու բարի եղած է որքան ոսկիին գոյնն ու հնչիւնը: Երկու արծաթէ դանակները Ռուստամ պէյի լայն ու սուղ գօտիին մէջ աւելի շատ զարդեր եղած են, ինչպէս ժամացոյցին շարք-շարք շղթաները:

(Շար. 688)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մաթիլտ - Մատլէն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արմէն Խաչիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան - Պերնար Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պըրկին եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 14, Փարիզի Ցովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենցամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Վ. Քիւփելեան 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի գնահատութիւն Լեւոն Սոփոկլեանի «Փաստաթուղթէ մը ծնող յուզում» յօդուածին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Իրենց ծնողքին՝ Ազնիւ և Սարգիս Գորգիկեանի, մօրեղբօր՝ Պօղոս Գորգիկեանի, մօրաքրոջ՝ Խաթունն Մեղրիկեանի յիշատակին, Տէր և Տիկին Գրիգոր Ամիրայեանէ եւ զաւակներէն 1000 Ֆ., Տիկին Մարի Գորգիկեանէ 500, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Գորգիկեանէ եւ զաւակներէ 1000 Ֆ.:

×

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեան եւ զաւակները 250 Ֆ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

SOIREE DANSANTE

Organisée par:
LA SECTION DE VALENCE
DE LA CROIX - BLEUE

Samedi, 13 Novembre, à partir de 21 h 30

SALLE D'ACCUEIL DE VALENCE 2
(a gauche de la piscine couverte
Valence - Haut).

Orchestre A N I
de la M. C. A. de Décines

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 21, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Կիտիսէյլի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ.- նոր վարչական կազմ:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայանալ իրենց անդամատերով, վճարելով իրենց առկախ հաշիւները որպէսզի ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը ունենան:

Grande Soirée-Dansante

organisée par
LA CROIX BLEUE ARMENIENNE DE LYON
Sous la Présidence d'Honneur de:
Mme. NANE CARZOU
LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE — DE 21 H. A L'AUBE
dans les salons du Casino de Charbonnières

AVEC LE CELEBRE CHANTEUR SOUREN et SON ORCHESTRE

COTILLONS — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Réservations: Tél.: 888. 92. 51 — 233. 72. 45

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES
64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - **TEL.: 969.94.53**

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԻ ՆՈՐ ԽԱՆՈՒԹ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ բոլոր տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ
ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient
Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

U. G. A. B.
SECTION CULTURELLE
33, Cours Pierre Puget — 13006 Marseille
Tél.: (91) 37. 75. 97

Mardi, 16 Novembre, à 21 h.

Conférence

LA PREHISTOIRE DE L'ECRITURE
et
DE LA LITTERATURE ARMENIENNES

par
GAGUIK SARKISSIAN
Directeur de l'Institut d'Etudes Orientales
de l'Académie des Sciences
de la République d'Arménie
Membre correspondant
de l'Académie de Sciences
de l'Académie des Sciences

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.

Ամէն Կիրակի իրիկուն
ժամը 8·30-ին

×

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 20 H. 30 —
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux
Jeudi, 18 Novembre, à 21 h.
DISCUSSION — DEBAT
« Regards nouveaux
sur le passé et le présent »
par MICHEL PAZOUMIAN
du Centre de Recherches de la Diaspora
et
PASCAL TCHAKMAKIAN
Auteur du « Crépuscule des anges »

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆ. Տիկին Գառաճանէ Ա. Գալֆաեանի եւ Ս. Մատաթի մահուան տխուր առիթով, 200, Տէր և Տիկին Կ. Պախչէճեանէ իրենց եղբօրը Ա. Պախչէճեանի մահուան տարելիցին:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

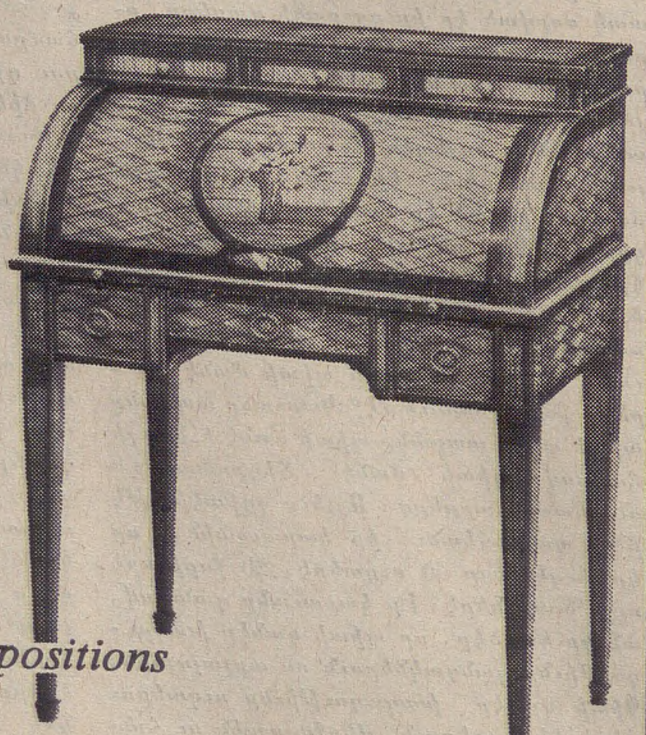

visitez
une des plus belles expositions
de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

BEYROUTH

(aller et retour en vols directs)

A PARTIR DE **2.930** FRANCS

DATES DE VOYAGES
DU 22 DECEMBRE AU 3 JANVIER — DU 24 DECEMBRE AU 2 JANVIER
DU 24 DECEMBRE AU 8 JANVIER — DU 25 DECEMBRE AU 9 JANVIER
ET MULTIPLES AUTRES POSSIBILITES

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris	Départ de Lyon
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
13 - 14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.302

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.302

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ՄԱՀԸ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՉԱԿՆԿԱԼՈՒԻՐ

24 ժամ յապաղումով է, որ խորհրդա-յին իշխանութիւնները, Հինգշաբթի առաւօտ, Նոյեմբեր 11-ին, հաղորդեցին Լէոնիտ Բրեժնեւի մահը: Նախորդ օրուան լրատուները, ճայնասփիւռի թէ հեռատեսիլի նախասեսել տուած էին արդէն թէ մեծ դէմք մը անհետացած է, քանի դասական երաժշտութիւնը որ կը սփռուէր եւ յայտագրերու փոփոխութիւնը կը տրամադրէին ժողովուրդը նման լուրի մը:

Բրեժնեւի մահը անակնկալ մը չէր: Մարդը կ'ապրեցնէին աւելի քան կ'ապրէր, տարիներէ ի վեր եւ նոյնիսկ իր վերջին ելոյթը, Նոյեմբեր 7-ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 65-րդ տարեդարձին առթիւ, չէր կրնար լաւատեսութեան մղել իր առողջութեան մասին: Մահուան պատճառը, պարզապէս՝ սիրտը կեցած է, բայց քիչ թէ շատ ծանօթ է, որ խորհրդային ղեկավարը, 1975-էն ի վեր կը տառապէր երակներու պնդրացումէնէ եւ քանիցս սրտի փոքր արկածներ մտահոգութիւն պատճառած էին իր շրջապատին:

Լ. Բրեժնեւ 75 տարեկան էր եւ 18 տարիէ կը վարէր Խորհ. Միութեան ճակատագիրը, քանի 1964 Հոկտեմբեր 15-ին է որ կը դառնար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը:

Ծնած էր 1906-ին, Ուկրանիոյ Դնեպրոպետրովսկի շրջանը: Կանուխէն կը մտնէ Կոմսոմոլի շարքերը եւ կը հետեւի հողագործութեան դպրոցի դասընթացքներուն, Կուրսկի մէջ: Կուսակցութեան երիտասարդական շարքերէն կ'անցնի բուն իսկ մարմնին մէջ: Պատերազմին կը ծառայէ ուկրայնական ճակատը եւ 38 տարեկանին կը ստանայ զօրավարի աստիճան: 1949-ին անդամ է Ուկրանիոյ Կեդր. Կոմիտէի: Յետագային կը դառնայ Մոլտաւիոյ կուսակցական Ա. քարտուղար, մինչ Մոսկուայի մէջ, Խրուշչեւ կ'ամրապնդէ իր դիրքը, քանի Ստալին իրեն յանձնած է կուսակցութեան կանոնագրի բարեփոխումներու պատրաստութիւնը: 1952, Հոկտեմբերին Բրեժնեւ պրեզիտիումի փոխ - անդամ նշանակուած է եւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար է: Քանի մը ամիս ետք, 1953 Մարտին Ստալին կը մեռնի եւ Բրեժնեւ, շրջան մը ծովային ուժի քաղաքական ղեկավարութեան գլուխն է, յետոյ 1954-ին Խրեշչեւ զինքը Ղազախստան կը ղրկէ: 20-րդ Համագումարին, դիրքը աւելի լաւ է, կը վերադառնայ Մոսկուա: 1960-ին, Ա. քարտուղարը կացութեան բացարձակ տէրը չէ, պէտք է լեզու գտնէ, Կոզլովն առնէ իբրեւ կցորդ եւ իր անմիջական բարեկամները հեռացնէ: Մայիս 7-ին, Բրեժնեւի դիրքը կը բարելաւուի եւ կը փոխարինէ Վորոշիլովը Պետութեան գլուխը: 1961-ին եւ 1962-ին դիւանագիտական միջադէպեր կը պատահին, նախ Ֆրանսայի հետ, երբ Բրեժնեւի օդանաւը հրացանաձգութեան կը բռնուի, դէպի Մարոք իր ճամբուն վրայ, Ֆրանսական օդուժին կողմէ, ապա՝ Պելկրատի մէջ, երբ իր հակարեւմտեան ճառին առթին, եւրոպացի դեսպանները կը ձգեն կ'երթան: 1963-ին Խրուշչեւի դիրքը տըկարացած է, Բրեժնեւ եւ Պոդգորնի կը նշանակուին կուսակցական դիւանին անդամ եւ Բրեժնեւ այնքան ծանրաբեռնուած է, որ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը կը ձգէ Ա. Միկոյեանի: 1964ին, ինք է որ կը ներկայացնէ Խորհ. Միութիւնը Թոլիաթթիի յուղարկաւորութեան: Վերջապէս Հոկտեմբերին կը դառնայ Ա. քարտուղար:

Բայց, պէտք չէ անտեսել, եւ Հինգշաբթի երեկոն իսկ, բոլոր «մասնագէտները» համաձայն էին, այդ կէտին շուրջ, որ Խորհ. Միութիւնը կը վայելէ հաւաքական ղեկավարութիւն մը եւ մարդու մը անհետացումը շատ բան չի կրնար փոխել: Մանաւանդ, Բրեժնեւի պարագային, երբ նկատուի, որ մարդը բաւական ատենէ, հաւանաբար, որ ի վիճակի չէր անհատապէս վճռական դեր մը խաղալու:

Իր մասին կը խօսուի իբրեւ խաղաղութեան մարդ մը, բայց «նախնական հակահամայնավարութեան» մեղադրանքին ենթակաները չեն կրնար չյիշել Չեխոսլովաքիան, Աֆղանիստան, Լեհաստան...: Իր շրջանին կը պատկանի նաեւ խորհրդային նոր երեւոյթ մը՝ այլախոհները: Գրագէտներ կը ձերբակալուին, ոմանք կը գաղթեն: Իր շրջանին է նաեւ որ կը խօսուի մարդկային իրաւանց մասին, Խորհ. Միութեան մէջ: 70-ական թուականներուն է, որ այլախոհութիւնը այնքան զօրաւոր է, որ Սոլժենիցին եւ Սախարով գրեթէ մամուլի ասուլիսներ կուտան, իրենց բնակարաններուն մէջ: ՔԱ-Կէ-Պէ-ն տարբեր կը գործէ սակայն, Բրեժնեւի օրով, հալածանքն ու ձերբակալութիւնները զանգուածային բնոյթ չունին ինչպէս Ստալինի օրով, այլ աւելի «ընտրովի» են: Եւ ի վերջոյ, ըստ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի, այլախոհները կըրնային ընտրել «կայաններու, բանտին, յիմարանոցին, աքսորին կամ արտաքսման միջեւ»:

Որքան «անհատի պաշտամունքը» այպանուած ըլլայ, Ստալինի մահէն ի վեր, գործնականին մէջ շատ բան չէ փոխուած: Այսպէս Բրեժնեւ տարիներու ընթացքին արժանացած է հետեւեալ մրցանակներուն եւ շքանշաններուն.-

Դիմիտրով մրցանակ, ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան եւ համագործակցութեան: Խաղաղութեան Ժոլիօ - Քիւրի մետալ, 1975-ին: Ժողովուրդներու միջեւ խաղաղութեան եւ բարեկամութեան ամրապնդման Լենին մրցանակ: Լենինի կարգ, Խորհ. Միութեան հերոս, 1966-ին: Լենինի կարգ, ընկերվարական Աշխատանքի հերոս: Լենինի կարգ Խորհ. Միութեան հերոս, նաեւ 1977-ին, 1978-ին, 1981-ին եւ վերջապէս յիշենք նաեւ որ 1979ին իր գրաւոր գործին ամբողջութեան համար, ստացած է գրականութեան Լենին մրցանակը:

× Բրեժնեւ ծանօթ է արտասահմանի ղեկավար դէմքերուն, ինչպէս Նիքսըն, Քիսինճըր եւայլն, որպէս կեանքը սիրող եւ վայլող անձ մը, որ լաւ կը խմէր, շատ կը ծխէր (մինչեւ 35 - 40 գլանիկ օրական) եւ կը սիրէր երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջիկները:

×

Խորհ. Միութեան կառավարութիւնը չորս օրուան սուգ որոշած է, որու աւարտին, Երկուշաբթի առտու կը կատարուի յուղարկաւորութիւնը, Կարմիր Հրապարակին վրայ, ուր եւ կը թաղուի, Լենինի մօտ: Արտասահմանէն ներկայ եղողները, հաւանաբար Պետութեան ղեկավարներ շատ չըլլան: Կը կարծուի որ Ուաշինկթըն փոխ - նախագահ Պուշը ղրկէ, Ֆրանսայի կողմէ, անկարելի չէ որ նախարարապետ Մորուա գլխաւորէ պատուիրակութիւնը: Միթերան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է, ուր կը յայտնէ «Ֆրանսացի ժողովուրդին յուզումը ի լուր Բրեժնեւի մահուան գոյժին» եւ կ'ոգեկոչէ մեծ ղեկավարը, որու պատկառելի դերը աշխարհի մէջ պիտի յիշուի Պատմութեան կողմէ: Հաւանաբար ամէնէն անկեղծ (եւ հաւանական է անկեղծ մարդ գտնել որեւէ մահուան վաղորդայնին) արտայայտուողն է համայնավար յեղափոխական Լիկայի պարագլուխը Կրիվին, որ կ'ըսէ.- «ի տարբերութիւն ամէն կողմի կեղծաւորներուն, ոչ մէկ արցունք կ'ունենանք եւ ոչ մէկ ափսոսանք Փրակայի, Քապուլի եւ Վարշաւայի դահիճին համար»:

×

Բոլորը հարցումներ կ'ընեն յաջորդութեան համար, ո՞վ պիտի ըլլայ Լենինի, Ստալինի, Խրուշչեւի, Բրեժնեւի յաջորդը, հակառակ անոր որ նման ամբողջատիրական դրութեան մը մէջ, մարդիկ չէ որ իրարու կը յաջորդեն, որքան վարչակարգերը եւ մանաւանդ Ստալինէն ետք, կարելի չէ ակնկալել որ շատ բան փոխուի: Մնաց որ հիւանդակախ Բրեժնեւը տարիներէ ի վեր է, որ ի վիճակի չէր որեւէ դեր խաղալու քաղաքական կեանքի մէջ եւ ինք կը ցուցադրուէր միայն, մինչ ուրիշներ կը վարէին երկիրը:

Երկու անձեր ամէնէն աւելի հաւանական կը նկատուին. - Կ. Չերնիէնկօ եւ Եուրի Անդրոպով: Այս վերջինին յանձնըւած ըլլալով յուղարկաւորութեան կազմակերպութիւնը, կը կարծուի որ միւսէն աւելի հաւանականութիւն ունի կուսակցական Թիւ մէկը դառնալու:

Անդրոպով, 1962-էն 1982 ՔԱ - Կէ - Պէի պետը եղած է, բայց քաղաքական դէմք մըն է աւելի քան ոստիկան մը: Ծնած է 1914-ին Ստրավոպոլ, փոքր արհեստներ վարած է, ճարտարագէտի վկայական ունի: 1954-էն 1957 Պուտափեշտի դեսպան է եւ բաւական կարեւոր դեր կը խաղայ 1956-ի ապստամբութեան ճզմումին մէջ: 1973-ին քաղաքական Բիւրոյի լիազօր անդամ է (1967-էն ի վեր միայն փոխ - անդամ էր): 1982-ին ալ կը գրաւէ Սուսլովի աթոռը, երբ ան կը մեռնի եւ կը ստանձնէ նաեւ անոր կարգ մը այլ պաշտօնները: Հակառակ իր գործունէութեանց Պուտափեշտ թէ ՔԱ - Կէ - Պէ-ի գլուխը «կարծր»ի համբաւ չի վայելեր, ոչ իսկ մտաւորականներուն մօտ եւ ինք իսկ մտաւորականի «հով» մը ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԵԶԱ ազատ պիտի արձակուի ի մօտոյ: Անիկա հետեւանքն է այն նամակին, զոր Սոլիտարիթէի հիմնադիր - ղեկավարը գրած է Նոյեմբեր 8-ին զօր. Ժարուզելսկիի հանդիպում մը առաջարկելով, քանի «ինծի կը թուի որ, կը գրէ Վալեզա, ժամը եկած է կարգ մը հարցեր լուսաբանելու եւ հասկացողութեան ճամբան բռնելու: Բաւական ատեն հարկ եղաւ, որպէսզի շատեր հասկնան թէ ի՞նչ կարելի է եւ ինչ՝ չէ, երկու կողմերն ալ...»: Նամակը ստորագրուած է՝ տասնապետ Վալեզա: Ներքին Նախարարը անմիջապէս այցելութիւն մը տուած է, ապա իշխանութիւնները պաշտօնապէս յայտարարած են թէ Վալեզա ազատ կ'արձակուի ճիշդ Բրեժնեւի մահուան լուրին օրը եւ Սոլիտարիթէի գործադուլին «ձախողութեան» վաղորդայնին: Շատ կը խօսուի այդ ձախողութեան մասին, զայն նկատելով զինուորականներու առաջին կարեւոր յաղթանակը: Թուրքին մէջ սակայն, Եկեղեցիին յաղթանակն է, քանի դերպ. Կլեպ դէմ արտայայտուած էր գործադուլին եւ յայտնած նաեւ Պապին այցելութիւնը 1983 Յունիսին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի աւարտին երկու շրջան մնացած, հետեւեալ արդիւնքները արձանագրուած են.-

Սպարտակ - Դինամօ Կիեւ	2 - 1
Չերնոմորեց - Դինամօ (Մ.)	3 - 2
Շախտեօր - Մետալիստ	2 - 1
Դնեպր - Կուբան	1 - 0
Զէնիթ - Կայրաթ	5 - 0
Դինամօ (Մինսկ) - Պախտակոր	0 - 0
Տորպեդօ (Մ.) - Տորպեդօ (Ք.)	0 - 0
Արարատ - Դինամօ (Թ.)	1 - 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուէր Մինսկի Դինամօն 43 կէտով, որուն կը հետեւէին Կիեւի Դինամօն 42, Մոսկուայի Սպարտակը 40, Թիֆլիսի Դինամօն 39, Արարատ 36 կէտերով եւայլն:

ՍՈՒՐԻ (Թիր) մէջ, հարաւ - Լիբանան, եղեռնափորձ մը, իսրայելեան զինուորական կեդրոնատեղիին դէմ մեծ աւեր գործած է Հինգշաբթի օր եւ Ուրբաթ, դեռ կարելի չէր զոհերու բուն թիւը իմանալ: Ութ յարկնոց շէնքը քարուքանդ եղած է բնակիչներուն վրայ, երբ օդը ելած են զինամթերքի պահեստանոցները կառքի մը պայթումէն ետք: Արարքին տէր եղած է զինեալ պայքարի Կազմակերպութիւն մը, ցարդ անծանօթ: Առաջին առթիւ իսկ կը խօսուէր 25 մեռեալի եւ տասնեակներով վիրաւորներու մասին: Կան նաեւ 60 անհետացածներ: Կառքը «ինքնասպան - կառք» մըն էր, քանի վարորդը իր մահն ալ աչք առած, զայն նետած է շէնքին վըրայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը՝ Փերթինի մերժեց Սփատոլինիի եւ իր կառավարութեան հրաժարումը:

ԷՕՄԷՐ ԱՑ որ կարծեցեալ մեղսակիցն է Պապին դէմ մահափորձ կատարող՝ Մ. Ալի Աղճայի, պիտի դատուի զինուորական ատեանի առջեւ: Ձերբակալուած էր, անցեալ Փետրուարին արեւմտեան Գերմանիա եւ Հոկտեմբեր 26-ին յանձնուած թրքական իշխանութեանց, ըստ որոնց ինք է որ Մէհմէտ Ալի Աղճային հայթայթած էր այն անցագիրը, որով կրցած էր երկրէն հեռանալ, բանտէն փախելէ ետք:

ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏ, Նոյմեբեր 12-ի իր թիւին մէջ հրատարակած է Պուէնոս - Այրէսէն Հայու մը (Է. Վարդպարոնեան), նամակը, ուր ան կը բողոքէ թերթին, Նոյեմբեր 1-ին հրատարակուած մէկ լուրին, հինգ Հայ երիտասարդներու ձերբակալման վերաբերեալ, չարադրութեան դէմ: Թերթը գրած էր.- «Ցեղասպանութեան մարտիկները կ'ուզեն վրէժը լուծել 1915-ին Թուրքերուն ջարդած մէկուկէս միլիոնՀայերուն: Թուրք կառավարութիւնը կուրանայ որ տեղի ջարդ մը եղած է», ասիկա նոյնն է քան ըսել «Հրեաները կը բողոքեն որ Գերմանիա 6 միլիոն հրեայ ջարդած է: Նացիները կ'ուրանան որ ցեղասպանութիւն կայ»:

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ԵՒ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Ներկայ ուսումնասիրութեան նպատակն է ցոյց տալ՝ թէ Մխիթար Աբբահայր ի՛նչ դեր ունեցած է Ս. Ղազարի վանքին շինութեան մէջ։

Բուն նիւթին մէջ մտնելէ առաջ պէտք է պահ մը ուսումնասիրենք թէ Ս. Ղազար ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուէր 1717ին եւ անկէ առաջ, երբ դեռ Մխիթար ոտք չէր դրած հոն։

Ս. Ղազար կղզիի մասին առաջին ակնարկները պատմութեան մէջ կը գտնենք 810 թուականէն սկսեալ։ Վենետիկի Հանրապետութիւնը այս կղզին օգտագործած է իբր հիւանդանոց, երբեմն «քարանթինա»յի տեղ եւ կամ աղքատներու բնակարան, եւ այդ պատճառով իսկ կղզին կոչուած է Ս. Ղազար, աղքատ Ղազարոսի յիշատակին։

1696-ին, Քորելլի անունով պատմագիր մը գրած է Վենետիկի կղզիներուն պատմութիւնը, ուր կը խօսի նաեւ մեր կղզիին մասին ու կ'ըսէ. «Գեղեցիկ է եկեղեցին իր փոքրկութեան մէջ, ունի երեք նաւեր՝ վեց սիւներու վրայ, եւ երեք խորան։ Եկեղեցիին առջեւ կը գտնուի գերեզման մը, գեղեցիկ արձանիկներով։ Նմանապէս եկեղեցիէն քիչ մը հեռու կը գտնուին սենեակներ, որոնք ժամանակին ծառայած են իբր հիւանդանոց, մինչ այսօր կը բնակին հոն միայն վարդապետ մը եւ պարտիզպան մը։ Երկրորդ յարկին վրայ կան ինը սենեակներ, բոլորն ալ մեծ ու գեղեցիկ. վարի սենեակը պարտիզպանին եւ այլ բնակիչներու համար են։ Կղզին շրջապատուած է պարիսպներով։ Եթէ կղզիին չորս կողմը ճահիճ չըլլար, շատ գեղեցիկ տեղ մը կրնար ըլլալ»։

Ուրիշ հեղինակ մը, Քափելլեդդի անունով, կը գրէ. «1601 Դեկտեմբեր 10-ին Ս. Ղազար կոչուած կղզիին բոլոր ապրանքները փոխադրուեցան եւ կղզին մնաց գրեթէ ամայի ու անբնակ»։

Մեր վանքի օրագրութիւնը կը գրէ. «1717 Սեպտեմբեր 8-ին մտանք Ս. Ղազար, հոն գտանք եկեղեցին եւ քանի մը սենեակներ, որոնք երկար ատեն անբնակ մնացած ըլլալով, գրեթէ խարխլած էին։ Բնակութեան համար կար երկու մաս»։

Այս նկարագրութիւններէն կրնանք եզրակացնել թէ Մխիթար Աբբահայր երբ մտաւ Ս. Ղազար, իբր բնակութեան վայր կային երկու շէնքեր, թէեւ խեղճ ու փլած վիճակի մէջ։ Մէկը եկեղեցիին ճիշդ առջեւը, եւ միւսը կղզիի մուտքին։

Մխիթար Աբբահայր Ս. Ղազար մտնելով սկսաւ շինութիւնները, ինքը եղաւ ճարտարապետը իր վանքին։ Մինչեւ այսօր կը պահուի մեր դիւանին մէջ այն յատակագիծը՝ որ գծած է իր ձեռքերով։ Նոյն յատակագիծը նկարել տուած է 1742-ին նկարուած իր պատկերին վրայ, որ կը գտնուի «Աբբաներու սենեակ»ին մէջ։

Ինչպէս ըսինք, 1717-ին հազիւ Ս. Ղազար մտած կը սկսի շինութիւններու։ Սեպտեմբերին կը մտնեն կղզին, Նոյեմբերին արդէն վեց սենեակ պատրաստ են բնակութեան համար։ Ուսանող աշակերտներէն մաս մը կը շարունակեն բնակիլ Վենետիկ վարձուած Ս. Մարտինոս եկեղեցիին մօտիկ տունը, իսկ միւս մասը կը փոխադրուի վանք։ Յաջորդաբար եօթը - ութ սենեակ եւս կը պատրաստուին ու բոլորը կը փոխադրուին վանք։ Մխիթար այս սենեակները հիմէն նոր չի շիներ, այլ իր խօսքերուն համաձայն «սենեակներ կան, կը գրէ նամակի մը մէջ, բայց մեծ են եւ առանց ձեւի, մենք ջանացինք քիչ ծախսով վերածել զանոնք, մէկը երկուքի եւ կամ երկուքը երեքի»։

Հազիւ կատարած այս կարեւոր շինութիւնները, Մխիթար կը ստիպուի թողուլ ամէն բան եւ փութալ Հռոմ, պաշտպանելու համար Միաբանութիւնը Ս. Աթոռին առջեւ, որովհետեւ ամէն կողմէ ամբաստանութիւններ հասած էին Հռոմ։

Մխիթարի բացակայութեան՝ շինութիւնները կը դանդաղին, բայց չեն դադրիր, այնպէս որ նամակներուն մէջ Աբբահայրը ուղղութիւններ կուտայ Հ. Եղիա Աթոռակալ վարդապետին, որպէսզի հսկէ գործերուն վրայ։ Այսպէս կը յանձնարարէ որ վանքին առջեւ եղած փլատակները փոխադրուին եկեղեցիին ետեւ եւ փոսերը լեցուին, ինչպէս ինքը ըրած էր քանի մը ամիս առաջ։

Աստր խոկոյն կը յաջորդէ վանքին հարաւ - արեւելեան կողմը, մուտքին, նաւարանին նորոգութիւնը։ Երկար ատեն առանց գործածութեան մնացած ըլլալով, ցեխով լեցուած էր, ու նաւակ ներս չէր կրնար մտնել։ Նաւերով կը հանեն շատ ու շատ տիղմ, որպէսզի խորանար եւ վանքի խեղճուկ նաւակը ներս կարենար մտնել։

Եկեղեցիին առջեւի հին շէնքին սենեակներն ալ այս շրջանին կը սկսին շինուիլ, կամ նորոգուիլ։ Մխիթար Աբբահայր Հռոմէն կը ղրկէ անոնց գծագրութիւնները, որպէսզի անոր համեմատ շինուին. բայց մտահոգուած իր աշակերտներուն առողջութեամբ, կը յանձնարարէ որ օրուան մէջ միայն նստին, իսկ գիշերները հոն չքնանան, մինչեւ որ պատերը լաւ մը չորնան։

1718-ի Օգոստոսին կը շինուին նաեւ սանդուխները, որ այսօր կը գտնուին Աբբահօր սենեակին դիմաց. այս մասին ալ Մխիթար Աբբահայր հոգ կ'ընէ ու կը գրէ անոնց չափերը, կը յանձնարարէ որ այնպէս մը շինուին որ դիմացի սենեակին պատուհանը չծածկուի։ Սանդուխներուն վրայ ալ կը յանձնարարէ որ շինուի պատուհան մը, լոյսի համար։

1718-ի Սեպտեմբերին կը սկսի նորոգութիւնը Լիտոյի կողմը գտնուած պարիսպներուն։ Այս լուրին վրայ Մխիթար Հռոմէն շատ կ'ուրախանայ, որովհետեւ պարիսպները շատ խարխլած ըլլալով, ձմեռ կրնային ամբողջովին փլչիլ եւ տասնապատիկ աւելի ծախս կրնար ըլլալ նորոգութեան համար։

1720-ին նաւարանին առաստաղը կը փոխուի եւ վրան կը նորոգուին երեք սենեակ, որոնք կը համապատասխանեն 11 - 12 - 13 թիւ սենեակներուն։ Հոն կը բնակէր այն մշակը որ Ս. Ղազարի բնակիչն էր մերիններուն վանք մտնելէ առաջ։ Նոյն թուականին կը շինուի վարի յարկին վրայ «Տաք տուն»ը, ուր հիմա միաբանները կը հաւաքուին ճաշէն ետք, եւ քովի սենեակը։ Այս վերջինս Մխիթար Աբբահօր ժամանակ ծառայած է իբր սեղանատուն, եւ ասոր քովն ալ կը շինուի խոհանոցը։ Այս բոլորին համար կը ծախսուի 250 տուգաթ (Վենետիկի Հանրապետութեան դրամը)։

Նոյն տարին կը ձեռնարկէ փոքր գործերու, սակայն մտքին մէջ ունի նախ շինել Աստուծոյ տունը՝ եկեղեցին։ Եղիսէ խաթուն անունով տիկին մը Պոլիսէն Մխիթար Աբբահօր կը ղրկէ բաւական մեծ գումար մը եկեղեցիին նորոգութեան համար։ Այս դրամը կարծէք Աստուած ղրկած ըլլար։

1722-ի Մայիսի վերջերը Մխիթար ձեռք կը զարնէ գործին, ու կը գրէ նամակի մը մէջ, «Եկեղեցիին նորոգութիւնը առաջ կ'երթայ, բայց չէի կարծեր որ գործը այսքան մեծնար. ես կը կարծէի քիչ դրամով ամէն բան վերջացնել, մինչ քառապատիկ աւելի ծախս ըլլալու վրայ է»։ Մխիթար Աբբահայր կը նկարագրէ թէ ինչ բան փոխած է եկեղեցիին մէջ։ Վեց սիւները՝ որոնք ներկուած էին՝ արդէն իսկ կային. Մխիթար ներկերը վար առնել կուտայ եւ մարմարի փոշիով կը պատէ զանոնք, այնպէս որ տեսնողները մինչեւ այսօր կը կարծեն թէ մարմար ըլլան անոնք։ Նմանապէս կամարներու ներկը կը ծածկէ մարմարէ փոշիով, որ գեղեցիկ տեսք մը կուտայ։ Առաջ՝ եկեղեցի մտնողը ամբողջ առաստաղը կը տեսնէր տախտակով ծածկուած. բոլորն ալ փտեր էին ժամանակի ընթացքին՝ անխնամ մնացած ըլլալնուն համար։ Մխիթար տանիքները վար կ'առնէ. կեդրոնականը որ առաջ տափակ էր, կամարաձեւի կը վերածէ, ինչպէս որ այսօր է։ Կողմնակի երկու տանիքները, որոնց տակ այսօր աղօթարանները կան, ցած էին եւ շեղակի։ Մխիթար կողմնակի պատերը բարձրացնել կուտայ եւ տանիքները կը հարթացնէ։ Հոս դրուած պատկերին մէջ կը տեսնուի եկեղեցին, նախ քան նորոգութիւնները, 1717 թուականէն առաջ։

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

(Շար. 1)

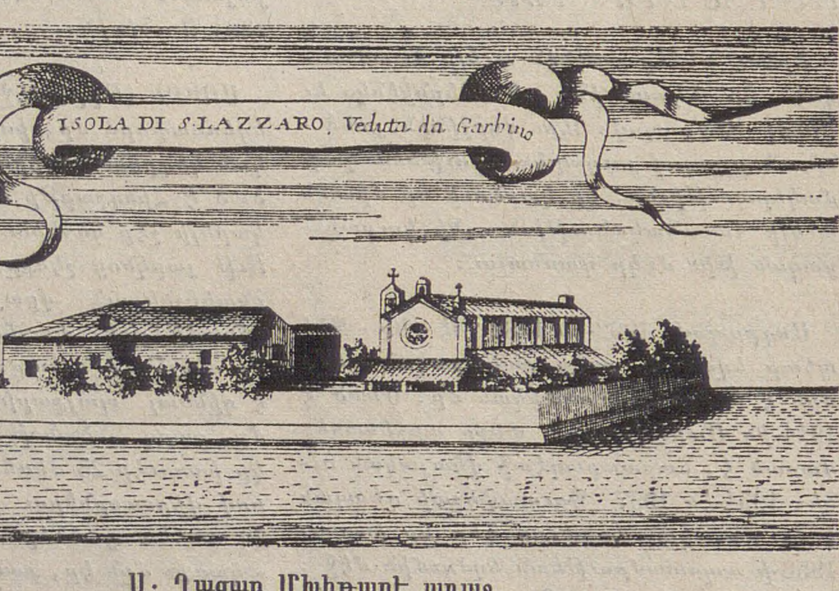

Ս. Ղազար Մխիթարէ առաջ

ԱՑՑ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

—×—

Ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս տարի եւս Նոյեմբեր 1-ին, Ամենայն Սրբոց օրը, «Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը», յարգանքի եւ ոգեկոչման այց մը կազմակերպած էր հայ մտաւորականներու շիրիմին։

Անհետացած հայ մտաւորականներու ընտանեկան պարագաները, ինչպէս նաեւ ֆրանսահայ գրողներ, արուեստագէտներ եւ գրասէրներ ներկայ էին այս հաւաքոյթին։

Գիւտ Եպիսկ. Նաջարեան, որ նոյնպէս ներկայ էր ու կը ներկայացնէր Փարիզի Մայր Եկեղեցին, կատարեց հոգեհանգստեան արարողութիւնները, կարդաց մեղմէ առյաւէտ բաժնուած բոլոր մտաւորականներու անունները եւ օրհնեց անոնց յիշատակը։

Կրօնական արարողութիւններէն յետոյ, օրուան խօսնակ Ն. Պշտիկեան հրաւիրեց Ընկերակցութեան Նախագահ՝ Սերովբէ Մխիթարեանը, իր ուղերձը կարդալու։

Պ. Մխիթարեան անդրադառնալէ յետոյ Սփիւռքի հայ գրողներուն վիճակուած կարեւոր պարտականութիւններուն, եւ յաճախ անոնց տխուր վախճանին, երախտագիտութիւն յայտնեց Հ. Բ. Ը. Միութեան, որ գեղեցիկ գաղափարը ունեցած է հայ գրողներու եւ մտաւորականներու համար այս հաւաքական դամբարանը կառուցանելու։ Ցաւով հաստատեց թէ Սփիւռքի մէջ հայ գրողներու հանդէպ, անտարբերութիւն մը կը նշմարուի, մինչ Սփիւռքահայ գրողն ալ արժանի է յարգանքի ու գնահատանքի։ Բարեբախտաբար Հայաստանի մէջ հայ գրողը բարձրացած է իր արժանի բարձրութեանը ու կը գնահատուի։

Պ. Արթօ Համբարձումեան, Հ. Բ. Ը. Միութեան կողմէ խօսք առնելով պատշաճ ուղերձ մը կարդաց, ծանրանալով հայ մտաւորականներու առաքելութեան Սփիւռքի մէջ, կոչ ուղղեց ներկաներուն, որպէսզի իրենց ինքնութիւնը պահեն, քանի որ այդ ձեւով է որ կրնանք յարգած ըլլալ դամբարանին մէջ հանգչող մտաւորականներու յիշատակը։

Դերասան Ն. Պշտիկեան ապրումով մեղմ կարդաց Ահարոնի «Կարմիր Աւետարան»ը քերթուածներու հատորէն գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը։

Կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններէն յետոյ, ներկաները բաժնուեցան դամբարանէն, իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ։

Տ. Պ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Բայց բաւեց որ Գոհարիկ հանըմ հաղորդէ իրեն անյուսալի լուրը, իմացնէ իրեն թէ կ'երթայ զաւակն ու թոռնիկը բերելու, որպէսզի Նուարդի մէջ վարագոյր մը բացուի հոգեկան հեռանկարի մը վրայ, որպէսզի ան զգայ թէ չորս տարիէ ի վեր իր հոգին լռութեան մէջ, նոյնիսկ ինքզինքէն ծածուկ, շարունակած է տառապիլ վիրաւոր սիրոյ մը համար, թէ Արշաւիրի յիշատակը աւելի քան երբեք թարմ ու կենդանի, ապրած է իր մէջ, արմատներ արձակած, իր ցանցին մէջ դրկած է խեղճ աղջկան հոգին... Մինչ կը կարծէր Նուարդ յաղթած ըլլալ զինք հետապնդող սիրոյ ուրուականին, այժմ ան կը տեսնէ որ անիկա իր մէջ է եղած միշտ, յաղթականօրէն, տիրապետած մտքի, սրտի բոլոր խորշերուն եւ ինք՝ գերին եղած անոր, առանց իր գիտնալուն։

Ահա թէ ինչո՞ւ այդ Կիրակի առտուն, անիկա, Նուա՛րդ, շփոթահար, ալեկոծ տրամադրութեամբ ոչինչ կ'իմանայ եթէ ոչ դրսի սանդուխներու վրայ ելեւէջող ոտնաձայները, որոնց կ'ընկերանայ սրբտին բաբախումը, ոչինչ կրնայ խորհիլ եթէ ոչ այն թէ այն միակ բացական, իր սրտին մեծ հիւրը, չորս տարուան մոլորումներէ յետոյ պիտի վերադառնայ. պիտի գտնէ իր հոգիին ճամբան, թէ ահա կուգայ, կը բարձրանայ սանդուխներէն վեր...

. . . .

Գոհարիկ հանըմ Արշաւիրի սենեակին դուռը բացած պահուն, թուեցաւ իրեն թէ տարիներ առաջ, այն ժամանակն է երբ դեռ թարմատի մայրիկն էր պզտիկ, անմեղ մանչուկի մը։ Այդ զգայնութեան հետ խորթ եղող ամէն դէպք, ամէն յիշատակ չքացաւ, մոռցուեցաւ անմիջապէս. քանի մը տարուան անցեալը ոչ եւս էր։ Զպահտահեցաւ ամենեւին այն, որմէ կը վախնար. թէ պիտի յուզուէր, տկարանար. թէ Արշաւիր իր գիտակցութեամբ չհամարձակէր պիտի իր գիրկը նետուելու...

Արշաւիր նստած էր տակաւին սեղանին առջեւ երբ մայրը ներս մտաւ. պահ մը միայն դէմ - դիմաց վարանումի նայուածք մ'ապրեցան. բայց անդրադարձան անմիջապէս թէ մօր ու զաւկին միջեւ ամէն ձեւականութիւն անիմաստ է. նետուեցան իրարու գիրկ։ Երկար ու գեղուն համբոյր մը արտայայտեց, ամփոփեց ամէն ինչ որ կրնային ըսել, կ'ուզէին ըսել, - եւ զիղջ, եւ մոռացում, եւ գորով ու ամոքում։

- Հապա պզտի՞կդ ... Արշաւիր։

Ժազօն աչուկները բացած կը նայէր։

Գոհարիկ հանըմ կողովէն վեր առաւ թոռնիկը, սեղմեց կուրծքին.

- Արշաւիր, տղաս, ալ ատեղ մնալու չես, չէ՞... Ձե՞ս ուզեր նորէն մօրդ քով գալ ... պզտիկդ նայող մէկը չունիս ... ի՞նչ պիտի ըլլայ այսպէս փերիշան ապրիլդ։

Գոհար հանըմ շուրջը նայեցաւ. «աս ի՛նչ սենեակ, ի՛նչ աղտոտութիւն. ..» խորհեցաւ. բայց իրեն պահեց իր տպաւորութիւնը. ան զգուշացաւ ոեւէ ակնարկութիւն ընելէ մօտաւոր անցեալի մասին։

Արշաւիր մօրը համակերպեցաւ հլու երախայի մը նման։ Դռնապանին հետ համաձայնեցան ու քանի մը կարեւոր իրեղէններ միասին առած« փասաժ Լօզէն»ի ճամբան բռնեցին։

(Շար.— 11)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Գ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Հոկտ. 26, ժամը 10-ին տեղի ունեցաւ Եդուարդ Միրզոյեանի դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր՝ ըստ յայտագրի՝ «Երաժշտական շարժումը Խորհրդային Հայաստանի մէջ»: Սակայն, Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը դիտել տուաւ, որ 45 վայրկեան տեւող դասախօսութիւն մը պատրաստած է աւելի բազմամարդ հասարակութեան մը համար եւ նկատի ունենալով, որ ներկայ երեք տասնեակ ունկնդիրներու մեծ մասին ծանօթ է նիւթը, հետեւաբար զանց առնելով իր պաշտօնական դասախօսութիւնը Միրզոյեան առաջարկեց հարցազրոյցի ձեւ տալ դասախօսութեան: Այս բացատրութիւնը հաճելի չէր ներկաներուն համար, որոնք եկած էին տեւալ նիւթի մը շուրջ դասախօսութիւն ունկնդրելու, մանաւանդ որ՝ անդամուան մը համար, Հայաստանէն հրաւիրուած պաշտօնական անձնաւորութիւն մը պատրաստած էր իր նիւթը: Չհասկըցանք նաեւ թէ ինչու Միրզոյեան «աւելի բազմամարդ հասարակութեան մը համար պատրաստած էր» դասախօսութիւն մը, որ իր յառաջագունէ սահմանուած պէտք է ըլլար մասնագէտներու: Ցամենայն դէպս, ներկաները գոհ չմնացին դասախօսին այս կարգադրութենէն:

Ուրեմն, Եդուարդ Միրզոյեան շուրջ քառասուն վայրկեան խօսեցաւ Սփիւռքի մէջ հայերէնախօսութեան անհրաժեշտութեան մասին (ի՞նչ կապ ունէր հայկական երաժշտութեան միջազգային համախմբումին հետ) եւ ի վերջոյ առիթ տուաւ հարցումներու: Հետաքրքրութեան նիւթ եղան Հայաստանի երաժշտական ուսումնարանները, հայկական երաժշտական դպրոցի մը գոյութիւնը, նորերու երեւումը եւ այլն:

Եդուարդ Միրզոյեան անդրադառնալէ ետք Հայաստանի զանազան շրջանները բանող երաժշտական ուսումնարաններու աշխատանքին, երաժշտական կեանքի ու ստեղծագործութեան յետագայ զարգացումին, խօսելով երիտասարդ երաժիշտներու մասին նշեց, որ Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան անդամներու մեծ մասը երիտասարդ են եւ ծանօթ դէմքեր դարձած ոչ միայն Հայաստան, այլեւ Խորհ. Միութեան մէջ: Տիգրան Մանսուրեան՝ երիտասարդ սերունդի երէցը, ստեղծագործական հարուստ վաստակ մը ունի արդէն: Մարտին Իսրայէլեան, Աշոտ Զաքարյեան, Ռուբէն Սարգսեան եւս հետաքրքրական գործերու հեղինակներ են:

Ի պատասխան այն հարցումին, թէ Հայաստանի մէջ հայկական երաժշտական դպրոց գոյութիւն ունի՞, թէ մաս կը կազմէ Խորհ. Միութեան դպրոցի, Միրզոյեան ըսաւ՝ այո՛, անոր հիմը դրած է Կոմիտաս: Սակայն, աւելցուց Միրզոյեան, բնական է որ Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններու երաժշտական դպրոցները եւ երաժիշտները միեւնոյն շփման մէջ գտնուելով իրարու հետ, այդ ժողովուրդներու երաժշտութիւնը փոխադարձ ազդեցութիւն կ'ունենայ, միշտ պահելով իւրաքանչիւր ժողովուրդի երաժշտութեան մէջ՝ իր ազգային գիծն ու խորքը:

Արծարծուեցաւ նաեւ Հայաստանի եւ ըՍփիւռքի երաժիշտներու շփման սերտացման եւ փոխադարձ այցելութիւններու հարցը: Այս առթիւ Միրզոյեան դիտել տուաւ, որ յարաբերութիւններ կան, նաեւ՝ այցելութիւններ, սակայն, բնականաբար անոնք քիչ են, եզրակացնելով որ կարելիութիւնները ունին նաեւ իրենց սահմանը եւ թէ ժամանակը հասած է կազմակերպելու Հայաստանի եւ Սփիւռքի երաժիշտներու համագումար մը՝ Երեւանի մէջ:

Ժամը 15·30-ին տեղի կ'ունենար հանդիպում մը Սիրվարդ Գազանճեանի եւ Անրի Սքոլարի - Տուրեանի հետ:

Նախ Սիրվարդ Գազանճեան կը ներկայանէր ինքզինք, անդրադառնալով պուլկարական ձայնասփիւռին մէջ տարած իր աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ իր գործերուն՝ անոնցմէ մեկնաբանելով քանի մը երգեր եւ դաշնակի կտորներ: Գազանճեանի մասին խօսած էինք իր տուած դասախօսութեան առթիւ: Այս անգամ կը հաստատուէր նաեւ, որ Սիրվարդ Գազանճեան հեղինակ է գողտրիկ յօրինումներու, արժէքաւոր գործերու:

Երկրորդ հանդիպումը Անրի Սքոլարի - Տուրեանի հետ էր: Ծնած 1923-ին՝ Ժընեւ, աշակերտած՝ երաժիշտ Լուի Փիանթինիի, Սքոլարի - Տուրեան երաժշտական իր մասնագիտութիւնը ստացած է Փարիզ: 1962 - 1982 կարեւոր պաշտօններ վարած է զուիցերական ձայնասփիւռին մէջ՝ Լօզան, վերջերս դառնալով փոխ-տնօրէն: Ան 1980-էն ի վեր նախագահն է Ժամանակակից Երաժշտութեան Միջազգային Ընկերակցութեան Լօզանի մասնաճիւղին: Հեղինակն է համանուագներու, բեմապարերու, երգերու, զանազան նուագարաններու համար գրուած գործերու: Իր յօրինումներէն Ափոէալիփսը մեծ տպաւորութիւն կը թողուր ներկաներուն վրայ, երեւան հանելով արուեստագէտին տաղանդը: Այն հարցումին, թէ իր գործերուն մէջ հայկական ինքնութիւնը ի՞նչ տեղ կը գրաւէ, Անրի Սքոլարի - Տուրեան կը պատասխանէր, որ հայկական ինքնութիւնը հարց մը չէ իրեն համար: Կը ըզգամ, կ'ըսէր ան, որ մայրս Հայ է, հայրս՝ Զուիցերացի, բայց անպայման հայկական գիծ պէտք չէ փնտռել գործերուս մէջ:

Ժամը 21-ին, տեղի կ'ունենային երկու ձեռնարկներ: Մէկը՝ Ռոմանի Սէն Իփոլիթ կեդրոնը (նուագահանդէս), միւսը՝ Սէն Շամոնի Ժերար Ֆիլիփ - Օթէլ Տիէօ կեդրոնը (երգահանդէս): Ռոմանի մէջ կը գործադրուէր Վիլէօրպան (Հոկտ. 24) եւ Վիէն (Հոկտ. 25) տեղի ունեցած նուագահանդէսներու յայտագիրը, գրեթէ նոյնութեամբ: Սէն Շամոնի մէջ երգչուհի Եղսօ եւ սանթուրահար Ստեփան Ագեան կը ներկայացնէին հայկական տոհմիկ երգերու փունջ մը: Եղսօ (Էլիզ Յովհաննէսեան) երկու տարիէ ի վեր նուիրուած է՝ իր պայքարներուն ընդմէջէն հայ ժողովուրդին պարտականութիւնները բացայայտող երգերու փնտռտուքին: Այս տարի 2 երգահանդէսներ տուած է Ալֆորվիլ: Ս. Ագեան կ'ուսանի Սորպոնի համալսարանը երաժշտագիտութեան ճիւղին մէջ եւ վարպետ սանթուրահար մըն է: Ցայտագրի երկրորդ բաժնին հանդէս կուգային հայկական երաժշտութեան համոյթը եւ երգչուհի Վիրժինիա Փաթի աշուղական եւ ժողովրդական երգերու փունջով մը:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Հոկտ. 27, տեղի կ'ունենար Աւետիս Նազարեանի հետ այն հանդիպումը, որ ծրագրուած էր Երկուշաբթի կէսօրէ ետքի համար, եւ ջնջուած՝ ձայներիզի հարցի մը պատճառով (հեղինակը Իտալիայէն հետը բերած էր իր գործերուն ձայնագրուած երիզը, որ չէր համապատասխաներ սրահին մէջ բերուած ձայնասփռող մեքենայի սիսթեմին): Այդ հարցը լուծուած էր ուրեմն եւ հանդիպումը տեղի կ'ունենար երկու օր ետք: Այդ առաւօտեան Եդուարդ Միրզոյեան եւ Առնօ Բաբաջանեան Փարիզի ճամբով կը վերադառնային Մոսկուա, կիսատ թողլով համախմբումը:

Աւետիս Նազարեան ծնած է 1930-ին՝ Խարբերդ: Երաժշտական ուսումը առած է Վենետիկ: Վկայուած է յօրինումի ճիւղէն: Աշակերտած է Բարսեղ Կանաչեանի, որուն մասին հիացումով կ'արտայայտուի: Նազարեան, իբրեւ երաժշտագէտ, բազմաթիւ դասախօսութիւններ տուած է Իտալիա: Հեղինակն է երգերու եւ դասական քանի մը երկերու: Գրած է նաեւ «Առաքելութիւն ի Պեռլին» շարժանկարի երաժշտութիւնը:

Կենսագրական տուեալներէ ետք՝ Նազարեան լուսապատկերներով ցոյց կուտար, մինչեւ 1970-ական թուականներու իր գործունէութիւնը, երաժշտական մարզէ ներս, ապա կ'անդրադառնար 1970-էն ետք իր երաժշտական արտադրութեան տեսական բաժնին: Արուեստի ըստեղծագործութեան այժմէականութեան մասին խօսելով Նազարեան կը շեշտէր, որ այլեւս Հայը պէտք է դուրս ելլէ գաղթականի հոգեբանութենէն եւ հաստատուն կառուցուածքով գործեր գրէ:

Ժամը 15·30-ին տեղի կ'ունենար հանդիպում մը Արա Պարթեւեանի հետ եւ ծանօթացումը անոր երաժշտութեան: Խօսք առնելով Ալեքսանդր Սիրանոսեան կը ներկայացնէր երաժիշտը: Ծնած՝ Կ. Պոլիս, երաժշտական ուսումը առած է Փարիզ, աշակերտելով Վէնսան տ'Էնտիի եւ Փօլ Լը Ֆլէմի: Աւելի քան կէս դարու վաստակ մը ունի հայկական երաժշտութեան կեանքին, մանաւանդ եկեղեցական ճիւղէն ներս: Հեղինակն է շուրջ 200 երաժշտական գործերու՝ երգ, օփերա, նուագախումբի եւ զանազան նուագարաններու համար յօրինումներ, Օրաթորիօ եւ այլն:

Արա Պարթեւեան շնորհաւորելէ ետք համախմբումի ձեռնարկը կ'արտայայտէր իր հայեացքները արուեստի եւ երաժշտութեան մասին: Արուեստը ժողովուրդի մը գոյատեւման ամէնէն զօրաւոր ազդակն է, կ'ըսէր, մանաւանդ երաժշտութիւնը: Սփիւռքի հայ երաժիշտը կը տարբերի հայրենի աշխարհի երաժիշտներէն, որովհետեւ անոնք արուեստը կը ստեղծեն արուեստին համար, մինչ Սփիւռքի պարագային, ան կը ծառայէ ձուլման առաջքը առնելու: Ապա կը յայտնէր, թէ ինք՝ սկիզբը խէժալիստ մը եղած է, բայց յետոյ շփում ունեցած է ժողովուրդին հետ, մանաւանդ երբ սկսած է աշխատիլ եկեղեցւոյ մէջ: Իր յօրինած առաջին գործերը՝ արուեստի համար, 35 - 40 տարուան հնութիւն ունին: Այնուհետեւ գըրած է սեննակի երաժշտութիւն, սկսած է ժամանակի ընթացքին մշակել մեր տոհմիկ երաժշտութիւնը, յօրինած է շուրջ 50 մեներգ եւ 25 խմբերգ, սէնֆոնիք գործեր, եւայլն: Սփիւռքի երաժիշտը, դիտել կուտար Պարթեւեան, յենարան չունի, ձգուած է իր ճակատագրին: Քաջութիւնը չի գգար ստեղծագործելու, երբ տետրակները կը մնան փոշիներու տակ: Ընդարձակ գործեր մութի մէջ կը մնան: Շեշտը դնելով իր մասնաւոր հետաքրքրութեան վրայ դէպի եկեղեցական երաժշտութիւնը եւ անդրադառնալով մեր եկեղեցական երաժշտութեան բարելաւման անհրաժեշտութեան, Պարթեւեան դիտել կուտար, որ պատարագի երգեցողութեան մէջ գրական բառերը աւելի բարձր են քան եղանակները:

Արա Պարթեւեան իր տեսութիւնները կը համեմէր իր գործերէն կարգ մը նմոյշներու ունկնդրութեամբ:

Այնուհետեւ Ալեքսանդր Սիրանոսեան համառօտ ակնարկով մը կը ներկայացնէր երկու երաժիշտներու՝ Ստեփան Էլմասի (1862 - 1937) եւ Քարլ Միքուլիի (1821 - 1897) երաժշտական կեանքն ու գործը, առաջինը աշակերտ Լիսթի, երկրորդը՝ Շոփէնի:

Ժամը 21-ին, Տէսլինի Սալ տէ Ֆէթին մէջ տեղի կ'ունենար երգահանդէս մը, մասնակցութեամբ հայկական երաժշտութեան համոյթի (երգչուհի՝ Վիրժինիա Փաթի) եւ Եղսոյի ու Ստեփան Ագեանի (Սանթուր): Եղսօ կը ներկայացնէր նոյն յայտագիրը, ինչպէս Սէն Շամոնի մէջ (Հոկտ. 26-ին), իսկ Վիրժինիա Փաթի կը ներկայանար գրեթէ նոր յայտագրով մը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 3)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Կիրոս հեռուէն մօտէն, աւելի ուզեց խօսեցնել տալ ձիաւորը, ապստամբներու կռուի մասին: Թէ, Աշուան ինչքա՞ն հեռու է քաղաքէն, թէ արդեօ՞ք աւելցած են Թրքական կանոնաւոր զինուորները, թէ, կռիւը ի՞նչ է փողոցներուն ու ճամբաներուն վրայ:

Կիրոս այդ բոլորը հետաւոր ձեւով հասկնալու համար Տիգրանակերտի փողոցներուն վրայ իջած կռիւն էր որ կը պատմէր, զուցէ ձիաւորը պատմէր, իր տեսած ապստամբներու կռուին մասին:

- Ձիաւորը աւելին չգիտէր: Տեսած էր ճամբաներու վրայ վազք ու իրարանցում, որդէն երեք օր քրիստոնեաներու խանութները փակուած էին: Երբ ապստամբութիւնը սկսած էր, Թուրքերը գրեթէ յանկարծակիի եկած, իրարու ետեւէ դոցած էին խանութներուն տաղաւարները, դռները ու մզկիթներուն մէջ չհաւաքուած: Այնտեղէն Թուրքերը զինուած՝ փողոց իջած էին:

- Ես տեսայ, Հէմշէրի, էդ հրդեհի նըման ընկող Թուրքերը, որ հուճում կուտային հայկական թաղերուն վրայ: Էդ բոլորը շատ արագ պատահեցաւ եւ ես հազիւ կըցի դուրս գալ քաղաքէն: Ինձ ըսին, որ ապստամբները առաջին առիթով գրաւած են մզկիթ մը ու մինարէն Թրքական թաղերուն վրայ ռումբ նետելու համար:

Ձիաւորը աւելին չգիտէր, իսկ Կիրոս այլեւս չէր ուզեր իր քայլերը շարունակել հարուստ հագուած վաճառականին հետ, որ ունէր շատ լաւ ձի մը: Աւազակները, դասալիք Թուրք զինուորները, եւ նոյնիսկ գաղթող Թուրքերը կրնային կողոպտել ու սպաննել վաճառականը:

Գիւղը առաջ, Կիրոս կամաց մը զատուեցաւ հեռագրական ձողերուն հետ որ այս անգամ դէպի բլուրները ձգուած էին:

- Հէմշէրի հէմշէրի...

Ձիաւորը մինակ չէր ուզեր մնալ: Ինքն ալ կը զգար, որ ճամբան լեցուն էր վըտանգներով: Մինակ թէ ողջ ձգէին, որ կարենար տէր ըլլար իր կարւանին:

Կիրոս մեր - մինակ, իր շուքին հետ, հասած էր Տիգրիսի ափին, երբ տեսաւ բազմութիւն մը, որ կանգ առած էր ու վրաններ զարկած: Մօտը կար ցեխէ պատերով մի քանի տուներով փոքրիկ գիւղ մը առանց ծառի ու կանանչի: Անտարակոյս Թուրքի գիւղ է: Այդ փոքրիկ գիւղի բնակիչները ձկնորսութիւնով կ'ապրէին, նաեւ լաստեր ունէին, մէկ ափէն միւսը անցընելու համար ճամբորդները: Եւ օրեր պէտք էր այդ բազմութիւնը մէկ ափէն միւսը անցընելու համար: Եճիճէ գիւղացիներուն գործերը լաւ էին այդ օրերուն ու հարուստ կը զգային:

- Ի՞նչ կայ, ճէյվանի, - խօսեցաւ Կիրոս տարեց կնոջ մը, որ թելի վրայ շարուած ու արեւին տակ չորցած ձուկերը վար կ'առնէր: - Զըլլա՞յ, հաճը գացող կարաւանն է, որ կանգ առած է էստեղ:

- Բա, ի՛նչ հաճ, ի՛նչ բան. խապար չե՞ս, որ կեավուրներէն թագաւոր մը դուրս եկած է ու մեր թագաւորին հետ կռուի սկսած է:

- Ի՞նչ կ'ըսես, ճէյվանի, ո՞ր կեավուրի թագաւորի բերնէն է ինկեր, որ դէմ կենայ մեր Սուլթանին:

- Ի՞նչ գիտնամ, ղարտաշ, Պէյազ Աթլու կ'ըսեն էսոնց թագաւորին: Ալլահը չի ներեր, որ միւսուլմանը հպատակ ապրի կեավուրին, - կը խօսէր Թուրք պառաւը, որ ունէր խորշոմած դէմք եւ կարծես անց էր 100 տարեկան: Ան արդէն հեռացաւ քշելու անծեղ մը, որ նոյնպէս կապի վրայ շարուած, խաշի համար չորցըւելիք այծի գլուխներուն վրայ իջած էր: Արդէն գիւղի տղամարդիկ պոռալով, ղալմաղալով լաստերու աշխատանքի մէջ էին:

- Դո՞ւն ո՛ւր կ'երթաս, ղարտաշ, խօսեցաւ սրունքներն ու թեւերը սօթտած տղամարդ մը, որ ուսին հաստ պարանէ օղակ մը ձգած դէպի լաստերը կը յառաջանար: Էն կողմէն փախչողն է ազատեր: Կը տեսնե՞ս էս բազմութիւնը...

(Շար. 689)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մեռելոցի (Նոյ. 2) առթիւ Պետրոսեան հաստատութիւնը 5000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ իրենց սիրեցեալ երկու հիմնադիրներուն՝

ՄԵԼՔՈՆ ԵՒ ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սենթ Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին, Ցապըրկուլի սըրահին մէջ։

UGAB - Jeunes

présente

VENDREDI, 19 NOVEMBRE, A 20 H 30

Musique
Chant — Poésie
Diapositives
D'ARMENIE
par
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
SAYAT - NOVA
sous la direction de:
JEAN - PIERRE NERGARARIAN
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
— ENTREE LIBRE —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 21, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Կիտխէլլիի սրճարանին վերնայարկը։ Օրակարգ.- Նոր վարչական կազմ։

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայանալ իրենց անդամատետրով, վճարելով իրենց առկախ հաշիները որպէսզի ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը ունենան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Ա. Բ. Լիոն 2000 Ֆ. վերամուտի առթիւ, Օր. Մ. Պագըրճեան 200 իր մօր՝ Տիկին Ա. Պագրճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Հ. Բէշտիմալճեան 200 իր զարմուհիին Տիկին Մ. Ալթունեանի մահուան առթիւ։

Մանկապարտէզի բաժնին բացման եւ օրհնութեան արարողութեան առթիւ.- Պ. Ջ. Արսլանեան 3000 Ֆ., Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն 2000, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սարոյեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պ. Մավեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Սայրին, Տէր եւ Տիկին Մոստիչեան, Տիկին Լ. Աչճեան, Պ. Ֆ. Նշանեան 500-ական, երեք նախկին սանուհիներ 300, Տէր եւ Տիկին Ն. Պալեօզեան 300, Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Բ. Թէրզեան, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 250-ական, Տէր եւ Տիկին Ռ. Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Սըճաքեիւզ, Տիկին Հ. Եսայեան, Տիկին Ա. Կարապետեան, Տիկին Լ. Կարապետեան 200-ական, Պ. Կ. Գալուստեան 150, Տիկին Մ. Սամուէլեան, Տիկին Ա. Քէօշկերեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Շահինեան, Տէր եւ Տիկին Սարըքաշ, Տէր եւ Տիկին Սըճաքեիւզ, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100-ական Ֆ.։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBINCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :

BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

BIJOUX — Sté **Gaby** — CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85
M° Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE - NOUBAR

Journées d'Amitié

SAMEDI 20 NOVEMBRE de 14h. à 19h. — DIMANCHE 21 NOVEMBRE de 14h. à 22 h.
CITE UNIVERSITAIRE
57, Boulevard Jourdan — Métro: Porte d'Orléans
(Facilité de Parking)

CADEAUX DE NOEL

Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie
Jouets — Livres — Disques
Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison
Layette — Alimentation
BUFFET / SPECIALTIES ARMENIENNES

Le Dimanche 21 Novembre — de 16 h. à 18 h.
Le Professeur JEAN JUDET — KATIA et ALAIN MAHUZIER — JEAN-PIERRE RICHARDOT signeront leurs ouvrages

---

Forum Ararad

sur RADIO - LIBRE - PARIS — 98 Mhz.

— DIMANCHE; de 10 h. à 12 h.:
Le 14 Novembre: Entrevue avec H. DASNABEDIAN
— MARDI; de 20 h 15 à 21 h.:
Chronique arménienne.
— JEUDI; de 21 h 30 à 22 h.:
Nor - Seround.
— VENDREDI; de 12 h à 13 h.:
Chronique arménienne — Alfortville.

CINEMA ARMENIEN

DU 17 NOVEMBRE AU 21 NOVEMBRE
Cinéma: Le Zola
117, Cours Emile Zola — Villeurbanne

— Le 17 Novembre: 19 h. Sayat - Nova
21 h 15: Nahapet
— Le 18 Novembre: 19 h.: Sayat - Nova
— Le 19 Novembre: 19. h.: Nahapet
21 h 15: Sayat - Nova
— Le 20 Novembre: 14 h 30: Nahapet
19 h.: Sayat - Nova
— Le 21 Novembre: 16 h 45: Sayat - Nova
18 h 30: Nahapet

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux
Jeudi, 18 Novembre, à 21 h.
DISCUSSION — DEBAT
« Regards nouveaux sur le passé et le présent »
par MICHEL PAZOUMIAN
du Centre de Recherches de la Diaspora
et
PASCAL TCHAKMAKIAN
Auteur du « Crépuscule des anges »

U. G. A. B.

SECTION CULTURELLE
33, Cours Pierre Puget — 13006 Marseille
Tél.: (91) 37. 75. 97
Mardi, 16 Novembre, à 21 h.

Conférence

LA PREHISTOIRE DE L'ECRITURE
et
DE LA LITTERATURE ARMENIENNES
par
GAGUIK SARKISSIAN
Directeur de l'Institut d'Etudes Orientales de l'Académie des Sciences de la République d'Arménie
Membre correspondant de l'Académie de Sciences de la République d'Arménie

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Սերովբէ Հայրապետեանի հոգեհանգստեան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Յակոբ Հայրապետեան 100-ական Ֆ., Այրի Տիկին Սահակեան 50 Ֆ., Կարօ Արմաղանեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ.- Տիկին Բարեզ Արմաղանեան 100 Ֆ.։

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE

RÉVEILLON DU JOUR DE L'AN ET NOEL EN ARMÉNIE

DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88.06.41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
MARDI
16 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.303

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.303

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿՐԵՄԼԻՆԻ ՆՈՐ ՂԵԿԱՎԱՐԸ՝ ԵՈՒՐԻ ԱՆԴՐՈՊՈՎ

ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱ՞Յ

Անսպասելի արագութեամբ է, որ ընտրուեցաւ Բրեժնեւի յաջորդը, ինչ որ զանազան խորհրդածութեանց կը մղէ արեւմտեան լրագրողները: Ոմանց համար այս աճապարանքը կրնայ նշանակել, որ Անդրոպով փոխանցման շրջանի մարդ մըն է միայն եւ բուն յաջորդը աւելի ուշ յայտնի պիտի ըլլայ: Իր առաջին ելոյթին մէջ, Անդրոպով ցոյց տուաւ թէ ղեկավարի մը մահը, փոփոխութիւն չի բերեր, վարչակարգը նոյնն է: Անդրադառնալէ ետք այն մեծ կորուստին զոր ունեցան կուսակցութիւնն ու երկիրը Բրեժնեւի մահով, Անդրոպով աւելցուց.- «Բրեժնեւ երախտապարտ մարդկութեան յիշողութեան մէջ, պիտի մնայ որպէս հաւատարիմ, անխոնջ մարտիկը խաղաղութեան, ժողովուրդներու ապահովութեան եւ հիւլէական համաշխարհային պատերազմի մը ջնջումին: Գիտենք որ, աշխարհակալներուն հետ, խաղաղութիւնը չի կրնար ձեռք ձգուիլ խնդրանքներով, կրնայ պաշտպանուիլ միայն խորհրդային գինեալ ուժերու անխորտակելի զօրութեան միջոցաւ եւ թէ կուսակցութեան ղեկավարը, պաշտպանութեան խորհուրդի նախագահը յատուկ ուշադրութիւն կու տար պահպանելու երկրին պաշտպանութեան կարողութիւնը ամէնէն արդիական մակարդակին վրայ»:

Կեդրոնական Կոմիտէի այս լիակատար նիստին, Անդրոպովը ներկայացուցած եւ անոր գովքն հիւսած էր Չէրնիէնքօ, շեշտելով թէ Բրեժնեւ շատ կը գնահատէր անոր Մարքս - Լենինեան համոզումը, կուսակցական մտայնութիւնը, բաց միտքը եւ անձնական առաքելութիւնները:

Այս առթիւ, թէեւ վերապահութեամբ բայց եւ այնպէս աւելորդ չենք նկատեր արձագանգ հանդիսանալ անգլիական Սընտէյ - Թայմզի (որ ծանօթ է իբրեւ լուրջ թերթ) մէկ վարկածին, ինչ կը վերաբերի Անդրոպովի ծագումին: Նոյեմբեր 14-ի թիւին մէջ է, որ անգլիական թերթը «Իսկական Անդրոպովը» խորագրին ներքեւ հետեւեալը կը գրէ.- «Անդրոպով ծնած է 1914 Յունիս 15-ին, պզտիկ քաղաք գիւղաքաղաք մը՝ Կովկասի հիւսիսը: Հայրը երկաթուղիի ցած աստիճանի պաշտօնեայ էր: Մօրը ընտանիքը գրեթէ որոշապէս Հրեայ է, բոլոր աղբիւրները զինք Ռուս կը ներկայացնեն, բայց տարաձայնութիւններ կան թէ իր իսկական ծագումը կրնայ աւելի Հայ եղած ըլլալ: Սէ. Ի. Ա.ի հետազօտութեան կեդրոնին համաձայն, անունը՝ Անդրոբեանէն կամացուկ մը Անդրոպովի կրնայ վերածուած ըլլալ»:

Ըսենք թէ, Հայկական Սովետական Հանրագիտարանը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ՚ընէ այս մասին, այլ կը գրէ միայն թէ «ծնուել է 1914 Յունիսի 2 (15)ին, Ստավրոպոլի երկրամասի Նագուտսկայա ստանիցայում», առանց մանրամասնութիւններ տալու ծնողքին մասին:

×

Երկուշաբթի առտու, Մոսկուա մեռած քաղաք մըն էր, բոլոր խանութներն ալ փակ էին: Ժամը 11-ին կը կատարուէր յուղարկաւորութիւնը, որու ներկայ ըլլալու համար արեւմտեան լրագրողներ վիզա չէին ստացած: Մետասաներորդ ժամուն, Ֆրանսայէն միայն Լէոն Զիթրոն վիզա կը ստանար, բայց Անթէն 2 տարբեր կարգադրութիւն ըրած ըլլալով, իրեն կը վիճակուէր միայն Մոսկուայէն փոխանցուած նկարներուն մեկնաբանութիւնն ընել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՇ ՎԱԼԵԶԱ, ազատ արձակումէն դըրեթէ 48 ժամ ետք միայն տուն հասաւ, Կըտանսկի մէկ արուարձանը: Արդարեւ, ինչպէս ծանօթ է, Սոլիտարիթէի հիմնադիրը ազատ արձակուած էր Ուրբաթ օր եւ մինչ կը սպասուէր որ տուն գայ Շաբաթ առտու, կը հասնէր Կիրակի իրիկուն եւ պատշգամէն կարճ յայտարարութիւն մը կ՚ընէր, հաւաքուած բազմութեան, ուր կ՚ըսէր.- «Պէտք է մեծ խոհեմութեամբ գործենք, քանի մը օր տուէք ինծի, որ մտածեմ եւ կրկին խօսիմ ձեզի: Պիտի չահինք. այդ մասին խօսք չի կրնար ըլլալ: Ի մօտոյ տարեդարձներ ունինք, զորս պիտի ոգեկոչենք ինչպէս առաջ»: Նախապէս ալ հեռատեսիլը հարցազրոյց մը ներկայացուցած էր, ուր Վալեզա կ՚ըսէր ի մէջ այլոց.«Այո՛ հասկացողութեան, բայց ո՛չ հասկացողութիւն մը որ գլխ ծունկի բերէ: Պարկեշտ եւ արդար հասկացողութիւն մը» ու կ՚աւելցնէր.- «Նոյն բանին մասին կը խօսինք, բայց ոչ նոյն ձեւով»:

ԻՍՐԱՅԷԼ 24 ժամ ազգ. սուգ հռչակեց Սուրի (Թիր) իսրայէլեան զինուորական կեդրոնատեղիին օդը ելլելէն ետք: Ըստ իսրայէլեան քննութեան, պայթումն ու քանդումը արկածի հետեւանք է եւ ոչ՝ ահաբեկչական արարքի, ինչպէս ըսուած էր սկիզբը: Արկած թէ եղեռնափորձ, արդիւնքը շատ ծանր էր, քանի 89 մեռեալ կայ, որոնց 75-ը՝ իսրայէլացի զինուորներ եւ 14 Լիբանանցիներ: Այս ազգային սուգին կողքին, Պեկին ունի նաեւ անձնական սուգ մը, որու հետեւանքով ստիպուեցաւ կէս ձգել Միացեալ - Նահանգներ կատարած իր ճամբորդութիւնը եւ վերադառնալ Ռեկընն իսկ չտեսած: Պեկինի կինը, Ալիզա, 62 տարեկան, որ քանի մը շաբաթ է հիւանդանոցն էր, «զօրաւոր խնամքներ»ու բաժանմունքին մէջ, սիրտը բոլորովին տկարացած ըլլալով քրոնիք ասմէ, զոհ գնաց սրտի տագնապի մը: 42 տարուան կեանքի ընկերուհին, թէեւ Պեկինի շուքին մէջ կ՚ապրէր, բայց եւ այնպէս լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, մեծ ազդեցութիւն ունէր իր ամուսնոյն վրայ:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ մէջ նոր դատավարութիւն մը սկսած է, այս անգամ Թիքքօ-ի (Համայնավար կուսակցութեան մէկ խումբը) 105 անդամներու համար: Նիստի սկիզբէն իսկ, զինուորական ատեանը 23 մահապատիժ ուզած է եւ 79 ամբաստանեալի համար ալ 3-էն 20 տարի բանտարկութիւն: Ամբաստանութիւնը սա է՝ «փորձ սահմանադրական կարգը տապալելու, Մարքս - Լենինեան մենատիրութիւն մը հաստատելու համար»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ եւ Թուրքիոյ միջեւ մըթնոլորտը կրկին լարուած է, քանի մը օր է: Պատճառները կը նկատուին.- ա) Փափանտրէուի մերժումը մասնակցելու Ատլանտեան Ուխտի ռազմափորձերուն, որոնք Նոյեմբեր 10-էն Դեկտեմբեր 5 կը կատարուին Հիւս. Յունաստան: բ) Անգարայի կառավարութիւնը նոր քարտէզ մը ներկայացուցած է ՄԱԿ-ի մէկ մարմնին, ուր Թուրքիա կ՚առաջարկէ որ Եգէականը եւ Կիպրոս (որու 34%-ը կը գրաւէ) հաւասար կարեւորութիւն ունեցող գօտիներու բաժնուին:

ԻՏԱԼԻՈՅ Նախագահը առաջին մերժումէ մը ետք, ընդունեցաւ Սփատոլինիի երկրորդ հրաժարականը: 1945-էն ի վեր, կառավարական 42-րդ տագնապն է: Այս վերջինը ծագած է Դեմօ - Քրիսթիանի եւ Ընկերվարական կուսակցութիւններու մրցակցութենէն: Առաջինը 3 անգամ աւելի ձայն ունի քան երկրորդը, բայց չի կրնար կառավարել առանց անոր եւ ընկերվարականները սուղ վճարել կու տան այդ մասնակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Օ՞ԻՐԿԷ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

×

Միջին - Արեւելքի Թեքնիք Համալսարանի դասախօս՝ Տոքթ. Սէչիլ Ագկիւն յօդուածաշարք մը հրատարակած է «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, ուր կը «փորձէ» յստակացնել հայկ. հարցը: Դժուար է անշուշտ նորութիւն գտնել, թրք. տեսակէտին մէջ, բայց եւ այնպէս միշտ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՞նչ կ՚ըսեն Թուրքերը, մանաւանդ երբ ըսողը համալսարանի փրոֆէսէօր է:

«Հայկական Հարց»ը այլեւս կարեւոր ու այժմէական հարց մը ըլլալով կը գտնուի մեր առջեւ: Ուստի այլեւս այս խնդրին պատմական զարգացումներուն մասին տեղեկութիւններ ունենալը, Թուրքերու չափ, անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ նաեւ օտարներու:

Յաճախ ձեռք առնուած են ու նաեւ ձեռք պիտի առնուին այն յարաբերութիւնները, զորս ունեցած են դարերով իրարու հետ խաղաղ կենակցութեան մէջ գտնուող Թուրքերն ու Հայերը եւ որոնք չարաշահուած են միշտ օտարներու կողմէ:

Մասնաւորաբար եթէ վերջին հարիւրամեակին աչք մը նետենք ու արժեւորենք կարգ մը անցուդարձերը անտարակոյս այդ հարցին զարգացումներուն անտեղեակ եղողները լուսաբանուած պիտի ըլլան:

Ուստի, հարցին այս տեսակէտէն մօտենալով, անհրաժեշտ կը դառնայ Հայոց, [illegible]

հին շրջաններուն Անատոլուի մէջ գոյութիւնը, անոնց Օսմանեան կայսրութեան ընթացքին ապրումները ու վերջապէս կայսրութեան անկման շրջանին իրենց կացութիւնը զատ - զատ ձեռք առնել ու քննել:

×

Կը պատմուի թէ Հայերը Քրիստոսէ առաջ 6-րդ դարուն Թրակիայէն անցած են Անատոլու եւ հոն հաստատուած Ուրարտացիներ անունով: Իսկ ուրիշ տեսակէտի մը համաձայն ալ, անոնք Անատոլուի մէջ Ֆրիկիացիներու մէկ ճիւղաւորումը ըլլալով ապրած ու Տարիուսի արշաւներէն յետոյ անցած են Պարսիկներու իշխանութեան ներքեւ: Նոյնպէս, ընդհանրապէս երկար եւ անկախ կեանք չեն ունեցած այս հայկական թագաւորութիւնները, որոնց աւելի առաջ գոյութիւն ունեցած ըլլալուն մասին ալ կը խօսուի:

Հայերը, աւելի վերջ Միջերկրականի, Պարսկաստանի, Միջագետքի, Սեւ Ծովու եւ այլ շրջաններ տարածուած ու բազմաթիւ իշխանութիւններու ենթակայ եղած են:

Իսկ Անատոլուի մէջ երկար ատեն շարունակուող իսլամ - քրիստոնեայ բախումներու, այսինքն Խաչակիրներու շրջանին ալ, անոնք ազատութեան եւ անկախութեան տիրանալու համար մեծ ջանք չեն խնայած եւ իշխող ժողովուրդներու ենթակայ կրաւորական դիրքի մը մէջ ըլլալ նախընտրած են:

Հայերը, 14-րդ դարուն Օսմանեան իշխանութիւնը, Բիւզանդիոնի խժդժութիւններէն փրկուած ըլլալու ուրախութեամբ դիմաւորեցին եւ կայսրութեան ոչ - իսլամ միւս տարրերուն նման շարունակեցին իրենց կրօնքը, լեզուն եւ աւանդութիւնները գործածել ազատօրէն: Կարգ մը հաւաքականութիւններու համար կրօնական միութիւն եւ պատմական հարցերու գոյութիւնը մէջտեղ նետուած ըլլալով հանդերձ, Հայերուն համար այսպիսի խնդիր մը գոյութիւն չունէր, քանի որ Օսմանեան իշխանութեան տակ մտնելէ առաջ ալ անոնք, ազգային միութեան մը տէր չէին:

Թէեւ մեծամասնութիւնը լուսաւորչական Եկեղեցւոյ կը պատկանէին, բայց բազմաթիւ էին նաեւ կաթողիկէ եւ բողոքական եղողները: Օսմանեան կայսրութիւնը փոքրամասնութիւնները զինուորական պարտականութենէ զերծ կացուցանելով, անոնց աշխատանքի լայն դետին մը պատրաստած եւ հնարաւոր դարձուցած էր անոնց ընտանեկան հանգիստն ու բարօրութիւնը:

Ազգային եւ կրօնական միութեան մը մէջ գտնուած չըլլալու ու նաեւ իրենց աշխատանքներուն բազմազանութիւնը պատճառներ էին որ անոնք պետութեան զանազան շրջաններուն մէջ տարածուած ապրին: Իսկ ասկէ զատ, միւս հաւաքականութիւններէ բոլորովին տարբեր ըլլալով, Հայերը իրենց ապրած շրջաններու Թուրք ժողովուրդին հետ շուտով միախառնըւեցան: Նոյնիսկ շատերը սկսան Թրքերէն խօսիլ:

Այս յարմարումները, նոյնիսկ պատճառ դարձան որ անոնք մտնեն նաեւ Օսմանեան պետութեան վարչական մեքենային մէջ: Իսլամներու առհասարակ օտար լեզուներէ հեռու մնալը, պատճառ կ՚ըլլար որ անոնք զանազան թարգմանական պաշտօններով պալատ մտնեն, Եւրոպայի հետ առեւտըրական աւելի մեծ յարաբերութիւններ հաստատեն:

Իբրեւ «Հաւատարիմ հայրենակիցներ» տեսնուած է որ Հայերը փաշաներ, դեսպաններ, նախարարներ, երեսփոխաններ դառնան, նոյնիսկ վարչապետի պաշտօնին բերուին:

Իսկ նոյն այն հիմնական փոփոխութիւնները, որոնք տեսնուած են այսքան յարմարումներէ յետոյ, պէտք է քննել Օսմանցի - Հայ յարաբերութիւններէ դուրս, օտար շրջանակներու գործունէութեան մէջ:

(Շար. 1)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ՆՈՅ. 10 - 11)

ՓԱԿԱՆԻՆԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլէն ցուցադրուած է Փականինիի նուիրուած ժապաւէնը, իտալացի երաժիշտի ծննդեան 200-ամեակին առթիւ: Խորհրդային եւ պուլկար շարժարուեստագէտներու պատրաստած շարժանկարին գլխաւոր դերը ստանձնած է Երեւանի Դրամատիկ Թատրոնի դերասաններէն Վլադիմիր Մսրեան, որ արտաքինով մեծ նմանութիւն ունի Փականինիի հետ:

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ԵՒ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Եկեղեցիին մէջ՝ Մխիթար կը բանայ չորս պատուհաններ նախկին փոքրերուն տեղ, ու միայն պատուհաններուն համար կը ծախսէ 200 ղուրուշ: Աւագ խորանը առջեւ կը բերէ, ու գեղեցիկ գունաւոր մարմարներով կը զարդարէ: Խորանին ետեւն ալ կը շինէ ընկոյզէ փայտով ժամերգութեան համար աթոռ եւ աղօթարան, հատ մը Աբբահօր համար, եւ ասոր ձախին ու աջին 12-ական տեղ, այնպէս որ 25 հոգիի համար ժամերգութեան տեղ կը պատրաստուի: Խորանին ետեւ ճիշդ կեդրոնը կը շինէ իր դամբանը, իսկ Ս. Աստուածածնի եւ Ս. Անտոնի խորաններուն միջանկեալ կը շինէ միաբանութեան համար գերեզմանատունը: Կը պատրաստէ նաեւ միւս խորաններուն տեղերը, առժամանակեայ կերպով դնելով սեղաններ, փոխանակ խորաններու: Խորաններու վերջնական ձեւը չէր կրնար տալ դրամի պակասին համար: Կը շինէ եկեղեցւոյ ձախին՝ փոքր աւանդատունը, ուր կը կանգնէ Ս. Յովսէփի խորանը, իսկ այսօրուան աւանդատան տեղ կար աւելի փոքրիկ աւանդատուն մը, երկու կամ երեք խորանով, ուր կը պատարագէին երիտասարդ աբեղաները:

Ապա ամբողջ եկեղեցիին ներսի մասը կը պատէ ընկոյզէ փայտով եւ նստարաններով, որպէսզի երբ մեծ հանդէս մը ըլլար եւ դուրսէն գային լատին վարդապետներ ներկայ ըլլալու մեր պատարագին, կարենային վայելուչ տեղ մը ունենալ նստելու համար: Իսկ եկեղեցիին պատին վրայ կը կանգնէ զանգակատուն մը՝ երեք զանգակներով:

Եկեղեցիին շինութիւնները վերջանալուն Մխիթար Աբբահայր ուրախութեամբ կը գրէ իր աշակերտներուն. «Շինութիւնը վերջացաւ, շատ սիրուն եւ գեղեցիկ բան մը դուրս եկաւ, ծախսն ալ շատ եղաւ, բայց տեսնողները կ՚ըսեն թէ կրկնապատիկ ծախսն ալ բան մը չէ այսքան գեղեցկութեան առջեւ. այնքան հնչուն արձագանգ կուտայ երգած ատեննիս որ կարծէք քարայրի մէջ ըլլանք: Այս եկեղեցիին գեղեցկութիւնը մոռցնել տուաւ Մորէայի եկեղեցին»:

Շինութիւնը սկսած էր 1722-ի Մայիսին ու կ՚աւարտի նոյն տարւոյն Նոյեմբեր 9-ին: Նոյն օրը Մխիթար Աբբահայր կը մատուցանէ ձայնաւոր պատարագը. որու կը յաջորդէ աղքատիկ բայց սրտով հարուստ մեծ սեղանը:

Հազիւ կը վերջանայ շինութիւնը, եկեղեցիին բարերար Եղիսէ խաթունին ամուսինը նամակ մը կը գրէ Մխիթար Աբբահօր, ետ պահանջելով կնոջ տուած դրամը, ըսելով թէ կինը դրամը առանց իր հաւանութեան տուած է եւ պէտք է ետ դարձուի, քանի որ, կ՚ըսէ, հոն դուք առատ դրամ ունիք եւ ես հոս աղքատութեան մէջ կը տառապիմ: Եւ նոյն նամակին մէջ կը խնդրէ որ այս խնդիրը ծածուկ մնայ իր կնոջմէն:

Մխիթար Աբբահայր կը պատասխանէ Եղիսէի ամուսինին թէ տրուած դրամը յատկացուցած են եկեղեցիին շինութեան եւ ոչ թէ լայնօրէն ապրելու, որովհետեւ կարօտ են, եւ կը նախընտրեն յաւիտեան աղքատ ապրիլ եւ մեռնիլ քան թէ որեւէ մէկուն դրամը անարդար կերպով առնել: Ուստի կը խնդրէ որ Տիկինը՝ Եղիսէ խաթուն նամակով մը իմացնէ իրեն թէ ի՛նչ սախպումներու տակ դրամը տուած է, որպէսզի ինքն ալ՝ անոր համաձայն՝ կարենայ ետ դարձնել:

Պետրոս, տեսնելով թէ Մխիթար ուժով կը կենայ, կը դիմէ նոր հնարքի մը. կը գրէ Հռոմ Ս. Աթոռին, հետեւեալ պարունակութեամբ. «Չորս տարի առաջ, Հ. Ղազար, Մխիթար Աբբային միաբաններէն մէկը, եկած էր Պոլիս, դրամ փնտռելու համար, եւ կինս խաբելով հազար ղուրուշ առած է ձեռքէն. կինս խաբուած է, եւ առանց մտածելու որ վեց զաւակ ունի պահելու, դրամը տուած է: Բացի ասկէ, կինս խենթ է, եւ որով տուած դրամը պէտք չէ ողորմութիւն համարել»:

Ս. Աթոռը Մխիթար Աբբահօր նամակ մը կը գրէ, իմանալու համար ճշմարտութիւնը: Մխիթար կը պատասխանէ թէ Պետրոս սուտ կերպով կ՚ուզէ դրամը ետ առնել, թէ Եղիսէ խաթունը խենթ չէ, այլ խելքը գլուխն է: Պետրոսի ալ սուտ ըլլալը անկէ կը փաստէ որ իրեն գրած նամակին մէջ գումարը 600 ղուրուշ կը համարէր, մինչ Ս. Աթոռին գրած է 1000 ղուրուշ եւ թէ Պետրոս կ՚ուզէր որ ծածուկ կերպով իր կնոջմէ դրամը ետ դարձնէին:

Այս բոլոր դէպքերը իրենց մանրամասնութիւններով կը հասնին Եղիսէ խաթունին ականջը, որ զայրացած՝ նամակ մը կը գրէ Մխիթար Աբբահօր, ամբաստանելով եւ հակառակ խօսելով իր ամուսինին, թէ խելքը գլուխը կին մըն է եւ կամաւոր կերպով տուած է դրամը վանքին: Այս նամակին օրինակը եւ լատիներէն թարգմանութիւնը Մխիթար կը ղրկէ Հռոմ, ցոյց տալու համար իր անկեղծութիւնը:

Տարիներ ետք, Եղիսէ խաթուն եւ իր ամուսինը կուգան Ս. Ղազար. երբ կը տեսնեն եկեղեցին, որու բարերար եղած էին, յուզումէն աչքերնին կը լեցուի. իսկ Մխիթար իր սովորական առաքինութեամբ ամենեւին խօսք չէր բանար անցեալ տխուր օրերուն մասին:

Հազիւ տարի մը անցած, 1724-ի գարնան Մխիթար կը պատրաստուի շինելու նոր մաս մը, սրահ ու սենեակներ. Մխիթար այնպէս կը նախատեսէ որ եկեղեցիին համար գործածուած գումարէն աւելի ծախք պիտի ըլլայ այս նոր շինութեան համար, որովհետեւ հիմէն պիտի շինուէին անոնք: 1724 Մարտ 3-ին կը սկսի շինութիւնը, ու հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ զայն. «Միաբանութեան անդամները սկսան բազմանալ, եւ պէտք էր սկսէինք սենեակներու շինութեան: Թէեւ դրամական կերպով նեղն եմ, սակայն յոյսս դրած եմ Աստուծոյ վրայ: Այս քաղաքին մէջ տարօրինակ կերպով կը շինուին տուները. հիմ փորելու տեղ ցեխին մէջ կը զարնեն փայտէ ցիցեր, խիտ - խիտ, ապա անոնց վրայ կը դրուին տափակ տախտակներ ու ապա կը սկսին պատերը բարձրացնել: Չափէն աւելի սուղ է ցիցերով հիմ զարնելը, բայց յուսամ Աստուած գիս չի մոռնար եւ օգնութեան կը հասնի անպատճառ»:

Նոյն տարւոյն Օգոստոսին՝ արդէն «Ծերոց սրահ»ի սենեակները շինուած են, ընդ ամէնը 12 սենեակ (նամակներուն համաձայն)՝ վանքին հիւսիսային թեւին վրայ, բայց դէպի հարաւ պատուհաններով: Այս սենեակներուն հետ միասին շինած է նաեւ Աբբահօր սենեակը, չորս պատուհանով, հիւրեր ընդունելու համար, եւ քովը՝ ննջարանը: 1883-ի հրդեհին կը փճանայ ամբողջ այս մասը եւ կը վերածուի այսօրուան դիրքին, այսինքն կը մնայ Աբբահօր գրասենեակը, իսկ ննջասենեակը կը վերածուի Աբբահօր ներկայ մատուռին:

Այս շինութիւններուն հետ կը շինուի նաեւ գետնայարկի համապատասխան սրահը, որ կը կոչուի «Սողոմոնեան սրահ», քարէ սպիտակ սիւներով. սրահին առաստաղը միակտուր տափակ ընելու տեղ, փայտիկներով կը շինուին զարդերը, որոնց համար մեծ ծախս կ՚ըլլայ, կ՚ըսէ Մխիթար իր նամակներուն մէջ: Այդ զարդերը մնացած են մինչեւ այսօր շատ մաքուր կերպով: Այս շինութիւններէն ետք Մխիթար կ՚իյնայ հազար ղուրուշի պարտքի մը տակ, ու կը յուսայ շուտով ազատիլ անկէ, Աստուծոյ օգնութեամբ:

×

1725-ի գարնան նոր շինուած սենեակներուն մէջ կը փոխադրուին վարդապետները, իսկ 1717-ին շինուածները կը յատկացուին աշակերտներուն, որովհետեւ դեռ ո՛չ Նորընծայարանը եւ ոչ ալ «վարժարան»ը (այսինքն՝ բարձրագոյն ուսման յատկացուած բաժինը) գոյութիւն ունէին:

×

Հազիւ այս շինութիւններ կը վերջանան, 1725-ին անհրաժեշտութիւնը կը զգացուի նորոգելու պարիսպի այն մասերը որոնք իյնալու վրայ էին: Այս եւ ուրիշ մանր շինութիւններ՝ կը կարծուէր թէ երկու ամիսէն կը վերջանան, մինչ կը տեւեն չորս երկար ամիսներ, անոր համաձայն ալ կը բազմանան ծախսերը: 1725-ի Յուլիս ամսուն գործաւորները կ՚արձակուին, ամէն բան վերջացած է: Մխիթար Աբբահօր սրտին ուրախութեան չափ ու սահման չկայ, ուրախութեամբ լուրը կը հասցնէ հոս ու հոն, կը պատրաստուին մեծ սեղանով մը բացումը կատարել նոր շէնքին, եւ ահա լուրը կը հասնի թէ Հ. Գաբրիէլ Վրդ., Երզրումի մէջ, անթիւ սուտ ամբաստանութիւններու տակ կը հիւանդանայ ու կը վախճանի երեսուն տարեկանին: Ուրախութիւնը կը փոխուի սուգի. այնքան խոր կերպով կը վշտանայ Մխիթար՝ որ ինքն ալ առողջութեամբ մեծապէս կը տուժէ: Նորաշէն սենեակներու օրհնութիւնը եւ բացումը կը կատարուին 1725-ի Օգոստոս 15-ին:

1726 տարին ալ Մխիթար կ՚ուզէ շինութեամբ զբաղիլ, որովհետեւ միաբանները կը բազմանան եւ բնակարանի հարկը անհրաժեշտ կը նկատուի, սակայն նիւթական միջոցները չներելուն, պահ մը գոնէ ետ կը կենայ գործելէ: Ըսինք «պահ մը միայն», որովհետեւ այս տողերը գրելէ ետք իսկոյն կը մտածէ սկսիլ Նորընծայարանի շինութեան. բայց ի՞նչպէս գործի սկսիլ՝ երբ պակաս է դրամը: Մխիթար կը գրէ իր աշակերտներուն որ առաքելութեան մէջ հաւաքուած նուիրատուութիւնները ղրկեն վանք, որովհետեւ հազար ոսկիէն աւելի պիտի ըլլար ծախսը՝ եթէ միայն վեց սենեակ շինելու ըլլար, կարեւոր այլ տեղերու հետ՝ ինչպէս դասարան, մատուռ, խաղավայր եւ այլն.:

1726-ի Մարտին արդէն գնած է շինութեան հարկաւոր նիւթերը: Կը մտածէ շինել Նորընծայարան մը «յոյժ ազնուական կերպով», որու համար ծախս երթայ 2000 ղուրուշ: Նոյն տարւոյն Զատիկէն ետք կը սկսի Նորընծայարանի շինութիւնը, եւ 50 օրուան մէջ գրեթէ կը ծածկուի նաեւ տանիքը:

Նորընծայարան ըսելով կը հասկնանք միայն այսօրուան առաջին յարկի սրահը, ընդամէնը ութը սենեակով, ընկոյզէ դռներով, եւ իւրաքանչիւր սենեակ մէկ պատուհանով միայն, մինչ վարդապետներուն համար շինածները ունէին երկու պատուհան:

Հոս սաւղենք որ արդէն գոյութիւն ունէին ներկայ Նորընծայարանի բաղնիքի գիծին վրայի սենեակները, ինչպէս նաեւ անոնց յաջորդող երկու սենեակները, որոնց ակնարկեցինք խօսելով նաւարանի շինութեան մասին:

Այս շրջանին կը շինուի մեծ դասարանը, որ այսօր կ՚անուանուի «Մխիթար Աբբահօր դասարան», որ ունէր չորս պատուհան. 1956 - 1957 թուականներուն՝ նոր շինուածքին յաւելումով կը փակուին դէպի ներքին քարայատակ նայող երկու պատուհանները:

Նորընծայարանի վարի յարկին վրայ կը շինուի մատուռը, որ շատ հաւանաբար կը գտնուէր ներկայ մատրան կողքի նախաճաշի սենեակին տեղը: Ներկայ մատուռը շինուած է 1825 թուականէն ետք: Մխիթար Աբբահայր շինած է նաեւ գետնայարկի խաղավայրը, ուր կը հաւաքուէին տղաքը անձրեւներու ատեն, երբ չէին կրնար պարտէզ ելլել: Մխիթարի ա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Բ. -

Կէսօրուան մօտ Նուարդ, միշտ ունկընդիր ոտնաձայներու, կարծեց ճանչնալ Գոհար հանըմի ձայնը: Սրտատրոփ ականջը դրաւ դրան տախտակին:

Այո, անոնք էին: Դանդաղ - դանդաղ կը բարձրանան սանդուխի աստիճաններէն. ահա կանգ առին իր յարկին վրայ, սանդուխին գլուխը:

- Մայրիկ, չունչ մ՚առնենք ... սա վաղիզներս ... յոգնեցուցին սրունքներս ... դուն տղան դիրկդ ... չյոգնեցա՞ր:

Նուարդ փակ դրան ետեւէն գրեթէ կ՚իմանայ Արշաւիրի ընդհատ - ընդհատ հեւքերուն ձայնը ... «Որքա՜ն յոգնած ըլլալու է կը խորհի:

- Կը յիշե՞ս Նուարդը, Արշաւիր ... Նա հոս, սա 30 թիւ սենեակն է ... կ՚ուզե՞ս ոտք մը հանգիլինք, նստիս հանգչիս ... աղջկանս տեղն է:

- Չէ՛ մայրիկ ... կը յիշեմ ... ազնիւ աղջիկ մըն էր ... բայց ... չարժեր անհանգիստ ընել ... ուրիշ առթիւ ... բայց դեռ մէկը չճարե՞ց ... ինչո՞վ կ՚ապրի...

- Ուզողներ գտնուեցան ... բայց ինք միշտ կը մերժէ ... չգիտեմ ի՞նչ ունի... ամուսնութեան մասին իմանալ չուզեր... Սիրտը ամէնուն բացող աղջիկ չէ ... Ինծի այնպէս կուգայ թէ սիրտը մէկուն գարկուած է ... բայց երեսը պատռած աղջիկներէն չէ որ սիրածին վիզը նետուի...

- Ափսոս ... մայր ... սիրելը չի բաւեր ... սէրը ճանչցնել ... սիրոյ իրաւունքը ... պաշտպանել գիտնալու է ... Աս Փարիզի մէջ ... պարկեշտ աղջիկ մը ... քաշուող աղջիկ մը հազար սիրտ ... ...հազար սէր ունենայ...իմացողն ո՞վ... հասկցողն ով...ամէն բանի պէս սէրին ալ ... սիրողին ալ կեղծ մը կայ ... Մարդ կը շուարի ո՞րը անկեղծ ... ո՞րը սուտ ... Ճշմարիտ սէրն ալ քիչ մը երեսը պատռած ըլլալու է ... սիրելը ... կռուիլ ... տիրել ... սիրածը ճանկերով, ակռաներով գրաւել ըսել է ... չէ նէ ... Ջուրը կուգայ ... Ջաղացքը կը տանի ... է, ալ հանգչեցայ ... մայրիկ, ելլենք վեր:

Արշաւիր կը խօսէր ընդհատ բառերով. ձայնը յոգնած էր ու անփայլ: Նոյն հանդարտ քայլերով բարձրացան վեր:

Նուարդ տարօրէն զգայութիւնը ունեցաւ թէ ճակատագիրը նոր էջ մը կը բանար իր կեանքի մատեանին մէջ. ի՞նչ պիտի գրուէր հոն, երջանի՞կ թէ տրտում բառեր ... առտուան իր ակնկառոյց անձկութեան յաջորդած էր միապաղաղ տրամադրութիւն մը. ջիղերը յոգնած էին սպասելէ, ունկնդրելէ. ինչո՞ւ սակայն սա թեթեւ, սա զով սաւերը որ եկաւ, ինկաւ յանկարծ իր պայծառ մտածումներուն վրայ, ինչպէս ամպի մը շուքը արեւոտ դաշտի մը վրայ, ինչո՞ւ...

- Գ. -

Շաբաթ մը, երկու շաբաթ Գոհարիկ հանըմ իսկապէս երջանկութեան պատուհանը ապրեցաւ. գրեթէ կոյր, բնազդական զգայութիւն մըն էր իր ներքին, ինքնաբուխ այդ հեշտանքը, ամոքումը՝ իր չորս տարուան զուսպ ու մշտարծարծ տառապանքին: Առանց խորհելու օրուան անխուսափելի հոգերու մասին, առանց անդրադառնալու թէ, իր անգործ տղուն ու պզտիկ թոռան ներկայութիւնը՝ նոբանոր հարցեր կը դնէ իր առջեւ, անհկա անփութօրէն ամփոփուեցաւ իր երանութեան մէջ, թողուց որ այդ զգացումը ժամանակ մը կը բաժնէ զինքը բոլորովին աշխարհէն: Եւ որովհետեւ ամէն երջանկութեան մէջ ինքնախաբէութեան լայն բաժին մը կայ, անհկա, այդ միամիտ կինը, տարուեցաւ խորհելու թէ Արշաւիրի ներկայութիւնը կը բաւէ լուծելու, չքացընելու համար ամէն դժուարութիւն:

Իրապէս իր միօրինակ կեանքը այլափոխուեցաւ. կը շարունակէր տակաւին աշխատիլ, քանի որ Արշաւիր անգործ էր տա այժմ, բայց իր վերադարձին իր սենեակը բազմաթիւ մանր ուրախութիւններ զինքը կը դիմաւորէին. ընտանի անձերու ներկայութեամբ տաքցած սենեակ մը, գլուխ - գլխի, մտերիմ խօսակցութիւններու հաճոյքը, պզտիկ, սրտագին հետաքրքրութիւններու գոհացումը, մանաւանդ կենսաբաբախ երախայի մը այժմէութիւնը իր շուրջ, այս ամէնը կը լեցնէին իր իրիկունը, իր գիշերը, իր գարթօնքը ճոխութեամբ, ջերմիկ, անոբակելի խայտանքով: Ինքզինքը ընդլայնած, լեցուած կը զգար խեղճ կինը. աւելի հարուստ էր այժմ իր հոգին, աւելի արժէքաւոր՝ իր գոյութիւնը՝ աշխարհի վրայ:

(Շար. 12)

տանէն է նաեւ վարի սրահի աւազանը՝ եռեք ծորակներով:

Մխիթար Աբբահօր նամակներէն այն կը հասկցուի որ ինքը չէ շինած Նորընծայարանի հանդիսարանը եւ ասոր տակ գտնուող սենեակը, որոնք շինուած պէտք են ըլլալ 1825 Թուականէն ետք:

Նորընծայարանի շինութիւնները աւարտելէ ետք Մխիթար Աբբահայր կը գրէ 1726 Հոկտ. 12ին. «Նորընծայարանի շէնքը վերջացաւ. ամբողջ շինութեան համար 2300 տուգամ ծախս եղաւ, եւ շատ գեղեցիկ կերպով աւարտեցաւ ամէն բան. Աստուած տայ որ անոր բնակիչներն ալ ըլլան ազնիւ ծառաներ Աստուծոյ եւ յարմար ուսումի եւ սրբութեան»:

1726-ի ձմեռը, Դեկտ. ամիսէն սկսեալ փոքրիկ նորընծաները միայն օրուան մէջ կը բնակին նորընծայարան, բայց ոչ գիշերները, մինչեւ որ վերջնական կերպով չորնային պատերը եւ հոն կը փոխադրուին յաջորդ տարուոյն ամառը:

×

1927-ի Փետրուարին կը շինուին մանրբներ, այսպէս կը քակուի հին ու փոքր փուռը եւ կը շինեն մեծ մը, հացը կը ըսկըսին պատրաստել վանքին մէջ: Նմանապէս նոյն օրերուն երկու տաղձագործներ 40 - 50 օր կ՚աշխատին շինելով նորընծայարանի ընկոյզէ դռները, Մխիթար Աբբահօր դասարանին դռները եւ գրասեղանները: Դասարանին համար Մխիթար Աբբահայր կը գրէ Հ. Միքայէլին. «Շինել տուի գրասեղան, աթոռ եւ նստարան, ամէնն ալ ընկոյզի փայտով, եւ շատ գեղեցիկ դասարան մը դուրս եկաւ: Աստուած տայ որ անոր մէջ սորվողներն ալ զարդարուին առաքինութեամբ եւ իմաստութեամբ: 12 տղու համար նստարան շինուեցաւ, ինչպէս նաեւ դասատուին համար ալ յատուկ սեղան եւ աթոռ»:

Ցաւօրդաբար Մխիթար Աբբահայր չինել կուտայ սենեակներուն համար աղօթարան, սեղան եւ պատկերներ, սենեակը զարդարելու համար: Վերջնական կերպով Նորընծայարանը կը սկսի բնակուիլ 1727-ի Նոյեմբեր ամսուն:

Տարի մը ետք, 1728-ին կը վերանորոգէ նաւարանին վրայ գտնուող երեք սենեակները եւ անոնց յաջորդող երկուքը եւ կը միացնէ նորընծայարանին, որով ութը սենեակներուն վրայ կ՚աւելնան հինգ սենեակներ ալ եւ համագումարը կ՚ըլլայ 13 սենեակ: Ասոր համար ալ կը ծախսուի 800 տուգամ:

Այս շինութիւններուն հետ միասին կը նորոգուի նաւարանին դուռը, ու կը գրուի սպիտակ կամարը, որ մնացած է մինչեւ այսօր:

Թէ ինչո՛ւ տարի մը առաջ Նորընծայարանի շինութեան ատեն՝ Մխիթար չմիացուց այս հինգ սենեակները Նորընծայարանին, պատճառը այն է որ հոն կը բնակէր վանքին մշակը, որ վանքի ամէնէն հին բնակիչն էր եւ չէր համակերպեր այս փոփոխութեան: 1728-ի Յուլիսին երբ ան կը մեռնի՝ Մխիթար կը ձեռնարկէ իր ծրագրին:

1731-ի Յուլիս 1-ին երկու Հոգի աւարտելով նորընծայութեան շրջանը, իրենց կրօնաւորական ուխտերը կը կատարեն նորընծայարանի մատրան մէջ: Այս առթիւ փոքրիկ նորընծաները կը խնդրեն Մխիթար Աբբահօրմէ՝ որ իրենց մատուռին համար դնէ յատուկ կերպաս մը, խորանին շուրջ պատերուն վրայ դնելու եւ մատուռը զարդարելու համար:

Մխիթար Աբբահայր կը գիջանի եւ կը դնէ նոր եւ ծաղիկներով զարդարուն կերպաս մը, ու անով կը զարդարուին նոյն օրը մատրան խորանին շուրջ գտնուող պատերը:

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Դ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Հոկտ. 28, առաւօտեան «Սփիւռքի հայ երաժշտութիւնը» նիւթին շուրջ լուրջ դասախօսութիւն մը կը կարդար Յովհաննէս Սալփալեան: Ծնած է Պէյրութ: Երաժշտական ուսումը ստացած Երեւան, ուր աշակերտած է Ղազարոս Սարեանի: Ապա Պէյրութի մէջ կազմած է ճազի համոյթ մը՝ 18 երաժիշտներով: Այնուհետեւ անցած է Միացեալ Նահանգներ եւ հաստատուած Լոս Անճըլըս, ուր տոքթորայի տիտղոսը ստանալէ ետք՝ երեք տարի առաջ հիմնած է Հայկական Երաժշտութեան Ուսումնասիրութեան Կեդրոն մը, որ ներկայիս կը գտնուի լաւ ընթացքի մէջ:

Երաժշտագէտ Սալփալեան ներկայացնելով կարգ մը հայ երաժիշտներու գործերը, անոնց ընդմէջէն կուտար պատկերը Սփիւռքի հայ երաժշտութեան՝ 1915էն մինչեւ մեր օրերը: Իր խօսքերուն կ՚ընկերանար ձայներիզի առնուած կարգ մը երաժիշտներու գործերէն նմոյշներու ունկընդրութիւնը, ինչ որ աւելի ցայտուն եւ տպաւորիչ կը դարձնէր հրամցուող նիւթը: Առիթը կը տրուէր ծանօթանալու Հրանդ Բէգլարեանի, Ալան Յովհաննէսի, Միշէլ Էքիզեանի, Գոհարիկ Ղազարոսեանի, Շարլ Ամիրխանեանի եւ դասախօսի գործերուն, որոնց ընդմէջէն կը պարզուէր Սփիւռքի հայ երաժշտութեան ինքնութիւնը:

Ժամը 15-ին, առիթ կը տրուէր իտալացի երաժշտագէտ Անթոնիօ Ֆուսքայի իր տպաւորութիւնները արտայայտելու համախմբումին մասին: Ֆուսքա դիտել կուտար, որ նման հանդիպումներ մեծ դեր կրնան խաղալ իւրաքանչիւր արուեստագէտի կեանքին եւ յետագայ գործունէութեան մէջ: Ցօրինողներ ու նուագողներ, որոնք կը պատկանին անցեալին ու ներկային, չփումներ ու միտքերու փոխանակումներ կ՚ունենան, տարբեր մշակոյթներէ բերուած հարստութիւններ իրարու փոխանցելով: Այս իմաստով ալ իտալացի երաժշտագէտը գնահատելով համախմբումի ձեռնարկը կը խօսէր երաժշտական հաղորդակցութեան մասին, կալուած մը՝ որուն մասնագէտն է ինք:

Ապա դասախօսութիւն մը կուտար Աւետիս Նազարեան, իբրեւ նիւթ ունենալով «Սփիւռքի մէջ հայկական երաժշտութեան ինքնութեան եւ ստեղծագործութեան հարցը»: Դասախօսը նախ կ՚անդրադառնար 1915-ի Եղեռնէն ետք մնացորդացի սփռումին՝ աշխարհի չորս ծագերը, շեշտելով թէ Հայը գիտակցած էր, որ օտար ափերուն իր ազգային ինքնութիւնը կրնար պահել միայն կառչելով հազարամեայ իր մշակոյթին, լեզուին ու եկեղեցիին: «Այսօր, 67 տարի ետք, ըՍփիւռքը ունի հրաշալի գրականութիւն, մշակոյթ ու արուեստ: Ունի նոյնպէս միջազգային համբաւի տիրացած գիտնականներ ու մտաւորական դէմքեր՝ որոնք պատիւ կը բերեն մեր ազգին» դիտել կուտար դասախօսը, հարցադրելու համար, թէ «այս բոլորով հանդերձ, այսօր, կարելի՞ է տակաւին դրսեւորել հայ լեզուով ու հայկական զգացումներով գրականութիւն մը. կարելի՞ է ստեղծագործել հայ արուեստի գործեր՝ որոնք զուրկ մնան օտար ազդեցութիւններէ»:

Այս նախաբանէն ետք, անցնելով իր բուն նիւթին, Աւետիս Նազարեան զայն կը բաժնէր երեք մասերու: Ա) Կոմիտասով կը սկսէր հայ երաժշտութեան նորագոյն պատմութեան փայլուն վերելքը եւ անկինակարծ: 1915-ի դէպքերը կը ճիւղաւորէին այդ վերելքը, որ իր բարգաւաճումը կ՚ունենար Խորհրդային Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ: Բ) Սփիւռքի երէց սերունդը, որ հայրենիքէն դուրս, սակայն ապրումներով միշտ կապուած մայր հողին, իր գործերով կորուստէ կը փրկէր ամբողջ Արեւմտահայաստանի հոգեկան հարստութիւնը, մեր երգերն ու մանիները, պարերն ու շարականները: Գ) Սփիւռքի ներկայ ժամանակաշրջանը: Այս բաժնին մէջ Աւետիս Նազարեան կը կատարէր հետեւեալ հաստատումները: Հայաշատ գաղութներու մէջ՝ Պէյրութ Հալէպ, Պարսկաստան ծնած եւ տեղւոյն հայ կեանքին հետ շաղախուած մեր արուեստագէտները, բնականաբար իրենց ստեղծագործութիւններուն մէջ պահած են հայկականութիւնը, եւ արտայայտած Հայուն հոգեկան ապրումները կ՚ըսէր դասախօսը, աւելցնելով որ կան նաեւ «երգահաններ՝ որոնք, իրենք զիրենք Հայ զգալով հանդերձ, անկարելիութեան կամ դժուարութեան կը մատնուին իրենց ստեղծագործութիւններու մէջ Հայու ապրումներ կամ հայկականութիւն խառնելու: Խօսքը արհեստավարժ երգահանին մասին է, որ իր ապրուստը ապահովելու համար անհրաժեշտ կը նկատէ հետեւիլ միջազգային երաժշտական յեղաշրջումներուն ու նոյն ատեն փոքր անկիւն մը ապահովելու համար միջազգային երաժշտական աշխարհէն ներս»: 1950-ական Թուականներէն ի վեր երգահանը էլեկտրոնիք նուագարանով, հաշուիչ մեքենայով ձեռք կը ձգէ ձայնական շատ մը զուգաւորումներ, զորս կարելի չէ ըստանալ սովորական երաժշտական գործիքէն: Ուստի, կ՚եզրակացնէր Նազարեան, «կը տեսնենք որ Հայու մեր ապրումները, մեր հայկականութիւնը դըրսեւորելու բոլոր պայմանները անհետացած են, ու հայ արուեստագէտը, ի տես այս կացութեան, կա՛մ պիտի հետեւի այլ հոսանքներու, կա՛յ պիտի ամփոփուի իր մէջ՝ առանց ստեղծագործելու, կամ ալ պիտի արտայայտուի աւանդական ոճով, ինչ որ արդէն դարով մը կը հեռացնէ զինք ներկայի երաժշտական իրականութենէն, որ նոյն ատեն կը նշանակէ մեկուսացում»:

Դասախօսութեան աւարտին տեղի կ՚ունենար թեր ու դէմ միտքերու փոխանակութիւն արծարծուած հարցերուն շուրջ, որոնք, սակայն, չէին գտներ իրենց բուռեզացումը:

Ժամը 21-ին, Վալանսի Սալ տէ Ֆէթին մէջ տեղի կ՚ունենար երաժշտական երեկոյթ մը, որուն յայտագրին առաջին մասը (Ռոմանի համոյթի մասնակցութեամբ) նոյնն էր, ինչպէս Վիլէօրպան (Հոկտ. 24), Վիէն (Հոկտ. 25) եւ Ռոման Հոկտ. 26), միայն այն տարբերութեամբ, որ ջութակահար Ժան Տէր - Մերկերեան հիւանդանոց փոխադրուած ըլլալով չէր մասնակցեր երեկոյթին: Երկրորդ բաժնին հանդէս կուգար Հայկական Երրեակը (Փարիզէն): Երրեակը բաղկացած է քանոնահարուհի Էլիա Փեհլիվանեանէ, ծընած՝ Երեւան, մաս կազմած «Թաթուլ Ալթունեան» երգի – պարի համոյթին, երգչուհի Աննա Գարագայայէ, ծնած՝ Կ. Պոլիս, երաժշտական կրթութիւնը առած Փարիզի Էքօլ Նորմալի մէջ եւ Արթօ Փեհլիվանեանէ (դհոլ), ծնած՝ Կ. Պոլիս, ժողովրդական պարի դասընթացքի հետեւած Երեւանի մէջ: Էլիա Փեհլիվանեան քանոնի համար գրուած քոնչերթօ մը մեկնաբանելէ ետք, երգչուհի Աննա Գարագայա կը ներկայացնէր հայկական ժողովրդական եւ աշուղական երգերու փունջ մը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Շար. 4)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Կիրոս կ՚ուզէր դանդաղիլ, գետափին կանգ առնել, Թուրք գաղթականներուն մէջ իր փնտռած կարեւոր տեղեկութիւնները քաղելու համար: Կ՚ուզէր նաեւ տեղեկութիւն առնել իր ճամբու մասին, թէ ինչքան, մօտեցեր են ապստամբներու բանակները:

Կիրոս խօսեցաւ գիւղի ծերերէն մէկուն, որ պատին տակ, ապառաժի մը վրայ նստած էր արեւուն տակ. - Կ՚ուզեմ բազմութեան մէջ մտնել, քիրվա, պէլքի գըտնեմ իմ կինս ու զաւակներս, խօսեցաւ Կիրոս ու աւելցուց, որ ինք Սղերդի կողերէն, Շէյխանցի էր:

-Զգիտեմ, չգիտեմ, ինծ ըսին, որ էս բազմութիւնը Էրզրումի կողմերէն է, - խօսեցաւ ծերուկը:

Կիրոս արդէն մտած էր բազմութեան մէջ, միեւնոյն պատմութիւնով, երբ ցոյց տուած էին կարաւանի ծանօթ մոլլան, Սղերդի կողմերէն ու ճամբայ ելած է իր երկու կիներով: Ա՛յ, էնտեղ, օճախ կը վառէ: Ըսին նաեւ որ կարաւանին մէջ մի քանի հատ Պիթլիսցի ընտանիքներ կան: Այ, էն մէկը կանանչ փաթթոցով ու լայն մօրուսով մէկը, էն կողմերու հողատէրներէն է: Ու ձգած է իր հողերը Ալլահին պատուէրները պահելու համար: Կեավուրի հպատակ ըլլալ մեղք է, դարտաշ, մեղք ...

Կիրոս այդ բազմութեան մէջ վերջապէս գտած էր Թուրք մը, որ հիւան էր եւ ունէր մտածկոտ դէմք. մէկը, որ իր հալալ աշխատանքով ապրած էր. այդպէս էին անոր դէմքին կակուղ գիծերը:

- Դուն էն ըսէ, հէմշէրի, էս կեավուրները ի՞նչ ըրին Էրզրումին:

– Զգիտեմ, դարտաշ, Էրզրումը, որ ինկաւ, տեսանք հայ զինուորներ երեւցան մեր գիւղին մէջ ու մենք ճամբայ ինկանք: Թրքական բանակը արդէն հեռացեր էր որոշ սահմանի վրայ ու մեզ չէր կրնար պաշտպանել:

- Ըսէ, հէմշէրի, դուք վտանգի մէ՞ջ էիք երբ եկան կեավուրները:

- Չէ, Ալլահը վկայ, անոնք մեր գիւղի մէկ չէփին չմօտեցան: Էհ, տեսայ խօճա, մոլլա, մէջտեղ ինկան գաղթելու համար: Այս որ տեսայ, ես ալ ճամբայ ինկայ: Մենք անցանք Հայերու եւ Քիւրտերու գրաւած մասերէն, մէկը մեզի եւ մեր կիներուն ծուռ չի նայեցաւ: Խնուսի մօտ էինք երբ տասը ձիաւորներ ապըստամբներու բանակէն, հետեւեցան մեզի, որ ապահով անցնինք այն վայրէն, ուր Թրքական բանակէն փախչող զինուորները աւազակային խումբեր կազմած են ու գաղթողներուն վրայ կը յարձակէին: Էստեղէն, մէկ օրուան ճամբայ է, դարտաշ, ուր տեղի ունեցած է մեծ կռիւ մը Թուրքերու եւ ապստամբ բանակին միջեւ: Մենք էդ դաշտէն անցանք ու տեսանք Թուրք էսքէրներու դիակները: Էդ ճամբուն վրայ, էս պարխանան հայ եւ քիւրտ գիւղերու մէջ կը մտնէր Թալանելու եւ սպաննելու համար:

Թուրք նաճար Լօգման, որ խելօք դէմք ունէր, պատմեցնաեւ, որ ապստամբ բանակը առանց Թալանի մտնելու, ունեւոր Թուրքերէն կը պահանջէր ցորեն: Այդ պահուն էր, որ նաճար Լօգման, իր ելէկի գրպանէն հանեց «Յայտարարութիւն» մը, որ գրուած էր Թուրքերէնով ու փակցուած իրենց գիւղի հրապարակը: Որ, անձի վնաս չի պատահիր, եթէ ընդդիմութիւն չըլլայ Թուրքերուն կողմէն: Որ, բոլոր Թուրքերը կրնան շարունակել իրենց աշխատանքները: Մեծ դժուարութիւն պիտի տրուի անոնց, որոնք դաշտի աշխատանք կ՚ուզեն ընել: Որ, Թուրքերը պիտի վայլեն հաւասար իրաւունք եւ չքաւորներուն պիտի բաժնուի բաւարար հող:

Յայտարարութիւնները գրուած էին ապըստամբներու խորհուրդին կողմէ:

Նաճար Լօգման, նորէն ծալլեց Թուղթը ու դրաւ իր գրպանը. կէսօրի ատենն էր երբ կարճահասակ մոլլա մը, ապառաժի մը վրայ ելած սկսաւ էզան տալ:

(Շար. 690)

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Շահան քհնյ. Տէտէեան երէցկինն ու իրենց զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գիզիրեան եւ զաւակը (Միացեալ - Նահանգներ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հանճեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մանուկ Նալպանտեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ԳԻԶԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 15-ին, Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն - Փիէր գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Շահան Քհնյ. Տէտէեանի եւ երէցկինին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Օհաննէս Ալեքսանեան, զաւակներն ու թոռները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՕՀԱՆՆԷՍ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 21, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Կիտիաէլլիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ.- Նոր վարչական կազմ:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայանալ իրենց անդամատերտով, վճարելով իրենց առկախ հաշիւները որպէսզի ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը ունենան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները Կիւլիանէ Կիրակոսեանի հոգեհանգստեան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեան Թաղին հայկական դպրոցին 100, «Յառաջ»ի բարգաւաճման 100, Սէն Ժէռոմի Կապոյտ Խաչին 100, Յովհաննէս Գումրուեան Եկեղեցւոյ 200, Արմենակ Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Կիրակոսեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մէհլէմճեան 50-ական Եկեղեցւոյ, Դպրոցին, Արմենակ Գումրուեան Եկեղեցւոյ 50, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տօրումեան 100-ական Ֆ. Եկեղեցւոյ եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.- հետեւեալ նուէրները.- Տէր եւ Տիկին Ժան Ումիտեան 300, Պ. Յովսէփ Արզումանեան 200, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գալուստեան 25, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան ի յիշատակ իրենց ծնողաց հոգ. առթիւ 500, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կոնոյեան Հայրապետեաններու հոգ. 30, Տիկին Փոլէթ 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գույումճեան, Շաքէ Թապիպեանի (ծնեալ՝ Փիլիկեան) թաղման առթիւ 50 Ֆ.:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ կայանին.- Օր. Սեթլա Պագրճեանէ 200 իր մօր Անիկ Պագրճեանի մահուան քառասունքին առթիւ: Սիտնէյէն Տիկին Էլիզապէթ Մոմճեանէ 200 Ֆ. Փարիզի իր այցելութեան առիթով:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ղազար Ահարոնեանէ 500 Ֆ. իր սիրելի կնոջ մահուան առթիւ, միեւնոյն առիթով փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Շ. Փօղարեանէ 50, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեանէ 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խ. Կէնճեանէ 200, Տէր եւ Տիկին Թորիկեանէ 200 իրենց քրոջ, զարմիկին մահուան առթիւ. նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովակիմեանէ 200, Տիկին Ոսկերիչեանէ 50 Ֆ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈՌՆ.- Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան 150 Ֆ. կը նուիրեն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ. - Պ. Զատիկ Համբարձումեան փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ժիրայր Զարուկեանի մահուան առթիւ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՊ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ: Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14.30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Կարեւոր օրակարգ:

GALERIE ALEPH
Directrice: Helena Leneman
38, Rue de l'Université — 75007 Paris — Tél.: 261.29.05 - 255.37.36
(Métro: Bac — Parking: Rue du Bac)

ALECIAN

PEINTURES — AQUARELLES — DESSINS RECENTS

EXPOSITION DU 23 NOVEMBRE AU 18 DECEMBRE

Vernissage le Mardi 23 Novembre de 17 à 22 heures
Ouverture tous les jours de 14 h 30 à 19 h. (et sur rendez-vous) sauf Dimanche et Lundi.

ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սենթ Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին, Ֆապրըկուլի սըրահին մէջ:

Conférence d'arménien classique

Cette année encore, les conférences d'arménien classique vont reprendre à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes. L'horaire est inchangé: les premier et troisième Mercredi, de 10 à 12 h. (première conférence le 17 Novembre). L'Ecole a son siège à la Sorbonne, escalier E, premier étage. L'inscription est gratuite et ne requiert aucune condition d'âge ni de diplôme; il est seulement demandé aux auditeurs de s'inscrire au secrétariat de la Section.

Grande Soirée-Dansante

organisée par
LA CROIX BLEUE ARMENIENNE DE LYON
Sous la Présidence d'Honneur de:

Mme. NANE CARZOU

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE — DE 21 H. A L'AUBE
dans les salons du Casino de Charbonnières

AVEC LE CELEBRE CHANTEUR SOUREN et SON ORCHESTRE

COTILLONS — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Réservations: Tél.: 888. 92. 51 — 233. 72. 45

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux
Jeudi, 18 Novembre, à 21 h.
DISCUSSION — DEBAT
« Regards nouveaux sur le passé et le présent »
par MICHEL PAZOUMIAN
du Centre de Recherches de la Diaspora
et
PASCAL TCHAKMAKIAN
Auteur du « Crépuscule des anges »

CINEMA ARMENIEN
DU 17 NOVEMBRE AU 21 NOVEMBRE
Cinéma: Le Zola
117, Cours Emile Zola — Villeurbanne

— Le 17 Novembre: 19 h. Sayat - Nova
21 h 15: Nahapet
— Le 18 Novembre: 19 h.: Sayat - Nova
— Le 19 Novembre: 19. h.: Nahapet
21 h 15: Sayat - Nova
— Le 20 Novembre: 14 h 30: Nahapet
19 h.: Sayat - Nova
— Le 21 Novembre: 16 h 45: Sayat - Nova
18 h 30: Nahapet

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE - NOUBAR

Journées d'Amitié

SAMEDI 20 NOVEMBRE de 14h. à 19h. — DIMANCHE 21 NOVEMBRE de 14h. à 22 h.
CITE UNIVERSITAIRE
57, Boulevard Jourdan — Métro: Porte d'Orléans
(Facilité de Parking)
CADEAUX DE NOEL
Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie
Jouets — Livres — Disques
Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison
Layette — Alimentation
BUFFET / SPECIALTIES ARMENIENNES
Le Dimanche 21 Novembre — de 16 h. à 18 h.
Le Professeur JEAN JUDET — KATIA et ALAIN MAHUZIER — JEAN-PIERRE RICHARDOT
signeront leurs ouvrages

UGAB - Jeunes

présente
VENDREDI, 19 NOVEMBRE, A 20 H 30
Musique
Chant — Poésie
Diapositives
D'ARMENIE
par
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien
SAYAT - NOVA
sous la direction de:
JEAN - PIERRE NERGARARIAN
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
— ENTREE LIBRE —

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր արտակարգ ժողովը, Նոյեմբեր 20, Շաբաթ օր, ժամը 16.30-ին իր սովորական հաւաքատեղին:

32, rue de Trévise, 75009 Paris

Օրակարգ.- փոփոխութիւններ ծրագիր կանոնագրին մէջ:

RETENEZ CETTE DATE
Le 20 Novembre, à 21 h.
THEATRE TOURSKY
22, Rue Ed. Vaillant — 13003 Marseille
Le Collectif des Femmes Arméniennes
présentera
« LE TESTAMENT »
de Manis et Vanalidge

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները ըստ առաջնոյն կը շարունակուին ամէն Չորեքշաբթի, առաւօտէ մինչեւ իրիկուն Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ: Իսկ Շաբաթ օրերն ալ, կէսօրէն ետք ժամը 1-էն սկսեալ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, պաճաղորէայի պատրաստուողներուն, եւ ամէն տարիքի երախաներուն համար, որոնք այս կամ այն պատճառներով կը զրկուին Չորեքշաբթի օրուան դասաւանդութիւններէն:

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise

LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN

VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30
Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO
Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

à
L'OLYMPIA
Le 24 Janvier 1983
Sous le Parrainage
du Collège Arménien
SAMUEL - MOORAT
VICKEN
La Troupe de Danse Folklorique
NAIRI
avec la participation
de la Chorale du Collège

Les personnes ayant reservé leurs places pour le 13 Décembre doivent se faire rembourser là où ils ont acheté leurs billets.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17

MERCREDI
17 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.304 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.304

ԲՐԵԺՆԵՒԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԴՐՈՊՈՎ ԿԸ ԾԱՆՕԹԱՆԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ըստ Թղթակիցներու, պաղ չքեղութիւն մը կամ չքեղ պաղութիւն մը կը տիրապետէր, Բրեժնեւի յուղարկաւորութեան: Գրեթէ ամբողջ աշխարհն էր, որ իր ներկայացուցիչներով կը հետեւէր, առանց յուզումի, դագաղին մարդու մը, որ 18 տարիէ ի վեր կ'իշխէր երկու «մեծերէն» մէկուն վրայ: Ցատկանշական էր, դըլխաւորաբար չին պատուիրակութեան ներկայութիւնը եւ այն ջերմ ողջագուրումը, զոր Չինացիք ունեցան այս առթիւ խորհրդային ղեկավարներուն հետ: Ֆրանսան կը ներկայացնէին Մոռուա եւ Շէսոն, արեւմտեան Գերմանիա՝ Նախագահ Քարսթէն, Պելժիա՝ Նախարարապետը, Կիպրոս՝ Նախագահ Կիպրիանու, Քուպա՝ Քասթրօ, Դանիա՝ գահակից իշխանը, Միացեալ - Նահանգները՝ փոխ - նախագահն ու Արտաքին Նախարարը, Ցունաստան՝ Փափանտրէու, Հնդկաստան՝ Տիկին Կանտի, Իտալիա՝ Ֆանֆանի, որ ծերակոյտի նախագահն է, Լիբանան՝ Տնտեսութեան նախարարը, Լեհաստան՝ Ժարուզելսկի, Թուրքիա՝ վարչապետ Ուլուսու եւ Արտաքին Նախարար Թիւրքմէն եւայլն, եւայլն:

Մոսկուա, այս առթիւ բոլորովին կըտրըւած էր երկրին միւս մասերէն եւ նոյնիսկ արուարձաններու երկաթուղիի երթեւեկը դադրած էր, վոտկայի եւ գինեաքի վաճառքը արգիլուած էր Շաբաթ օրուընէ ի վեր: Կիրակի առաւօտ Պիմէն պատրիարքը հոգեհանգիստ կատարած էր Բրեժնեւի համար եւ ոգեկոչելով զայն ըսած էր.- «այն ներշնչեալ եւ վսեմ միտքը, ըստ որուն մարդուն իրաւունքներուն կարեւորագոյնը՝ կեանքի իրաւունքն է՝ Բրեժնեւէն է»:

Դեռ բաց դագաղին առջեւ, արտասանած իր դամբանականին մէջ, Անդրոպով ցոյց տուաւ թէ կը շարունակուի նոյն գիծը եւ թէ, մանաւա՛նդ, Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է ջանթահարիչ ձեւով պատասխանելու յարձակման ո ր և է փորձի»:

Կրեմլինի նոր ղեկավարը աւելցուցած է՝ «Կուսակցութիւնը եւ Պետութիւնը պիտի կրկնապատկեն իրենց ճիգերը ժողովուրդներու ապահովութեան պայքարին մէջ եւ ամրապնդեն գործակցութիւնը խաղաղութեան բոլոր ուժերուն հետ: Միշտ պատրաստ ենք պարկեշտ գործակցութեան մը, հաւասար գետնի վրայ եւ փոխադարձաբար նպաստաւոր, որեւէ Պետութեան հետ, որ այդ փափաքը յայտնէ»:

X Խորհրդային «սպայակոյտ»ի անդամներէն բացակայութիւնը կը նշմարուէր Առվիտ Պելշէի, 83 տարեկան, երիցագոյն անդամը քաղաքական Բիւրոյի, հին ընկերը՝ Լենինի: Կը հաստատուի որ քանի մը օրէ մեռած էր, բայց գաղտնի կը պահուէր եւ լուրը կրնայ հաղորդուիլ Բրեժնեւի թաղումէն ետք: Ուրիշ բացակայ մը՝ Կիրիլենքօ, որու չնորհազրկումը բացայայտ դարձած էր այս առթիւ, քանի մաս չէր կազմեր պաշտօնական պատուիրակութեան, բայց կը նշմարուէր հրապարակին վրայ:

X Նախագահ Միթերան Փարիզի խորհ. դեսպանատունը գնաց ստորագրելու համար ցաւակցական տոմարը:

X Այս Թաղման առթիւ, Անդրոպով ծանօթացաւ եւ աւելի կամ պակաս տեւակցութիւններ ալ ունեցաւ օտար ղեկավարներու հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱԼԵԶԱ մամուլի ասուլիս մը տուաւ արեւմտեան լրագրողներու եւ այս առթիւ ապահովութիւն տուաւ թէ ոչինչ խոստացած է, ոչինչ ստորագրած է եւ թէ իր ազատ արձակումը ինք իսկ զարմացուցած է: Ցատկանշականը այն էր սակայն թէ Վալեզա, ոչ նախորդ իրիկուան իր խօսքերուն մէջ, ոչ ալ այս ասուլիսին Սոլիտառիթէի անունը տուած է: Ակնարկած է սակայն Կտանսկի համաձայնագրերու եւ ասոնց ոգիին հաւատարիմ մնալու անհրաժեշտութեան: Ամէն պարագայի մէջ ոճը խոհեմ էր, տրամադիր է աշխատելու ընկերային խաղաղութեան համար: Ֆիզիքապէս զինքը գիրցածէ աւելի ուռած գտած են եւ կ'ենթադրուի որ 11 ամիս պարապ նստիլն, ու միայն ուտել - խմելը եւ թերեւս դեղի գործածութիւնն ալ դեր խաղացած են այդ ուղղութեամբ: Անդին, Ժարուզելսկի յայտարարած է Կուարտիբըի որ Վալեզայի ապագան իրմէ կախում ունի:

ԿՈՆՔՈՒՐ ԵՒ ՌԸՆՕՏՕ գրական մրցանակները տրուեցան նոյն օրը, ըստ աւանդութեան: Առաջինին արժանացաւ Իտալիոյ սիրահար մը՝ Տոմինիք Ֆերնանտէզ, երեւակայական կենսագրութեան համար Փիէռ - Փաօլօ Փազոլինիի, զոր մկրտած է «Հրեշտակին ձեռքին մէջ»: Ծնած 1929-ին, Ֆերնանտէզ իտալերէնի ակրեժէ է եւ գրականութեան տոքթոր: 1972-ին Էքսփրէսի գրական քննադատ է: 1974-ին Մետիսիս մրցանակը առած էր Փորփորինօ գործին համար: Զանազան գործերէ ետք, ծանրացած է Իտալիոյ վրայ ընկերաբանական, տնտեսագիտական եւ մինչեւ իսկ հոգեվերլուծական ակնոցով եւ ձեռնարկած «Մայր Միջերկրական» շարքին: Անգամի մը համար, բոլորը համամիտ են ընդունելու համար որ Կոնքուրները լաւ ընտրութիւն մը ըրած են: Ռընօտային արժանացաւ Ժորժ - Օլիվիէ Շաթօռէնօ, ծնած 1947-ին «Լա փաքիւլթէ տէ սոնժ» գործին համար, որ երրորդ վէպն է հեղինակին, «սեւ» որակուած, պատմութիւնն է երեք անձերու, երեք առանձնութեանց, բանուորական շրջանակի մէջ ընտրուած հերոսներով: Այս մրցանակներուն առթիւ, կը նկատուի որ Կռասէն է երկու հատորներուն հրատարակիչը, այլ խօսքով մեծ վաստկողը՝ ինք է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ ՓՐՈՖ. ԱԳԿԻՒՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ.-

ՈՒՐԿԷ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

19-րդ դարուն, Եւրոպայի մէջ աշխարհակալ հոսանքներու ուժեղացման շրջանին, կ'արագանայ նաեւ Օսմանեան կայսրութեան անկումը: Այլեւս Եւրոպայի երկիրները, Օսմանցիներու հանդէպ փոխած են իրենց նպատակները: Անոնք այլեւս կը խորհին որ Օսմանեան լայնատարած հողերը, իրենց համար մեծ շուկայ մը եւ նախանիւթի շտեմարան մըն է միայն: Միւս կողմէ, Ֆրանսական Յեղափոխութեան ստեղծած ազգային ազատութիւնն ալ կը ջանան միայն օգտագործել Օսմանեան Պետութեան իշխանութեան ներքեւ ապրող փոքրամասնութիւնները գրգռելու համար: Օսմանեան Պետութեան մէջ շարունակուող վարչական տկարութիւններն ալ անշուշտ առաւել կը դիւրացնէին անոնց գործունէութիւնը: Այսպէս սկսած են փոքրամասնութիւններու ըմբոստութիւնները եւ անջատումները: Բայց, պէտք է ընդունիլ որ այս զարգացումները, վերը մեր յիշած կարգ մը պատճառներով, այնքան չէին ազդեր Հայերու վրայ:

Օսմանցի - Հայ յարաբերութիւններու անկիւնադարձը 1877 - 78 Օսմանեան եւ Ռուսական պատերազմը եղած է: Երբ Ռուսերը գրաւեցին Կարսը, Արտահանը եւ Պաթումը, Անգլիացիները սկսան խորհիլ, թէ այն ինչ որ Մեծն Պետրոսի ժամանակ չէին կրցած իրականացնել Ռուսերը, ներկայիս սկսած էին գործադրել անոր ծրագիրը: Այս ծրագիրը, Ռուսերուն արեւելեան շրջանէն Միջերկրական իջնելու նպատակն էր, որուն ընթացքին անշուշտ Հայերն ալ, որոնք այդ ճամբուն վրայ կը գտնուէին, միացած պիտի ըլլային Ռուսերուն: Միեւնոյն ատեն, այդ պատերազմի ընթացքին ռուսական բանակին մէջ պայքարող Հայերու եւ Օսմանեան շրջանի մէջ գտնուող Հայերու նախնական յարաբերութիւններն ալ սկսած էին եւ այդ շրջանին մէջ «Հայաստան»ի մը հաստատութեան գաղափարները հրապարակ նետուած կ'ըլլային:

Անգլիա, անշուշտ Պարսից Ծոցի եւ Հնդկաստանի ճամբուն մասին մտահոգուած, որպէսզի այդ շրջանին մէջ, Ռուսերու հովանաւորութեան տակ գտնուող «Հայաստան»ի մը արդիւքը չունենայ, Կիպրոսի առժամեայ գրաւումի փոխարէն խոստացաւ Օսմանեան կայսրութեան օժանդակել: Անգլիոյ բուն նպատակը, իր առեւտրական ճամբուն ապահովութեան համար, ի պահանջել հարկին Կիպրոսէն օգտուիլ էր անշուշտ: Բայց միւս կողմէ, նոյն Անգլիան, որպէսզի Ռուսիոյ հետ իր միջեւ տարբեր ազատ գօտի մը գոյութիւն ունեցած ըլլայ «Անկախ Հայաստան»ի մը գաղափարը սկսաւ տարածել Հայերու մէջ:

Օսմանեան եւ Ռուս պատերազմի աւարտին ստորագրուած Այասթեֆանոսի համաձայնագրին մէջ, Հայերու մասին գըրուած յօդուածով մը, երբ Ռուսերը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ապրող Հայերու տեսակ մը նեցուկ դարձած կ'ըլլային, անշուշտ Անգլիացիները այս կացութենէն անհանգստացան ու Գերմաններու հետ միասին, Պերլինի վեհաժողովին մէջ այդ կացութիւնը մեղմացուցին եւ իրենք ալ խօսքի տէր դարձան:

Բայց միւս կողմէ, Հայերը այլեւս անկախութեան գաղափարներով լեցուած, Պերլինի մէջ, նախապէս խոստացուած բարենորոգումներու սահմանէն ալ դուրս եկան եւ նոյն իսկ կիսանկախ դառնալ ուզեցին:

Իսկ երբ իրենց այս երազները չիրականացան, 1885 - 1890 տարիներու ընթացքին կազմեցին Արմենական, Հնչական եւ Դաշնակ յեղափոխական կազմակերպութիւնները, որոնց կեդրոնները կարգաւ կը գտնուէին՝ Վանի, Ժնեւի Զուիցերիոյ եւ Թիֆլիսի մէջ: Այսպէսով Պոլիսի եւ Անատոլուի զանազան շրջանները հայ անկախութեան գործունէութեան հրապարակ դարձան:

Յաջորդող տարիներուն բոլոր այդ կազմակերպութիւնները եւրոպական երկիրներու քաջալերութեամբ անշուշտ, սկսան ճնշում բանեցնել Օսմանեան իշխանութեան դէմ, որպէսզի ան ժամ առաջ յարգէ բարենորոգումներու մասին տուած իր խոստումները:

Սուլթան Ապտիւլհամիտ Բ. նկատի ունենալով խնդրոյ առարկայ շրջաններու մէջ Թուրք բնակչութեան մեծամասնութիւն ըլլալու պարագան, կը զգար թէ այդ վայրերը կատարուած որեւէ հայանըպաստ կարգադրութիւն դժգոհութիւններու պատճառ պիտի ըլլար Թուրք հասարակութեան մէջ, ուստի ջանաց ձգձըգել բարենորոգումներու գործադրութիւնը:

Միւս կողմէ սակայն տեղացի Հայերը տարուելով եւրոպական կարգ մը շրջանակներու գրգռութիւններէն տեղ - տեղ ապստամբութիւններ սկսան: Այս դէպքերը, որոնք նախ 1890-ին սկսան Էրզրումի մէջ ու յետոյ շուտով տարածուեցան շատ մը ուրիշ տեղեր, պատճառ դարձան, որ անոնց հետեւանքով եւրոպական Պետութիւններ, առիթէն օգտուին Օսմանցիներու հետ իրենց ունեցած հաշիւները կարգադրելու համար եւ նոյնիսկ յաճախ բնաւ նկատի չունենալով Հայերու կացութիւնը:

Մինչդեռ, Արեւելեան նահանգներու մէջ սկսող, բայց քիչ վերջ մինչեւ Պոլիս տարածուող այդ արիւնահեղ դէպքերը վերոյիշեալ մնասակար քարոզչութիւններու հետեւանքներն էին ուղղակի ու մէկ նպատակ միայն ունէին ստեղծուած այդ կացութեան մէջ, նկատելով որ Օսմանեան Պետութիւնը դադրեցնելու համար այդ դէպքերը, ստիպուած պիտի ըլլայ զէնքի դիմել, այն ատեն իբրեւ թէ Հայերու ջարդին արդիւք ըլլալու պատրուակով խառնուիլ այդ երկրին ներքին խընդիրներուն:

Անակնկալօրէն սկսող այս ապստամբութիւններու ընթացքին Թուրքերը մեծ թիւով զոհեր տուին: Ուստի Օսմանեան Պետութիւնն ալ, արդարեւ ուզեց անմիջապէս զինեալ միջամտութեամբ դադրեցնել այդ շարժումները, այնպէս ինչպէս պիտի ընէր աշխարհի որեւէ մէկ ուրիշ Պետութիւնը:

Ուստի, եւրոպական Պետութիւնները անմիջապէս օգտագործեցին ստեղծուած այդ կացութիւնը, մէկ կողմէն Օսմանեան Կայսրութեան վարկը նսեմացնելու, միւս կողմէ ալ Հայերու Թուրքերու հետ ունեցած յարաբերութիւնները առաւել վատթարացնելու համար:

(Շար. 2)

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ

Քրիստոնեայ Եկեղեցիները կը սպառնան փակել Ս. Վայրերը եթէ Գարեգին Արք. արտաքսուի

Առջի օր, Նոյեմբեր 11, անդրադարձած էինք Ֆրանս - Փրէսի մէկ լուրին, որ կը վերաբերէր Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքի լուսարարապետ՝ Գարեգին Արք.ի արտաքսման: Իսրայէլի կառավարութեան այս որոշումը ընդունիլ, կ'ըսէր Հայոց պատրիարքարանը, նախընթաց մը ստեղծէ եւ իրաւունք կուտայ կառավարութեան միջամուխ ըլլալու կրօնական նշանակումներու, ինչ որ իր գործը չէ:

Նոյեմբեր 16-ին, Ֆիկառօ կրկին կը գըրէր այս մասին եւ լուրը կը խորագրէր «Երուսաղէմ՝ քրիստոնեայ Եկեղեցիները կը սպառնան փակել Ս. վայրերը, եթէ կառավարութիւնը արտաքսէ Գազանճեան Եպիսկ.ը ու կը պատմէր հետեւեալը, զոր հաղորդած է Ա. Ֆ. Փ.-

Երուսաղէմի քրիստոնեայ եկեղեցիները ուժի դիմած են Իսրայէլեան կառավարութեան դէմ, սպառնալով անորոշ ժամանակի համար փակել Ս. Վայրերը, եթէ լուսարարապետին վիզան չնորոգուի: Ս. Վայրերուն պահապանները՝ լատին, յոյն, հայ պատրիարքները եւ Ֆրանչիսքեան տեղապահը ժողովէ մը ետք, յայտարարած են թէ գալիք օրերէն սկըսեալ կրնան գործադրել այդ միջոցը, բայց կը յուսան որ Ծնունդի տօներու նախօրեակին, երբ տասնեակ հազարաւոր ուխտաւորներ կը փութան Իսրայէլ, կառավարութիւնը յետս կոչում կ'ընէ: Հայոց պատրիարքը յայտարարած է թէ եղածը բացայայտ բռնաբարումն է Ս. Վայրերու կանոնագրին: Ըստ այդ կանոնագրին քրիստոնեայ Եկեղեցիները միանաբար պահապանութիւնը ունին.- Քրիստոսի գերեզմանին եւ Գողգոթային, Ծննդեան մատրան, Գեթսեմանիի Կոյսին գերեզմանին եւ Համբարձման եկեղեցւոյ Ջիթենեաց պարտէզը: Քրիստոնեայ եկեղեցիները ալ աւելի դժգոհ են, որովհետեւ Իսրայէլի Կրօնից նախարարը Եոզէֆ Պուրկ մերժած է արտաքսման պատճառը յայտնել՝ «ի յարգանս Հայոց պատրիարքարանին»:

Գալով Գազանճեան Արք.ի, Միրապոյի չէշտը յիշեցնելով, ըսեր է «միայն բռնի ուժով կը մեկնիմ»:

57 տարեկան է, ծնած Պոլիս եւ Աւստրալիական անցագիր ունի:

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ԵՒ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գ.

Նոր Ընծայարանի շինութենէն ետք, տըղոց ալ բազմանալով, կարգը կուգայ բարձրագոյն դասարանի աշակերտներու շէնքին, որ կը կոչուի «Վարժարան»: 1732ի Մարտին կը սկսի Վարժարանի շինութիւնը, եւ 13 սենեակ ալ հոն կը շինուի, 7 սենեակ 2-րդ յարկին վրայ եւ 5 սենեակ ալ վարը: Առաջին յարկի ներկայ դասարանը եւ հանդիսարանը եւ անոր վրայի երկու մեծ սենեակները Մխիթար Աբբահայր չէ շինած, այլ աւելի ուշ շինուած են: Հանդիսարանի տեղ Մխիթար Աբբահայր շինած է բացօթեայ սիւնազարդ վայր մը, ինչպէս կը տեսնուի հոս դըրուած նկարին մէջ, որ գծուած է 1732-ին:

Վարժարանի շինութեան մասին Մխիթար Աբբահայր նամակներուն մէջ բան չի խօսիր կամ աւելի ճիշդ նոյն շրջանին գըրած նամակները չեն հասած մեզի, կորսուած են: Տարի մը ետք, 1733-ին Նորընծայարանի մեծերը կ'անցնին վարժարան եւ հոն կ'աւանդուի իրենց իմաստասիրութիւն եւ աստուածաբանութիւն:

×

Վենետիկ բնակող հարուստ մը, Սահրատ Շէհրիմանեան, ծանր հիւանդութիւն մը կրելով, 1735-ին, երբ բժիշկները կը յուսահատին եւ ետ կը քաշուին, կը դիմէ Աստուածամօր եւ կ'ուխտէ որ եթէ Աստուածածին իրեն առողջութիւն շընորհէ, իր ծախքով եւ գեղեցիկ մարմարներով պիտի շինէ վանքին Աստուածամօր խորանը: Մխիթար Աբբահայր այցելութեան երթալով՝ կ'իմանայ անոր ուխտը, եւ վանք գալով կը յանձնարարէ միաբանութեան աղօթել հիւանդին համար: Քանի մը օր ետք, զարմանալի կերպով բոլորովին կը բժշկուի հիւանդը եւ կը կատարէ իր խոստումը:

Այսօր տեսնուող Սբ. Աստուածածնի խորանը, ինչպէս որ է, շինել տուած է նոյն բարերարը 1735-ին, եւ նոյն խորանին տակն ալ կը յանձնարարէ որ օր մը թաղեն զինքը:

Տարի մը ետք՝ 1736-ին, Զմիւռնիայէն փախչելով Մինաս եպիսկոպոս կ'ապաստանի Վենետիկ: Կ'այցելէ Ս. Ղազար, ուրու համբաւը լսած էր: Կը կարծէ հոն գտնել իրեն ծանօթ ուրիշ հայկական վանքերու նման անկարգ տեղ մը, մինչ կը զարմանայ անոր կարգապահութեան վըրայ ու ապշած կը մնայ: Այցելելով եկեղեցին՝ կը տեսնէ Աստուածածնի խորանը բոլորովին գեղեցիկ, ու անոր դիմաց Ս. Անտոնի խորանը շատ խեղճ վիճակի մէջ: Երբ կը հարցնէ պատճառը, կ'իմանայ Մըխիթարէ թէ պատճառը դրամի պակասն էր: Եպիսկոպոսը տեղւոյն վրայ կը խոստանայ տալ հարկաւոր դրամը, որպէսզի ճիշդ Աստուածածնի խորանին նման շինուի Ս. Անտոնի խորանը, որու եզերքը քարին վրայ գրուած են հետեւեալ տողերը. «Յիշատակ է սուրբ սեղանս յարգոյ Ակնեցի Փէրվազեան կոչեցելոյ Մինասայ արքեպիսկոպոսի Զմիւռնիոյ, 1737»: Խորանին բացումը կը կատարէ նոյն եպիսկոպոսը, ճոյնաւոր պատարագով մը, ու նոյն խորանին տակն ալ կը յանձնարարէ որ դրուի իր մարմինը երբ մեռնի: Իր փափաքը կը կատարուի 1757-ին:

1737-ին կը շինուի Ս. Գրիգորի խորանը: Վենետիկ բնակող երկու ազգայիններ, Ստեփան եւ Նահապետ Շահումեանց, կը մտածեն յիշատակ մը թողուլ վանքին. Մխիթար Աբբահայր կը ծրագրէ Ս. Գրիգորի խորանը ու կը ներկայացնէ անոնց, որոնք կը վճարեն ամբողջ ծախսը: Անոնց ծախսով կը գծուի նաեւ Ս. Լուսաւորչի իւղաներկ նկարը, որ հիմա փոխադրուած է եւ կը պահուի Աբբահօր սենեակին ճիշդ առջեւը, մեծ չափով, իսկ եկեղեցի կը դրուի 1890-ական թուականներուն Նոէ Պորտինիոն անունով Ս. Ջենոնցի գծագրիչի մը նկարած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի նկարը:

Տարի մը ետք, 1738-ին, Վենետիկ կը վախճանի Յարութիւն անունով եպիսկոպոս մը, որ ժառանգութիւնը ձգելով վանքին կը յանձնարարէ շինել Ս. Խաչի խորանը, ու այսպէս այդ խորանն ալ կը շինուի ու եկեղեցին կը ստանայ իր կատարեալ վիճակը:

1736-ին վանքին մէջ կը բնակէին 41 հոգի, աշակերտները եւ վարդապետները միասին 39 հոգի են, եւ երկու մշակ ալ կ'ընեն 41: Այս ամէնուն բնակութեան հազիւ - հազ կը բաւէ վանքը. այնպէս որ նոյն թուականին Մխիթար Աբբահայր նոր ծրագիր մը կ'ունենայ, այսինքն ձեռք ձըգել երկրորդ վանք մը, որպէսզի հոն փոխադրէ ծերունի դասակարգը, եւ կամ եթէ այս ծրագիրը չիրականանայ, սկսիլ նոր թեւ մը աւելցնել վանքին մէջ: Բայց Մխիթար աւելի կողմնակից է նոր վանք մը ստանալու, որովհետեւ կոչումները շատ են, ու կրնան լեցնել երկու վանքերն ալ:

Հազիւ աւարտած եկեղեցիին խորաններու շինութիւնը, Մխիթար Աբբահայր կը սկսի վանքին շինութիւնները շարունակել: Այս վերջին հատուածը այնքան ընդարձակ ծրագրով է որ կը հաւասարի ամբողջը մինչեւ այդ օրը շինածներուն, այսինքն վանքի հարաւային թեւի ամբողջ սրահը եւ նոյն գիծի սենեակները, Լորտ Պայրընի դրատունը, որ ժամանակին երկու սենեակէ կը բաղկանար, անոր քով մեծ դրատունը, եւ ստորեւ սեղանատունը:

Մխիթար, 1738-ին, 62 տարեկան էր, եւ հարկ է ըսել որ ամէնէն սաստիկ աշխատութիւնները այդ տարիքին կատարած է, ըլլա՛յ գրական, ըլլա՛յ դաստիարակչական, ըլլայ շինարարական: Գրական՝ որովհետեւ այդ քանի մը տարուան մէջ տպած է Մեկնութիւն Մատթէոսի Աւետարանին, Աստուածաշունչը եւ Հայկազեան Բառարանը, միաժամանակ դաստիարակելով Նորընծայարանի եւ վարժարանի տղաքը, աւանդելով անոնց՝ աստուածաբանութիւն եւ լատիներէն լեզուն: Շինարարական՝ որովհետեւ քայլ առ քայլ կը հսկէր բոլոր շինուածքներուն վրայ:

1738-ի Մարտին կը սկսին այդ մեծ շինութիւններու հիմերը դրուիլ: Նախ կը շինուին եկեղեցիին առջեւի սրահը, սիւներով զարդարուն, եւ անոր վրայի սենեակները: Նոյն տարին Օգոստոս 8-ին կը դրուի տանիքին վերջին կղմինտրը: Նոյեմբեր 8-ին գործաւորները կը հեռանան, գործին առաջին մասը աւարտելով: Պէտք չէ զարմանալ թէ Մարտ ամիսէն մինչեւ Օգոստոս 8 շինութիւնները այնքան արագ կը յառաջանան, որովհետեւ նամակէ մը կ'իմանանք որ Մխիթար Աբբահայր կը պահէ 23 գործաւոր, որոնք ամէնքն ալ կը բնակէին վանքը եւ հոն կ'ուտէին:

Օգոստոսին Մխիթար Աբբահայր կը գրէ. «Այս տարի չափէն աւելի տաք ըրաւ քան միւս տարիները, եւ ես տաքէն կը հալէի, բայց վանքի սիրոյն պէտք էր տանիլ այս նեղութիւններուն ալ»:

Շինութիւններուն հետ կ'աւարտի նաեւ Մեկնութիւն Մատթէի գրքին տպագրութիւնը, որուն սրբագրութեան վրայ կը հսկէր Մխիթար Աբբայ անձամբ: Հազիւ գործը աւարտած, Մխիթար կ'իյնայ հիւանդ, այնպէս որ տկարացած, նամակներուն ալ չի կրնար պատասխանել անձամբ, այլ իր քարտուղարին ձեռքով գըրել կուտայ եւ ինք կը ստորագրէ միայն:

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

(Շար. 3)

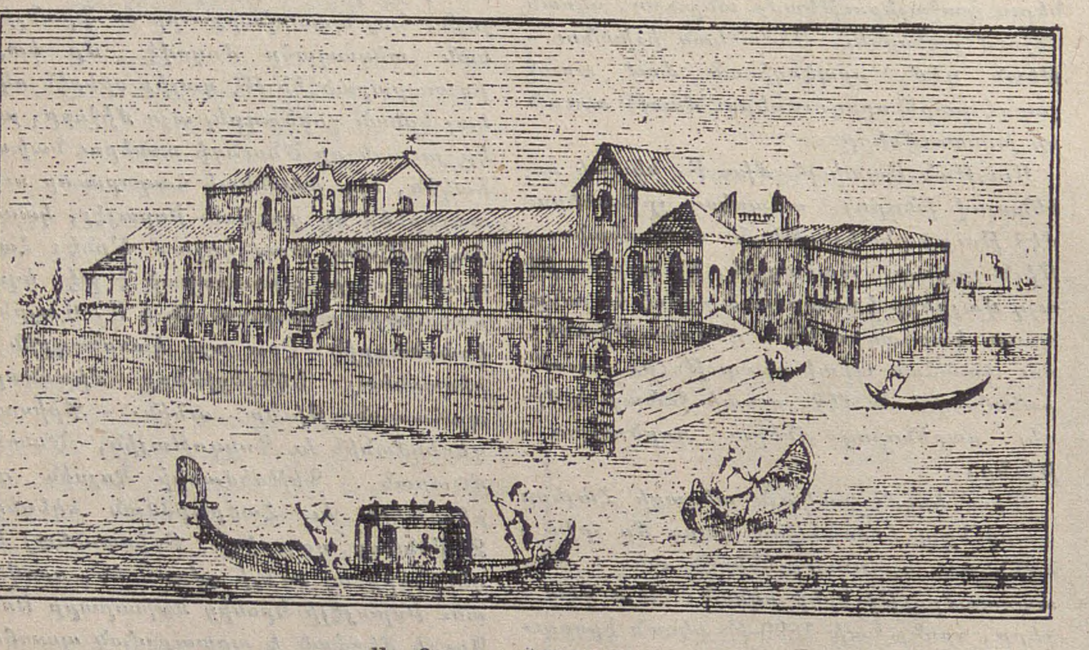

Ս. Ղազար 1732-ին :

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ, Հոկտ. 23-ին իր մահկանացուն կնքած է Ազատ Վարդեան, Աւստրիոյ հայ գաղութի հին ու ծանօթ դէմքերէն: Իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է միշտ ազգ. կեանքին եւ ձեռնարկներուն: Ծանօթ էր նաեւ որպէս բարերար եւ արժանացած էր Գրիգոր Լուսաւորիչի Ա. կարգի շքանշանին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյեմբեր 3-ին:

×

ԱԹԷՆՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 24-ին, նշուած է Հաճնոյ հերոսամարտի 62-րդ տարեդարձը: Պատարագած եւ քարոզած է Գեղարդ Խչկր. քհնյ. Պապօղլեան, շեշտելով Հաճընի նահատակներու ոգին, տալով նաեւ քանի մը դրուագներ հերոսամարտէն: Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք՝ Հաւլըրտ Գարակէօզեան հաստատութեան մէջ, տեղի ունեցած է ճաշ մը Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան կողմէ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակութային Տունը, Հոկտ. 21-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Ժան Ալմուխեան, նիւթ ունենալով «Կարա Մուրզայի կեանքն ու գործը»: Խօսքին առընթեր, «Արաքս» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ժան Ալմուխեանի, մեկնաբանած է Կարա Մուրզայի ժողովրդական երգերէն նմոյշներ:

×

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ (Պուէնոս Այրէս) ազգային վարժարանի «Գարլոս Կարապետեան» սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է (Հոկտ. 22) Արշամ Ա. քհնյ. Պօզոյեան՝ «Հայ եկեղեցին եւ երիտասարդութիւնը» նիւթին շուրջ, ի մէջ այլոց պարզելով այն միջոցները, որոնցմով երիտասարդութիւնը կրնայ մօտենալ եկեղեցւոյ եւ պայծառացնել զայն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Իր թոռնիկը անակնկալներու մշտական յայտնութիւն մըն էր. անոր ամէն շարժումը, ամէն ճիչը կամ ակնարկը զարթնող կեանքի պոռթկում մըն էր. ակունք մըն էր անիկա որ կը բխի, կը գլգլայ, ու իր շուրջը կը թարմացնէ զօս ծառերը. անջրդի մարմանդները: Գոհարիկ հանըմ կը սիրէր ժամերով զբաղիլ անոր փոքրիկ գոյութեամբ. անոր զօզոտ լաթերը փոխելն անգամ խորհրդաւոր հրապոյր մ'ունէր. անոր փափուկ մարմինին շոյանքը, անկէ արտաբուրող բոլոր հոտերու ներշնչումը կը գինովցնէր իր կընոջական հոգին ... Չէ՞ որ անիկա մէկ կտորն էր իր Արշաւիրին. երկու էակներ կը սիրէ անոր մէջ,– Թոռը, եւ իր տղան միանգամայն:

Արշաւիրի վերադարձը այլափոխած էր նաեւ Նուարդի հոգեկան կլիման. անյայտ տօնի մը խթումը կ'ապրէր անիկա. եթէ երջանկութիւնը չէր իր զգացումին երանգը, երջանկութեան յոյսը եւ խոստումն էր: Մտածումը թէ օրուան մէջ մի քանի անգամ պիտի կարենայ Արշաւիրի ոտնաձայնը իմանալ իր միջանցքին տախտակներուն վրայ, կամ անոր հետ ժպտուն բարեւ մը փոխանակել սա՛նկ, պատահմամբ, նոյնիսկ գիտակցութիւնը թէ ան հոն էր, նոյն շէնքին մէջ, երկու յարկ վերը, այո, այն անճշան ու տարտամ զգայութիւնը թէ իր հոգին աճած է անուրջով մը, անբացատրելի ներկայութեամբ մը, բաւական էին Նուարդին մոռնալու առօրեայ տաղտուկներն ու հոգերը: Կարելի է ըսել, ամէն ինչ որ խոժոռ, տաղտկալի կը թուէր մինչ այդ, յանկարծ սկսած էր ժպտուն, պայծառ, մտերիմ երեւոյթ մ'առնել:

Արշաւիրի բացակայ րոպէներուն Նուարդ վեր կը բարձրանար, Գոհարիկ հանըմի օգնելու. մանաւանդ որ տարեց կինը ստիպուած էր շարունակել աշխատանքը. ո՞վ պիտի խնամէր ժաքօն, եթէ չըլլար Նուարդ:

Աստիճանաբար, սովորութիւն դարձաւ ատիկա. Նուարդ տեսակ մը պարտականութիւն նկատեց ամէն օր վեր բարձրանալ ու յարդարել սենեակը, հոգ տանիլ պզտիկին: Ի՞նչ բախտաւորութիւն առիթ ունենալ մտնելու այն սենեակը, ուր սիրելի էակ մը շրջած էր. հոգ չէ թէ Արշաւիր առհասարակ դուրս ելած ըլլար. անոր գոյութենէն բոյր մը, հետք մը կար մնացած օդին մէջ ... Ուրիշ անգամ սովորական սենեակ մը միշտ թուած էր իրեն, երբ վեր ելած էր իր տարիքոտ ու մենաւոր դրացուհիին հետ խօսակցելու. բայց յորմէհետէ Արշաւիր եկած էր միասին ապրելու մօրը հետ, սենեակն ալ տարօրէն ու խորհրդաւոր երեւոյթ մ'առած էր. իրերն ու առարկաներն անգամ իմաստով, գեղեցկութեամբ ճոխացեր էին պարզ այն պատճառաւ որ Արշաւիրի մատները հպած էին անոր, կամ ակնարկը հանգչած՝ այդ իրերուն վրայ:

Ի՜նչ հրճուանքով վեր կը բարձրանար Նուարդ անոնց սենեակը, քանի - քանի քաղցր պատճառներ ունէր աճապարելու, իր գործերն անգամ զոհելու:

Ժաքօ՞ն, հապա ժաքօն. այդ մինինիկ գոյութիւնը ինքնին բաւական չէ՞ր իր ժամերը թեթեւցնելու, անզգալի դարձնելու. այդ պզտիկը նախազգացութիւնը կուտար իրեն թաքուն ու անհուն բնազդի մը. կը թուի իրեն թէ ինք միակ կոչումի մը համար եկած է աշխարհ ու այդ պզտիկին միջոցաւ ան դէմ դիմաց կուգար իր պարտականութեան, զոր կը ճանչնար կ'ըմբռնէր այլեւս լիովին:

Ինչե՞ր չի սիրեր ինք անոր գողտրիկ բայց նուիրական մարմինին վրայ. մանկութի՞ւնը որ սիրով միայն կ'ապրի ու կը սնանի. թանկագին էակի մը մանրանըկա՞րը, որ ամէն օր աւելի ու աւելի կը դրոշմուի ու կը խորանայ իր մտածումին վրայ. կեանքի մը խորհո՞ւրդը, որ ամէն րոպէ նոր յայտնութեան մը առջեւ կը դնէր իր մայրաբաղձ հոգին:

Արշաւիր փափկանկատօրէն սենեակը առանձին կը թողուր. Նուարդ կը խուժէր ներս, կը փութար դրկել, համբուրել պզտիկը. ալ կը սկսէր գեղգեղանք մը. սենեակը կարգ կանոնի դնելով հանդերձ ան տեւական խօսակցութեան մէջ էր ժաքոյին հետ. ուրկէ՞ ալ կը գտնէր այն փափուկ, աղու, գգուական բառերը, զոր տաքհոգի կիներու միայն տրուած է երեւակայել ու ճռուողել. կ'արժէր լսել զինքը, իր մանկունակ շեշտը, իր չնչին հետաքրքրութիւնները անոր կեանքին շուրջ, որոնց ինք կը հարցնէր, ինք կը պատասխանէր. ժաքօն միայն ժպտիլ, թոթովել գիտէր, երկտարեկան այդ լամուկը:

(Շար.– 13)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

(Ե. եւ վերջ)

ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտ. 29, առաւօտեան ժիւլ Մարտիրոսեան հաշուեկշիռը կը ներկայացնէր շաբթուան մը գործունէութեան, խօսելով նաեւ Սփիւռքի հայ երաժշտական կազմակերպութեան մը մասին: Յովհաննէս Սալիպեան կ'անդրադառնար Լոս Անճըլըս 1979-ին հիմնուած երաժշտական ուսումնական կեդրոնին եւ անոր աշխատանքներուն եւ հայկական երաժշտագիտական դասագիրքերու հարցին: Խաչիկ Երլմազեան (Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավար) կը ներկայացնէր Մարսէյլի «Արամ Խաչատրեան Հիմնարկ»ին նպատակը՝ քաջալերել եւ հրապարակ հանել երիտասարդները, օժանդակել անոր վերելքին: Աւետիս Նազարեան կը խօսէր Հռոմի հայկական երաժշտական կեդրոնի մասին, ուր դասախօսութիւններ կը տրուին. կայ հայկական սալերու ճոխ հաւաքածոյ մը եւայլն: Արա Պարթեւեան անդրադառնալով Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան դիտել կուտար, որ ան չօժանդակեր հայկական երաժշտական շարժումին: Ինչ կը վերաբերի Փարիզի մէջ երաժշտական շարժումին, Պարթեւեան կը նշէր, որ այդ շարժումը անհատական միջոցներով է, որ կատարուած է: Դրուատելով Քաքբա-ի գործունէութիւնը Փարիզի մէջ, ան կը հաստատէր թէ «ճրիուֆիւնը հայ երաժըշտութեան չափը չի դրսեւորեր»: Սիրվարդ Գազանճեան, իր կարգին, խօսելով Զուիցերիոյ մէջ հայկական երաժըշտական կազմակերպական կեանքին մասին, դիտել կուտար, որ ոչ մէկ կազմակերպութիւն կայ, թէ ամէն մարդ իր անձնական միջոցներով կը յաջողի: Ապա կ'անդրադառնար զուիցերական ձայնասփիւռէն ներս իր տարած աշխատանքներուն՝ հայկական երաժշտութիւնը ծանօթացնելու ուղղութեամբ: Ժիւլ Մարտիրոսեան, դարձեալ խօսք առնելով կը ներկայացնէր Հովատեկի նպատակը եւ առաջադրանքները:

Ժամը 15.30-ին տեղի կ'ունենար ասուլիս մը «Սփիւռքի մէջ երաժշտութեան ուսուցման եւ տարածման հարց»ին շուրջ: Ալ. Սիրանոսեան ներկայացնելով նիւթը կը խօսէր ուսուցողական արուեստին մասին: Խաչիկ Երլմազեան յստակ ու գործնական առաջարկներ կը ներկայացնէր երաժշտութեան դասաւանդման ուղղութեամբ, կը թելադրէր սկսիլ մանուկներէն, կազմել մանկական երգչախումբեր՝ անոնց սորվեցնելու համար պատարագի երգեցողութիւնը, ինչպէս նաեւ շարականներ եւայլն: Կ'արծարծուէին նաեւ երաժշտական գործերու հրատարակութեան, հայկական երաժշտական զանազան կեդրոններու հիմնադրութեան եւ այլ հարցեր:

Ժամը 21-ին, Լիոնի Սէն Փոթէն եկեղեցին տեղի կ'ունենար Անժէլ Կարապետեան - Սաժի երգահանդէսը: Ըստ յայտագրի, երեկոյթին պիտի մասնակցէր նաեւ Ցամիկ Սիւրմէլեան - Ճէյմս Լիոն երկեակը (դաշնակ եւ թաւ ջութակ), սակայն, ժիւլ Մարտիրոսեան կը յայտարարէր, որ «կամքէ անկախ պատճառներով՝ երկեակը պիտի չկարենայ մասնակցիլ այսօրուան յայտագրին, հետեւաբար Անժէլ Կարապետեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ալեքսանտր Սիրանոսեանի, ամբողջական պատկեր մը պիտի տայ հայ երգի ու մեղեդիներու մասին»: Երգչուհին երաժշտական իր կրթութիւնը ստացած է Լիոնի Երաժշտանոցը, ապա կատարելագործուած Ցիւրիխ եւ Վիէննա: Հանդէս եկած է Աւստրիա, Արեւմտեան Գերմանիա, Զուիցերիա, Իտալիա, Պելժիա, Հայաստան եւ, անշուշտ, Ֆրանսա: Ամէնուրեք դրուատած են իր ձայնին յըստակութիւնը, հնչականութեան գրաւչութիւնը եւ թարմութիւնը: Ներկայիս կ'երգէ Ռէնի Օփերան: Անժէլ Կարապետեան առանձին մեկնաբանելէ ետք պատարագէն քանի մը մեղեդիներ, Ալեքսանտր Սիրանոսեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ կը ներկայացնէր Կանաչեանէն, Ալէմշահէն եւ Կոմիտասէն երգերու փունջ մը:

ՇԱԲԱԹ, Հոկտ. 30, առաւօտեան տեղի կ'ունենար համախմբումի եզրափակիչ նիստը: Ժիւլ Մարտիրոսեան կը ներկայացնէր Տէսինի մէջ հիմնուած Հայկական Վաւերաթուղթերու եւ Տեղեկատուութեան Ուսումնասիրութեանց Կեդրոնի երաժշտական բաժնի նպատակները եւ կոչ կ'ընէր երաժիշտներուն օգնել եւ գործակցիլ, որպէսզի Կեդրոնը լաւագոյնս կատարէ իր առաքելութիւնը: Կ'արծարծուէին Սփիւռքի մէջ հայկական երաժըշտական կազմակերպութիւն մը ստեղծելու եւ զանազան այլ հարցեր: Միտքերու փոխանակութենէ ետք ներկաները կը յանգէին եզրակացութեան մը: Այսպէս, կանխահաս կը նկատուէր Սփիւռքի հայ երաժիշտներու միութեան մը կազմութիւնը, չեշտելով միւս կողմէ՝ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող կարգ մը կեդրոններու միջեւ կապերու ամրապնդման անհրաժեշտութիւնը: Կեանքի կը կոչուէին չորս յանձնախումբեր՝ փաստաթուղթերու, Ուսուցման, Զարկ տալու եւ Համակարգումի: Առաջինը Սփիւռքի զանազան գաղութներու մէջ կ'ունենայ ներկայացուցիչներ՝ որոնք նիւթեր կը հայթայթեն Տէսինի Կեդրոնին, որ իր կարգին ուղղակի կապեր կը հաստատէ հայ եւ օտար երաժշտական հաստատութիւններու հետ: Երկրորդ՝ Ուսուցման Յանձնախումբը, կը բաժնուի չորս ենթայանձնախումբերու՝ մանուկներու, ժողովրդական երաժըշտութեան, եկեղեցական երաժշտութեան եւ երգչախումբի, ինչպէս նաեւ երաժշտագիտութեան, այդպէսով մարմին տալու համար երաժշտութեան ուսուցման քաղաքականութեան մը, նախ՝ Ֆրանսա, ապա՝ ամբողջ Սփիւռքի մէջ: Երրորդ յանձնախումբին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ այլ կազմակերպութիւններու հետ գործակցելով զարկ տալ հայ երաժըշտութեան եւ երաժիշտներու գործերու տարածման: Համակարգումի յանձնախումբը կը կազմակերպէ սեմինարներ եւ հանդիպումներ երաժշտական ընկերութիւններու, յանձնախումբերու եւ երաժիշտներու միջեւ: Կեանքի կը կոչուին խորհրդակցական մարմիններ ոչ - հայ մասնագէտներով:

Հուսկ, ժիւլ Մարտիրոսեան շնորհակալութիւն կը յայտնէր համախմբումին մասնակցողներուն, իսկ Խաչիկ Երլմազեան կը դրուատէր համախմբումի յաջողութեան համար բոլոր աշխատողները:

Ժամը 21-էն սկսեալ Լիոնի Փալէ տ'Իվէ-Բը կը հաւաքուէին տեղւոյն եւ շրջանի Հայերը, ստուար մեծամասնութեամբ երիտասարդներ, պարանցիկ երեկոյթով մը փակելու համար երաժշտական համախմբումը: «Մելոտիա Երեւան» նուագախումբը օտար եւ երբեմն նաեւ հայկական պարեղանակներով, Սարգիս Կարապետեան՝ իր գեղեցիկ եւ յստակ ձայնով, ինչպէս նաեւ երգիչ Նորայր (Փարիզէն) խանդավառ մթնոլորտ մը կը ստեղծէին սրահին մէջ, ուր կային աւելի քան 800 հոգի:

Այս զուարթ երեկոյթով կը փակուէր համախմբումը:

×

Ահաւասիկ ընդհանուր պատկերը համախմբումի մը, որ, բնականաբար արդիւնքն է ամիսներու տքնաջան աշխատանքի, վազվզուքի եւ զանազան դժուարութիւններու: Եւ, ինչպէս ամէն կարգի գործերու մէջ, նման ընդարձակ ձեռնարկ մը եւս կ'ունենայ իր թերութիւնները:

Խօսելով տուեալ համախմբումի թերութիւններու մասին, մենք զանոնք կ'ուզենք բաժնել երկու մասերու: Այսպէս, հասկնալի կը գտնենք որոշուած ժամադրութիւնները չյարգելը (ծանօթ է «հայկական ժամադրութիւն» ասացուածքը), ամիսներ առաջ նախատեսուած յայտագիրներու մէջ մետասաներորդ ժամուն կատարուած փոփոխութիւնները («Խորհ. Միութեան հետ հաղորդակցութեան դըժուարութիւններու պատճառով», ինչպէս կ'ըսէր ժիւլ Մարտիրոսեան), Աւետիս Նազարեանի ձայներիզին չյարմարիլը սրահին մէջ գտնուող սփռող մեքենային, եւայլն: Սակայն, չենք կրնար հասկնալ միւս կողմէ ընդհանուր յայտագրի պատրաստութեան մէջ իւրացուած քաղաքականութիւնը՝ մանաւանդ նուագահանդէսներու պարագային: Ութ երեկոյթներէն չորսին կը մասնակցէր Ալեքսանտր Սիրանոսեանի ղեկավարած Ռոմանի նուագախումբը, որ կը ներկայացնէր միշտ նոյն յայտագիրը՝ Մեսումենց, Պարթեւեան, Միրզոյեան, Բաբաջանեան, Կոմիտաս - Ասլամազեան: Յարգելով հանդերձ ներկայացուած գործերուն արժէքը, չենք կրնար ծածկել տպաւորութիւն մը, զոր կը բաժնէին շատեր, այն է՝ որ հայկական երաժշտութեան միջազգային համախմբումը, դարձած էր «Ֆէսթիվալ Սիրանոսեան»ի պատմուճանը: Երեւոյթ մը՝ որ միօրինակութիւն կը ստեղծէր յայտագրին մէջ: Ի վերջոյ, ամէն տեղ եւ ամէն օր նոյն երաժշտութիւնը ունկնդրելը կը սկսի ուրիշ համ տալ:

Անբացատրելի այլ երեւոյթ մը: Երբ համախմբումի ընթացքին տրուած դասախօսութիւններուն եւ կատարուած հանդիպումներուն ստուար մասը՝ տասը դասախօսութիւն - հանդիպում, նուիրուած է Սփիւռքի հայ երաժշտութեան վերաբերող ստեղծագործական, կազմակերպական եւ այլ հարցերու, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի հայ երաժիշտներու գործերու ներկայացման, ի՞նչպէս կարելի է բացատրել Սփիւռքի երէց եւ երիտասարդ սերունդի երաժշտական գործերու բացակայութիւնը հրապարակային երեկոյթներու յայտագրէն եւ՝ փոխարէնը, Հայաստանէն երկու երաժիշտներու մնայուն ներկայութիւնը նուագացանկին վրայ (կասկածի չենք ենթարկեր յիշեալներու գործերուն արժէքը): Մանաւանդ որ Միրզոյեան եւ Բաբաջանեան չորս օր մնալէ եւ իրենց գործերը երեք անգամ մեկնաբանուելէ ետք կը վերադառնային, առանց մասնակցելու Սփիւռքի հայկական երաժշտական հարցերուն նուիրուած նիստերուն: Անարդարանալի թերութիւններու կարգին պէտք է յիշել նաեւ համախմբումի լեզուն: Բացի Աւետիս Նազարեանէ եւ Արա Պարթեւեանէ, բոլոր դասախօսներու լեզուն ֆրանսերէնն էր, ինչ որ դժուարութեան կը մատնէր կարգ մը ունկնդիրները՝ որոնց կարգին Հայաստանէն եկած զոյգ երաժիշտները: Նման միջազգային համախմբումներու համար կարելի չէ՞ տրամադրութեան տակ ունենալ ուղղակի թարգմանութիւններ կատարող սարքաւորումներով օժտուած սրահ մը:

Անշուշտ կարելի է շարունակել թերութիւններու մատնանշումը, սակայն, քանի որ առաջին քայլ մըն է այս՝ Լիոնի մէջ առնուած, հայկական երաժշտական կեդրոնին շուրջ եռուզեռ մը ստեղծելու, հայ երաժշտութեան զարգացման զարկ տալու, երգչախումբերու եւ արուեստագէտներու ուժ տալու ուղղութեամբ, կը յուսանք որ յառաջիկային կազմակերպիչները իրենց փորձառութեամբ կը վերացնեն յիշեալ թերութիւնները: Ի դէպ, երեք օրը բաւարար է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Բոլոր միւսիւլման հաւատացեալները գացին ղեւեղերք, ապտեստի համար ու յետոյ, բոլորը մէկ երեսները դէպի Մէքքէ, նամազի կեցան համաչափ շարժումներով: Նամազի կեցողներուն մէջ էր նաեւ Կիրոսը: Ան գիտէ այդ շարժումները ուղղափառ միւսուլմանի մը պէս: Նամազի ընթացքին կը մտածէր, որ Նաճար Լօղման բաւական բաներ ըսած էր եւ սակայն չգիտէր, թէ այժմ դէպի ո՞ւր նահանջած է Գարա Օսմանի բանակը, որ բոլոր ճակատներու վրայ 13,000 կը հաշուուի: Ուրեմն ճամբաներուն վրայ հայ ձիաւորներ կան, որ նոյնիսկ թուրք գաղթականներուն հսկած են, աւազակներէն պաշտպանելու համար: Բան մը, որ Կիրոս չկրցաւ ըմբռնել այդ պահուն, թէեւ նման մտածումն ալ ինք ունեցած էր Տիգրանակերտէն ելլող գաղթը քաջալերելու համար:

Կիրոս այդ պահուն չի կրցաւ ըմբռնել այդ պաշտպանութիւնը, երբ աւելի մօտեցաւ գետափին կանգ առած թուրք գաղթականներուն: Անոնք կը պատմէին, որ ճամբու ընթացքին հայ գիւղերը մտած են ու թալանի տուած, սպաննած ու հալածանքի ենթարկած են: Կիրոս նոյնիսկ թուրք մսագործ ընտանիքի մը ծերունիէն հետ տեսած էր հայ քահանայի մը պատարագուց սաղաւարտը ու արծաթէ սկիհը: Ուրիշ ընտանիքի մը քով էին՝ եկեղեցիին քշոցներ ու շամատաններ: Իսկ ուրիշ ընտանիքի մը մօտ տեսած էր շուրջառ մը ոսկեթել, որ վերմակի մը վրայ կարած էին:

Ան կը մօտենար շատերու, իր «կորսըւած ընտանիքի» մասին հարցումներ ընելու եւ իր կարգին հետաքրքրուելու, թէ ո՞ր տեղերէն կու գան: Արդեօ՞ք ուրիշ կարաւանի մը հանդիպած են Սղերդի կողմերէն: Իր կարգին մտիկ ըրած էր անոնց պատմութեան ու աչքի տակով նայած էր իրարու քով դրուած ծրարներուն: Գաղթողները, իրենց կարգին հարցումներ կու տային նաեւ մուրացիկին, որ իրենց երթալիք ճամբէն կուգար: Անոնք չգիտէին թէ ինչքա՞ն ապահով են ճամբաները. աւելի շատ աւազակներէն, թուրք դասալիք զինուորներէն կը վախնային, քան թէ ապստամբներու զինուորներէն: Հեռուէ հեռու, իմացեր էին, մուրացիկէն նոյնպէս իմացան, որ ապըստամբ բանակը մտած է նաեւ Տիարպէքիր: Գաղթողները կը մտածէին ուրիշ ճամբայ մը բռնել, թէեւ ընդհանուր կըռուի այդ վիճակին չգիտէին, թէ ո՞րն էր ապահով ճամբան: Միայն թէ հեռանային կեավուրներու գրաւած սահմաններէն:

Կիրոս, գիշերն այդտեղ անցուց ու առաւօտ կանուխ, շուքի մը պէս, frատ, բաժնուեցաւ գաղթողներէն, որովհետեւ այլեւս չէր կրնար լսել անոնց պատմութիւնը: Խոճա մը պարծանքով կը պատմէր, որ ամբողջ հայ գիւղ մը քարուքանդ ըրած ու առեւանգած են աղջիկները: Եւ ըսին, որ այդ գաղթողներուն մէջ երեք հայ աղջիկներ կային առեւանգուած:

Կիրոս հասկցաւ, թէ ո՞ր ճամբան պիտի բռնէր գաղթողներու կարաւանը:
Աշխարհը խախտած է իր առանցքէն եւ մարդիկ աննպատակ տարրերու ուժին մէջ կը դառնային ու իրենց գոյութիւնն էր որ կը պահէին այնքան գործօն ու յամառ կերպով:

Նոյն պայքարը կար աւազակին, ձիաւորին, զինուորին ու մուրացիկին մէջ:

Արդէն վեց օր էր որ ճամբաներուն վրայ էր Կիրոս ու կ'անցնէր ամայի վայրէ մը: Ճամբուն վրայ տեսաւ, բաւական հեռու, լայն թեւերով fէղ hաւ մը, որ թեւ առաւ ու նորէն շատ մօտ տեղ մը իջաւ: Կիրոս երբ աւելի քալեց, տեսաւ դիակ մը, որուն հագուստներն ու կօշիկները յափշտակուած էին ու մի քանի քայլ անդին տեսաւ փքոց մը պատռած: Անտարակոյս հայ կլայագործ մը, որ փքոցը կռնակին, գիւղէ գիւղ կը պտըտի, ամաններ կլայեկելու ու իր գաւակներուն հաց հասցնելու: Կիրոս, յաճախ տեսած էր զանոնք, աղամայ մեղքին պէս ծանր ու ճակատագրական մտահոգութիւն մը անոնց դէմքին վրայ: Դիակի դէմքին վրայ պաղած էր նոյն մտահոգութիւնը:

(Շար. 691)

Նաւոյեան ընտանիքները ինչպէս նաեւ Քէչիչեան, Տէր - Սարգիսեան, Մերճան-եան, Տէրմանճեան, Աբրահամեան ընտա-նիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, խնամիին եւ ազգա-կանին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԱՒՈՅԵԱՆԻ

(ծնած Վանի Արտամետ գիւղը 1895-ին) մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Նոյեմ-բեր 14-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Նոյեմբեր 18, ժամը 14-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

×

Այս տխուր առթիւ, Նաւոյեան ընտա-նիքը 500 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին սի-րելի՝ «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օրիորդ Սաթենիկ Քէօլէեան եւ Վարդ-գէս Քէօլէեան իրենց մօրը Նազլը Քէօլէ-եանի, նաեւ իրենց քրոջը վաղամեռիկ՝ Սիրարփի Քէօլէեանի յիշատակին կը նը-ւիրեն 200-ական Ֆ. «Յառաջ»ին եւ Փա-րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցիին փո-խան հոգեհանգստի, (ստանալ «Յառա-ջ»էն):

Conférence d'arménien classique

Cette année encore, les conférences d'arménien classique vont reprendre à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes. L'horaire est inchangé: les premier et troisième Mercredi, de 10 à 12 h. (première conférence le 17 Novembre). L'Ecole a son siège à la Sorbonne, escalier E, premier étage. L'inscription est gratuite et ne requiert aucune condition d'âge ni de diplôme; il est seulement demandé aux auditeurs de s'inscrire au secrétariat de la Section.

ՆՈՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Մարսէյլի նախկին Հայ Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Միութիւնը իրենց պատուոյ նախագահ՝ Նուրհան Ֆրէնկեանի վիրաբուժական գոր-ծողութենէ մը ապաքինման առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

×

Լեւոն Երեմեան (Մարսէյլ) կը նուիրէ 500 Ֆ. Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Մկրտութեան Աւազանի բարեզարդման համար:

Le 20 Novembre, à 21 h.
THEATRE TOURSKY
22, Rue Ed. Vaillant — 13003 Marseille
Le Collectif des Femmes Arméniennes
présentera
« LE TESTAMENT »
de Manis et Vanalidge

ԼՐԱՏՈՒ - ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ազգերու Փարիզի սալոնը՝ Սանթր էն-թէռնասիոնալ տ'Առ Քոնթանփոռէնի մէջ (27 ռիւ Թէն, Փարիզ 12-րդ) Հոկտեմբեր 27-էն Նոյեմբեր 3, պիտի ներկայացուէր ժամանակակից իտալացի արուեստագէտ-ներու, ի չարս որոնց՝ Մայտա Մընտիկ-եանի գործերը («Յառաջ» Հոկտ. 28): Այդ ցուցադրութիւնը տեղի պիտի ունե-նայ Նոյ. 21-էն 27:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆրանսերէն լեզուի, ֆրանսական գրա-կանութեան եւ քաղաքակրթութեան դա-սաւանդութիւն: Սկսնակ կամ յառաջացած չափահասներու համար:

Դասընթացքները սկսան.– Նոյեմբեր 2-ին Փարիզի Հայոց կեղեցին:

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններու համար՝ հեռաձայնել՝ 782 - 39 - 50:

Ճ Ա Շ

Համախարբերդցիական Միութեան Սենթ Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, Կի-րակի, Նոյեմբեր 21-ին, Ֆապրըկուլի սը-րահին մէջ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդ-հանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկե-րուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ: Եր-կուշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14.30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը: Կարեւոր օրակարգ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Մշակութային Կապի Մասնաճիւղի եւ Ֆրանսահայ Երիտա-սարդաց Միութեան:

Միջազգային համբաւի տիրացած՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ կողմէ ղեկավարութեամբ՝ հեղինակաւոր պարուսոյց՝

ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ 70 արուեստագէտներու: Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին Լիոնի Պուլս տը Թուավայի սրահներուն մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

Importateur exclusif de mules d'appartement et de pantoufles de GRECE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque déposée, en cours)

pour tous renseignements :

FOTIA - *diffusion*

1 rue, Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON

BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԻՈՆ.– Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուր-եան Ս. Նշան Եկեղեցւոյ օծումին առ-թիւ, 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 20, Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորից, Յայտից եւ Անյայտից:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն շարժանկարը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ARMENIE VIVANTE

MONTPELLIER
Organisée par
L'AMICALE ARMENIENNE DE MONTPELLIER ET SA REGION
avec le concours
DE LA VILLE DE MONTPELLIER

— du 15 au 28 Novembre:
EXPOSITION DE PEINTURES
au Foyer du Théâtre, de 10 h à 18 h.
EXPOSITION DE KHATCHKARS et de MINIATURES ARMENIENNES
dans le hall du Théâtre.

— le 20 Novembre, à 20 h 45:
CHANTS ARMENIENS LITURGIQUES et POPULAIRES
par la Chorale Sahak - Mesrob de Marseille
à la Cathedrale Saint - Pierre.

CINEMA

— Lundi, 22 Novembre,
matinée et soirée, Salle Rabelais
« NAHAPET »
de Henrig Malian

— Mercredi, 24 Novembre:
« L'ETOILE DE L'ESPOIR »
de E. Keosseyan
Séances: 15 h et 20 h 45

— Jeudi, 25 Novembre, à 20 h 45:
Palais des Sports
ENSEMBLE NATIONAL DE DANSES D'ARMENIE
70 exécutants
Direction: V. Khanamirian

Կազմակերպուած Շավիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մշակութային յանձ-նախումբի կողմէ՝

ՀԱՅ ՖԻԼՄԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 20 ժամը 20.30-ին

CINEMA « LE CHAVILLE »

Յայտագիր.– Կաթիլ մը մեղր, Քարա-կերտ, Մենք տղամարդիկ:

Մուտք՝ 10 Ֆ.:

UGAB - Jeunes

présente
VENDREDI, 19 NOVEMBRE, A 20 H 30
Musique
Chant — Poésie
Diapositives
D'ARMENIE
par
l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT - NOVA
sous la direction de:
JEAN - PIERRE NERGARARIAN
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
— ENTREE LIBRE —

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ընդ-հանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ու-նենայ Նոյեմբեր 21, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Կիտիռէլլիի սրճարա-նին վերնայարկը: Օրակարգ.– Նոր վար-չական կազմ:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներ-կայանալ իրենց անդամատետրով, վճա-րելով իրենց առկախ հաշիւները ընտրե-լու եւ ընտրուելու իրաւունքը ու-նենան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
18
JEUDI
18 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.305
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.305

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Գործազրկութեան սնտուկը եւ Գործատիրութիւնը

Իւնէտիքի հարցը (կամ՝ բացը) երար անցուցած է Ֆրանսան, ժամանակէ մը ի վեր եւ ան աւելի սուր բնոյթ առաւ երբ երկուշաբթի իրիկուն գործատիրութիւնը չեղեալ համարեցաւ ցարդ գոյութիւն ունեցող համաձայնագիրը: Ասիկա ձեւ մըն է գործատիրութեան համար ապարէզ կարդալու կառավարութեան, որ շաբաթ մը առաջ յաւելում ըրած էր գործազրկութեան սակերուն վրայ եւ նոր բեռ մը աւելցուցած հաստատութեանց: Ի՞նչ է եղածը: Իւնէտիքը ժամանակաւորէպ է եւ այն տպաւորութիւնը կայ, որ գործատիրութեան առած քայլը գործին կուգայ կառավարութեան, բայց իր դէմ կը հանէ (թէեւ արդէն ելած են) սենտիքաները: Իւնէտիքը գործազրկութեան սնտուկն է, ստեղծուած 1958-ին (Ազգ. Միութիւն Աշխատանքի համար Ճարտարարուեստի եւ Առեւտուրի մէջ) եւ նախատեսուած 500 հազար գործազուրկի համար: Հիմնուած է համաձայնագրի մը վրայ գործատիրութեան եւ սենտիքաներու միջեւ, պայմանագրական դրութեան սկզբունքով, եւ նիւթականը ապահովուած աշխատավարձքերէ գանձուած սակերով: 1979-ին բարեփոխումներ կրեց, ձուլումովը հանրային օժանդակութեանց զորս կը հայթայթէ Պետութիւնը եւ Ասետիքին, բոլորը համախմբուած Իւնէտիքին մէջ: Ուրեմն 500 հազար հոգիի համար նախատեսուած այս դրութիւնը պէտք է հանէ, այսօր 1 միլիոն 6 հարիւր հազար գործազուրկի հատուցումը վճարելու: Ուշ կամ կանուխ հարկ էր բան մը փոխել եւ գործատիրութիւնը, խորքին մէջ ծառայութիւն մը ըրաւ: Ամէն պարագայի մէջ, գործազուրկներու ընչաւէք վճարումները խնդրոյ առարկայ չեն, քանի ներկայ համաձայնագիրը ի զօրու է մինչեւ Յունուար 31 :

Մինչ այդ, ամէն ինչ վերջնական կերպով խզուած չէ: Ուրբաթ օր, գործատիրութիւն-սենտիքա նոր հանդիպում մը կայ եւ կառավարութիւնը միշտ կողմնակից է պայմանագրական քաղաքականութեան մը: Հակառակ պարագային, եթէ ելք չգտնըւի, կառավարութիւնը հրովարտակի դըրութեան կրնայ դիմել: Նախարարապետ Մօռուա, իր ցաւը յայտնելով գործատիրութեան տուած որոշումին առթիւ, շեշտեց թէ գործազուրկները մտահոգուելու պատճառ չունին, ի հարկին կառավարութիւնը հրովարտակներ կը հանէ, ժամանակաւոր կերպով ապահովելու համար ԻՒՆԷՏԻՔԻ հաւասարակշռութիւնը: Այս հաւասարակշռութիւնը մեծ հոգ մըն է եւ նախարար Պեռեկովուա խնայողութիւններու մասին կը մտածէ, սենտիքաներու առաջարկածներէն զատ: Անոնք միայն 7 միլիառի խնայողութիւն կ՚առաջարկեն, նախարարը 14 միլիառի ծրագիր մը ունի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը Ամինթոռէ Ֆանֆանիի յանձնեց յետ-պատերազմեան 42-րդ կառավարութեան կազմութիւնը: Ծերակոյտի ներկայ նախագահը, 74 տարեկան է, եւ քանիցս Իտալիոյ նախարարապետ եղած է, հին «աղուէս» մը կը նըկատուի եւ այս քրիստոնեայ-դեմոկրատը կը ներկայացուի որպէս մէկը, որու մէջ կայ. - մէկ քառորդ Նափոլէոն, մէկ քառորդ տը Կօլ, մէկ քառորդ Մուսոլինի եւ մէկ քառորդ Շթրաուս: Եթէ Ֆանֆանի յաջողի կառավարութիւն մը կազմել, աշխարհի «ծեր» ղեկավարներու թիւը քիչ մըն ալ կ՚աւելնայ, 70-ը անց Ռեկընին եւ ուրեմն Ֆանֆանիին կը հետեւին 70-ի դուռը հասած Միթերան եւ Անդրոբով:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամէնէն փնտռուած ահաբեկիչը՝ Քրիսթիան Քըլար, 30 տարեկան, ձերբակալուեցաւ Համպուրկի մէջ: «Կարմիր բանակ ճիւղ»ի ուղեղը նկատուած, Քլար կը փնտռուէր զանազան սպանութիւններու իր հաւանական մասնակցութիւններուն համար: Ասոնց կարգին՝ դատախազ Սիկֆրիտ Պուպաքիեւ գործատէր՝ Հանս-Մարթէն Շլէյէր: Քլար տարիներէ ի վեր ասպարէզ կը կարդար ոստիկանութեան: Անդրէաս Պատէռ իր «հոգեւոր հայրը» կը նկատէր:

ՄՈՍԿՈՒԱ հերքեց Լենինի հին ընկերոջ՝ Պելչի մահը, զոր հաղորդած էին օտար թերթերը, հիմնուելով հեռագրի մը վըրայ, Բրեժնեւի յուղարկաւորութեան իր բացակայութեան վերաբերեալ: Մենք ալ, նախորդ թիւով, արձագանգ հանդիսացած էինք մահուան այդ լուրին, զոր դուժած էին ֆրանսական օրաթերթերը, մինչեւ իսկ Լը Մոնտ:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ լոյս տեսնող թերթերէն եօք, Ինթէրնէշընըլ Հերըլտն ալ, Նոյեմբեր 16-ի իր թիւին մէջ լոյս ընծայած էր Թուրք գործի մարդոց միութեան մէկ էջնոց վճարովի յայտարարութիւնը Հայերու դէմ, եւ որու խորագիրն է՝ Թեռոռ եւ ուր կը «բացատրուի» Հայկ. Հարցը...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 10 - 11)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ ՊԵՌԼԻՆԻ ՄԷՋ

«Արարատ»ի նախկին մարզիկները, որոնք այլեւս հանդէս չեն գար պաշտօնական մրցումներուն, կը շարունակեն մարզուիլ եւ մասնակցիլ վեթերաններու խաղերու: «Արարատ»ի վեթերաններու խումբը բարեկամական հանդիպումներ կ՚ունենայ Հայաստանի քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ, ինչպէս նաեւ Խորհ. Միութեան զանազան շրջանները: Վերջերս խումբը այցելած է Արեւելեան - Գերմանիա, ուր ծանօթացած է տեղւոյն մարզական եւ մշակութային կեանքին եւ ունեցած կարգ մը հանդիպումներ: Պեռլինի մէջ խումբը հանդիպում ունեցած է տեղւոյն «Ֆորտունա» ակումբի վեթերաններուն հետ: Խաղի 23-րդ վայրկեանին Յովհաննէս Աբրահամեան նշանակած է կոլ մը: Ապա Յովհաննէս Զանազանեան 20 մեթր հեռաւորութենէն ուժգին հարուածով մը նշանակած է երկրորդ կոլ մը, յիշեցնելով իր լաւագոյն տարիները: Նիկոլա Ղազարեան սրընթաց ճեղքելով մրցակիցին պաշտպանութիւնը՝ երրորդ կոլ մը նշանակած է «Արարատ»ի հաշւոյն: Երկու ուրիշ կոլերու հեղինակ դարձած են նաեւ Յովհաննէս Աբրահամեան եւ Ժաք Սուփրիկեան: Գերմանացիք միայն կոլ մը կրցած են նշանակել եւ խաղը վերջ գտած է 5 - 1, «Արարատ»ի յաղթանակով: Խումբին հանդէս եկած են Արմէն Սարգսեան, Սերգէյ Բոնդարենկօ, Յովհաննէս Զանազանեան, Սերգէյ Պօղոսեան, Նիկոլա Ղազարեան, Յովհաննէս Աբրահամեան եւ ուրիշներ: Վեթերաններու մարզիչն է Ղազարոս Թէքնէզեան:

ԼԱ՛Յ ՍԻՈՆ, ԼԱ՛Յ ՍԻՈՆ...

ԵՐԲ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ՚ՈՒԶԷ ՇԱՀԷ ԱՐՔ.Ը ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ...

Մոնտի (Նոյ. 17) Երուսաղէմի թղթակիցը քիչ մը աւելի մանրամասնութիւններ կուտայ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանի լուսարարապետ՝ Գարեգին Արք.ի արտաքսման հարցին մասին եւ մատը վէրքին վրայ կը դնէ, եթէ կարելի է ըսել:

Դէպքերը ծանօթ են.- քրիստոնեայ Եկեղեցիները միասնաբար վճռած են փակել Ս. Վայրերը, որոնց պահպանութիւնը ունին, եթէ Իսրայէլի կառավարութիւնը չհրաժարի գործադրելէ արտաքսման այն հրամանագիրը, զոր հանած է Գարեգին Արք.ի դէմ: Այս վերջինը յստակ ըսած է թէ միտք չունի մեկնելու, «տունս հո՛ս է, եւ չեմ թողուր» յայտարարած է: Եղիշէ պատրիարք ալ արտաքսման որոշումը «ծիծաղելի եւ ամօթալի» որակած է: Այս որոշումը աւելի ծանրակշիռ է Երուսաղէմի քրիստոնեայ շրջանակներուն համար՝ քան մելքիթ Արքեպիսկոպոս՝ Քափուչիի ձերբակալութիւնը, 10 տարի առաջ, լրտեսութեան ամբաստանութեամբ:

Բայց «ցաւ»ը հոն է, որ իսրայէլեան Հաարեց օրաթերթը անհրաժեշտ կը նկատէ ծալքերը բանալ եւ յայտնել թէ՝ «բանն ինչումն է», ու կը բացատրէ որ արտաքսումին դրդապատճառը Պետութեան ապահովութիւնը չէ, ինչպէս ըսած է Ներքին նախարարութեան բանբերը, այլ հետեւանք է Գարեգին Արք.ի «բացասական քաղաքականութեան» Իսրայէլի կառավարութեան նկատմամբ: Իշխանութիւնները նեղուէր են որ այս վերջինը փոխարինած ըլլայ, 1981 Մարտին Աճէմեան Արք.ը, նկատուած, ըստ Հաարէցի իրբեւ մէկը որ «կը գործակցի իսրայէլեան իշխանութեանց հետ»: Շահէ Արք. դիւրացուցած էր վանքապատկան ինչքերու վաճառքը Իսրայէլացիներուն, ինչ որ մեղադրանքներու նիւթ եղած էր իր միաբանակիցներուն եւ յորդանանեան կառավարութեան կողմէ: Վերջերս յորդանանեան մամուլը յայտնած էր թէ Աճէմեան Արք., պաշտօնազրկուած էր Ս. Յակոբայ վանքի մէջ վայելած իր հանգամանքներէն եւ թէ Յորդանան իր մուտքը արգիլուած էր.- «Իսրայէլեան գրաւեալ իշխանութեանց հետ գործակցութեան համար»: Այս գրութիւնն է, կ՚ըսէ Հաարեց, որ մղած է իսրայէլեան կառավարութիւնը արտաքսման որոշում տալու Շահէ Արք. Աճէմեանը փոխարինողին դէմ:

Առածը կ՚ըսէ՝ մարդ ասանկ բարեկամ երբ ունի, թշնամիի պէտք չունի: Արդարեւ, Հաարեցի, այս «յայտնութիւնները», եթէ նպատակ ունին պաշտպանելու Շահէ Արք., կը հաստատեն ընդհակառակն, թէ Միաբանութեան Ընդհ. Ժողովին տուած արտաքսման որոշումը, Շահէ Արք.ի դէմ (Հաղորդագրութիւն 1982, Ապրիլ 6-ի, լոյս տեսած «Յառաջ»ի Ապրիլ 20-ի թիւին մէջ) հիմ ունէր, հակառակ Շահէ Արք.ի տուած հերքումին («Յառաջ» Յունիս 22):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ ՓՐՈՖ. ԱԳԿԻՒՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ.-

Ո՞ՒՐԿԷ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Օսմանեան Կայսրութեան երբեակ ուխտի Պետութիւններուն հետ սկսան Համաշխարհային Ա. Պատերազմի օրերը, այդ պետութիւններու նպատակաւոր գրգռութիւնները առաւել տարածեցին եւ պատահեցան այն դէպքերը, որոնց արձագանգները կը հասնին տակաւին մինչեւ մեր օրերը:

Մեծ Պետութիւնները, որոնք այս պատերազմի հետեւանքով կրցած էին յաջողցնել Օսմանեան Կայսրութեան ամբողջական անկումը, անոր ժառանգէն օգտըւելու գործին մէջ, երկու տեղացի ժողովուրդները յաջողած ըլլալով իրարու դէմ լարել արդէն, կը ջանային օգտուիլ Հայերու կացութենէն:

Մասնաւորաբար արեւելեան եւ հարաւարեւելեան շրջաններու հայ ժողովուրդը, որ յեղափոխական կազմակերպութիւններու միջոցաւ շարունակաբար զինուած էր արդէն, վերոյիշեալ օտար պետութիւններու անկախութեան մասին ըրած քարոզչութիւններէն գրգռուած, սկսաւ զինեալ յարձակումներ կատարել Օսմանցի Թուրքերուն վրայ:

Այս յարձակումներուն, ճիշդ Զանաքքալէի պատերազմի օրերուն սկսած ըլլալու պարագան յայտնի է որ պարզ հանդիպում մը չէ միայն: Այսպէս, երբ Թուրք զինեալ ուժերը մէկ կողմէ մահու կենաց պայքար մը կը մղէին Զանաքքալէի ճակտին վրայ, արեւելքի մէջ ալ Հայերու կողմէ իրենց կռնակէն կը դաշունահարուէին:

Այդ միջոցին, երբ Կայսրութիւնը հինգ տարբեր ճակատներու վրայ պայքար կը մղէր եւ միւս կողմէ Հայերն ալ երկրին մէջ սկսած էին խաբանարարական վտանգաւոր շարժումներու, Օսմանեան կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոց մը ձեռք առնել ստիպուեցաւ: Այսինքն, բռնագաղթի, «Աքսորի» որոշում տուաւ: Ինչպէս իր անունէն ալ յայտնի կ՚ըլլայ, այս օրէնքը տեղահանութեան, տեղափոխութեան մը պարագայ էր:

Մայիս 15, 1915 թուակիր այս որոշումը նպատակ ունէր ապահովութեան ուժերու դէմ զէնք գործածողները, պատերազմական շրջաններէն հեռացնել եւ Օսմանեան Կայսրութեան ուրիշ շրջանները փոխադրել: Որոշումին մէջ նոյնիսկ Հայերու անունն անգամ ուղղակի չէր յիշուած: Միւս կողմէ, կառավարութիւնը բազմաթիւ միջոցներ ալ ձեռք առած էր, որոշումին կիրարկումին ընթացքին գաղթողներուն ապահովութիւնը եւ կարգ մը անհրաժեշտութիւնները հ ո գ ա լ ո ւ համար:

Մի միայն զինեալ դէպքերու մասնակցող Հայերուն համար կիրարկուած այս միջոցառումներու կարգադրութեան ընթացքին, Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ տեղ-տեղ բախումներ պատահած, համաճարակներ տեսնուած, լեռնային հրոսակներու յարձակումներ տեսնուած են, նոյնպէս կլիմայական դժուարութիւններու եւ պատերազմական պայմաններու ալ բերմամբ թէ տեղացի Թուրքերը եւ թէ գաղթող Հայերը մեծ թիւով կորուստներ տուած են:

Այս առթիւ Հայերու կորուստը, երբ 300.000, - 800.000 եւ նոյնիսկ այս օրերուն նպատակաւոր չափազանցութիւններով մինչեւ մէկ ու կէս միլիոն ըլլալով ցոյց կը տրուի, պէտք չէ մոռնալ որ այս կարգադրութիւնը Պետութեան կողմէ իրբեւ ցեղասպանութիւն չէ ծրագրուած, ճիշդ հակառակը, պէտք չէ մոռնալ որ անոնց թողած ապրանքներն ալ կալուածները վերադարձին իրենց յանձնելու համար, զանոնք պահպանելու եւ թալանի արգելք ըլլալու համար Պետութիւնը միջոցներ ձեռք իսկ առած է:

(Շար. 3)

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ԵՒ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Դ. եւ Վերջին Մաս)

Հազիւ ինքզինքը գտած, 1739-ի գարնան կը սկսի մեծ շինութեան երկրորդ մասին ձեռք զարնել, այսինքն սեղանատունը, անոր վրայի մեծ գրատունը, սեղանատան քով մառանը, մառանին վրայ Ս. Բենիդիկտոսի մատուռը եւ աւագ սանդուխը։

Այս բոլորը կը շինուի 1739-ի Մարտէն մինչեւ Յունիս՝ երբ գործերը կ'աւարտին ամբողջովին։ Իսկոյն կ'անցնին քարայատակի չորրորդ սրահին, Լորտ Պայրընի եւ Աբբայից սենեակի գիծին։ Հոն կային հին շէնքի մը մնացորդները։ Մխիթար զանոնք վար առնել կուտայ եւ արմատական կերպով նոր կը շինէ. «Այս նոր աշխատութիւնները այնպէս մը գլխ բռնած են, կը գրէ, որ հիւանդութիւն զգալու ժամանակ իսկ չունիմ»։ Ու Հ. Միքայէլն ալ որ կը գանգատի Պելկրատի առաջելավայրէն՝ թէ ինչո՛ւ երկու գրած նամակին մէկ պատասխան կ'ընդունի, Մխիթար կը պատասխանէ. «Մի՛ զարմանար, որովհետեւ գլուխս հազար տեսակ գործերու մէջ է, ասով հանդերձ կը ջանամ ժամանակ գտնել եւ քեզի ալ պատասխանել, քեզ մխիթարելու համար»։

1739-ի Նոյեմբեր 1-ին, առաջին անգամ ըլլալով կը սկսին գործածել նոր սեղանատունը, որուն բացումը Մխիթար Աբբահայր կը կատարէ խմաստալից յորդորով մը։

1739-ի Նոյ. 7-ին գործաւորները կ'արձակուին և ահա այսպէս ամբողջ վանքի շինութիւնը կը լրանայ։ Մխիթար Աբբահայր կը գրէ թէ 50 հոգի հանգիստ կրնայ բնակիլ վանքին մէջ. այսինքն 7 սենեակ՝ վարժարանը, 13՝ նորընծայարանը, 6 սենեակ՝ եկեղեցիին առջեւի սրահը, 9 սենեակ՝ Լորտ Պայրընի գրատան գիծին վրայ, 8 սենեակ՝ մեծ քառանկիւնին վրայ նայող, իսկ Նորընծայարանը կանխող սրահին մէջ ալ 8 սենեակ, Աբբահօր սենեակով միասին։ Ընդամէնը կ'ըլլայ շուրջ 50 սենեակ։ Արդէն սեղանատունն ալ շինած էր 50 հոգիի համար։

Այս ամէնէն կը տեսնուի թէ Մխիթար Աբբահօր մտքին մէջ շինութիւնները որոշ կարգով եւ ծրագրով մը եղած են, եւ ոչ թէ պարագայական ու մտացածին կերպով։ Զանազան տարիներու ընթացքին հետապնդած է որոշ ծրագիր մը եւ հասած իր նպատակին մահէն 9 տարի առաջ։ 1739 Դեկտեմբեր 5-ին կը գրէ Հ. Պօղոսին. «Աստուծմով վանքի շինութիւնները աւարտեցան, դեռ ընելիք կը մնայ՝ եկեղեցիին դասը մեծցնել եւ յարմարցնել 50 հոգիի համար, փոխանակ 25-ի։ Նմանապէս շինել զանգակատունը. սակայն այս գործը շատ կ'երկարի, որովհետեւ ծախսը չափէն աւելի է»։

Աշխատանքները աւարտելուն՝ կուգայ հարուածը։ 1740-ի Յունուարին ուժասպառ կը զգայ։ Դեռ քանի մը գործաւոր կը շարունակեն ծեփերը, որոնք կ'երկարին մինչեւ Օգոստոսի սկիզբը։ Գործաւորները ճամբայ կը դնէ, հակառակ յոգնածութեան, ուրախութեամբ կը պատրաստուին հանդէս մը ընել այսքան յաջողութենէ ետք, հանդիսաւոր կերպով օրհնելու համար նոր շէնքի մասը, որու պիտի ընկերանար մեծ սեղանը։ Այս ուրախութիւնը որպէսզի աւելի հանդիսաւոր ըլլար, երեք հոգի ձեռնադրել կուտայ արբեզայ։ Բայց աւա՜ղ, այս երկրի յուրախութիւնները երկար չեն տեւեր. նոր ձեռնադրեալներէն Հ. Միքայէլ, հազիւ 15 պատարագ մատուցած կը վախճանի, ու կը թաղուի եկեղեցւոյ դամբարանին մէջ, որ 20 տարիէ ի վեր շինուած էր եւ ուր դեռ մէկը չէր թաղուած։

1741-ին ալ երկու հիւս կը սկսին շինել ընկոյզի փայտով սեղանատան պատի փայտերը, նստարանները ու սեղանները, ինչպէս նաեւ դռները, որոնց շինութիւնը կը տեւէ 1741 Մարտ ամիսէն մինչեւ Հոկտեմբեր։

1742-ին վանքը կը բնակին 50 հոգի, 30 վարդապետ, երկու սարկաւագ, մնացածները՝ եղբայրներ աշակերտներ եւ գործաւորներ։ Վանքը կատարեալ վիճակի մէջ է։

1742-ին Մխիթար Աբբահայր գծել կուտայ իր մեծ նկարը, նստած սեղանի մը առջեւ. սեղանէն դէպի վար կախուած է այն յատակագիծը, որ ամբողջովին իրագործած էր ինքը։

Այլեւս շինութիւնները աւարտած ըլլալով, Մխիթար կը սկսի կատարել մանր նորոգութիւններ, այսպէս 1744-ի գարնան կը շտկէ վանքի մուտքին դէպի ծով իջնող սանդուխները, եւ կը դնէ հաստատուն ու գեղեցիկ քարեր, փոխանակ հինին ու խարկուլին։

1746-ի գարնան կը սկսի Աւագ խորանը նորոգել, մարմարէ նոր տապանակ մը շինել կուտայ, ու անոր ետեւ կը մեծցնէ դասը, որպէսզի ժամերգութեան ատեն աւելի անձեր մասնակից ըլլան ու աղօթքը աւելի փառաւոր ըլլայ։

Յաջորդ տարին, 1747-ին, կը վերջանան այս աշխատութիւնները, ու Մարտ 25-ին Մխիթար Աբբահայր կը մատուցանէ ձայնաւոր պատարագը՝ եկեղեցիի Աւագ խորանին բացումը կատարելու համար։

Ամէն բան լաւ էր, սակայն Մխիթար կը փափաքէր, տեսնել Ս. Ղազարի մէջ զանգակատուն մը։ Բայց ծախսը չափէն աւելի ըլլալով՝ ձեռք չի կրնար զարնել անոր։ 1748-ի Մայիս ամսուն, Հ. Վրթանէս Ասկէրեանի ժառանգութիւն կ'իյնայ 2709 ղուրուշ։ Հ. Վրթանէս, իբր կրօնաւոր, չէր կրնար ժառանգութիւնը ինքն իրեն համար գործածել, ուստի կը խնդրէ Մխիթար Աբբահօրմէ որ ընդունի այդ գումարը եւ յատկացնէ զանգակատան շինութեան։ Մխիթար հաւան կը գտնուի։

1748-ի Սեպտեմբեր 22-ին կը դրուի այսօրուան զանգակատան հիմը։ Նախապէս ծրագիր կար վարժարանի ներքին պարտէզին մէջ շինել, սակայն մտածելով որ զանգակատունը կրնար մթնցնել սենեակներու լոյսը, կը փոխադրեն իր այսօրուան տեղը։ Հիմերը դնելու եւ մէկ մեթր վեր բարձրացնելու գործը կը տեւէ մէկ ամիս, ու կը ծախսուի 700 տուգաթ։ Գործը առաջ չեն տանիր, որպէսզի հիմերը լաւ մը հանգչին եւ ապա յաջորդ գարնան սկսին բարձրացնել։ Բայց Մխիթար Աբբահայր կը փակէ աչքերը 1749 Ապրիլ 27-ին, երկինքէն տեսնելով տարի մը ետք զանգակատան բարձրանալը։

×

Մեր տեսութիւնները փակելէ առաջ միասին կատարենք քանի մը անդրադարձութիւններ։

Առաջին։ Շինուած է այս հսկայ վանքը գրեթէ 40 տարուան ընթացքին, առանց մասնաւոր նուիրահաւաքումի։ Ո՛չ մէկ նամակի մէջ կը տեսնենք՝ թէ Մխիթար ձեռք երկարէ մէկու մը, մանաւանդ թելադրէ աշակերտներուն՝ որ իրեն դրամ ղրկեն։ Յոյսը դրած Նախախնամութեան ու Տիրամօր վրայ, հարկը պահանջելուն կը սկսի շինութիւններուն, վստահ՝ որ Աստուած պիտի հասցնէ պէտք եղած գումարը։ Ու վստահութեան համաձայն ալ կատարուած է իր խնդիրքը. ընդամէնը վանքին համար ծախսուած է 35.200 տուգաթ, որ խոշոր գումար մըն էր այն ատենուան համար։

Երկրորդ։ Շինութիւնները կատարած է քայլ առ քայլ. ընդհանուր ծրագիրը ունենալով հանդերձ, մէկ անգամէն ամբողջ վանքը չէ ուզած շինել։ Գործն ալ չէ յանձնած ճարտարապետի մը, այլ ինքը գլուխ անցած եւ հսկած է անոր վրայ, հակառակ իր բազմազբաղութեան եւ հազար տեսակ գործերուն, եւ ասիկա կը մատնանշէ իր մէջ հանճար մը, որ հանդարտ եւ ապահով կը հասնի ամէն գործի։

Երրորդ։ Շինութեան ընթացքին մնացած է կրօնաւորական սահմաններուն մէջ. չէ ձեռնարկած մեծղի ու շռայլ գործերու, այլ ուզած է որ շինածը ըլլայ յարմար՝ վանական համեստութեան։

Չորրորդ։ Վանքի զանազան մասերը անջատած է իրարմէ։ Նորընծայարանի եւ վարժարանի համար դրած է յատուկ դռներ, բանալիով, որպէսզի անջատուին վարդապետներու բնակավայրէն, եւ անոնք դաստիարակուին առանձին։ Վանքին մէջ ալ դրած է երկու մեծկակ դուռ, մէկը մուտքին աջակողմը, միւսը՝ սեղանատան առջեւ, երկաթապատ, որպէսզի այցելու օտարականները միայն եկեղեցին տեսնելով ետ դառնային՝ առանց արգելք ըլլալու վանական կեանքի ամփոփութեան։

Հինգերորդ եւ վերջին եզրակացութիւն։ Այս կղզին անցեալ 250 տարիներու ընթացքին ունեցած է ամբողջ պատմութիւն մը, տեսած է պատերազմներ, փոթորիկներ, ներքին ու արտաքին յուզումներ, ազգային պատմութեան հետեւած է մօտէն ու ինքը մնացած է անխախտ, վրան ունենալով միշտ Տիրամօր հովանին։ Եւ այս պատճառով ալ Մխիթարէ ետք յաջորդ տարիներուն, հակառակ որ տեսած է նաեւ հրդեհ ու կրակ, միշտ աւելի բարգաւաճած ու շէնցած է, եւ այսօր յանձնուած է իր յաջորդներուն, որպէսզի պահպանեն այս տունը որ շինուած է Աստուծմէ, իր ընտրեալ ծառային Մխիթար Աբբահօր ձեռքով, բովանդակ մեր ժողովուրդին հոգեւոր եւ մտաւոր լուսաւորութեան համար։

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԷՄՃԷՄԵԱՆ

ՌՈՆ - ԱԼՓԻ ՇՐՋԱՆ

ՓՈՆ - ՏԸ - ՇԷՈՒ ԿԸ ԳՐԷ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՄԷԿ ԷՋԸ

—×—

Շատերու համար սովորական շաբաթավերջ մըն էր ու այնքան ալ կարեւոր չէր, թէ ի՞նչ պիտի ըլլար կլիման։ Քանի մը օր է, ցուրտ կ'ընէր, երբեմն անձրեւը կը փորձէր չէզոքացնել անոր ուժգնութիւնը ու յաճախ մշուշ մըն ալ կ'իջնէր տեղաւորուելու Ռոնի ու Սոնի ափերուն։ Իսկ ինչպէ՞ս պիտի ըլլար օդը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ին։ Տերեւաթափը կը շարունակուէր, թող շարունակուէր, բայց հայ հաւատացեալներու սիրտին մէջ կը թանձրանար մաղթանք մը։ Մեղմ կլիմայ մը այնքան գնահատանքի պիտի արժանանար։ Ու երբ կը բացուէր Կիրակին, ժպիտ մը կը լայննար դէմքերու վրայ։ Ս. Նշան նորակառոյց Եկեղեցիին օծումը պիտի կատարուէր օդային ցանկալի պայմաններու մէջ։

Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, Փոն տը Շեռիի Հայութիւնը կ'ունենար հրապարակ մը, ի յիշատակ ցեղասպանութեան մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն։ Ու այսօր, նոյն հրապարակին վրայ բարձրացած հայկական եկեղեցիի մը օծումը կատարուեցաւ մամիկներու ու տատիկներու ներկայութեան, ջարդէն ազատած ծերունիներ, որոնց կ'ընկերանային զաւակներ, թոռնիկներ, բարեկամներ, ազգականներ։ Ազգը բաղկացնող բո-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽՕՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Նուարդ անգիտակցաբար անփոխարինելի անդամը եղած էր ընտանիքին. ժագօն մանուկի հոտառութեամբ կը փնտռէր ա ն ո ր մտերմութիւնը եւ փաղաքշանքը։

Երկու կիներն ալ, Գոհարիկ Հանըմ եւ Նուարդ, անկարող էին երջանկութիւնը տարբեր կերպ երեւակայել ու զգալ։

Երջանկութիւն մը սակայն որքան չքընաղ ըլլայ, ու անսպասելի, նոյնքան աւելի դիւրաբեկ է ու խոցելի։

. . . .

Յունուարը ցուրտ ու խոնաւ էր 1932-ի այդ տարին։

Ամիս մը անցած էր թէեւ Արշաւիրի վերադարձէն ի վեր, անիկա, հակառակ իրեն շռայլուած խնամքին, կը շարունակէր ինքզինքը տկար զգալ. յոգնութիւն մը, որ փոխանակ անցնելու, օրէ - օր կը ծանրանար նորանոր ախտանշաններով։ Սրունքները կը կոտրէին սանդուխներէն վեր ելած պահուն հարկադրուած էր սանդխավանդակներուն կանգ առնել, հանգչիլ։ Հեւքը կարճ էր ու կը սպառէր նուազագոյն ճիգի մը առջեւ։ Տենդի նոպաներ, անբացատրելի դողեր կուգային կ'երթային, չգիտես ինչո՞ւ։ Ախորժակէ ինկած, տրամադրութիւնը միշտ գծկամակ, անթեղուած մեղմ կրակ մը գաղտուկ - գաղտուկ, անզգալաբար կը մըրկէր, կը հալեցնէր զինքը։

Երկու կիները նախ չուզեցին նշմարել Արշաւիրի ոտքի վրայ քաշկռտած այդ տկարութիւնը. զայն բացատրելու, ինքզինքին ապահովցնելու շատ պատճառներ կային. Գոհարիկ Հանըմ ամէն օր կը թուէր զանոնք մի առ մի Նուարդի, որ նոյնքան համոզումով կը հաստատէր զանոնք։

«Ախ, ան պէմուրատ կնիկը ... քիչ մը Արշաւիրիս կերած խմածին նայելու ըլլար նէ, ասքան զայիֆ չէր իյնար ... վախ, քոր ըլլար, եավրուս ... թել դերձան կտրեր է ... թուալէթէն, քօքօղքօքօղ պտըլէն աչք չէր բանարոր քչիկ մը տուն տեղի նայէր, էրիկը շոյէր ... ի՞նչ չար սահաթ էր որ տղուս առջեւը ելաւ ... ինչ որ է, չքուեցաւ տէ գնաց ... գրողին ծոցը երթայ ... ի՛նչ ըսեմ ... Աստուած գայ հախէն ...»։

Իրենք իրենց մէջ երկու կիներ բացատրութիւններ կը գտնէին ամէն օր. հա սընունդի պակաս, հա պաղառութիւն, հա վերջապէս սրտամշուք, անտանելի կեանքը զոր բաժնեց այն լկտի, խենեշ կնոջ հետ։ Ինչե՛ր չէ կարելի հնարել, անգիտակցաբար, մենք զմեզ խորհելու, մեր ներքին անդորրութիւնը պատրանքներով օրօրելու համար։ Իրենց, կ ա մ ի ր ե ն ց սիրելիներուն սպառնացող բացայայտ վտանգի մը առջեւ իսկ, մարդիկ, ճիգը ունին վստահեցուցիչ բացատրութիւններով քնացնելու իրենց երկչոտ սիրտը, վտանգը տեսնել չուզելու, ջայլամի նման գիտակցութիւնը խարուսիկ բառերու մէջ թաղելու տարօրինակ միամտութեան, որմէ մերթ խելահասներն, անգամ զերծ չեն։ Հոգեկան ինքնապաշտպանութեան անգիտակից, ամուլ ճիգ մը թերեւս, որմէ կը սթափին յեղակարծօրէն, երբ ահազանգը կը սկսի հնչել մէկէն ի մէկ։ Յաւագի՛ն զարթօնք արդարեւ։

Նուարդն էր որ արթնցաւ առաջին անգամ, երբ օր մը սանդուխին վրայ չափազանց տժգոյն ու կորաքամակ տեսաւ Արշաւիրը։ Հազիւ կրցաւ զսպել ցաւագին ճիչ մը, որ անցաւ իր մէջէն սառն շեղբի նման. վտանգին յայտնատեսութիւնը պոռթկաց ու միակ բոպէի մը մէջ ան վերահասու եղաւ մտապատկերներու ամբողջ խառնիճաղանճի մը, որու իր մէջ գոյութեան կասկածն անգամ չունէր. կարծես վտանգը, Արշաւիրի վրայէն իր էութեան իսկ կը սպառնար. իրեն աչքին անյայտ, բայց չափազանց զգայուն իր մէկ կէտին վրայ զգաց անիկա նուրբ ու յանկարծական սլաքի մը կոտտանքը։

- Գոհար հանըմ, - փութաց անիկա մեկուսի իր մօտ կանչելու Արշաւիրի մայրը, - Գոհար հանըմ, բան մը ըսեմ, բայց չվախնաս ... չմտահոգուիս ի զուր տեղը ...

Իր ձայնը կը դողար սակայն. Նուարդ ամչցաւ իր տկարութենէն. այդ կացութեան մէջ իրեն միայն կ'իյնար, եթէ ոչ տոկուն ըլլալ, գէթ տոկուն, անփոյթ երեւիլ։ Պահ մը կանգ առնելով, ջանաց զըսպել իր ներքին խուճապը. հարկ էր խընայել մօր դիւրազգացութիւնը։

- Կը խորհիմ որ - շարունակեց, - պէտք ըլլար եթէ անգամ մը Պ. Արշաւիրը բըժիշկի տանիք։

(Շար. 14)

…լոր խուներու ներկայացուցիչներ: Փարիզէն եկած էր Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան: Ներկայ էին նաեւ Գիւտ Եպիսկ. Նագգաշեան, Մարսէյլէն Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան եւ Ռոն - Ալփ շրջանէն Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան: Քաղաքական մարդոց մէջ կը նկատուէր Ազգ. ժողովի նախագահ Լուի Մերմազ, իսկ քոյր եկեղեցիներէն Յունաց առաջնորդը՝ Վլասիոս Եպիսկ., Լիոնի Արք. Տը Քուրթրէի ներկայացուցիչ՝ Հայր Քլեման, Հայ Կաթողիկէ Համայնքին կողմէ՝ Յովսէփ Վրդ. Լեւոնեան, Բողոքականներու կողմէ՝ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան: Հոն էին նաեւ շրջանի քաղաքապետներ, նահանգապետին փոխանորդը ու քահանայ հայրեր:

Յատուկ արարողութիւն կը պահանջէր եկեղեցիի մը օծումը ու անոր փակ դրան առջեւ պէտք է երգուէր «Բաց մեզ, Տէր»ը: Համեստութեան, անանձնականութեան պատգամները պէտք է գործադրուէին: Ու եպիսկոպոսներու հոյլը, ծնրադիր խնդրեց Բարձրեալէն որ բոլորին առջեւ բանայ իր տուներէն նորագոյնը:

Ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի, Կոմիտաս երգչախումբը մասնակցեցաւ արարողութեան, որուն ներկաները հետեւեցան երկիւղածութեամբ: Երբ դուռը բաց յայտարարուեցաւ, եկեղեցին լիցաւ փոխանցիկ ջերմեռանդութեամբ:

- Եկուր, մայրիկ, - շշնջեց երիտասարդուհի մը քովէս՝ տեղը մամիկի մը առաջարկելով:

- Վնաս չունի, աղջիկս: Ուխտի օր է, կ՚ուզեմ ոտքի մնալ:

Սրբալոյս միւռոնով խորանի օծումէն ետք, ձեռնարկուեցաւ սիւներու օծումին: Մէջընդմէջ, Սերովբէ Արք., Գիւտ Եպիսկ., Յակոբ Եպիսկ. եւ Նորվան Եպիսկ., բոլորին յուզուած ակնարկին տակ, հաւատացեալներու բազմութիւնը ճեղքելով օծեցին ու օրհնեցին այն ութ սիւները, որոնց վրայ կը հանգչէր ճարտարապետ Մումճեանի իրագործած հայկական ոճով եկեղեցին:

Արարողութիւնը կը շարունակուէր պատարագով: Ու պիտի խօսուէր առաջին քարոզը: Սերովբէ Արք. նախ կը կարդար էջմիածնի Մայր Աթոռէն Վազգէն Ա.ի շնորհաւորական հեռագիրը, ապա անգամ մըն ալ կը յիշեցնէր, թէ Հայաստան քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակող առաջին երկիրը եղած է 301-ին: Հայրապետական Պատուիրակը նշեց, թէ եկեղեցաշինութիւնը Հայուն նկարագրին անբաժան մէկ մասը եղած է, իսկ եկեղեցիներն ու անոնց կից կառուցուած վանքերը եղած են ո՛չ միայն աղօթավայրեր, այլ գիտութեան ու ուսումի կարեւոր կեդրոններ: Մեզի շատ բան պակսած է, հաց պակսած է, հող պակսած է, բայց մէկ բան բնաւ չէ պակսած. մեր հաւատքը», բսաւ քարոզիչը, ապա անդրադարձաւ եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերարին, Պ. Ծիպրայէլ Պահատուրեանի արարքին ու անոր բարերար հետեւանքներուն:

Քիչ ետք, Ս. Նշան Եկեղեցին արդէն ապրած կ՚ըլլար իր առաջին պատարագը: Անհամար հաւատացեալներ, խոստովանելէ ետք, կը հաղորդուէին, ապա խաղաղութիւնն ու բարութիւնը խորհրդանշող աղաւնիներ կ՚արձակուէին դարպասին առջեւ:

Կարգը խրախճանքին էր: Հրաւիրուած էին բոլորը՝ մտնելու եկեղեցիին սրահը կամ յատկապէս բարձրացուած մեծադիր վրանին մէջ: Կարեւոր ժամադրութեան մը պատճառով հրաժեշտ կ՚առնէր Պ. Լուի Մերմազ, բարգաւաճութեան մաղթանքներ ընելէ ետք:

«Պահատուրեան» սրահին մէջ արդէն տօնական մթնոլորտը ստեղծուած էր: Գինին կը լեցուէր գաւաթներուն մէջ ու կ՚ըլլային արեւշատութեան մաղթանքներ: Շուրջ երկու ժամ տեւող կերուխումէն ետք, խօսք կը տրուէր Կառուցումի Յանձնախումբի նախագահ՝ Պ. Արիս Խաչատուրեանի: Շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք գլխաւոր նուիրատուին, յատուկ շնորհակալութիւն կը յայտնէր նաեւ բոլոր միւս նուիրատուներուն, եկեղեցիի կառուցումին սատարող բոլոր անհատներուն ու կ՚ըսէր: «բոլոր դժուարութիւններով հանդերձ, մենք հաւատարիմ մնացած ենք մեր մշակոյթին ու աւանդութիւններուն: Կ՚ուզենք շարունակել այս ուղին ու կ՚ուզենք մեր երիտասարդներուն տալ միջոցները՝ շարունակելու նո՛յն ուղիով»:

Ապա խօսք տրուեցաւ Լիոնի եւ Շրջակայից հոգեւոր հովիւ Նորվան Եպիսկ.ի: Քանի մը խօսքով ըմբռնումը տալէ ետք հաւատքի մասին, ըսաւ ան. «Այս բոլորէն ետք, չեմ ուզեր ծածկել յոռետեսութեան, եթէ ոչ փայլատակում մը, այլ ստուեր մը: Եկեղեցին, որքան ալ գեղեցիկ կառուցուած ըլլայ, պիտի մնար պարզ քար, պարզ սիւն, պարզ մարմին, եթէ երբեք պակսէր կենսականը, այսինքն՝ հոգին: Ուրեմն չունչ տանք այս կամարներուն, արժեւորենք մենք մեզ, վերանորոգենք մեր հաւատքը, ամէն առիթի յաճախելով այս կառոյցը: «Նշելէ ետք, բնակուած եւ լքուած բնակարաններուն տարբերութիւնը, սրբազանը յարեց. «Հապա մեր Տիրոջ տո՞ւնը, հապա տո՞ւնը, որ Բարձրեալին կը պատկանի եւ զոր կը բաժնենք անոր հետ»:

Ինչպէս օր մը առաջ մեր հանդիպումին, Պ. Պահատուրեան վերակոչեց անցեալը, յիշեց երկու թուականներ՝ 1914, 1982, ապա ըսաւ, թէ, թէեւ հայրը հոգին աւանդած էր Յորդանանի մէջ, գաղթականութեան ծանօթ պայմաններուն, ան բնաւ մեռած չէ իրեն համար: Որպէս եօթանասունամեայ ծերունի, անոր մաղթանքն է, որ ինչ որ տեսան ինք եւ իր սերնդակիցները, մնայ անծանօթ իրենց զաւակներուն, թոռնիկներուն, առանց սակայն մոռնալու գոյատեւելու մեր խնդիրը: Երազ մըն է որ իրականացած է: Հօր, Նշան Պահատուրեանի յիշատակին եկեղեցի մը կառուցանելու ցանկութիւնն է որ իրագործուած է: Հիմա, շարունակեց Պ. Պահատուրեան, այս նորակառոյց եկեղեցին, պէտք է ծառայէ իր նպատակին: Պէտք է հայ մկրտուիլ, հայ ամուսնանալ, հայ թաղուիլ:

Վերջին խօսքը եղաւ Սերովբէ Արք.: Ըսաւ, թէ ստեղծագործական ոգին պէտք է նիւթականանայ, այլապէս ոչինչ կ՚արժէ: Միւս կողմէ, անհրաժեշտ է նաեւ հոգիի ու միտքի վերածել նիւթը:

Նկատելով, որ թէեւ աւարտած է եկեղեցին, բայց տակաւին ունի կարիքը նոր օժանդակութիւններու, ձեռնարկուեցաւ հանգանակութիւն մը, զոր բացաւ Պ. Պահատուրեան: Գոյացաւ շուրջ եօթանասուն հազար ֆրանք:

Կէսօրէ ետք ժամը չորս ու կէսին տէրունական աղօթքով վերջ գտաւ հացկերոյթը: Մեկնելու պահն էր, իսկ երկինքը այլեւս կրնար խոժոռեցնել դէմքը:

Փոն տը Շեռի գրած էր իր պատմութեան կարեւոր մէկ էջը:

Մ.

ՃՈՐԱՎԻԳ ԿԵՆԱՆՔ
ՄԱՐԻ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Սփիւռքի մեր կեանքի մէջ եզակի երեւոյթ մըն է Փարիզի «Մարի Նուպար Հիմնարկութիւն Հայ Ուսանողներու Տուն»ը, կառուցուած 1931-ին եւ ուր ապաստան գտած են՝ կէս դարու ընթացքին, հազարաւոր հայ երիտասարդներ, եկած աշխարհի չորս ծագերէն՝ իրենց բարձրագոյն ուսումը ստանալու համար լոյս քաղաքին մէջ: Տան հիմնադիր Պօղոս Նուպար Փաշայի նպատակն էր ուսումնատենչ հայ երիտասարդներուն ընձեռել նպաստաւոր պայմաններ, որպէսզի անոնք կարենան խաղաղ մտքով հետեւիլ ուսման: Սկիզբը միայն տղոց վերապահուած Տունը 1971 - 1972 տարեշրջանէն ի վեր կ՚ընդունի նաեւ հայ ուսանողուհիներ:

Մինչեւ 1975-ի վերջը Ֆրանսական Պետութիւնն է, որ կը գոցէր Տան պիւտճէի բացը, այնուհետեւ Հ. Բ. Ը. Մ. յանձն առած է պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը: Այսուհանդերձ, նկատի ունենալով տարուէ - տարի դժուարութիւններու յառաջացումը, խումբ մը հայ տիկիններ կ՚որոշեն անհատական նախաձեռնութեամբ օգտակար հանդիսանալ որոշ թիւով հայ ուսանողներու, հոգալով անոնց ծախքերուն մէկ մասը: Իրենց աշխատանքները աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու նպատակով տիկիններ Քրիստինէ Քէաթիպեան, Ֆիմի Մոստիչեան, Ցոլինէ Զիլինկիրեան, Սուրբիկ Մատաթ եւ Տոքթ. Արտեմիս Պօյաճեան, նախաձեռնութիւնը կ՚ունենան 1974 Յուլիս 22-ին, հիմնելու «Մարի - Նուպար Հիմնարկութեան Բարեկամներու Միութիւն»ը, բարոյապէս եւ նիւթապէս հայ Ուսանողական Տունը բնակող ուսանողներու օգնելու առաջադրութեամբ:

Ցայժմ Միութիւնը օգնած է աւելի քան հարիւր հայ ուսանողներու, հոգալով անոնց սենեակներու վարձքը ամբողջութեամբ: Եթէ նկատի ունենանք, տարուէ - տարի յիշեալ վարձքերու յաւելումը (անցեալ տարեշրջանին իւրաքանչիւր ուսանողի ամսական վարձքը՝ զոյգի սենեակի համար՝ 500 Ֆ. էր, իսկ անհատականը 700 Ֆ.), կը նշմարենք թէ ի՛նչ մեծ գումարներու կը կարօտի օժանդակութիւնը եւ թէ ի՛նչ աշխատանքներ պէտք է տարուին տարեկան շուրջ հարիւր հազար ֆրանք հայթայթելու համար: Ու այդ գործը, շուքի մէջ, առանց թմբուկի կը տանի« Մարի Նուպար Հիմնարկութեան Բարեկամներու Միութիւն»ը որ ներկայիս կը հաշուէ մօտ 200 անդամներ: Միութեան եկամուտի գլխաւոր աղբիւրներն են անդամավճարները, անհատական նուէրներ եւ տարին անգամ մը կազմակերպուող «Բարեկամութեան Օրեր» - վաճառքը, որ կը տեւէ երկու օր:

Այս տարի այդ ձեռնարկը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 20 - 21-ին, Մարի Նուպար Հիմնարկութիւն - Հայ Ուսանողներու Տունը, 57 Պուլվառ Ժուրտան, Փարիզ 14-րդ թաղամաս: Այցելուները նըպաստաւոր գիներով հոն կրնան գտնել զանազան առարկաներ, զգեստեղէն, ամանորի համար նուէրներ եւ զանոնք գնելով նոյն ատեն իրենց մասնակցութիւնը բերած կ՚ըլլան հայ ուսանողներու օգնութեան վսեմ գործին: Բացի յիշեալներէն այս տարուան ձեռնարկին նորութիւնն է Փրոֆ. Ժան Ժիւտէի եւ Ժան Փիէռ Ռիշարտոյի ներկայութիւնը, որոնք կը ըստորագրեն իրենց գիրքերը: Իրենց գիրքը կը ստորագրեն նաեւ Քաթիա եւ Ալէն Մալիւզիէ ամոլը:

Պէտք է նշել, որ այս տարուան վաճառքէն գոյանալիք գումարէն կախում ունի ոչ միայն անցեալ տարեշրջանին նպաստաւորուած 16 ուսանողներու օժանդակութեան շարունակութիւնը, այլեւ բազմաթիւ նոր դիմումներու ընթացք տալը: Անհրաժեշտ է հոս չեշտել այն իրողութիւնը, որ Լիբանանի եւ Պարսկաստանի դէպքերու հետեւանքով բազմաթիւ հայ նոր ուսանողներ եկած են եւ պատսպարուած Հայ Ուսանողներու Տունը, որոնք խիստ կարիք ունին մեր հոգատարութեան: Կան նաեւ ուսանողներ Կ. Պոլսէն: Հետեւաբար իւրաքանչիւր Հայու հոգեկան պարտքն է օգնութեան ձեռք երկարել մեր երիտասարդ - երիտասարդուհիներուն, որպէսզի կարենան իրենց համալսարանական ուսումը հասցընել իր աւարտին եւ մեր ժողովուրդի ուժական գանձը հարստացնեն նոր տարրերով:

Զմոռնանք յիշելու որ Միութիւնը՝ բացի հայ ուսանողներու օգնելէ՝ նորոգած է նաեւ Տան վարի սրահը եւ բարեկարգած զայն (արժած է 40 հազար Ֆ.), ինչպէս նաեւ ընդունելութեան սրահը: Ցայժմ ունեցած է նաեւ մշակութային ձեռնարկներ:

Արդ, վարագոյրի ետեւ լուռ եւ լուրջ աշխատանք տանող այս «Բարեկամներ»ուն օժանդակելու եւ զօրավիգ կենալու համար բոլորս ժամադրուինք Նոյեմբեր 20 - 21-ին՝ Մարի Նուպար Հիմնարկութիւն - Հայ Ուսանողներու Տունը, ուր հաճելի ժամանց մըն ալ կը սպասէ մեզի:

ՈՒՍԱՆՈՂ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ
Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Կիրոս երբ հեռացաւ դիակէն, տեսաւ նոյն թռչունը լայն թեւերով վեր ելաւ ու նորէն գնաց թառելու դիակին վրայ: Ճամբու ընթացքին ան տեսաւ փորսող կենդանի մը որ գգոյշ, ուղտափուշերուն մէջ կորսուեցաւ: Անտարակոյս ուրիշ դիակ մը: Եւ իրաւ ալ հոտ մը ուժեղ եւ լեռներու կենդանիներէն կէս կրծուած դիակ մը: Այս անգամ թուրք զինուորի մը դիակը, որովհետեւ կարտուած հագուստներուն վրայ կային երկու հատ զինուորական կոճակներ:

Կէս կրծուած թուրք զինուորին դիակը ... գուցէ բանակէն փախչող մը, որ կը գուրգուրար կեանքին վրայ, կ՚ուզէր ապրիլ ու վերադառնալ իր կնոջ ու զաւակներուն: Կիրոս այդ պահուն միայն ըմբռնեց ջրաղացպան Նաւոյի ցաւը...

Ի՞նչ ունիս Նաւօ...

Կիրոս այս անգամ ինքն ալ սոսկաց այդ դիակներէն ու ամայութիւններէն: Տափաստանի մը մէջ էր, գետինը անապատի մը պէս էր ճեղքուած: Այդ խոշոր թռչունէն յետոյ, ահա մինակ ու սեւսեւ ագռաւ մը վերերէն: Կռաւ, կռաւ, աղէխարշ բան մը կար կարծես անոր ձայնին մէջ: Ու մողէզներ կը փախփխէին, ետ կը նայէին ու կը կորսուէին գետնին մէջ:

Հեռագրաձողերը զատած էին իրենց ճամբան: Անոնք տեսակ մը չէնութիւն էին, ճամբու ընկեր, որոնց տակ երբեմն կրիաներ կը շարժէին: Իսկ հիմա, ամէն բան ամայի է, ամայի: Կիրոս երբ տեսաւ հայ կլայագործին եւ թուրք զինուորին կենդանիներէն կրծուած դիակները, պահ մը միայն, ինքն ալ ամայի զգաց: Չէ, չէ, մարդը ստեղծագործութեան կատարելատիպը չէ, անոր մէջ աւելի ուժեղ են անիմաստ, կենդանական տարրերը, որ կը կառավարեն զինք, իր նպատակէն ու գաղափարէն անկախ: Մարդ, այն ատեն լրիւ կ՚ըլլայ եւ կատարեալ, երբ նըպատակը կայուն ըլլայ եւ ըլլայ նոյնպէս կատարեալ եւ ճշմարիտ: Կիրոսին այնպէս թուեցաւ, որ նպատակը տեսակ մը կրկներեւոյթ է, շատ հոյակապ ու գեղեցիկ, որ երբ մօտեցած են, արդէն տեսած են, անապատի մէջ ուղտափուշերու հաստատուն մի քանի թուփեր: Մարդուն մէջ միշտ ալ, նպատակի մը խարկանքը կայ: Նպատակը երբեք դուրսէն չէ, այլ՝ մարդուն մէջ է: Կիրոս 40 տարի վտանգաւոր ճամբաներէն քալեց իր նպատակին համար, որ նպատակն է հայ ժողովուրդին: Այն ժողովուրդին, որ հազար անգամ արժանի է արեւին տակ, իր գոյութիւնը, իր անձնականութիւնը ապրեցնելու: Այդ գոյութիւնն եղած է համամարդկային: Չէ, այս անգամ կրկներեւոյթ չէ այդ նպատակը: Կիրոս տեսաւ, թէ ինչպէ՛ս հասած էին ուսանողները իրենց դպրոցական գրասեղաններէն, հասած էին Եգիպտոսէն, Հնդկաստանէն հեռաւոր: Հասած էր ճահիլ լծվարը, արհեստաւորը, ուսուցիչը: Անոնք եկած են մեռնելու, որովհետեւ մինակ մահը, որ կարեւոր ստեղծագործութիւն է ու այս անգամ վճռական է, վճռական: Եւ չկայ աւելի մեծ արդար դատ քան հայ դատը, եւ չկայ աւելի կայուն նպատակ քան հայ ժողովուրդի նպատակն է:

Կիրոս այդ մտածումներուն մէջ էր երբ յանկարծ ձայն մը լսեց.

- Հէմշէրի, հէմշէրի:

Ու ահա շապիկով վարտիկով, ծանր դէմքով ու ագնուականի մօրուսով մէկը իրեն կը մօտենար:

- Հէմշէրի, հէմշէրի:

Էն ձիաւոր վաճառականն էր, որ իրարու հանդիպած էին գլխաւոր ճամբուն վրայ:

- Հա, դուն էն մուրացիկն ես: Լաւ է, լաւ. մուրացիկները ոչինչ ունին կորսընցընելիք ու անոնք միշտ երջանիկ են: Գիտէի, հէմշէրի, որ պիտի կողոպտէին զիս: Էհ, փառք Ալլահին, կեանքս ողջ է, հէմշէրի:

(Շար. 692)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյեմբեր 21, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան իր հօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. - 2000-ական Ֆ. Մարսէյլի Համազգային Դպրոցին, Սամուէլ - Մուրատեան վրժ.ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 1000-ական Ֆ. Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

—×—

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Խանճեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան նորոգ հանգուցեալ իրենց եղբօր՝

ՅՈՎՀ. ՊՈՍԹԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Նոյեմբեր 21, Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝ ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաները ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՃՇԴՈՒՄ

Լիոնի հայկ. երաժշտութեան միջազգային համախմբումի կազմակերպիչ յանձնախումբին մաս կը կազմէր նաեւ Տիկին Ալին Արթինեան, պատասխանատու հանրային յարաբերութեանց («Յառաջ», Նոյեմբեր 10):

×

Հայաստանի մէջ խրիմեան Հայրիկի յիշատակին շինուած աղբիւր-յուշարձանի նուիրատուներն են Տէր եւ Տիկին Միհրան Բուխանեան (ոչ՝ Բուխարեան):

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Թրքահայ մշակոյթային եւ երերօդնութեան միութիւնը կազմակերպած է հայերէնի եւ ֆրանսերէնի դասընթացքներ:

Արձանագրութեան համար դիմել՝ Միութեանս կեդրոնատեղին, չորեքշաբթի երեկոները:

131, Avenue Henri Barbusse — 92140 Clamart

Tél.: 736. 54. 91

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

NOUVEAUX SALONS

un cadre prestigieux
pour tous les budgets

MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES

64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - **TEL.: 969.94.53**

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE - NOUBAR

Journées d'Amitié

SAMEDI 20 NOVEMBRE de 14h. à 19h. — DIMANCHE 21 NOVEMBRE de 14h. à 22 h.

CITE UNIVERSITAIRE

57, Boulevard Jourdan — Métro: Porte d'Orléans

(Facilité de Parking)

CADEAUX DE NOEL

Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie

Jouets — Livres — Disques

Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison

Layette — Alimentation

BUFFET / SPECIALTIES ARMENIENNES

Le Dimanche 21 Novembre — de 16 h. à 18 h.

Le Professeur JEAN JUDET — KATIA et ALAIN MAHUZIER — JEAN-PIERRE RICHARDOT signeront leurs ouvrages

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 20, Տօն է Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորից, Յայտնից եւ Անյայտից:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կազմակերպուած Շավիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան մշակութային յանձնախումբի կողմէ՝

ՀԱՅ ՖԻԼՄԻ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ Նոյեմբեր 20 ժամը 20.30-ին

CINEMA «LE CHAVILLE»

Ցայտագիր.- Կաթիլ մը մեղր, Քարակերտ, Մենք տղամարդիկ:

Մուտք՝ 10 Ֆ.:

UGAB - Jeunes

présente

VENDREDI, 19 NOVEMBRE, A 20 H 30

Musique

Chant — Poésie

Diapositives

D'ARMENIE

par

l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien

SAYAT - NOVA

sous la direction de:

JEAN - PIERRE NERGARARIAN

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

— ENTREE LIBRE —

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր արտակարգ ժողովը, Նոյեմբեր 20, Շաբաթ օր, ժամը 16.30-ին իր սովորական հաւաքատեղին:

32, rue de Trévise, 75009 Paris

Օրակարգ.- փոփոխութիւններ ծրագիր կանոնագրին մէջ:

ՃԱՇ

Համախարբերդցիական Միութեան Սենթ Անթուանի մասնաճիւղի ճաշը, Կիրակի, Նոյեմբեր 21-ին, Ֆալըրկուլի սրահին մէջ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 21, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին, Կիտխէլլիի սրճարանին վերնայարկը: Օրակարգ.- Նոր վարչական կազմ:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայանալ իրենց անդամատետրով, վճարելով իրենց առկախ հաշիւները որպէսզի ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը ունենան:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ: Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14.30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

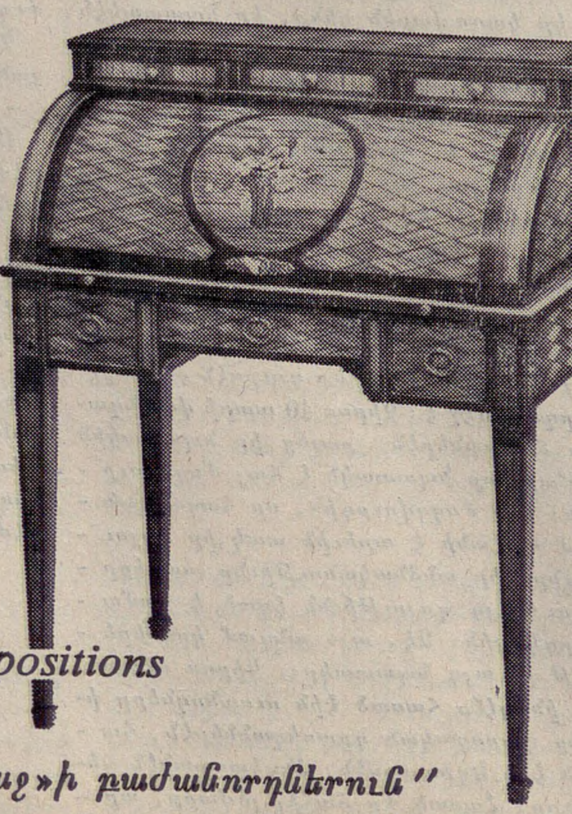

visitez une des plus belles expositions de France

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Grande Soirée-Dansante

organisée par

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE DE LYON

Sous la Présidence d'Honneur de:

Mme. NANE CARZOU

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE — DE 21 H. A L'AUBE

dans les salons du Casino de Charbonnières

AVEC LE CELEBRE CHANTEUR SOUREN et SON ORCHESTRE

COTILLONS — BUFFET — AMBIANCE ARMENIENNE

Réservations: Tél.: 888. 92. 51 — 233. 72. 45

DIMANCHE, 28 NOVEMBRE, DE 18 H. A 24 H. — A L'ELDORADO

Discothèque — 4, Boulevard de Strasbourg - 75010 Paris — M° Strasbourg-Saint-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

DE LA JEUNESSE ARMENIENNE — AVEC LE CONCOURS DU CHANTEUR VICKEN

Organisée par la JAF et les Jeunes du Parti Hentchak « NAZARPEK »

Bar — Buffet — Tenue correcte exigée

ENTREE: 50 F. — RESERVATION: 874. 24. 65 - 606. 27. 51

Une soirée folle... folle... folle...

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
19
VENDREDI
19 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.306

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.306

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒՄ» ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՄԱՆ

«Մոնտ»ի Թուրքիոյ Թղթակիցը, որ ինք ալ համալսարանի դասախօս է կը հաղորդէ որ մաքրագործման Թափ մը ծայր առած է, Թուրքիոյ բարձրագոյն ուսման համալսարանական շրջանակներու մէջ։ Այսպէս կը գրէ Արթուն Ինսալ, մինչ կ՚ակնկալուէր որ մթնոլորտը մեղմանայ, նոյեմբեր 7-ի հանրաքուէէն ետք արդէն իսկ աւելի քան 120 երիտասարդ դասատու, մեծ մասամբ օգնական, տեղեկացած են տեսչութեան կողմէ, որ այլեւս իրենց պէտք ունեցող չկայ։ Նամակին վրայ, ոչ մէկ պատճառաբանութիւն տրուած է, բայց հաւանաբար կասկած կայ իրենց մասին թէ համակիր են Ձախին։ Այս պաշտօնազրկումները կը զարմացնէ մանաւանդ անոր համար, որ դաւառի համալսարանները շուրջ 300 նոր դասատուի կարիքն ունին, ըստ մամուլին։

Վախ կայ թէ մաքրագործումը տարածուի նաեւ դասախօսներուն։ Ոմանք արդէն հրաւիրուած են իրենց հրաժարականը տալու, թոյլ տալու համար ուսումնական մարմնին ամբողջական վերակազմում մը։ Կրկին պիտի առնուին, սերտ-բունքով, մասնակի ժամանակով, ըստ իրենց նախընտրութեանց, բայց անկարելի չէ, որ առիկա առիթ ըլլայ մաքրագործումի։

Դեռ ուրիշ նորութիւն մըն ալ։ Կը հաստատուի փոփոխութեան նոր դրութիւն մը, վիճակով, մնայուն այն դասախօսներուն համար, որոնք ութ տարիէն պակաս անցեալ ունին եւ միւս բոլոր անոնց որոնք, կ՚աշխատին Պոլսոյ, Անգարայի Իզմիրի համալսարանները։ Երկու տարի ասոնք պիտի ղրկուին այն գաւառները, ուր համալսարանը չունի որակաւոր տարրեր։ Առիկա կրնայ շարք մը հրաժարումներու դուռ բանալ, մանաւանդ բժշկական համալսարաններու մէջ, ուր դասատուի առատութիւն կայ եւ անոնք չեն ուզեր բաժնուիլ իրենց անձնական դրասենեակէն։ Վիճակով ընտրուելու փորձանքէն ազատելու համար, արդէն 350 դասատու (վերոյիշեալ երեք քաղաքներուն) կամաւոր ներկայացած են միայն մէկ տարի դասաւանդելու համար գաւառի համալսարան մը։ Ուրիշներ արտագաղթը նախընտրած են եւ մամուլը կը փորձէ զգուշացնել «ուղեղներու այս փախուստ»ին դէմ, երբ երկիրը պէտք ունի շատ որակաւոր մարդոց։

Բարձրագոյն ուսման խորհուրդը, զոր ստեղծած է զինուորական վարչակարգը, կը տիրէ չուարած, անկարող եւ նուաստացած ուսուցանողներու վրայ։ Ասոր դէրքը, կը գրէ «Ճումհուրիյէթ»-- »կը հակասէ քեմալական Հանրապետութեան, ուր 30-ական թուականներուն Թուրք համալսարանները գրկաբաց ընդունած էին նացի վարչակարգէն հալածած գերման դասատուներու մեծ թիւ մը»։ Թերթին խմբագրապետին համար, եղածը հալածանք մըն է, դաւ մը՝ գիտութեան նկատմամբ։

×

Պոլսոյ զինուորական ատեանը մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտած է Տողու Փերինչէք, Թուրք բանուորական կուսակցութեան (չինմիտ) նախկին պարագլուխ։ Դեռ նոր ազատ արձակուած էր մէկ տարուան բանտարկութենէ ետք։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ՉԵՐՆՈՄՈՐԵՑ»Ի 6 — 1

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի նախավերջին խաղերուն՝ «Արարատ», իր դաշտին վրայ, 1-ի դէմ 6 կէտով յաղթած է Օդեսայի «Չերնոմորեց»ի։ Երեւանցիներու այս փառաւոր յաղթանակը կ՚ամրապնդէ «Արարատ»ի 5-րդ դիրքը դասաւորման մէջ։ Աւելին, նախ քան վերջին հանդիպումը Կիեւի «Դինամօ»ի հետ, «Արարատ» արդէն իսկ ապահոված կ՚ըլլայ 5-րդ տեղը, նկատի ունենալով՝ նախավերջին խաղերուն, Թիֆլիսի «Դինամօ»ի պարտութիւնը (Կիեւէն) ե ւ «Պախտակոր»ի հաւասարութիւնը (Մոսկուայի «Տորպեդօ»ի հետ)․ այս վերջինը միակ խումբն էր, որ կը սպառնար «Արարատ»ի 5-րդ դիրքին։ Ուրեմն, բոլոր արդիւնքները վերնալով, «Արարատ»ի կը մնայ տակաւին մէկ կարելիութիւն՝ 4-րդ տեղը բարձրանալու, այն է՝ յաղթել Կիեւի «Դինամօ»ի, պայմանով որ միւս կողմէ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն պարտութեամբ աւարտէ իր վերջին խաղը։

Նոյն օրուան միւս խաղերու արդիւնքներն են․-

Դինամօ Թիֆլիս - Դինամօ Կիեւ	1 - 5
Դինամօ Մոսկուա - Դինամօ Մինսկ	0 - 7
Պախտակոր - Տորպեդօ Մոսկուա	1 - 1
Կայրաթ - ԲԿՄԱ	1 - 0
Սպարտակ - Զէնիթ	1 - 1
Դնեպր - Մետալիստ	0 - 0
Նեֆթչի - Շախտեոր	2 - 2
Տորպեդօ - Քութայիս - Կուբան	1 - 1

Դասաւորման գլուխը միշտ կը գտնուէր Մինսկի Դինամօն 45 կէտով, որուն կը հետեւէին Կիեւի Դինամօն 44, Սպարտակ 42, Թիֆլիսի Դինամօն 39 եւ Արարատ 38 կէտերով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ մէջ մէկ ընդդիմադիր մնացած է միայն։ Արդարեւ Ալպանացիք 1 միլիոն 627 հազար ձայնով եւ մէկ դէմ ու ութ ճերմակ քուէ ընտրած են ժողովրդական ազգ․ ժողովին թեկնածուները (ուրիշ չկար արդէն)։ Մասնակցութեան տոկոսն ալ 100 առ հարիւր էր։

Ժ. ՄԱՌՇԷ շատ լաւ տպաւորուեր է Եուրի Անդրոբովէն, որու հետ տեսնուելու «պատիւն» ունեցաւ, ինչ որ չէր շնորհուած նախարարապետ Մօռուայի Ֆրանսայի վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը միայն Թիխոնովի կողմէ ընդունուած են։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ Աւագերէցը՝ կարդինալ Օ՚Ֆիաչ կոչ մը ըրաւ ահաբեկիչներուն, որպէսզի դադրեցնեն․ - «մահուան իրենց սարսափազդու շարքը», չորս նոր սպանութիւններու վաղորդայնին (2 ոստիկան սպաննուած ԻՆԼԱ-ի կողմէ, կաթոլիկէ նըպարավաճառ մը իր խանութին մէջ եւ Մըրֆի մահուան դատապարտուած ԻՐԱ-ի կողմէ)։ Մըրֆի պետն էր «մսագործներու կանկ»ի մը, որու 11 անդամները 20 կաթոլիկէ մորթած են 70-ական թուականներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառք վարողներու երիցագոյնը կին մըն է, կոմսուհի Անն տը Պոլան, որ ծնած է 1882 Նոյ․ 18ին եւ Հինգշաբթի կը տօնէր ուրեմն իր հարիւրամեակը։ 73 տարի է որ կառք կը վարէ եւ որեւէ արկած չէ ունեցած, դեռ մինչեւ այսօր, ամէն օր իր Տիանին գլուխը կը պտըտի Լոմէզի (Վիէնի նահանգ) փողոցներուն մէջ, տարին շուրջ 10 հազար քիլոմեթր կ՚ընէ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ՄԷՋ ՓՐՈՖ. ԱԳԿԻՒՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ․․

ՈՒՐԿԷ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(Դ․ եւ Վերջին Մաս)

Նոյնիսկ արեւմտեան դիտողներ, այդ շրջաններուն մէջ քննութիւններ կատարելով ստուգած են այս պարագան ու տեսած նաեւ թէ Թուրքերն ալ առնուազն Հայերուն չափ զոհ տուած են այդ շըրջանին։

Երբ, խորհինք որ նոյն տարուան ընթացքին, Ջանաքքալէի մէջ Համաձայնական Պետութիւնները շուրջ 250.000 զինուոր կորսնցուցին պատերազմներու ընթացքին եւ այսօր ոչ մէկ խօսք կ՚ըլլայ այդ մասին եւ կը նկատուի պատերազմի մը բնական հետեւանքը, այս պարագան ալ կրնայ ցոյց տալ, թէ որքան չափազանցուած են հայկական հարցի մասին ըսուածները։

Այսօր երբ կը տեսնուի որ կրկին կարգ մը ուժեր կը ջանան նպատակաւոր շարժումներով անցեալի դէպքերը հրահրելով նոր անհամաձայնութիւններ ստեղծել Թուրքին եւ Հայուն միջեւ անգամ մը եւս ապացուցած կ՚ըլլան թէ ինչպէս երէ՛կ ալ ուզած էին Հայերը իրենց գործին ծառայեցնել ։

- Աքսորի որոշումին հետեւեալ ժամանակաշրջանին մէջ, չորս մեծերու՝ Անգլիոյ, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի և Իտալիոյ իրարու հետ Օսմանեան հողերու բաժանումին համար կատարած գաղտնի համաձայնութիւնն ալ այդ երեւոյթին տարբեր մէկ փաստը կարելի է նկատել։

Երբ 1917-ին, ռուսական Յեղափոխութեան հետեւանքով իրենք պատերազմէն քաշուեցան, ցարական Ռուսիոյ քաղաքականութեան հակառելու համար կարգ մը տեղեկութիւններ հրատարակուեցան նոր իշխանութեան կողմէ։ Այս տեղեկութիւններէն յայտնի կ՚ըլլար թէ չորս մեծերը իրենց գաղտնի համաձայնութիւններուն ժամանակ, ո՛չ մէկ խօսք ըրած էին իրենց պաշտպանած Հայերու մասին եւ Օսմանեան հողերու բաժանման ընթացքին, թիզ մը հող տրամադրել չէին խորհած անոնց։

Իսկ, այս համաձայնութեան հրապարակումին եւ Ամերիկայի վերջին վայրկեանին պատերազմի մասնակից դառնալէն յետոյ ծնունդ առած է ամերիկեան hոգածութեան ներքեւ Հայաստանի մը կազմութեան գաղափարը։

Համաձայնական Պետութիւններու Օսմանեան Կայսրութեան հողերու բաժանումին մասին տուած որոշումներէն յետոյ Ամերիկայի պատերազմի մուտքը եւ դիրքաւորումը, կրնար կարգ մը հաշիւներ վտանգել ու փոխել։ Ուստի, այդ պայմաններուն մէջ Ամերիկան սիրաշահելու համար եւ անոր շնորհ մը կատարած ըլլալու նպատակով է որ անոր hոգածութեան տակ Հայաստանի մը գոյութիւնը առաջարկուած կ՚ըլլար։

Ամերիկա թէեւ մեծ համակրանք ունէր հայ ժողովուրդին հանդէպ, բայց Հայաստանի հոգածութեան համար անհրաժեշտ կարգ մը նիւթական օժանդակութիւնները Ամերիկայի ժողովուրդին համար բեռ մը նկատուելով, Նախագահ Ուիլսոն առանձինն չուզեց մտնել այդ պատասխանատուութեան տակ և դիմեց Ծերակոյտի որոշումին։ Իսկ այս վերջինն ալ, նիւթին մասին մանրամասն տուեալներ ունենալու մտօք, տեղւոյն վրայ քննութիւններ կատարելու պաշտօն տուաւ Սպայակոյտի Նախագահ զօր. Հարպըրտի գլխաւորութեամբ մարմնի մը։

Զօր. Հարպըրտի գլխաւորած յանձնախումբը 1919 Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներուն շրջեցաւ Անատոլուի եւ Կովկասի զանազան շրջանները։ Կատարուած քննութիւններէ յայտնի եղան, որ ոչ նախամտածուած և ծրագրեալ ջարդ մը տեղի ունեցած է Հայերու համար եւ ոչ ալ Հայերը ըլլայ այդ օրերուն, ըլլայ բռնագաղթի որոշումէն առաջ այդ հողերուն վրայ երբեք մեծամասնութիւն չեն եղած։

Հարպըրտի կողմէ Ծերակոյտի ներկայացուած տեղեկագրին մէջ կը յայտնըւէր, թէ կառավարութեան արդար այդ որոշումի կարգադրութեան միջոցներուն, Թուրքերն ալ Հայերուն չափ եւ նոյնիսկ անոնցմէ աւելի ցաւ քաշած էին։

Իր շրջագայութեան ընթացքին Հարպըրտ տեսակցութիւն ունեցած էր նաեւ Աթաթիւրքի հետ ու անգամ մը եւս համոզուած էր Թուրքերու պայքարին եւ տրուած որոշումին արդարութեան։

Իր տեղեկագրին մէջ երբ կը յիշէր այս պարագան, կ՚աւելցնէր նաեւ, թէ «Աթաթիւրք պարզ արկածախնդիր մը չէ, իրաւ առաջնորդ մըն է»։

Այսպէս զօր. Հարպըրտ թերեւս առաջին արեւմտեան անձն էր որ հասկցած կ՚ըլլար Թուրքիոյ տեսակէտին ճշմարտութիւնը։ Այս անկողմնակալ տեղեկագրին հետեւանքով, հակառակ Ուիլսընի անձնական փափաքին, Ծերակոյտին կողմէ մերժուեցաւ Հայաստանի մասին պատրաստուած ծրագիրը։

Սակայն, այս արդիւնքը, արգելք չեղաւ, Օսմանցիներու պարտութենէն յետոյ, 1920 Օգոստոսին պատրաստուած Սեւրի համաձայնագրին մէջ Հայերու մասին յօդուածի մը գոյութեան։ Բայց, ինչպէս յայտնի է, աւելի վերջ Թուրքիոյ բուն լիազօր պատասխանատուն՝ Ազգ. Ժողովը չվաւերացուց այդ համաձայնագիրը եւ շարունակեց իր ազատագրման պատերազմը։

Կարճ ժամանակի մը մէջ Հայերու գրաւման տակ գտնուող արեւելեան հողամասերը ետ առնուեցան եւ Կիւմրիի (Ալեքսանդրապոլ) համաձայնութեամբ կարելի եղաւ հաշտութիւնը ապահովել արեւելեան սահմաններուն վրայ, իսկ Լօզանի մէջ, Հայերու կացութիւնը երբեք խնդրոյ նիւթ չեղաւ։

Ուրեմն, մայր գիծերու մէջ ներկայացուած այս պատմական դէպքերէն կարելի է հետեւցնել որ Թուրքիա իր տեսակէտէն, ոչ այսօր եւ ոչ ալ անցեալի մէջ «Հայկական Հարց» մը չունի։ Բայց, կարելի է խորհիլ որ վերոյիշեալ հին դէպքերը մէջտեղ հանելով եւ Թուրքիոյ բազմաթիւ արժէքաւոր զաւակները նահատակելով կ՚ուզուի անցեալի խաղերը կրկին երեւան բերել։

Թուրքերը, Աթաթիւրքի գլխաւորութեամբ, անկախ եւ ազգային գերիշխանութեան սկզբունքներով Պետութիւն մը կարենալ հիմնելու համար շատ արիւն թափած են, բայց զայն պահպանելու համար եթէ պէտք ըլլայ կրկին պատրաստ են արիւն թափելու։

Նոյնպէս Աթաթիւրքի «Երկրին մէջ խաղաղութիւն, աշխարհի վրայ խաղաղութիւն» սկզբունքը Թուրքերու քաղաքականութեան հիմնաքարն է։ Այս կայութեան պահպանումով, Թուրքերը կ՚ուզեն որ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները, ի մասնաւորի Հայերը, լաւ արժեւորեն այն բոլորը, զորս ջանացինք վերը մանրամասնել։

ԽՕՍԻ՞Լ ԹԷ ԼՌԵԼ ՄԻՇՏ...

Ի. դարուն մարդկութեան բերած ամենակարեւոր նորութիւններէն է ձայնասփիւռը: Խորհրդաւոր տուփ մը, լուրջ երեւոյթով որ զարգացած ընկերութիւններէ սկսեալ, տարիներու ընթացքին տակաւ մուտք գործեց մինչեւ ամենայետին գիւղերէ, բնակարաններէ ներս, գրաւելով ամենայարգի անկիւնը հիւրանոցներու: Սկիզբի շրջաններուն մոգական ցուպիկի մը համազօր էր ան, որուն ամէն մէկ կոճակին ետեւէն նոր աշխարհ մը կը յայտնուէր զինք լսողին առջեւ: Քիլոմեթըրներով հեռաւորութիւններ կորսնցուցած էին իրենց դժուարամերձ հանգամանքը, ու այնքան օտար ափեր մօտեցած իրարու: Վայրկեանի մը մէջ Ասիոյ հեռաւոր մէկ ծագին վրայ ապրող շինական մը հաղորդակից կը դառնար, օրինակի համար, ամերիկեան քաղաքի մը մէջ անցած - դարձածին, կամ պատերազմի մը արհաւիրքը կը ծաւալէր պայքարի դաշտէն մինչեւ աշխարհի ամենահեռու անկիւնները:

Յետոյ, ժամանակով, երբ հետզհետէ հաղորդակցութեան աւելի կատարելագործուած միջոցներ հետեւեցան իրեն, ձայնասփիւռը թէեւ կորսնցուցած իր առաջին շրջանի ստեղծած խանդավառութիւնը, մնաց սակայն միշտ հիմնական միջոց մը այս մարզին մէջ, քանի որ օրինակի համար հեռատեսիլը չունէր նոյն կարելիութիւնները, շատ աւելի սահմանափակ շրջանակ մը կրնար ներկայացնել անմիջականօրէն, մինչ հետզհետէ գիտական նոր նուաճումներու ծառայեցումը անոր զարգացումին՝ ընդլայնեցին ձայնասփիւռին կարողութեան սահմանները:

Գալիֆորնիոյ Պէրքլէյ համալսարանէն Գրէզ - Գրազֆիլտ - Պէլըշէյի հրատարակած «Անհատը ընկերութեան մէջ» գիրքին «Հաղորդակցութիւն» բաժնին մէջ կան հետեւեալ նշումները ... «Հաղորդակցութիւնը՝ - անհատներու միջեւ իմաստներու փոխադարձ առուտուրը - կ'իրականանայ լեզուին միջոցով եւ կարելի է այն չափով որ անհատները տէր են համարակաց ըմբռնումներու, պահանջներու եւ ընթացքի: Արտայայտուողը, այն որ կը յղէ պատգամ մը, կ'ենթադրէ թէ ունկնդիր կ'ընդունի իր ըսածները նոյն նշանակութեամբ ինչպէս գոյութիւն ունին իրեն համար եւ այս կէտը յաճախ կը դառնայ ձախողած հաղորդակցութեան մը գլխաւոր պատճառը, այն պարագային երբ ունկնդիրը «ուրիշ բան» կը հասկնայ ըսուածէն, կամ բոլորովին անհաղորդ կը մնայ պատգամին: Մինչդեռ նոյնիսկ տարակարծութեանց պարագային, երբ երկու կողմերը յստակօրէն ըմբռնած են իրարու միտք՝ հաղորդակցութիւնը կատարուած է յաջողութեամբ»:

Ինչ տեսակի ալ պատկանին, ի՛նչ նպատակի ալ ծառայելու կոչուած ըլլան յայտագիրները, ձայնասփիւռի գործունէութեան ալ միակ միջոցը ուրեմն լեզուն է: Եւ քանի որ ամէն մարդկային արարած որ տէր է որոշ չափով առողջ մտային կարողութեան ու տրամաբանութեան մը, երբ «կը խօսի» կ'ենթադրէ մտիկ ընող մը որուն ուղղուած է խօսքը, անհրաժեշտ է որ գործածէ այն «լեզուն» որուն բառերը, ոճերը իրեն ու զինք լսողին համար պիտի ունենան նոյն նշանակութիւնը: Ձայնասփիւռի լեզուն որ պիտի փոխանցէ բոլոր յղուած պատգամները, ամենակարեւոր կէտն է ուրեմն նկատի առնուելիք. ան ըլլալու է առաւելագոյն չափով պարզ, յըստակ, առանց աւելորդ պաճուճանքի, առանց արուեստական ճիգի որ պիտի յաւակնի զայն բարդ կառոյցներով ծանրաբեռնուած գրական լեզու դարձնելու:

Այս շատ ամփոփ ու ընդհանուր նշումներէն ետք դառնանք մե՛ր ձայնասփիւռին, «Ռատիօ Ազգ»ին:

Փարիզի Հայութեան նման ցրուած գաղութի մը համար որ ծագումի, զարգացումի, ազգային գիտակցութեան, մշակոյթի ու լեզուական մարզերուն մէջ կը ներկայացնէ բազմաթիւ տարբերակներով աստիճանաւորում մը, հայկական ձայնասփիւռ մը իր գոյութիւնը արդարացնելու շատ մը հիմնական պատճառներ կ'ունենար, եթէ պիտի կարենար անհրաժեշտ հմտութեան տէր ձեռքերու մէջ հանդիսանալ շաղախը, այս համայնքին անդամներուն միջեւ: Եւ արդէն ուրիշ ի՞նչ պատճառ գոյութիւն կրնար ունենալ նման ձեռնարկի մը ստեղծումին:

Շուրջ մէկ տարուան գործունէութեան անցեալ մը ունի այսօր «Ռատիօ Ազգ»ը: Անշուշտ չափազանցութիւն պիտի ըլլար առաջին օրէն սպասել ամէն կատարելութիւն: Սակայն եթէ որպէս գիտարուեստական (թեքնիք) եւ մասնագիտական փորձարկումներու անհրաժեշտ շրջան մը մեկդի թողունք մօտ 6 ամսուան միջոց մը, - ինչ որ լաւ ըլլալու էր ձայնասփիւռի մը թէ՛ վարիչ տարրին, թէ՛ զանազան բաժիններու պատասխանատու կամ աշխատակիցներուն՝ գիտնալու կամ նոյնիսկ սորվելու համար թէ ինչպէս պէտք է քալեցնել այս գործը - կը մնայ բաւական ժամանակ մը կիրարկութիւններու, որոնք կրնան որպէս օրինակ կամ չափանիշ ծառայել՝ արտայայտուելու համար այս մասին:

Նախ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՞նչ էր ձայնասփիւռի կայան մը ունենալու դրդապատճառը, քանի որ մինչեւ հիմակուան շատ անգամ աննպատակ կամ ըստ բախտի սփռումները, շատ հեռու են այս մասին որոշ կարծիք մը հիմնաւորելու առաջ հայթայթելէ:

Ի՞նչ պիտի տար, ինչո՞ւ գոյութիւն ունենար հայկական ռատիօկայան մը. այս հիմնական հարցադրութիւնը կատարուեցա՞ւ արդեօք երբեք, նախքան առաջին քայլին նետուիլը, եւ առաջին փրանքին տրամադրուիլը այս ծրագրին իրագործումին: Շատ հաւանական չէ, քանի որ սկիզբի շրջաններուն ձեռնարկը ծանօթացընելու սահմանուած միակ տարազը որ յաճախ կը լսուէր դարձող ձայներիզներու արանքէն, կ'ըլլար. «կը լսէք Ռատիօ Ազգը, համահայկական առաջին ձայնասփիւռ»ը, առանց յաւելեալ տեղեկութեան: Ի՞նչ կը նշանակէր «համահայկական ձայնասփիւռ», ո՞վ ըրած էր այդ հանճարեղ գիւտը. ի՞նչպէս կրնար համահայկական կոչուիլ ձայնասփիւռ մը որ առաւելագոյն չափով հարիւր հազար Հայու կրնար խօսիլ միայն, երբ երկրագունտին վրայ կ'ապրէին եօթը միլիոն Հայեր եւ երբ միայն համահայկական կրնար կոչուիլ ձեռնարկ մը որ քիչ կամ շատ, մօտէն կամ հեռուէն կրնար հետաքրքրել ամբողջ Հայութիւնը:

Ի՞նչպէս ծրագրուած էր կատարել աշխատողներու ընտրութիւնը, կամ աւելի ճիշդը հայթայթումը, քանի որ ընտրութեան պարագան կ'ենթադրէր որոշ հըմտութիւն ընտրողին մօտ ու թեկնածուներու զանգուած մը: Մինչդեռ երկար ժամանակ աշխատանքը քալեց միայն բոլորովին ինքնակոչ խմբակներով: Պատրաստութեան շրջանի մը համար սովորական կրնար նկատուիլ այս, եթէ յետագային որոշ չափանիշներու համաձայն գիտակցօրէն ընտրուած, անհրաժեշտ որակին ու կարողութեան տէր խումբեր գրաւէին դիրքերը: Մինչդեռ գործը քալեցնելու փորձեր եղան նոյնիսկ այնպիսի տիպարներով որոնց, օրինակի համար, հայերէնագիտութեան չափանիշը իրենց արեւելքէն եկած ըլլալու պարագան կը կազմէր՝ վարիչ տարրին համար...:

Անորոշութիւններու, աննպատակ միտումներու այս համայնական տեսարանին դիմաց անշուշտ աւելորդ է խօսիլ յայտագիրներու սահմանումին կամ պատրաստութեան մասին. ամէն մարդ որ առիթը ունեցաւ անցնելու միքրոյին ետին, փոխանցեց դիմացի անանուն ու անձայն զանգուածին ինչ որ կրնար տալ, կամ ինչ որ կը կարծէր կարենալ տալ:

Այս համապատկերին դիմաց - եթէ ըդգան հերքումի իրաւացի ու տարհամոզիչ բացատրութիւններ - տրամաբանութիւնը կ'երթայ յանգելու այն եզրակացութեան թէ այսքան կարեւոր ձեռնարկ մը ծնունդ առաւ պարզապէս քմահաճ տրամադրութենէ մը, բան մը ըրած ըլլալու յաւակնութենէ մը, զուրկ՝ անհրաժեշտ դոյզն գիտակցութենէն կատարուելիքին մասին, ապահովաբար ի յառաջագունէ ապաստանած այս անգոյն գաղութին սովորական անտարբերութեամբ տրուածը ընդունելու պատրաստակամութեան:

Դառնալով մօտ վերջին վեց ամսուան ընթացքին հայերէնով հրամցուած յայտագիրներուն, գիտական ամենանախնական սահմաններու լոյսին տակ բաւական զարմանալի երեւոյթ է պարզուածը: Հակառակ անհրաժեշտ սարքաւորումին կամ նիւթական այլ բաւարար միջոցներու ներկայութեան, ոչ մէկ շօշափելի արդիւնք գրեթէ՝ արդարացնող դէթ ձեռնարկին գոյութիւնը, որ հետզհետէ կը պահանջէ նաեւ գաղութին հաւանութիւնը, մասնակցելու անհրաժեշտ նիւթական միջոցներու հայթայթումին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը Յաջորդով)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՇՈՒԿԱՆԵՐԸ

Սով. Հայաստան օրաթերթին խմբագրութեան յանձնարարութեամբ, Ալ. Հախումեան երկու շաբաթ անընդմէջ մանրակրկիտ քննութիւն մը կը կատարէ Երեւանի տասը շուկաներուն մէջ:

Գնորդներուն առաջին հոսանքը կը դադրի ժամը իննին: Ասոնք՝ աշխատանքի լծուելէ առաջ իրենց գնումները կը կատարեն, առանց սակարկութեան: Երկրորդ հոսանքը, այս անգամ կազմուած տանտիկիններէ եւ հանգստեան կոչուածներէ, կը սկսի քիչ ետք: Ասոնք մէկ առ մէկ կը քննեն ուտեստեղէնները եւ կը սակարկեն:

Ամէն առաւօտ Երեւանի մէջ տասը շուկայ իր դուռները կը բանայ: Կիրակի օրուան քննութեան մը ընթացքին, Ալ. Հախումեան կը հաշուի, թէ մէկ ժամուան մէջ 3.600 յաճախորդ կ'այցելէ հինգերորդ շուկան, իսկ 24.000 ալ մէկ օրուան մէջ առաջին շուկան: Կ'եզրակացնէ, թէ ամբողջ օրուան ընթացքին Երեւանի շուկաներէն կ'օգտուին, իրենց գնումները կատարելու համար, 240 - 250.000 հոգի, այլ խօսքով մայրաքաղաքին բնակչութեան գրեթէ մէկ քառորդը: Ուրեմն, շուկան կը շարունակէ մնալ գիւղատնտեսական արտադրութիւններու հիմնական մատակարարը:

Քննարկողը այլ տուեալներ ալ կը ներկայացնէ համապատասխան եզրակացութիւններով: Այսպէս, անցեալ տարի Հայաստանի շուկաները, որոնց թիւը կը հասնի 42-ի, կը ծախեն 87.010 թոն պըտուղ - բանջարեղէն: Միայն Երեւանի մէջ՝ գրեթէ 43.000 թոն:

Օրըստօրէ շուկաներուն վաճառասեղանները կը ճոխանան ակներեւ կերպով: Իսկ եթէ վերջին քանի մը տարիներու վերլուծումը կատարուի վիճակագրական տըւեալներու հիման վրայ, հետեւեալ պատկերը կը պարզուի: «Մթերքների վաճառքը կոլտնտեսականների եւ այլ քաղաքացիների, այսինքն, անհատական սեկտորի կողմից տարեցտարի աճում է: Իսկ կոլտնտեսութիւնների եւ սովխոզների մթերային ապրանքները մեր շուկաներում գնալով քչանում են»: Իր կատարած մատնանշումը փաստելու համար կը ներկայացնէ օրինակներ: Կ'ըսէ, թէ Երեւանի տասը շուկաներուն մէջ կան ընդամէնը կոլտնտեսային չորս խանութներ: Անցեալ տարի ասոնք կը ծախեն 7.000 քիլօ պոմիդոր (լոլիկ), 600 քիլօ վարունգ, 1.100 քիլօ խաղող եւ 300 քիլօ բոլկի (բողկ): «Ահա գրեթէ սա է սովխոզային - կոլտընտեսային առեւտրի բաժինը Հանրապետութեան մայրաքաղաքում»:

Քննարկողը այս ուղղութեամբ այլ օրինակներ ալ կու տայ՝ համապատասխան մատնանշումներով:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Գոհար հանըմ Նուարդի աչքին մէջ շատ աւելի տարակոյս, աւելի վախ տեսաւ քան ինչ որ աղջկան երեւութապէս հանդարտ շեշտը կրցած էր ծածկել. ինչո՞ւ սակայն աղջկան երկմտանքը կը համապատասխանէր իր ալ վախերուն, որոնք ժամանակէ մը ի վեր կը թեւածէին արդէն իր խորը ու չէին համարձակեր գլուխ ցցել:

Այո, երկու կիներն ալ բնազդաբար այդ պահուն կը նախագիտակցէին որ Արշաւիրի վրայ ծանրացած է չարաշուք ըստուեր մը. ինչպէ՞ս կրցած էին մինչեւ այդ չգուշակել այդ բացայայտ իրողութիւնը. ինչո՞ւ աւելի շուտ չէին արթնցած:

- Այո, Գոհարիկ հանըմ, - Նուարդ ջանաց անտարբերութիւն կեղծելու, - այս տեսակ դէպքեր սովորական են ... մտահոգ ըլլալու պէտք չկայ ... բայց խոհեմութիւնը կը պահանջէ ականջի ետեւ չձգել ... բժիշկի մը խելքը մեզմէ աւելի կը հասնի ... որքան շուտ այնքան լաւ...

Արշաւիր, որ ինքն ալ ապշահար կը ըզգար օր աւուր իր արագ ծիւրումը, չափազանց թունաւոր գտաւ Նուարդի թելադրութիւնը: Հարկ էր յաղթել այն կասկածամիտ նախապաշարումին, այն երկիւղին զոր ունէին Արշաւիր եւ իր մայրը բժիշկներուն մասին, ճիշդ բնաւ անոնց քննութեան դիմելու չհարկադրուած մարդոց նման, որոնց կարծիքով բժիշկի դիմելն իսկ կը բաւէ հիւանդութիւն մը հրաւիրելու, արթնցնելու իրենց մէջ:

Յաջորդ օր յետմիջօրէին մայր եւ զաւակ - Նուարդի ցուցմունքով - գացին հայ ծանօթ եւ բարեխիղճ բժիշկի մը խորհուրդը առնելու:

Նուարդ սրտատրոփ կը սպասէր անոնց վերադարձին. վեր բարձրացեր էր, Ժագոյի մօտ. բայց այդ օր շատ տրամադիր չէր մանուկով զբաղելու - ոչ մէկ զբաղումի վրայ արդէն միտքը կեդրոնացընելու փափաք չունէր այդ օր. իր մէջ ունայնութեան զգայնութիւն մը կար. որպէս թէ մեծ խրախճանքի, գինարբուքի գիշերէ մը յետոյ աչքերը կը բանայ ամպամած Երկուշաբթի օրուան մը վրայ. ժամանակը իրեն չափազանց երկար թուեցաւ:

Աթոռի մը վրայ ահա ժամ մըն է մըտածկոտ, ակնացրիւ նստեր է. կը խորհի ու չի խորհիր. մտածումները կուգան իրեն խառնիխուռն, ակամայ ու ինք չանդրադառնար անոնց. «Բայց, վերջապէս, ի՞նչ պատահեցաւ քեզ, Նուարդ ... ինչո՞ւ ինքզինքդ չըթմբուած կը զգաս սա սենեակին կեանքով ... Մարմինի. ի՞նչ կապեր կան որ քեզ միացնեն սա երեք էակներուն ... Պատճառ մը չկայ որ անոնց ուրախութիւնը քու ալ հոգիդ լուսաւորէ, կամ անոնց դժբախտութիւնը՝ քեզ ալ հարուածէ ... ինչո՞ւ չմերկանալ, չչէզոքանալ իրենցմէ ... չկենալ բարի բայց անտարբեր դրացնութեան մը թումբէն անդին ... խնայէ՛ ինքզինքդ, Նուա՛րդ...»:

Բայց անիկա կ'ընդվզի այս անմեղ, այս արդարանալի պատճառաբանութիւններուն դիմաց. կ'ամչնայ նոյն իսկ այդ սողոսկուն, լպրծուն մտահոգութիւններէն, որոնք պաղ գեռունի մը նման կը սպրդին իրմէ ներս ... Միթէ՞ ինք տկարութիւնը պիտի ունենայ իրենց անձկութեան մէջ առանձին լքելու սա էակները ... Ոհ, կը զգայ, կը գիտակցի թէ առանց ոեւէ պատրուակի, արդէն իր էութիւնը, որոշ չափով միախառնուած, հիւսուած է անոնց հետ. ինքնաբերաբար, կամովին ան թոյլ տուած է ինքզինքին հաղորդուելու անոնց մտերիմ ապրումներով, խոհերով անհնար է իրեն այլեւս խզել զգացական կապեր, որոնք շատ խոր թնճկուած են իր ճակատագրին հետ ... ուրիշ ոչ ոք, նոյնիսկ անոնք չգիտնան անգամ, կը բաւէ որ ինք տեղեակ է իր հոգիի այդ անձնատուութեան ու յօժար է ինք ատոր:

Իրիկուան դէմ, ուշ վերադարձան Արշաւիր ու մայրը, իրենց դէմքին վրայ անստուգութեան տխուր դալուկը:

Արշաւիր յոգնած, լուռ նետուեցաւ անկողնին վրայ, աչքերը յառեց առաստաղին:

- Կ'երեւի ծանր բան մը չէ եղածը ... - սկսաւ պատմել Գոհար հանըմ, ձայնով մը որ կը ջանար շուրջիններուն չափ ինքզինքին ալ վստահութիւն ներշնչել, - բժիշկը երկար բարակ քննեց ... կուրծքէն, կռնակէն ականջ դրաւ ... «հին պաղառութիւն է», ըսաւ, «ցուրտը տեղ ըրեր, մնացեր է ճիկէրին մէջ ... հոգ չըտարուեր ... Թուղթ մը տուաւ, ամա ըսաւ. «դեղին, դարմանին շատ ականջ մի կախէք ... կարեւորը հանգիստն է ու սնունդը ... Մանաւանդ Փարիզէն դուրս հանելու, տեղ մը օդափոխութեան ղրկելու է ... ի՞նչ ընենք ... ճար - ճուր ընելու, Արշաւիրս տեղ մը ղրկելու ենք...»:

(Տար. 15)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍԸ
ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ») .- Հոկտեմբերը որպէս Հայ Մշակոյթի ամիս Միլանոյի եւ շրջակայքի Հայերուն համար թէ եկեղեցական եւ թէ մշակութային իմաստով եղաւ հանդիսաւոր ու ճոխ բովանդակութեամբ ամիս մը:

Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետաց յիշատակի պատշաճ ոգեկոչումէն յետոյ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 24-ին Հայ Տունին մէջ բացումը տեղի ունեցաւ 9 - 17-րդ դարերու Հայկական մանրանկարչական արուեստի գործերու ու ձեռագրերու լուսանկարչական կրկնօրեակներու ցուցահանդէսին նախաձեռնութեամբ ու կազմակերպութեամբ Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան եւ Հայ Տունի վարչութեան:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց Հայ Տունի վարչութեան ատենապետ Պ. Վազգէն Բամպակեան եւ ապա հրաւիրեց Վենետիկի Ս. Ղազարու վանքի ձեռագրատան տեսուչ Հ. Ներսէս վրդ. Տէր-Ներսէսեանը խօսելու ցուցահանդէսին ներկայացուած մանրանկարներու ու ձեռագրերու գրութեան, ընդօրինակութեան ծագման ու պահպանման մասին: Հայր Ներսէս պերճախօս ու հրապուրիչ ոճով հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուաւ իր հոգածութեան տակ գտնուող ամենայայտնի ու գեղեցիկ նկարազարդուած ձեռագիրներուն մասին, որոնք հայ մշակոյթի գանձերուն կարեւոր մէկ մասը կը կազմեն:

Այնուհետեւ հայ եւ իտալացի գեղարուեստասէր բազմութիւնը հիացական արտայայտութիւններով ծանօթացաւ լուսանկարչական բարձր հմտութեամբ վերարտադրուած ու նուրբ ճաշակով ցուցադրուած հայ մանրանկարչական արուեստի գործերուն:

Այս առիթով պատրաստուած ձեռագրերը նկարագրող գեղեցիկ գրքոյկը՝ իտալերէն լեզուով, մեծապէս նպաստեց ցուցահանդէսի յաջողութեան:

Երկու շաբաթ բաց մնալէ ետք, Կիրակի, Նոյեմբեր 7-ի երեկոյեան ցուցահանդէսը ունեցաւ իր հանդիսաւոր փակումը որուն ներկայ եղան մեծ թիւով Հայեր ու Իտալացիներ:

Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան նախագահ Պ. Հ. Բամպակեան հանդիսութեան բացումը կատարելով հրաւիրեց հայագիտութեան դասախօս փրոֆ. Կապրիելլա Ուլուհոճեանը՝ խօսելու «Պատմական ակնարկ հայ ձեռագրերու պատրաստութեան կեդրոններու վրայ» նիւթին շուրջ: Երիտասարդ հայագիտուհին ամփոփ գիծերու մէջ իտալերէն լեզուով շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ Հաղպատի, Սանահինի, Տաթեւի, Գլաձորի, Հռոմկլայի, Սկեւռայի համալսարաններու ու մանրանկարչութեան դպրոցներու գործունէութեան մասին, յատկապէս ծանրանալով անոնց ստեղծած գրչութեան ու մանրանկարչութեան արուեստի առանձնայատկութիւններուն վրայ:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր տոքթ. Արշալոյս Պէքտէմիրեան՝ նիւթ ունենալով «Հայկական ձեռագրերու գեղարուեստական և պատկերագիտական մասնայատկութիւնները» որ հակիրճ գիծերու մէջ բացատրութիւններ տուաւ 9-րդ դարու Մլքէ Թագուհիի Աւետարանին, 10-րդ դարու Տրապիզոնի Աւետարանին, 13-րդ դարու Հաւուց Թառի Աւետարանին, 14րդ դարու Սարգիս Պիծակի Աւետարանին, 15-րդ դարու Խլաթի Աստուածաշունչին մասին յատկապէս ծանրանալով Նաղաշի Աստուածաշունչի մասնայատկութիւններուն վրայ:

Ներկաները հետաքրքրութեամբ լսեցին երկու դասախօսներուն ներկայացուցած նիւթերը:

Վերջաւորութեան, հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան իր փակման խօսքին մէջ գնահատանքի ու քաջալերանքի խօսքեր ըրաւ Սրբոց Թարգմանչաց յիշատակին ու հայ մշակոյթին նուիրուած հանդիսութիւններն ու ցուցահանդէսը կազմակերպող Իտալիոյ հայ մշակութային Միութեան եւ Հայ Տունի վարչութեան, ինչպէս նաեւ օրուան երկու բանախօսներուն: Տէր Հայրը բարձր գնահատանքի խօսքերով յատկապէս շեշտեց Պ. Հրանդ Բամպակեանի նուիրեալ, համբերատար եւ հայ մշակոյթին հանդէպ սիրով ու խանդաղատանքով լեցուն մասնագիտական աշխատանքը, որուն արդասիքը կը հանդիսանար նոր ցուցահանդէսը, որ մօտ ապագային պիտի ամբողջանայ եւս առաւել արժէքաւոր գործերով, եւ որոնք երկրէ - երկիր փառք ու պատիւ պիտի բերեն հայ մշակոյթին ու զայն ստեղծող ժողովուրդին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ
ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ, Հոկտ. 28-ին, տեղի ունեցած է նկարիչ Զարեհ Մութաֆեանի գործերուն ցուցահանդէսի բացումը, ողբացեալ արուեստագէտին ծննդեան 75-ամեակին առթիւ: Ներկայ եղած են նկարիչին զաւակները (Փարիզէն): Ցուցադրուած են 87 կտաւներ: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած են արուեստասէրներ, նկարիչներ, ձայն - հեռատեսիլի եւ մամլոյ ներկայացուցիչներ: Խօսք առնելով Վարդգէս Համազասպեան ներկայացուցած է Մութաֆեան նկարիչն ու մարդը: Դրուատանքի խօսքեր արտասանած են Շահէն Խաչատրեան եւ Շահէ Տատուրեան, անդրադառնալով Զարեհ Մութաֆեանի նկարչական արուեստին, անոր յատկանիշներուն, երկու անգամ Հայաստան այցելութիւններուն: Իր հօր մասին խօսած է նաեւ ուսողագէտ Արմէն Մութաֆեան, որ շնորհակալութիւն ալ յայտնած է Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէին եւ Նկարիչներու Միութեան՝ յետ մահու, Հայաստանի մէջ իր հօր գործերուն ցուցահանդէսի կազմակերպութիւնը յաջողցնելու համար:

Այս առթիւ հարցազրոյց մըն ալ կատարուած է Արմէն - Քլօտ Մութաֆեանի հետ, իր հօր կեանքին ու գործին մասին: «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթի Նոյեմբեր 3-ի թիւին մէջ, Վ. Գիսակեան յօդուածով մը անդրադառնալէ ետք ցուցահանդէսի բացման հանդիսութեան, կը խօսի Վենետիկի Մխիթարեաններու տպարանէն նոր հրատարակուած այն ալպոմ - գիրքին մասին, որ կը կրէ «Հայերգութիւն վրձինով եւ գրիչով» խորագիրը եւ ուր տեղ գտած են Զարեհ Մութաֆեանի գործերէն նմոյշներ (գունաւոր եւ սեւ - ճերմակ), ինչպէս նաեւ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած՝ նկարիչին գրուածքները (նաեւ ֆրանսերէն թարգմանութեամբ):

Ցուցահանդէսը՝ որ տեւած է մինչեւ Նոյ. 10, մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

ՅԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ՕՐ ՄԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ. - Հին յիշատակներու մէջէն աչքերուս առջեւ կը պատկերանան այն օրերու աղօտ տեսարաններ: Նոր հաստատուած էինք Ֆրանսա: Հրապարակի արձանի մը առջեւ փռուած սաւանի վրայ խաչած ցորենը կը չորցնէինք: Բարձրաձայն հայերէն կը խօսէինք, տեղացիին նախատինքը հրահրելով: Անհանդուրժելի օտարականներ էինք տեղացի ժողովուրդին համար: Բարեբախտաբար երկար չտեւեց այդ անախորժ վիճակը:

Մեր տղաքը լեցուցին դպրոցները: Տարիներու ընթացքին զանազան դպրոցներէ շրջանաւարտ ելան ուսեալ հայ երիտասարդներ, որոնք դարձան ուսուցիչ, բժիշկ, գործատէր, առեւտրական, պաշտօնեայ եւայլն: Կարճ ժամանակ ետք կը կազմակերպուէր հայկական գաղութը: Բարեսիրական, մշակութային միութիւններու կողքին մեծ շարժում կը ստեղծէր Վալանսի Հայ Մարզականը, մօտ 130 մարզիկներով: Յարաբերութիւններ կը ստեղծուէին պետական, զինուորական պաշտօնեաներու քաղաքապետարանի պատասխանատու անձնաւորութիւններու հետ: Այդ յարաբերութիւններու արդիւնքը կը դառնար «Մանուշեան հրապարակ»ի, «Արմէնի» եւ «Երեւան» փողոցներու բացումը:

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին՝ գաղութի կեանքի աշխուժացումին հետ, հետզհետէ նեղ կուգար հանդիսաւոր օրերուն, մանաւանդ երբ պաշտօնական հիւրեր կ'այցելէին մեր շրջանը, ինչպէս՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., Եպիսկոպոսներ եւայլն: Մեր հիւրերը միշտ ալ վայելչութեամբ ընդունուած են նահանգապետարանի եւ քաղաքապետարանի կողմէ:

Վալանսի եկեղեցւոյ փոքր ըլլալու պարագան երկար ատեն կը մտահոգէր Հոգաբարձութիւնը, որ կը դիմէր քաղաքապետարան կարգադրութիւն մը ապահովելու նպատակով:

Անցեալ տարի հոգաբարձութեան նախագահը՝ Մանուկ Ստեփանեան, ընկերակցութեամբ երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Պ. Փէսի, ինչպէս նաեւ թաղապետութեան անդամներու, կ'այցելէր Հայաստան: Խումբը ականատես կ'ըլլար Երեւանի յառաջդիմութիւններուն, կը հիւրասիրուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կողմէ եւ վերադարձին, տեղական թերթերու մէջ կը յայտնէր իր գոհունակութիւնը:

Այնուհետեւ, Վալանսի Քաղաքապետարանը՝ ընդառաջելով հոգաբարձութեան փափաքին, Բոլիկոնի վրայ հող մը կը տրամադրէր, նոր եկեղեցի մը կառուցանելու համար:

1982 Հոկտ. 14-ին նոր էջ մը կը բացուէր Վալանսի հայկական գաղութի պատմութեան համար: Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հիւսիսեան սրահին մէջ հոգաբարձութիւնը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած հողի տուչութեան առթիւ: Ներկայ էին երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Փէս՝ իր գործակիցներով, Տրոմի նահանգային խորհուրդի նախագահի գրասենեակի տնօրէն Պ. Օտ, Հոգաբարձութիւնը՝ լրիւ կազմով եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Նարեկ Խչկր. քհնյ. Վարդանեան շնորհակալութեան խօսքեր կ'ուղղէր քաղաքապետարանին՝ իր ազնիւ վերաբերումին համար: Հոգաբարձութեան նախագահը՝ Մանուկ Ստեփանեան, յանուն գաղութի իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէր երեսփոխան - քաղաքապետին: Պ. Փէս խօսք առնելով դիտել կուտար, թէ եկեղեցւոյ մը կառուցման համար տրամադրուած հողը արդար իրաւունքն է հայկական գաղութին, որ կը ներկայացնէ քաղաքի բնակչութեան 6 առ հարիւրը: Այս գաղութը պէտք է պահպանէ նահապետական իր հաւատքը, իր լեզուն, գիրն ու գրականութիւնը: Ապա գովաբանելով Հայերու աշխատասիրութիւնը եւ անոնց բերած նպաստը Ֆրանսայի վերելքին, կը շեշտէր որ անոնք արժանի են վայելելու այս երկրին բարիքները:

Արտասանուած խօսքերէն ետք կը ստորագրուէին հողի տուչութեան թուղթերը, երեսփոխան - քաղաքապետին եւ հոգաբարձութեան նախագահին կողմէ:

Ընդունելութիւնը վերջ կը գտնէր հիւրասիրութեամբ եւ գոհունակ մթնոլորտի մը մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ
Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

«Ձիս կողոպտողները թուրք աւազակներն էին, հէմշէրի: Առին իմ ձին, առին ամէն բան: Ինքզինքս ծածկելու համար այս ամայի տեղերն ինկայ: Հէմշէրի, ինչպէս կը տեսնեմ, ծանօթ ես էս տեղերուն: Կրնա՞ս ըսել, ո՞ւր է մօտաւոր գիւղը, սանկ բանով մը վրաս ծածկեմ:

- Էդ հեշտ է, աղա, ճամբան մի քանի գիւղներ տեսայ, փնտռենք, պէլքի գտնենք գիւղ մը, որ հագուստ ունենայ վրան:

Ռուսթամ պէյ, այդ մասին բնաւ չէր մտածած: Ինքն ալ տեսած էր ճահիճի մը կողքին նետուած դիակ մը թրքական զինուորի հագուստով:

Այդ լաւ է. անտարակոյս, մուրացիկը խելացի մէկն է ու այնպէս հաւատաց, որ մուրացիկը զինք պիտի ազատէր այդ վիճակէն ու անոնք միասին ճամբայ պիտի ելլէին, գտնելու համար իր կարաւանը:

- Էհ, որ կարաւանս գտնեմ, հէմշէրի, քեզ կը դարձնեմ պետը իմ կարաւանին: Ինձ էնպէս կուգայ, էնոնք Էրզրումէն ճամբայ ելած չեն, էդ լաւ է, լաւ է: Թէ որ էս իրարանցումին մէջ ճամբայ ելլէին, արդէն կողոպտուած էին: Տասն օր է ճամբու վրայ եմ, մէկ կարւան չտեսայ, հէմշէրի:

- Դուն չգիտե՞ս, աղա, որ Էրզրումն ալ ինկած է ապստամբներուն ձեռքը:

- Էրզրո՞ւմն ալ ... Անանկ է նը ամէն բան գնաց, հէմշէրի: Հէլպէթ, հէլպէթ, պիթուն մեր Սուլթանին շնորհիւ: Եա Ալլա, եա Ալլա, էն կողմէն Պուլկարն ու Ռուսը, էս կողմէն Հայերու ապստամբութիւնը: Կ'ըսեն, որ առենօք Հայերուն էղած է էս կողմերը: Ատամ ախըլլի չի վարուեցանք հետերնին: Էնոնց քաշածը Ալլահը գիտէ: Ես աչքով տեսած եմ Պիթլիսի ջարդը: Տահա էդ իմ տեսածս է: Հայ ժողովուրդը մարագին մէջ լեցուցին ու կրակի տուին: Էնոնց ուզածը չի ջարդուիլ էր, խաղաղ ապրիլ էր, հէմշէրի: Ալլա, Ալլա, որ Էրզրում հասնեմ, էնտեղ հայ հէմշէրիներ ունիմ: Էս Հայերը լաւ մարդիկ են, էնոնց հետ շատ գործ ըրած եմ: Պէլքի էնոնց շնորհիւ տէր դառնամ իմ կարւանին ու մղազային:

Կը շարունակէր խօսիլ Ռուսթամ պէյ եւ ինքն իր համար ձեւ մը կ'որոնէր, գտնելու իր կարւանը ու տէր դառնալու մղազային: Այդ բոլորին մէջ իր յոյսը կապած էր մուրացիկին, որ բաներ մը ըսէր, թելադրութիւն մը ընէր: Կարծես իրմէ դուրս, նոյնիսկ մուրացիկի մը թելադրութիւնը, այդ վիճակին մէջ փրկարար էր: Ռուսթամ պէյ, արդէն ընկղմած, ձեռքը կրցած է փայտի մը կտորին երկարել խեղդուելէ ազատելու յոյսով:

- Քու անունը ի՞նչ է, աղա, - հարցուց մուրացիկը այն տեսակ ձեւով մը, որ վաճառականը անոր մէջ կարծես ուրիշ մէկը տեսաւ, գէթ իրեն այնպէս թուեցաւ, որովհետեւ յայտնի վաճառական Ղարսեցի Ռուսթամ պէյ, այժմ կորսնցուցած ամէն բան, լոկ շապիկ - վարտիկով մը, մուրացիկին քովն իսկ շատ խեղճ կը զգար:

Կիրոս, ինքն ալ զգաց, որ այդ հարցումը տիրոջ մը պէս հարցուցած էր եւ դուրս ելած էր իր մուրացիկի քուրջերէն: Անշուշտ սխալ ըրած էր եւ սակայն կ'ուզէր վստահեցնել, որ իր կարւանը կորսուած չէ: Վաճառականը լաւ մէկը կ'երեւէր, եթէ կարւանս բռնուած չէ Թուրքերու կողմէն, անտարակոյս ապստամբներու բանակին համար բռնած են:

- Ռուսթամ պէյ, վերջին անգամ ե՞րբ լուր առիր Էրզրումէն:

Վերջին անգամ ... բայց արդէն ոչինչ ունէր վրան. բոլոր կարեւոր թուղթերուն հետ տարած էին նաեւ վերջին հեռագիրը, որ ստացեր էր Էրզրումէն:

- 15 օր առա՞ջ:

- Պէլի պէլի. 15 օր մը կայ:

- Էդ Էրզրումի գաղթողները, աւելի քան 15 օր է ճամբայ ինկած են. այդ օրերուն Էրզրումը ինկած էր, եթէ կարւանդ Էրզրումի մէջ էր:

(Շար. 693)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ՄԿՐՏԻՉ ԱԹՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ Աթոյեան ընտանիքը կուգայ շնորհակալութիւն յայտնել Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր հոգեւոր հովիւներուն, որոնք Ս. Սահակ-Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրենց ներկայութեամբ սփոփեցին իր վիշտն ու սուգը: Նոյնպէս շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ բոլոր այն ազգայիններուն, բարեկամներուն եւ ազգականներուն, որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով կամ ծաղկեպսակներով փութացին մխիթարել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Շահան խաչակիր քհնյ. Տէտէեանի, երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեանին, Պօղոս Տէտէեանին, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գիզիրեանին եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Նալպանտեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Հաննէեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեանին եւ զաւկին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց աներհօր, հօր եւ մեծ-հօր՝ Եղիազար Գիզիրեանի մահուան առիթով:

RECHERCHE

JEUNE FILLE ou JEUNE FEMME

pour garde de deux enfants et ménage

— Cabinet dentaire —

quatre jours par semaine

(Lundi — Mardi — Mercredi — Vendredi)

Téléphoner de préference vers 12 h 30

ou après 20 h.

300. 28. 91

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

CONSERVATOIRE DE VELIZY

« LA CHAUVE - SOURIS »

de

JOHANN STRAUSS

Samedi, 20 Novembre, à 21 h.

Dimanche, 21 Novembre, à 17 h.

THEATRE DE VELIZY

Rue Henri Farman

Direction d'orchestre et mise en scène de:

ASTRIG DEDEYAN

Rôle de Caroline: Samedi: DENISE COLAS

Dimanche: ALICE ANTRANIKIAN

Billets: Tél.: 946.15.62 ou Dédéyan: 750.46.93

Կ. Ս. Մ.

Կեդրոնական Սանուց Միութեան ընդհանուր արտակարգ ժողովը, Նոյեմբեր 20, Շաբաթ օր, ժամը 16.30-ին իր սովորական հաւաքատեղին:

32, rue de Trévise, 75009 Paris

Օրակարգ.- փոփոխութիւններ ծրագիր կանոնագրին մէջ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները բաժակ մը թէյի շուրջ: Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14.30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

GRANDE SOIRÉE DANSANTE organisée par la section de Sevran de la Croix Bleue des Arméniens de France

LE SAMEDI, 20 NOVEMBRE, A 20 H 30

Salle des Fêtes de Sevran

«HAGHTANAG»

BUFFET ORIENTAL — AMBIANCE ARMÉNIENNE

Tenue correcte exigée

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Մշակութային Կապի Մասնաճիւղի եւ Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութեան:

Միջազգային համբաւի տիրացած՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ կողմէ ղեկավարութեամբ՝ հեղինակաւոր պարուսոյց՝

ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ 70 արուեստագէտներու: Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին Լիոնի Պուրս տը Թռավայի սրահներուն մէջ:

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE - NOUBAR

Journées d'Amitié

SAMEDI 20 NOVEMBRE de 14h. à 19h. — DIMANCHE 21 NOVEMBRE de 14h. à 22 h.

CITE UNIVERSITAIRE

57, Boulevard Jourdan — Métro: Porte d'Orléans

(Facilité de Parking)

CADEAUX DE NOEL

Cristal de Baccarat — Porcelaine de Limoges — Parfumerie

Jouets — Livres — Disques

Ceintures — Jupes — Chemisiers — Linge de Maison

Layette — Alimentation

BUFFET / SPECIALTIES ARMENIENNES

Le Dimanche 21 Novembre — de 16 h. à 18 h.

Le Professeur JEAN JUDET — KATIA et ALAIN MAHUZIER — JEAN-PIERRE RICHARDOT signeront leurs ouvrages

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Նուրհան Փափազեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Աղքատախնամի ընկերակցութիւնը հետեւեալ նուիրատուութիւնները ստացած է.- Տաքէսեան եւ Մոմճեան ընտանիք՝ 500, Տիկին Վերժին Քայայալեան՝ 400, Սօնիա եւ Անէթ Հանէսեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ներսէսեան, Տոքթ. եւ Տիկին Վարուժան Պարսամեան 300-ական, Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան 250, Տէր եւ Տիկին Ալիքսանեան՝ 100 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.- Եդուարդ Վարդանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վահագն Վարդանեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ, Վալանսէն, եւ Տէր եւ Տիկին Շահէն Էքմէքճեան (Վալանսէն) 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պօյաճեան 200 Ֆ. Դըպրոցին, Ոմն 100 Ֆ. Եկեղեցւոյ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յակոբ Առաքելեանի յիշատակին, Նանն եւ Գառզու 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Եղիազար Գիզիրեանի (Մարսէյլ Սէն-Լու) մահուան առթիւ, Տէտէեան եւ Գիզիրեան ընտանիքները կը նուիրեն 300 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, նոյնպէս Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը 150-ական Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 20, ժամը՝ 10.30-ին:

Կը պատարագէ՝ ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ:

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Conférence - Débat

MERCREDI, 24 NOVEMBRE, A 20 H 45

dans le cycle de conférence-débats autour de « l'Histoire des Arméniens »

Docteur YVES TERNON

auteur du chapitre XIII,

« Le génocide de Turquie et la guerre »

(1914 - 1923)

— Les Arméniens connaissent bien l'œuvre du Dr. Ternon sur la question arménienne. Cette soirée promet d'être particulièrement passionnante.

— Comme lors des précédentes conférences, **un repas sera servi au centre à 19 h 30**. S'inscrire impérativement avant le 21 Novembre et faire un effort pour être à l'heure.

Participation aux frais: 50 F.

à L'OLYMPIA

Le 24 Janvier 1983

Sous le Parrainage du Collège Arménien

SAMUEL - MOORAT

VICKEN

La Troupe de Danse Folklorique

NAIRI

avec la participation de la Chorale du Collège

Les personnes ayant reservé leurs places pour le 13 Décembre doivent se faire rembourser là où ils ont acheté leurs billets.

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON

BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ բոլոր տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիներ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique.

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
20 - 21
SAMEDI-DIMANCHE
20 - 21 NOV.
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.307
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.307

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒԺԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Քանի մը տասնեակ տարի առաջ անձնական, Թաղային, Հայրենակցական, տեղական եւ շրջանային հարցերը հայկ. կեանքին մէջ առաջնակարգ տեղ կը գրաւէին: Միութիւններ, շրջաններ կային ուր տակաւին քսան տարի առաջ Ապրիլ 24-ի նահատակներու ոգեկոչումն անգամ չէին կատարեր: Այսօր, Հայութիւնը համեմատաբար աւելի հաւաքականօրէն կը գործէ: Հանգրուան մը առաջ գացած ենք դէպի աշխատանքներու եւ ուժերու կեդրոնացում: Այլեւս Հայ Դատին նպաստող աշխատանքները բոլոր հաւաքականութեանց համար հասարակաց յայտարարի վերածուած են: Եթէ կան տարակարծութիւններ, եւ կան, աւելի գործելակերպին մէջ է: Այսուհանդերձ, կրկին հեռու կը գտնուինք մեր նպատակներու իրագործման մէջ, որովհետեւ մէկտեղուած ճիգերն են որ աւելի արդիւնաւէտ կրնան ըլլալ:

Համահայկական շարժում ստեղծելու համար գլխաւոր պայմանն է՝ դուրս ելլել անհատական եւ միութենական նեղ իմաստով հետապնդուած նպատակներէն եւ գործակցիլ, ուժերը ի սպաս դնել վերին հեղինակութեան մը:

Վերին հեղինակութիւն մը արուեստականօրէն կարելի չէ ստեղծել: Անծանօթներ յանուն նոր գաղափարներու, նոր գործելակերպի չեն կրնար հրապարակը գրաւել եւ իրենց նպատակները պարտադրել: Նամանաւանդ որ ամէն նոր շարժում այս ուղղութեամբ կը սկսի եղածին քննադատութեամբը, բացասական կէտերու Թուումովը: Վերին հեղինակութեան մը կորիզը պէտք է կազմեն, անհատական գրեթէ մէկ դարէ ի վեր Սփիւռքի կառոյցը կազմող եւ Սփիւռքի ճակատագիրը վարող քաղաքական հոսանքները մշակութային, բարեսիրական եւ այլ միութիւնները:

Համահայկական վերին հեղինակութեան մը յառաջացումը անշուշտ նախապայման է համահայկական կառոյց ըստեղծելու համար:

Եթէ Հայ Դատ պիտի հետապնդուի ազգու կերպով, բոլոր ուժերու մէկտեղումը եւ գործակցութիւնը անհրաժեշտ է վերին իշխանութեան մը հեղինակութեան տակ, որ պէտք է խօսի բոլոր Հայերու անունով: Նամանաւանդ որ այսօրուան քաղաքական աշխարհին մէջ, Հայ Դատի լուծումը կապուած է արտաքին ազդակներու: Ո՞վ կրնայ դլուխը կանգնիլ նման համասփիւռքեան շարժումի մը: Անկասկած յանձնառու եւ պատասխանատու կազմակերպութիւններ եւ անհատներ որոնք գիտեն զոհուիլ հաւաքական շահերու համար: Առանց զոհողութեան, առանց հաւաքական կամքի պայքար տանիլ կարելի չէ: Պատմութեան անիւը յեղաշրջել եւ տիրանալ այսօր մեր պատմական իրաւունքներուն, շատ դժուար գործ է: Շատ դժուար այո, բայց ոչ անիրագործելի եւ ոչ անյոյս: Մեր նորագոյն պատմութիւնը ցոյց տուաւ Թէ, երբ Հայութիւնը բոլորէն լքուած ու անյոյս վիճակ մը կը պարզէր, յեղափոխական շարժում յառաջցուց եւ անկախ պետականութիւն ձեռք բերաւ:

Եւ համահայկական կառոյցին մէջ իւրաքանչիւր միութիւն, իւրաքանչիւր հայ, հայութեան հանդէպ իր հաւատարմութիւնը ցոյց պիտի տայ: Պիտի ապաւինինք նախ մեր ուժերուն, մեր հաւաքական կեանքը պիտի դարձնենք անխոցելի եւ ապա բացուինք արտաքին աշխարհի վրայ մէկ եւ միակամ ռազմավարութեամբ:

Միացեալ Հայութիւն եւ ամբողջական հայրենիք: Այս է մեր համազգային ուխտը:

Կ. Ց.

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

«ՍԱՀԱԿԵԱՆ»
ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՑՈՅՑԻՆ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ 21 ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

«Յառաջ»ի Հոկտ. 9 - 10-ի մեր Թիւով, անդրադառնալով Թեհրանի «Սահակեան» դպրոցի ցոյցին, կը յիշէինք հայ երիտասարդներու ձերբակալութիւնը: Թարմացնենք միտքերը: Հայկական վարժարաններու հայ տեսուչներու պաշտօնազրկումին եւ կրօնքը պարսկերէնով դասաւանդելու հրահանգին դէմ աշակերտական եւ ծնողական բողոքի ցոյցերու շարքին՝ Սեպտ. 30-ին, աշակերտներ եւ ծնողքներ դարձեալ կը հաւաքուէին դպրոց, ուր ոստիկանութիւնը արգելք կ'ըլլար անոնց՝ դպրոց մտնելու: Մէկ ժամ փողոցը մնալէ ետք երիտասարդները յաջողած էին դպրոցին ուրիշ մէկ դուռը բանալ եւ բազմութիւնը ներս խուժած էր: Պետական պաշտօնեաներ յայտնած էին, Թէ այդ օրուան հաւաքոյթը օրինաւոր չէր եւ կը պահանջուէր անմիջապէս Թողուլ դըպրոցին շրջափակը: Աշակերտները մերժած էին հեռանալ դպրոցէն եւ պահակազօրքն ու ոստիկանութիւնը շրջապատած էին վարժարանը: Տեղեկանալով դէպքին՝ Առաջնորդը, Թեմականի եւ Պատգամաւորական Ժողովի ատենապետները կ'երԹային դպրոց եւ ոստիկանութեան արտօնութեամբ կը յաջողէին բազմութիւնը տուն ղրկել: Հոս է, որ տեղի կ'ունենար ծանրակշիռ դէպքը: Երբ ներկաները կը սկսէին հեռանալ, շուրջ 50 երիտասարդներ կը ձերբակալուէին, «որոնց ձերբակալման մէջ դեր են ունեցել հայ դաւադիրները՝ մատնութիւններ կատարելով» կը գրէր «Ալիք»: Ձերբակալուածներէն մաս մը նոյն օրն իսկ ազատ արձակուած էր, իսկ 21 երիտասարդներ փոխադրուած էին Էվինի բանտը, ուր կը մնան մինչեւ այսօր:

Արդ, մէկուկէս ամիսէ ի վեր Էվինի բանտը գտնուող 21 հայ երիտասարդներու հարցին անդրադառնալով, Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք», Նոյ. 9-ի իր Թիւին մէջ կը գրէ. «21 հայ երիտասարդների ծնողները եւ պարագաները մինչեւ քանի մը օր առաջ ոչ մէկ ստոյգ լուր չունէին ձերբակալուածներից եւ չէին կարողացել նրանց հանդիպել: Այդ ընթացքում առկայ էին նաեւ դաւադիր եւ հակայեղափոխական տարրերի (Հայ եւ ոչ - Հայ) շշուկները, հեռախօսները, լուրերը եւ յայտարարութիւնները, ըստ որոնց՝ ձերբակալուածներին խոշտանգել են, գնդակահարել են, աքսորել են, նուկատ են ուղարկել եւայլն»: Այդ ընԹացքին, երիտասարդներու ծնողքները՝ որ ամէն օր, առտուն կանուխէն մինչեւ ուշ գիշեր կը հաւաքուէին Առաջնորդարան եւ երեսփոխան Հրայր Խալաթեանի գրասենեակը, նամակով մը խնդրած են հայ երեսփոխանէն զբաղիլ հարցով: Հրայր Խալաթեան խօսած է Ներքին նախարար եւ կարգապահ ուժերու հրամանատար Հոճաթոլէսլամ Ալի Աքպար Նաթեղ Նուրիի հետ, իսկ ծնողքներու նամակն ալ բաղմացնելով՝ իր պաշտօնական նամակներուն հետ, ղրկած է Ներքին Նախարարութեան եւ Էվինի բանտը՝ յեղափոխական դատախազութեան:

Քանի մը օր ետք Ներքին նախարարը, կապ հաստատելով հայ երեսփոխանի դըրասենեակին հետ, յայտնած է, Թէ սուտ են բոլոր շշուկները, ձերբակալուածները առողջ են եւ քննութիւնները կը շարունակուին:

Այնուհետեւ հայ երեսփոխանի գրասենեակին եւ Առաջնորդարանին պատասխանատուները կապ հաստատելով Էվինի բանտին եւ Թեհրանի դատախազին հետ տեղեկացած են, որ աւարտելու վրայ են քննութիւնները եւ Թէ՝ մօտ ատենէն, ամէն բան կը լուծուի: Ի դէպ, ձերբակալուածներէն մէկը հարցաքննութեան վայրէն հեռաձայնելով իր մօր յայտնած է, Թէ ինք եւ միւս ձերբակալուածները առողջ են:

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷ՜Մ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ.Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԿՐԿՆԷ. - ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՎԻՃԱՆ ՊԻՏԻ ՉՆՈՐՈԳՈՒԻ

Երբեմն, երբեմն Ս. Յակոբայ վանքը անպայման պէտք է զբաղեցնէ միջազգային մամուլը եւ դժբախտաբար ոչ շատ պատուաբեր հարցերով: Դեռ բոլորին յիշողութեանց մէջ պէտք է ըլլայ Լոնտոնի Սոթպիի մէջ Երուսաղէմի վանքէն «գողցած» ձեռագիրներու վաճառքին յարուցած մեծ աղմուկը (1967):

Այս անգամ ալ, օրէ - օր ծաւալ կ'առնէ Գարեգին Արք.ի արտաքսման խնդիրը: Մոնտ Հինգշաբթի իրիկուն (Նոյ. 19) եւ Ուրբաթ առտու Մաթէն եւ Ֆիկառօ կըրկին կ'անդրադառնային հարցին, արձագանգելով նաեւ Սերովբէ Արք.ի ըրած յայտարարութեանց, Երուսաղէմ ժամանած ատեն: Մոնտ կը գրէ Թէ Սերովբէ Արք. գացած է զօրավիգ կենալու համար Գարեգին Արք.ի եւ յայտարարած է իսրայէլեան հեռատեսիլէն, որ անցեալ Մայիսին, իսրայէլացի բարձր պաշտօնեայ մը դիմած էր իրեն որպէսզի անբաղձալի նկատուած լուսարարապետին հարցը «կարգադրէ»: Անբաղձալի նկատուած, վասնզի նուազ գործակցող է իսրայէլեան իշխանութեանց հետ, քան իր նախորդը: Մաթէնի մէջ Շալոմ Քոհէն, Թերթին Թղթակիցը, բաւական երկար կը գրէ այս մասին: Կրօնից Նախարար՝ Պուրկի բանբերը ըսեր է. - «Նախարարը դրաւ - վերցուց եւ հակառակ այն անցողակի Թըշնամանքին զոր իր որոշումը ստեղծած է, վճռեց լռութիւն պահել պահպանելու համար լաւ յարաբերութիւններ գաղութին հետ»: Ըստ Սերովբէ Արք.ի, քաղաքական երկրորդական կարգի հարց մը կայ ասոր ետեւ: «Երուսաղէմ, Մայիսին կատարած այցելութեանս ատեն, իսրայէլացի պաշտօնատարի մը հանդիպեցայ: Ասիկա կը յաջորդէր Աճէմեան Արք.ի պաշտօնազրկման, 20 տարուան ծառայութենէ ետք, զինքը փոխարինելու համար Գազանճեան Արք.ի կողմէ: Պաշտօնեան պահանջեց որ Աճէմեան կրկին ներս առնըւի, որովհետեւ Իսրայէլի լաւ բարեկամ մը կը նկատէր եւ անոր հեռացումը կը գտնէր հակիսրայէլեան արարք մը»: Սերովբէ Արք. մերժեր է այդ պաշտօնատարին անունը տալ, բայց շեշտեր է, որ նոր լուսարարապետին վիզայի չնորոգումը «չանԹաժ մըն է Հայոց Եկեղեցւոյ դէմ, պաշտօնեայի մը կողմէ»: Ինչո՞ւ պաշտօնազրկուեր է Շահէ Արք.: Սերովբէ Արք. կը պատասխանէ.- «տնտեսական անկանոնութիւններու համար, ոչ մէկ կապ իսրայէլասէր իր դիրքին հետ»:

«Դարերու ընթացքին, մենք եւ Հրեաները, կ'ըսէ Սերովբէ Արք., զիրար շատ լաւ հասկցած ենք: Ի՞նչ բան փոխեց այս ամէնը: Ո՛չ մե՛նք, ամէն պարագայի մէջ»: Մաթէնի Թղթակիցը կ'ըսէ Թէ կ'ուզէ նախարարապետ Պեկինի հանդիպիլ, որպէսզի միջամտէ: Պապական նուիրակն ալ կը ջանայ բանավէճին կեր չտալ: Գրած է Պապին, բայց պատասխան չունի:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

CRITIQUE SOCIALISTE (*)

Ընկերվարական միացած կուսակցութեան (Փէ - ԷՍ Իի) տեսաբանական պարբերաթերթին վերջին բացառիկ Թիւը (44, 4-րդ եռամսեայ 1982) ամբողջովին նուիրուած է Հայերուն.- «Հայաստան, ցեղասպանութենէն՝ պայթում» ընդհանուր խորագրին տակ: Այս Թիւին իրենց աշխատակցութիւնը բերած են. - Ժերար Շալեան, Ժան Քեհայեան, Անահիտ Տէր - Մինասեան, Իվ Թեռնոն, Մէհմէթ Քայա, Վիքթոր Լըտիւք, Սիամենտ Օթման եւ Փիէր (Պետրոս) Թերզեան:

×

LA CROIX

Վերոյիշեան օրաթերթը Նոյեմբեր 17-ի իր Թիւին մէջ գրքերու անդրադարձ մը ունի, զոր ստորագրած է Ֆրանսուա Ժոսթ:

Յօդուածագիրը կը գրախօսէ Ժերար Տէտէեանի խմբագրած «Հայոց պատմութեան» հատորը ու այդ առթիւ կ'ակնարկէ նաեւ երկու Թրքական հաստափոր հատորներու (Ճեմալ Անատոլ, հայկ. Թղթածրարը, 510 էջ եւ հայկ. ահաբեկչութեան աղբիւրները, 770 էջ) դատապարտելով Թուրքերը, որոնք միշտ կ'ուրանան Հայերու սպանդը: Կը յուսայ որ Թուրք պատմաբանները աւելի առարկայական դիրք մը կը բռնեն եւ պատմաբանի աշխատանք կը տանին եւ ոչ Թէ ազգայնական քարոզչութեան:

×

LA VIE FRANCAISE

Շաբաթաթերթին 25/31 Հոկտեմբեր Թիւին մէջ Պերնար Սանսէն կը գրախօսէ Արշաւիր Շիրակեանի «Կտակն էր նահատակներուն» հատորին ֆրանսերէն Թարգմանութիւնը՝ Լա տէթ տը Սանի:

(*) « Critique socialiste », N° 44 spécial « Arménie: du génocide à l'explosion. 9, Rue Borromée — 75015 Paris

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ կամ 30 հազար ըստ կազմակերպիչներուն բատրեր Փարիզի փողոցները գրաւեցին, բողոքելու համար կառավարութեան վարած քաղաքականութեան դէմ: Հետիոտն Թէ կառքերով, բատրերը դէմ արտայայտուեցան հաստատութեանց «խորհրդայնացման»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը ո՛չ պատասխանեց կին Թեկնածուներու 25 առ հարիւր պարտադիր համեմատութեան Թաղապետական ընտրութեանց ցանկերու վրայ: Խորհուրդը կ'առարկէ որ նման օրինագիծ մը ապօրինի է, քանի որ մարդկային իրաւանց յայտարարութիւնը մարդկանց հաւասարութիւնը հռչակած է արդէն:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ Թիւը, Ֆրանսայի մէջ, 2 միլիոն 44 հազար 600 է, ինչ որ որոշ կայունութիւն մը ցոյց կուտայ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Նախարարապետը՝ Հելմութ Քոհլ Հռոմ հասած է, ուր պիտի ընդունուէր ոչ միայն Նախագահ Փեռթինիի՝ այլեւ Պապին կողմէ:

ՇԱՌԼ ԹՐԷՆԷ իր Թեկնածութիւնը դըրան Ֆրանսական Ակադեմիային պատմաբան Լէվի - Միրըփուայի աթոռին: Այս Թեկնածութիւնը կրնայ դիւրացնել անմահներու ընտրական գործը, քանի չկըրցան ընտրութիւն մը ընել Փուարօ - Տէլփէշի եւ Լուի Փօվէլի միջեւ:

ԽՕՍԻ՞Լ ԹԷ ԼՌԵԼ ՄԻՇՏ...

(Բ․ եւ վերջ)

«Ռատիօ – Ազգ»ի օրական քսան եւ չորս ժամուան սփռումին մէջ ամենալայն տեղը գրաւեցին երաժշտական հաղորդումներ․ անոնց մեծ մասը ո՛չ կոչուած էին դաստիարակիչ դեր մը կատարելու, ոչ ալ որոշ պատճառներ կը յենուր իրենց ընտրութիւնը․ պարզապէս զբօսանքի կամ ուղղակի ժամանակ լեցնելու մտահոգութիւնն էր միայն լսելի դարձնողը այդ երգեր Թէ հայկական երգերը որոնց խօսքերը հայերէնն ուրիշ ամէն բան էին: Չեմ գիտեր թէ որքան համոզիչ կ'ըլլայ այն արդարացումը թէ բաւական թիւով աշխատողները չգոյութիւնն էր պատճառը անոնց յանձնական սփռումին, որպէս փրկարար միջոց:

Իսկ գալով որպէս դաստիարակչական – մշակութային յայտագրեր հրամցուած խառնածներու կարճ փակագիծներու, խոստովանիլ պէտք է թէ ա՛յդ ատոմներն անձնաձեռն էկեքններ, ա՛յդ ատոմներն յառակնութիւն ու անխուսափելի հետեւանքը այս երկուքին՝ անխուսափելի բառնի – ճադած մը ամէն մարզի մէջ – լեզու, պարունակութիւն, ոճ – քիչ անգամ գոյութիւն կրնան ունենալ ձայնասփիւռային կայանէ մը ներս: Մանկական յայտագիրներ՝ ուր ամենապարզական մանկավարժական սկզբունքներ պահելով կը խաղային յայտագրին պատասխանատուին հետ որ սակայն երբեք հետաքրքրութիւնը չէր ունենար զանոնք փնտռելու իրենց կծկուած անկիւններուն մէջ, վստահած իր անգոյ գիտութեան կամ ուժերուն: Թէ ինչեր պէտք է տալ ունկնդիր պատանիին, – աւելի՛ն, Ֆրանսահայ պատանիին – կամ ինչ ձեւով տալու է, ամենանախնական որոնումներու բանալիներն ըլլալու էին գոնէ, այս պարտականութիւնը ստանձնող անձին, որ դժբախտաբար մնաց մինչեւ վերջը ականջները խըցած ամէն պարտականութեան գիտակցութեան պահանջի, որուն համար բաւարար եղաւ ամէն շաբաթ պարբերական միօրինակ ընթերցում մը Հայոց պատմութեան դասագիրքէ մը, միացած ամենատափակ տեղեկութիւններու՝ տրուած քիչ մը ամէն բանի մասին, որոնք ապահով ամէնէն նուազագոյն չափերով հետաքրքրական էին ժամանակակից տղուն համար:

Մէկդի ձգենք բոլորը պահ մը ու նկատի ունենանք այն նուազագոյնը որ անխուսափելի կերպով, անպայմա՛ն պէտք էր գոյութիւն ունենար այս յայտագիրներուն մէջ․ հայերէն լեզուի հարցն է այս: Ներելի ըլլայ թերեւս նոյնիսկ գիտական տուեալներու անտեսումով ու առանց ամենափոքր պատրաստութեան տեղ գրաւած յայտագրի մը հաղորդումը, սակայն ոչ մէկ կերպով աչք կարելի է գոցել այն ահաւոր անհոգութեան, որ ամէն բանէ աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէր այս ժամերուն, լեզուական մարզին մէջ: Եթէ ծուռ ու մուռ բաներ պիտի չտրուէին տըղուն գոնէ չիտակ հայերէնով մը, ինչո՞ւ հայկական ձայնասփիւռ: Մանկական ժամ մը կ'ենթադրէ ամենապարզ լեզուի մը գործածութիւնը, բաւականանալով ամենասահմանափակ բառամթերքով մը: Եթէ յայտագիրը վարողը անկարող է նոյնիսկ այս տարրական պահանջը գոհացնելու եւ որուն հետեւեալ արտառոց արտայայտութիւնները ոչ մէկ անհանգստութիւն կը պատճառեն, մէկը պէտք է բացատրէ թէ ինչո՛ւ համար հոն է ան:

- Հարց մը տաhա տա՞մ քեզի: (1)

- Հայերէ՞ն դպրոց կ'երթաս:

- Այդ գիրերը որ կը խօսիս, գտած է Մեսրոպ Մաշտոց:

- Ո՞ր խումբին ամէնէն շատ կը սիրես:

- Վարդանին կը ճանչնա՞ս:

- Կը մաղթենք որ մեծնաս հայ օրիորդ մնաս:

Ի՞նչ եզական օրինակ յանձնապաստանութեան մը որ կը հիմնուի անգիտակցութեան վրայ, եւ որուն սակայն գոհ կ'երթայ մեր խեղճ մեծաքանչը:

Միշտ հայերէնով կատարուած սփռումներու մասին շարունակելով, պէտք է ըսել թէ ամէնէն աւելի լրջօրէն ու խնամքով պատրաստուած բաժինը կը ներկայացնէին լուրերը: Մեկնելով այն իրողութենէն թէ, հայ գաղութին պատկանող ձայնասփիւռ մը անպայման ունենալու էր հայերէն լուրերու բաժինը, այս մարզին մէջ ամէն օր կատարուելիք պատրաստութեան որոշ աշխատանք մը անխուսափելի էր: Սակայն ինչ հակասութիւն լաւագոյնը տալու ակներեւ ջանքին, ու յայտնըւած արդիւնքին միջեւ: Յիշեցնելն իսկ աւելորդ է թէ ունկնդիրներու մեծամասնութեան ուղղուած այս բաժինը հեռու «գրականութիւն ընելու» գիտակից կամ անգիտակից մղումէն, արտայայտուելու էր ամենայն պարզութեամբ եւ հետապընդելու՝ միակ մտահոգութիւն մը․ կարելի առաւել չափով դիւրահասկնալի ըլլալ զանգուածին համար․ զանգուած մը որ կը մէկտեղէր զանազան սփիւռքներէ հասած տիպարներ, արեւելահայէն մինչեւ արեւմտահայը, իրենց լեզուական բոլոր բազմազանութիւններով: Եւ ի՞նչ կ'ուզուէր արդեօք որ հասկնար այս զանգուածը հետեւեալ լուրերէն․

- «Այս մթնոլորտին մէջ նշանակութիւնը յայտնի կ'ըլլայ կառավարութեան կազմակերպուած ռազմական միութեան օր անունով ցոյցին իմաստը»: (2)

- «Աֆղանիստանի նախագահը Պ․ Գարմալ այս առաւօտ յայտարարած է թէ իր վարչակարգին դէմ ընդդիմացողներ կը յաջողէին խանգարել եւ երբեմն ալ նոյնիսկ անդամալոյծ կ'ընէին փոխադրական ամբողջ համակրանքը»:

- Պէյրութ ժողովուրդը դեռ կարդ մը կենցաղային տարրերէ զուրկ է»:

- «Ես կ'երթամ, սակայն սիրտս կը մընայ Պէյրութ, ըսած է ան, նախքան մեկնումին»:

- «Լիբանանի ճարտարարուեստի միայն վերջին երեք ամսուան ընթացքին արտադրութեան եւ արտածումին 400 միլիոն տոլարի կորուստ ունի, առանց ներածելու ենթակառոյցին վնասները»:

- «Կինէր չի բաւականանար անոնց պարզ նկարագրութեամբ այլ կ'ուզէ գիտակցումի արթնցումը զանոնք հիմնաւոր բացատրելու տնտեսական կացութեամբ»:

- «...Այս առթիւ ըսած է թէ Շ․ Փեբեզի միակ ցանկութիւնը կառավարութեան աթոռին տիրանալն է, իր ամբաստանութիւնները հիմնաւորուած չեն եւ կը ծառայեն միայն հակասեմիթներու արծարծած ճրագին իւղ թափել»:

- «Ըստ Ամերիկայի որեւէ կերպով չպէտք է օգնել Խորհ․ Միութեան տնտեսական զարգացման»:

- «Օրլի խմբակին հարցը երէկ եւ այսօր արծարծում գտաւ: Ոստիկանութիւնը խմբակին Ֆրանսական կազմակերպուածութեան առաջին տուեալները ձեռք ձըգեց: Տան խուզարկումը արաբերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուով փաստաթուղթեր են բացատրեց Օրլի խմբակին վրայ»:

- «Ոչ ազատականներու անսպասելի պարտութիւնը, ոչ ժողովրդավար քրիստոնեաներու յաջողութեան ակնկալուածէց ցած արդիւնքը եւ ոչ ալ ընկերվար ժողովրդականներու հաստատ կեցուածքը Հէսգաւառի ընտրութեանց չպէտք է մոռցընեն իսկական յաղթողը․ էքօլօժիսթները կամ կանանչները որոնք %8 համեմատութեամբ կառավարական ապագայ կազմաւորումներու անանցանելին կը դառնան: ... Անոնց յաջողութիւնը միեւնոյն ատեն մեծ կուսակցութիւններու միջեւ այժմ զանց առած խաղաղութեան շարժման իսկական ծանրութիւնն ալ զգացուցին»:

Եւ ի՛նչ ըսել տակաւին այն ամենատարրական քերականական օրէնքներու զանցառումին․ օրէնքներ, որոնք հայերէնի ուսուցչի մը ամէնէն աւելի կրկնելիք կէտերն են, ինչպէս նախադասութեան մէջ յոգնակի ենթակայի մը յոգնակի բայ մը ընկերացնելու պարտաւորութիւնը․ (Ֆ․ Հապիպի բանակցութիւնները կը շարունակուէր: Կամ՝ պիտի քննդուէր բնակարանները): Ժխտականի կազմութեան ամենապարզ կանոնը որ ամէն անգամ ոտնակոխ կ'ըլլար «չպէտք է» ի նման նորելուկ անճոռնի ձեւի մը յաճախակի կիրարկութեամբ կամ ժխտական մակբայներու ընկերացած ժխտական բայերով․ (առանց սակայն ներկայացնելու ոչ մէկ փաստ): Որքա՜ն անհանդիստ ընող անճարակութիւն մը նաեւ «նախքան» մակբային հետեւող սեռական – տրականները․ (նախքան իր խօսքերը վերջացնելուն, Արաֆաթ նախքան Թունիս մեկնումին, Գատտաֆի նախքան Ալճերիա մեկնելու...): Հապա օտարաբանութեան նախնական օրինակները, ինչպէս երբ «Աֆրիկէ»ն կ'ըլլայ «Աֆրիքա», «Սպանիա»ն՝ «Իսպանիա», «Դամասկոս»ը՝ «Տամաս», եւ դեռ հարցազըրոյց տալ, մամլոյ ասուլիս տալ եւայլն, եւայլն:

Սակայն բոլոր այս սխալներու, զարտուղութիւններու իրարանցումին մէջ գլուխ գործոցը ընթերցումի այն անկրկնելի, անհասանելի կատարելութիւնն է որ «պատուանդան» բառը կը վերածէ «պատուանդ»ի, «կ'երգէ»ն՝ «կը երգէ»ի, «յարուցանէ»ն՝ «հատուցանէ»ի, (այս ժապաւէնը բաւական աղմուկ պիտի հատուցանէ...), «պատուիրակութիւն»ը՝ «պատուիրականութիւն»ի, «կոտրած»ը՝ «կոտրուած»ի, եւ «հրացանաձգութիւն»ը՝ «հարցաքննութիւն»ի (...ձերբակալուած է ոստիկանութեան հետ հարցաքննութենէ վերջ):

Քննադատելու կոյր մարմաջ մը չէր այս տողերուն տուն տուողը, մանաւանդ «Ռատիօ Ազգ»ի համար սա բախտորոշ օրերուն․ այլ գաղութային կարեւոր իրականութեան մը հանդէպ համատարած լռութենէն շմորած անհատի մը անդրադարձումները: Երբ յառաջիկայ օրերուն կը սպասուի վերջնական ձեւի մը տնօրինումին ձայնասփիւռին համար, պաշտօնական պատկան մարմիններէ որ վերջնական հաստատ տեղ մը պիտի տայ անոր: Անտեղի պիտի չըլլայ ապագային առողջ ուղիով մը ընթանալուն նախանձախնդրութեամբ, իբրեւ համայնք խորհրդածել հետեւեալ հարցադրութեան դիմաց․ ինչո՞ւ լռել միշտ աշխատանք մը չյատած ըլլալու վախով, փոխանակ քաջութեամբ մէջտեղ դնելու հարց մը ու մղուելու ատոր դարմանին որոնումին: Ինչո՞ւ տակաւին միշտ ըլլալ լուռ ընդունիչը ամէն տրուածի, փոխանակ ունենալու գիտակցութիւնը, պահանջելու՝ ինչ որ «պէ՛տք է տրուի»ն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

---

(1) Մէջբերումները առնուած են 28 - 10 - 1982 Չորեքշաբթի օրուան «Մանկական ժամ» յայտագրէն:

(2) Օրինակները առնուած են Օգոստոս - Սեպտեմբեր 1982 շրջանին տրուած հայերէն լուրերու ձայնագրումներէն:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Ս․ Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը կազմակերպած էր, Շաբաթ, Նոյեմբեր 6-ին, Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զըրաշեան սրահին մէջ, եւ նախագահութեամբ Յակոբ Եպիսկ․ Վարդանեանի, ընդունելութիւն մը ի պատիւ իր փոխ - նախագահին՝ Արշամ Պապայեանի:

Յունիս 4-ին, Մարսէյլի քաղաքապետական Օփերայի բեմին վրայ, Արամ Խաչատրեան Հիմնարկի առաջին ելոյթին, Արշամ Պապայեան ստացած էր Մարսէյլ քաղաքի պատուոյ մետալը, ձեռամբ մէթր Մարսէլ Փաոլի՝ քաղաքապետարանի մշակոյթի հարցերու պատասխանատու, ի գնահատանք իր կատարած աշխատանքներուն մշակութային գետնի վրայ: (Տե՛ս «Յառաջ» 1982 Յունիս 24):

Բարեկամներու բազմութիւն մը, Մարսէյլէն անշուշտ, բայց նաեւ այլ քաղաքներէն, միութիւններու ներկայացուցիչներ եկած էին յարգելու Արշամ Պապայեանը եւ յայտնելու իրենց գնահատանքը, շնորհաւորութիւններն ու բարեկամական զգացումները: Ներկայ էր մէթր Մարսէլ Փաոլի՝ քաղաքապետ եւ Ներքին նախարար Կաստոն Տըֆէռի կցորդը մշակութային հարցերու, Փիէռ Պարպիզ՝ Մարսէյլի Ազգային Երաժշտանոցի տնօրէնը, երաժիշտ եւ խմբավար Մ․ Զաֆինի երաժշտական քննադատ Ժան Ապէլ եւլն․:

Հաւաքոյթը բացաւ Ռընէ Աթոյեան՝ կրօնական ընկերակցութեան նախագահը, որ ողջունելէ յետոյ ներկայ անձնաւորութիւնները, միութիւններու ներկայացուցիչները, ներկաները, վեր առաւ Արշամ Պապայեանի արժանիքները, վերյիշեց անոր նախաձեռնութիւններն ու իրագործումները ու յայտնեց ջերմ շնորհաւորութիւնները օրուան մեծարեալին և տիկնոջը Մարի Պապայեանին: Ապա, տեղի ունեցաւ երաժշտական կոկիկ յայտագիր մը: Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, որուն տնօրէն մարմնի նախագահն է՝ Արշամ Պապայեան, ղեկավարութեամբ՝ խմբա-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ․ -

Երկար, ծանր լռութիւն մը եկաւ շարունակելու այդ բառերը, որոնց միամիտ ու առօրեայ պարզութեան տակ եղերական ցաւ մը կը ծածկուէր կարծէք․ նախ եւ առաջ ոչինչ կարելի է գուշակել, մարդ կ'ունկնդրէ անայլայլ, ոչինչ կռահելով․ բայց այդ պարզ, այդ ապահովութիւն ներշնչող բառերը կը սկսին աշխատիլ, ի յայտ բերել իրենց թաքուն ակնարկութիւնները, չափուիլ պայմաններու, պարագաներուն հետ ... «Փարիզէն դուրս ... չոր, տաք կլիմայ ... հանգիստ սընունդ» ... Կարելի է երեւակայել թէ ժողովրդական պանդոկի մը ձեղնայարկին տակ, իր իւղով օրն - օրին տապկուող ընտանիքի մը ծոցին մէջ ի՛նչ վիթխարի համեմատութիւններ կրնան առնել այդ բարեմիտ, այդ անվնաս բառերը:

Նուարդ զգաց անմիջապէս որ իրեն կ'իյնար հակազդել ու շուրջիններուն վըրայէն վանել տալ․ անոնց մտահոգիչ, մռայլ հմայքը:

- Հոգ չէ, Գոհար հանըմ ... կարեւորը Արշաւիրի առողջութիւնն է ... Կարելի է միջոց մը գտնել ... Հոս Փարիզ է․ Կարմիր Խաչ, Տիկնանց Միութիւն, ի՞նչ գիտնամ ինչ մարմիններ կան, որոնք կրնան կերպով մը օգտակար ըլլալ ... Կեցէք նայինք ... Անճրկելու չէ ... Աստուած դուռ մը գոցէ նէ, տասը դուռ կը բանայ...

. . . .

Յաջորդ առաւօտ Նուարդ մթնշաղին ոտքի է․ շատ կանուխ արթնցած, չէ կրցած անկողինը մնալ․ իր մէջ տարօրէն վիճակ մը սկսած է հասուննալ․ իր առանձնակեաց, անպատասխանատու, գըրեթէ անփոյթ հոգեբանութիւնը – զոր ունէր մինչ այդ, – փոխարինուած է անորոշ պարտականութեան նախազգուշացումով, տեսակ մը տարտամ ու մնայուն կանխահոգութեամբ: Այդ զգացումը կը լեցնէր այն անջրպետը որ բնական ու ընկերական պատճառներով կար իր եւ Արշաւիրի ընտանիքին միջեւ․ ինքզինքը մօտիկցած կը տեսնէր անոնց, ու անոնց հանդէպ իր դերը չէշտուած, աւելի պարզ ու մատչելի․ Ահա թէ ինչու, իր ներքին յախուռն պատրաստակամութիւնը փոխանակ զինքը մտահոգելու, իրեն կը ներշնչէր գոհունակութեան եւ ակնկալութեան գաղջ յուզում մը․ իր կեանքը ի՞նչ եղած էր արդէն․ ուղեւորութիւն մը ոչինչին, ունայնին մէջ․ երբ պիտի սկսէր այլեւս կեանքը չփոթել սեւեռումին, ամէնօրեայ կոչումի մը հետ, եթէ երբեք այդ առիթն ալ փախցնէր ... Արդեօք վտանգաւոր շաւի՞ղ մը կը բացուէր իր առջեւ ... Արդեօք իր ուժերու սահմանէն դուրս գալու խենթ խաղի՞ մը անձնատուր պիտի ըլլար ... Այլեւս այս տեսակ հարցումներու առջեւ կանգ առնելու ժամանակը անցած էր:

Գարունի օրեր էին․ գարթօնքի, բողբոջումի եղանակ մըն ալ կար իր կոյս հոգերուն վրայ:

Սենեակը նեղ կուգար․ ընելիք շատ մը գործերու անհրաժեշտութիւնը կը խթանէր զինքը․ կը զարմանար թէ ինչպէ՞ս կրնայ խորհիլ․ մտադրել ու համարձակիլ բաներ, որոնց հեռաւոր ստուերն անգամ չկար իր մէջ մէկ - երկու օր առաջ: Միթէ՞ ինք նոյն Նուարդը չէր նախապէս...

Որոշ յառաջադրութեամբ ան ահաւասիկ իջած է փողոց, ու չեշտակի, ինքնավստահ, գիտէ ուր որ պէտք է երթալ:

(Շար․ 16)

վար՝ Խաչիկ Ելմազեանի եւ դաշնակի վրայ ընկերակցութեամբ Ժիւլիէթ Ելմազեանի մեկնաբանեց Գ. Ալեմշահի «Իմ հեռաւոր հայրենիքը» եւ Է. Յովհաննիսեանի «Երեւան Էրեբունի»ն: Միրիամ Պէրժէ - Փափազեան իր բարձր թէքնիքը ցոյց տուաւ Շուպերթի «Էնփրոմփթիւ»ի մեկնաբանութեամբ. դաշնակահարուհին նախապէս կարդաց հռչակաւոր թաւջութակահար Մ. Ռոսթրոփովիչի շնորհաւորական գիրը ուղղուած իր բարեկամ Արշամ Պապայեանին: Իսկ Մ. Զաֆինի մեկնաբանեց Սէն - Սանսի բարձրասրինգի համար գրուած քոնչերթոյին երկու վերջին մասերը: Երաժշտական այս յայտագրի աւարտին մէթր Մարսէլ Փաոլի ընդգծեց Արշամ Պապայեանի արժանիքները եւ յայտնեց բարեկամական ջերմ շնորհաւորութիւններ: Փիէռ Պարպիզէ նոյնպէս, յայտնեց իր ուրախութիւնը եւ այս առիթով ըսաւ թէ երաժշտանոցի իր ամէնէն ուշիմ եւ կրթուած (վերջին կրթուածները) աշակերտները, հայ աշակերտներն են:

Յետոյ, տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն, որուն ընթացքին յաջորդաբար խօսք առնուեցաւ մշակութային միութիւններու ներկայացուցիչներուն. Միհրանեան (ԺԱՖ), Ժէռար Քէթէնէքեան (Հ. Բ. Ը. Միութեան երիտասարդաց մասնաճիւղ). Կարօ Յովսէփեան (Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տուն) եւ փրոֆ. Ռոպէր Աստուրեան (Արամ Խաչատրեան Հիմնարկ): Խօսողները ընդգծեցին Պապայեանի արուեստի նուիրումը, մանաւորապէս երաժշտութեան մարզէն ներս, եւ իր անձին գործօն եւ ազդու ներկայութիւնը Մարսէյլի հայ գաղութէն ներս:

Արշամ Պապայեան իր կարգին շնորհակալութեան խօսքեր ըրաւ եկեղ. կրօնական ընկերակցութեան, Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանին, քաղաքապետի ներկայացուցչին, արուեստագէտներուն, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, միութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ բոլոր ներկաներուն, ապա ըսաւ՝ «կը ջանամ իմ համեստ ուժերովս ծառայել հայ մշակոյթի եւ հայ արուեստին: Պատիւը որ կ'ըլլայ այսօր իմ անձիս շուրջ, կ'երթայ բոլոր անոնց, միութիւն թէ անհատ, որոնք կ'աշխատին մեր ժողովուրդի մշակութային վերելքին: Այսուհետեւ ալ բոլորս միասին պէտք է սատարենք մեր ազգային արժէքներու տարածման եւ ընդլայնման»:

Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի խմբավարը՝ Խաչիկ Ելմազեան, բոլոր անդամներու անունով շնորհաւորեց Արշամ Պապայեանը եւ այս առիթով, յանձնեց նուէր մը:

×

Արդարեւ, այս ընդունելութիւնը ի պատիւ Արշամ Պապայեանին, գեղեցիկ մտածում մըն է որ կուգայ վարձատրել անձ մը որ արուեստագիտական եւ ընկերային յաջողութիւններէն անդին, ունի ազգային ծառայութեան խոր գիտակցութիւնը եւ անսակարկ նուիրումի ոգի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԷՆ - ԺԷՌՈՄԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ 52-ՐԴ ԵՒ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ 50-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Կէս դար առաջ մեր եկեղեցւոյ հիմնարկէքը կը կատարէ երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան «Հայ Գողգոթայի» հեղինակը: Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ շինարարը եւ Մարսէյլի բոլոր հայկ. եկեղեցիներու հիմնարկէքը եւ օծումները կը կատարէ: Մեր ժողովուրդը զինք կը կոչէ Շինարար եպիսկոպոս: Սէն - Ժէռոմի եւ Շրջակայքի հայ բարեպաշտ ժողովուրդը, իր սեփական բնակարանները լրիւ չաւարտած, ի գին մեծ զոհողութիւններու կը կառուցանէ այժմու եկեղեցին եւ դպրոցը: Տարիներ վերջ կը շինէ երիցատունը: Եկեղեցւոյ օծման ատեն անունը կը դրուի Ս. Սահակ - Մեսրոպ: Մեր Թարգմանիչ մեծ Հայրապետներու յիշատակին, որոնք հիմը դրին հայ գրաւոր մշակոյթին, բանալով առաջին հայ դպրոցները Հայաստանի բոլոր քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ:

Եկեղեցւոյս առաջին Հոգեւոր Հովիւը եղած է լուսահոգի Շաւարշ խաչակիր քահանայ Թէրզիեանը, արհեստով վարպետ քարակոփ, որով մեր եկեղեցւոյ շինութեան ինք ալ մասնակցութիւնը բերած է, շինելով իր ճարտար ձեռքերով եկեղեցւոյ երեք խորանները, շատ գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր խաչքարերով, դիտողին վրայ հիացում կը պատճառէ:

Մեր եկեղեցին հայկական ոճով շինուած է, իր ներքին սարդաւորումով, կոնիկ գանգակատունով եւ արտաքին տեսքով կրնանք ըսել թէ Մայր Եկեղեցիէն վերջ երկրորդ տեղը կը գրաւէ Մարսէյլի բոլոր հայ եկեղեցիներու կողքին: Երկրորդ հոգեւոր հովիւը եղած է լուսահոգի Սահակ աւագ քահանայ Շամլեան, որ իր ծխական ժողովուրդէն շատ յարգուած եւ սիրուած է, տիպար քահանայ մը եղած է: Երրորդը՝ լուսահոգի Հայկազուն քահանայ Պանտիկեան, որ միայն երկու տարի պաշտօնավարած է: Այժմու հոգեւոր հովիւը տողերս գրողն է, կը պաշտօնավարէ 1960 Հոկտեմբերէն ի վեր:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հոկտեմբեր 10, Կիրակի, Ս. եւ Անմահ պատարագը մատոյց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, որ քարոզեց Ս. Թարգմանչաց մասին, բարեպաշտ ներկաները ըղձուշացուց ձուլումի վտանգէն, յիշելով Լեհաստանի 40 հազարնոց հայ գաղութին ձուլումը: Ցաւարտ պատարագի օրհնեց մատաղը: Ապա կատարուեցաւ հոգեհանգիստ, ի յիշատակ երջանկայիշատակ Պալաքեան Եպիսկոպոսի, հոգեւոր հովիւներու, եկեղեցւոյս եւ դպրոցին Շինութեան Յանձնախումբի, Թաղականութեան անդամներու, Տիկնանց Օժանդակ Միութեան եւ նուիրատուներու հոգւոց համար, որոնք առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Մեր հրաւէրներուն ընդառաջելով պատարագին եւ ճաշին ներկայ եղան, Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ, Պուլվառ Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութեանց ներկայացուցիչները, եւ Պոմոնի Հոգեւոր Հովիւը:

Եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւը խորին շնորհակալութիւններ յայտնեց Յակոբ Եպիսկոպոսին, եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն, Թաղականութեան, Դպրաց-Դասին, երգչախումբին, Կապոյտ Խաչին եւ Տիկնանց Օժանդակ Միութեան եւ ներկաներուն:

Դպրոցի սրահին մէջ ի պատիւ հիւրերուն ճաշ տրուեցաւ, որու սեղանապետ ընտրուեցաւ Թաղականութեան անդամներէն Պ. Յակոբ Էսկիճեանը, եւ գեղեցիկ կերպով վարեց սոյն սիրոյ ճաշի գեղարուեստական բաժինը:

Իբրեւ բացման խօսք, բարի գալուստի եւ բոլոր ներկաներուն շնորհակալութեան գրութիւն մը կարդաց Թաղականութեան ատենապետ Պ. Նուպար Տէր - Մինասեանը: Հակառակ իր տարիքին յառաջացման տակաւին մեծ անձնուիրատուութեամբ կը ծառայէ մեր եկեղեցիին եւ դպրոցին 45 երկար տարիներէ ի վեր: Մեր ծխական ժողովուրդէն այնքան սիրուած եւ յարգուած է: Թաղականութեան անդամներուն կողմէ ցկեանս նախագահ ընտրուեցաւ քանի մը տարիներ առաջ: Իսկ Վազգէն Ա., իրեն շնորհեց Ներսէս Շնորհալիի շքանշանը, առ ի գնահատութիւն իր կատարած ծառայութիւններուն: Իր թոռնիկներէն մէկը՝ Նուպար Տէր - Մինասեան, որ մեր երգչախումբին ղեկավարն է, մեներգեց:

Մեներգեցին նաեւ Վարդիվեր Փանոսեան, Մառի Փանոսեան: Պ. Սիմոն Ալտոյեանը մասնակցեցաւ իր «Դըլէ Եամա»-նով, Պ. Վարդգէս Ալիգեանը եւս մեներգ մը ըրաւ: Արտասանեցին Տիկին Ալիս Պուլղուրեան, Պարոյր Սեւակէն «Մենք քիչ ենք բայց հայ ենք», մեր դպրոցի աշակերտուհիներէն քանի մը հատը:

Խօսք տրուեցաւ տողերս գրողին, արտայայտուեցաւ հետեւեալ ձեւով.- «Ձեր հայրերը այս գեղեցիկ եկեղեցին եւ դըպրոցը շինեցին մեծ զոհողութեամբ, հաւատքով եւ յոյսով, որ մեր հաւատքը հաստատ մնայ եւ հայ լեզուն յաւերժանայ եւ մեր բոլոր սրբութիւնները, դուք եթէ կ'ուզէք որ ձեր հայրերուն եւ մայրերուն հոգիները հրճուին եւ խաղաղութեան մէջ ապրին, եւ անոնց արժանի յաջորդները ըլլալ, ձեր տուներէն ներս միշտ հայերէն խօսեցէք, ձեր զաւակները հայ դպրոց ղրկեցէք, եկեղեցին սիրեցէք եւ հպարտ եղէք որ Հայ էք»:

Խօսեցաւ նաեւ Մակար խչկր. քհնյ. Նաճառեանը՝ հաւատքի մասին: Փակման խօսքը ըրաւ Յակոբ Եպիսկ., կրկին անդրադարձաւ Ս. Թարգմանչաց կատարած մեծ աշխատանքներու մասին, մեր հայ մշակոյթի եւ իր պահպանիչով վերջ գըտաւ այս յիշատակելի տարեդարձի տօնակատարութիւնը մեր եկեղեցւոյ:

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔԱՀԱՆԱՑ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ՝ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԷՆ ՆԵՐՍ

Մէկ ու կէս ամիս տեւող ամառուան արձակուրդէ մը ետք Սեպտեմբերի սկիզբը արդէն Հայ Մշակոյթի Տան դուռը բաց էր հայ հասարակութեան առջեւ: Տնօրէնուհին Ցաւմիկ Գեւոնեան, անմիջապէս սկսած էր կապ պահել իրեն հետ գործակցող վարիչներուն հետ, որպէսզի Հոկտեմբերին պատրաստ ըլլան վերսկսելու իրենց գործունէութիւնները:

Ինչպէս նախորդ տարին, այս տարի եւս հաստատութենէն ներս պիտի ըլլար պարի, երաժշտութեան, երգի, հայ ինքնութեան եւ լեզուի զգայնացման, քառաթէյի, հայ քաղաքակրթութեան դասընթացքները, ինչպէս նաեւ Քոչարիի, միմոսի եւ ժամանակակից պարերու, ժողովրդական արուեստներու եւ լուսանկարչութեան արուեստանոցները, տարեցներու ընդունելութեան օր, թատերախումբ մը եւ հայերէն գիրքերու գրադարան մը որը մօտ օրէն ընթերցասէր հասարակութեան տրամադրութեան տակ պիտի դրուի:

Հոկտեմբեր 6-ին, Չորեքշաբթի օր, Ալֆորվիլ եւ շրջակայքէն, ծնողքներ, արձանագրել տալու համար իրենց զաւակները, լեցուցած էին տնօրէնութեան սենեակը, իսկ դուրսը՝ ուրիշներ, կարգի կը սպասէին որպէսզի ճամբայ գտնեն դէպի տնօրէնութիւն, իրենց կարգին արձանագրուելու եւ կամ արձանագրել տալու իրենց զաւակները: Տեսարանը անհաւատալի էր, բայց իրական: Կարծէք պզտիկ կուգար մշակութային տունի շէնքը: Նախորդ տարուան երկսեռ աշակերտութեան թիւը, երախայ եւ չափահաս 72 էր, իսկ այս տարի թիւը կը հասնէր 160-ի: Անշուշտ այս երեւոյթը գնահատական մըն էր նախորդ տարուան ընթացքին տարուած լուրջ աշխատանքին: Արձանագրուողները ոչ թէ միայն Ֆրանսահայեր էին, այլ կային զանազան հորիզոններէ Ֆրանսա եկած ու հաստատուած Հայեր ալ, որոնք կ'ուզէին իրենց զաւակները կապել մշակութային տուն: Կարծէք այս Տունը Հայուն եւ հայ մանուկին համար այն տաքուկ հայկական բոյնն է, ուր պիտի հաւաքուին շաբթուան մը ցիրուցան կեանքէ մը վերջ, որովհետեւ հոս է որ պիտի ճանչնան մըշակոյթը եւ յետոյ հայ մշակոյթը եւ իւրացնեն զայն: Սուրբ Մեսրոպի տառերով կազմուած բառերը եւ արտայայտութիւնները սորվելով ջերմութիւն պիտի ստանան, Հայոց պատմութիւնը եւ հայ դիւցազներգութիւնները լսելով պիտի ուրախանան, արմատ պիտի նետեն եւ ծաղիկներ պիտի բանան գեղեցիկ ծառի մը նման:

Սեպտեմբեր 20-ին հայ ինքնութեան զգայնացման երրորդ դասարանի աշակերտներով կազմուեցաւ «Տիգրիս» աշակերտական միութիւնը որու անդամներուն մէջ հայկական դիմագիծն ու ոգին զօրացնելու աշխատանք պիտի տարուի, որպէսզի անոնք ապագային ըլլան հայկական ոգիի արտայայտիչ երիտասարդներու խումբ մը:

ՏԱԼԻԹԱ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

- Պէլի, պէլի, - կրկնեց Ռուսթամ պէյ, լայն շունչ մը առնելով, ու Կիրոս նկատեց այդ: Վաճառականը իսկապէս շատ էր շուարեր: - Հայերը գէշ մարդիկ չեն, հէմշէրի, կարեւանը կուտան, եթէ էնոնց ձեռքն է, - խօսեցաւ Ռուսթամ պէյ ու աւելցուց, - Երկու օր առաջ, այ, էն բըլուրէն ձիաւորներ վար իջան, ըսի աւազակներ են: Երբ մօտեցան, տեսայ, ճաhիլ տղաքներ են եւ ամիջապէս հասկըցայ, որ ապստամբները մինչեւ էս տեղեր եկած են:

Կիրոս, աչքերը բաց, Ռուսթամ պէյին նայեցաւ, իր հետաքրքրութիւնը զսպելու համար:

- Հա, էն պիտի ըսէի: Էնոնք մօտեցան ու ինձմէ մի քանի բաներ ուզեցին տեղեկանալ: Հարցուցին, թէ ո՞ր կողմերէն կուգամ երբ սկսաւ ապստամբութիւնը: ինկայ երբ սկսաւ ապստամբութիւնը: Յետոյ ուզեցին գիտնալ, թէ ի՞նչ գիտեմ Տիարպէքիրի մասին: Ըսի, որ ճամբան մուրացիկի մը հանդիպեցայ, ան ըսաւ, որ Հաճի Մուսան Տիարպէքիր մտած է: Յետոյ ուզեցին գիտնալ թէ ճամբաները հանդիպա՞ծ եմ թրքական բանակի: Էդքան, էդքան: Մեկնելու պահուն, հէմշէրի, նոյնիսկ ինծի զգուշացուցին եւ ըսին, որ ճամբաներուն վրայ շատցած են աւազակները: Անոնց մեկնիլը, հազիւ մէկ սահաթ անցեր էր, տեսայ արդէն, կամուրջի մը տակէն դուրս ելան հինգ աւազակներ ու գիս էս վիճակին մէջ ձըգեցին: Էհ, լաւ ձի էր, հէմշէրի, Պարսկաստանէն գնած էի:

- Էդ բլուրէ՞ն ըսիք, - հարցուց Կիրոս, աւելի որոշ ըլլալու համար: Ուրեմն, այս մօտերն է, մտածեց Կիրոս: Կ'երեւի, թուրք խումբեր հանած են, հսկելու ճամբաները ու թշնամի բանակներուն շարժումները: Էրզրումի կողմերէն Նաճար Լօզման ալ պատմած էր, որ ճամբան տասը ապստամբ ձիաւորներու հանդիպած են:

Կէսօրի ատենն էր, երբ Ռուսթամ պէյ Նամազի կեցաւ. անոր հետ նամազի կեցաւ նաեւ Կիրոսը:

Ռուսթամ պէյ աւելի երախտապարտ եղաւ երբ մուրացիկը իր կէսօրուան հացը բաժնեց իրեն հետ: Ամբողջ երկու օր ըրբեթէ բան կերած չէր, անապատի մը մէջ, ուր գարունն իսկ վախցած էր մըտնել: Վաճառականը փորձած էր ուտել վայրի տունկերու արմատներ ու մօտեցած էր փոքրիկ ճահիճին, ուտելիք գըտնելու փնտռտուքով:

Անոնք երկար քալելով մօտեցած էին վայրի մը, որ կարծես կռիւ տեղի ունեցած էր. կային պարապ փամփուշտներ, գտան թուրք զինուորի մը դիակը, ապառաժի վրայ ինկած: Անոնց մօտենալը, արդէն խռոված էր լայն թեւերով թըռչուններու խնճոյքը ու ահա ագռաւներու յանկարծական երամի մը թռիչքը ու խըժալուռ կանչը վտանգի հետզհետէ շատցան դիակները: Ռուսթամ պէյի ծանր ու խոշոր մարմնին համար շատ փոքր կուգային դիակներուն հագուստները: Թեւերը շատ կարճ էին, փանթալօնը նոյնպէս նեղ, մինչեւ ծունկերը կուգային, եւ սակայն Ռուսթամ պէյ ուրախ էր, որ ծածկուած էր իր ճամբան շարունակելու եւ մարդերու մէջ երեւնալու համար:

Անտարակոյս, այստեղ ապստամբներու եւ թուրք բանակին միջեւ մեծ ճակատամարտ եղած է: Կիրոս դատելով դիակներէն ու հոտէն, ենթադրեց, որ ճակատամարտը տեղի ունեցած է եօթը կամ տասը օր առաջ: Ուրեմն հեռու չէ ապստամբներու բանակը:

Բայց ո՞ւր է կռիւը:

Կիրոս, վաճառականին ի զուր կրկնեց մի քանի անգամ, որ կը մօտենան ապստամբներու սահմանը: Կիրոս կ'ուզէր ըսել, որ հետզհետէ վտանգաւոր կը դառնայ ու Ռուսթամ պէյ կրնար շարունակել իր ճամբան քանի որ հագուստ մըն ալ ձգուեցաւ վրան:

Ռուսթամ պէյ միտք չունէր զատուելու, մանաւանդ որ որոշած էր մուրացիկը իր կարաւանին պետ նշանակել, եթէ տէր դառնար իր իրաւունքներուն:

(Շար. 694)

Տէր եւ Տիկին Ժան Հարբութլեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Կի Հարբութլըեան, Տիկին Ժանին Թորիկեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Սինանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մեսրոպ Մանուժեան եւ զաւակները, Տիկին Սարգիս Սինանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օգսէն Հարբութլեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Քրիսթոփ Հարբութլըեան զաւակներն ու թոռները, Պաճատուրեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հանիին, քըրոջ, մօրաքրոջ, ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ ՀԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Սինանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 17-ին, 92 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյ. 22, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ» - մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

LA CROIX - BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
COMMUNIQUE

Les jeunes filles et jeunes gens qui désirent être montirices - moniteurs pour la Colonie de Bellefontaine en Juillet et Août 1983, doivent obligatoirement être munis de leur diplôme.

A cet effet se renseigner à l'organisme suivant:

U. F. C. V.
15, Rue Coulmier — 75014 Paris
Tél.: 539. 99. 07

Հ Ա Յ
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Անտիյիի, Մոնմորանսիի
եւ Սէն - Ռափայէլի մէջ:

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար:
Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ,
Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ,
Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք: Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հանելի եւ մաքուր միջավայր:

=——✠——=

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

Maisons de Retraite

à Andilly, Montmorency et St. Raphaël
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.

S'adresser à l'A.A.A.S
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
Tél.: 878. 02. 99 et 281. 17. 80

VIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JA

à L'OLYMPIA

sous le parrainage du Collège Arménien Samuel-Moorat

VICKEN

accompagné à la guitare et vocalement par Simon, Varouj, Philippe
et l'orchestre de PATRICE PEYRIERAS
Piano – Violoncelle – Flûte – Contrebasse – Harpe – Percussions

L'ensemble de danse folklorique

NAÏRI

avec la participation de la Chorale du Collège
Lundi 24 janvier 1983 à 20 h 45
(les portes seront fermées dès le début du récital)

UNE SOIRÉE A NE PAS MANQUER, RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT

Points de vente:
Paris — l'OLYMPIA
— FNAC
— PALOUYAN - 9, rue de Trévise, Paris 9e - Tél. : 523.24.97
— Restaurant EREVAN - 26, rue Bergère, Paris 9e - Tél. : 770.85.81
Alfortville — VIDEO SON (Harout) - 49, rue Victor-Hugo, 94 Alfortville - Tél. : 375.26.89
Asnières — Alimentation VAROUJ - 49, Grand-Rue Charles-de-Gaulle, 92 Asnières - Tél. : 793.64.02
Clamart, Issy-les-Moulineaux — TELECONDORCET - 175, av. Jean-Jaurès, 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
Sarcelles, Arnouville — Alim. Gén. NIGOGHOSSIAN - 121, av. Henri-Barbusse, 95 Arnouville-les-Gonesse - Tél. : 985.04.46
Chaville — Cordonnerie RAFFI - 30, rue Carnot, 92 Chaville - Tél. : 750.60.73

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան. - Տիկին Արաքօրուլիս Լօռ 3000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կէոնիւ 300, Պ. Մանուկեան Սերոբ 100: Փոխան ծաղկեպսակի Տիրամօր՝ Վերգինէ Բապուճեանի մահուան առթիւ եկեղեցասէր Տիկիններու կողմէ 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Ջրբաշեան 500, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռ. Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ս. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Պետիկեան, Ս. Մեսրոպ Կրթարանի ուսուցչական կազմը 250-ական, Տէր եւ Տիկին Ժ. Գարաճեան 150, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աչըքեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Յովակիմեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազաչեան, Տէր եւ Տիկին Լօրիս Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Գր. Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Գույումճեան, Տոքթ. Լ. Մոմճեան, Օրդ. Մայտա Մարգարեան, Պ. Տիգրան Քէչէճեան 100-ական Ֆ.:

×

Տիկին Սրբուհի Մատաքի մահուան առիթով, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, փոխան ծաղկի.- Օրիորդ Երանուհի Օհանեան 100, Օրիորդ Արուսեակ Որբերեան եւ Տիկին Մ. Ճերմակեան 200, Մարի - Նուպար Ուսանողական Տան Բարեկամներու Միութիւն 500, Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբախնամ Մարմին, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբ 1000-ական Ֆ., նոյնպէս Խաչիկ Աղանեանի մահուան առիթով, հոգաբարձութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սահակ Խաչատուրեանէ 50 Ֆ.:

DIMANCHE, 28 NOVEMBRE, DE 18 H. A 24 H. — A L'ELDORADO

Discothèque — 4, Boulevard de Strasbourg - 75010 Paris — M° **Strasbourg-Saint-Denis**

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

DE LA JEUNESSE ARMENIENNE — AVEC LE CONCOURS DU CHANTEUR VICKEN

Organisée par la JAF et les Jeunes du Parti Hentchak « NAZARPEK »

Bar — Buffet — Tenue correcte exigée

ENTREE: 50 F. — RESERVATION: 874. 24. 65 - 606. 27. 51

Une soirée folle... folle... folle...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Forum Ararad

sur RADIO - LIBRE - PARIS — 98 Mhz.

— **DIMANCHE; de 10 h. à 12 h.:**
Le 21 Novembre: Entrevue avec MARC NICHANIAN
— **MARDI; de 20 h 15 à 21 h.:**
Chronique arménienne.
— **JEUDI; de 21 h 30 à 22 h.:**
Nor - Seround.
— **VENDREDI; de 12 h à 13 h.:**
Chronique arménienne — Alfortville.

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
organise
Le Dimanche, 28 Novembre, à 17 h 30
à l'Auditorium du Forum des Halles
UN CONCERT DE GALA
DE MUSIQUE CLASSIQUE et CHANT CHORAL
ARMENIENS
avec
— **HASMIG SURMELIAN; piano**
— **JAMES LYON; violoncelle**
— **SUSANNA MILDONIAN; harpe**
SIPAN - KOMITAS
Chœurs mixtes arméniens de Paris
sous la direction de: GARBIS APRIKIAN
Sous la Présidence d'Honneur de:
JOSEPH FRANCESCHI
Secrétaire d'Etat — Maire d'Alfortville
Prix des places: 120 F. 70 F.
50 F. (enfants et étudiants).
Points de ventes:
— **M.C.A. Alfortville, 9, Rue de Madrid; Tél.: 376. 55. 89**
— **F. N. A. C.**
— **Librairie Paloyan; 9 Rue de Trévise; 75009 Paris — Tél.: 523. 24. 97**

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Conférence - Débat

MERCREDI, 24 NOVEMBRE, A 20 H 45
dans le cycle de conférence-débats autour de
« l'Histoire des Arméniens »
Docteur YVES TERNON
auteur du chapitre XIII,
« Le génocide de Turquie et la guerre »
(1914 - 1923)
— Les Arméniens connaissent bien l'œuvre du Dr. Ternon sur la question arménienne. Cette soirée promet d'être particulièrement passionnante.
— Comme lors des précédentes conférences, **un repas sera servi au centre à 19 h.30**
S'inscrire impérativement avant le 21 Novembre et faire un effort pour être à l'heure.
Participation aux frais: 50 F.

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :
BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté
Gaby
BIJOUX — CRÉATEUR
G. AVEDISSIAN

Tél. **824 86 85**
M° **Cadet, Montmartre**

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE

RÉVEILLON
DU JOUR DE L'AN ET NOEL
EN ARMÉNIE
DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— **Monsieur IKEDJIAN Arthur**
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83. 35. 03 ou (93) 88. 76. 08
— **Monsieur GEDIKIAN Vasken**
Tél.: (93) 88. 06. 41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76. 44. 23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
MARDI
23 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.308 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.308

ՀԱՄԲԻԿ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 14-ԻՆ

«Ասպարէզ» Նոյ. 4-ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Համբիկ Սասունեանի դատավարութեան մասին.-

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 29, տեղի ունեցաւ Համբիկ Սասունեանի ունկնդրութեան նիստը: Նախորդող ունկնդրութեան, պաշտպան փաստաբան Փոլ Կիրակոս պահանջած էր որ փաստաբաններու տրամադրութեան տակ դրուին այն յաւելեալ տեղեկութիւնները, որ դաշնակցային կառավարութեան զանազան գաղտնի գրասենեակները կը յայտնեն թէ ունին իրենց տրամադրութեան տակ, եւ որոնք իբրեւ հիմնաւորում պիտի օգտագործեն պաշտօնական դատավարութեան ընթացքին իրենց ամբաստանութիւնները փաստելու համար:

Դատաւոր Հէնրի Նէլսըն բազմիցս փորձեց դաշնակցային կառավարութիւնը ներկայացնող դատախազ Մարք Հէլմըրսընի գործակցութիւնը ապահովել, տեղեկութիւններու փոխանցման գծով:

Ան նշեց, որ եթէ տեղեկութիւնները ամբողջութեամբ փոխանցելը հնարաւոր չէ, արդեօք մասնաւոր բաժիններ կըրնա՞ն տրամադրել փաստաբաններուն:

Դատախազը ամէն առիթով մերժեց դատաւորին պահանջները եւ աւելցուց, որ եթէ դատաւորը ընդառաջելով փաստաբաններու պահանջին օրինական պահանջ ներկայացնէ, դաշնակցային սպասարկութիւնները, որոնք վերոյիշեալ տեղեկութիւնները ունին իրենց տրամադրութեան տակ, «ազգային ընդհանրական ապահովութիւնը» եւ «քննութիւնները ընթացքի մէջ ըլլալը» պատճառաբանելով, պիտի մերժեն փոխանցել զանոնք: Հետեւաբար, «դատարանը ժամավաճառ պիտի ըլլայ, եթէ նման օրինական պահանջ մը ներկայացուի», եզրակացուց ան:

Պաշտպան փաստաբան Փոլ Կիրակոս ըսաւ, թէ Համբիկ Սասունեանի ամբաստանութեան հարցը կատարուած է Լոս Անճըլըսի ոստիկանութեան, էՖ - Պի - Այ-ի եւ Դաշնակցային կառավարութեան զանազան սպասարկութեանց համագործակցութեամբ, հետեւաբար, ամբաստանեալին իրաւունքն է տեղեկանալու ամբաստանութեանց բոլոր կէտերուն, եւ այդ ուղղութեամբ ցարդ հաւաքուած բոլոր տեղեկութիւններուն՝ որ սպասարկութիւնները ունին իրենց տրամադրութեան տակ ու պիտի օգտագործեն Սասունեանի դատավարութեան ընթացքին, անոր դէմ:

Դատաւորը հաստատելով պաշտպան փաստաբանի ըսածները, աւելցուց, որ եթէ դատախազը իր տրամադրութեան տակ գտնուող տեղեկութիւնները չփոխանցէ փաստաբանին, իրաւունք պիտի չտայ որ այդ տեղեկութիւնները օգտագործուին դատավարութեան ընթացքին, ամբաստանեալին դէմ:

Փոլ Կիրակոս շարունակելով իր ելոյթը, ըսաւ որ կառավարութիւնը չափազանց անդրդուելի եւ խիստ կեցուածք բռնած է մեր պահանջներուն նկատմամբ, եւ եթէ դատարանը ընթացք տայ կառավարութեան, ան կրնայ շարունակել նոյն կեցուածքը բոլոր հարցերու նըկատմամբ:

Փոլ Կիրակոս ըսաւ նաեւ, որ կառավարութիւնը իր հաւաքած տեղեկութիւններուն հիման վրայ կը փորձէ «Հայկական Ցեղասպանութեան Արդարութեան Մարտիկներ»ը, որոնք ստանձնեցին Լոս Անճըլըսի Թուրք հիւպատոսի ահաբեկման պատասխանատուութիւնը, կապել Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան, սակայն կը մերժէ այս ուղղութեամբ իր ունեցած տեղեկութիւնները փոխանցել մեզ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ որ պարզենք, թէ սխալ անձ մը ամբաստանուած եւ բանտարկուած է:

Դատաւորը լսելէ ետք բոլոր արտայայտութիւնները, եզրակացուց թէ օրինական որեւէ պահանջ ներկայացնելը տեղեկութիւններու ստացման գծով անիմաստ է, հետեւաբար կը մերժէ այդ քայլին դիմել:

Պաշտպան փաստաբան Փոլ Կիրակոս ըսաւ, թէ այս պարագային ինք կը դիմէ դատաւորին, որպէսզի շրջանային դատախազէն պահանջէ այն բոլոր տեղեկութիւնները, որ դաշնակցային կառավարութիւնը դրած է անոր տրամադրութեան տակ:

Նոյն նիստին տեղի ունեցաւ նաեւ Թուրք հիւպատոսի ահաբեկման երեք վկաներու յաւելեալ հարցաքննութիւնը, դատախազին եւ պաշտպան փաստաբանին կողմէ եւ դատավարութեան յաջորդ թուական որոշուեցաւ Փետրուար 14:

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. — ՖՐԱՆՍ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթպոլի խումբը, Կիրակի, Նոյ. 14ին, նոր յաղթանակ մը տարաւ Մէզոն - Ալֆորի խումբին դէմ, 61-55 արդիւնքով: Խումբը՝ որ անցեալ տարի փառաւոր շրջան մը անցընելով յաջողած էր Տիվիզիոն տ'Օնէօր բարձրանալ, այս տարուան սկիզբը դժուարութիւններու հանդիպած էր, նորեկներու խումբի խաղարկութեան ոճին չյարմարելուն, ինչպէս նաեւ բարձրահասակ եւ կարեւոր տարրերէն մէկուն՝ Վիգէն Մագմանեանի վիրաւորուելուն պատճառով: Սակայն, բարեբախտաբար, նորեկները կարճ ժամանակուան մէջ իւրացուցին իրենց ընկերներուն ոճը, իսկ հիներն ալ վերագտան անցեալ տարուան իրենց աշխուժութիւնը: Փաստ՝ Մէզոն - Ալֆորի դէմ տարուած յաղթանակը:

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս դաշտ իջաւ Արէտ Տէրտէրեան, Շանթ Ոսկերիչեան, Հրաչ Սիսեռեան, Վարանդ Պաղտասարեան եւ Ստեփան Պագըրճըլ հնգեակով: Առաջին վայրկեանները անցան երկկողմանի հաւասարութեամբ՝ 6 - 6, 12 - 12, 18 - 18: Ապա, Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի տղաքը արագ թափ մը տալով խաղին տիրապետեցին դաշտին եւ արդիւնքին տարբերութիւնը հասցուցին մինչեւ 8 կէտի: 16-րդ վայրկեանին խաղին արդիւնքը 30 - 22 էր, ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի: Այնուհետեւ, մինչեւ առաջին կիսախաղ հայ մարզիկները բազմաթիւ սխալ փոխանցումներ կատարելով եւ գնդակը անտեղի գործածելով կիսախաղը աւարտեցին 7 կէտի տարբերութիւն ներկայացնող պարտութեամբ (31 - 38):

Երկրորդ կիսախաղին Միհրան Գովան փոխարինեց Արէտ Տէրտէրեանը, նոր եռանդ մը բերելով խումբին: Շնորհիւ Միհրանի, Ստեփանի եւ Վարանդի ջանքերուն, խաղին արդիւնքը դարձեալ հաւասարեցաւ 31-րդ վայրկեանին (45-45): Մրցումը շատ հետաքրքրական դարձած էր եւ մթնոլորտը տաքցած: Երկու կողմերը իրարու ետեւէ կ'արձանագրէին կէտերը: Այս կացութիւնը տեւեց մինչեւ խաղին աւարտին երկու վայրկեան մնացած: Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի տղաքը, հակառակ խիստ յոգնութեան, գօտեպնդուած իրենց համակիրներու ջերմ քաջալերութենէն կրցան՝ խելացի խաղարկութեամբ՝ վերջին երկվայրկեաններուն պարտութեան մատնել իրենց հակառակորդը 61 - 55 արդիւնքով:

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի այս յաղթանակին իրենց կարեւոր բաժինը բերին Ստեփան Պագըրճըլ, Վարանդ Պաղտասարեան եւ Միհրան Գովան: Գնահատելի էր ամբողջ խումբին պայքարող ոգին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ (իւնէտիք) սընտուկին բացը նուազեցնելու համար, նախատեսուած խնայողութիւնները 12 միլիառի կը հասնին, ըստ Նախարար Պերեկովուայի ծրագիրներուն: Սենտիքաները 7 միլիառէն աւելի չէին ուզեր, մինչ գործատիրութիւնը 14-ի մասին կը խօսէր: Նախատեսուած խնայողութեանց մէջ են.- տնտեսական պատճառով պաշտօնազրկման նպաստը - աշխատավարձքին 70%-ը - մէկ տարիէն 6 ամիսի կ'իջնէ: Որեւէ նպաստ չի վճարուիր 6 ամիսէն պակաս աշխատած մէկուն, եւայլն, եւայլն:

ՎԱԼԵԶԱ երեք ժամ տեսնուեցաւ Լեհաստանի առաջնորդին հետ, բայց ոչինչ ծանօթ է իրենց խօսակցութենէն: Կը թուի որ գերպ. Կլեմպ կանխելով իսկ այս հանդիպումին թուականը, ուզած է վերջ տալ Վալեզայի դէմ մղուած գրպարտութեանց արշաւին: Վերջերս, ամերիկեան հեռատեսիլի էն - Պի - Սի կայանը արձագանգ կը հանդիսանար պոռնկական բնոյթ ունեցող նկարներու եւ արձանագրութիւններու Վալեզայի վերաբերեալ եւ որոնց թղթածրարը ոստիկանութիւնը յանձնած կ'ըլլայ Եկեղեցիին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան տընօրէն կոմիտէն ժողով գումարած էր շաբաթավերջին: Նախարարապետ Մօռուա համերաշխութեան կոչ ըրաւ, շեշտելով «կամ միասին կը յաջողինք, կամ միասին կը ձախողինք»: Թաղապետական ընտրութիւններուն համար ալ ընկերվարական կուսակցութիւնը տրամադիր կը թուի զիջումներ ընելու համայնավարներուն, ցանկերու պատրաստութեան մէջ:

ՊԱՊԸ, որու յոգնութեան շուրջ տարածուած լուրերը Սպանիոյ շրջապտոյտին ընթացքին, անհուսպ չափազանցուած պէտք է ըլլան, 48 ժամուան այցելութիւն մը կատարեց Սիկիլիա եւ 12 ճառ խօսեցաւ: Անուղղակի դատապարտեց Մաֆիան: Իր այցելութիւնը արտակարգ խանդավառութիւն ստեղծած էր կղզիին բնակչութեան մօտ:

ՊԱՂՏԱՏ պաշտօնական զեկոյցով մը կը հաղորդէ որ Իրաք հինգ քարիւղանաւ ընկղմած է:

ՓԻԷՌ ԿԱՔՍՈԹ, ակադեմական, մեռաւ առջի օր 87 տարեկանին: Ծնած 1895-ին Մէօզի նահանգին մէջ, կաքսոթ մեծ դէմք մըն էր Ֆրանսական գրականութեան, ծանօթ մանաւանդ որպէս պատմաբան, իր «Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը» մեծ աղմուկ հանած է ատենին: Եղած է նաեւ Քանտիտի խմբագրապետ, կ'աշխատակցէր Ֆիկառօ-ի:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ շիի Ամալ շարժումին պատկանող շուրջ 500 պարսիկ անդամներ գրաւած են, առջի օր, Պաալպէքի քաղաքապետարանը: Լիբանանի անկախութեան տարեդարձին (Նոյ. 22) նախօրեակին, վար առած ու պատռած են դրօշակները, ապա ձգած գացած: Այս Պարսիկները ժամանակին եկած էին Լիբանան օգնելու համար Պաղեստինցի - յառաջդիմականներուն:

ՍՈՄՍՈՆԻ մէջ, զօր. Էվրէն համերաշխութեան կոչ մը ըրած է, շեշտելով. - «Եթէ արհամարհանքով նայինք անոնց, որոնք մեզմէ տարբեր քաղաքական տեսակէտներ ունին, եթէ զանոնք թշնամի նկատենք, այն ատեն երբեք չենք կրնար հաստատել մեր ուզած իսկական դեմոկրատ վարչակարգը»:

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ կաթողիկէ մը եւս սպաննուած է Պելֆասթի մէջ: Առեւանգուած, ըստ բախտի, սպաննուած ու դրուած է իր կառքին արկղին մէջ եւ ձգուած բողոքական թաղը: Ամիս մըն է 18-րդ զոհն է հիւս. Իրլանտա:

ԹՈՄՍԸՆ (ազգայնացած) կ'ուզէ գերմանական Կրիւնտիկին 75,5%-ը գնել, ինչ որ իրեն առջեւ բանակցութիւններու ճամբան կը բանայ լսատեսողական ճարտարարուեստին մէջ: Անիկա սակայն կախում ունէր Պոնի կառավարութենէն, որու արտօնութիւնը անհրաժեշտ էր: Կրիւնտիկի 24,5%-ը արդէն հոլանտական Ֆիլիփսին ձեռքն է: Մաքս Կրիւնտիկ, 74 տարեկան, կը շարունակէ ղեկավարել իր ստեղծած «կայսրութիւնը» որ այսօր 10 միլիառ ֆրանք կ'արժէ: Սկզբունքի համաձայնագիր մը ստորագրուած է արդէն: Այս առընչութեամբ Ժ. Փ. Շըվէնըման Պոն գացած էր անցեալ շաբթու տեսնըւելու համար իր պաշտօնակիցներուն հետ: Երբ այս կարգադրութիւնը վերջնական դառնայ, Ֆիլիփսի կողքին Թոմսըն պիտի փորձէ ասպարէզ կարդալ Ճափոնցիներուն:

ԱԹԱՔԻՕՅԻ (Մարմարայի ծովափին) ճաշարանին մէջ, փռոփան կազի շիշ մը պայթումը մեծ հրդեհ մը ստեղծած է եւ 19 հոգի մեռած ու 30 հոգի ալ վիրաւորուած են, ահաւոր խուճապ մը ստեղծըւած ըլլալով, քանի ճաշարանը 200 հոգի կար:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

Նոյ. 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է երաժշտապետ Նշան Սերգոյեան, որու յոբելեանը կատարուեցաւ, Փարիզի մէջ, Ապրիլ 25-ին:

Ողբացեալը ծնած էր 1889-ին Պոլսոյ Գումգափու թաղամասը: Յաճախած է Պէզճեան վարժարանը եւ դեռ 10 տարեկանին շապիկ հագած Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: 1912-ին Պոլսոյ Արուեստասիրացի մէջ օգտուելով Ե. Մանասի դաշնաւորումի դասերէն, կը գրէ «Ով գերահրաշ ծաղիկ» Թափօրի շարականին երաժշտութիւնը: 1919 - 23, Սերգոյեան չորս երգչախումբ կը կազմէ ու կը ղեկավարէ Պոլսոյ մէջ: 1923-ին ընտանիքով, կը փոխադրուի Փարիզ ու կը ստանձնէ Մայր Եկեղեցւոյ դպրապետի երգեցողութեան ղեկավարի պաշտօնը: 1923-ին նաեւ կը հիմնէ Կոմիտաս երգչախումբը, արական ձայներով, ի մասնաւորի կրօնական երգեցողութեան համար: Նոյն տարին է որ Սաքօ Ցակոբեան կը հիմնէր Սիփան երգչախումբը: 1937-ին երբ Ս. Ցակոբեան կը մեկնի Ամերիկա, երկու երգչախումբերը կը միանան եւ 1936 Հոկտեմբեր 2-ին կը ծնի, ցարդ գոյութիւն ունեցող Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը: Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցիէն ետք, 1950-ին որպէս դպրապետ պաշտօնավարեց Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին: 1951ին սկսած է եւրոպական ձայնագրութեամբ գրի առնել շարականները (անտիպ): Գլխաւորաբար բծախնդիր ծխատէր էր: Ունի բաւական սալեր, ի մասնաւորի կրօնական, ինչպէս՝ Դարձ անձն իմ, Ուրախ լեր, Անեղանելիդ, Ցարեւելից, Դուռն կենաց, Ճանապարհ, Ցորդոբակ եւայլն:

Վաստակաւոր երաժշտագէտ մը, որ աւելի քան կէս դար ծառայած է հայկ. եկեղեցական երաժշտութեան:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

«ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ» ԵՒ «ՊԵՏՐՈՍ ՄԱՐԶՊԱՆԵԱՆԻ»

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Անցեալը գրգռող, հանդարտած դէպքերը կրկին շարժման մէջ դնող, մեռածները կենդանացնող յուշագրութիւն մըն է այս հատորը: Անդրանիկի «սան», զինուոր, անոր ամէնէն մօտիկ անձի խորհրդածութիւններուն, սեփական գնահատումներուն եւ խոր հիացման հաւաքածոյ մը:

Այնքան ճոխ է գիրքը, որ ո՛չ համբերութիւնը պիտի ունենանք զայն վերլուծելու, ոչ ալ խմբագիրը տեղ պիտի տայ երկար գրութեան: Ուրեմն կը գոհանանք կցկտուր խօսքերով, յիշատակելու համար, պարզապէս նոր հրատարակութեան արժէքը:

Ժամանակին, օրուան միակ հետաքըրքրական, կեդրոնաձիգ դէմքն էր զօրավարը: Շատ գրուեցաւ անոր մասին: Յուշագրութիւններ, թարմ տպաւորութիւններ լեցուցին թերթերու էջերը, որոնց արդիւնքն էանշուշտ Փէռ - Լաշէզի «հսկող» ազգային հերոսին արձանը: Պատանի էինք եւ չկրցանք ո՛չ հետեւիլ անոնց, ո՛չ հասկնալ անոնց իմաստն ու տարողութիւնը, ո՛չ ալ չափել մարդու արժէքը: Միայն գեղեցիկ աւանդավէպի յիշողութիւն մը դրոշմուած էր մեր մտքին մէջ:

Արդարեւ, առասպելային հերոսի մը վերածուած էր Անդրանիկ, որու սխրագործութիւններու վրայ, ըստ առասպելը պատմողի ճաշակին, երեւակայութեան, կարելի էր ազատօրէն աւելցնել գունաւոր նախադասութիւն մը, հրաշապատում դէպք մը, գերմարդկային կարողութիւն եւ ստեղծել ժողովրդային բանահիւսութիւն, ինչպէս Մհեր, Սասունցի Դաւիթ: Չէ՞ որ Սեբաստացի Մուրատ անգամ զայն անուանած էր «Հայոց Աքիլլէս»:

Վ. Անդրէասեան կ'ազատէ մեզ այդ կախարդանքէն: Կը ներկայացնէ զօրավարը այնպէս ինչպէս որ է: Հայ ժողովուրդի ամէնէն վաւերական պատժիչ ուժն ու ոգին: Հօր մը հանդէպ ունեցած սիրով ու պաշտամունքով հետեւած է անոր իւրաքանչիւր քայլին, հաղորդակից եղած մտածումներուն, մասնակցած պատերազմական գործողութիւններուն, ապրած դէպքերու զարգացումը եւ հնազանդ ու հաւատարիմ զինուորի անաչառութեամբ, յստակօրէն պարզած՝ տեղաշարժերու ու անոնց վախճանին մասին սեփական տեսակէտներ եւ անոնցմէ բխող հետեւութիւններ հանած:

Երիտասարդական օրերէն, Անդրանիկ կը կանգնի մեր աչքերուն առջեւ՝ ամբողջ հասակով, հոգեկան տառապանքներով, տուած որոշումներով, ցցուող դըժուարութիւններու դէմ կուրծք տալու մարտունակութեամբ, արձակած հրամաններով, քաղաքական հակադրութեամբ:

Անդրանիկ «կը ճանչնայ մէ՛կ կայսրութիւն. իր ժողովուրդի կեանքն ու անոր ապահովութիւնը: Կը հպատակի մէ՛կ հրամանի՝ այն որ իր սրտէն կուգայ: Իր թագաւորը՝ թշուառ այլ հարազատ ժողովուրդն է»:

Անոր ամբողջ գործունէութիւնը կ'առաջնորդուի այդ զգացումէն: Ուրիշներու հետ ունեցած տեսողութեան ու դատողութեան զարտուղիութիւնը, պաշտօնական հրահանգներու չենթարկուելու բնազդը պատճառներ են բախումներու, ընդհարումներու, բայց միշտ ինքն է որ իրաւունք ունի» որովհետեւ սկզբունք ընտրած է.-

«Ինչ ալ ըլլայ վճարելիք գինը, պէտք է զէնքը ձեռքին բարեւենք գալիք յաղթութիւնը: Ոչինչ կրնանք ակնկալել գալիք հաշտութեան համաժողովէն, եթէ զէնքը ձեռքերնիս՝ տէրը չենք մեր հայրենիքի փոքր անկիւնի մը»:

Բոլոր ժողովուրդներու համար, այսօր իսկ համազօր եւ վաւերական չէ՞ այս իրողութիւնը:

Հեղինակը որեւէ միջադէպ մոռացութեան չտալու եւ անոր հարազատութիւնը պահելու ճիգին մէջ, կ'առարկայացնէ նոյնիսկ զօրավարին մտահոգութիւնները, խռովքներն ու տառապանքները, նոյնիսկ անծանօթ մնացած կացութիւնները վերածելով շօշափելի, փաստացի իրողութիւններու:

Հայ ժողովուրդին պակսեցան «անձնուրաց ոգիի տէր զինուորականներ, չխօսող այլ գործող, պարծանքէ խոյս տուող խոնարհ, յանդուգն ու խոհեմ առաջնորդներ»:

«Անդրանիկ այդ օրերուն մեր մի՛ակ, մեր սեփական ուժն էր, վաւերական դիւցազնը՝ իր բարութեամբ, քաջութեամբ, իր պայծառ դատողութեամբ, իր մաքուր եւ անկաշառ նկարագրով»:

Անդրանիկի զինուորներէն շատեր հաստատած են Անդրէասեանի այդ գնահատումը, սակայն զօրավարը չճանչցողի մտքին մէջ ծնունդ կուտան մտածումի մը. - Անդրանիկի երիտասարդ զինուորներու խանդավառութիւնը կամ «տգիտութիւնը» չէ՞ արդեօք այդ առաքինութիւնները հաստատողը եւ կամ «առողջ բնազդի ենթակայ պատանի» հեղինակը, որքան ալ անկեղծ ըլլայ, հասունութիւնը ունէ՞ր ամէն երեւոյթ դատելու եւ վճռելու: Ճիշդ է թէ այսօր դատելու տարիքի մէջ է, բայց իր տպաւորութիւնները հիմնուած չե՞ն մնար մատղաշ տարիքի տպաւորութեան ներքեւ:

Այս կասկածը կը ջնջուի մեր մտքէն, երբ կը կարդանք եւ կը հաստատենք, դէպքերու արդիւնքէն բխած ճշմարտութիւններու վրայ հիմնուած հեղինակին ա՛յնքան ազնուութիւն, անկեղծութիւն, բարեխիղճ մարդու զգայնութիւն պարունակող խորհրդածութիւններն ու մտածումները:

Անդրէասեան, կարծես զօրացնելու համար իր վկայութիւնները, «հրաւէր ուղղած է» նաեւ անգլիացի պաշտօնատարի մը հաւաստիքներուն՝ հրատարակուած անգլիական հանդէսի մը մէջ: Կը դրուեն գրքին աւելին քան քառասուն էջերը:

Մեր կարծիքով, որքան ալ համակրական արտայայտութիւններ գտնուին հոն Անդրանիկի մասին, ոչինչ կ'աւելցնեն հեղինակի այնքան սրտաբուխ ու անկեղծ վկայութեանց եւ վերապահութեամբ կ'ընդունինք օտարին այդ շատախօսութիւնը: Անիկա է՛ եւ կը մնա՛յ խարդախ այն պաշտօնատարներէն եւ դիւանագէտներէն, որոնց մի՛ակ մտահոգութիւնը կը կազմէ իրենց կառավարութեան շահը. ուրիշները գաղութարարութեան ենթարկելու ձգտումը, որոնց «նաւերը չեն կրնար Արարատ բարձրանալ», այլ բարեկամաբար ճեմել Մարմարայի ափերուն եւ կամ Մայլին ամբակոծել...:

Անդրէասեան անդրադարձած է նաեւ Անդրանիկի «Հայաստան» թերթին եւ Վ. Թոթովենցի հետ իր յարաբերութիւններուն:

×

Գրքին երկրորդ մասը նուիրուած է Պետրոս Մարզպանեանի (Փիթ) ուր զետեղուած են նաեւ անոր նամակները:

Հեղինակը, նոյն եռանդով, կը խօսի անոր հայրենասիրութեան, անկաշառ ոգիին, զոհաբերութեան, յուսախաբութիւններուն, աքսորի մասին: Կ'անդրադառնայ Հայաստանի Հանրապետութեան, խորհրդայնացման, փետրուարեան ըմբոստութեան, սովի, աքսորի, սպանութեանց, ապա Սեւրի դաշնագրի տխուր վախճանին, ներգաղթին, հայրենիք - սփիւռք յարաբերութեանց, գաղութահայ ներկայ կացութեան՝ իրեն յատուկ անկեղծութեամբ եւ խղճմտանքով:

Գիրքը կարդացինք գրեթէ առանց ընդհատումի հետաքրքրութեամբ, կիրքով: Յափշտակուեցանք ցուցաբերուած անկողմնակալ, անաչառ ոգիով, բայց չկըրցանք խուսափիլ գիտական եւ հոգեբանական բարդոյթներ ներկայացնող կարգ մը խորհրդածութիւններէ, զորս պիտի ջանանք ներկայացնել կարուկ նախադասութիւններով:

Անկեղծութիւն եւ խղճամիտ վերաբերում արդեօք բաւակա՞ն են քաղաքական վերիվայրումները բացատրել միայն ըղձացումներով եւ հասնիլ բաղձացուած եզրակացութեան:

Անհրաժեշտ է նաեւ ընդգծել, որ երբեք մոռացութեան պէտք չէ տալ յեղափոխութիւններու օրէնքը «կա՛մ ինծի հետ, կա՛մ ինծի դէմ», որքան ալ ահաւոր ըլլայ կոտորածը: Օրինակ չէ՞ն միթէ Ֆրանսական յեղափոխութիւնները, անցեալ օրերու Քուպան, այսօրուան Սալվատորը, Արժանթինը, «քրիստոնեայ» եւ «միւսուլման» Լիբանանը, ափրիկեան երկիրներու քաղաքացիական պատերազմները՝ անողոք եւ խնայել չգիտցող:

Ուրիշ, նոյնքան հիմնական պարագայ մը:

Անկախ մտածողութեան տէր մեր բարեկամը իրաւունք ունի՞ իր անկախութիւնը տարածելու կուսակցական անհատի կամ քաղաքական դէպքերու վրայ: Հնչակեան, Դաշնակցական, Ռամկավար կամ Բոլշեւիկ պէտք է քննուին իրենց պատկանելիութեան հոգեբանութեամբ, քանի անոնք միաձուլուած կուսակցութեան, կը հպատակին անոր հրահանգներուն եւ անոնց հայրենասիրութիւնը կը պայմանաւորուի կուսակցութեան ըմբռնած հայրենասիրութեամբ: Զիջելով անոնցմէ իւրաքանչիւրին գաղափարական հետապնդումը, կը խեղաթիւրէ կացութիւնը կամ գոնէ մութին մէջ կը ձգէ իրական դիմագիծը:

Եթէ փորձենք լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկել եւրոպական երկիրներու ընկերային, քաղաքական, տնտեսական կեանքը, պիտի տեսնենք որ, ոմանց համար հայրենիքը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ճարտարարուեստ, փաբրիք, խանութ շահեր ապահովող «գործիք»: Սխալ է անոնց քով փնտռել հայրենիքի ճշմարիտ աէր: Մեծահարուստին համար հայրենիքը հո՛ն է, ուր իր գործարանը կը բանի, հասոյթ կը բերէ: Իսկ աշխատաւորին համար՝ «ո՛ւր հաց, հոն կաց»: Հացը կը դառնա՛յ հայրենիք ...

Տնտեսական այս վիճակն է գուցէ, որ յառաջացուցած է ամենաճաղաճացիի մտայնութիւն, որ «կը մերժէ» նախօրօք սահմանուած հողաշերտի մը հայրենիք որակումը եւ իբր հայրենիք կ'ընդունի ամբողջ տիեզերքը: Այլասերածնե՞ր են արդեօք, թէ այդ տեսութիւնը կը ներկայացնէ ամբողջ փիլիսոփայութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի Հայութեան, կրնանք ըսել թէ՝ յիսուն տարի առաջ վճռական նշանակութիւն ունեցող կացութիւնն ու մտայնութիւնը չեն համապատասխաներ այսօրուան կեանքին: Սերունդներ փոխուած են եւ մեր երիտասարդները ա՛յնքան ուժեղօրէն կապուած են իրենց ապրած երկիրներու առօրեային, սովորութիւններուն, տնտեսութեան, մշակոյթին, որ կարելի չէ պոկել զանոնք այդ ժողովուրդին գրկէն՝ որքան ալ ջերմ ու անկեղծ արտայայտեն իրենց հայրենասիրական զգացումները:

Գրեթէ փաստ է, որ այսուհետեւ պիտի որդեգրենք միջազգային Հրեաներու գիրքը: Պահելով հանդերձ մեր ինքնութիւնը պիտի «ձուլուինք» տեղացի հաւաքականութեան եւ մեր օժանդակութիւնը հայրենիքին պիտի ըլլայ միայն բարոյական, նիւթական ու մշակութային՝ Հրեաներու հետեւողութեամբ:

Իրենց էութեան մէջ չքննուած այս մտածումներէն ետք, մեզի կը մնայ շնորհաւորել գրքին հեղինակը՝ իր արդիւնաւոր աշխատանքին համար, որ փաստական տուեալներու, խորհրդածութիւններու, մեկնաբանութիւններու կողքին, ճոխացուցած է զայն քարտէսներով եւ լուսանկարներով:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Առաջին այցը բժիշկին է:

- Տօքթէօր, ներեցէք որ ձեզ կը խանգարեմ ... բայց ձեր կոչումին բերումով վարժուած էք հասկնալու որոշ տեղի, կամ անտեղի դիմումներ ... մանաւանդ երբ հարցը երիտասարդի մը կեանքին, մօր մը երջանկութեան մասին է... կ'ակնարկեմ այն հիւանդ պարոնին որ երէկ ձեզի դիմած էր մօրը հետ ... յիշեցի՞ք, չէ՞ ... (բժիշկը թուղթերուն մէջէն դուրս կը հանէ նոր էջ մը). Ըսեմ անմիջապէս որ պարզ դրացի մը, հայրենակից մըն եմ, ու պարզ բարեացակամութինէ դուրս ուրիշ ոչ մէկ կապակցութիւն չկայ մեր միջեւ ... (Նուարդի խոնաւ ակնարկը կը հակասէ անշուշտ իր ձայնի ինքնագուսպ թօնին, բան մը որ չի վրիպիր հոգեբան բժիշկի ուշադրութենէն): Դուք մանրակրկիտ քննած էք զինքը ... ու թելադրած որ Փարիզէն անպայման հեռանայ ... ծերունի մայրը ու հիւանդը չփոթահար, հեռու են կացութիւնը լրջօրէն ըմբռնելէ, եւ թերեւս զուրկ են անհրաժեշտ նիւթական միջոցներէ ... Իբրեւ ամենամօտ դրացի, ինծի կը վիճակուի կարծեմ զբաղիլ մանրամասնութիւններով ... Կը խորհիմ ընել դիմումներ սա կամ նա միութեան, եթէ բարի ըլլաք ինծ ցուցմունքներ ընել ... բայց մանաւանդ, պիտի խնդրեմ, յարգելի բժիշկ, անվերապահ կերպով յայտնել ինծի ճշմարտութիւնը ... հիւանդութեան բնոյթը ... իմ հանգամանքս ինծի թոյլ կուտայ գիտնալու բաներ, որ թերեւս հիւանդին ու իր մօր ծածկելը խոհեմութիւն նկատէք իրաւամբ ... Իրականութիւնը եղածին պէս գիտնալը, կը խորհիմ, շատ աւելի լաւ պիտի առաջնորդէ իմ ձեռնարկներուս մէջ:

Նուարդի պարզ, կորովի երեւոյթը, ողջամիտ բառերը չէին կրնար չշահիլ գիտութեան մարդու վստահութիւնը. «Եթէ զգացական շարժառիթ մ'անգամ ծածկուած է այս դիմումին ետին, - կը խորհէր բժիշկը, - այս աղջիկը ի վիճակի է անայլայլ տանելու ոեւէ բիրտ յայտնութիւն ... Թող որ հիւանդին շահը կը պահանջէ իր մօտ ունենալ մին, որ անոր դրութեան լիովին տեղեակ, անոր պատրանքները խնայելով հանդերձ, գիտնայ ապահովել անհրաժեշտ խնամքը, կամ դիմել կարելի միջոցներուն»:

- Աղջիկս, - արհեստի որոշ գաղտնապահութիւն մը, - պատասխանեց բժիշկը պահ մը խորհրդածելէ վերջ, - ինծ կ'արգիլէ ամէն հասնողի խօսիլ հիւանդներուս մասին: Բայց չեմ կարող չհամակուիլ քու անկեղծութեամբդ: Քու ներկայացուցած պատճառաբանութեանց առջեւ վերապահութիւնս տեղի կուտայ: Այո՛, ի՞նչ հարկ ծածկել իրականութիւնը ... Ըսեմ անմիջապէս, ձեր հիւանդը, - Պ. Արշաւիր, եթէ չեմ սխալիր, - թոքախտի բաւական լուրջ պարագայ մըն է ... Հարկ չկայ ռատիօկրաֆին ընել տալ թոքերը ... աւելորդ ծախս մը ... Պարզ ունկնդրութիւն մը բաւական եղաւ ըմբռնելու ձախ թոքին վիրաւոր վիճակը ... Ներեցէք որ մանրամասնութիւններու մէջ չմտնեմ ... Չեմ ուզեր լաւատես ու միամիտ յոյսեր ներշնչել. իրաւունք ալ չունիմ զինքը կորսուած նկատելու ... ո՛չ, ամենեւին ... Ընդհակառակն համոզուած եմ որ արագ ու խելացի դարմանում մը հրաշքներ կրնայ ընել ... բայց Փարիզէն հեռանալը առաջին քայլն է, որով պէտք է սկսիլ ... Կիսամիջոցներով ժամանակ կորսնցնելու երբեք տրամադիր չեմ ... կարծեմ դուք ալ ... Խորհուրդ կուտամ տեղական հիւանդանոցներու դիմել այն պարագային, երբ անհնար է ձեզի ընել աւելի լաւագոյն կարգադրութիւն մը ... Յունուարի վերջին ենք, դեռ մեր առջեւ թերեւս երկու-երեք կասկածելի ամիսներ ունինք ... փարիզեան ձմեռի ամէն մէկ օրը եղերական է իրեն պէս հիւանդի մը ... Դէպի հարա՛ւ ... Քօթ տ'Ազիւրի վրայ, Կրասի, Վանսի շուրջերը մատչելի ու յարմար տուներ գտնելը դժուար չէ. ի հարկին կրնամ դիւրացնել ձեր ընտրութիւնը ... Ափսոս, էականը՝ նիւթական միջոցներն են, որոնց անբաւարարութեան առջեւ ձեռնթափ կ'ըլլայ յաճախ բժիշկ մը ... Բայց կը հաւատամ, ձեզ նման կորովի, անձնուէր օրիորդ մը կրնայ շատ արգելքներ հարթել ... Փակ դռներ, փակ սըրտեր բանալ տալ. շահագրգռութիւններ արթնցնել ... Սիրով ձեզ պիտի յանձնարարեմ Կարմիր Խաչի, Տիկնանց Միութեան մէկ քանի ազդեցիկ անդամուհիներուն որոնք շատ օգտակար եղած են նման պարագաներու ...

(Շար. 17)

ՎՐԱՍՏԱՆ

Տնտեսական.– Ճարտարութիւն – Գիտութիւն

Մենք, առհասարակ, քիչ կը հետաքրքրուինք մեր Հանրապետութեան ամմիջական դրացի խորհրդային երկիրներուն ներքին կեանքով: Ընդհանրապէս, կը գոհանանք արձանագրելով մեր հայրենիքին նուաճումները՝ գրեթէ անտեսելով միւսները: Մինչդեռ ասոնք եւս կարեւոր են ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեանց նկատումներով:

Հայաստանի մամուլը, թէեւ այն ալ ժլատ, այսուհանդերձ, երբեմն, խորհրդային այլ Հանրապետութիւններու կարգին, կ'արտայայտուի Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի մասին:

Հայաստանի Արդիւնաբերութիւն ամսագիրին մեր ձեռքը հասած վերջին թիւին մէջ, Վրաստանի փոխ-վարչապետը Դ. Քարթվելիշվիլի, կը պարզէ իր երկիրին տնտեսութեան ընդհ. պատկերը, որմէ, քաղուածաբար, արեւմտահայերէն, կը ներկայացնենք գլխաւոր կէտերը:

Վրաստանի մէջ վերջին տասնամեակներուն կը ստեղծուին արդիւնաբերական նոր ճիւղեր՝ ելեկտրուժ, մեքենաշինութիւն, սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն, քիմիական եւ քարիւղա-քիմիական, ինչպէս նաեւ կը վերստեղծուին սընունդի արդիւնաբերութիւնն ու թեթեւ ճարտարարուեստը: Կը շինուին ժամանակակից թեքնիքով օժտուած 1.200-է աւելի ձեռնարկութիւններ, գիւղատնտեսական բազմաթիւ կառոյցներ: Ներկայիս, երկիրին արդիւնաբերութիւնը կ'ապահովէ ազգային եկամուտին 50,2 առ հարիւրը:

Վերջին չորս տասնամեակներուն, արդիւնաբերութեան մէջ, առաւել զարգացում կ'արձանագրեն մեքենաշինութիւնն ու մետաղամշակումը, քիմիագիտութիւնն ու քարիւղա-քիմիագիտութիւնը, ինչպէս նաեւ ելեկտրուժը, իբրեւ առաւել ճարտարարուեստականացած արդիւնաբերութիւններ:

Աստիճանաբար մեծ թափով կը զարգանան այսպէս նկատուած ներքին ճիւղերը: Այսպէս մեքենաշինութեան եւ մետաղամըշակութեան ծաղկումին շրջագիծին մէջ ակներեւ կերպով կ'աճին սարքերու պատրաստութեան, ինչպէս նաեւ ելեկտրոնիք եւ ռատիօ-արդիւնաբերութեան բաժինները:

Փոխ-վարչապետը, կարգ մը թիւերու եւ տոկոսներու մատնանշումներուն կարգին դիտել կու տայ, թէ արտադրութիւններուն անուանացանկը կ'ընդլայնի, ինչպէս նաեւ օտար երկիրներ առաքուող ապրանքներուն տեսակները: Ասոնք համապատասխան կարգով կը ներկայացնեն 300 եւ 80:

Վրաստանի արդիւնաբերութիւնը, յատկապէս անոր Ա. ճիւղը, այսինքն՝ ծանր ճարտարարուեստը կը բանի յատկապէս խորհրդային այլ Հանրապետութիւններէ ձեռք ձգած հում նիւթերով, ամբողջացնող արտադրական տեսակներով:

Այս ուղղութեամբ ան կ'ընդգծէ, թէ իր երկիրին կապերը տնտեսութեան, գիտական-մասնագիտական եւ մշակոյթի մարզերէն ներս, առանձնայատուկ տեղ կը գրաւեն Անդրկովկասի միւս Հանրապետութիւններուն հետ: Վրաստան արդիւնաբերական բնոյթի ապրանքներ կ'արտածէ դէպի Հայաստան եւ Ազրպէյճան. ասոնց շարքին՝ տարբեր տրամագիծի խողովակներ, մետաղահատ հաստոցներ եւ գործիքներ, բեռնատար կառքեր, կռունկային ելեկտրաշարժիչներ, քիմիական արտադրութիւններ եւայլն: Հայաստան, իր կարգին, Վրաստան կ'ուղարկէ ելեկտրական վերափոխիչներ, ճշգրտօրէն չափող սարքեր, շինանիւթերու բաղադրամասեր, ինքնաշարժի դողեր եւայլն: Այսուհանդերձ, համաձայն Վրաստանի փոխ-վարչապետին, դեռ աւելին կարելի է իրագործել, այսպէս կոչուած տերիտոբիալ արդիւնաբերութիւններուն զարգացումով, ասոնց կազմակերպումով եւ, ընդհանրապէս, առաւել լայն համագործակցութեան ճամբով: Որպէսզի զարգանայ Անդրկովկասի տնտեսական բարդ շրջագօտին:

Այլ յօդուածի մը մէջ, Վրաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Նախագահը Ե. Խարաձէ, նախ դիտել կու տայ, թէ իր հայրենիքին միտքին զարգացումը դարերու անցեալ ունի: Այս իմաստով վրացի ժողովուրդին մշակոյթի պատմութիւնը նման է Անդրկովկասի միւս ժողովուրդներուն՝ Հայերու եւ Ազրպէյճանցիներու անցեալին հետ: Պատմութիւնը կ'արձանագրէ Մեսրոպ Մաշտոցի անունը, որ Ե. դարուն կը հնարէ հայկական այբուբենը, նաեւ Անանիա Շիրակացին, Է. դար, ազրպէյճանցի բանաստեղծ եւ իմաստասէր Նիզամի Գիանջեւին ԺԲ. դար ու աստղագէտ Նասրէտտին Թուսին, ԺԳ. դար եւ ուրիշներ: Ծանօթ կը մնան վրացական միտքի եւ լուսաւորութեան կեդրոններէն Դ. դարու Կոլխիդան, Գելաթի Ակադեմիան, ԺԱ. դար եւ Կախէթի Իգալթոյի Ակադեմիան: Միջին դարերուն, կը չեշտէ ան, Վրաստանի գիտական միտքին վրայ մեծ ազդեցութիւն կը գործէ Տաթեւի Համալսարանը, Հայաստան:

Ներկայիս, Վրաստանի գիտական հիմնական կեդրոնը անոր Գիտութիւններուն Ակադեմիան կը մնայ. ասիկա կը միաձուլէ աւելի քան 40 գիտական-հետազօտական հիմնարկութիւններ՝ այլազան նկարագիրներով:

Գիտական աշխատանքներու շարքին ակադեմականը կը մատնանշէ երկու երեսներ. առաջին՝ երկրաբանական եւ այլ ճիւղերու հետազօտութիւններ, ուսումնասիրութիւններ եւ հարցերու լուծումներ, որոնք կը վերաբերին իրենց երկիրին: Երկրորդ՝ այնպիսի աշխատանքներ, որոնք ոչ միայն կապ ունին Վրաստանի հետ, այլեւ ընդհանրապէս Անդրկովկասի հետ:

Ակադեմականը կ'ընդգծէ, թէ իրենց աշխատանքներուն մէջ անգնահատելի օժանդակութիւն ցոյց կու տայ Բիւրականի աստղադիտարանը: Իր գիտնականներով՝ գլխաւորութեամբ Ակադ. Վ. Համբարձումեանի: Հանդիպումներ եւ համաժողովներ կը կազմակերպուին Բիւրականի եւ Աբասթումանի միջեւ: Միասնաբար կը կատարուին դիտարկումներ, խորհրդակցութիւններ. ասոնք կարեւոր չափով կը նպաստեն իրենց աշխատանքներուն:

Կ'աւելցնէ, թէ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր մէկ քանի գիտական ուղղութիւններու հիմնադիր Կ. Զաւրիեւ, ծագումով Հայ: Վրաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ հայ գիտնականը թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ ալ Վրաստանի մէջ կը պատրաստէ անուանի գիտնականներու սերունդներ:

Վրաստանի Գիտութիւններուն Ակադեմիան կը ձգտի գործնական օժանդակութիւն ցոյց տալ Թիֆլիսի եւ Ռուսթավիի, Քութայիսի, Ջեստաֆոնի եւ այլ քաղաքներու արդիւնաբերական կեդրոններուն, ինչպէս նաեւ Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան:

Կը յիշատակէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ Գ. Տէր-Ստեփանեանի անունը. գիտնական մը, որ 1978-ին եւ 1979-ին կարեւոր առաջարկներ կը ներկայացնէ երկու Հանրապետութիւններուն համար վտանգաւոր նկատուող շարժերուն եւ հողերուն սահող երեւոյթներուն դէմ պայքարելու միջոցներուն մասին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, կու տայ այս տարի եւս, իր տարեկան մեծ ցերեկոյթ-պարահանդէսը, Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-24, Օթէլ Ժորժ Ե-ի շքեղ սրահներուն մէջ:

Այս առթիւ, անգամ մը եւս, Միութիւնս պարտք կը համարի, տեղեկատուութիւն ընել իր ազգակիցներուն, որոնք տարիներէ ի վեր, չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել, կանգուն պահելու համար 1913 թուականին, Փարիզի մէջ հաստատուած ամէնէն հին ընկերակցութիւններէն մին:

Որբերու Օգնութեան Մարմնին նպատակն է իր պաշտպանութեան տակ առնել, բախտազուրկ մանուկներ, եւ տալ անոնց հայեցի տոհմային դաստիարակութիւն, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, Մխիթարեան Հայրերու քով, ազգապահպանման խիստ կարեւոր դեր մը խաղալով Փարիզի շրջակայքին հայ գաղութին մէջ:

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին դրօշմաթուղթերու եւ զանազան նուիրատուութիւններու կ'ապահովէ իր պաշտպանեալ սաներու եւ սանուհիներու դըպրոցական ծախքերը:

Միութիւնս հրապարակաւ կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր ազգակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

«ԽՐԻՄԵԱՆ» ԴՊՐՈՑԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

1928-ին է, որ կեանքի կը կոչուէր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, նպատակ ունենալով ազգային դիմագիծի պահպանումը, նիւթական օժանդակութիւնը կարօտեալներու, ինչպէս նաեւ Եղեռնէն ազատած եւ Ֆրանսա ապաստանած Հայերը տեղական կեանքին յարմարցնելը:

1931-ին, Իսիէն խումբ մը Հայեր, գիտակից մշակոյթի պահպանման անհրաժեշտութեան, կ'որոշեն հիմնել դպրոց մը՝ մայրենի լեզուի դասաւանդութեամբ ապահովելու համար մեր ժողովուրդի գոյատեւումը եւ Ֆրանսա ծընած առաջին սերունդը ձուլումէ փրկելու: Դպրոցին Խրիմեան անունը կու տար Պ. Գուլումճեան՝ 1932-ին: Այդ ժամանակ իր մտքէն իսկ չէր անցըներ, որ յիսուն տարի ետք ականատես պիտի ըլլար իր քրոջ՝ Մարթայի հետ, տարած աշխատանքի արդիւնքին, Հոկտեմբեր 31-ին տեղի ունեցած հանդիսութեան ընթացքին:

Խրիմեան Հայրիկ, բուն անունով Մկրտիչ Խրիմեան, ծնած է Վան՝ 1820-ին: Նախ՝ ուսուցիչ, ապա կը մտնէ Էջմիածնի վանքը: Իբրեւ եկեղեցական կը շրջի Երուսաղէմ, Կ. Պոլիս, Սիս՝ զանազան պաշտօններով: Կը դառնայ Վանահայր Վարագայ եւ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքերու, հրատարակելով նաեւ «Արծուի Վասպուրական» եւ «Արծիւ Տարօնոյ» պարբերականները: 1869-ին կ'ընտրուի Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, ապա Թրքական կառավարութեան ստիպումով կը լքէ պաշտօնը: Հայկական պատուիրակութեան մը գլուխը անցած կը մասնակցի Պեռլինի վեհաժողովին (1878): Կաթողիկոս կ'ընտրուի 1889-ին: Հեղինակն է բազմաթիւ աշխատութիւններու: Վախճանած է 1907-ին:

Ահաւասիկ նման դէմքի մը անունը կրող հայկական դպրոցի հիմնադրութեան յիսնամեակն էր, որ կը տօնուէր Հոկտ. 31-ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, ուր հաւաքուած բազմութիւնը՝ այդ առթիւ, անգամ մը եւս կը հաղորդուէր Խրիմեանի ոգիով ու շունչով:

Տիկին Աննա Գարագայա հինգ տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէ այս դպրոցը, դասաւանդելով ոչ միայն հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, այլեւ երգ: Դպրոցը հովանաւորող Կապոյտ Խաչի տիկիններու հետ կը կազմակերպէ հանդէսներ, տօնածառ եւայլն:

Անվերապահ գնահատանքի արժանի են Խաչուհիները, որոնք մեծ զոհողութիւններով նուիրուած են մեր մատաղ սերունդին մէջ հայրենասիրական ոգին զարթնելու գործին: Ինչպէս կ'ըսէր Միւռոն Վարդապետ, ներկաներուն ուղղուած իր խօսքին մէջ, Եկեղեցին եւ Դպրոցը հիմնաքարերն են մեր հայկականութեան պահպանման:

ԺՈԶԷՖ - ԺԻՐԱՅՐ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Անոնք անցան Հովիտէն. բլրակողէն վեր կը բարձրանային, տեսան մօտ եօթը ձիաւորներ, որ ուղիղ իրենց կողմը կու գային, իրիկնադէմի հսկայ ստուերնեով: Եթէ աւազակներ էին, ոչինչ ունէին առնելիք մեր ճամբորդներէն: Անոնց վաղքին մէջ փոթորիկ կար կարծես: Որովհետեւ, եթէ Թրքական բանակէն են գալողները, Կիրոս որպէս մուրացիկ պիտի լռէր, որ Ռուսթամ պէյ խօսէր իր կարւանի ու երգըումի մըղագայի մասին:

Կիրոս աւելի վստահ էր, որ ապըստամբներու բանակէն են գալողները, որովհետեւ մի քանի անգամ երեւցած են այս կողմերը եւ նոյնիսկ վաճառականին հանդիպած: Ձիաւորները կաշկռուն ու ժուժ, կանգ առին ու կարծես պետինը եօրերայ անոնց ձիերու ոտքերուն տակ:

– Հայ են, հայ տղաքներ են, նկատեց Կիրոս, եւ ինչքան դեռ թարմ է միւռոնը անոնց երեսներուն:

Կիրոս կասկած չունէր. Հայու աչքեր էին բոլորն ալ:

– Հէ՜յ, ո՞րտեղէն, հէմշէրիներ, եւ ո՞ւր կ'երթաք...

Կիրոսի մէջ թեթեւ կասկած մը անցաւ երբ իմացաւ խօսող ձիաւորին այնքան հարազատ եւ առանց շեշտի Թուրքերէնը ու համբերեց պահ մը: Ինչպէս կ'երեւի, ձիաւորներուն պետն էր այն երիտասարդը, որ հազիւ 22 տարեկան կար ու անոր սեւ խոշոր աչքերն ունէին փայլ մը, որ կընար անգութ ըլլալ թշնամիին հանդէպ:

Վաճառականը առաջ անցաւ եւ ուզեց փորձանքէ ազատել թէ՛ զինք եւ թէ միւսուլման մուրացիկը ու սկսաւ իր կարւանին պատմութենէն: Որ, ինք յայտնի վաճառական, զարսեցի Ռուսթամ պէյն է: Որ, թալանուած է Թուրք աւազակներէ: Որ, ըստ մուրացիկ ճամբու ընկերիս, իմ կարւանը հիմա ապստամբներու բանակին կը ծառայէ:

Ռուսթամ պէյի համար ալ կասկած չկար որ ձիաւորները Հայեր են:

Այդ պահուն էր, որ ձիաւորներէն մէկը, իր ընկերոջ խօսեցաւ հայերէն, որ զարսեցի հարուստ վաճառական Ռուսթամ պէյի գլուխը մարդու, իսկ գլխէն վար կենդանիի կերպարանք առած է, կարծես իրարու փակցուած ըլլային:

– Էս լաւ է, տղաք, երբ մօտեցաք, արդէն միւռոնի հոտն առի: Ո՞ւր է հիմա մեր բանակը, – հարցուց Կիրոս:

Ռուսթամ պէյ յանկարծ բացաւ աչքերը ու նայեցաւ միւսուլման մուրացիկին, որ իրեն հետ նամազի կեցած էր:

– Զգոյշ, Տաճատ, էս մարդու դէմքին վրայ միմիտ բան չկայ, մէկ անգամէն կ'ուզէ ապստամբներու բանակին տեղն իմանալ: Ես միւսուլմաններ գիտեմ, որ լաւ հայերէն կը խօսին, խաչ կը հանեն ու նոյնիսկ կրնան «Հայր մեր» ըսել:

– Լաւ ըսիր տղաս, եւ միշտ ալ պէտք է կասկածիլ ... կ'ենթադրեմ մոկացի Վազգէնն է էս ճակատի վրայ: Եթէ զիս անոր մօտ տանիք, բաւական բաներ ունիմ խօսելիք. էնոր հետ բարեկամներ եղած ենք: Ես հիմա Տիգրանակերտէն կու գամ:

Այս որ լսեցին ձիաւորներ, սկսան հարցումներ տեղացնել.

– Իրա՞ւ, ե՞րբ, ճի՞շդ է...

Ձիաւորները անոր շուրջ հաւաքուած այլեւս կասկած չունէին որ շատ մօտէն տեղեակ էր Տիարպէքիր քաղաքի գրաւման ու այլեւս պէտք չունեցան նոյնիսկ անունը հարցնելու: Ուզեցին իրենց ձիուն վրայ առնել ու Վազգէնին մօտ տանիլ:

Ռուսթամ պէյ, ապառաժի մը վրայ կեցած գրեթէ պաղած էր արձանի մը պէս ու չհասկցաւ թէ ինչ պատահեցաւ: Կիրոս չմոռցաւ իր ճամբու ընկերը, խօսեցաւ ձիաւորներուն, որ դէպի Էրզըրում ապահով ճամբայ մը ցոյց տան Թուրք վաճառականին:

– Էն ապահովը, նորէն ապստամբներու բանակին գրաւած մասերն են: Թրքական մասը, լեցուն է աւազակներով եւ իմացանք, որ նոյնիսկ դժուար է ուտելիք ճարել: Ու վաճառականը զգուշացուցին այն գծէն, որ այժմ կռիւ տեղի կ'ունենայ: Ձիաւորները տուին նաեւ ուտելիք վաճառականին:

(Շար. 695)

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սերգոյեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Աթէշեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Աթէշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Մոռենօ եւ զաւակները, Օր. Ժօժէնի Սահաթճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Սահաթճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սոնիա Ռուս եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, տագրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

(երաժշտապետ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19-ին, ժամը 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 23, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռոնի-սու-Պուայի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

27, Rue Victor Hugo — 93110 Rosny-sous-Bois

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Մշ. Տունը շնորհակալութեամբ ստացած է Կապ. Խաչի Անիէռի մասնաճիւղէն 5000 Ֆ., Պ. Ալեքսանտրեանէ (Պէյրութ) 1000 Ֆ., Ռոպէր Այտապիրեանէ 1000 Ֆ.:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Conférence - Débat

MERCREDI, 24 NOVEMBRE, A 20 H 45

dans le cycle de conférence-débats autour de **« l'Histoire des Arméniens »**

Docteur YVES TERNON
auteur du chapitre XIII,
« Le génocide de Turquie et la guerre »
(1914 - 1923)

— Les Arméniens connaissent bien l'œuvre du Dr. Ternon sur la question arménienne. Cette soirée promet d'être particulièrement passionnante.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դըպրոցին յիսնամեակին առթիւ հետեւեալ գումարները.- Քեհեէեան Կ., Խաչեան Վ. 500-ական, Փօլատեան 300, Դարբինեան, Ալահվերտեան, Փափազեան, Քիտճիրեան, Գարակէօզեան, Թուրիկեան, Գասպարեան 200-ական, Նիկողոսեան, Պէնկեան, Մատոյեան, Ղազարեան, Գիրէմիտճեան, Տէրտէրեան, Սրապեան, Մանասեան, Ալեքսանեան, Նափուճեան, Գալճեան, Վրօեան, Մանուկեան, Քէօշկէրեան, Ատանալեան, Ոմն 100-ական Ֆ., Պարսամեան, Զուպուքերեան, Տատայեան, Սերոբեան Ե., Մարտիրոսեան, Ճանիկեան, Պալեան, Ճնտօեան, Համբարեան, Թաշճեան, Մանուկեան, Պաքէրեան 50-ական Ֆ., Տիկին Մանուկեան 200 Ֆ. իր ամուսնոյն մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

×

Աղքատախնամի ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.- Պետրոսեան Հաստատութիւն՝ հաստատութեան հիմնադիրներ՝ Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի յիշատակին 20·000 Ֆ., Պ. Ստեփան Մուրատեան 300, Օր. Նոյեմի Յարութիւնեան 200, Օր. Վերժին Մանուկեան, Օր. Զարուհի Կառավարեան 100-ական Ֆ.:

×

Փոխան ծաղիկի Աղաւնի Պալեանի մահուան առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կըրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեանէ եւ զաւակներէ 250, Պ. Ժիրայր Պագալեանէ 200, Տէր եւ Տիկին Ջէննոզեանէ (Ռիւէյ - Մալմէզոն) 500, Այրի Տիկին Գասպարեանէ 1000, Տէր եւ Տիկին Մահտէսեանէ 600 (Կիպրոսէն): Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ըստացած է նաեւ 500, Տէր եւ Տիկին Գայմագեանէ, Վիլժիւիֆէն Տիկին Ոսկանեանէ 200, Թաշճեան ընտանիքէն 200, Տիկին Հայկուհի Ճանաւարեանէ եւ Մակի Պերնարէ հաստատութենէն 100-ական Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան իրենց մօր ողբացեալ Խոնարհիկ Պասմաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆ. նուիրած է Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին: Պ. Մանուկ Յովակիմեան փոխան ծաղիկի 100 Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին Աղաւնի Պալեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր:

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ATTRACTIONS

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54 :

Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՔՖԱՖ

եւ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՖ

կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացումներ Ֆրանսայի և Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

— 27 NOVEMBRE; Samedi; Marseille (Salle Vallier) — 20 h 45
— 28 NOVEMBRE; Dimanche; Nice (Théâtre de Verdure) — 20 h 45
— 29 NOVEMBRE; Lundi; Valence (Palais des Sports — 20 h 45
— 2 DECEBMRE; Jeudi; Londres (Royal Albert Hall) — 20 h 45
— 6 DECEMBRE; Lundi; Versailles (Palais des Congrès) — 20 h 45
— 7 DECEMBRE; Mardi; Enghien-les-Bains (Théâtre du Casino) — 20 h 45
— 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo) — 20 h 45
— 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton) — 20 h 45
— 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia) — 20 h 45
— 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal) — 20 h 45

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել.-

- F. N. A. C.
- Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République. du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49
- Եւ վաճառքի սովորական վայրեր:

PRIX DES PLACES VARIANT SELON LES GALAS: DE 40 à 120 F.

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME

organise

LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN

VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30

Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO

Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

GALERIE ALEPH
Directrice: Helena Leneman
38, Rue de l'Université — 75007 Paris — Tél.: 261.29.05 - 255.37.36
(Métro: Bac — Parking: Rue du Bac)

ALECIAN

PEINTURES — AQUARELLES — DESSINS RECENTS

EXPOSITION DU 23 NOVEMBRE AU 18 DECEMBRE

Vernissage le Mardi 23 Novembre de 17 à 22 heures

Ouverture tous les jours de 14 h 30 à 19 h. (et sur rendez-vous) sauf Dimanche et Lundi.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Մշակութային Կապի Մասնաճիւղի եւ Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութեան:

Միջազգային համբաւի տիրացած՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ կողմէ ղեկավարութեամբ՝ հեղինակաւոր պարուսոյց՝

ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ 70 արուեստագէտներու: Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30-ին Լիոնի Պուսս տը Թռավայի սրահներուն մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐԹԻԿԷՆ Տէր եւ Տիկին Խ. Արթինեան, զաւակները եւ Աւետիսեան ընտանիքը իրենց սիրելի զարմիկին եւ քեռայրին նորոգ հանգուցեալ՝ Սիրական Աւետիսեանի (Մէյրէօլ) յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - 400 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին (տօնական «Յառաջ»էն), 400 Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին գոհաբանական պաշտամունք մը պիտի մատուցանէ վախճանեալ՝

ՎԵՐԴ. Գ. ՍԻՍԼԻԵԱՆԻ

Նոյ. 28, Կիրակի, ժամը 15-ին:
8 bis, Rue des Ternes — 75017 Paris

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
organise
Le Dimanche, 28 Novembre, à 17 h 30
à l'Auditorium du Forum des Halles

UN CONCERT DE GALA

DE MUSIQUE CLASSIQUE ET CHANT CHORAL
ARMENIENS
avec
— HASMIG SURMELIAN; piano
— JAMES LYON; violoncelle
— SUSANNA MILDONIAN; harpe

SIPAN - KOMITAS
Chœurs mixtes arméniens de Paris
sous la direction de: GARBIS APRIKIAN
Sous la Présidence d'Honneur de:
JOSEPH FRANCESCHI
Secrétaire d'Etat — Maire d'Alfortville

Prix des places: 120 F. 70 F.
50 F. (enfants et étudiants).
Points de ventes:
— M.C.A. Alfortville, 9, Rue de Madrid; Tél.: 376. 55. 89
— F. N. A. C.
— Librairie Paloyan; 9 Rue de Trévise; 75009 Paris — Tél.: 523. 24. 97

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն շարժանկարը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին, ժամը 20·30-ին Տիկին Փափազեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէ ճշդապահ ըլլալ:

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆրանսերէն լեզուի, Ֆրանսական գրականութեան եւ քաղաքակրթութեան դասաւանդութիւն: Սկսնակ կամ յառաջացած չափահասներու համար:

Դասընթացքները սկսան. - Նոյեմբեր 2-ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցին:

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններու համար՝ հեռաձայնել՝ 782 - 39 - 50 :

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
«ՅԱՌԱՋ» ԹԻՒ 15

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ƒանիցս տպուած,
միշտ՝ սպառած

ԳԻՆ՝ 70 ՖՐԱՆՔ
Թղթատարով 80Ֆ
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
MERCREDI
24 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ: 180 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 400 Ֆ. - Հատը: 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.309 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.309

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅԵՏ - ԲՐԵԺՆԵՒ ՇՐՋԱՆԸ ՍԿՍԱՒ

ՆՈՐ ԴԷՄՔ ՄԸ՝ ՀԷՅԴԱՐ ԱԼԻԵՒ

Մեծ փոփոխութիւն չէր ակնկալուեր արդէն եւ այդպէս ալ եղաւ: Նոյ. 22-ի ժողովին նշանակումներու գլխաւոր նորութիւնն էր ազրբէջանցի՝ Հէյդար Ալիեւի մուտքը Պոլիտպիւրօ, համեմատաբար «երիտասարդ» մը, քանի միայն 59 տարեկան է, մինչ իր միւս 11 ընկերները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.- Ե. Անդրոփով՝ 68, Վ. Շչերբիցկի 64, Կոսիգին՝ 68, Անտրէյ Կրոմիկօ՝ 73, Կոնայեւ՝ 70, Ուստինով՝ 74, Պելշ 83, Նիկոլայ Տիխոնով՝ 77, Չերնենկօ՝ 71, եւ երկու քիչ - չատ տարեկիցներ՝ Գորբաչեւ՝ 51, Ռոմանով՝ 59:

Այս Ազրբէջանցին, որու գլխաւոր գործունէութիւնը ՔԱ - Կէ - Պէ-ի մէջ անցած է, ծնած է Նախիջեւան: Աւարտած է պատմական ճիւղը համալսարանին: 1950 - 64 պատասխանատու պաշտօններ վարած է պետական «անվտանգութեան» մարմիններու մէջ: 64-էն 67 եղած է Ազրբէջանի Նախարարաց Խորհուրդի կողքին ապահովութեան Կոմիտէի նախագահի տեղակալ, ապա՝ 67-էն՝ Նախագահ: 1969-ին ընտրուած է Ազրբէջանի Կ. Կոմիտէի Բիւրոյի անդամ եւ Ա. քարտուղար: Պոլիտպիւրօն 13-էն 12 անդամի իջաւ: Դուրս կը մնայ, ինչպէս կը սպասուէր Անտրէյ Կիրիլենկօ, որու շնորհագրկումը բոլորովին կը հաստատուի:

Երեքշաբթի օր ալ շատ հաւանական կը նկատուէր, որ Անդրոբով, ինչպէս իր նախորդը՝ Բրեժնեւ, ընտրուի նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ, այսինքն՝ Խորհ. Միութեան Նախագահ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 13 միլիառի խնայողութեան ծրագիր մը հրապարակեց ԻՒՆԷՏԻՔԻ համար, որ հրովարտակով պիտի կիրարկուի, քանի որ գործատիրութիւնը չեղեալ համարած էր համաձայնագիրը: Պետեկովուայի կարգադրութիւնները չեն կրնար անշուշտ գոհացում տալ սենտիքաներուն, որոնցմէ մէկը՝ քարերը, հանդիպումին սկիզբէն իսկ ձգեցին - գացին: Հաւանաբար աջը չէր համարձակեր ձեռք առնել սեղմումի այն միջոցները, զորս Ձախը պարտի առնել: Հանգստեան տարաժամ վճարումները, օրինակ, սահմանափակ մասէն (փլաֆոն) վար կ'իջնեն 65%-ի եւ 50%-ի յաւելեալ բաժնին համար, ներկայիս 70% էր ամբողջութեան վրայ: Ինչ որ սակայն կը վճարուի ներկայիս անփոփոխ կը մնայ: Պէտք է վեց ամիս աշխատած ըլլալ (եւ ոչ 3, ինչպէս նախապէս) գործազրկութեան հատուցում ստանալու համար: Երեքէն երկու տարիի պիտի իջնէ հատուցման առաւելագոյն շրջանը անոնց համար, որոնք 6 ամիսէն մէկ տարի աշխատած են: Հինգէն չորս տարի եւ երեք ամիսի կ'իջնէ հատուցման շրջանը անոնց համար, որոնք մէկէն երկու տարի աշխատած են: Տնտեսական պաշտօնազրկման համար յատուկ նպաստը վեց ամիս միայն պիտի վճարուի փոխանակ մէկ տարիի: Այս բացառիկ նպաստին համար նուազագոյնը կը ջնջուի, եւայլն, եւայլն:

ԳՐԱԿԱՆ Ֆեմինա եւ Մետիսիս մրցանակներն ալ տրուեցան, ըստ աւանդու-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 16 - 19)

ՍՄԲԱՏ ԼՊՈՒՏԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՊԵՌԼԻՆԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Պեռլին տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքի դափնեկիրը հանդիսացած է Սմբատ Լպուտեան: 24-ամեայ երեւանցի մարզիկը ճատրակով տարուած է փոքր տարիքէն, ընտանեկան յարկէն ներս, ուր ճատրակով հրապուրուած են հայրը, եղբայրը, քոյրը: Քանի մը տարի առաջ Երեւանի պիոներներու պալատին մէջ Լպուտեան սկսած է ծանօթանալ խաղի տեսութեան: 16 տարեկանին արդէն առաջին եւ երկրորդ տեղերը կիսած է Արշակ Պետրոսեանի հետ, ախոյենութեան աւարտական հանդիպումին միայն պարտուելով: 1978-ին եւ 1980-ին Սմբատ Լպուտեան Հայաստանի ախոյեան հանդիսացած է: Յաջողութիւնները ցոյց տուած են, թէ ան ի վիճակի է յաւակնելու աւելի բարձր տիտղոսներու: 1980-ի ամառը Երեւան տեղի ունեցած միջազգային մրցաշարքին ան ամբողջացուցած է միջազգային վարպետի մէկ միաւորի կանոնը: Այնուհետեւ փայլուն մասնակցութիւն ունեցած է Կրասնոդարի խորհրդային 48րդ ախոյենութեան ընտրական մրցաշարքին որու աւարտէն մէկ շրջան առաջ իսկ չահած է բարձրագոյն խումբէն հանդէս գալու միակ ուղեգիրը: 1982 թուականը, Լպուտեանի համար բախտաւոր տարի մը եղաւ՝ արձանագրած քանի մը յաջողութիւններով: Նախ Խորհ. Միութեան ուսանողներու ախոյեան դարձաւ՝ առաջին եւ երկրորդ տեղերը բաժնելով Ջուրաբ Ստուրուայի հետ (Թիֆլիսէն), ապա «Երեւան - 82» միջազգային մրցաշարքին 2 - 4-րդ տեղերը կիսեց կրոսմայսթէր Վլատիմիր Բաղիրովի եւ վարպետ Եւգենի Վլատիմիրովի հետ, պարտուելով միայն աշխարհի նախկին ախոյեան Միխայիլ Տալէ: Հոս, ան ամբողջացուց միջազգային վարպետի կոչման երկրորդ միաւորը եւ Լիւաէրն (Զուիցերիա) գումարուած Ճատրակի Միջազգային Դաշնակցութեան ժողովին իրեն շնորհուեցաւ միջազգային վարպետի կոչում:

Պեռլինի մրցաշարքին Սմբատ Լպուտեան 13 հնարաւորութենէ շահած է 10 միաւոր եւ արժանացած միջազգային կրոսմայսթէրի առաջին միաւորին: Մօտ ատենէն կրնայ անցնիլ կրոսմայսթէրի շարքը:

թեան Կոնքուռէն եւ Ռընոտոյէն շաբաթ մը ետք: Այս տարի հրատարակիչներու մեծ բախտաւորն է Կռասէ, որ հոս ալ երկու մրցանակի արժանացաւ իր հեղինակներուն համար, Մետիսիս (Փրանսականը) զոր ստացաւ Ժոսըլէն «Դժոխք եւ ընկ.» գիրքին համար եւ Մետիսիս - օտարը՝ որ տրուեցաւ Ումպէռթօ Էքօյի «Վարդին անունը» գործին համար: Ֆեմինան ալ շնորհուեցաւ Անն Հէպէրի «Պասանի խենթերը» գործին համար, լոյս տեսած Սէօյի մօտ: Այս տարի սակայն, բոլորը համաձայն են նկատելու համար, որ դատական մարմինները չատ բծախնդիր եղած են գրական որակին նկատմամբ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական ատեանը 12 ձախ չարքային ազատ արձակեց: Ասոնցմէ ութը կրնային մահուան դատապարտուիլ, կը դատուէին «գաղափարական պատճառներով» կատարած սպանութեան համար, երկու հոգիի վրայ, մէկը՝ ոստիկան: Փաստաբանները յայտարարած են թէ հարցաքննութեանց ատեն, ամբաստանեալները չարչարանքի ենթարկուած են:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՃԱՄԲԱՆԵՐ, ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Գ.

Ճամբաներուն մէկ եզերքէն յանկարծ ցցուած նշանատախտակ մը քեզի կ'ըսէ որ գիւղ մը հասած ես: Եթէ արագութիւնը արգելք չըլլայ, կը յաջողիս կարդալ գիւղին անունն ալ: Մէկ - երկու տուներ, երբեմն ամբողջ գիւղ մը կը տեսնուի այն ատեն: Երբեմն ալ ոչինչ կը նշմարես, քանի որ գիւղը մնացած է մերձակայ բլուրի մը ետին: Եւ մինչ դուն տակաւին հազիւ տեսած ես այդ քանի մը տուները երկրորդ նշանատախտակ մը լուր կու տայ, որ գիւղը վերջացած է: Կարմիր գիծ մը, որ շեղակի կը պառկի գիւղին անունին վրայ, կարծես կը ջնջէ, կ'անհետացնէ զայն: Ու դուն արդէն կայծակի արագութեամբ անցած ես գիւղին առջեւէն կամ մօտէն... :

Քանի՞ գիւղերու առջեւէն կ'անցնիս մինչեւ որ ճամբադ քեզ կը հասցնէ քու երթալիք տեղդ:

Շուրջիններդ կը քնանան, կամ կէս քուն, կէս արթուն, կը հանգչին իրենց բազկաթոռին մէջ, գլուխնին ետեւ կռթնցուցած, աչքերը կիսափակ: Բայց դուն, խորհուրդներու մէջ թաղուած, կը նայիս գիւղերուն որոնք մէկ կը տեսնըւին, մէկ կ'անհետանան: Քեզի համար ի՞նչ կը նշանակէ որ այդ գիւղերէն որեւէ մէկը: Ոչինչ թերեւս: Անունն անգամ չի չահագրգռեր քեզ: Շուրջիններէդ ոչ մէկը արդարեւ իր գլուխը վերցուց այդ գիւղերէն մէկ հատին նայելու համար: Եւ սակայն քու նմաններէդ քանի մը հարիւր հոգի կայ այս աշխարհին վրայ, որոնց ամբողջ կեանքը անցեր է ու կ'անցնի այդ գիւղերէն մէկուն մէջ: Հոն ալ մարդիկ աշխարհ կուգան, կ'ապրին, կը մեռնին: Հոն ալ մարդկային կեանքը լեցնող բոլոր դէպքերն ու դրուագները կ'ապրուին իրենց ուրախ կամ տխուր վայրկեաններով: Դուն մէկ երկվայրկեանի մէջ կ'անցնիս անոնց առջեւէն, դուն նոյնիսկ կրնաս արհամարհել գիւղի մը փոքրիկ աշխարհը, բայց կրնա՞ս արդեօք երեւակայել թէ այդ փոքրիկ աշխարհը ինչ կ'արժէ իր բնակիչներուն համար:

Բայց կարծես յանկարծ զգացումներու ալեկոծում մը ծայր կուտայ փոխադրամիջոցին մէջ, երբ կը սկսի շրջան ընել շշուկ մը թէ կը մօտենաս մեծ քաղաքի մը, կամ մանաւանդ կը մօտենաս քու երթալիք տեղդ: Քնացողները կ'արթննան, կը շըտկըւին իրենց բազկաթոռներուն մէջ, կարծես արարողութեան մը կը պատրաստըւին: Հիմա աչքերը կը սկսին համբել ճամբուն եզերքէն արագօրէն մօտեցող նշանատախտակները, որոնց վրայ հետըզհետէ պիտի պակսի քեզ մեծ քաղաքէն բաժնող հեռաւորութիւնը: Օդին մէջ անբացատրելի բան մը արդէն յայտնի կ'ընէ որ ճամբաները տեղ մը հասնելու պատրաստութիւն կը տեսնեն: Նախ քանի մը տուներ կը նշմարես ճամբուն եզերքը, ցանցառ, իրարմէ հեռու: Յետոյ տուները կը սկսին բազմանալ, անոնց առջեւ մարդիկ կը յայտնուին: Քանի մը երախաներ փողոցին եզերքը խաղալով զբաղած են եւ եթէ տակաւին կանուխ է, գիւղացի մը խանութ մը կը բանայ, երբ կ'անցնիս: Հիմա տուները զգալիօրէն բազմացան, իրարու մօտեցան, իրարու կռնակ տուին: Կը զգաս որ ճամբան ալ, քեզ հեռուներէն, լեռ ու ձորերէն հասցընող ճամբան հետզհետէ կը սկսի վերածուիլ պողոտայի, փողոցի: Կեանք մը, շարժում մը խլրտիլ սկսաւ հոն, քովէդ, ետեւէն, դիմացէն, ձախէն կամ աջէն: Նշանատախտակին վրայ ժամանակ չունեցար թերեւս կարդալու, բայց արդէն հասկցար որ մտած ես քաղաքէն ներս: «Եկանք» կ'ըսես դուն քեզի երկար շունչ մը առնելով: Յուզում մը կը լեցնէ սիրտդ: Ոչ մէկ բան այնքան յուզում, այնքան վառ հետաքրքրութիւն կը պատճառէ մարդուս, որքան մուտքը՝ անծանօթ քաղաքէ մը ներս:

×

Փոքրիկ գիւղեր ու մեծ քաղաքնե՜ր...: Երկրագունտը լեցուն է անոնցմով: Ամէն լերան ետեւ, ամէն քայլափոխին, աջիդ կամ ձախիդ...: Ծիլ արձակող հունտի մը նման, ո՜վ գիտէ ո՞ր ժամանակներուն անոնք ճեղքեր են հողը եւ տարածուեր են անոր վրայ: Ո՜վ գիտէ որոնք եղեր են անոնց առաջին պարտիզպանները: Ո՜վ գիտէ քանի տարուան անցեալ մը ունին: Ո՜վ գիտէ անծանօթ ինչ ապրումներով անոնք կապուած են մեր անցեալին, նոյնիսկ մեր ընտանիքին, մեր հաւաքականութեան:

Բայց անոնք ի՜նչ են որ, ի՜նչ խորհուրդ ունին որ, եթէ բաղդատուին ճամբաներուն հետ: Ճամբաներ կպրապատ կամ հողածածկ, քարակերտ կամ սալարկեալ, ճամբաներ փայլուն կամ հողով ու փոշիով ծածկուած: Ճամբաներ, որոնց կուպրը կիզիչ արեւին տակ ջուրի նման կը փայլի ու կը խաղայ հեռուէն: Ճամբաներ, որոնցմէ բարձրացող փոշին կապարի պէս կը նստի թոքերուդ մէջ: Ճամբաներ, որոնց վրայ ուրախ - զուարթ կը սուրաս դէպի կարօտներդ: Եւ ճամբանե՜ր, որոնց մէկ եզերքը տխրօրէն կը սպասէ խորտակուած ու ճզմուած փոխադրամիջոց մը...:

Ռ. Հ.

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն կը հաղորդեն.-

Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկ. բաժնի վարիչ՝ Պ. Վահրամ Մավեան, որ Փարիզ ժամանած էր քանի մը օր առաջ, դէպի Արեւելք իր շրջապտոյտի ճամբուն վրայ այցելեց նաեւ Ֆրանսայի կարգ մը հայաշատ կեդրոնները, ի շարս որոնց՝ Լիոն:

Այս առթիւ, Վահրամ Մավեան, որու կ'ընկերանայ Տիկին Մավեան, պատեհութիւնը ունեցաւ չփման մէջ մտնելու Լիոնի եւ շրջակայի հայ գաղութի պատասխանատուներուն հետ: Մօտէն ծանօթացաւ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ազգ. սրահին վերանորոգութեան շինութեան աշխատանքներուն, որուն նիւթական իր գնահատելի մասնակցութիւնը բերած է Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԵՀՐԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Թեհրանի Թեմի 10-րդ Պատգամաւորական Ժողովի Նոյ. 10-ի նիստին, որ նուիրուած էր Թեմական Խորհուրդի 26-ամսեայ գործունէութեան քննարկումին, կարդացուած է Ներքին նախարարութեան քաղաքական բաժինէն ստացուած նամակ մը, որով յայտնուած է, թէ քանի տակաւին վերջնական ձեւակերպում չէ ըստացած կուսակցութիւններու, միութիւններու եւ խորհուրդներու օրէնքի կանոնադրութիւնը, պէտք է յետաձգել նոր Թեմական Խորհուրդի ընտրութիւնը եւ, մինչեւ յիշեալ կանոնադրութեան հաստատումը, ներկայ Թեմական Խորհուրդը պէտք է շարունակէ վարել գործերը:

Ժողովին տեղեկացուած է նաեւ որ Ազգային Ժողովի Դիւանէն ալ թէլէքս մը ստացուած է, ուր ըսուած է, թէ Ազգային Ժողովը յետաձգուած է Յունուարի վերջը: Առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, նկատի առնելով երկու դրութիւնները առաջարկած է յետաձգել նոր Թեմական Խորհուրդի ընտրութիւնը: Ժողովականները ընդունած են առաջարկը:

Հուսկ, կարդացուած է Խոմէյնիի գրասենեակէն ստացուած նամակ մը, որով փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչները հրաւիրուած են հանդիպում մը ունենալու Խոմէյնիի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

Խ. Աբովեան անունով ճանչցուած Երեւանի Մանկավարժական Հիմնարկութեան 60-ամեակը պատեհ առիթ կը հանդիսանայ, որպէսզի տուեալ Հիմնարկութիւնը ձեռք ձգէ, առ ի վարձատրութիւն իր վեց տասնամեակներու բեղուն գործունէութեան, Հայաստանի բարձրագոյն պատուանշանը, այն որ կը կոչուի Գերագոյն Խորհուրդի պատուագիր:

Այժմու պատկերացումէն առաջ, անհրաժեշտ կը նկատենք յետադարձ ակնարկով մը անդրադառնալ այս Հիմնարկութեան անցեալին մասին, տրուած ըլլալով, որ իրաւամբ, Համալսարանէն ետք, այս մէկը 2-րդ տեղը կը գրաւէ մեր Հանրապետութեան կրթական - լուսաւորական կեանքին մէջ:

Հիմնարկութեան պաշտօնական բացումը կը կատարուի 1922 Նոյեմբեր 7-ին: Նորաստեղծ Հիմնարկութիւնը այդ թուականին կ'ունենայ 50-է նուազ ուսանող եւ հազիւ երկու տասնեակ դասախօս: Շրջանաւարտներուն առաջին հունձքը կը կատարուի 1924 - 1925 ուսումնական տարեշրջանին: Անդրանիկ շրջանաւարտներուն թիւը կ'ըլլայ 17 հոգի:

Առաջին օրերու գլխաւոր առաջադրութիւնը կը մնայ պատրաստել ուսուցչական քադրեր դպրոցներու, նախապատրաստական դասարաններու համար:

Հիմնադրութենէն վեց - եօթը տարի ետք է, որ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, կամ՝ ինչպէս կը կոչուի այդ տարիներուն՝ Համ (բ) Կ. Կենտկոմը, 1929 Ապրիլին կարեւոր որոշում մը կուտայ, այն թէ՝ որակեալ դաստիարակներ պատրաստել բոլոր աստիճաններու կրթարաններուն, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան պիտանի մասնագէտներ:

Տրուած որոշումը որքան ալ հրատապ եւ կարեւոր, այսուհանդերձ, դոհացուցիչ չի նկատուիր պարզ այն պատճառով, որ կրթական մակարդակը օր աւուր կը բարձրանայ եւ, միւս կողմէն, այս իրողութեան համապատասխան քայլ չի նետեր ուսուցչական կազմը թ'է իբրեւ թիւ, թ'է իբրեւ որակ: Ահա թէ ինչու կուսակցութեան 7-րդ Համագումարին, 1930 Մայիս 24 - 28-ին, լուրջ քննութեան կ'առնուի այս հարցը եւ կ'առաջադրուի հիմնական կերպով վերափոխութեան ենթարկել բարձրագոյն ու միջնակարգ մասնագիտական ուսումին բովանդակ համակարգը՝ զայն համապատասխան դարձնելով Հանրապետութեան օրուան պահանջներուն: Յաջորդական բարեփոխումներ կը կատարուին 1930-էն սկսեալ: Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները ըսելով միայն, թէ մանկավարժականին կողքին յաջորդաբար կը հաստատուին պատմութեան, լեզու - գրականութեան, բնախօսութեան, ուսողագիտութեան քառամեայ լսարաններ: (Ճշդենք, թէ Հիմնարկութեան հիմնադրութեան շրջանին դասաւանդութեանց ժամանակաշրջանը կ'ընդգրկէ երեք տարի): 1938 - 39 ուսումնական տարեշրջանին կը բացուին երեկոյեան դասընթացքներու ճիւղեր. - պատմութիւն, լեզու, բնախօսութիւն, ուսողագիտութիւն, ինչպէս նաեւ աշխարհագրութիւն: Նիւթերու ցանկը աստիճանաբար կ'ընդլայնի: Կը հիմնուին մասնաճիւղեր Լենինեան, Գորիս, Կիրովական, ոմանք, յետագային, կը դառնան առանձին Հիմնարկութիւններ:

Աւելցնենք, թէ Երեւանի Մանկավարժական Հիմնարկութիւնը Խ. Աբովեան անունով կը մկրտուի 1948-ին, արեւելահայ անուանի լուսաւորիչին մահուան հարիւրամեակին առթիւ:

Այժմ վերադառնանք այժմու պատկերին: 60-ամեակի հանդիսութեան, Հիմնարկութեան ռեկտորը (նախապէս՝ Մ. Քոչարեան) Լ. Վալեսեան նախ դիտել կուտայ, թէ իրենց գործունէութեան ոլորտը, այլ խօսքով բարձրորակ մանկավարժներ պատրաստելու աշխատանքը կը տարածուի ոչ միայն բուն Հանրապետութեան սահմաններէն ներս, այլեւ Խորհ. Միութեան հայահոծ շրջանները՝ Վրաստան, Ազրբէջան, Հիւս. Կովկաս: Իր եօթը հազար ուսանող - դասախօսներով եւ աշխատակիցներով կը գրաւէ յառաջատար դիրք մը Խորհ. Միութեան համանուն 200 Հիմնարկութիւններուն մէջ:

Համաձայն Լ. Վալեսեանի, Հիմնարկութեան իսկական վերելքը կ'արձանագրուի 1934-էն սկսեալ, երբ առանձին բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ կը դառնան Լենինականի Մանկավարժական Հիմնարկութիւնը, Երեւանի Թղթակցութեամբ դասերը ապահովող համապատասխան ուսումնարանը, 1945-ին՝ Ֆիզիքական դաստիարակութեան Հիմնարկութիւնը եւ, վերջապէս, երբ 1970-ին հիմը կը դրուի Գորիսի մասնաճիւղին, այն նպատակով, որ քանի մը մասնագիտութիւններու մարզին մէջ ուսուցչական քադրեր ապահովէ Հայաստանի հարաւ - արեւելեան շրջաններու դպրոցներուն համար:

Ներկայիս Հիմնարկութիւնը ունի եօթը հարիւր դասախօսներէ կազմուած անձնակազմ մը՝ քանի մը հարիւր այսպէս անուանուած ուսումնա - օժանդակ աշխատողներով: Դասախօսներուն կարեւոր տոկոսը բարձրագոյն կրթութեան վկայականներ ձեռք ձգած են: Ուսանողութեան թիւը կը մնայ անփոփոխ՝ 5.500: Հիմնարկութեան ծիրին մէջ կը գործեն 11 լսարաններ, նախապատրաստական բաժինը, ընկերային մասնագիտութիւններուն ճիւղը եւ, ինչպէս ըսուեցաւ, Գորիսի մասնաճիւղը՝ երեք լսարաններով. - հոգեբանութիւն, դասերը վարողներ եւ մանկավարժական հոգեբանութեան նուիրուած աշխատանոց:

Հիմնարկութիւնը ունի 59 ամպիոն, որոնք գիտական - ուսումնասիրական աշխատանքներ ալ կը կատարեն: Միայն վերջին հինգ տարիներուն կը հրատարակուին հարիւր մենագրութիւններ, 1.500 գիտական բնոյթի յօդուածներ, դասագիրքերուն եւ ուսումնական ծրագիրներուն օժանդակող ուղեցոյցեր եւայլն:

Վեց տասնամեակներու ընթացքին շրջանաւարտներուն թիւն է եղած 30.000 Մօտաւորապէս 25 տարիներէ ի վեր Հիմնարկութիւնը դարձած է միակ կեդրոնը գրադարաններու եւ ակումբներու արուեստագէտներէ բաղկացած խումբերու ղեկավարներու պատրաստութեան գործին: Ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանէն սկսեալ մասնագէտներ կը պատրաստուին նաեւ մասնագիտական կրթական ցանցին համար:

Այլ եւ այլ աշխատանքներու կարգին պէտք է անպայման յիշատակել հիմնական առաջադրութեան մը իրագործումը: Արդարեւ, Հիմնարկութեան ամպիոնին ուժերով եւ համագործակցութեամբ գիւղատնտեսական նախարարութեան, տպագրութեան յանձնուած է Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ծաւալուն ատլասը՝ աւելի քան 300 քարտէսներով եւ բացատրական մեկնաբանութիւններով: Հայաստանի գիւղատնտեսութեան ներկային եւ ապագայ զարգացումին համար շատ կարեւոր ձեռնարկ մը կը նկատուի այս աշխատասիրութիւնը:

Խօսելով մօտաւոր ապագայի առաջադրութիւններուն մասին, Լ. Վալեսեան դիտել կուտայ, թէ ի տարբերութիւն անցեալին, երբ հիմնական ուժը կը կեդրոնացուի քանակին վրայ, այժմու առաջադրութիւնը կը մնայ ամէնէն առաջ որակը, որովհետեւ, գիտութիւնը երթալով բարդ պատկեր կը պարզէ եւ ասոր հետեւութեամբ նաեւ դաստիարակչական ճիւղը:

Վերջին տարիներուն, ըստ Վալեսեանի, կարեւոր քայլեր կ'առնուին այս ուղղութեամբ, բայց դրանք առաջին քայլերն են միայն: Մենք, կ'եզրակացնէ ան յօդուածի մը մէջ, լոյս տեսած Հիմնարկութեան 60-ամեակին առթիւ, պարտաւոր ենք առաւել վճռական կերպով լուծել եւ հետեւողական կերպով գրաւել ուսումնադաստիարակչական աշխատանքներուն ամբողջ համակարգը կատարելագործելու եւ ասոր արդիւնաւէտ աստիճանները բարձրացնելու ուղղութեամբ:

Այս առաջադրութիւնները իրագործելու բոլոր տուեալները կան ներկայիս:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԾԵՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան 65-րդ տարեդարձի հանդիսութիւններուն, ի հարկէ, ամէն ոք տեսաւ Խորհ. Միութեան ծերունի ղեկավարը որ հիւանդ՝ դժուարութեամբ կը բարեւէր տողանցող ժողովուրդին ու բանակին. տխուր ու մըտադրաղիչ էր տեսարանը եւ վախճանը դուշակելի, քանի երեք օր վերջ Բրեժնեւ կը մահանար: Բոլոր անոնց համար որ տեղեակ են Խորհ. Միութեան ղեկավարութեան կանոններուն, տրամաբանական է հարց տալ թէ, ինչպէ՞ս այս պատկառելի ծերունին կարող է իր կքած ուսերուն վրայ պահել այս հսկայ՝ միեւնոյն ժամանակ բարդ երկրին պատասխանատուութեան բեռը. իրապէս, 76 տարեկան այս ղեկավարը, մինչեւ երէկ կը շարունակէր իշխել աշխարհի մեծագոյն երկիրներէն մէկուն վրայ. սարսափելի պատասխանատուութիւն, երբ խորհինք թէ իր դողդոջուն ձեռքերուն մէջ, աւելի ճիշդ իր արկարացած ուղեղին տրամաբանութեան հպատակ կը մնար, ուժը գերագոյն որոշումին, որոշում մը որ կարող է երկրագունդը չքացնել: Իրաւ է այսօր սթալինեան միահեծան ինքնակալութիւնը վերջ գտած է, բայց եւ այնպէս, կայ ու կը մնայ գերագոյն առաջնորդին բնորոշիչ գերքաւորումը, անոր տեսակէտները ընդունելու պատրաստակամութիւնը, մէկը միւսէն աւելի տարեց, տասնեակ մը անձերու կողմէ: Սթալին Խորհ. Միութիւնը կը կառավարէր իբրեւ բացարձակ տէփոթ, իր ծերութեան շրջանին ալ աւելի վայրագօրէն ու անսասան տիրակալի բռնութեամբ կ'իշխէր Պետութեան եւ շրջապատին վրայ, եւ քանի ծերացաւ այնքան աւելի վտանգաւոր եւ անտրամաբանական դարձան իր անժխտելի հրամանները, կը գրէ Խրուշչեւ իր յուշերուն մէջ, ո՛չ ոք կը համարձակէր ընդդիմանալ անոր՝ առանց մահը աչք առնելու: Անշուշտ Բրեժնեւ այդ խելագարը չէր, բայց ո՞վ կարող է կռահել հիւանդ ծերունիի մը հոգեբանութիւնը: Այս ուղղութեամբ կարելի է օրինակ բերել, Տը Կօլի նման զօրաւոր եւ վճռական նկարագրի տէր անձի մը տատամսումներն ու անվճռականութիւնը 1968-ի Մայիսեան դէպքերուն, երբ Պետութեան ղեկը լքած գնաց օգնութիւն հայցելու բանակէն, բան մը որ եղերական հետեւանքներ կրնար ունենալ, եւ անկասկած այդ անկարողութիւնը ծերութեան պէտք է վերագրել:

Խորհ. Միութեան առաջին տարիներու եռուզեռէն անդին ստեղծուած դրութիւնը կարելի չէ անտեսել, մարդկութեան այս մեծագոյն յեղափոխութիւնը որ պայթեցաւ՝ փոխելու ուրեմն երիտասարդացնելու համար ծերացած ու փտած ընկերային դրութիւն մը, շարունակեց մնալ միմիայն տարեցներու ձեռքը, եւ հետզհետէ ծերացաւ ու ամլացաւ իր վարիչներուն նման, քարացնելով մարդիկն ու ռէժիմը. պարզ է որ պայմաններու եւ սերունդներու փոփոխութեան հետ, շատ մը տրամաբանութիւններ եւ տեսութիւններ կը չէզոքանան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Գրեթէ ժամ մը վերջ Նուարդ քանի մը յանձնարարականներով կը բաժնուէր բըժիշկի մօտէն: Սիրտը ծանր, սիրտը՝ թեթեւ, անկարող՝ որոշելու թէ յոյսն է թէ վհատութիւնը որ կ'ուռեցնէր իր սիրտը: Բայց այլեւս մէկ որոշում աւելի ու աւելի յստակ ու վճռական կը ցոլար իր ներքին չփոթ ու մութ քաոսին մէջ. որոշումը՝ քալելու մինչեւ ծայրը այդ ճամբուն մէջ, ուր ալ որ տանէր անիկա, ինչ ալ որ պահանջէր ան իրմէ...

Ամբողջ շաբաթ մը ան հեւիհեւ, գործը, գրաղումը թողած, իր ժամանակը այլամերժօրէն յատկացուց դիմումներուն: Քիչերուն ծանօթ է Փարիզեան խնդրարկու այցելութիւններու ամբողջ դաժան ոդիսականը. Ֆիզիքական վիթխարի յոգնութիւն մը կ'ենթադրէ անիկա, բազմապատկուած բարոյական ըսպառիչ նուաստացումի զգայնութեամբ: Նուարդի պէտք եղաւ վազել Ժան - Կուժոնի Եկեղեցիէն Նէօյյիի հեռաւոր մէկ թաղը, կեդրոնէն՝ այսինչ կամ այնինչ արուարձանը: Պէտք եղաւ հանդուրժել յումպէտ սպասումներու, ձեռնունայն, կտրուկ մերժումներու կամ ձգձգող, երկդիմի խոստումներու: Ստուած գիտէ թէ ի՛նչ չունէց սպառեց, ի՛նչ համոզիչ չեչտեր, ի՛նչ յուզումներ դրաւ ձայնին մէջ համնելու համար գինք ունկնդրող տիկիններու սրտին: Ոչ ոք պիտի կարենար այնքան ջերմութեամբ, գրեթէ աներես յամառութեամբ պաշտպանել «հիւանդ, երիտասարդ հայրենակիցի մը» դատը, որ իր ծերունի մօր, իր գրեթէ անմայր զաւկին միակ զօրավիգն է. կարելի՞ է միթէ թողուլ որ Փարիզի մէջ ծիւրի ու հատնի ծաղիկ անոր կեանքը ... որովհետեւ անգործ է ու զուրկ նիւթական միջոցներէ ... Եթէ բարի այդ տիկինները չպիտի ուզեն փրկել ընտանիքի մը միակ այդ նեցուկը, փրկելու ուրիշ ինչ գեղեցիկ առիթ պիտի գանեն արդեօք ... ի՞նչ է ուրեմն իրենց դերը...

Վերջապէս ժողովական ձեւակերպութիւններէ յետոյ Նուարդի ամսական պըզտիկ գումարի մը խոստումը տրուեցաւ Տիկնանց Միութեան կողմէ: Անմիջական ուրիշ հոգերու առջեւ, սա մը խսկ աւելի յատկացնել տառացիօրէն անհնար էր, ըսուեցաւ իրեն: Այդ գումարը - ամիսը 500 Ֆր.ի շուրջ նպաստ մը, - բժիշկի կարծիքով բոլորովին անբաւական էր: Նուարդ ի զուր խորհեցաւ, նկատի առաւ ուրիշ կարելիութիւններ, ծանօթներու խորհուրդին դիմեց, բայց տնտեսական տագնապը որ կը սկսէր, իր առջեւ կը փակէր ամէն ճամբայ...

Բայց կը մնար միակը, գերագոյնը. այն որ իր մտքին յայտնուեցաւ յանկարծ, ինքզինքը պարտադրեց, առանց ժամանակ տալու որ թերն ու դէմը կշռէ ու դատէ. Նուարդ պիտի տրամադրէր իր անձնական խնայողութիւնը, եւ աւելին, իր աշխատանքը...

Մինչ մտախոհ, դէմքին վրայ ծանրակշիռ լրջութեան մը շուքը, կը բարձրանար իրիկուան դէմ Պելվիլի զառիվայրէն, Նուարդ կը խորհրդածէր.

«Այո՛, խնայողութիւններս ... այն գումարը զոր տնտեսած եմ սու սուի վըրայ դնելով ... զրկելով ինքզինքս հազար ու մէկ պզտիկ գոհացումներէ ... գումար մը որ ապագայ հաշիւներուս մէջ կշիռ մը, կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէր ... Բայց այն կէտին վրայ ուր հասած եմ, ալ կարելի՞ է ետ դառնալ... Յետոյ, մանաւանդ ... մանաւանդ չէ՞ս խորհիր, Նուարդ, թէ յանուն որու պիտի ընես զոհողութիւնդ...»:

Նուարդի սրտին մէջ կը հնչէ անունը, իր սիրական անունը ... յաղթական զանգակի մը զանգիւնին նման ... Անիկա այդ պահուն կը զգայ տաք սարսուռը այն մեծ զգացումին որ իր մօտ անուն չունի եւ որ սակայն վեր կը բարձրացնէ իր սիրտը, կեանքէն վեր, ժամանակէն վեր, ամէն տեսակ չնչին ու անցաւոր մտածումներէն վեր ...

Նուարդ կը յիշէ յանկարծ այն բառերը զորս իմացաւ օր մը, փակ դրան մը ետեւէն, ճակատագրական էակի մը շըրթունքէն. - «Զի բաւեր սիրել ... պէտք է պայքարիլ սիրոյ համար ... փրկել զայն ... գիտնալ պաշտպանել սէրը...:

Ո՜հ, Նուա՛րդ, Նուա՛րդ ... այլեւս չորս պատի մէջ, ինքնամփոփ անիմաստ, խեղճուկ օրերու շրջանը անցաւ: Ահա կեանքիդ մէջ րոպէները սկսան գալ ու անցնիլ ծանր, հանդիսաւոր ու խոհուն տողանցքով ... րոպէները քեզ դուրս քաշեցին քու անկիւնէդ, բարձրացուցին եզական դերի մը ... Քեզ յայտնեցին գաղտնիքը որ քու խորը թաղած էիր ու չէիր ուզեր ճանչնալ ... գաղտնիքը որ քու բոլոր մտածումներդ պայծառացուց, գեղեցկացուց քու հոգիդ ... Միթէ՞ կարելի է սիրել ու մնալ տակաւին երբեմնի պարզունակ, անշահեկան, որբեւէ աղջիկը ... Միթէ՞ ամէն սիրոյ մէջ մաս մը զոհաբերութիւն, մաս մը հերոսութիւն չկայ...»:

(Շար. 18)

կամ տարաժամ կը դառնան եթէ հիմնական վերամշակումներու չենթարկուին, եւ ինչպէ՞ս կ'ուզէք որ իրենց բազկաթոռներուն մէջ գամուած ծերակուտականներ, համարձակին յեղաշրջումներ առաջարկել ընկերութեան եւ ռէժիմին ընթացքին վրայ, երբ անոնց միակ մտահոգութիւնը դիրքերու պահպանումը կամ ամանց համար յուսահատ եւ անզօր ըլլալու հաւաստիքն է. բնականաբար տարեցներու մօտ կը պակսի երիտասարդական աւիւնն ու համարձակութիւնը եւ հետեւաբար, ռէժիմը անշարժ ու ամուլ կը շարունակէ հաւատամք դարձած, 65 տարուան տեսակէտներն ու միջոցները գործադրել երբ, մարդիկ եւ ո՛չ ալ պայմանները նոյնը մնացած են այսօր:

Այսօր ինչպէս երէկ, ո՛չ մէկ երիտասարդ կ'երեւի Պոլիթպիւրոյի մէջ, այսօր ինչպէս երէկ, սովորութիւններն ու կանոնները կը մնան անփոփոխ, միշտ տարեցներ մը վարիչներ են, բոլորն ալ տարեց, որ կը կառավարեն երկիրը անսախալական ինքնավստահութեամբ, քանի կեդրոնական Կոմիտէի հակակշիռը անուանական է միայն, անոնք են որ կ'որոշեն ընդհանուր քարտուղարին ընտրութիւնը որ Կեդրոնական Կոմիտէն կը վաւերացնէ մեքենաբար. այս ձեւով ո՛չ մէկ երիտասարդ կամ բացառիկ անհատականութիւն կը յաջողի մուտք գործել, այս տասնեակ մը ծերակուտականներու գոց խմբակին մէջ, եւ Խորհ. Միութիւնը կը շարունակէ մնալ ծերապետութիւն մը որ 65 տարուան ընթացքին միայն չորս առաջնորդներ ունեցաւ որոնք, բացի Խրուշչեւէն, իշխեցին մինչեւ մահ, խոր ծերութեան մէջ:

Այսօր ինչպէս երէկ, պատմութիւնը կը շարունակուի, Պոլիթպիւրօն ընտրեց ընդհանուր քարտուղարը, 68 տարեկան ... առանց կանխաւ անտեսելու ընտրեալին արժանիքները՝ որ շատ հաւանաբար մեծ են, պէտք է ընդունիլ որ տարեց մըն է, եւ հետզհետէ տարիներու բարդումին հետ ալ աւելի զգալի պիտի դառնայ Խորհ. Միութեան նման լայնածաւալ երկրի մը պատասխանատուութիւնը՝ բնախօսականօրէն տկարացած մարդու մը համար: Ծեր մը, որքան ալ իմաստուն ըլլայ չի կրնար ունենալ երիտասարդի մը տրամաբանութիւնն ու տինամիզմը, ֆիզիքապէս եւ հոգեբանութեամբ պահպանողական մըն է ան:

Յեղափոխութիւնը շարունակական շարժման եւ վերանորոգումի կը կարօտի, յարափոփոխ պայմաններու բերմամբ, տեսարաններու յղացած ծրագիրներն ու կանոնները վերջնական չեն կրնար ըլլալ: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան լճացման ու անշարժութեան պատճառներէն մին շատ հաւանաբար ծերապետութիւնն է:

Գ. Տ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 8-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան, նիւթ ունենալով՝ «Թարգմանչաց Տօն»ը: Ձեռնարկը մաս կը կազմէ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի (Կիլիկեան) Կրօնական Խորհուրդի կազմակերպած կրօնա-երաժշտական եւ դասախօսութիւններու շարքին: Երեկոյթին մասնակցած է շրջանի դպրաց դասը:

×

ԿԱԼԱԹԱՍԱՐԱՅԻ մէջ (Պոլիս), բացուած է Քրիսթին Սալէրիի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 25 գործեր՝ փոլքլորի, ձկնորսներու, ձուկերու ծովային բնանկարներու թեմաներուն շուրջ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան ազգային վարժարանին մէջ, Հոկտ. 13-ին, տօնուած է Հայ Մշակոյթի Օրը: Խօսք առած են Կարօ Պետրոսեան (հայերէն) և տոքթ. Թ. Սալիպեան (անգլերէն) շեշտելով այն դերը, զոր հայերէն գիրերը ունեցած են ազգային դիմագիծի ստեղծման, մշակոյթի մարզէն ներս արժէքներու աստիճանական կուտակման ու յատկապէս դարաւոր մեր պատմութեան ընթացքին մեծ Պետութիւններու ձուլող քաղաքականութեան դէմ պաշտպանողական հզօր վահան հանդիսանալու գործին մէջ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են աշակերտները եւ դպրոցին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ալֆրետ Մարտոյեանի: Ապա վարժարանի անցեալ տարեշրջանի լաւագոյն աշակերտներուն մրցանակներ տրուած են:

Նախակրթարանի բաժինն ալ նշած է հայկական տառերու գիւտին տօնը: Այդ առթիւ դասախօսած է Շ. Քուքերճին-եան:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) Յուսաբեր ակումբին մէջ, Նոյ. 5-ին, տեղի ունեցած է Վազգէն Շուշանեանի նուիրուած մեծարանքի երեկոյթ մը: Դասախօսած է Կարօ Փօլատեան (Մարսէյլէն): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ Յուսաբեր ակումբին մէջ, Նոյ. 7-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դ.ի 92-ամեակը: Նախագահած է ընկ. Եփրեմ Թուչեան: Բանախօսած են Կարօ Փօլատեան եւ ընկեր Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՈՒՐՄԻՈՅ (Պարսկաստան) նորոգուած եկեղեցւոյ օծումը կատարուած է, Նոյ. 5-ին, ձեռամբ Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի, որ առիթէն օգտուելով հետաքրքրուած է նաև շրջանի հայկական դպրոցներու դժուարութիւններով եւ այլ հարցերով:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանին մէջ, Հոկտ. 23-ին, տեղի ունեցած է հայ գիրքի 5-րդ ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Կաթողիկոսարանի գրատան, որուն կողքին մասնակցած են նաեւ Համազգային, Սեւան, Տօնիկեան, Շիրակ եւ Մշակ հրատարակչականները: Բացումը կատարուած է Թարգմանչաց նուիրուած յատուկ ժամերգութեամբ մը, որու աւարտին՝ Վեհարանին մէջ, մեծ բազմութեան ներկայութեան խօսք առնելով Միւռոն արք. Ազնիկեան շեշտած է ցուցահանդէսին դերը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որու աւարտին խօսք առնելով Գարեգին Բ. շեշտը դրած է hանրային ժողովրդական գրադարաններու կենսական դերին վրայ եւ կոչ ըրած որպէսզի հայկական գաղութներու մէջ ստեղծուին ժողովուրդին մատչելի, բանուկ գործօն հանրային գրադարաններ, ո՛չ իբրեւ շտեմարան գիրքի, այլ՝ որպէս մտքի գործատեղի: Ցուցահանդէսը տեւած է մինչեւ յաջորդ օրը՝ երեկոյեան:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Ազգ. Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հոկտ. 7-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ ամերիկահայ պատմաբան եւ Գոլոմպիա համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Նինա Կարսոյեանի, որ «Ֆորտ Հիմնարկութեան» հրաւէրով կը գտնուէր Եգիպտոս: Խօսք առած են Թեմին Առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու ատենապետ Կայծ Կոկանեան, դրուատելով հիւրին վաստակը: Օր. Կարսոյեան նոյն ատեն Փրինսթընի համալսարանի Միջին Արեւելքի պատմութեան ուսումնասիրութեան ամպիոնի վարիչն է: Կը դասախօսէ նաեւ Սմիթ քոլէժի եւ Ռութկերզ համալսարանին մէջ: Հեղինակն է կարգ մը աշխատութիւններու՝ «Պաւղիկեան աղանդը», «Պաւղիկեան աղանդին զարգացումը Հայաստանի մէջ եւ անոր տարածումը Բիւզանդական կայսրութեան արեւելեան նահանգներուն մէջ»: Ներկայիս մամուլի տակ է իր «Սասանեան օրինագիրքը» գործը: Նինա Կարսոյեան ծնած է Ֆրանսա եւ 1939-էն ի վեր հաստատուած Միացեալ Նահանգներ:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Արշիվ Նասիոնալ» շէնքին մէջ տեղի ունեցած է հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէս մը: Բացումը կատարուած է Հոկտ. 1-ին: Խօսք առած են Ռոպէր Կարոն, կազմակերպիչ մարմնի ատենապետ Երուանդ Շիշմանեան, մշակութային համայնքներու եւ ներգաղթի նախարար Ժերալտ Կոտէն: Ցուցահանդէսին առթիւ, Հոկտեմբեր 3-ին, դասախօսութիւն մը մը տուած է ճարտարապետ Մարտիրոս Գաւուքճեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՐՏ. Ա. ՍԱՀԻՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Նոյեմբեր 6-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է ճարտ. Ալեքսանդր Արամի Սահինեան: Ծնած էր 1910-ին՝ Ստեփանաւանի շրջանի Վարդաբլուր գիւղը: 1937ին աւարտելով Բազմարուեստից Հիմնարկը, պաշտօնի անցած է «Հայպետնախագիծ» հաստատութեան մէջ, իբրեւ ճարտարապետ: Բ. Աշխարհամարտէն ետք Ալեքսանդր Սահինեան կ'աշխատի Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի բաժնին մէջ, իսկ 1958-ին, երբ կը կազմաւորուի Արուեստի Հիմնարկը՝ կը դառնայ անոր ճարտարապետութեան բաժնի ղեկավարը: 1952-ին «Քասաղի բազիլիկայի ճարտարապետութիւնը» աշխատութեան համար ստացած է ճարտարապետութեան թեկնածուի տիտղոսը: Մեծ վաստակ ունի Հայկական ճարտարապետական յուշարձաններու պեղումներու, յայտնաբերումներու եւ հետազօտութիւններու մարզերէ ներս: Իր աշխատանքներու պսակը կը կազմէ «Գառնի ամրոցի անտիկ շրջանի ճարտարապետական կառոյցները» գործը: Իր ուսումնասիրութեան արդիւնքը կը նկատուի Գառնի տաճարի վերականգնումը:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ ԳՈՒՐԳԷՆ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գրական Թերթ»ի Հոկտ. 22-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Գուրգէն Արտաշէսի Ստամբոլցեան: Ծնած էր 1917-ին Ղաքաթալա (Ադրբեջան): Միջնակարգ կրթութիւնը Լենինականի մէջ ստանալէ ետք, 1938-ին աւարտած է Երեւանի ռուսական մանկավարժական հիմնարկը: Հեղինակն է «Ծանապարհորդութիւն շաքարի հետ» (1961), «Մանուշակները» (1971), «Անթեղուած կրակներ» (1977), «Լռէք, անտառը հէքեաթ է պատմում» (1980) հաւաքածոներու: Գուրգէն Ստամբոլցեան ունի նաեւ թարգմանութիւններ: Ռունի - Աւագ Ժողէֆի «Քարանձաւային առիւծը» եւ «Վամիրեխ», Ֆէոդոր Աբրամովի «Երկու ձմեռ եւ երեք ամառ», Տ. Գնեդինայի «Մանրաչարժների վերջին օրը», Եու. Տինեանովի «Վազիր Մուխթարի մահը» վէպերու հայերէն թարգմանութիւնները լաւ ընդունելութիւն գտած են ընթերցողներու կողմէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾԱՂԿՈՎԻ ԵՐԱՆԳՆԵՐ
(Բանաստեղծութիւններ)
Գրեց՝ ՀՈՎԻԿ ԷԴԳԱՐԵԱՆ
Թեհրան 1980

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԼ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Կիրօս, նոյնպէս ցոյց տրուած գծերէն հասկցաւ, որ Մուշի, Պիթլիսի, Վանի, կարեւոր մասը ապստամբ բանակին ձեռքն է եւ ուրեմն հաղորդակցութեան գիծը կանոնաւոր է մինչեւ Էրզրում:

Այո, այո, շատ կարեւոր բաներ պիտի իմանար երբ հասնէր մօկացի Վազգէնին: Ուղանըրկերով վերջալոյս մը սկսած էր լեռներուն վրայ: Կային գոյներու շերտեր նաեւ հովտին մէջ:

Կիրօս այս անգամ ինքն էր, որ կը հարցնէր ձիաւոր տղոց: Տաճատ խօսեցաւ, որ ինք Կիլիկեցի է եւ հայերէն դժուարութեամբ կը խօսի: Ինք իմացեր է իր հօրմէն, որ եղած է ատեն մը, երբ հայերէն խօսէին Կիլիկիոյ մէջ, լեռներին կը կարէն եղեր: Հիմա ինք բանակին մէջ սկսած է հայերէն դասեր առնել ուսանող զինուորէ մը: Տաճատ ըսաւ նաեւ, որ ինք արհեստով ոսկերիչ է:

- Ինչպէս կը տեսնեմ, տղաք, այ, էդ բլրան կողքին, (Կիրօս ետեւ նայեցաւ ու տեսաւ վաճառականը որ արձանի մը պէս կեցած էր տակաւին) կռիւ տեղի ունեցած է Թրքաց բանակին դէմ:

- Երկու շաբաթ առաջ էս տեղերը մեր մեծ կռիւը տեղի ունեցաւ, հազարապետ Սէլիմ պինպաշուն հետ:

Կիրօս զարմացաւ, որովհետեւ Վարդաձորի կռուէն յետոյ լրեթէ կորսնցուցած էր հետքը Սէլիմին: Միայն գիտէր, որ Գարա Օսմանի հրամանատարութեան տակ կ'աշխատէր ու Վարդաձորէն յետոյ նորէն միացեր էր Զարէին հետ:

- Ուրեմն հետն է, Պէքիրի կինը Զարէն, - հարցուց Կիրօս:

- Եւ արդէն,, Սէլիմ պինպաշուն բանակին տէրը ինքը Զարէն էր, որ աւելի քան կատաղի ու մոլեգին կռւող մըն է ապստամբներու բանակին դէմ:

- Էհ, որ ողջ բռնենք ...

- Էն ատեն ցցի կը զարնենք...

— Վայ, ախմախ, վայ. մեղք չէ՞ էդ պճղեցիկ մարմնեղէն կինը ցցի զարնել...

Կիրօս նկատեց, որ այդ ուժեղ քիւրտ կնոջ՝ Զարէի մարմինը արդէն բոց տըւած էր շատ ճահիլ ճահիլ ձիաւորներուն ու կը սիրէին շարունակել այդ խօսակցութիւնը, ուժ դնելով նաեւ բառերուն մէջ:

- Որ ողջ բռնենք...

Տաճատ թուրքերէն բառերով էր որ աւելի շատ իմաստ կուտար նոյնպէս իր մարմնեղէն երեւակայութեան: Ապստամբ բանակի կատաղի թշնամի, Զարէի ուժեղ մարմնին հետ խառնուած էր նաեւ վրէժի հզօր զգացումը:

- Դէհ, բաւական է, տղաք, - խօսեցաւ Կիրօս: - Դուք մոռցաք ըսել, թէ ի՞նչ պատահեցաւ Սէլիմին ու Զարէին:

- Մեր յաղթանակը դժուար չէր, որովհետեւ Զարէն բաժնուած էր իր երկուհարիւր կռւողներով: Անոնք աւելի շատ թրքական զօրքեր էին եւ նախընտրեցին, որ էդ դեղեցիկ կինը, Զարէն հրամայէ իրենց: Իսկ Սէլիմ պինպաշին շատ զոհեր տուաւ էդ կռուին մէջ ու ինքզինք հազիւ Գարա Օսմանի մօտ ձգեց 10 ձիաւորներով: Բանակին մէկ մասը սպաննուած էր, իսկ կարեւոր մասը փախստական, իրենք զիրենք լեռներուն մէջ ձգած:

- Իսկ հիմա աւելի շատ Զարէն է վրտանգաւոր: Տեսնես, վար կ'իջնէ լեռներէն, էդ գայլի մը պէս կը զարնէ տեղ-տեղ, հայ գիւղերուն, ապստամբ բանակի մէկ տկար թեւին ու նորէն կը քաշուի լեռները: Զարէի դէմ մի քանի խումբեր ղրկուեցան եւ սակայն էդ քած գայլը գիտէ շատ արագ դուրս գալ թակարդի մէջէն ու շատ անգութ է դարձեր եւ վարպետ է յանկարծական արշաւի:

(Շար. 696)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԳՈՒԹԻՒՆ
Վրձինով եւ գրիչով
ՁԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ
24 յօդուածներ եւ իրենց ֆրանսերէն թարգմանութիւնը:
Յառաջաբան՝ Արմէն - Քլօտ Մութաֆեան:
Տպագրութիւն՝ Ս. Ղազար,
Վենետիկ, 1982

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կարօ Թապլապեան եւ զաւակները, Վերգին Փիլիկեան եւ զաւակները՝ Սոնիա եւ Րաֆֆի, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փիլիկեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյեմբեր 28-ին, Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ՝

ՇԱՔԷ ԹԱՊԻՊԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Փիլիկեան)

մահուան քառասունքին առիթով:

Ինչպէս նաեւ՝ Գրիգոր Փիլիկեանի, Վռամշապուհ Ելքովանեանի եւ Հռիփսիմէ Ելքովանեանի:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Շահան խչկր. քհնյ. Տէտէեանին, երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեանին և զաւակներուն, Գիգիրեան, Համմէեան եւ Նալպանտեան ընտանիքներուն իրենց աներհօր, հօր եւ մեծ-հօր՝ Եղիազար Գիգիրեանի մահուան առիթով:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Օր. Աստղիկ Առաքելեանի եղբօր մահուան առթիւ:

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
organise
Le Dimanche, 28 Novembre, à 17 h 30
à l'Auditorium du Forum des Halles

UN CONCERT DE GALA

DE MUSIQUE CLASSIQUE et CHANT CHORAL
ARMENIENS
avec
— HASMIG SURMELIAN: piano
— JAMES LYON: violoncelle
— SUSANNA MILDONIAN: harpe
SIPAN - KOMITAS
Chœurs mixtes arméniens de Paris
sous la direction de: GARBIS APRIKIAN
Sous la Présidence d'Honneur de:
JOSEPH FRANCESCHI
Secrétaire d'Etat — Maire d'Alfortville
Prix des places: 120 F. 70 F.
50 F. (enfants et étudiants).
Points de ventes:
— M.C.A. Alfortville, 9, Rue de Madrid;
Tél.: 376. 55. 89
— F. N. A. C.
— Librairie Paloyan; 9 Rue de Trévise;
75009 Paris — Tél.: 523. 24. 97

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Փարիզի շրջանի Ամասիոյ Հայրենակցական Միութենէն 2600 Ֆ. Մանկապարտէզի բացման առթիւ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պետրոսեան հաստատութեան իրենց 15.000 ֆրանքի նուէրին համար, ի յիշատակ իրենց հաստատութեան հիմնադիրներուն՝ Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի:

×

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արշալոյս Ճէնազեանէ 400 Ֆ. Մեռելոցի (Նոյ. 2) առթիւ, իր բոլոր սիրելիներուն յիշատակին, և նաև շնորհակալութիւններ հետեւեալ նուիրատուներուն.- 1982 - 1983 տարեշրջանին համար - Պ. Գ. Համբարձումեան, Թօփաքեան հաստատութիւն, Տիկին Ժ. Ժոֆրէ (Լիոնէն) 500ական Ֆ., Պ. Մ. Ա. Կազարեան (Լիոնէն) 300, Պ. Ժ. Կազարեան 250, Տիկին Հ. Աւագեան 150, Օր. Հ. Գալուստեան, Պ. Տէտէեան, Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեան, Տիկին Ա. Ճէնազեան, Օր. Ս. Աճէմեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Յ. Բէշտիմալճեան 70 Ֆ. (Լիոնէն):

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Յանձնախումբը, Պ. Սերոբ Մանուկեանէ ստացած է 100 Ֆ. փոխան ծաղիկի Անդրէ Գափաֆեանի մահուան առթիւ:

COLIS — CADEAUX
pour l'U.R.S.S.

Մեծաշնորհն ունինք Նուէր - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ -- ՄԱՔՍ -- ԼԻՍԱՆՍ -- ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքման ատեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՃՈԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ

Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:

Ծրարներու արտօնուած ծանրութիւն -- 6-էն 10 քիլօ

SICOMEX
20, Rue Royale - 75008 Paris
Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

Importateur exclusif
de mules d'appartement et de pantoufles
de GRECE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

FOTIA

(marque déposée, en cours)

pour tous renseignements:

FOTIA *- diffusion*

1 rue, Ampère, 78140 VELIZY - tél. 635 15 95

DIMANCHE, 28 NOVEMBRE, DE 18 H. A 24 H. — A L'ELDORADO
Discothèque — 4, Boulevard de Strasbourg - 75010 Paris — M° Strasbourg-Saint-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

DE LA JEUNESSE ARMENIENNE — AVEC LE CONCOURS DU CHANTEUR VICKEN
Organisée par la JAF et les Jeunes du Parti Hentchak « NAZARPEK »
Bar — Buffet — Tenue correcte exigée
ENTREE: 50 F. — RESERVATION: 874. 24. 65 - 606. 27. 51
Une soirée folle... folle... folle...

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

ORCHESTRE et CHANTEUR
tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան կը նուիրեն 1000 Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին իրենց զարմիկներուն՝ Կրեկուար եւ Հանրի Փափազեանի՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի կարգի արժանանալուն ուրախ առթիւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կողմէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Գարանֆիլեան 50 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Նուպար Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ եւ 50 Ֆ. Յովհ. Նաւոյեանի մահուան առթիւ:

M. C. A. - PARIS
17, Rue Bleue — 75009 Paris
MONTE UNE TROUPE THEATRALE
(Amateur)
Toute personne interessée
est priée de contacter:
NOEMIE HOVSEPIAN
Tél.: 545. 42. 70

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԺԱՆ - ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
նոր թատերգութիւնը՝
« *CENDRE ROUGE* »
կը ներկայացուի Նոյեմբեր 24-էն սկսեալ Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 20-30-ին
Théâtre de Cité Universitaire
21, *Boulevard Jourdan* — 75014 *Paris*

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE
— 26 Novmbre à 20 h 45:
CENTRE MANDAPA
6, Rue Wurtz, 75013 Paris — Tél.: 589. 01. 60
CONCERT
consacré à la musique populaire
— 27 Novembre, à 20 h 30:
CENTRE MANDAPA
CONCERT
consacré aux chants de
SAYAT - NOVA
— 2 Décembre, à 22 h 30:
OPERA COMIQUE — SALLE FAVART
5, Rue Favart, 75002 Paris — Tél.: 296. 12. 20

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին, ժամը 20.30-ին Տիկին Փափազեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէ ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, հանգուցեալ Ժիրայր Ջարուքեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.- Պ. Կարպիս Ճընկըրտեան 1000 Ֆ. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Պահատուրեան 100 Դպրոցին, Այրի Տիկին Թադէոսեան 50 Եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Տ. Յակոբեան 20 Ֆ. Եկեղեցւոյ:

×

Ալֆորվիլէն՝ Պ. Գրիգոր Պալեան իր եղբօր կնոջ՝ Ադաւնի Պալեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի 1000 Ֆ. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

×

Տիրամայր Վերգինէ Փապուճեանի մահուան առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները փոխան ծաղիկի.- Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Նոտարեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պօղոսեան 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Պերիկեան 250-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Մինասեան 200, Տէր եւ Տիկին Գարաճեան եւ Պ. Արմենակ Թալար 150-ական Ֆ., Տիկին Զ. Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Գիւլբա, Տէր եւ Տիկին Լօրիս Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Յովակիմեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գոյումճեան, Տէր եւ Տիկին Արթինեան, Տիկին Ժանէթ Կալօն, Տոքթ. Լ. Մոմճեան 100-ական Ֆ., Տիկին Ազատ Դաւութեան 100, Պ. Ծորդեան եւ Պօղոս Կարապետեան 50-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թիւթիւնճեան 100 Ֆ.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
JEUDI
25 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.310 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.310

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 12 - 15)

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՇՏՈՑԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի Մատենադարանը լոյս ընծայած է Արտաշէս Մարտիրոսեանի «Մաշտոց» (պատմա - քննական տեսութիւն) գիրքը, ակադ. Լեւոն Խաչիկեանի խմբագրութեամբ: Հարուստ փաստերու քննութեամբ հեղինակը մանրամասն ուսումնասիրած է Մաշտոցի գործունէութիւնը, տառերու գիւտը՝ իր նախապատմութեամբ եւ հետեւանքներով: Արտաշէս Մարտիրոսեան պատմա - քննական վերլուծումով հաւաքած է զանազան ժամանակներուն եւ բազմաթիւ գիտնականներու կողմէ Մաշտոցի մասին գրուած աշխատութիւնները եւ աղբիւրներու նոր քննարկումով ներկայացուցած՝ մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ վճռական դեր խաղացած մեծ դէպքին պատմական արժէքն ու նշանակութիւնը:

Հետեւելով գիրի զարգացման պատմական ընթացքին, հեղինակը ցոյց տուած է, թէ ինչ բնոյթ ունեցած է Նախամաշտոցեան գիրը Հայաստան եւ դրացի երկիրներու մէջ՝ հեթանոսական ժամանակներէն մինչեւ քրիստոնէութեան ընդունման առաջին հարիւրամեակը: Այնուհետեւ կը խօսուի մաշտոցեան տառերու ստեղծման պատմական պայմաններու եւ հանգամանքներու մասին: Աշխատութեան մէջ քննութեան ենթարկուած է Դանիէլեան գիրերու մասին զրոյցը: Կորիւնի եւ յետագայ պատմիչներու վկայութեամբ, Մաշտոց արդիւնաւէտ գործունէութիւն ունեցած է նաեւ Հայաստանի սահմաններէն դուրս՝ Վրաստան եւ Աղուանք: Գիրքին մէջ կարեւոր տեղ յատկացուած է այդ հարցին եւ ցոյց տըրուած՝ որ Ե. դարուն Անդրկովկասի երկիրներու մէջ ստեղծուած պատմական պայմանները անխուսափելի կերպով յանգեցուցած էին ընդհանուր շահերէ բխող համագործակցութեան: Նշուած է Մաշտոցի վաստակը այդ մարզին մէջ: Մենագրութեան մէջ շօշափուած են Մաշտոցի գործունէութեան եւ անոր գիւտին կապուած բազմաթիւ հարցեր՝ երկրի քաղաքական ու եկեղեցական կացութիւնը, գիւտին չարժառիթները, Թուականը, Պետութեան դերը տառերու ստեղծման եւ արմատաւորման մէջ, ժամանակի ընթացքին գիւտին շուրջ ստեղծուած վարկածները, միջնադարեան եւ յետագայ մեկնութիւնները, ժամանակակից տեսութիւնները եւայլն: Խօսուած է նաեւ նախամաշտոցեան եւ մաշտոցեան դրականութեան մասին:

×

ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատրոնին մէջ, Նոյ. 9-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած դերասանուհի Սիրանոյշի, անոր ծննդեան 125-ամեակին առթիւ: Բացումը կատարած է Հայկական Թատերական Ընկերութեան նախագահ Հրաչեայ Ղափլանեան: Սիրանոյշի կեանքին ու գործին մասին զեկուցումով մը հանդէս եկած է Ռուբէն Զարեան, անդրադառնալով արուեստագիտուհիին ժողովրդականութեան՝ Պոլսէն Թիֆլիս, կրկին Պոլիս, ապա՝ Կովկաս, ինչպէս նաեւ Յունաստան, Պուլկարիա, Ռումանիա, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Շուշի, Նոր Նախիջեւան, Ալեքսանդրապոլ, Երեւան եւ այլուր: Խօսք առած են արուեստագէտներ Մ. Սիմոնեան, Ժ. Թովմասեան եւ Վ. Ապաճեան: Երեկոյթին ներկայ եղած են կուսակցական եւ պետական դէմքեր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ 18 մեծ քաղաքներու Թաղապետական Թեկնածուներու ցանկին գլուխը կը պահանջեն համայնավարներէն, չեշտելով թէ տեղի պիտի չտան: Ըստ ընկերվարական կուսակցութեան այդ քաղաքներուն մէջ ընկերվարականները համայնավարներէն առաջ անցած են նախորդ ընտրութեանց ատեն: Այս քաղաքներու շարքին յիշենք գլխաւորաբար Սէն Թ'էթիէնը, որ Ֆրանսայի ամէնէն մեծ համայնավար քաղաքն է, նաեւ այլ քաղաքներ ինչպէս՝ Ամիէն, Տիէփ, Էվրէօ, Մոնլիւսոն, Նիմ, Ռենս, Սարսէլ, Սարթրուվիլ, Սեվրան, Վօ-ան-Վըլէն եւայլն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երեք օրուան համար Գահիրէ մեկնեցաւ, ուր շուրջ 10 ժամ խօսակցութիւն պիտի ունենայ նախագահ Մուպարաքի հետ: Այս առթիւ տեղւոյն Ալ - Ահրամ եւ Ալ - Ախպար օրաթերթերը տեսակցութիւն մը հրատարակած են Նախագահ Միթերանի հետ, ուր ան կը յայտնէ թէ համամիտ է Պաղեստինցիներու Պետութիւն մը ունենալու իրաւունքին, պայմանաւ որ ՊԱԿ-ն ալ ընդունի Իսրայէլի ճանաչման սկզբունքը:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ կը բացուի ՊԱԿ-ի կեդրոնական խորհուրդի ժողովը, ուր պիտի խօսուի գլխաւորաբար «Պէյրութ»էն ետք իւրացուելիք ռազմավարութեան մասին: Կը սպասուի որ Արաֆաթ եւ չափաւոր նկատուած հոսանքը բուռն յարձակման ենթարկուին ծայրայեղներու կողմէ: Սայքայի (սուրիամիտ) պաղեստինցի պատասխանատու մը յայտարարած է թէ տագնապ մը կայ ՊԱԿ-ի ծոցը եւ միջպաղեստինեան տարակարծութիւններ: Արաֆաթի դէմ մեղադրանքներէն մէկն ալ այն է, որ կեդրոնատեղին Թունուզ հաստատած է եւ ոչ՝ Դամասկոս: Կան նաեւ այլ մեղադրանքներ, ինչպէս Եգիպտոսի հետ հաշտութեան փորձը, Հիւսէյնի հետ տեսնուիլը:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ բացուեցաւ Կ. Ա. Թ. Թ.ի (Ճեներըլ ակրիմընթ օն թըրէյտ էնտ թարիֆս) ժողովը: Այս կազմակերպութիւնը որ միջազգային առեւտուրի տեսակ մը «ՄԱԿ»ն է եւ որու 28րդ նիստն է պէտք է դէմ դնէ նաեւ, իր որոշումներով, միջազգային առեւտուրի մեծագոյն տագնապին: Պէտք է, ինչպէս իր անունն է, համաձայնութեան գայ մաքսային սակերու եւ առեւտուրի շուրջ: 88 նախարարներ կը մասնակցին ժողովին: Իւրաքանչիւր երկիր ներկայս «պաշտպանապաշտ» քաղաքականութիւն մըն ալ կ'ուզէ վարել, ինչպէս Ֆրանսա՝ ճափոնական ներածումներու դէմ: Նոյնն է պարագան արդէն արեւմտեան Եւրոպայի համար, ընդհանրապէս, եւ Միացեալ - Նահանգներն ալ կ'ուզեն պայքարիլ ատոր դէմ:

ԿԱԶՆ ՈՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ 3,5% յաւելում պիտի կրեն Դեկտեմբեր 1-էն:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը կարճ այցելութիւն մը կատարած է Անգարա եւ Թուրք պատասխանատուներուն հետ ծեծած զանազան հարցեր: Խոստացած է որ դիմումներ կատարէ եւրոպայի իր ինը ընկերակիցներու բնականոն դարձնելու համար Թուրք-եւրոպական յարաբերութիւնները, որոնց վերջնական նպատակն է Թուրքիոյ անդամակցութիւնը Հասարակաց Շուկային: Գերմանացին պիտի ջանայ նաեւ դիւրացնել գործադրութիւնը Եւրոպա - Թուրքիա դրամական 4-րդ համաձայնագրին, ըստ որուն Անգարա պէտք է հաշուական 600 միլիոն միաւոր (դրամական օրինաւոր չափ, որու նպատակն է, համաձայնագրերու մէջ, չափել հատուցումներու համապատասխան արժէքը) ստանար, գալիք 5 տարիներու ընթացքին: Ասիկա արգելքի տակ էր, տարի մըն է, Թուրքիոյ զինուորական վարչակարգին պատճառաւ: Կենչէր ապահովութիւն տուած է Թուրքիոյ որ Արեւմտեան - Գերմանիոյ ոչ մէկ Թուրք աշխատաւոր (1 միլիոն 600 հազար կայ) «որեւէ ձեւով Գերմանիայէն հեռանալու պիտի չստիպուի», թէեւ Պոնի կառավարութիւնը բանակցութեան մէջ է շուրջ 100.000 Թուրքեր ետ ղրկելու համար, մեկնումի «պարգեւներ» տալով:

ՄԵԹՐՈՅԻՆ մէջ ոճիր մը եւս գործուած է առջի օր: Շաբաթ գիշեր արդէն 20 տարեկան տղայ մը կը սպաննուէր, դաշունահարուելով կոկորդէն, 3 լուպարներու կողմէ, որոնց՝ «իր գլուխը հաճելի չէ եղած»: Երկուշաբթի իրիկուն ալ 73 տարեկան մարդ մը, որ մեթրոյին կը սպասէր Սէն - Ժերմէն տէ Փռէ կայարանը, կառախումբին եկած պահուն կը հրուէր գիծերուն վրայ եւ կը ճզմուէր: Ոճրագործը, հանգիստ փախած է: Կը կարծուի որ մտային անհաւասարակշիռ մըն է: 1982-ին արդէն 1300 յարձակում պատահած է մեթրոյին մէջ, 200 աւելի՝ քան անցեալ տարի:

ՊԱՊԸ խիստ հրահանգներ տուած է Եկեղեցւոյ դրամին մատակարարման մասին, որովհետեւ Վատիկանի հաշիւները պէտք է անթերի ըլլան: Իր «Արտաքին նախարարին» ուղղած եւ հրապարակած նամակով մըն է, որ Յովհ. - Պօղոս Բ. կը ճշդէ թէ ինչ պէտք է ընեն պատասխանատուները, «որպէսզի իրենց գործունէութիւնը համապատասխանէ տիեզերական Եկեղեցւոյ պահանջներուն եւ ծառայութեան...: Պէտք է միշտ խուսափիլ մըլխումէ, անհատական շահերու փնտռտուքէն եւ չարդարացուող առանձնաշնորհներէ»:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՌԱՆՁԻՆ ՄԱՐԴԻԿ

Աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, հողերու ու ծովերու սահմաններէն անդին, պետական ու ազգային սահմանագիծերու ետին, կը տեսնեմ առանձին ու տխուր մարդիկ, որոնք ծովէն հանուած ձուկի նման կը տապլտկին երկրագունդին վըրայ, իրենց շուրջ ի զուր փնտռելով քիչ մը օդ, քիչ մը ջուր. ասոնք այն մարդիկն են, որոնք, իրենց հայրենիքէն կամ ընտանիքէն հեռու ինկած են:

Առաւօտ մը կանուխ աչքերս բացի գըլուիցերիական հիւսիսային քաղաքի մը չքեղ մէկ պանդոկին մէջ: Հանգստաւէտ սենեակիս մէջ ամէն ինչ կար, հեռատեսիլ, հիւթեղ ըմպելիներով լեցուն սառնարան մը, նոյնիսկ մէկ - երկու գիրք, եւ բնականաբար ... հեռաձայնի գործիք մը:

Ո՞վ պիտի փնտռէր սակայն զիս, կամ զո՞վ պիտի փնտռէի ես այդ հեռաձայնի գործիքով: Մէկ հատ իսկ ծանօթ չունէի ամբողջ քաղաքին մէջ: Ի՞նչի կը ծառայէր հեռատեսիլէն եկող աղմուկն ու երաժըշտութիւնը, երբ անդին յամառօրէն կը լռէր հեռաձայնի գործիքը: Քիչ վերջ, երբ պիտի ելլէի սենեակէս, պիտի չկարենայի յուսալ՝ ծանօթի մը հանդիպիլ, փողոցը երբ պիտի քալէի, սիրտս պիտի չարոփէր մտերիմ կամ ծանօթ մէկու մը հանդիպելու ուրախութեամբ: Ի զուր պիտի նստէի պանդոկին հիւրասրահին մէկ անկիւնը, կամ դուրսը, սրճարանի մը մէջ: Օտար դէմքե՜ր, օտար լեզո՜ւ, օտար ճա՜շ...:

Այդ առաւօտ զգացի որ ինչ է առանձնութեան այն մահացու տեսակը, որ կ'իջնէ պանդուխտ հոգիներու վրայ: Փընտռեցի նոյնիսկ օտար մարդ մը, որուն պիտի կարենայի բարեւ մը տալ, որուն հետ պիտի կարենայի երկու խօսք փոխանակել:

Քանի մը օր վերջ հեռաձայնս աշխատիլ սկսաւ: Անցնող օրերու ընթացքին երեք, - չորս հոգիի հետ ծանօթացած էի: Գործի շփումներ ալ ունէի այլեւս: Հեռաձայնս հնչեց մէկ, - երկու անգամ: Տետրակիս մէջ նոր հասցէներ, հեռաձայնի նոր թիւեր արձանագրուեցան: Ճաշարանը նոր սեղանակիցներու հետ բաժակ բարձրացուցի: Կը խորհէի որ առանձնութիւնս պիտի վերջանար այդ քաղաքին մէջ:

Բայց ոչ: Միշտ առանձին էի: Առանձնութիւնս պիտի շարունակուէր նոյնիսկ հազար հոգիով լեցուն սրահի մը մէջ: Եւ այդպէս ալ շարունակուեցաւ մինչեւ որ վերադարձայ իմ սիրելի քաղաքս, իմ հարազատներուս մօտ: Որովհետեւ այն ինչ որ կը փնտռէի, ծանօթ դէմք մը չէր պարզապէս, այլ ի՛մ մարդիկս, ի՛մ ցեղիս, ի՛մ երկրիս, ի՛մ լեզուիս ու բարքերուս մարդիկը: Երբ չկային այդ բոլորը, ես կամ ուեւէ մէկը, առանձին էինք, նոյնիսկ եթէ ամէն վայրկեան մեր երեսներուն հազար համբոյր դրոշմուէր օտարներու կողմէ...:

×

Անասուններն ալ պանդխտութեան գաղափարը ունի՞ն: Թռչունը, առիւծը, կամ ճանճը...: Կը փնտռե՞ն այն հողը, որուն վրայ աշխարհ եկած են: Ճանճ մը ուրիշ ճանճի մը դիմաց օտարութիւն կամ առանձնութիւն կը զգա՞յ...:

Մարդը կը զգայ: Մարդը այն տարօրինակ արարածն է, որ դրախտի նման երկրի մը մէջ անգամ իր հայրենիքին չոր հողը, ամէնէն բազմամարդ պողոտաներու վըրայ իր գիւղին կամ փոքրիկ քաղաքին մարդիկը, օտար երկրի մը ամէնէն փարթամ ճաշարանին մէջ իր հայրենիքին հացն ու պանիրը կը փնտռէ: Մարդուն երակներուն մէջ հոսող արիւնը իր մէջ անպայման ունի հայրենիքի մը, հօրենական օճախի մը, ծծուած օդի ու ըմպըւած ջուրի մը համը:

×

Ահա, աշխարհին ամէն կողմը կը տեսնեմ պանդխտացած ու առանձնացած հոգիներ: Անոնց արեան մէջ կարօտի լեղին խառնուած է այլեւս: Ոչ ոք պիտի կարենայ հասնիլ անոնց օգնութեան, ոչ ոք պիտի կարենայ անոնց ակնարկները հեռացընել այն հորիզոնէն, որուն կը նային առտու - իրիկուն:

Իսկ մարդկային իրաւունքներու միջազգային Յայտարարագիրին մէջ չկայ, ու աւա՜ղ չի կրնար ըլլալ յօդուած մը, որ պաշտպանէր մարդուն սրբազան իրաւունքը՝ առանձին չմնալու:

Ռ. Հ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

×

ԴԻՆԱՄՕ ՄԻՆՍԿ՝ ԱԽՈՅԵԱՆ ԱՐԱՐԱՏ՝ 5-ՐԴ

Խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան խաղերը վերջ գտան Մինսկի «Դինամօ»ի յաղթանակով: Վերջին՝ 34-րդ հանդիպումներու արդիւնքներն են.-

Սպարտակ - Դինամօ Մինսկ	3 - 4
Արարատ - Դինամօ Կիեւ	2 - 3
Դինամօ (Մ.) - Զէնիթ	2 - 0
Պախտակոր - ԲԿՄԱ	2 - 1
Դինամօ (Թ.) - Չերնոմորեց	1 - 0

Վերջնական դասաւորումը կը գլխաւորէ Մինսկի «Դինամօ»ն 47 կէտով, որուն կը հետեւին Կիեւի «Դինամօ»ն 46, Մոսկուայի «Սպարտակ»ը 42, Թիֆլիսի «Դինամօ»ն 41 եւ «Արարատ» 38 կէտերով:

ՄԵՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՆԵՐԷՆ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 20-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մենք, որ ո՛չ Ապրիլեան եւ անոր հետեւանք Անապատի սերունդ կոչուելու մակդիրը կրեցինք, ձեւով մը բախտաւորութիւնն ունեցանք մեր միտքին նախնական ծաղկումներուն առաջին վայրկեաններէն իսկ շրջապատուելու դէմքերով, որոնք արդէն Երկրէն կամ թէ Արեւմտահայութեան երբեմնի լուսաւոր կեդրոններէն, ինչպէս Պոլիս թէ այլուր, անճիտուած մտաւորականութեան մը մարած թէ կիսամեռ ջահը վերարծարծեցին գրական - կրթական թէ հրապարակագրական մարզերէն ներս: Ընդհանրապէս, Գեղապաշտ կամ Արուեստասէր սերունդին պատկանող կրտսեր անդամներ էին անոնք: Իրադարձութիւններու հարկադրութեամբ, անոնք, գաղութներուն մէջ տիրական անուններ դարձան, ոմանք ալ աւելի ծանր կշիռով արժեցուցին իրենց առանձնած առաքելութիւնները՝ մղիչ զսպանակները դառնալով հողմացրիւ եւ ուղեկորոյս զանգուածներուն ազգային - քաղաքական հանգանակներուն արմատացումին եւ պահպանումին ճամբուն վրայ: Ասոնց կողքին, չենք անտեսեր, բնականաբար, յեղափոխական անցեալով ծանրաբեռն դէմքերը, Հայ Պետականութեան կերտումին եւ պաշտպանումին նպաստող ակնառու անունները:

Առաջիններուն շարքին քանի մը անուններ դրոշմուած կը մնան մեր պատանեկան - երիտասարդական միտքին անմիջական տպաւորութեան մէջ. - Գուրգէն Մխիթարեան, Բենիամին Թաշճեան, նաեւ Լիպարիտ Նազարեանց: Այս վերջինը, ի տարբերութիւն առաջին 2-ին եւ քանի մը ուրիշներու, առաւելաբար ռուս - գերման դաստիարակութեան կնիքը կը կրէր, յատկապէս արուեստագէտ - երաժշտագէտի հոգեխառնութեամբ, մնալով միշտ Կովկասահայ՝ իր խառնուածքով:

Առդին կար միջավայրը, ինքնին հայեցի դրոշմով պարուրուած, քանի Եգիպտահայութիւնը հին օրերէն սկսեալ աւանդապահ եւ օրինապահ՝ յարգելու աստիճան կը մեծարէր Ազգ. Սահմանադրութեան ոգին ու տառը: Մեր սերունդին աչքերը բացուեցան հայկական վարժարաններու դռներուն առջեւ եւ, նկարագիրի կամ դիմագիծի կազմաւորումը յատկացաւ ակումբներու մէջ: Ուրեմն, միջավայրը մեր պարագային իւրայատուկ գոյն եւ թոյր ունեցաւ իր ազգային - կուսակցական եռուն կեանքով: Հայ մամուլով՝ Արեւ թէ Յուսաբեր, քանի մը քովընտի հրատարակութիւններով, թէեւ անոնք ծանր չկշռեցին գաղութին ներքին առօրեային վրայ:

Այս հապճեպ տողերը ո՛չ կը միտին պատկերացնել օտար ծառի մը տակ ծիլ արձակած ու հասունցած սերունդի մը կեանքը եւ, ո՛չ ալ գաղութի մը ազգային եռքը՝ օրինակելի իր ընթացքով եւ արձանագրած հոլովոյթներով:

Ըսենք անմիջապէս, թէ այս տողերը կը գրուին առիթով մը, դէմքի մը մահուան 20-ամեակին յիշատակութեամբ, քանի Գուրգէն Մխիթարեան, թէեւ ոչ ուսուցիչ իր ընթացիկ իմաստովը այդ ափերուն վրայ, այսուհանդերձ, իբրեւ Յուսաբերի խմբագիր, տարիներ եւ տասնամեակներ, աւելի ճշդիւ 1923-էն 1948, իր հրապարակագրական վաստակով, ուրիշներու կարգին, եղաւ ու մնաց մեր դաստիարակը հայադրոշմ նկարագիրի մը ձեւաւորումին մարզին մէջ:

Պրկուած ջիղերու խուրձ մըն էր ան խմբագրական գրասեղանին առջեւ, դասախօսական ամպիոններուն վրայ թէ կուսակցական աշխատանքներուն ընթացքին: Պոլիսը՝ Ազատամարտը փոխարինող իր Ճակատամարտով, Շաւարշ Միսաքեանի խմբագրապետութեան օրերուն, արդէն զինք դարձուցած է փորձառու խմբագիր, քրոնիկագիր, յատկապէս՝ գրական-քննադատական ճիւղէն ներս: Ասիկա առաջին շրջանն եղաւ անոր հրապարակագրական ասպարէզին, հանրային գործունէութեան առնթեր: Ասպարէզ մը, որ յաջորդաբար գրեթէ առանց ընդմիջումի շարունակուեցաւ յետագային Յուսաբեր օրաթերթին եւ համանուն գրական ամսագիրին ու 1948-է ետքն ալ Հայրենիքի էջերուն միջոցով:

Լեզուն պիրկ էր, իր արտաքին կառոյցին եւ իր ներքին հոգեխառնութեան համաձայն: Չէր սիրեր ճապաղիլ, ոլոր - մոլոր ուղիներու հետեւիլ իր գրութիւններուն մէջ, ըլլան անոնք այլազան բնոյթի խմբագրականներ, ակնարկներ կամ ուրուագծումներ դէմքերու եւ ասոնց ստեղծագործութիւններուն: Ասոր ակներեւ ապացոյցը կուտայ անոր «Քառորդ դար գրականութիւն» հատորը, լոյս տեսած Գահիրէ 1946-ին: Դէմքեր եւ դիմաստուերներ, այս էր անոր տուած բնորոշումը իր գրա - քննադատական գրութիւններուն հաւաքածոյին:

Կը ներկայացնէր դէմքերը, իրենց անձնաւորութիւններուն ընդմէջէն՝ նկարագիրներով, խառնուածքներով եւ, մանաւանդ, անոնց գրական յղացքներով: Առանց, սակայն, անտեսելու ասոնց բերած հարուստ նպաստը մեր գրչի արուեստին այլազան երեսներուն մէջ: Արդարեւ, աւելի քան երկու տասնեակ արձակագիրներ եւ բանաստեղծներ, իր մտասեւեռումներուն եւ դատումներուն առարկան կը դառնան: Անոր մօտ յատկանշական կը մնայ այն ըմբռնումը, թէ չկան մեծ կամ փոքր ստեղծագործներ, այլ կան միայն անուններ, իրենց գլխագիր տարազներով եւ նոյնքան ալ արժէքներ կազմելով կամ ներկայացնելով Հայ Գրականութեան այլապէս կարեւոր երեսները, իրենց այլազան երանգներով, անցեալ եւ ներկայ. - այս պարագային Սփիւռք, - շաղկապով:

Երրորդ հանգրուանը կ՚ըլլայ՝ Պոլիսէն եւ Գահիրէէն ետք, Միացեալ - Նահանգները, 1948-էն մինչեւ իր մահուան թուականը՝ 1962 Նոյեմբեր 25, Ուստր:

Գուրգէն Մխիթարեանի այս վերջին հանգրուանն ալ կը բնորոշուի խմբագրական հեւքոտ աշխատանքով եւ հանրային դէմքի գործունէութեամբ:

Առօրեան զինք կը կլանէ այն աստիճան, որ իր տասնամեակներու բեղուն գրչին վաստակը մեծ մասով կը «թաղուի» հանապազօրեայ հացին համարժէք հայ օրաթերթերուն սիւնակներուն մէջ: Բարեբախտաբար, «Քառորդ դար գրականութիւն» հատորին կը յաջորդէ «Հերկ ու ցանը», լոյս տեսած Պոսթըն, 1966-ին, յետ մահու, ինչպէս պիտի ըսուէր նման պարագաներուն:

Առանցքը այս հատորին, անոր ճամբորդական նոթերն են Պաղեստինի մասին: Պարզ ու հպանցիկ տպաւորութիւններու արձանագրութենէն հեռու կը մնան անոր նոթագրութիւնները: Որովհետեւ, միշտ պիրկ եւ ճկուն լեզուով եւ անձնադրոշմ կնիքով ան ոչ միայն իր աչքերը կը սեւեռէ Պաղեստինի երբեմնի հայ կարեւոր գաղութին կեանքին, սրբատեղիներուն, կեդրոններուն վրայ, այլեւ իր համապարփակ նկատում - դատումներուն կողքին կը յամենայ անուններու վրայ՝ նկարագրային բնոյթի վրձինումներով եւ, մանաւանդ, դէմքերու պատկերացումներով:

Աւելին՝ գիտէ, կ՚ըմբռնէ, թէ առաւել կարեւոր են եւ միշտ իրենց այժմէականութիւնը կը պահեն այս կամ այն անձին, դէմքին արտայայտած տեսակէտները, միտքերը, կատարած վերլուծումները գրական - կրօնական - լեզուական - ազգային թէ այլ նիւթերու շուրջ:

Ինք գիտող - տեսնող եւ կշռադատողն է՝ համադրութեանց ճամբով, վերլուծումներու եւ եզրակացութիւններու արձանագրութեամբ:

Ունի այլ ուղեգրութիւններ եւս, ինչպէս Կիպրոսի մասին. նաեւ գրա - քննադատական ուսումնասիրութիւններ, որոնք, կը յուսանք անշուշտ, թէ օր մը ընթերցասէր գրասէրներուն մատչելի կը դառնան Քառորդ դար գրականութիւն եւ Հերկ ու ցան հատորներուն նման:

Այս ճամբով աստիճանով մը առաւել արժանին մատուցուած կ՚ըլլանք Գուրգէն Մխիթարեանի, որ ոստանէ - ոստան գիտակցական մղումով մը յաջողեցաւ իր գրիչը միշտ դալար պահել:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

« ARMÉNIENS, quoi qu'il en coûte »

Թէ հայ ժողովուրդը քսանեօթը դար առաջ պատմական իր խորհրդաւոր առաքելութեամբ տեղաւորուեցաւ ռազմագիտական կէտ եւ աշխարհագրական հանգոյց՝ հայկական բարձրավանդակին վրայ, ամենայն հաւանականութեամբ մընայ առեղծուած պատմութեան համար:

Ծագումով եւրոպական, լեզուով հնդեւրոպական, յետագային կրօնքով քրիստոնեայ, հայ ժողովուրդը դարերով կռուի մղեց ասիական ոգիին դէմ, յանձին իրանականութեան (Վարդանանց հերոսամարտը), սեմականութեան (Հայկի եւ Բէլի առասպելը) արաբ խալիֆայութեան դէմ դարաւոր պայքարը), եւ վերջապէս մոնկոլականութեան: Կազմակերպեց հելլէնական քաղաքակրթութեան բնական գիծը (Տրդատ Ա., Տիգրան Մեծ) միջին դարերուն կրօնակից քրիստոնեայ Եւրոպային: Կրօնական պատերազմի մէջ մընաց ե ր ե ք դար՝ հեթանոսութեան եւ 13 դար իսլամի դէմ: Երկու դար անընդհատ եղաւ հաւատարիմ զինակիցը Խաչակիրներուն. անոնց տրամադրութեան տակ դնելով ամէն տեսակ օգնութիւն, անհաւատներուն ձեռքէն Երուսաղէմը ազատելու իրենց պայքարին մէջ:

Տեղաւորուած երկու աշխարհներու բախումի կէտին, ուժ եւ ժամանակ չունեցաւ պետական մեծ եւ տեւական կառոյցներ ունենալու: Բայց կերտեց ոգեկան անգուգական հայրենիք մը, Քրիստոնէութիւնը վերածեց ազգային դաւանանքի, յօրինեց աշխարհի ամէնէն կատարեալ այբուբեններէն մէկը, ստեղծեց հոյակապ ճարտարապետութիւն, զարգացուց սքանչելի լեզու մը: Վերջին դարերուն, հայ ժողովուրդը ենթակայ իսլամ պետութիւններու տիրապետութեան մոլեռանդութեան եւ բարբարոսութեան, անօրինակ նուիրումով, հաւատարմութեամբ եւ ողբերգական հայրենասիրութեամբ մաքառեցաւ՝ պահելու համար իր ոգին, բառը, գիրը եւ կրօնքը: Մինչեւ 20-րդ «Լուսաւորեալ» դարուն չարաբաստիկ այն թըւականը, երբ եւրոպական մեծ Պետութիւններուն աչքին առջեւ եւ անոնց մեղսակցութեամբ, առաջին քրիստոնեայ ազգը եւ մէկը ամէնէն հին եւ ինքնուրոյն մշակոյթներէն, խորտակուեցաւ Թրքական բարբարոսութեան հարուածներուն տակ: Ի զուր օգնութիւն սպասեց իր կրօնակից Եւրոպայէն եւ իր միամտութեանը մէջ մինչեւ վերջն ալ չհասկցաւ, որ քրիստոնեայ մեծ Պետութիւններու միակ ուղեցոյցը «իրական շահերն» էին: Չանդրադարձաւ նոյնիսկ, թէ ան միշտ նոյն Եւրոպան էր, որ դեռ 15-րդ դարուն, իր հնարած առաջին թնդանօթները տրամադրեց Օսմանեան Թուրքերուն, որ աւելի դիւրութեամբ գրաւեն եւ կործանեն քրիստոնէութեան փառահեղ կեդրոն՝ Կ. Պոլիսը:

Ամայացաւ պատմական Հայաստանի մեծագոյն մասը, հայ ժողովուրդին մնացորդները ծուարեցան Արագածի հովա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Այս խորհրդածութիւնները կը պղպջան Նուարդի կուրծքին տակ. իր մէջ տարօրէն լոյս մը կ՚աճի ամէն րոպէ, կ՚այլափոխէ զինքը. ան ամէն ինչ կը տեսնէ պայմաններէն դուրս. կը նայի ներկայէն անդին ուր ապագան իրեն կ՚երեւի զերծ ու մերկ անմիջական ստուերներէն ... դէմքեր, օրեր կը ծաթին պայծառ հորիզոնի մը ծայրը ... Երիտասարդ, կենսայորդ դէմք մը կը ժպտի իրեն...

Ուղղակի կը բարձրանայ Տիկին Գոհարի սենեակը.

- Աչքերնիդ լոյս ... գործերնիս ... Պ. Արշաւիրի խնդիրը կարգին է... դիմումներս ապարդիւն չանցան ... ամէն տեղ ազնիւ, բարեացակամ մարդերու, տիկիններու հանդիպեցայ ... Պ. Արշաւիրը մէկ - երկու օրէն իսկ, պատրաստ ըլլալուն պէս, կրնայ մեկնիլ դէպի հարաւ, Նիսի շրջակաները, Վանսի մօտ, ուր կրնայ հանգչիլ ու մնալ մինչեւ որ կազդուրուի ... Տիկնանց Բարեգործական Միութիւնը յանձն առաւ հոգալու ոչ միայն ճանապարհածախսը, այլ նաեւ «Փանսիոնա»յի ու դարմանումի ամբողջ ամսավճարը, մօտ 1000 ֆրանք, որ ի պահանջել հարկին կրնայ աւելնալ ալ ... Բժիշկը խոստացաւ մեզի հայթայթել վստահելի տան մը հասցէն եւ անհրաժեշտ գրաւոր ցուցմունքները ... ամսաթօշակին գալով, յարմար նկատուեցաւ որ ես ներկայանամ միշտ, գանձելու Տիկնանց Միութեան քարտուղարէն ու ես առանձնեմ ղրկել Պ. Արշաւիրի հասցէին ... Ալ ոչինչ կը մընայ ընելիք Պ. Արշաւիրին, եթէ ոչ փութով պատրաստուիլ ու ժամ առաջ հեռանալ Փարիզէն...

Մթամած սենեակէն ներս կարծես արեւի յորդ ալիք մը խուժեց: Հրաշք մը պատահեցաւ: Արշաւիր կեցած տեղէն վեր ցատքեց խելայեղօրէն, սկսաւ դառնալ սենեակին մէջ, հեղձամղձուկ ճիչեր արձակելով. «Ալ փրկուեցայ ... փրկուե...ցայ, փըր...կուե...ցայ...» կը կըրկնէր անդադար, իր ուժերէն վեր խայտանքով մը, մինչեւ որ ուժասպառ ինկաւ աթոռի մը վրայ: Գոհար հանըմ շուարեցաւ. վազեց աղջկան վրայ, գրկեց ու ալ չգիտէր ուր տեղը համբուրէ ... «Ախ, Նուարդս, ... դուն ինչպէս մեզի հասար, Աստուած ալ քեզի հասնի ... սրտովդ տայ...»: Հազար շնորհակալութիւնը, հազար մաղթանքը մէկ փարայի...

Այդ իրիկուն միասին ճաշեցին. սեղանին շուրջ տրամադրութիւնը շատ բարձր էր. Արշաւիրի դէմքը հրավառ թարմութիւն մը առած էր, ուր աչքերը կը փայլէին կենսունակ ու յուսալից: Ան իր դժբախտութենէն շատ վեր բարձրացեր էր. նոյնիսկ չարաճճի կատակներ ըրաւ ու ակնարկութիւններ, որոնք իրեն մնացեր էին երբեմնի անհոգ ու խենթ օրերէն: Գոհար հանըմ չէր հաւատար աչքերուն. իր զաւկին այլափոխութիւնը իրեն խայտանքի հետ մէկտեղ կուտար նաեւ լալու անհուն փափաք մը. ան կը խորհէր վաղորդայններու մասին, կը զգար վայրկեանին դիւրաբեկ ու խաբուսիկ անցաւորութիւնը:

Սեղանին վրայ անոնք երկար խօսեցան ճամբորդութեան պատրաստութեան մասին. երկար ատենէ ի վեր ճնշուած ու յոգնատանջ իրենց սրտերը պէտք ունէին այդ քանի մը ժամուան ամոքումին, դիմագրաւելու համար գալիք օրերու անորոշութիւնը որ չպիտի ուշանար մշուշի նման պարուրելու իրենց դեռ առկայծ յոյսերը:

Նուարդ ուշ ժամու մը եկաւ իր սենեակը. անորոշ փարանումի մը մէջ իր սիրտը կը թափառէր տարօրէն տարակոյսի, երկիւղի, տարտամ յոյսի արահետներուն վրայ: Այսպէս ուրեմն, Արշաւիրը ընդունեց բարի լուրը, առանց պահ մը խորհելու, հարցնել ուզելու թէ ի՞նչ արժեց անիկա ... առանց րոպէ մը կասկածելու, ընդունելով բնական, շատ բնական բարիքի մը նման, որ չէր կրնար չտրուիլ իրեն ... Բայց ինչ հարկ մտածումը լարել այդ մութ կէտերուն ուղղութեամբ. անոր հիւանդ դրութեան մէջ ներելի է որոշ չափով իր եսէն դուրս չկարենալ ելնելը: Բայց երբ ապաքինայ ... օր մը վերահաս ըլլայ այն գաղտնի զոհաբերութեան, որու շնորհիւ ...

Ապագայ այդ հեռապատկերը, որ իրեն կը թուի լուսապայծառ, կը վանէ իր մէջէն ամէն երկմտանք. ան կը հաւատայ որ ինչ որ պիտի չվարանի ընել իբրեւ զոհաբերութիւն, անպայման պիտի ծառայէ միակ նպատակին. իրերու եւ Աստուծոյ արդարութիւնը չեն կրնար դաւաճանել իրեն դէմ. ոչ, ատիկա անհնար է...

(Շար. 19)

նիին տակ կամ ցրուեցան ի սփիւռս աշ-խարհի:

Ամբողջ կէս դար մայր հայրենիքի թէ Սփիւռքի Հայութիւնը հետեւողականօրէն մէկ նպատակ հետապնդեց՝ . մեր նիւթա-կան թէ բարոյական վերականգնումը, գալիք սերունդներու հայկական դիմագծի անաղարտ պահպանումը եւ պատրաստու-թիւնը առաջնորդող նոր ընտրանիի մը:

Մինչ աշխարհացրիւ Հայութիւնը լըծ-ուած էր այդ ծանր ու լռելեայն աշխա-տանքին. օտար աշխարհն ալ տակաւ վար-ժուեցաւ մեր տարօրինակ ներկայութեան, գրեթէ մոռնալով թէ՛ մեր գոյութիւնը եւ թէ՛ անոր տուն տուող եղերական պատ-ճառները:

Մեծ Եղեռնի յիսնամեակի հանդիսու-թիւնները սակայն, կատարուած հայկա-կան հոծ բազմութիւններու մասնակցու-թեամբ, հայրենիքի մէջ («Մեր հողերը, մեր հողերը»), թէ արտասահման, ցոյց տուին թէ ողեպէս միացեալ Հայութիւնը առերեւոյթ հանդարտած հրաբխային հը-նոցի մը նման, յանկարծ կը բորբոքէր եւ կ՚որոտար հայրենիքի յաւիտենական խոր-հուրդով եւ հայրենատենչութեան ցաւով եւ թէ պատմութեան այս մոռցուածները արեան եւ հայրենիքի դատ մը ունէին:

Մեր ժամանակներու եղերական օրէնքն է. համաշխարհային կարծիքին ուշադրու-թեան կարելի է արժանանալ միայն բիրտ ուժի ցուցադրումով: Եւ Հայերն ալ, նման ուրիշ փոքր ճնշուած ազգերու, սկսան ռումբերու, ատրճանակի, առե-ւանգումի լեզուն գործածել, Թուրք դի-ւանագէտներ ունենալով իբրեւ թիրախ, բոլորն ալ անմեղ զոհերը իրենց հայրերուն անպատիժ մնացած ոճիրներուն: Եւ ամէն անգամ որ հայկական ռումբ մը կը պայ-թի կամ հայ երիտասարդ վրիժառու մարտիկ մը կը դատուի, միշտ միեւնոյն հարցումը կը լսուի «բայց ո՞վ են այս Հայերը»...:

Այս հարցումին պատասխանելու հա-մար, այս վերջին տարիները լոյս տեսան բազմազան հրատարակութիւններ զանա-զան լեզուներով, քննելով Հայկական Հարցը իր այլազան երեսներով՝ պատ-մական, յուշագրական, քաղաքական, եւայլն, եւայլն:

Այս շարքի հրատարակութիւններու ա-մէնէն թարմը եւ Հայերու համար ամէ-նէն հետաքրքրականը Ժան Փիէռ Ռի-շառոյի «Հայ, որեւէ գնով» գիրքն է: Ֆրանսացի լրագրող, մասնագէտ զանա-զան երկիրներու փոքրամասնութեանց համայնքներու, Ժան Փիէռ Ռիշարտօ մօտէն ճանչցած է Հայերը՝ Ֆրանսա թէ Պէյրութ, ուր ապրած եւ աշխատած է երկար տարիներ: Ամէն բանէ առաջ լը-րագրող, հեղինակը ձեռնարկած է երկար ճամբորդութեան մը հայկական կեանքէն ներս՝ Ֆրանսա, Զուիցերիա, Լիբանան, Հայաստան, Միացեալ - Նահանգներ: Դիտած է հայկական կեանքի բոլոր երես-ները, հարցափորձած ամէն սեռէ, տա-րիքի, ընկերային դիրքի, մտաւոր զար-գացումի Հայեր: Իր սուր աչքէն, չեն վը-րիպած մեր պատմութեան հարցերը, գա-ղութային կեանքի դժուարութիւնները, հայ եւ ապրած երկրին քաղաքացի ըլլա-լու բարդութիւնները, դպրոցական հար-ցը, ցեղային մտայնութիւնը, հայ կնոջ դերը եւ տեղը, ցեղասպանութեան եւ ար-դի Թուրքիոյ Հայերու հ ա ր ց ը, անուանի Հայերու կարծիքներ, ահա-բեկչութեան հարցեր եւ դատավարու-թիւններ, կուսակցութիւնները, խորհըր-դային Հայաստան, եւայլն, եւայլն: Ա-ռանց չափազանցելու, կարելի է ըսել, որ Ժան Փիէռ Ռիշարտոյի գիրքը առաջին յաջող փորձն է հայկական բազմազան երեսներու ընկերաբանական լուրջ ուսում-նասիրութեան մը եւ դիտուած ըլլալով օտարի մը աչքով՝ Հայերուս համար կրկնապէս արդիւնաւէտ է: Եզրակացու-թի՞ւնը. եօթը միլիոն «Հայ, որեւէ գը-նով», անսպասելի կերպով եւ աղմուկով, կրկին կը խուժեն պատմութեան բեմը, խզելու համար իրենց շուրջ հիւսուած համաշխարհային լռութիւնը. անոնք պի-տի չդադրեցնեն իրենց պայքարը մինչեւ որ արդարութիւն չստանան: Փափաքելի է որ ամէն ջանք թափուի այս գրքին տա-րածումը դիւրացնելու հայ թէ օտար ըն-թերցող հասարակութեան մէջ, քաջալե-րելու համար բարեկամեցողութիւն ունե-ցող մեր բոլոր բարեկամները: Նման ո-րակաւոր բարեկամներով է, որ մեր ար-դար դատը կրնայ լայնցնել իր համակիր-ներու շրջանակը եւ լսելի դարձնել իր պահանջները:

Այս միջոցիս Ֆրանսական շարժանկա-րի սրահներուն մէջ կը ցուցադրուի Թըր-քական «Եօլ» ֆիլմը: Հեղինակը Թուրք, բայց ծնունդով եւ ցեղային զգացումով Քիւրտ, այս ժապաւէնը յղացած է բան-տին մէջ, դարձուցած անկարելի պայման-ներու տակ, փոքր միջոցներով եւ անա-նուն դերասաններով: Ժապաւէնը դիտո-ղին վրայ ցնցող տպաւորութիւն կը թո-ղու ի տես քիւրտ ժողովուրդին ոտնակոխ եղած ազգային հպարտութեան եւ թա-փած արիւնին:

Բայց հայ հանդիսատեսը ցաւագին ըղ-ձացումով մըն է որ կը թողու սրահը, մտածելով թէ ինչպէս կ՚ըլլայ որ 60 տարուան ընթացքին, դրամական բոլոր մեր լայն միջոցներով, շարժանկարի մեր համբաւաւոր բեմադիրներով եւ դերա-սաններով չկրցանք համաշխարհային խիղ-ճը ցնցող ժապաւէն մը մէջտեղ հանել: Մեծ գործերը խոր տառապանքներու եր-կունքէն կը ծնին: Թերեւս մենք չունե-ցանք սրտի եւ արիւնի այդ արուեստա-գէտները: Քիւրտերը այդ կողմէ աւելի բախտաւոր էին:

Մ. ԱՄԻՐԱՅԵԱՆ

« ARMENIENS, QUOI QU'IL EN COUTE »

par

JEAN - PIERRE RICHARDOT

Editions Fayard — Paris 1982

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿԱՐԴԻՆԱԼ Ֆ. ՔէՕՆԻԿԻ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

Կանխաւ եղած կարգադրութեան հա-մաձայն, Հոկտեմբեր 29, 1982, Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 20.00-ին, Պատրիարքա-րանի դահլիճին մէջ, ի պատիւ Աւստրիոյ Գարտինալ Ֆ. Քէօնիկի եւ իրեն ընկերա-ցող Բրօ - Օրիէնթէ Պատուիրակութեան, ճաշկերոյթ - քօքթէյլ մը տրուեցաւ, ո-րուն հրաւիրուած էին Երուսաղէմի հիւ-պատոսական կազմը, օտար եկեղեցական յարանուանութիւններ եւ Երուսաղէմի հայ կազմակերպութեանց ներկայացու-ցիչներ:

Նոյն օրը առաւօտեան, Պատուիրակու-թեան անդամները այցելած էին Ս. Յա-կոբայ Մայր Տաճարը եւ Եդուարդ եւ Հէ-լէն Մարտիկեան Թանգարանը: Մայր Տա-ճարին մէջ իրենց ցոյց տրուեցաւ գանձա-տան կարգ մը արժէքաւոր առարկաներ:

Կարդինալը, անակնկալ անհանգստու-թեան պատճառով, ներկայ չեղաւ սոյն այցելութեանց: Իսկ այդ՝ Նոյեմբեր 2, 1982, Երկուշաբթի առաւօտ, եկաւ Պատ-րիարքարան իր յարգանքը եւ շնորհակա-լիքը մատուցանելու, որուն ընթացքին Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք, Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեան, զինք պատուեց Ս. Յակոբայ ոսկեայ խաչով, իսկ Կարդինալը Նորին Ամենապատուու-թեան նուիրեց սկիհ մը, ի նշան քրիստո-նէական եղբայրութեան անկեղծ զգացում-ներու:

ԴԻՒԱՆ Ս. ԱԹՈՌՈՅ

Երուսաղէմ, Նոյեմբեր 6, 1982

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ, Հոկտ. 23-ին, տօն-ուած է Անթիլիասի Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի 50-ամեակը: Այս առթիւ հը-րաւիրուած է Դպրեվանքին տեսուչը՝ Տա-թեւ Եպիսկ. Սարգիսեան, որ դասախօ-սութեամբ մը շեշտած է Դպրեվանքին դերը: Յաջորդ օրը Տաթեւ Եպիսկ. պա-տարագած եւ քարոզած է Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին Եկեղեցին: Կիպրոս իր այցելութեան ընթացքին ան հանդիպում-ներ ունեցած է Լիմասոլի եւ Լառնաքայի հայ համայնքներու ներկայացուցիչնե-րուն հետ:

×

ԳՈՒՐՈՒՉԵՇՄԷԻ (Պոլիս) Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 31-ին, նըշ-ուած է Երից Թաղից Աղքատախնամի Հիմնադրութեան 16-րդ տարեդարձը: Պա-տարագած է Շնորհք Ծ. վրդ. Գասպար-եան, որ իր քարոզին էջ շեշտած է, թէ Աղքատախնամին կոչումը Ս. Գիրքին յոր-դորն է՝ մարդոց օգնել, նեղ օրերուն իր նմանին հասնիլ: Յաւարտ պատարագին եւ հոգեհանգստեան պաշտօնի, Դպրաց Դա-սու սրահին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որու ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ազգ. Առաջնորդարանի (Կիւլկիւոյ Թեմ) դահլիճին մէջ, Հոկտ. 14-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ դաշնակահար Աւօ Գույում-ճեանի: Խօսք առնելով Տոքթ. Հրանդ Մարգարեան ներկայացուցած է Գույում-ճեանի ուսանողական տարիները Պէյրու-թի եւ Վիէննայի երաժշտանոցներուն մէջ, ապա տիրանալը Պէթհովէն միջազ-գային մրցանակին՝ Վիէննա: Շնորհակա-լութիւն յայտնած է դաշնակահարը իրեն հանդէպ ցուցաբերուած յարգանքին հա-մար:

×

ՊՈԼՍՈՅ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 31-ին, տեղի ունեցած է ա-ւանդական մատաղօրհնութիւն եւ պատա-րագ: Հանդիսութեանց նախագահած է Շնորհք Պատրիարք, որ քարոզով մը շեշ-տած է քրիստոնեայ աշխարհի ու մանա-ւանդ մեր հաւաքականութեան մէջ քրիս-տոնեայ մարդ ըլլալու իմաստը, յիշելով որ, դժբախտաբար, այսօրուան պայման-ներուն մէջ կը պակսին անոնք՝ ժամա-նակներու ստեղծած ազդեցութիւններուն տակ: Շնորհք Պատրիարք խօսած է նաեւ Յովհաննէս Ոսկեբերան Հայրապետի եւ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի մա-սին: Յաւարտ պատարագի, յարակից «Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան» սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը, որու ընթացքին գործադրուած գեղարուեստա-կան յայտագրի վերջաւորութեան խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք անդրադար-ձած է կրթական կեանքի ներկայ վիճա-կին, նշելով որ Գումգափուի շրջանը գո-յութիւն ունեցող 4 վարժարաններու մէկի վերածումը անհրաժեշտութիւն մըն է, «քանի որ երբ աւելի առաջ այս շրջանը նուազագոյն քառասուն հազար Հայեր կ՚ապրէին, այսօր չորս հազար հոգի իսկ կարելի չէ համրել: Բայց կրկին հակառակ կացութիւններու ստեղծած այս վիճա-կին՝ պիտի շարունակենք մեր մանուկնե-րու դաստիարակչական գործը, առանց յուսալքուելու», եզրակացուցած է Շնորհք Պատրիարք:

×

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ մատրան մէջ, Հոկտ. 25-ին, տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կի-լիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի ուսումնական նոր տարեշրջանի բացումը, նախագահութեամբ փոխ Հայրապետնե-րու: Ներկայ եղած են Միաբանութեան անդամները: Բացումը կատարած է փոխ - տեսուչը՝ Արշաւիր վրդ. Գարուճեան: Աւետարանէն հատուածներու ընթերցու-մէն եւ Թարգմանչաց ձօնուած շարական-ներու երգեցողութենէն ետք, փակման իր խօսքով Գարեգին Բ. թելադրած է ուսու-ցիչներուն եւ ուսանողներուն Դպրեվանքը նկատել իրենց սեփական տունը եւ իրենց սէրն ու ծառայութիւնը ի գործ դնել ա-նոր բարգաւաճման ու յառաջդիմութեան համար: Նոյն օրն իսկ սկսած են դասա-ւանդութիւնները: Դպրեվանքը ընթացիկ տարեշրջանին ունի 48 սաներ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Հինգերորդ ձիաւորը, որ առհասարակ լուռ էր ու կը հետեւէր, իրենց հետ խօ-սող այդ տարօրինակ մարդուն խօսելու ձեւին, ձայնի երանգին, փորձ շարժում-ներուն, անոր հարցումներուն, եւ նաեւ այն տեղեկութիւնները, որ տուած էր Տիգրանակերտի գրաւման մասին եւ բա-րեկամ էր մոկացի Վազգէնին: Նկատեր էր լուռ ձիաւորը որ անոր դէմքին ու հա-գուստի մի քանի գիծ կայմող ժպիտին մէջ կար ծանրախոհ բան մը: Այդ ձիաւորն էր, որ յարմար պահի մը մօտեցաւ ու հարցուց.

- Ամօթ չի լինի հարցնել, հայ մարդ, ի՞նչ է ձեր անունը:

- Ինծի Զէյթի Կիրոս կ՚ըսեն, տղաս:

Այդ պահուն էր որ ձիաւորները կե-ցած, իրարու երես նայեցան: Ձիաւոր-ներու պետ, կիլիկեցի Տաճատը, խօսեցաւ բաբերդցի Լեւոնին, որ ձին վազցնէ բանակատեղին ու լուր տայ Վազգէ-նին:

Երեւանցի Սաշան, որ Կիրոսի հետ մէկ ձիու վրայ նստած էր, վար իջաւ ու հե-ծաւ ընկերոջ մը ձիուն ետեւ:

- Ինչպէս կ՚ըսէք, տղաք, որ կարծես սը-խալ բան մը պատահեցաւ: Ի՞նչ պէտք կար ձիաւորը վազցնել եւ լուր տալ Վազ-գէնին: Մենք հոն է որ կ՚երթանք:

- Էդ մէկը պէտք էր, Կիրոս, աղբեր, - խօսեցաւ կիլիկեցի Տաճատը: Օր մը Վազ-գէնին մօտ էի, երբ չատրըէն ներս մտաւ Սարը Սիմոն անունով մէկը, որ Վարդա-նէն մէկթուպ բերած էր: Վարդանը էդ մէքթուպին մէջ գրած էր որ երկար ատեն է լուր չունէին Զէյթի Կիրոսէն եւ զան կ՚ըսէին, դուք կորսուած էք Խարբերդու եւ Տիարպէքիրի մէջ:

Ուրուագծային թեթեւ մթութիւն մը իջած էր երբ բարձրացան բլուրի մը վը-րայ, ուրկէ կը տարածուէր ընդաձակ դաշտանկար մը, ուր արծաթի գոյն գետը կ՚անցնէր ոլոր գծերով: Այդ թեթեւ, կա-պարի գոյն մթութեան մէջ դեռ կը դան-դաղէին դաշտի աշխատանքները, ու կա-յին ուրուային գծերը եզներուն ու սայ-լերուն:

Սահակը պատմեց Կիրոսին, որ դաշտի աշխատանքները արեւին հետ չեն լրա-նար: Տարեց աշխատաւորներուն եւ կի-ներուն կ՚օգնեն նաեւ զինուորները, երբ չկայ կռիւ: Կ՚օգնեն նաեւ այն ուսանող-ները, որոնք գիւղատնտեսութիւն սորված ե ն: Ամէն տեղ զգոյշ են, որ կռուի ժա-մանակ չի տուժէ հունձքը:

Ապստամբ բանակի գրաւած հողերուն մէջէն կ՚անցնէին արդէն: Կիրոսին այն-պէս թուեցաւ, որ իր մարմնին մէջ կըծ-կուած բան մը քակուեցաւ. այս անգամ կարծես երկինքն ու հեռաւոր լեռներէն էին, որ կը պաշտպանէին հայ ժողովուր-դը: Մութին մէջ լուռ շարժումներ իրենց երգն ունէին, տեղ - տեղ, դեռ երդիքնե-րէն ծխացող ծուխերու եւ խարոյկներուն հետ:

Կիրոս ուզեց կանգ առնել ու խօսիլ ծե-րունիի մը հետ որ էշի վրայ ալիւր բեռ-ցած ջրաղացէն կուգար:

- Բարեւ, պապուկ:

- Բարին գայ վրադ:

Կիրոսի այնպէս թուեցաւ, դարներով հայ հողին տակ թաղուած մեռել մըն էր, որ ոտքի ելած էր, օգնելու ապստամբնե-րու բանակին:

- Հազար բարով, բարին գայ վը-րադ...

Եւ կարծես իրաւ, ոգի մը ըլլար այդ ծերուկը, որ կանգ առաւ ու անոր ձայնին մէջ հին եկեղեցիի քարերու գոյնն ու գը-րաբարը կար: Ան հեզ մը միայն նայե-ցաւ ձիաւորներուն ու անցաւ էշին հետ, որ նոյնպէս մատիտով գծուած ուրուա-կան մը ըլլար կարծես:

Արդէն մօտեցեր էին հայկական փոք-րիկ գիւղին, ուր բանակ դրած էր Վազ-գէնը, իր զինուորական կազմով: Կը լուս-կըլտային հեռաւոր ճրագներու լոյսեր: Կը լսուէին շուներու հաջոցներ: Կիրոս վաղուց էր, որ զրկուած էր հայկական գիւղերու այդ չէնութենէն: Ընդարձակ դաշտավայրին վրայ արդէն կ՚երեւէին վրանները ու շարժումները: Այդ շար-ժումներուն մէջ աւելի պատկերաւոր էին ձիերու գեղեցիկ կերպարանքները:

(Շար. 697)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՅԱԿՈԲ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ
ՄԻՆԱՍ ԵՒ ՏԻՐՈՒՀԻ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ համայն Մարկոսեան, Կիրակոսեան եւ Վարժապետեան ընտանիքներու ննջեցելոց յիշատակին:

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. - Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Մարկոսեան 100-ական «Յառաջ»ին և Կապ. Խաչի օգնութեան կայանին, Տէր եւ Տիկին Նշան Մարկոսեան 200-ական Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան, Դպրոցասէր վարժարանին եւ Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան 100-ական Ֆ. «Յառաջ»ին եւ Կարպէր Խաչին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԻԷՆԻ Ս. ԹԷՈՍՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ամէն ամսու վերջին Շաբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 7-ին պատարագ կը մատուցուի Վիէնի Սէն Թէոտոր Եկեղեցին, սկսելով Շաբաթ, Նոյեմբեր 27-էն:

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

LE CONCERT DE GALA

DU DIMANCHE, 28 NOVEMBRE
à l'Auditorium du Forum des Halles

est reporté

des précisions seront données ultérieurement, par voie d'affiche et de presse.
Les billets vendus restent valables.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը փնտռէ պահակ մը (կամ՝ ամուսնացած զոյգ մը): Յարմար պայմաններ եւ բնակարան: Դիմել.-
MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille
կամ հեռաձայնել՝ 66 - 18 - 80 (Մարսէյլ):

LA VOIX ARMÉNIENNE
DE LA MUSIQUE
DES REPORTAGES EXCLUSIFS
DES INFORMATIONS ARMENIENNES...
Vous le trouverez sur
HAYOTS TSAIN — LA VOIX ARMENIENNE
— REGION LYONNAISE:
Le Mardi de 20 h 30 à 21 h 30 sur 101 Mhz FM
— REGION STEPHANOISE:
Le Jeudi de 20 h à 21 h sur 90 Mhz FM

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ Հայ Մշակոյթի Տուն
Թատերական ներկայացում, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12: Հայկական շրջուն Թատերախումբի կողմէ (Լիբանանէն):

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն շարժանկարը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները Եկեղեցւոյ ի նպաստ.- Անտոնեան ընտանիք (Վիէն) 500, Օրիորդ Հայկուհի Դաւիթեան, Սահակ Դաւիթեանի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆ., Պ. Յարութիւն Բէքմէզեան Համբարձում Էֆիզեանի մահուան առթիւ 200, Տիկին Յովհաննէսեան Սարա 100 Ֆ.: Հանգուցեալ Տիրուհի Դաւիթեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Ուզունեան ընտանիք 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ջէքեան եւ Տիկին Մելինէ Թագւորեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պահատուրեան 200 Ֆ. Աղքատախնամին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Մշակութային Կապի Մասնաճիւղի եւ Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութեան:

Միջազգային համբաւի տիրացած՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻ կողմէ ղեկավարութեամբ՝ հեղինակաւոր պարուսոյց՝
ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ
մասնակցութեամբ 70 արուեստագէտներու: Նոյեմբեր 26, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30-ին Լիոնի Պուռս տը Թռավայի սրահներուն մէջ:

soirée musicale
avec
LES JEUNES MUSICIENS ARMENIENS
de Valence
Samedi, 27 Novembre, à 20 h 45
AU TEMPLE EVANGELIQUE ARMENIEN
20, Rue Roger Salengro — Bourg - les - Valence
A cette occasion ALEXANDRE SIRANOSSIAN
signera son livre sur « Komitas »
Bienvenue à tous et à toutes

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Էսաեանի տօնածառի, ճաշ եւ ցայգահանդէսին:
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24-ին:
SPECIAL JEUNES - DISCO — 24 DECEMBRE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հայ սկաուտներու տարեկան հանդէսը՝
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13-ԻՆ:

NOUVEAUX SALONS
un cadre prestigieux
pour tous les budgets
MARIAGES - RECEPTIONS - MANIFESTATIONS DIVERSES
64, ROUTE DE VERSAILLES - LOUVECIENNES - TEL.: 969.94.53

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր:
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS
Bernard Dédédjian et son Ensemble
ATTRACTIONS
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54:
Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez une des plus belles expositions de France
"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիրամայր՝ ՎԵՐԳԻՆ ԲԱԳՈՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր հարազատները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արքեպիսկ. Մանուկեանի, Գիւտ Եպիսկ. Նագգաշեանի, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի, Փարիզի եւ շրջանի եկեղեցական դասուն, եկեղեցիներու վարչական մարմիններուն եւ մասնաւորաբար Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Կրթական Յանձնախումբին, Մշակութային, Բարեսիրական Միութիւններուն եւ բոլոր անհատներուն, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Փարիզի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին գոհաբանական պաշտամունք մը պիտի մատուցանէ վախճանեալ՝
ՎԵՐՊ. Գ. ՍԻՍԼԻԵԱՆԻ
Նոյ. 28, Կիրակի, ժամը 15-ին:
8 bis, Rue des Ternes — 75017 Paris

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕ
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
Ամէն Կիրակի իրիկուն
ժամը 8-30-ին

—×—

ECOUTEZ TOUS LES DIMANCHES
EMISSION ARMÉNIENNE
POUR L'EUROPE (Bilingue)
— à 20 H. 30 —
MONTE - CARLO
P.O. - O.M. - M.W. - 205 m. — 1466 Khz.
B. P. 141 Monte - Carlo, MONACO

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE
— 26 Novembre à 20 h 45:
CENTRE MANDAPA
6, Rue Wurtz, 75013 Paris — Tél.: 589. 01. 60
CONCERT
consacré à la musique populaire
— 27 Novembre, à 20 h 30:
CENTRE MANDAPA
CONCERT
consacré aux chants de
SAYAT - NOVA
— 2 Décembre, à 22 h 30:
OPERA COMIQUE — SALLE FAVART
5, Rue Favart, 75002 Paris — Tél.: 296. 12. 20

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին, ժամը 20.30-ին Տիկին Փափազեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէ ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի՝ ընկերուհի Պ. Ճերահեանի թաղման (իր փափաքին համաձայն) 500 Ֆ., Այրի Տիկին Երամեան 50, Պ. Անդրանիկ Օհաննէսեանի թաղման, Տիկին Մէքճեան, Տիկին Շահինեան, Պ. Հ. Աւետիսեան 50-ական Ֆ., Պ. Ա. Պօզեանի թաղման, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 200 Ֆ., Տիկին Տերիկեան եւ զաւակները 50, փոքրիկն Սարաճեանի մկրտութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Սարաճեան 50 Ֆ.:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.- Տիկին Սիրանոյշ Սարգիսեան իր որդւոյն մահուան առթիւ 1000, Տիկին Ազատ Կեռնիւ 500, Տիկին Հայկանոյշ Յովակիմեան 500, Մարսէյլէն Պ. Օհաննէս Գումրուեան Տիկին Առաքելեանի մահուան առթիւ 500, Այրի Տիկին Հայկուհի Ճանաւորեան 100 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
26
VENDREDI
26 NOVEMBRE
1982

LE NUMERO: 2.50 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.311

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE -- No 15.311

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ

×

ՆՈՐ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈ՞ՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷԿ ԱՏԵԱՆԸ 5 ՏԱՐԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՐ Է

Մաքէն օրաթերթն է, որ արձագանգ կը հանդիսանար այս լուրին, Հինգշաբթի առտու (Նոյ. 25), հաղորդելով որ ըստ այլախոհ աղբիւրներու, Սարգիս Պարաճանով հինգ տարի «խիստ վարչակարգի» արգելափակման դատապարտուած է Թիֆլիսի դատարանի մը կողմէ:

Թերթին աշխատակիցը կը յիշէ թէ ձերբակալուած Փետրուար 11-ին, Թիֆլիսի իր բնակարանին խուզարկումէն ետք, Պարաճանով ամբաստանուած էր, որ կաշառք կերցուցած է իր մէկ զարմիկը համալսարան մտցնելու համար: Իրականին մէջ, կ'ըսէ «Մաքէն,» նոր պատիժ մըն է այս դատապարտումը, Պարաճանովի մտքի անկախութեան դէմ եւ իր մերժումին, միայն խորհրդային մարդոց սահմանափակելու իր չփումները: Պարաճանով արդէն դատապարտուած էր 1974-ին, նախ իկոններու առուծախի ամբաստանութեամբ, ապա՝ անձնասպանութեան դրդումի, նոյնիսկ՝ միասեռականութեան եւ պոռնկութեան: Այլախոհ շրջանակներու մէջ, բացայայտ է, որ 1972-ին Ուկրանիոյ ազգայնական շարժումի պարագլուխ՝ Մորոզի դէմ չվկայելը մեծ դեր խաղացած է ՔԱ-կէ-Պէ-ի հետ իր յարաբերութիւններուն մէջ, իր գլխաւոր յանցանքը կը թուի ըլլալ նաեւ իր մեծ հետաքրքրութիւնը հայ մշակոյթի հանդէպ:

Մաքէն կը յիշէ բեմադրիչին ծանօթ ֆիլմերը՝ Հրեղէն Ձիեր, Սայաթ-Նովա ու կարճ ժամանէններ զորս խորհրդային գրաքննութիւնը մերժած է ինչպէս ֆիլմ մը Կիեւի վրայ, Արա Գեղեցիկի վերածում մը եւ ինքնակենսագրութեան տեսակ մը ուրուագիծ: Իր կարճ ժապաւէններէն մէկը յաջողած է Արեւմուտք հասցնել: Եօթը վայրկեան կը տեւէ եւ դարձուած է Պարաճանովի ազատ արձակումէն անմիջապէս ետք եւ ցուցադրուած Քաննի եւ Փարիզ (?):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ - ՇԻՐԱՔ հանդիպումը «պատմական» իսկ կ'որակուի, քանի գլխաւոր լուրն էր, զոր կը հաղորդէին ֆրանսական օրաթերթերը, Հինգշաբթի առտու: Հ. Հ. Հ. երեսփոխան՝ Փիէռ տը Պենուվիլն է որ կարգադրած էր այս տեսակցութիւնը: Տուրան ճաշարանն է, ուր նախկին նախագահն ու իր նախկին նախարարապետը, յետագային երկուքն ալ թեկնածու նոյն աթոռին, ճաշած ու խօսած են, եւ օրաթերթերը հաճոյքով կը հաղորդեն նաեւ ճաշացուցակը, որ իր յատուկ «համն» ունի, քանի տապկուած պառ (ձուկ) կերած են...: Հանդիպումը տեղի ունեցած է բարեկամական եւ վստահութեան մթնոլորտի մը մէջ եւ այս ձեւով հետապնդուած բուն նպատակն է, անշուշտ, վստահութիւն ներշնչել ընտրական մարմնին:

ՊԵՐՈՒԵԿՈՎԼՈՒԱ քայլ մը եւս գնաց գործազրկութեան հատուցման համար պատրաստած հրովարտակին մէջ, նկատի առնելով սենտիքաներու կարգ մը առարկութիւնները: Այսպէս այլեւս հարկ չկայ 6 ամիս աշխատելու գործազրկութեան նպաստ ստանալու համար, երեք ամիսը բաւարար է, երկար ժամանակէ ի վեր գործազուրկները, որոնք իրաւունքի վերջաւորութեան կը հասնին 57 ու կէս տարեկանին պիտի շարունակեն ստանալ իրենց նպաստը մինչեւ հանգստեան թոշակ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 12 - 15)

ԽՆԿՕ ԱՊԷՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ «ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ՍԵՆԵԱԿ»Ը

Երեւանի Խնկօ Ապէր մանկական գրադարանին մէջ կայ «հէքեաթներու սենեակ» մը, ուր կը հաւաքուին երախաներ ունկնդրելու համար աշխարհի զանազան ժողովուրդներու հէքեաթները: Սենեակի մուտքին, հնամեայ ազգային տարազով, թելի կծիկն ու ճաղերը ձեռքին նստած է հէքեաթասաց Մայրանոյշ տատը (դերասանուհի Մայրանոյշ Գրիգորեան), որ շաբաթը երկու անգամ հանդիպում կ'ունենայ երախաներու հետ, անոնց ծանօթացնելով ժողովուրդներու բանահիւսութեան գանձարանը: Խնկօ Ապէր գրադարանը ունի 400 հազար գիրք: Կան երաժշտութիւն ունկնդրելու եւ շարժանկարի սրահներ, ուսումնասիրութեան բաժիններ: Աշխատակիցները հետազօտութիւններ կ'ընեն, կ'ուսումնասիրեն մանկական գրադարաններու փորձառութիւնը, կը հրատարակեն մատենագիտական գրականութիւն:

×

ԲՈԳԴԱՆՈՎԿԱՅԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Վրաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնը ժողովրդական թատրոնի կոչում շնորհած է Բոգդանովկա աւանի Վահան Տէրեան Մշակոյթի Տան թատերախումբին: Ժողովրդական թատրոնը լայն տարածում ունեցած է Բոգդանովկայի, Ախալքալաքի, Ախալցխայի, Ասպինդայի եւ Ծալկայի շրջանները: Թատերախումբը ունի երեք տասնեակ դերասաններ: Թատրոնը բեմադրած է Գաբրիէլ Սունդուկեանի «Պէպօ», «Խաթաբալա», Ալեքսանդր Շիրվանզադէի «Նամուս», «Պատուի համար», Նայիրի Զարեանի «Վրէժ», «Աղբիւրի մօտ», Յակոբ Պարոնեանի «Ատամնաբոյժն արեւելեան» եւ այլ թատերախաղեր:

×

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐԸ ԱԼ. ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Երեւանի Ալեքսանդր Միասնիկեան Գրադարանը հարստացած է նոր գիրքերով զորս նուիրած է Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը (Լիզպոն): Անոնց մէջ կը գտնուին՝ «Մասն Նոր Կտակարանի Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (Զմիւռնիա, 1841), «Գործք Առաքելոց» (Պոլիս, 1817), «Պատմութիւն պղնձէ քաղաքին որ է օրինակ աշխարհիս» (1721) գիրքերը, ինչպէս նաեւ Միւնիխ, Շթութկարտ, Լոնտոն լոյս տեսած՝ համաշխարհային արուեստի վերաբերող շքեղ հրատարակութիւններ եւ ալպոմներ:

×

ՆՈՐ ՋՐԱՄԲԱՐԻ ՄԸ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զանգեզուրի լեռներուն մէջ սկսած է նոր ջրամբարի մը շինարարութիւնը: Ջրամբարը պիտի կուտակէ մօտ 300 հազար խորանարդ մեթր ջուր եւ պիտի կազմէ Որոտանի ուժի ցանցի հանգոյցներէն մէկը: Լեռնային գետի ջուրերու ընթացքը սանձելու համար ձորի յատակէն կը բարձրացուի 85 մեթրնոց հաստ պատնէշ մը, որուն մէջ կը լեցուի շուրջ երկու միլիոն խորանարդ մեթր քար ու այլ շինանիւթ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾՈՎՈՒՆ ՋՈՒՐԸ ՄԻՇՏ ՆՈ՞ՅՆ ՋՈՒՐՆ Է...

Երկու օր առաջ, բարեկամի մը ծովեզերեայ տան պատուհանին առջեւ նստած, կը խօսակցէինք երկու մեթր անդին եռացող ու փրփրացող ծովը դիտելով: Աքանչելի տեսարան մըն էր այդ. քանի մը ճայեր կը թռչտէին հեռուն, մերթ իջնելով մինչեւ ծովին մակերեսը, մերթ ալ սուզուելով դէպի հեռուներէն անցնող փոխադրանաւ մը: Զօրաւոր հովը անվերջ կը շարժէր ծովը, որ կուգար ու ծովեզերք կը զարնուէր, ու օդը ելլելով կը փշրըուէր խոշոր աղմուկով մը: Ծովուն մակերեսը կը դողար ու անվերջ կը խաղար, ստեղծելով շարժում մը, որ կը նմանէր գետի մը հոսքին: Ծովին ջուրերը կարծես անվերջ կը հոսէին Սեւ Ծովէն դէպի Մարմարա, անցնելով մեր նեղուցին երկու ափերէն եւ պահ մը ողջունելով երկու կողմը շարուած շէնքերը:

Բարեկամս միջոց մը թաղուեցաւ մտածումներու մէջ ու ըսաւ:

- Սա ծովը ի՜նչեր տեսած է, հէ՞: Ի՜նչ մարդիկ անցած են այս տեղերէն, ի՜նչ կեանքեր ապրուած են այս տեղերը, ո՜վ գիտէ ինչեր տեսած է այս ծովը դարերէ ի վեր, չէ՞:

Ես իմ կեանքիս առնուազն քանըհինգ տարիները անցուցած եմ ճիշդ այդ ծովը դիտելով: Մերթ խաղաղ ու հայելիի նըման ողորկ, մերթ ջղային ու անհանգիստ, այդ ծովուն կապոյտ ու ջինջ ջուրերուն միշտ յուզումով նայած եմ, ամառները սիրահարի մը կարօտով նետուած եմ անոր զով ու արբեցնող ջուրերուն մէջ, երջանկօրէն զգացած եմ այդ ջուրերուն զիս գրկելը, զիս կազդուրելը, զիս երիտասարդացնելը...:

- Ո՛չ մարդիկը նոյն մարդիկն են, ո՛չ ալ ջուրերը նոյն ջուրերն են, ըսի, բայց միշտ նոյն ծովն է որ կը նայի մահկանացու մարդոց:

- Ջուրերը նոյն ջուրերը չե՞ն, հարցուց բարեկամս մելամաղձոտ ձայնով մը:

Իրաւ, ջուրերը նոյն ջուրերը չէի՞ն:

Տան առջեւ փշրուող սա ալիքը, որ գիրկ մը ջուր օդը կը հանէր ու յետոյ վար կը նետէր զայն ջրվէժէ մը եկող ջուրի մը նման, միշտ նոյն ջուրը չէ՞ր որ կը զարնէր եզերքի քարերուն: Երէկ, նախորդ օր, անցեալ ամիս, ուրի՞շ ջուր մը կը ծփար այդ քարին քովը: Ճիշդ է, հեռուները հոսանք մը կը տեսնուէր, ծովուն տակն անգամ հոսանք մը կայ կ'ըսուէր, բայց կարելի՞ է որ ամբողջ ծով մը տեղափոխուէր տեւաբար: Գիտնականները ի՛նչ կ'ուզէին ըսէին, մեր դիմացը չկայի՞ն արդեօք ջուրի այն կաթիլները, որոնք տասը, հարիւր, հազար տարիէ ի վեր կը ծփային նոյն քանի մը հարիւր մեթրին մէջ:

- Մենք մարդիկը երբեմն կը զանազանենք, բայց ծովուն ջուրերը չենք կրնար զանազանել, ըսի: Երբեք պիտի չգիտնանք թէ երէկուընէ մինչեւ այսօր բան մը փոխուեցա՞ւ այն ջուրին մէջ, զոր կը դիտենք: Բայց մէկ բան միայն գիտենք: Նոյնիսկ եթէ ջուրը փոխուի, ծովը միշտ նոյն ծովն է:

Որքա՜ն շատ բաներ կան ամէն օր մեր շուրջը, որոնց կը նայինք նոյն բանին նայելու պէս, առանց կասկածելու որ թեբեւս նոյնը չեն անոնք: Օդը, որ կը լեցնէ մեր սենեակը, մեր բնակարանը, այն երկու աղաւնիները՝ որոնք ամէն առաւօտ կու գան ու պահ մը կը թառին տանիքիս կղմինտրներուն վրայ, մեղմ ու հաճելի այն հովը՝ որ ամէն առաւօտ երեսներս կը զգուէ երբ կը բանամ պատուհանին դուռը ու դուրս կ'ելլեմ, արեւին ճառագայթը՝ որ յանկարծ կը գրկէ ու կենսաբար ջերմութեամբ մը կը համակէ զիս, յետոյ ղօղանջը՝ դիմացի յունական եկեղեցիին, որ ամէն առաւօտ ժամը ութին տարբեր մարդիկ աղօթքի կը կանչէ թըրթըռացնելով նոյն օդն ու նոյն ծառերուն տերեւները, եւ այն փոշին՝ որ քիչ առաջ ճամբուն վրայ պահ մը բարձրացաւ ինքնաշարժի մը անիւներուն տակէն եւ յետոյ կրկին իջաւ վար: Այս բոլորը, որոնք կարծես կեանքս լեցնող արարողութիւններու ու պաշտամունքներու անփոփոխ կազմակերպիչներն են, իրա՞ւ, անփոփո՞խ են այնպէս ինչպէս կը կարծենք: Անոնք ալ չե՞ն փոխուիր մեզի նման, անոնք ալ մահկանացու չե՞ն: Եթէ մահկանացու են, ո՞րքան կը տեւէ անոնց կեանքը: Եւ քանի որ մահկանացու են անոնք ալ, ի՞նչ է, ո՞րն է այն խորհրդաւոր ուժը, որ փափոխական ու մահկանացու այսքան շատ բանի մէջ անփոփոխ ու անմահ կը մնայ, ու յաւերժական նայուածքով մը կը դիտէ մեր կեանքներուն փոքրիկ պատմութիւնները:

×

Հիմա կը նայիմ շուրջս ու կը փնտռեմ այդ խորհրդաւոր ուժը, այն՝ որ պիտի ըսէ մեզի. «Ամէն վայրկեան կը փոխուիմ, բայց չեմ մեռնիր: Ծովերու վրայ կամ տուներու մէջ, քաղաքներու մէջ կամ անապատին աւազներուն վրայ, զիս բաղկացնող տարրերը անվերջ կը շարժին, կը տեղափոխուին, կը շոգիանան, կրկին ջուր կը դառնան, հովերու հետ կը քշուին, հողերէն կը ծծուին, բոյսերու հետ յարութիւն կ'առնեն, թռչունի մը փետուրներուն բազմած կը թռին, անձրեւ կը դառնան, հորթի մը կամ գառնուկի մը կողմէ կը խմուին, կաթսայի մը մէջ կ'եփին, անվերջ կը շարժին, եւ սակայն ես նոյնը կը մընամ, ես չեմ մեռնիր»:

Կը նայիմ հետս այսպէս խօսող յաւերժական բնութեան, ու կը պատասխանեմ.

- Մենք ալ այդպէս չե՞նք, Տէր իմ, քու ստեղծած մարդկութիւնդ ալ այդպէս չէ՞: Զայն բաղկացնող մարդիկը ամէն օր կը մաշին, կը հիւծին, կ'իյնան ու կ'ելլեն, կը ծնին ու կը մեռնին, բայց մենք կը տեւենք: Կը տեւենք մեր նմաններուն ու մեր յաջորդներուն մէջ, կը տեւենք մեր ձգած գործերուն մէջ: Մենք ալ ամէն օր կը փոխուինք, բայց անմահ չե՞նք:

Ռ. Հ.

ԱՂԱՍԻ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՐԿՐՈՐԴ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ

«Հայֆիլմ» արուեստանոցին կողմէ պատրաստուող «Վառուող լապտեր» շարժանկարի աշխատանքները սկսած են Թիֆլիսի մէջ, ծննդավայրը նկարիչ Վանօ Խոջաբէկեանի, որուն նուիրուած է շարժանկարը: Այս առթիւ, սենարիոյի հեղինակն ու բեմադրիչը Աղասի Այվազեան տուած է կարգ մը տեղեկութիւններ ժապաւէնի հերոսին մասին: Վանօ Խոջաբէկեան՝ որպէս ղռնապան, պահակ աշխատելով դարուս սկիզբը, իր ազատ ժամերուն կը նկարէր սովորական մարդիկը՝ կինտօներ, Թիֆլիսցի մատուակներ, բեռնակիրներ, ներկարարներ եւայլն: Իր նկարները աչքի կը զարնեն գիծերու մաքրութեամբ, կերպարի հոգեբանական ճըշգըրտութեամբ: Տարիներ ետք զինք քաջալերած են Մարտիրոս Սարեան, Երուանդ Քոչար, Լադօ Գուդիաշվիլի, որոնք Խոջաբէկեանի համար ցուցահանդէսներ կազմակերպած են Թիֆլիս, Երեւան, Մոսկուա եւ Լենինգրադ: Ժապաւէնին մէջ գլխաւոր դերը ստանձնած է Վըլադիմիր Քոչարեան. դերեր կը մարմնաւորեն նաեւ Վիոլետա Գէորգեան, Լէոնիդ Կուրավլիով: «Վառուող լապտեր»ը Աղասի Այվազեանի բեմադրած երկրորդ ժապաւէնն է, առաջինն էր՝ Քնարական երթ»ը: Հեղինակն է բազմաթիւ սենարիոներու, որոնցմէ ամէնէն ծանօթն է «Եռանկիւն»ը:

ՀԵԹԱՆՈՍ ՀՈՍԱՆՔԸ ԵՒ ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.-- «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան 3-րդ թիւին մէջ, բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր Հ. Ռշտունի ընդարձակ յօդուածով մը վերլուծած է Դանիէլ Վարուժանի բանաստեղծութիւնը՝ դարուս առաջին տասնամեակին հայ գրականութեան մէջ ձեւաւորուած հեթանոս հոսանքի լոյսին տակ: Կուտանք յօդուածին գլխաւոր մասերը:

×

Հեթանոս հոսանքը սերտօրէն առնչւում է Դանիէլ Վարուժանի ստեղծագործութեան եւ միաժամանակ Ի. դարի գրական ամբողջ շարժման հետ՝ իբրեւ հայկական սիմվոլիզմի եւ ռոմանտիզմի գեղագիտական արտայայտութիւններից մէկը: Ի դարի առաջին տասնամեակից հայ գրականութեան մէջ սկսուած բեկումը բարդ եւ «բազմաձայն» այնպիսի մի պրոցէս էր, որի նմանը չէր հանդիպել անցած հարիւրամեակում: Գրական զարգացման այս փուլում հայկական սիմվոլիզմին զուգահեռ, փոքր - ինչ յետոյ, ձեւաւորուեց հեթանոս հոսանքը, որ գեղագիտական որոշ կողմերով առնչւում էր առաջինին: Հոսանքի անունը ծագեց Վարուժանի «Հեթանոս երգեր»ից (լոյս ընծայուած Կ. Պոլսում 1912 թ.), իսկ նրա տեսական հիմնաւորումը արուեց աւելի ուշ, երբ Դանիէլ Վարուժան եւ Յ. Ճ. Սիրունի կազմակերպեցին «Նաւասարդ» գրական միութիւնը եւ 1914-ին լոյս ընծայեցին համանուն տարեգրքի առաջին համարը՝ հրապարակելով իրենց հաւատոյ հանգանակը (Տարեգրքի երկրորդ համարը պատրաստ էր, սակայն հրատարակութիւնը խափանուեց 1915 թ. դէպքերի հետեւանքով):

Հեթանոս հոսանքի սկզբնաւորումը, թէպէտեւ ոչ ուղղակի, կապւում է Սիամանթոյի ստեղծագործութեան յատկապէս այն շրջանի հետ, երբ նա ծանօթանում էր Փարիզի մշակութային միջավայրին: Հեղինակի գեղագիտական սկզբունքները ձեւաւորւում եւ զարգանում են 1902-ին Փարիզում լոյս ընծայուած բանաստեղծութիւնների առաջին գրքում՝ «Դիւցազնօրէն»ում եւ յետագայ գործերում: «Ցաւերուն ցաւ»ի մթամած, վերացական տեսիլների փոխարէն ստեղծւում է վրէժի եւ յոյսի ռահվիրաների պատկերը: «Դիւցազնօրէն»ը գրական մանիֆեստ էր, ըսկիզբ առնող դեռեւս անանուն գրական մի հոսանքի տեսական հանգանակը: Քերթողը առաջադրում էր ազգային - ազատագրական պայքարի, խիզախութեան, ուժի եւ արիութեան ծրագիրը, բայց չէր մերժում նաեւ «Ցաւ»ի երգը: Մինչդեռ ժամանակին, երբ հոսանքը յայտնի է դառնում հեթանոս *անունով, քննադատութեան մէջ պնդել են (ինչպէս «Մեհեան»ի խմբագիր Կ. Զարեան), թէ* հեթանոս քերթողները, մոռանալով երէկուայ արիւնը, ժողովրդի ցաւը, երգում են միայն ուժ, գեղեցկութիւն, խիզախութիւն, ընդվզում եւ վայելք:

Սիամանթօն ասպարէզ իջաւ իբրեւ ազգային մեծ ողբերգութեան, յոյսի եւ մաքառման խոշորագոյն բանաստեղծ: Նա ստեղծեց ոչ միայն արիւնաներկ հայրենիքի պատկերը, այլեւ հեթանոս անցեալի ոգով տոգորուած մթնոլորտ, ընդվզման եւ կամքի, վրէժի եւ զօրութեան, մաքառման եւ յոյսի, երազանքների եւ երջանկութեան թեմատիկ մի կոմպլեքս, որ զարգացնում է օտարի լուծը թօթափելու եւ ազգային ազատագրութեան հասնելու գաղափարը:

Հոսանքի սկզբունքներից մէկը դարձաւ բանաստեղծական իրականութիւնը նիւթականութեամբ, ցայտուն պատկերներով, գունային բազմազանութեամբ յագեցնելը, որ բնորոշ է ֆրանսիական եւ բելգիական սիմվոլիստների մի մասին (Ռեմպօ, Մեթերլինկ): Դրա ցայտուն օրինակն է Սիամանթոյի եւ մանաւանդ Վարուժանի պոէզիան:

Վարուժանի «Ցեղին սիրտը» գրքի (Կ. Պոլիս, 1909) նախերգում՝ «Նեմեսիս»ում պայքարի գաղափարը իրականացւում է գունեղ, ցայտուն եւ քանդակային նիւթականութեամբ: Զգացւում է Եւրոպայի բանւորական շարժման թանձր մթնոլորտը, ինչպէս եւ Սիամանթոյի «Դիւցազնօրէն»ի շունչը, զանգուածների ցասումն ու վրէժը:

Գործատունէն, թիարանէն, բանտերէն
Գրոհ կուտան: Արիւնոտ են եւ
քաղցած:

Ստեղծւում է ընկերային անարդարութեան զոհերի շարժման լայն պատկեր: Ամէն տեղ խորտակւում են շղթաները, բանտերը. կրակի են տրւում հերոսների արիւնով ներկուած կառափնարանները, որոնց մեծ բոցը ջահ է դառնում ըմբոստացած ամբոխների գիտակցութեան համար եւ գահի վրայ կայսրեր են սասանում: Գաղափարը գեղարուեստօրէն իրականացւում է վրէժի աստուածուհու վիթխարի քանդակով: «Եւ քանդակեց, քանդակեց»ը, իբրեւ կրկներգ լայն տողանքով անցնում է գրեթէ ամբողջ երկի միջով: Ընդգծւում է նիւթը՝ մարմարը, իբրեւ մաքրութեան եւ վեհութեան խորհրդանիշ: Նեմեսիսը շնչում է հելլենական արձանների կուրութեամբ, նա ունի ամազոնուհու թեւեր, նրա համար մեհեան կամ բագին պիտի կանգնեցնել: Քանդակւում են Նեմեսիսի ստինքները, մաքուր, կլորացուած, պաղպաջուն, ապա կողերը՝ ահեղօրէն շնչաւոր, հոյր բումբերը, ազդրերը ողորկ եւ պորտը, որ զանգուածի մէջ յանկարծ քարսից ծնող ճառագայթներ է դուրս յորդում:

Այսպիսով, «Ցեղին սիրտը» ժողովածուի մէջ, ինչպէս Սիամանթոյի երկերում, արդէն ձեւաւորւում են արուեստի այն գծերը, որոնք զարգանալով յետագայ գործերում, հիմք են դառնում գրական նոր հոսանքի տեսական ձեւաւորման համար: Վարուժանը երգում է հին աստուածներին, փառաբանում է Վահագնին, իբրեւ մեր նախնիների զօրութեան աստուածահայր, իբրեւ մարդացած արեգակ, որի սուրբ բագնի վրայ զոհաբերւում է Տարօնից բերած ցուլը: Այստեղ ամէն ինչ շնչում է հեթանոս դարերի չէկ զօրութեամբ: Ցուլի հզօր շունչը իր առջեւից վանում է հողն ու աւազը, ամեհի աչքերի մէջ բոցբռքուած են հզօրութեան սեւ խունկեր: Քերթողը ծունկի իջած, երկիւղածօրէն համբուրում է բագնի հողը եւ արմունկից ցուլի արիւնը կաթելով, ձեռքերը վեր պարզած՝ երկրպագում է Վահագնի սուրբ ուժը:

Ուժի՛ն համար, կրօնքի՛ն համար
բազուկիդ,
Որով դուն օր մը պատռեցիր
բերաններ ...

Շեփորելով համաժողովրդական ապըստամբութիւնը, հաւատալով ժողովրդի հոգում անթեղուած Վահագնի ուժին, Վարուժանը կոչ է անում խորտակել ղուստրկութիւնը, «ամէն Հայու լանջքին տակ իր մէկ հին պապն արթնցնել», ոտքի կանգնեցնել ազգը, ինչպէս խումբ մը առիւծներ, *գիւղական խրճիթները մարտկոցների վերածել եւ տապալել օտարի լուծը:*

Հին դարերի ոգին, հեթանոս աստուածների կերպարները, ուժը, խիզախութիւնը, պայքարը, դիւցազնութիւնը եւ ազգային ազատագրութեան ծրագիրը դառնում են հեթանոս հոսանքի գաղափարաբանութեան հիմքը:

«Ցեղին սիրտը» ժողովածուի մէջ զգալի է հեթանոս հոսանքի նաեւ միւս միտումը՝ մօտենալ ժողովուրդին, ուսումնասիրել նրա կեանքը, նրա պատմութեան դարաւոր ընթացքի առեղծուածները, վերագնահատել անցեալի մեծագոյն արժէքները, ինչպէս եւ ուժն ու թուլութիւնը («Անիի աւերակներուն մէջ»):

«Հեթանոս երգեր»ում սիրոյ թեման որակական նոր յատկանիշներով գալիս է հակադրուելու նախորդ շրջանի հայկական ռոմանտիզմին:

Վարուժանի սիրոյ մոտիւը բուռն եւ կրքոտ զգացմունքների իմաստով որոշ չափով մօտ է Պօդլէռին, որի գործերով նա երբեմն տարուել է ուսանողական տարիներին: Նրա սէրը անանջատ է բնութիւնից, ինչպէս Մեծարենցինը եւ Տէրեանինը, սակայն տարբեր է թէ՛ մէկից, թէ՛ միւսից: Տխրութեամբ ներթափանցուած նրանց երազների ու ցնորքների, սիրոյ տենչանքների ու անուրջների, ինչպէս եւ անմարմին, զուսպ, հոգեւոր սիրոյ փոխարէն, որ զարգացնում է Վեռլէնը, Վարուժանը նախընտրում է նիւթական սիրոյ զգայական հարստութիւնն ու մարմնականութիւնը, որ լի է արեւով ու լոյսով, գոյնով ու բուրմունքով, երջանկութեամբ ու վայելքով: Հէնց դրանում է այն նորարարութիւնը, որով «հեթանոս սիրոյ» մոտիւը տարբերւում է միւսներից: Նրա համար բնորոշը ոչ թէ տխրութիւնն է, ինչպէս գլխաւել է, այլ սիրոյ կենսուրախ երգը, որով մարդ յանձնւում է ազատ, լիաբուռն զգացմունքի տարերքին: Այսպիսով նոր ձեւ եւ նոր բովանդակութիւն է ըստանում սիրոյ ռոմանտիկան՝ «անուրջ կոյս»ի կամ «ցնորք աղջկան» մոտիւը:

Ծաւալուն բանաստեղծի նիւթ է դարձել Մովսէս Խորենացու հաղորդած պատմական աւանդութեան շուրջը հիւսուած «Հարճը» պոէմը, որ մեծ կրքերի, մեծ զգացմունքների դրսեւորման ուժով, համամարդկային բովանդակութեամբ եւ արուեստի կատարելութեամբ, արդարեւ, հայ եւ համաշխարհային գրական գոհարներից է: «Հարճում» մարմնացել է Պետականութեան կորստից եկող այն երազանքը, որ մեր ժողովրդի եւ մշակոյթի մէջ վերապրել է իբրեւ կարօտ: *Դարեր շարունակ ապրել է* Զօրութեան, Ուժի, Գեղեցկութեան, Փառքի եւ Վայելքի ե*րազը: Եւ որքան ծանր ու դաժան է եղել ժամանակը, որքան դառն է եղել օտարի լուծը եւ կեանքի տառապանքն անհնարին, այնքան մեծ է եղել ցնորքն ու թախիծը: Ի՞նչու է Վարուժանը դիմել հեթանոս շրջանին, իր որոնումների մէջ ինչո՞ւ է նա կանգ առել Խորենացու աւանդութեան վրայ: Նիւթը բանաստեղծին գրաւել է առնականութեան, արիութեան ուժով եւ համարձակութեամբ: Այստեղ խօսել է հայ պետականութեան ամենազօրեղ շրջանի ոգու ուժը: Ահա, հէնց այդ էլ պըրպտել, գտել եւ վեր է հանել քերթողը՝ հակակշռելու համար շրջապատող նուաստութեանը, ստրկամտութեանը, նենգութեանը եւ դաւին:*

«Հարճը» արուեստի կատարելութեան մի գլուխ գործոց է: Պոէմի վիպական հիւսուածքը յագեցած է վառ, շլացուցիչ գոյներով եւ նիւթական աշխարհի զգայական հարստութեամբ: Եթէ ճշմարիտ է Հեկելեան այն դրոյթը, որ ամէն առարկայ եւ իր, կենցաղային ձեւ եւ եղելութիւն կրում է մարդկային հոգու դրոշմը, ապա քերթողը դրան հասել է գեղարուեստական միջոցների արտասովոր հարստութեամբ: Այդպիսին է, օրինակ, խրախճանքի պատկերը, որի մէջ արտացոլւում են է՛ւ դարի հզօրութիւնը, է՛ւ իշխանական փայլն ու փառքը:

«Հարճում» գեղարուեստօրէն իրականացուած են հեթանոս հոսանքի գրեթէ բոլոր հիմնական սկզբունքները: Հեթանոս բառը դառնում է խորհրդանիշը անցեալի ֆիզիքական եւ բարոյական այնպիսի արժէքների, որոնք մեռել, անհետացել են Ի. դարում: Բնական, ազատ, լիարիւն կեանքի, ուժի գեղեցկութեան, խիզախութեան, ընդվզման եւ մաքառման այդ մեռած արժէքները ծառայել են հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան նպատակին, որոնք «Հողեվարքի եւ յոյսի» մէջ ապրող հայրենիքի համար բախտորոշ էին յատկապէս առաջին համաշխարհային պատերազմին նախորդող տարիներին: Դիմելով հեթանոս դարերին, Վարուժանն այդ պատմաշրջանի ֆոնի վրայ ընդգծում է գեղեցկութեան եւ զօրութեան՝ *պաշտամունքի հասնող գաղափարը:*

Հ. ՌՇՏՈՒՆԻ

(Մնացեալը Յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Գ. -

Այսպէս, ջինջ, անդորր այս մտածումները բարձրացան, աճեցան իր մէջ. արտասովոր կերպով ինքզինքը ուժեղ զգաց Նուարդ. Թուեցաւ իրեն որ իր սիրտը պիտի բաւէ խորտակելու ամէն դժուարութիւն. Թուեցաւ իրեն որ միակ այն պարագան թէ ինք կը սիրէ Արշաւիրը, - հոգ չէ թէ ան անտեղեակ ըլլայ այդ մասին, - բաւական պիտի ըլլար բուժելու զայն, փրկելու անոր կեանքը. եթէ նոյնիսկ մահուան դուռն անգամ հասած ըլլար անիկա: Ինչերո՛ւ կարող չէր իր սէրը ... պայքարելու, ճգնելու ու յաղթանակելու ի՛նչ գերագոյն պատրաստակամութիւն մը կուտակուած չկար միթէ իր ազդրուն կողերուն տակ ... ո՞վ պիտի կարենար դիմագրաւել այլեւս իրեն, մարդի՞կ ... ի՛նչ արժէք պիտի ունենար Արշաւիրը սիրելը, եթէ ինք չպիտի յաղթէր թիզ առ թիզ փրկել զայն, ու նուաճել մահուան ճանկերէն ...

. . . .

Յաջորդ օրը Նուարդ բժիշկէն առաւ անհրաժեշտ ամէն յանձնարարականները, դեղագիրներն ու տեղեկութիւնները որոնք պիտի առաջնորդէին Արշաւիրը, եւ պիտի դիւրացնէին իր տեղաւորումը Կրասի մօտ դիւրամատչելի զարմանատուն մը:

Կէսօրէ վերջ, ան օգնեց Գոհար հանըմին, գնումներ ընելու, պայուսակներ պատրաստելու, դրամական առաքումները ապահովելու:

Ու փետրուարի հարբուխոտ, կուրծքը բռնուած առտու մը Փարիզի «Կառ տը Լիոն»էն Արշաւիր հարաւի ճեպընթացը առաւ: Երկու կիները եկած էին կայարան ճամբու դնելու. վերջին րոպէները անցան անկարեւոր խօսքերով. մայրը չէր մոռնար կրկնելու իր յանձնարարութիւնները. Արշաւիրի աչքերը Փարիզի մշուշէն անդին արեւոտ ափեր կ'երազէին. Վերջին ողջագուրումներ. գնացքը երերաց ու թաւալեցաւ: Կայարանի գրահապատ ու անտարբեր լաստակերտին ներքեւ մնաց «փաթեթիք» րոպէ մը. մնացին սրտեր, իրենց լուռ, ինքնամփոփ գաղտնիքներով. Նուարդ, որ սեւեռուն ու անթարթ կը նայէր հեռացող կառաշարին ետեւէն. չէր կրնար չանդրադառնալ այն վիթխարի ու կոյր ուժին, որու յանձնուած էին իրենք մաս մը իրենց սրտէն ... Երկիւղի, ահաբեկումի ստուեր ու կոյր ուժերու խաղ մը չէ՞ր արդեօք. միթէ՞ ինք յախուռն որոշումը չէր տուած այդ խաղին մէջ նետելու իր բոլոր բախտաթղթերը ... Իր երջանկութեան կարելիութիւնը ... իր սիրտը, - խե՛ղճ արտոյտ - ինչպէ՛ս պիտի կարենար ոգորիլ տարերային, - անզգայ այդ զօրութիւններուն դէմ ... ո՞ւր արդեօք սէրը կրցած է յաղթանակել ճակատագրին...

Նուարդ ներքին ճիգով մը դարձուց այդ անփայլ էջը. իր մօտ Գոհար հանըմ կ'արտասուէր տակաւին:

- Ալ կը բաւէ, Գոհարիկ հանըմ ... խորհէ որ Արշաւիրը կը ճամբորդէ դէպի արեւ, դէպի կեանք, - Սպասէ, ինչ աղուոր նամակներ պիտի ստանաս ... օր մըն ալ կրկին հոս պիտի գաս զինքը դիմաւորելու:

Յետոյ թեւը անցնելով սկսան բազմութիւնը ճեղքել:

վերադարձի «մեթրօ»յին մէջ Նուարդ ըսաւ լրջօրէն:

- Գիտես, մայրիկ, բան մը կը խորհիմ ... եթէ յարմար կը նկատես, միասին բնակինք ... Ես կը բարձրանամ սենեակդ ... Մինչեւ Պ. Արշաւիրի վերադարձը ... աւելի խնայողական է ու յետոյ իրարու կ'օգնենք ... ժազօն ալ առանձին չի մնար ... ի՞նչ կ'ըսես ...

Գոհար հանըմ ի՞նչ կրնար ըսել:

- Դ. -

Ձեղնայարկի փոքր սենեակին մէջ Նըւարդն ալ եկաւ ուրեմն ամփոփուելու, կծկուելու Գոհարիկ հանըմի ու մինինիկ ժազոյի քովիկը: Երախային օրօրոցը ու կարի մեքենան երկուքնին կը բաւէին գըրաւելու, խճողելու սենեակին առանց այն ալ անձուկ միջոցը. երկու կիները սակայն, - հայ կնոջ յատուկ անտրտունջ ճկունութեամբ, - կը յաջողէին այդ նեղ ու սեղմ, ափ մը տարածութեան վրայ, օրօրոցին ու մեքենային շուրջ դասաւորել իրենց կեանքը, իրենց ուրախութիւնը:

Նուարդ կ'ըսէր կատակելու համար, ակնարկելով ինքզինքը. «մուկը ծակը չէր մտներ, ցախաւելն ալ պոչին է կապեր...»:

- Աման, աղճիկ, - կը պատասխանէր տարեց կինը, - ա՞ռ ես հոգ ըրեր, կը բաւէ որ սրտերը լայն ըլլան ...

Առաջին օրերը իրենց աչքին բան չէր երեւեր. անհամբեր կը սպասէին նամակի:

(Տար. 20)

« ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ
ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ»
ՀԱՏՈՐԸ
25 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՒ

1957 Թուականին, Պոլսոյ մէջ լոյս տեսաւ 340 մեծադիր էջեր պարունակող, երկու մասերէ բաղկացած, վերոյիշեալ հատորը:

Առաջին մասին մէջ տեղ գրաւեցին 37 հին եւ նոր պոլսահայ գրողներ, իրենց լուսանկարներով, կենսագրականներով եւ գրական լաւագոյն արտադրութիւններու բաւական ընդարձակ նմոյշներով: Հատորին վերջին քանի մը տասնեակ էջերը կոչուեցան Բ. մաս, ուր ներկայացուեցան 25 գրողներու գործերէն նմոյշներ միայն:

Այս գլխաւոր երկու բաժիններէն զատ, հատորը իր առաջին էջերուն վրայ կը պարունակէր, «Արամեան Ս. Միութեան» վարչութեան անդամներուն «Երկու խօսք»ը ինչպէս նաեւ «Համայնապատկեր Հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրական Շարժումին», վերտառութիւնը կրող եւ մանրատառ 12 էջեր բռնող խոր վերլուծում մը («Յառաջաբան»):

×

Գաղտնիք մը չէ որ արձանագրած պիտի ըլլանք, երբ յայտնենք թէ, արեւմտահայութեան երբեմնի մտքի կեդրոնը, Պոլիսը, հանրապետական շրջանին, բազմաթիւ մտաւորականներու արտագաղթին ու այլ պատճառներով, հետզհետէ կորսնցուց իր հմայքը:

Ընթերցողներու, գրասէրներու նուազումին պատճառաւ փակուեցան կարգ մը ծանօթ գրատուներ: Պոլսոյ մէջ, գրագէտներու կամ միութիւններու նիւթական ծանր զոհողութիւններով լոյս տեսած սակաւաթիւ գիրքերը, դատապարտուեցան փոշիներու տակ մնալու եւ կամ քիլոյով ծախուելու...

Հակառակ այս վհատեցուցիչ պայմաններուն Պոլսոյ հայ գրողներուն բաղձանքն էր, հրատարակչականի մը կազմութիւնը՝ որուն պարտականութիւնը ըլլար արժէքաւոր գրքերու հրատարակութիւնն ու մանաւանդ անոնց սպառումը:

Այս ուղղութեամբ մամուլին մէջ բազմաթիւ յօդուածներ գրուեցան, սրտաուչ կոչեր լոյս տեսան: Բանախօսներ, բեմերէ կրկնեցին նոյն պահանջները: Այս բոլորին հետեւանքով, քանիցս բազմամարդ ժողովներ գումարուեցան, տեղի ունեցան երկարատեւ վիճաբանութիւններ:

Նիւթական պահանջքի, անհրաժեշտ դրամագլուխի օրակարգի հարցերը գտան իրենց լուծումը, շնորհիւ կարգ մը մեկենասներու եւ միութիւններու խոստումներուն: Բայց դժբախտաբար անլուծելի ըլլալով՝ մնաց գիրքերու սպառման հարցը:

Ո՛չ մէկ միութիւն, ո՛չ մէկ անհատ կրնար այս ուղղութեամբ յանձնառութիւններու տակ մտնել, նկատի ունենալով մօտաւոր անցեալի դառն փորձառութիւնները...:

Այս յուսահատական պայմաններուն տակ իսկ, Գատը - Գիւղի Արամեան Սանուց Միութեան գրական յանձնախումբը որոշած էր չգոհանալ տրուած բանախօսութիւններով, կազմակերպուած մշակութային յաջող հաւաքոյթներով: Կը փափաքէինք, մեր կարգին, գիրքեր հրատարակել, համոզուած ըլլալով թէ մեր գրականութեան եւ գրագէտներու ծառայութեան լաւագոյն միջոցն է հրատարակչական աշխատանքը...:

Մեր ծրագրին իրագործման համար, առաջին շրջաններուն, որոշած էինք քանի մը պրակներու հրատարակութեամբ գոհանալ:

Այս գրքոյկները պիտի ներկայացնէին պոլսահայ զանազան գրողները, իրենց կենսագրականներով եւ լաւագոյն արտադրութիւններով: Այսօրինակ հրատարակութիւնները նիւթական մեծ զոհողութիւններ չէին պարտադրեր, բայց կը ծառայէին իրենց նպատակին, - գրողները ներկայացնել Պոլսոյ եւ արտասահմանի գրասէրներուն եւ ընթերցողներուն:

Ամիսներ տեւող մեր օգտակար խօսակցութիւններէն ու ժողովներէն ետք, լքեցինք այս համեստ եւ դիւրաւ իրագործելի ծրագիրը եւ տուինք յանդուգն որոշումներ ... Կ՚արժէ՞ր պզտիկ գործերու համար ժամանակ վատնել, տարիներով աշխատիլ, սիրտ կոտրել ու անհամ վիճաբանութիւններու տեղի տալ ... Իսկապէս, տակաւին գործի չձեռնարկած, բազմաթիւ թեկնածուներ ներկայացած էին ու կը փափաքէին, իրենցմով սկսիլ հրատարակութիւնները...:

Ուրեմն՝ կանգ առինք բազմածախսին եւ դժուարին վրայ...:

Այսինքն՝ իրագործել երազը պոլսահայ մեր գրողներուն, որոնք կ՚ուզէին հատորի մը մէջ ամփոփուիլ ու ներկայանալ հանրութեան: Սակայն տարիներ ամբողջ անիրագործելի մնացած այս գեղեցիկ ծրագիրը ի՞նչպէս պիտի իրագործէինք...: Մեր վճռական որոշումը հաղորդեցինք գրագէտ բարեկամներու, որոնք շատ խանդավառուելով եւ ծափահարելի գտնելով հանդերձ այս ծրագիրը, անիրագործելի ու երազային նկատեցին զայն յանձնարարելով մեզի իրապաշտ ըլլալ եւ կրկին վերադառնալ մեր համեստ, գործնական նախորդ որոշումին. Իրաւունք ունէին եւ անկեղծ էին անո՛նք, քանի որ մօտէն տեղեակ էին մեր նիւթական վիճակին եւ տիրող պայմաններուն...:

Բայց մենք, միամտաբար, կը խորհէինք թէ հարուստ թաղի մը 600-ի մօտ անդամ ունեցող Ս. Միութեան մը համար, որուն արկղին մէջ միշտ ալ կոկիկ գումարներ կան, կարելի չէ՞ հարկ եղած դրամը տրամադրել, ի հարկին փոխառութեան ձեւով, ապագային գրքերու վաճառումէն ետ ստանալու պայմանաւ ... Այս սին յոյսերով դիմեցինք օրուան վարչութիւններուն: Անո՛նք մերժեցին մեր դիմումները, պատճառաբանելով թէ փողոց նետելիք աւելորդ գումարներ չունէին ... Մեզի կը մնար հրաժարիլ ոչ միայն գրական յանձնախումբերէ, որոնք այնքան պատիւ կը բերէին, այլ նաեւ միութենէն ... Սակայն մենք այդպէս չվարուեցանք ընդհակառակն, արժանապատուութեան հարց դարձուցինք:

Իրապէս կարելի չէր չկամութիւն վերագրել վարչութեան անդամներուն, որոնք պարկեշտ գործի մէջ յաջողած մարդիկ էին: Հաւանաբար իրաւունք ունէին այդպէս խորհելու:

Ուրեմն մեզի կը մնար փախուստի պատուաւոր ձեւ մը գտնել ու դէշ մարդ չըլլալ վարիչներուն հետ...

Առաջարկեցինք վարչութեան եւ ընդհ. ժողովներուն, որպէսզի ստորագրեալս, Անդան Յօզէրէ եւ Աբրահամ Եանըգեանէ բաղկացեալ հրատարակչական լիազօր յանձնախումբ մը կազմեն, որոնք՝ հրատարակչականի անհրաժեշտ ծախքերուն պատասխանատուութիւնը ստանձնեն, եթէ վնաս մը ըլլայ, իրենց գրպանէն վճարեն, իսկ շահելու պարագային գործը շարունակեն, միշտ հաշիւ տալով օրինական մարմիններուն: Այս գործնական առաջարկները սիրով ընդունուեցան եւ վաւերացուեցան:

Այս պայմաններով լիազօրուած հրատարակչական յանձնախումբը, սնտուկին մէջ տասնոց մը չունեցած՝ գործի սկսաւ:

Զանազան չփումներէ եւ փորձերէ յետոյ, խմբագրական մարմնոյն անդամ ընտրուեցան, իրենց կարողութեամբ եւ անաչառութեամբ ծանօթ Վ. Ս. Ծովակ, Վարդան Կոմիկեան, Ռոպէր Հատտէճեան: Հրատարակչական Յանձնախումբի 3 անդամները իրաւունք կը ստանային անպաշտօն կերպով մասնակցելու ժողովներուն:

Հրատարակչական Յանձնախումբը խմբագրական մարմնոյն ապահովութիւն տալու համար թէ իրենց դժուարին ու պատասխանատու աշխատանքները ի զուր պիտի չանցնին հրատարակելի հատորին համար անհրաժեշտ թուղթը գնեց ու ի պահ դրաւ տպարանատէրին (Վարոլ) մօտ:

Մինչ խմբագրական մարմինը մեծ եռանդով գործի կը սկսէր, կանոնաւոր ժողովներ գումարելով ու անհրաժեշտ դիմումները կատարելով անդին վարչականները իրենց գլուխը հոս ու հոն կը զարնէին՝ անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու համար:

Կը խորհէին թէ դրամ հաւաքելու ամէնէն դիւրին կերպով կանխիկ բաժանորդագրութիւնն էր: Գիտէին թէ տպագրութեան գործը նուազագոյնը տարի մը պիտի տեւէ, ուստի, լայն ժամանակ ունէին:

Գրքին գին որոշած էին 15 ոսկի, իսկ կանխիկ բաժանորդագրութեան տոմսակները պիտի արժէին 10 ոսկի: Մեր այս որոշումը թերթերու միջոցաւ հաղորդեցինք ընթերցողներուն բայց չգոհացանք այս յայտարարութիւններով եւ խորհրդակցական լայն հաւաքոյթի մը հրաւիրեցինք միութեան ու թաղին գործօն անդամները: Անոնց պարզեցինք մեր ծրագիրները եւ խնդրեցինք իրենց օժանդակութիւնը: Բոլորը սիրով ընդառաջ գացին մեր առաջարկին: Այս ձեւով հարիւրաւոր տոմսակներ տրուեցան ներկաներուն. մենք ուրախ էինք ու ապահով. ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր թէ ամիսները կ՚անցնէին, խօսք տուողները վստահելի անձեր էին ու նաեւ ծանօթ. իսկ հրատարակչական յանձնախումբի անդամները, այդ ուղղութեամբ անփորձ էին եւ արդէն իրենց գրպանները ալ թոյլ չէին տար խանութէ - խանութ, տունէ - տուն պտըտելու եւ տոմսակ տեղաւորելու...

Խմբագրական մարմինը բացառիկ նուիրումով գործին փարած էր: Յառաջաբան գրելու դժուարին պարտականութիւնը վստահած էր Կոմիկեանի, իսկ դիմանկարներու պաշտօնը սիրայօժար ստանձնած էր ծանօթ արուեստագէտ, լուսանկարիչ՝ Արա Կիւլէրը, որ անտրտունջ այս գործին կը տրամադրէր ժամանակը ու քսակը:

Ուրեմն, այս բարեյաջող պայմաններուն տակ, անկարելի էր գոհ չըլլալ եւ նոյնիսկ նոր երազներ չհիւսել...

Բայց դժբախտաբար, այս գեղեցիկ երազները շուտով օդը ցնդեցան:

Իրապէս, երբ քանի մը ամիս յետոյ, կրկին հաւաքոյթի հրաւիրեցինք մեզ յուսադրող եւ սպառելու համար մեծ թիւով տոմսակ առնող մեր բարեկամները անախորժ ու անսպասելի անակնկալով մը դիմաւորուեցանք: Բոլորին պատասխանները նոյնն էին ... շատ տեղեր դիմած էին ու գրեթէ բոլորէն մերժուած... Ճիշդ է որ ոմանք խոստացած էին գիրքը լոյս տեսնելէ ետք գնել, բայց կանխիկ կը մերժէին բաժանորդագրուիլ: Վստահելի էին մեր բարեկամները եւ իրապէս անհրաժեշտ դիմումները կատարած: Մենք միամիտ եղած էինք ... պէտք է նախապէս խորհէինք թէ, երբ լոյս տեսած գիրքերը չէին ծախուեր, ի՞նչպէս կարելի էր ակնկալել որ նոյն ժողովուրդը, տարի մը ետք, լոյս տեսնելիք գիրքի մը դրամ վճարէր... Յուսահատական էր մեր վիճակը ու անկարելի էր նաեւ ետքայլ ընել...: Այդ դժնդակ օրերուն դըժբախտ պատահար մը ամէն ինչ տակնուվըրայ ըրաւ:

Այս ցաւալի պատահարը կրնար մեզի համար փրկութեան լաստ դառնալ ... եւ խուսափիլ պատասխանատուութենէ ... Կ՚ակնարկեմ 1956-ի Սեպտեմբերեան աղէտալի, տխուր դէպքերուն՝ երբ ուրիշներու կարգին «Վարոլ» տպարանն ալ յարձակումի ենթարկուեցաւ եւ միութեան թուղթերը փճացան, կամ վնասուեցան...:

Պաշարման վիճակ հռչակուած այդ օրերուն, հրատարակչական յանձնախումբը կրնա՛ր խուսափիլ ամէն տեսակ յանձնառութիւններէ ու ոչ ոք կրնար մեզ մեղադրել...

Արդէն բոլորը այդպիսի բնական որոշումի մը կը սպասէին...

Բայց մենք, ընդհակառակն, ամէն հաւատք տուինք խմբագրական մարմնոյն, խնդրելով որ իրենց սկսած գործը անպայման շարունակեն ու աւարտեն: Տարի մը յետոյ նուիրեալ խմբագիրները իրենց դժուարին աշխատանքը վերջացուցած եւ հատորը 1957-ի աշնան հրապարակ հանած էին: Գրուած պատուաբեր գրախօսականները, ստորագրուած դըժուարահաճ քննադատներու կողմի, ըստացուած շնորհաւորական անհամար նամակները, կ՚ապացուցանէին գրքին եւ խմբագրականին բացառիկ արժէքը: Այսօր անգամ, երբ քառորդ դար անցած է այս հատորին հրատարակութենէն, Հայրենի եւ Սփիւռքի գրական քննադատներ, երբ կը գրեն պոլսահայ գրականութեան եւ գրագէտներու մասին, իբրեւ աղբիւր կ՚օգտագործեն ու կը յիշեն «Համայնապատկերը»:

Հրատարակչական յանձնախումբը, քաջալերուած Ա. հատորին յաջողութենէն, իր սկսած գործը շարունակեց եւ յաջորդաբար հրատարակեց Վարդան Կոմիկեանի «Բարի եկար սէր»ը, «Գրիգոր Զօհրապի «Նորավէպեր եւ պատմուածքներ»ը, Ե. Այվազեանի «Արձակ էջեր»ը, Յ. Պարոնեանի զոյգ հատորները եւ Համաստեղի ամբողջական պատմուածքները, որոնք գրեթէ ամբողջութեամբ սպառած են ... Թէ ի՞նչպէս հայթայթուեցաւ անհրաժեշտ գումարը, ու սպառեցաւ գիրքերը ... չարժեր կանգ առնել այս բոլորին վրայ... դժբախտաբար կամքէ անկախ պատճառներով դադրեցաւ գոյութիւն ունենալէ, հրատարակչական յանձնախումբը՝ որ միութեան այնքան վարկ եւ դրամ շահեցուցած էր...:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԳԱՐՈՒՆ Է

Այ, էն մէկը Վազգէնն էր թիկնեղ ու բարձրահասակ իր ձիուն մօտ: Տարիներ առաջ, վերջին անգամ Վանի մէջ տեսնըւած էին երբ Վազգէնին խումբը Շատախի մէջ էր ու ինք մտած էր Վան, տեսնուելու համար Գարա Օսմանին հետ որ այն օրերուն հազարապետի աստիճան ունէր ու կատաղի կռիւ կը տանէր հայ ֆէտայիներուն հետ: Այդ տեսակցութիւնը կարգադրած էր թուրք ազատական պաշտօնեայ մը որ համակիր էր հայ ֆէտայիներու պահանջած բարենորոգումներուն ու ազատական սկզբունքներուն:

Վազգէն մեծ կարօտով, իր թեւերուն մէջ առած էր Կիրոսը, որ կորսուած կը կարծուէին: Այդ պահուն միայն Վազգէնին այնպէս թուեցաւ, որ ամէն բան ապահով է ու կայ այն աչքը որ Հայոց աշխարհին վրայ կը նայի:

Էրզրումէն մինչեւ Վան, Մուշ, փընտրտուքի ելած էին, գտնելու համար Կիրոսը: Հոյակապ եկեղեցիին մէջէն կարծես կորսուած էր սուրբը: Ճամբաները կտրուած էին ու չգիտէին, որ Կիրոս, Մուրատին ու Հաճի Մուսային հետն էր: Գիտէին միայն, որ անցած է Տէրսիմ ու անկէց ալ Խարբերդ: Աւելին չգիտէինք, Կիրոս: Նոյնիսկ զրոյց կար, որ թուրք կառավարութիւնը, վերջ ի վերջոյ կըրցած է, բռնել Ջէրչէին, որ հետապնդած էր երկար տարիներով եւ որուն գլուխը, Մարտիկի պէս, էն սուղը գնահատուած էր ոսկիով իմացանք, որ Գարափունարի մէջ բռնուած ես: Այդ զրոյցները շատ էր մտահոգած ընկերները ու զանազան ուղղութեամբ մարդեր ղրկած էին, ստուգելու համար: Հիմա պէտք է լուր հասցընել Խեչոյին, Սեբոբի եւ մանաւանդ Վարդանին ու տօքթ. Նայիրեանին:

- Ինչ պէտք կայ այդ լուրին, Վազգէն: Արդէն շուտով ճամբայ պիտի ելլեմ, այն կողմերը երթալուն համար: Ինչպէս կը տեսնեմ, թուրքը պարտուած է, Վազգէն, եւ ատենն է, որ սկսուի նաեւ Միջագետքի արշաւանքը: Այս արշաւանքին համար Հաճի Մուսային եւ Խալիլին խոստացած են 2000 կռուողներ: Հաճի Մուսան կը նախընտրէ իր հետ ունենալ Մուրատը որովհետեւ ան երկու տարբեր կռիւներու մէջ եղած է միասին: Առաջինը՝ Վարդաձորի կռիւն էր, իսկ երկրորդը՝ Տիգրանակերտի պարիսպներու մօտն էր, որ փճացուցին հազարապետ Էօմէրի բանակը, եւ մենք դժուարութիւն չունեցանք տէր դառնալու քաղաքին: Ինչ ալ ըլլայ, թրքական ներքին բանակն է, որ Միջագետքի արշաւին ժամանակ, ճակատ պիտի բռնէ Հաճի Մուսային ու Մուրատին դէմ: Թուրքը այժմ այդ բաւարար ուժը չունի երբ մանաւանդ Պալքանեան ճակատի վրայ կը պարտուի եւ տիգանթէրին սոսկալի աւերներ կը գործէ, 700.000 թուրք զինուորներու մէջ:

(Շար. 698)

Տիկին Յարութիւն Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Ժամկոչեան, Պ. Տիգրան Ժամկոչեան, Պ. Հմայեակ Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փէռամալ - եան, Տէր եւ Տիկին Շահան Հիւտավերտ-եան, Պ. Վահէ Հիւտավերտեան ինչպէս նաեւ Ճիվելեկեան, Ճինկէօզեան, Նու - րիկեան, Զաքալեան, Միէլու, Սարգիս - եան, Փափազեան, Խաչիկեան ընտանիք - ները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուս-նոյն, հօր, մեծ-հօր, փեսային, քեռայրին, սանահօր, կնքահօր եւ խնամիին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 23-ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 15·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկե-ղեցին, եւ մարմինը կը փոխադրուի Իվրի - Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, այլ՝ փո-խան ծաղկեպսակի նուէրներ Եկեղեցւոյ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Անրի Նալպանտեան Նուրհան Փա - փազեանի մահուան քառասունքին ի յիշա-տակ 100 Ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յա - ռաջ»ին:

×

ԼԱ ՍԻՈԹԱ. - Յ. Աճէմեան 160 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր եղբօր նկարիչ՝ Առիէլի (Աճէմեան) յիշատակին:

ԼԻՈՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20-էն սկսեալ՝

HOTEL SOFITEL

շքեղ սրահներուն մէջ:

կազմակերպութեամբ՝

C. L. F. A.

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ըստ սովորութեան՝ հայկական խան - դավառ մթնոլորտ:

Անապարեցէ՛ք

ապահովել ձեր սեղանները:

VIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JANVIER 1983 · 24 JA

à L'OLYMPIA

sous le parrainage du Collège Arménien Samuel-Moorat

VICKEN

accompagné à la guitare et vocalement par Simon, Varouj, Philippe
et l'orchestre de PATRICE PEYRIERAS
Piano – Violoncelle – Flûte – Contrebasse - Harpe – Percussions

L'ensemble de danse folklorique

NAÏRI

avec la participation de la Chorale du Collège

Lundi 24 janvier 1983 à 20 h 45
(les portes seront fermées dès le début du récital)

UNE SOIRÉE A NE PAS MANQUER, RÉSERVEZ DÈS A PRÉSENT

Points de vente :
Paris — l'OLYMPIA
— FNAC
— PALOUYAN - 9, rue de Trévise, Paris 9e - Tél. : 523.24.97
— Restaurant EREVAN - 26, rue Bergère, Paris 9e - Tél. : 770.85.81
Alfortville — VIDEO SON (Harout) - 49, rue Victor-Hugo, 94 Alfortville - Tél. : 375.26.89
Asnières — Alimentation VAROUJ - 49, Grand-Rue Charles-de-Gaulle, 92 Asnières - Tél. : 793.64.02
Clamart, Issy-les-Moulineaux — TELECONDORCET - 175, av. Jean-Jaurès, 92 Clamart - Tél. : 642.56.17
Sarcelles, Arnouville — Alim. Gén. NIGOGHOSSIAN - 121, av. Henri-Barbusse, 95 Arnouville-les-Gonesse - Tél. : 985.04.46
Chaville — Cordonnerie RAFFI - 30, rue Carnot, 92 Chaville - Tél. : 750.60.73

DIMANCHE, 28 NOVEMBRE, DE 18 H. A 24 H. — A L'ELDORADO

Discothèque — 4, Boulevard de Strasbourg - 75010 Paris — M° Strasbourg-Saint-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

DE LA JEUNESSE ARMENIENNE — AVEC LE CONCOURS DU CHANTEUR VICKEN

Organisée par la JAF et les Jeunes du Parti Hentchak « NAZARPEK »

Bar — Buffet — Tenue correcte exigée

ENTREE: 50 F. — RESERVATION: 874. 24. 65 - 606. 27. 51

Une soirée folle... folle... folle...

ՃԱՇ

Մարսէյլի Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը կը կազմակերպէ իր տարեկան ճաշը, Հայ Մշակ. Տան՝ Տարօն եւ Վաս-պուրական սրահներուն մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 12-ին:

12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը խօսի՝ ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ:

Կը մասնակցի Մշակոյթի Տան «Անի»ի պարախումբը:

Հաճելի անակնկալներ, հայրենի ջերմ մթնոլորտ:

---

soirée musicale

avec
LES JEUNES MUSICIENS ARMENIENS
de Valence
Samedi, 27 Novembre, à 20 h 45
AU TEMPLE EVANGELIQUE ARMENIEN
20, Rue Roger Salengro — Bourg - les - Valence
A cette occasion **ALEXANDRE SIRANOSSIAN**
signera son livre sur « **Komitas** »
Bienvenue à tous et à toutes

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Պանեէօ - Քաշանի մաս - նաճիւղի ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26-ին, ժամը 20·30-ին Տիկին Փափազեանի բնակարանը: Կը խնդրուի ընկերուհիներէ ճշդապահ ըլլալ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

խսաեանի տօնածառի, ճաշ եւ ցայգա - հանդէսին:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24-ին:

SPECIAL JEUNES - DISCO — 24 DECEMBRE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԻՒՔՖԱՖ

եւ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԺԱՖ

կը կազմակերպեն շարք մը ներկայացումներ Ֆրանսայի և Եւրոպայի կարգ մը այլ քաղաքներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄՈՅԹ

Նոր յայտագրով, ղեկավարութեամբ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23-ԷՆ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18

— 27 NOVEMBRE; Samedi; Marseille (Salle Vallier) — 20 h 45
— 28 NOVEMBRE; Dimanche; Nice (Théâtre de Verdure) — 20 h 45
— 29 NOVEMBRE; Lundi; Valence (Palais des Sports — 20 h 45
— 2 DECEMBRE; Jeudi; Londres (Royal Albert Hall) — 20 h 45
— 6 DECEMBRE; Lundi; Versailles (Palais des Congrès) — 20 h 45
— 7 DECEMBRE; Mardi; Enghien-les-Bains (Théâtre du Casino) — 20 h 45
— 9 DECEMBRE; Jeudi; Bagneux (Théâtre Victor Hugo) — 20 h 45
— 10 DECEMBRE; Vendredi; Genève (Hilton) — 20 h 45
— 13 DECEMBRE; Lundi; Paris (Olympia) — 20 h 45
— 15 DECEMBRE; Mercredi; Orléans (Théâtre Municipal) — 20 h 45

Փարիզեան շրջանի տոմսերու համար դիմել.-

○ F. N. A. C.
○ Centre Culturel Arménien; 6, Cité du Wauxhall, 75010 Paris - Métro: République.
du Lundi au Samedi, de 15h. à 20h. — Tél.: 208. 76. 49
○ Եւ վաճառքի սովորական վայրեր:

PRIX DES PLACES VARIANT SELON LES GALAS: DE 40 à 120 F.

U. G. A. B.-MARSEILLE

SECTION CULTURELLE
33, Cours Pierre Puget — 13006 Marseille
présentation et signature du livre:
« ARMENIENS: QUOI QU'IL EN COUTE »
par son auteur:
JEAN - PIERRE RICHARDOT
Mercredi, 1er Décembre, à 18 h 30

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԻԷՆԻ Ս. ԹԷՈՏՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ամէն ամսու վերջին Շաբաթ օրը, երե-կոյեան ժամը 7-ին պատարագ կը մատուցուի Վիէնի Սէն Թէոտոր Եկեղե - ցին, սկսելով Շաբաթ, Նոյեմբեր 27-էն:

LA MAISON
DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

LE CONCERT DE GALA

DU DIMANCHE, 28 NOVEMBRE
à l'Auditorium du Forum des Halles

est reporté

des précisions seront données ultérieurement,
par voie d'affiche et de presse.
Les billets vendus restent valables.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր:

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ATTRACTIONS

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54:

Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խը-նամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Գ. Սանոյեան 500 Ֆ. իր ամուսնոյն Վահ-րամ Սանոյեանի մահուան 15րդ տարելի-ցին առթիւ, Պետրոսեան հաստատութիւն 10·000 Ֆ. իրենց հիմնադիրներուն՝ Մել-քոն եւ Մուշեղ Պետրոսեանի յիշատակին: Մանկապարտէզի բացման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պ. Կառավարեան 60, Տէր եւ Տի-կին Գ. Համբարձումեան, Օրիորդ Գ. Ա-ղապէկեան եւ Տիկին Լը Ռուա 1000-ա-կան Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շը - նորհակալութեամբ ստացած է, Այրի Տի-կին Մանուկեանէ 200 Ֆ. Դպրոցին հա - մար իր ամուսնոյն մահուան 10-րդ տա - րելիցին առթիւ:

×

Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը ստացած է Մկրտիչ Մկրտիչեանէ իր քը-րոջ զաւկին՝ Գլոտ Սարգիսեանի մահ - ուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ.:

CENTRORIENT

Արեւելեան հայկական եւ թուրք տեսակի ուտելիքներ եւ ըմպելիքներ

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ — ԱՌԱՔՈՒՄ ՏՈՒՆԵՐԸ

Alimentation Générale Produits d'Orient

Prix intéressants — livraison à domicile sur simple appel téléphonique

178, Rue Paul Vaillant Couturier - 94140 ALFORTVILLE ☎ 375.16.97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
27 - 28
SAMEDI-DIMANCHE
27 - 28 NOV.
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.312 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.312

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆ - ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ 24 ժամ գործադուլի դիմած էր Հինգշաբթի օր, բայց առաջին անգամ ըլլալով օրէնքն իսկ չյարգուեցաւ, այսինքն երեք կայանները առանձին յայտագրեր չսփռեցին եւ ժամը 13-ի լրատուութիւնն ալ չկատարուեցաւ: Այս առընչութեամբ Նախարար Ֆիլիու նամակ մը գրած է երեք կայաններու տնօրէններուն, հրաւիրելով զիրենք յարգել օրէնքը: Ասկէ շատ աւելի ծանրակշիռ միջադէպ մը պատահած է սակայն, ձայնասփիւռին վրայ, ժամը 18.30-ին, երբ տնօրէն Ժանընէ կտրած է սփռումը Միջարհեստակցականին (Էնթէռսենտիքալ) մէկ զեկոյցին: Այս դէպքը աննախընթաց է իր տեսակին մէջ:

ԱԶԱՏ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌՆԵՐՈՒ շուրջ նոր հանգրուան մը հարկ եղած դրական արդիւնքը չէ տուած Ռատիօ - Ազգ-ի համար, ի շարս կարգ մը ուրիշ կայաններու: Լիպերասիոն կը բացատրէ, Ուրբաթ առտու, որ երկու կայաններ՝ Ռատիօ - Լիպր - Փարի եւ Սիթէ 96, որոնք նպաստաւոր կարծիքն ունէին Կալայէշ յանձնախումբին, Յուլիս 23-ին, արտօնութիւն չստացան որեւէ ալիքի, որովհետեւ հարկ եղած համախմբումները չէին կատարած: Ռատիօ Լիպր - Փարի-ն ուրեմն, որ սահմանուած է գաղթածներու ձայնին եւ որ եօթը փոքր ռատիօներ կը համախմբէր, կը մեղադրուի, որ հարկ եղած տեղը չի տար խնդրոյ առարկայ համայնքներուն եւ մանաւանդ որ չէ «ամուսնացած» Ազգի հետ: Արդ, կ՚ըսէ թերթը, «Ազգ» բուն պաշտպանութիւնը կը վայելէ Ներքին նախարարութեան եւ մանաւանդ՝ Ժօզէֆ Ֆրանչեսքիի, որ պատասխանատուութիւնն ունի, Հանրային Ապահովութեան ենթանախարարի իր նոր հանգամանքով, «Հայերու Թղթածրարին»: Հոնկէ, մտածել որ, ըստ Լիպերասիոնի «ռեալեայն համաձայնագիր մը կրնայ եղած ըլլալ Ներքին նախարարութեան եւ Հայերու միջեւ, ԱՍԱԼԱ-ն շատ ազդեցիկ ըլլալով Ազգ ռատիոյին մէջ, քայլ մըն է միայն, զոր մարդ կը տարուի առնելու, երբ մտիկ կ՚ընէ Ներքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, որ ոգի ի բռին կը պաշտպանէր, Չորեքշաբթի օր, ԱԶԳ-ի դրած պայմանները՝ 51% ատոմներու Ռատիօ - Լիպր - Փարի-ի վարչական խորհուրդին մէջ եւ յայտագրերու կէսը, արգելքով Հայերու կամ Թուրքերու մասին խօսելու, մնացեալ ժամանակը»: Ռ. Լ. Փ. մերժած է այս «տրակոնական» պայմանները, կը գրէ Լիպերասիոն եւ ուրեմն ինք եւ իբրեւ հետեւանք «Ազգ», դուրս կը մնան:

ՀՌՈՄԻ մէջ ձերբակալուած է Իվանով Անտոնով, պուլկար մը, որպէս մեղսակից Մէհմէթ Ալի Աղճայի, Պապին դէմ մահափորձին: Այս ձերբակալութիւնը, ուրիշ երկու Թուրքերու ձերբակալութենէն ետք, կուգայ հաստատել այն վարկածը թէ անհատական գործ մը չէր եղածը, այլ կազմակերպուած դաւ մը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ տեսակցութեան մը մէջ, Լը Մոնտ-ի անդրադարձած է ներքին թէ արտաքին զանազան հարցերու: Կը կարծէ որ խորհրդային նոր ղեկավարութիւնը կրնայ «շարժիլ» Աֆղանիստանի կողմը: Ֆրանսայի նախագահը, հոս ալ, ինչպէս Գահիրէի մէջ, ուր է, կողմնակից է Իսրայէլի եւ ՊԱԿ-ի փոխադարձ ճանաչման:

ՄԵՆԱԽԻՄ ՊԵԿԻՆ, որ, մէկ ամիս պիտի չածխելու կնոջը սուգին համար, ըստ աւանդութեան, պարտի իր պաշտպանութիւնը պատրաստել, Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդերու հարցին մէջ: Քննիչ յանձնախումբը անձնական նամակով մը, ինը վկաներուն, որոնք «ենթադրեալ յանցաւոր» դարձած են, կը յայտնէ իր եզրակացութիւնները: Այլեւս ամէն բան կարելի է եւ յստակ է որ այս ամբողջը կը ձգտի նաեւ Պեկինը տապալելու...:

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ ԱԶԱՏ Է

Փարիզի ՖՐԱՆՍ - ԻՒՌՍ-ի սրահը տեղի ունեցած բոլոքի մը ընթացքին (Չորեքշաբթի օր), սինեմայի վրացական պատուիրակութիւնը ապահովութիւն տուած է որ Պարաճանով ազատ է, Թիֆլիսի մէջ եւ նոյնիսկ արտօնութիւն ստացած է ֆիլմ մը դարձնելու:

Այս ուրախալի հաստատումը կը հերքէ ուրեմն Մաքէնի լուրը, որու արձագանգ հանդիսացած էինք երէկ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 22 - 23)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԱԿ-Ի ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղին, ներկայութեամբ, քարտուղարութեան պաշտօնեաներու, դիւանագիտական բազմաթիւ ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ ամերիկեան կազմակերպութիւններու եւ Նիւ-Եորքի Հայ Համայնքի ներկայացուցիչներու, տեղի ունեցած է Հայաստանի նուիրուած երեկոյթ մը: Խօսք առնելով Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի բաժնի վարիչ Լեւոն Մանասէրեան, ներկայացուցած է տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային մարզերու մէջ Հայաստանի արձանագրած նուաճումները: Ապա գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ Երեւանի Օփերայի մեներգիչնէրէն Բարսեղ Թումանեանի, Մեղէա Աբրահամեանի եւ այլ արուեստագէտներու:

×

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրականութեան, երաժշտութեան, թատրոնի եւ կերպարուեստի մարզերուն մէջ Հայաստանի արձանագրած նուաճումները այս տարի լայն արձագանգ գտած են զանազան երկիրներու մէջ տեղի ունեցած մշակոյթի օրերու ընթացքին, ստեղծելով մեծ հետաքրքրութիւն, նշած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Գուրգէն Առաքելեան: Նկարիչներու եւ քանդակագործներու վարպետութիւնը, արդիականութեան զգացումը, ազգային գոյները իրենց ցոլացումը գտած են Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Նորվեկիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Արեւմտեան Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգներու, Սուրիոյ եւ Յորդանանի մամուլին մէջ: Յաջողութեամբ հանդէս եկած են Հայաստանի ակադեմական երգչախումբը, Կոմիտաս քառեակը, Սունդուկեան Թատերախումբը, պետական ճազի խումբը եւ պարի պետական համոյթը: Նախարարը նշած է նաեւ, որ Հայաստանի սիրող խումբերուն կը մասնակցին մօտ հարիւր հազար հոգի՝ բանուոր, գիւղացի, աշխատաւոր, ուսանող եւայլն, որոնք հանդէս եկած են Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներու մէջ եւ արտասահման: Մշակութային կեանքի զարգացման համար նոր խթան հանդիսացած է մանուկներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը, որ ստեղծուած է վերջերս: Կեդրոնը կը համախմբէ աշխարհի մէջ մանկական առաջին պատկերասրահը, թատրոնը, ժողովրդական արհեստներու խմբակները, երաժշտական, գրական արուեստանոցները եւ շարժանկարի արուեստանոցը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆԸ

Ա.

Ցատակօրէն կը յիշեմ, որ երբ մանուկ էի, եւ երբ մայրս զիս տօնական օրեր եկեղեցի կը տանէր, սարսափով կը դիտէի եկեղեցիին պատին տակ քով - քովի շարուած մուրացկանները: Թշուառութեան ու նուաստացումի այդ ահաւոր պատկերին դիմաց մանուկի ուղեղս ի՞նչպիսի մտածումներով կը փոթորկէր, չեմ յիշեր, բայց գոնէ կը յիշեմ որ կը զարմանայի աղքատներու գոյութեան վրայ: Կը զարմանայի մանաւանդ որ ինչո՞ւ ուրիշներ կ՚արտօնէին աղքատ մարդոց գոյութիւնը: Չէ՞ որ եթէ ունեւորը չունեւորին տար, աղքատ մարդ չէր մնար:

Այդ հեռաւոր օրերէն ասդին չեմ կարծեր որ տեսարանը շատ փոխուած ըլլայ: Փողոցները կը վխտան մուրացկաններով: Եթէ ապահովութեան պաշտօնեաները չպայքարէին անոնց դէմ, թերեւս ամէն քայլափոխի մուրացկան մը մեր ճամբան այսօր ալ կը կտրէր: Քանի մը ժամը անգամ մը գրասենեակիդ դուռը կը բացուի ու մուրացկանի մը ափը կ՚երկարի դէպի ներս: Մզկիթի մը, հիւանդանոցի մը, գերեզմանատան մը, եկեղեցիի մը առջեւ անպայման մէկ - երկու մուրացկաններ, աչքերէդ կախուած, ողորմութիւն կը խնդրեն քեզմէ: Ու տօնական օրերը երբ կը հասնին, մեր եկեղեցիներուն առջեւ պարզուած տեսարանը շատ տարբեր չէ այն մէկէն, զոր կը տեսնէի մանուկ հասակիս:

×

Այդ հեռաւոր օրերէն տեսարան մը կայ, որ սակայն մասնաւոր տեղ մը ունի յիշողութեանս մէջ:

Զատկուան օր մը, երբ եկեղեցիէն դուրս կ՚ելլէի ու ես ինծի ելք մը գտնել կ՚աշխատէի ճամբաս կտրող անհամար մուրացկաններու մէջէն, տեսարան մը յանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց: Եղբօրս քաշուեցայ ու սկսայ դիտել:

Տասը տարեկան տղեկ մը, որուն ափը մանրուք դրամներով լեցուն էր, անօրինակ խանդավառութեամբ ու կարգապահութեամբ մը ողորմութիւններ կը բաշխէր մուրացկաններուն: Ցայտնի էր որ դրամը այդ նպատակով իր ձեռքին մէջ դրուած էր ծնողքին կողմէ: Տղան, մեծ լրջութեամբ, եւ առանց մուրացկաններէն մէկ հատն իսկ մոռնալու, մէկմէկ դումար կը դնէր անոնց ափերուն մէջ: Ցուցամէն, նոյնիսկ ամօթէն կասկարմիր դարձած էր, եւ ոչ մէկ բառ կ՚արտասանէր: Միայն դրամ կուտար սրբազան պարտականութիւն մը կատարող տղեկի մը երկիւղածութեամբ: Սրտիս խորը խանդաղատանք մը զգացի այդ տղուն նկատմամբ: Ուրախացայ, յափշտակութեամբ դիտեցի, մինչեւ որ տղան իւրաքանչիւր մուրացկանին իր բաժինը տալէ վերջ երկար շունչ մը առաւ ու վազելով հեռացաւ հոնկէ, յանցանք գործած տղու ամօթխածութեամբ:

Մինչեւ այսօր չեմ մոռցած այդ տեսարանը: Դեռ աչքերուս առջեւ է ահա տղուն կարմիր, կասկարմիր երեսները: Այդ օրը գիտէի արդէն որ տղուն տուած դրամը այնքան կարեւոր չէր, որքան այն հաւատքը զոր ան ունէր ողորմութեան հանդէպ, մարդոց օգնելու, անբախտներու նեցուկ կանգնելու անհրաժեշտութեան հանդէպ: Եւ միտքէս շնորհակալութիւն կը յայտնէի տղուն ծնողքին, որովհետեւ կը խորհէի որ անոնք ուղիղ ճամբու մը վրայ դրած էին իրենց զաւակը:

×

Բայց մուրացկանի մը պատկերը երբեք ինծի այնքան սոսկում չպատճառեց, որքան պատճառել սկսաւ երբ կարդացի խեղճ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի պատմութիւնը: Հայ գրականութեան այս տարաբախտ ու հանճարեղ զաւակը, Կիրակի առաւօտ մը Գատըգիւղի Եկեղեցիին առջեւ ափ բացած էր եկողին, գացողին: Մաքուր հագուած, գլխարկը մինչեւ կոպերը իջեցուցած, ընկճուած երեւոյթով մուրացկան մը ահաւասիկ: Ո՞վ պիտի երեւակայէր որ Եղիա Տէմիրճիպաշեան մը մուրացկաններու բազմութեան պիտի խառնուէր Հայոց եկեղեցիին պատերուն տակ եւ անոնց միջեւ նստելով մուրացկանութիւն պիտի ընէր: Ոչ ոք հաւատաց, մինչեւ որ Աբիկ Էֆէնտի Ունճեան ներս կանչեց այդ մուրացկանի չմնանող մուրացկանը եւ ստուգեց ինքնութիւնը:

- Ինչո՞ւ կը մուրաս, հարցուց, ինչո՞ւ կը մուրաս, դուն որ ուսուցիչ ու գրագէտ ես:

Տէմիրճիպաշեան առանց այլեւայլի պատասխանեց որ ստիպուած էր մուրալ, որովհետեւ օրը Նուիրական օր մըն էր իրեն համար, մօրը մահուան տարելիցն էր եւ այդ օրը անպայման կ՚ուզէր դրամ բաշխել աղքատներուն: Իսկ ինք դրամ չունէր:

Աբիկ Էֆէնտի Ունճեան, յուզուած հինգ ոսկինոց մը նուիրեց Եղիային, եւ Եղիա այդ դրամը տեղւոյն վրայ անմիջապէս բաժնեց աղքատներուն ու հեռացաւ...:

×

Մուրացկանութիւն ընե՛լ ուրիշ մուրացկաններու ողորմութիւն տալու համար: Տէմիրճիպաշեան, իր խանգարուած մըտքով, ուղիղ գտած էր այս զարտուղի ճամբան:

Եթէ ինծի հարցնէք, իր կեանքին մեծագոյն ողբերգութիւնը իր անձնասպան եղած ըլլալը չէ, այլ նախ այն հինգ ոսկին է, որ այնքան շնորհալից կերպով դրուեցաւ մուրացկանի իր ափին մէջ, եւ ապա այն միւս ոսկիները՝ որոնք երբեք չէին դրուեր շրջանի գրագէտներուն ու վարժապետներուն «մուրացկան» ափերուն մէջ:

Ռ. Հ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Relations Internationales (★)

Սէ - էն - էՌ - էՍ-ի օժանդակութեամբ լոյս տեսնող վերոյիշեալ խորագրով պարբերականին վերջին (31, Աշուն 1982) թիւին մէջ յօդուած մը ունի փրոֆ. Ա. Պէյլէրեան. -

« L'échec d'une percée internationale:
Le mouvement national arménien (1914-1923)

որ քսան էջ կ՚ընդգրկէ: Այլ յօդուած մը.-

« De Constantinople à Ankara:
d'un Empire piétiné à une République respectée
(1920 - 1929)

զոր ստորագրած է Ժ. Թուալ, չի կրնար նաեւ չհետաքրքրել մեզ իր բովանդակութեամբ:

(*) Université de Paris I;
17, Rue de la Sorbonne — 75005 Paris

ԲԱՑՈՒՄ

«Jardin d'Arménie»ի ՆԷՕՎԻՑԻ ՄԷՋ

×

Շաբաթ, Նոյեմբեր 20-ին, Նէօվիյ - Սիւռ - Սոնի մէջ (Ռոնի նահանգ) բացումը կատարուած է «Հայաստանի պարտէզին», որ կը գտնուի տեղւոյն Օթէլ - տը - Վիլին փառքին կից: Քաղաքապետ՝ Մաշիւռս ծածկող դրօշակը վար առնելէ առաջ անուանատախտակին վրայէն, հակիրճ պատմականն ըրած է Հայ ժողովուրդին, հինէն ցայսօր, ծանրանալով 95 - 96 ջարդերուն եւ 1915-ի ցեղասպանութեան վրայ: Ցանուն տեղւոյն մշակութային վարչութեան, խօսք առած է Ս. Պուտոյեան, անդրադառնալով որ առաջին անգամ ըլլալով, մանուկներու պարտէզ մը Հայաստանի անունով կը մկրտուի:

ՀԵԹԱՆՈՍ ՀՈՍԱՆՔԸ
ԵՒ
ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջ)

Դանիէլ Վարուժանի պոէզիայում դեղարուեստական տարբեր ձեւերի մէջ իրականացւում է ըմբոստութեան, արիութեան, ուժի եւ գեղեցկութեան գաղափարը, «հերոսները» սանձակոտոր ձգտում են ազատուել ամէն տեսակ արհեստականութիւնից, կաշկանդումից, բռնութիւնից, ձգտում են դէպի ազատութիւն, ձգտում են դէպի լիարժէք կեանք, դէպի յաւերժական սէրն ու վայելքը:

Մեհեանականները արտայայտել են այն կարծիքը, որ հեթանոս հոսանքը ձգտում է վերադարձնել մոռացուած անցեալը: Նախ հոսանքի միտումը սխալ է մեկնաբանւում: Դա ոչ թէ անցեալը վերադարձնելու, այլ նրա լաւագոյն արժէքների վերարծարծման պահանջն է, որ թելադրւում է ժամանակի անհրաժեշտութեամբ: Իսկ ամէն բան յետադէմ չէ, ինչ որ անցեալ է: Պատմական այնպիսի պայմաններում, որում դրուած էր Հայաստանը Ի. դարի սկզբին, չէր կարող նորը օրինաչափօրէն միշտ բարձր լինել հնից: Անցեալում եղել է ազգային ինքնուրոյն Պետականութիւն, ազգային օրէնքներով կառավարուող կեանք, տերիտորեալ միասնութիւն, մինչդեռ նոր ժամանակներում չկար դրանցից ոչ մէկը: Ժողովուրդը երկփեղկուած էր եւ կրում էր օտարի լուծը: Այստեղից էլ գալիս էր դարերի հետ մեծացող ազգային վիշտը եւ կարօտը անցեալի արժէքների հանդէպ:

Հին աստուածները դառնում են անցեալի կորած նիւթական եւ հոգեւոր հարստութեան խորհրդանիշ: Դիմելով նրանց, հեթանոս երգիչները ոչ թէ ցանկանում են վերադարձնել հեթանոսութիւնը, այլ ժողովրդի անեղծ ոգին, ազգային կեանքի լիարժէք կողմերը: Այսպիսով, հին աստուածների երգը աշխարհիկ կեանքի եւ պայքարի երգն է վերագնահատումը այն լաւագոյնի, որ արմատներով գնում է դէպի հերոսական անցեալի պատմութիւնը:

Վարուժանը, Սիամանթօն, Շանթը, Թէքէեանը հեթանոս թեմայով ժողովրդական, աշխարհիկ կեանքի ու պայքարի ազատ տարրերքն են բերում գրականութիւն: Ժխտելով կղերական վարդապետութիւնը եւ հակադրուելով ժամանակակից մարդու փոքրութեանը, նրանք փառաբանում էին լիարժէք կեանքը, առողջ եւ գեղեցիկ մարմինը, հզօր եւ անկեղծ մարդուն, ազատ կամքը, խիզախութիւնը եւ ուժը:

Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ»ում աշխարհիկը կախարդում է աբեղային սիրոյ հուժկու տարերքով, պայքարի եւ կեանքի հեթանոս գեղեցկութեամբ: Մարդու երկփեղկուած հոգու մաքառումները աւարտւում են իրական աշխարհի յաղթանակով: Կեանքը վայելում են նրանք, բախտաւոր ազգերի սեղան են նստում նրանք, ովքեր սուր ունեն ձեռքին, ովքեր չեն փախչում պայքարից, ովքեր գիտեն կռուել ու ապրել: «Կեցցէ կեանքը ու իր կռիւը»: Սա է «Հին աստուածներ»ի եւ հեթանոս հոսանքի քաղաքական սկզբունքը: Հին աստուածները անմահ են այնքան ժամանակ, քանի դեռ անմահ է ազգը: Նրանց մեհեանը կեանքն է, հայ մարդու ոգին, էութիւնը, արմատը: Բնորոշ է, որ Շանթի «Հին աստուածներ»ում հերոսներից մէկի այն պնդումը, թէ՝ «մեռան քու աստուածները», ժխտում է միւսը՝ հիմք ընդունելով ազգային կեանքը. «Հոս ու ամէն տեղ, ուր մարդն իր ոտքը կը դնէ, հոն են անոնք, յաւերժ ու անմահ»: Դրանում է նաեւ բնութեան կենսական ուժերի աստուած Վանատուրի անմահութիւնը:

Հայ ժողովրդի անմահութեան եւ մարդկութեան լուսաւոր գալիքի ռոմանտիկ երազանքով է տոգորուած «Բեգաս»ը: Ազգային էպոսից եւ առասպելաբանութիւնից եկող այս հրեղէն ձին սիմվոլիկ ձեւի մէջ ներկայացնում է վարուժանի կրակոտ եւ փոթորկաշունչ մուսան: Այս հզօր ձիու հետ դէպի հսկայ լեռը եւ արեւը կատարւող մոլեգին արշաւանքի խորհրդապատկերներով գծագրւում է ե՛ւ բանաստեղծի, ե՛ւ մարդկութեան ապագան: Ձիւնածիր կատարի վրայ, երբ հերոսի եւ ձիու գլուխները գրեթէ կպչում են աստղերին, երբ լոյսի մէջ կանգուն երկինքը թաղ է թւում գլուխներին եւ երկիրը՝ ցեխի մէջ, նրանք երկրի վրայ տարածում են աստղային ժպիտ, արշալոյսի ծիրանին եւ երգում են՝

> Արեգդէմ
> Ազատութիւնը Մարդուն, եւ
> Գերութիւնը Աստծոյ:

Խաւարի ճնշումը, զէնքից առաջ, փարատւում է լոյսով: Ճնշուած, հարստահարուած, խաւար ժողովրդի հոգու դատարկ սափորը տաժանքի եւ զոհագործութեան գնով տանել դէպի լոյսի արեւոտ աղբիւրը՝ ահա բանաստեղծական ինքնատիպ մտայղացումով զարգացող մի առաջադրոյթ: Սա նոյն հրաշագործ լոյսն է կամ հրաշքի աղբիւրը, որ պիտի փրկի հիւանդների բազմութիւնը, լոյս, որ գալիս է իմացութեան ճանապարհով եւ իջնում է վաղեմի հերոսների հողակոյտի վրայ: Լոյսը ուժի եւ հերոսականութեան ակունք է կամ, ինչպէս ասւում է բնաբանում Ռիգ Վեդայի խօսքով՝ «մեծութեան եւ զոհագործութեան» աղբիւր, իմացեալ անմահութիւն: Պատահական չէ, որ «Ցեղին սրտում» ժողովրդի մէջ շըրջող լոյսի առաքեալը Խարոյկների շուրջ, պարզ հոգիների առաջ բացում է ուրիշ խարոյկներ՝ մեր «սգաւոր» լեռների հին փառքերի պատմութիւնները: Դրանք շարժում են արծուային բնազդներ եւ սրում են ժողովրդի «կուրցը»: Այդպէս չէ՞ր հինգերորդ դարում, երբ Մաշտոցի լոյսով զինուեց Աւարայրը:

Հեթանոս հոսանքի գեղագիտական միւս առանձնայատկութիւնը ժողովրդայնութիւնն է: Դրա առաւել ցայտուն իրականացումն է Վարուժանի «Հացին երգը», որը թէպէտ ոչ ուղղակի, սակայն առնչւում է հոսանքի ընդհանուր տրամադրութեան հետ: «Հացին երգը» կեանքի չհասկացուած իմաստի եւ գեղեցկութեան բանաստեղծական բիւրեղացումն է, ազատ ծաղկուն հայրենիքի, հեթանոս կենսասէր ոգու վերածնութեան իտէալը, որ, ինչպէս «Հեթանոս երգեր»ը, հակադրւում է Ի. դարի «ուղեղին տակ կըքած» եասաէր, մանրուած մարդկութեանը:

Ազգային կեանքի ժամանակաւոր աչխուժացումով է պայմանաւորուած հայ գիւղացու դիւցազնացուած կերպարը: Ցաղթահասակ հեթանոս այդ հսկան Թումանեանի կամ Յովհաննիսեանի նկարագրած յոգնատանջ ու տարաբախտ գիւղացու հակապատկերն է: Այդ «դիւցազն»ի բրդոտ կրծքի տակ բաբախում է հողի սիրտը եւ իր լայն երակի մէջ յորդում է արեգակը, նրա քայլերից սարսռում է մայր երկիրը: Հողի եւ մարդու, բնութեան եւ աշխատանքի ներքին գեղեցկութիւնների բացայայտման խորութեամբ Վարուժանը առաջ է անցնում գրեթէ բոլոր հայ ռոմանտիկներից:

Վարուժանի բանաստեղծական իրականութիւնը, Բելինսկու խօսքերով, աւելի մեծ կեանքով է շնչում, քան բուն կեանքը: Ահա հողի տակ սերմերի պայթելը, կանաչ ծիլերի յորդանալը իբրեւ կանաչ մոմիկներ եւ դաշտերի զմրուխտէ պատմուճան հագնելը: Բնութեան այս հրաշագործութիւնը կապուած է սերմնացանի սրտի հետ, հողի սիրտը բաբախում է նրա մէջ: Նրա միակ տենչն է բերել մի ծիլ՝ իր քրտինքի ցօղը կամ արեւի շողը վրան:

Անհուն գեղեցկութեամբ են գծագըրուած ցորենի հունձը, հունձքով բարձած սայլերը եւայլն: Սայլերի կատարին երեւում են մշակները աստուածների պէս կանգուն: Իսկ սայլերը, ոչ սովորական, այլ ճաճանչներ հագած շարժուն բուրգեր են, դրանք տանում են ոչ թէ հնձած ցորեն, այլ արեւ, հրդեհ, տանում են քրտինքի եւ յոյսի լեռնացած հեղեղը: Ահա թէ ուր է հասնում բանաստեղծական երեւակայութեան ճախրանքը: Գեղեցիկի այնքան խոր, այնքան նուրբ եւ հզօր զգացողութիւնը եւ համապարփակ ընդգրկումը, մի կողմից, գալիս է լիովին իրականացնելու քերթողի իտէալը, միւս կողմից՝ դրսեւորում է այն կրակը, որ եռում է բանաստեղծի սրտում: Ահա նորից անհուն մի ճախրանք. կամը հունձքի շուրջ նաւում է, ոչ թէ ցորենի, այլ հրադոյն լճակի վրայ, իսկ կամի վրայ մշակը կանգնել է ոչ սովորական, այլ արեւն առած ճակտի վրայ եւ հայեացքում անհուն լոյսով լողում է հորիզոնը: Ջրաղացը բանտուած մրրիկ է ծառերի մէջ, ուր ջրվէժը փոխուել է ահեղ երգի:

Արուեստի այս խենթացնող նրբագեղութեամբ, երեւակայութեան հզօր, բայց մտադրուած ճախրանքով եւ իմաստի խորութեամբ Վարուժանը դառնում է անմրցելի: Այստեղ նա իսկապէս հասել է այն բարձունքին, որի մասին արտայայտել է նամակում. «Եթէ օր մը հոգիս տիրականօրէն Արեւելքի երփնագեղ գեղեցկութիւնն Արեւմուտքի մեծութեան եւ նրբագեղութեան հետ շաղուի՝ նպատակիս հասած եմ»:

Զանազան ձեւերի մէջ բարձրացւում էին հայ ժողովրդի ինքնութեան, հոգեւոր վերածնունդի եւ դրանից բխող՝ քաղաքական ազատութեան հարցերը: Հեթանոս հոսանքը մի պայքար էր ազգային ոգու անկման դէմ: Հեթանոս երգիչները ձգտում էին խթանել հոգեվէս ընկճուածներին, երկչոտ, թոյլ, վեհերոտ մարդկանց: Նրանք մեծ հոգիների երգը, վեհաբանութեան «արշալոյսի ծիրանին» էին բերում գրական հերկերի մէջ՝ խոնջ օրեբի վերջին ազնիւ մնացորդը տեղալով սերունդների հոգուն: Նրանք երգում էին «Ուժի եւ գեղեցկութեան», հայրենիքի եւ մարդկութեան «Նոր Արշալոյսը», փառաբանելով հայրենիքի ազատագրական մաքառումներում գիտակցօրէն գործադրելու գաղափարը: Այդ միտումով են մշակւում հեթանոս անցեալի թեմաները, այդ միտումով են ստեղծուած հեթանոս հոսանքի տարեգիրքը զարդարող Վարուժանի եւ Սիամանթոյի Նաւասարդեան թեմայով զոյգ բանաստեղծութիւնները:

Ուշադրաւ է, որ ոչ միայն Վարուժանը, այլեւ Սիամանթօն առանձին պաշտամունք ունէր Գողթան երգերի եւ առհասարակ հայ մշակոյթի ժողովրդական ակունքների հանդէպ: Նա հպարտութեամբ է տողորուել իր հայ երգիչ լինելու, իր հայկեան բանբերը, ինչպէս կոչել է իր քնարը, Գողթան հողէն ծնած լինելու համար: Պատահական չէ, որ իր «Նաւասարդեան աղօթք»ի տարբերակներից մէկի բնաբանը նա դարձնում է Գողթան երգը, մի ներքին կապ տեսնելով այդ երգի եւ իր ստեղծագործութեան մէջ:

Խոր ակնածանքով է դիմում գողթան երգիչներին, ինչպէս եւ պատմա-առասպելական հերոսներին, Վահան Թէքէեանը: Նրա պատկերած կենսուրախ, զըւարթ, անհոգ, աներկիւղ երգիչները ապրում են հեթանոս կեանքի տարերքով: Նրանք գովերգում էին ուժն ու քաջութիւնը, հին աստուածներին, Աստղիկին եւ նրանց երգերից «հոսում» էր յոյզը եւ սիրտփանքը: Գողթան երգիչների վերջին շառաւիղը այժմ լքուած ու լուռ ճամբաներում հնչեցնում է ոչ թէ սրինգ, այլ շեփոր, շարունակելով ազատութեան մաքառումների դարաւոր կոչը («Գողթան երգիչները»): Այստեղ կարեւորը մարտագոռ ոգին է, որ դարէ ի դար ժողովրդի մէջ ապրում է շնորհիւ երգիչների, շնորհիւ զուարթ, լիաբուռն կեանքի եւ վայելքի, հողի եւ աշխատանքի, տոհմիկ աւանդոյթի եւ մշակոյթի, շնորհիւ անեղծ ոգու եւ ինքնութեան: Ահա հեթանոս հոսանքի, ինչպէս եւ «Հացին երգի» գաղափարական գլխաւոր միտումներից մէկը Թէքէեանի պոէզիայում.

> Գողթան երգիչն աւանդապահն է
> ցեղին.
> Վահագնի ծնունդ, Արտաշէսի
> հարսանիք
> Դարէ ի դար անոր երգին մէջ
> կ՚ապրի...

Այսպիսով, հեթանոս հոսանքի եւ Վարուժանի ստեղծագործութեան հիմքում ընկած էր քաղաքական, ազգային ազատագրութեան գաղափարը, որ պիտի իրագործուէր ոչ միայն զէնքով, այլեւ հըզօր, խիզախ եւ աներկիւղ մարդկանցով, որոնք գիտեն ազատ կեանքի արժէքը, որոնք ծնուել են աշխատելու, մաքառելու, վայելելու՝ եւ ոչ ստրկութեան համար: Այդ ազատ եւ գեղեցիկ կեանքի շեփորահարը եւ գողթան երգերի հանճարեղ ժառանգորդն էր Դանիէլ Վարուժան:

Հ. ՌՇՏՈՒՆԻ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՑԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Դ. -

Արշաւիրի մեկնումէն երկու շաբաթ վերջ ստացան առաջին նամակը, ուր ի միջի այլոց անիկա կը գրէր իր «սիրեցեալ մօր»ը.

«Ճամբորդութիւնս այնքան երկար ու տաժանելի թուեցաւ. կարծես աշխարհի ծայրը կ՚երթայի: Նիս հասնելուս սակայն բոլոր յոգնութիւններէս թեթեւցայ անմիջապէս. գարունը գտած էի. տաքուկ, զուարթ արեւը ինծի կը սպասէր կայարանին դրան առջեւ: Առաջին քայլերուս հանդիպեցայ տարօրինակ ծառերու, որոնք հովանոցի նման, լայն, կանաչ ու ատամնաւոր տերեւներ կը բանային. մեզի անծանօթ աշխարհի մը կը պատկանէի կարծես այս Նիսը. առաջին տպաւորութիւնս այնքան հաճելի եղաւ, որ կէս ժամ կայարանին առջեւ կանգնած դիտեցի շուրջս քաղաքի եռուզեռը ու շրջապատի տեսարանը. որ կողմը նայիս, շէնքերու ետին կ՚երեւին բլուրներ, որոնց վրայ գոյնըզգոյն, պայծառ վիլլաներ կը ցոլան դալարուտ պարտէզներու գոգը ... Երկինքէն թափող կապոյտը, արեւուն ստեղծած ջերմութիւնը այնպիսի թարմ համ մը, հոտ մը կուտան օդին, որ մարդ շնչելէն չի կշտանար. կարծես մարդ ծարաւ է ու ակունքէն ումպ-ումպ ջուր կը խմէ ... Առողջութեան մեծ յոյս կը տարածուի մարդու թոքերուն մէջ, ամէն մէկ շունչի հետ...

... «Իրիկուան դէմ Վանս հասայ ու դիմեցի տրուած հասցէին: Պզտիկ, գողտրիկ քաղաք մըն է Վանսը, որ իր հնադարեան պարիսպներէն դուրս է փռեր իր դալարախիտ փէշերը. ինծի ըսին որ հիւսիսի ցուրտ, խոնաւ քամիներէն բոլորովին պաշտպանուած, ծովէն հեռու ու բարձրադիր, տեսակ մը ծաղկազարդ պատըշգամ է այս քաղաքը, որ հասնելէս ի վեր արդէն միմոզաները հարսերու պէս դեղին քօղքուեր են ու արեւուն դէմ կը պարեն ... Ապաքինարանս քաղաքի ծայրն է, անունն անգամ - Քլէր Մաթէն, - զըւարթութիւն կը բուրէ: Սենեակիս պատուհանէն կը նշմարեմ լայնարձակ դաշտագետին մը որ կանաչ ալիքներով կը թաւալի ու կ՚իջնէ դէպի ծովը...:

... «Գոհ եմ այս նոր միջավայրէն. ամէն ինչ ինծի յոյս կուտայ: Ապաքինարանի ներքին կեանքը ժամը-ժամուն կարգադրած ըլլալով հանդերձ, ընտանեկան է: Փոքր հաստատութիւն մըն է, ուր ինծի նման տասնեակ մը ապաքինողներ կան:

... «Հաստատութեան բժիշկը զիս քննելէ վերջ, եզրակացուց սակայն որ անհրաժեշտ է ինծի կրել քանի մը թոքային գործողութիւններ, - ձախ թոքիս որոշ մէկ մասը չորցնելու նպատակով, - որոնց համար ստիպուած պիտի ըլլամ քանի մը անգամ Նիս իջնել: Այս ամէնը կ՚ենթադրէ բացառիկ ծախսեր. կը սիրեմ յուսալ որ Օր. Նուարդ, որ ինծ հանդէպ այնքան ուշադիր ու բարեացակամ գըտնուեցաւ, պիտի չմերժէ իմ պարագաս պատմելու Տիկնանց Միութեան եւ յաւելուածական վարկ մը խնդրելու ի նըպաստ ինծի: Վստահ եմ որ քեզ մինակ չի ձգեր բնաւ. աւելիս ինծի մեծ ապահովութիւն մը կուտայ. տար Աստուած որ կարենայի փոխարինել օր մը իր յոգնութիւնները:

... «Քանի կը խորհիմ քու եւ ժագոյիս մասին, իմ մէջ կը վառի օր առաջ առողջանալու փափաքը: Եթէ զիս կարօտնաս, մայր, անոր թոնթոշիկ երեսները համբուրէ, բայց իմ բաժինս ալ չմոռնաս»:

(Շար. 21)

VINCENT D'INDY

(ՄԱՀՈՒԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Փարիզի հինգերորդ թաղամասի մէջ կայ Սէն - Ժագ հիւաւուրց փողոցը, ուր, քիչ մը մռայլ արտաքինով եւ խորհրդաւոր մուտքով, պարտէզին խորը կը գտնուի պատկառելի շէնք մը:

Սքոլա-Քանթորումն է, որուն գլխաւոր հիմնադիրը եղած է Վէնսան տ'Էնտի:

Միջազգային համբաւի տիրացած որքան երաժիշտներ դուրս եկած են այս տաճարէն, ընդունելէ յետոյ վարպետին ուսուցումը:

Ծնած էր ազնուական հին գերդաստանէ մը, մայրը կոմսուհի էր, որմէ ստացած էր երաժշտական կրթութիւնը:

Ըլլալով խիստ կրօնասէր եւ աւանդապաշտ, իր սկզբունքն էր կարգ ու կանոն քիչ մը ամէն բանի մէջ:

Խստաբարոյ ուսուցում ունէր եւ կը վերլուծէր երաժշտական գործի մը ամէն մէկ մասը, եւ, իր ըմբռնումով ամէն բաղեղծագործութեան մէջ պէտք էր տիրէր յատակագիծ մը, հաստատ կառոյց եւ մանաւանդ հաղորդական մտածում:

Այս սկզբունքներով դրծուած իր հոյակապ գործերը գինքը դասեցին որպէս ֆրանսական դպրոցի իբր տիրական եւ կարկառուն ներկայացուցիչը:

Չէր գնահատեր այն հեղինակները, որոնք, իրենց գործերուն մէջ չունենալով ճարտարապետական յատակագիծ, եւ արտայայտութեան ձեւերու մէջ չափազանց եռանդ դնելով կը կորսնցնեն իրենց մտածումը ու կը կորսուին այլ եւ այլ գեղեցիկ նախադասութիւններու մէջ, ունկնդիրն ալ շուարեցնելով եւ երբեմն ալ յոգնեցնելով:

Երգիծականօրէն խօսելով, այս կարգի պատկանող հեղինակները շատ գնահատելով հանդերձ, քիչ մը ծաղրելով կը սիրէր զանոնք կոչել որպէս «գինով բանաստեղծներ»:

Արտայայտելով այս սկզբունքները, իր ժամանակամիջոցին ունեցաւ բազմաթիւ հակառակորդներ, որոնց քննադատութիւններուն դիմադրեց քաջութեամբ, իր առողջ առաջադրութիւնները արժեցնելով:

Իր ուսուցումը խիստ շահեկան էր: Ուսանողին պէտք էր տալ բազմակողմանի զարգացում:

Աւարտական քննութեանց նիւթը երեք մասի բաժնուած էր:

Առաջին՝ քառաձայն դաշնաւորում տրըուած երգի մը, սենեակին մէջ փակուած 12 ժամ առաւելագոյն:

Երկրորդը՝ տրուած եղանակի մը դաշնակին անմիջական ընկերակցութիւնը կատարել, երկու վայրկեանի ժամանակամիջոցով, եւ երրորդը՝ կը պատկանէր երաժըշտական պատմութեան: Այս անգամ 50 գոց պահարաններու մէջ կային հարցումներ: Աշակերտը կրնար ընտրել երեք պահարան: (*)

Վէնսան տ'Էնտի երկարամեայ կեանք ունեցաւ (1851 - 1931): Երկրպագու էր Վակնէրի դպրոցին, որուն արժանաւոր յաջորդ մը եղաւ: Մինչեւ 1930 թուականը իր անունը ի պատուի էր յայտագիրներու վրայ:

Այդ շրջանէն յետոյ սակայն դէմ յանդիման գտնուեցաւ այսպէս կոչուած արդիական երաժշտութեան հեղինակներու արշաւանքին: Երկար ատեն իր գործերը մաս չկազմեցին նուագահանդէսներու յայտագիրներուն:

Գլխաւոր հեղինակութիւններն են համբաւաւոր համանուագը դաշնակի ճոխ բաժինով. Վալէնշթայն, Իսթար, Կոչնակին երգը, Սէն Քրիսթոֆ, Օտարականը եւ զանազան սեռի պատկանող գործեր:

Մոռացումը սակայն ժամանակաւոր է: Վերջերս երաժշտական տուներ արթնցան եւ հնչեց ժամը նաեւ այս պատկառելի երաժիշտին, եւ հիմա երգապնակի տուներ իր գործերը ձայնագրելու եւ հրապարակելու առաջնութիւնը կ'ուզեն խլել:

Տ'Էնտի յարաբերութիւն ունենալով անուանի ուսուցչուհի Մարգարիտ Բաբայեանի հետ, այս վերջինին միջոցաւ ծանօթացած էր նաեւ Կոմիտասի եւ իր արուեստին: Ինքն ալ ըլլալով սիրահար ժողովրդական երգերու, մշակած եւ դաշնաւորած է մէկ քանի հայերէն երգեր, տպագրեալ:

1917-ին, Զօպանեանի նախաձեռնութեամբ Սորպոնի մէջ կազմակերպուած հայանպաստ ցերեկոյթի մը իր մասնակցութիւնը բերած է ղեկավարելով երգչախումբ մը, բաղկացած ֆրանսացի եւ մէկ քանի ալ հայ երգիչներէ:

Վերջերս Լիոնի մէջ կայացած հայ երաժշտական համաժողովին առիթով անակնկալօրէն ծանօթացայ իր թոռան, Ժագ տ'Էնտիի:

Այս վերջինը պատահմամբ իր հայ մէկ բարեկամէն նուէր կը ստանայ մեր երգապնակը, որմէ կը տեղեկանայ թէ իր մեծ - հօրը մահէն 50 տարի յետոյ պիտի ծանօթանար իր մէկ աշակերտին:

Մեր հանդիպումը եղաւ շատ սիրալիր եւ յուզիչ:

Ժագ տ'Էնտի սերտ յարաբերութիւններ ունի լիոնաբնակ կարգ մը Հայերու հետ: Ծանօթ էր երաժշտական համագումարին աշխատանքներուն, եւ ներկայ եղաւ ծրագրուած համերգներէն մէկուն՝ բուռն ծափահարելով հայ երգերը մեկնաբանող Անժէլ Կարապետեանը:

Անվթար պահած է իր մեծ - հօր յարկաբաժինը, Արտէշ նահանգին մէջ, ոչ մէկ առարկայ նոյնիսկ տեղափոխելով:

Ի յիշատակ մեր հանդիպումին, մեծ - հօրը ծխամորճներէն մին ստացայ իբր նուէր:

Այս հակիրճ գրութիւնը՝ իբր նուիրական վերյիշում:

Ա. Մ. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

(*) Գնահատութեան բարձրագոյն թիւն էր 60, երբ անգամ 20 թիւի բաժանում:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌԷՆ ԱՒԵԼԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

Չինաստանի բնակչութիւնը Յուլիսի մարդահամարին տուեալներով, դեռ վերջերս հրապարակուած Փեքինի կողմէ, կը հասնի 1.008.175.288-ի:

Նոր Չինաստան գործակալութեան հաղորդած թիւը, միշտ հիմնուած վիճակագրութեան ազգ. վարչութեան հիմունքներուն վրայ, բնակչութեան ընդհ. թիւ ցոյց կուտայ 1.031.882.511, որովհետեւ նկատի կ'առնէ նաեւ Փեքինի կողմէ չինական հողեր նկատուող Ֆորմոզի, Հոնք - Քոնկի եւ Մաքաօ-ի բնակչութիւններն ալ:

Ցամենայն դէպս, մայր ցամաքամասին վիճակագրութիւնը, երրորդը 1949էն ցայսօր, այսինքն Համայնավար իշխանութենէն ի վեր, նախավերջին՝ 1964-ի մարդահամարէն ասդին պատկառելի թիւի մը յաւելումը կը պարզէ. - 313.593.529:

Գործակալութիւնը կը ճշդէ թէ վերջին 18 տարիներուն բնակչութեան յաւելումը կ'արձանագրէ տարեկան միջին հաշուով աւելի քան 17 միլիոն: Ուրեմն՝ այս համեմատութեամբ տարեկան աճի տոկոսը կը մնայ 2,1:

Յաւելումի յատկանշական նուազում մը կ'ապահովէ 1972-էն մինչեւ 1979, քանի հազարի վրայ 22,4-ի փոխարէն կ'իջնէ 11,7-ի: Միւս կողմէ, վերոյիշեալ թուականէն ետք աճը կրկին կը բարձրանայ հասնելով հազարի հաշուով 12-ի 1980-ին եւ 14-ի՝ անցեալ տարի:

Չինաստան, որուն բնակչութիւնը կը ներկայացնէ մէկ չորրորդը աշխարհի բընակչութեան, այլ խօսքով Միացեալ - Նահանգներու, Խորհ. Միութեան, Ճափոնի եւ Ֆրանսայի համատեղ բնակչութեան թիւը, կ'առաջադրէ 1,2 միլիառը չանցնիլ 2.000-ին:

Լաւատես մասնագէտներու կարծիքով, եթէ չինացի զոյգերը այժմէն իսկ ընդունին ծնունդներուն թիւը կրճատել, զանոնք հասցնելով ընտանիք գլուխ մէկ կամ առաւելագոյնը երկու զաւակներու, ճշդուած քանակը կրնայ պահպանել իր թիւը:

Նոր Չինաստան գործակալութիւնը կը հրապարակէ նաեւ տուեալներ սեռերու, ազգութիւններու եւ կրթական մակարդակներու մասին. նաեւ ծնունդներու եւ մահերու տոկոսը եւ նահանգներուն բընակիչներուն թիւերը:

Չինաստանի բնակչութիւնը շուրջ 52 տոկոսով այրերէ կը կազմուի, հարիւրէ շատ քիչ աւելի հարիւր կիներու հաշուով:

Քաղաքներու բնակչութիւնը 1964-ի 18,4 տոկոսէն կը բարձրանայ 20,6 տոկոսի 1982-ին, հասնելով եւ պարզելով 206.588.582-ի: Չինաստանի ամէնէն բազմամարդ քաղաքը կը մնայ Շանկ - Հայ 11.859.784 բնակիչով: Անկէ ետք կուգան Փեքին՝ 9.230.687-ով եւ Թիանժին կամ Թիէնձին՝ 7.764.000-ով:

Պաշտօնական վիճակագրութիւնը, առաջին անգամն ըլլալով ըստ երեւոյթին, կը պարզէ բանակին թիւը՝ 4.238.210 զինուոր, թուական առումով ամէնէն բազմամարդը աշխարհի մէջ:

Նուազագոյն բնակչութիւն ունեցող նահանգը կը կազմէ Ցիչուան, երկիրին հարաւ - արեւմուտքը, առաւել քան 99 միլիոն բնակիչով: Ասոր կը հետեւին կեդրոնական նահանգը Հունան եւ արեւելեանը Շանտոնկ՝ 74.000.000:

Շրջանային վայրերէն նուազագոյն բընակչութիւն ունեցողը կը պարզէ Թիպէթ, իր 1.892.000 բնակիչներով:

Անգրաճանաչներուն թիւը՝ 236 միլիոն, Միացեալ - Նահանգներէն աւելի կը ներկայացնէ: Ինչ կը վերաբերի բարձրագոյն կրթութիւն ստացողներուն թիւին՝ ասիկա կը համապատասխանէ Նոր - Զելանտայի բնակչութեան մօտաւոր թիւին:

Թ. Ա. Թ.

«ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ» ՀԱՄՈՅԹԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Երիտասարդաց կազմի Մշակութային Գեղարուեստական եւ պարանցիկ երեկոյթները, աչնան վերամուտէն ի վեր իսկապէս արժանացած են մեծ ընդունելութեան նորահաս սերունդին կողմէ: Արդարեւ՝ ամէն անգամ Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը կը ժամադրուի 250-էն 300 երկսեռ երիտասարդութիւն մը:

Անգլիտ առիթ մը վառ պահելու ազգ. ոգին, մտերմութեան եւ փոխ յարաբերութեան զարգացմամբ:

Նոյեմբեր 19-ին, Ուրբաթ գիշեր հրաւիրուած էր «Սայաթ - Նովա՝ ժողովըրդական համոյթը, 15 հոգինոց նուագի, երգ ու պարի տարազաւոր կազմով:

250 երիտասարդներու կողքին տարեցներ եւս անմասն չէին ուզած մնալ, ըմբոշխնելու երաժշտական այս ելոյթը:

Համոյթի վարիչ՝ Ժան Փիէռ Ներկարարեան մեծ խնամքով մարզած էր աշուղական, երաժշտութեան կազմը, ոչ միայն համաչափութեան, այլեւ հնչականութեանց նրբութեան եւ ուժգնութեան համընթաց պահանջներով:

Քեմանչաներ - քանոններ - թառեր - ուտ եւ սրինգ, մանաւանդ տհւտիկ եւ թմբուկ, նուագին մերթ կ'ընկերակցէր քերթողական ամսունքը եւ պատշաճ պատկերներու լուսարձակումը, մերթ պարը կամ երգը:

Աւելի քան երկու ժամ լուռ տպաւորութեան տակ պահեցին հանդիսականները, շատեր ոտքի, կամ սանդուխներուն վրայ, երգի աւարտին բուռն ծափերով կ'ողջունէին համոյթը:

Ինչ աւելի բաղձալի, եթէ ոչ նման յաջորդական ելոյթներու յարատեւութիւնը:

Զ. Ս.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Ը

Մեզի պիտի օգնէն նաեւ այն թուրք գաղթականութիւնը որ խուճապի ձեւով ճամբայ ելած է տուն տեղ փնտռելու ու լեցուելու թրքական քաղաքներուն մէջ: Ո՞ւր է Ալին, Վազգէն, կ'ուզեմ այս երեկոյ իսկ տեսնուիլ անոր հետ: Շատ լաւ մէկը դուրս եկաւ:

- Կիրոս, կ'ուզէի հարցնել, թէ ինչքա՞ն ատեն է, որ ձգած ես Տիգրանակերտը:

- Եօթը օր է:

- Մօտ մէկ շաբաթ առաջ, Ալին, Աշրէֆթապետ Հաճոյին հետ 1500 կռուողներով ճամբայ ինկաւ դէպի Գարատաղի լեռը, անկից ալ միանալու Հաճի Մուսային, Տիգրանակերտի մէջ: Ան արդէն կանուխ իմացեր էր, որ Շէյխ Ապիտ, 2000 զօրամներով Հաճի Մուսային ու Մուրատին վրայ պիտի քալէ: Ալիին միացած են 500 հայ կռուողներ, Կարճկանցի Շահրազի ղեկավարութեամբ:

- Վազգէն, եթէ 500 հայ զինուորներ միացած են Ալիին, ուրեմն դժուար չէ մեր ուզած թիւը լրացնել Միջագետքի համար որովհետեւ էնտեղ Մուրատի ձեռքին տակ կան աւելի քան 1300 կռուողներ: Հիմա աւելի կը հաւատամ, որ Շէյխ Ապիտը այլեւս վտանգ չէ Տիգրանակերտի համար քանի Ալին ալ կը հասնի իր ուժերով: Ըսել կ'ուզեմ այնտեղ կայ պատրաստ ուժը: Իմ կարծիքով, առայժմ սըրխալ է նման արշաւ մը, ինչքան ատեն, որ Գարա - Օսմանի ուժերը քանդուած չեն Հայաստանի հողերուն վրայ: Ըսէ Վազգէն, ի՞նչ է ընդհանուր կացութիւնը:

- Այն, որ թրքական բանակները առանց գլուխ կորսնցնելու կը նահանջեն դանդաղ, երեք ճակատներու վրայ: Մեր զինուորներու թիւը, Քիւրտերն ալ հաշուելով մօտ 30 հազար է, անոր դէմ Թուրքերը ունին 13-էն 15 հազար աւելի հաշուելով: Թուրքիոյ բոլոր ուժը կլաներ է Պալքանեան պատերազմը: Թուրք պաշըպօզուքներն են աւելի վտանգաւոր մեզի դէմ: Թրքական բանակն ինքն իր մէջ է որ կը քանդուի: Դասալիքներ շատ կան որ աւազակութեան սկսած են: Վարդան իր ձեռքի տակ ունի վարժ զինուորականներ եւ աւելի քան 20.000 զինուորներ: Մէկ գիծը իջած է մինչեւ Մամախաթուն, իսկ միւս գիծը Ալաշկերտ: Վանի, Մուշի մեր ուժերը նոյնպէս բացած են Դիադինի ճակատը 10.000 զինուորներով:

Խնուսի մէջ է Կարմիր Սերոբը 1500 ձիաւորներով:

Սէլիմ փինպաշին երկար ատեն մեզի կռուի մէջ պահեց իր երկու հազար զինուորներով եւ մանաւանդ Զարէին հետ, բռնած էին ճամբաները եւ հնարաւորութիւն չունէին ոեւէ հաղորդակցութիւն պահելու: Սէլիմ փինպաշուն ուժերուն մէկ թեւն էր, որ յարձակած էին Ալիին ու Հաճոյի կռուողներուն վրայ: Էդ կուզ Մէվլօն էր լուր բերողը: Երբ իմացայ, անմիջապէս օգնութեան ղրկեցի երկու հարիւր կռուողներ եւ արդէն թրքական զօրքերու այդ թեւը հետզհետէ նահանջելով միացած էր Սէլիմ փինպաշուն, որ բռնած էր քաղաքին գլխաւոր անցքերը: Քաղաքի ապստամբութիւնն արդէն պայթած, քաղաքը կռուի եւ կրակի մէջ էր ու մեր մուտքը կ'ուշանար ապստամբներուն օգնելու համար: Պէտք է ըսել, Կիրոս, որ Սէլիմը ճարպիկ ռազմավար է:

Ալիի ու Հաճոյի ուժերը հասնելէն յետոյ էր, որ որոշեցինք ամէն գնով, գիծ մը ճեղքել ու մտնել քաղաք ուր հայ բընակչութիւնը յարձակման տակ էր թուրք ամբոխին եւ 500 վարժ զինուորներուն: Գիծը ճեղքեցինք 300 լաւ տղաքներով, նոյն ատեն կռիւը տաքցնելով Սէլիմին ու Զարէին դէմ: Մենք մտած էինք քաղաք, ոեւէ գնով պահելով գիծը: Սակայն կռիւը շահուած չէր ինչքան ատեն, որ ջախջախուած չէր Սէլիմ փինպաշուն ուժերը: Այդտեղ էր, որ օգտակար եղաւ Ալին եւ իսկապէս լաւ մէկն է: Մեր յաջողութիւններէն մէկն այն էր, որ կըրցանք ներսի ապստամբներու օգնութեամբ բանտի վրայ յարձակիլ ու ազատել մեր բանտարկեալները: Ըսեմ Կիրոս, որ քիչ մըն ալ բախտը օգնեց մեզի: Թրքաց բանակին մէջ քիւրտ զինուոր մը կար, որ գրեթէ օրը - օրին կը տեղեկագրէր մեզի Սէլիմ փինպաշուն շարժումները: Եւ որովհետեւ երիտասարդ էր, կը սիրէր խօսիլ Զարէի մասին: (Շար. 699)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Դեկտեմբեր 5, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15·30-ին Մշակոյթի Տուն, 9 ռիւ տիւ Սիռք:

Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱ՛Ն

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր:

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ATTRACTIONS

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54:

Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ոմն 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրելի հօրաքրոջ՝ Այրի Տիկին Սիրանոյշ Առաքելեանի յիշատակին:

U. G. A. B.-MARSEILLE

SECTION CULTURELLE

33, Cours Pierre Puget — 13006 Marseille

présentation et signature du livre:

« ARMENIENS: QUOI QU'IL EN COUTE »

par son auteur:

JEAN - PIERRE RICHARDOT

Mercredi, 1er Décembre, à 18 h 30

CHANTEUR POPULAIRE AVEC SON ORCHESTRE

SABRA

NORAÏR

Chanteur NORAÏR qui se produit aux USA Californie, Jérusalem, Paris.Etoile de Moscou...

NORAIR avec son orchestre "SABRA"

Pour :
Soirée
Gala
Party Familial (1 ou 2 musiciens)
Bar-Mitzva
Brit-Mila

Et aussi possibilité d'une attraction avec votre orchestre

NORAÏR
22, avenue Victor Hugo
75016 PARIS
501.98.89 (Paris)

COLIS — CADEAUX pour l'U.R.S.S.

Մենաշնորհն ունինք նաեւ - Ծրարներու առաքման դէպի Խորհ. Միութիւն

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ -- ՄԱՔՍ -- ԼԻՍԱՆՍ -- ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

կը վճարուին առաքման ատեն: Ստացողը ոչինչ կը վճարէ երբ կը ստանայ

ՃՈԽ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՊՐԱՆՔԻ

Այրերու, կիներու թէ երախաներու համար:

Տրարներու արտօնուած ծանրութիւն -- 6-էն 10 քիլօ

SICOMEX

20, Rue Royale - 75008 Paris

Tél.: 260. 34. 33

Ouvert de 9h. à 12h. et de 14h. à 18h. *Catalogue sur demande*

SPECIAL FETES

offrez l'or au prix de gros

en promotion :

CROIX ETCHMIADZINE
ALPHABET ARMENIEN

et aussi :

BAGUES - ALLIANCES
BRACELETS - CHAINES etc
DIAMANT - RUBIS
SAPHIR - ÉMERAUDE

Sté *Gaby*

BIJOUX CRÉATEUR

G. AVEDISSIAN

Tél. 824 86 85
Mo Cadet, Montmartre

42, rue du Fg. Montmartre
75002 PARIS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES ET DES ENVIRONS
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines
« ARMENIENS: QUOI QU'IL EN COUTE »
JEAN - PIERRE RICHARDOT
présentation, discussion et signature du livre par l'auteur
Le Samedi, 27 Novembre, à 16 h.
dans la salle du sous-sol
DE LA MAISON DE LA CULTURE
— Entréé libre —

ԼԻՈՆ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20–էն սկսեալ՝

HOTEL SOFITEL

շքեղ սրահներուն մէջ:

կազմակերպութեամբ՝

C. L. F. A.

ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ըստ սովորութեան՝ հայկական խանդավառ մթնոլորտ:

Անապարեցէ՛ք ապահովել ձեր սեղանները:

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
DU DIMANCHE, 28 NOVEMBRE

— Editorial,
— Informations en langues française et arménienne,
— Informations sportives,
— Interview de HENRI TACHAN

— — ×— —

Emissions arméniennes:
ARMENIE - MAGAZINE
— *Dimanche:* de 10h. à 12h.
ARMENIE - VARIETES
— *Lundi et Vendredi:* de 9h. à 10h.
ARMENIE - CULTURE
— *Jeudi:* de 21h.30 à 23h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE

SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

OPTIMA Tours

VOYAGE EN ARMÉNIE

RÉVEILLON DU JOUR DE L'AN ET NOEL EN ARMÉNIE

DU 29 DECEMBRE AU 9 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

Renseignements et Inscriptions:

POUR NICE et LES ALPES - MARITIMES:
— Monsieur IKEDJIAN Arthur
29, Avenue St. Augustin — 06200 NICE
Tél.: (93) 83.35.03 ou (93) 88.76.08
— Monsieur GEDIKIAN Vasken
Tél.: (93) 88.06.41

POUR LE VAR:
Monsieur KASSIGUIAN Raffi
8, Rue des Ecoles
83710 — MONTAUROUX
Tél.: (94) 76.44.23

Lic.: A - 946 (Agence Agréé Intourist)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
MARDI
30 NOVEMBRE
1982

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO: 2.50 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2.50 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.313 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.313

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ մահափորձին կապակցութեամբ, իտալական ոստիկանութիւնը ձերբակալման հրամանագիր հանած է երկու Թուրքերու դէմ՝ Պէչիր Սելենիք եւ Օրալ Սելիք: Առաջինը 3 միլիոն մարք տուած կ'ըլլայ Աղճայի, երբ Պուլկարիա էր Թրքական բանտէն փախելէ ետք, իսկ երկրորդը՝ միջնորդի դեր կատարեր է ատրճանակը յանձնելու համար: Պէչիր Սելենիկ, հարուստ նաւատէր մըն է, պանդոկներու եւ ճաշարաններու ալ տէր, «կնքահայրերէն» մին թրքական մաֆիային: Երկրէն հեռացած է զինուորական պետական հարուածէն ետք եւ կը կարծուի որ արեւմտեան Գերմանիա է: Միւսը, ծայրայեղ - աջ կուսակցութեան մը նախկին ղեկավարն էր: Միւս կողմէ, Իլ Մեսսաճեռօ կը գրէ թէ իտալական ոստիկանութիւնը դէմ առ դէմ հանած է պուլկար Անտոնովը եւ Աղճան:

ՉԻՒՆԱՄՐՐԻԿԸ քանի մը ժամուան մէջ, աղէտ սաեղծած է Ռոն - Ալփ շրջանը, գլխաւորաբար Լուառի նահանգը: Սէն - Թիէթիէն, Սէն - Շամոն յանկարծ թաղուած են 50 - 60 սմ. ձիւնի տակ եւ երկաթուղիի եւ ճամբաներու երթեւեկը դադրած է: Հարիւր - հազարաւոր բնակիչներ ելեկտրականութենէ զրկուած են, ըստ ոմանց 150 տարի է նման բան չէր պատահած: Այլ շրջաններէ, Վառի նահանգէն ալ օգնութեան հասած են, ելեկտրոժէն կազմածներ բերելով, հիւանդանոցներու, ծերանոցներու ջերմութիւնը ապահովելու համար:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Նախարարապետը երեք օրուան այցելութիւն մը կատարած է Անգարա եւ շատ ջերմ ընդունելութեան արժանացած զինուորական ղեկավարներուն կողմէ: Այս այցելութիւնը կը յաջորդէ այն այցելութիւններուն, զորս էվրէն կատարած է վերջերս Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա: Թուրք ղեկավարները կը շեշտեն թէ բարձր աստիճանի վրայ այս փոխանակութիւնները պարզապէս շարունակութիւնն են Թուրքիոյ բազմերես արտաքին քաղաքականութեան եւ պէտք չէ նկատուին որպէս նշում մը՝ Թուրքիոյ աւանդական արեւմտեան զինակցութիւններէն: Այսուհանդերձ, Թուրք լրագրողները նուազում մը կը տեսնեն արեւմտեան բարձր աստիճանի ղեկավարներուն այցելութիւններուն, 1980 Սեպտեմբերէն ի վեր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին Նախարարը՝ Թիւրքմէն Մոսկուա հասած է առջի օր եւ օդակայանը ընդունուած իր պաշտօնակիցէն՝ Գրոմիկոյի կողմէ:

ԻՒ - ՏԻ - ԷՖ-ի համագումարին, որ տեղի ունեցաւ Փոնթուազ, շաբաթավերջին, նախկին նախագահը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, ուղղակի վրէժը դարձաւ եւ խօսած ճառովն ալ, անդրադարձաւ Շիրաքի հետ հանդիպումին, շեշտելով. - «Ապագային՝ ոչինչ պէտք է խանգարէ այն ամէն ինչը, որ կրնայ օգտակար ըլլալ Ֆրանսայի: Այս է իմաստը, ժաք Շիրաքի հետ այս շաբթուան հանդիպումիս: Հո՛ն, զգացի հասարակաց բարիքին համար գործելու փափաքը»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Եգիպտոսէն ետք, Հնդկաստան անցաւ, ուր գրօսաշրջիկութենէ զատ, քաղաքական կարեւոր խօսակցութիւններ ալ ունեցաւ Տիկին Ինտիրա Կանտիի հետ: Սերտ համակցողութիւն մը կայ երկու երկիրներուն միջեւ եւ համաձայնագրեր ալ ստորագրուեցան: Գլխաւորն է իւռանիոմի վերաբերողը, քանի չորս ամիս է որ Փարիզ եւ Տէլհի բանակցութեան մէջ էին, որպէսզի Հնդկաստան Ֆրանսայէն գնէ այդ իւռանիոմը եւ այդ ձեւով փոխարինէ Միացեալ - Նահանգները:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ մէջ, Ամերիկացիք 1-ի դէմ 4 կէտով յաղթեցին Ֆրանսայի, թենիսի հռչակաւոր Տէյվիս բաժակի մրցումին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 24/25)

1982-Ի ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարաց Խորհուրդի որոշումով 1982-ի պետական մրցանակներ շնորհուած են աշխատանքի, գիտութեան, թէքնիքի, ճարտարապետութեան մարզերու մէջ աչքի զարնող գործունէութիւն ունեցած դէմքերու, որոնց կարգին նաեւ հետեւեալ Հայերու.-

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Աշոտ Արմենակի Մարտիրոսեան, Հրազդանի շրջանի Գ. Աթարբէգեան պետական տնտեսութեան ղեկավարներէն, Նոյեմբերեանի շրջանի «Ցաղթանակ» պետական տնտեսութեան այգեգործ Աախա Ալվանջեան եւ «Հայելեկտրամոնտաժ» ձեռնարկութեան վարիչներէն Լեւոն Յարութիւնեան:

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Վիկտոր Արկադեւիչ Ստեփանեանց, բնագէտ - ուսողագէտ:

ԹԷՔՆԻՔ

Տոքթ. Լէոնիդ Գրիգորի Պետրոսեան, երկրաբան - հանքաբան Ռեբեկա Իսահակի Գրիգորեանց՝ Իւզբեկիստանի Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան վարչութեան գլխաւոր մասնագէտ, եւ Գարեգին Յովհաննէսի Թութեյեան, կապի արդիւնահանման սարքաւորումներու մշակման համամիութենական գիտա - հետազօտական եւ նախագիծի շինարարական հիմնարկի փոխ - տնօրէն:

×

ԱՆԱՀԻՏ ՑԻՑԻԿԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի մէջ նուագահանդէս մը տրուած է ջութակահարուհի Անահիտ Ցիցիկեան: Յայտագրին մաս կազմած են ջութակի եւ երգէոնի համար գրուած ժամանակակից հայ երաժիշտներէ գործեր, որոնք մինչ այդ անծանօթ էին մոսկուացի ունկնդիրներուն: Մեկնաբանուած են նաեւ ազգային դասական երաժշտութիւն եւ Հայաստանի հինաւուրց մեղեդիներ: Ջութակահարուհիին հետ գնահատանքի արժանացած է նաեւ երգէոնահար եւ երաժիշտ Օլէգ Եանչենկօ:

×

ԳԼԱՁՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Միջնադարեան Հայաստանի գիտական կեդրոններէն մէկուն՝ Գլաձորի Համալսարանի 700-ամեակին առթիւ, գալ տարի Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ գիտական համագումար մը, մասնակցութեամբ Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն եւ այլ քաղաքներէ հիւրերու: Համալսարանը, որ կը գտնուի Եղէգնաձորի շրջանային կեդրոնի մօտերը, հիմնած է Ներսէս Մշեցի: Ունեցած է փիլիսոփայութեան, ուսողագիտութեան, աստղաբաշխութեան եւ բանասիրութեան լսարաններ: Ուսանողներ ուսումնասիրած են Արիստոտէլի, Պղատոնի եւ անուանի այլ գիտնականներու գործերը: Երեւանի Մատենադարանը կը գտնուին Գլաձորի համալսարանի մասին գիտական աշխատութիւններ:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

Փոքրամասնութիւններու հանդիպումը Խոմէյնիի հետ

«Յառաջ»ի Նոյեմբեր 24-ի թիւով կը յայտնէինք, թէ Խոմէյնիի գրասենեակէն Թեհրանի Ազգ. Առաջնորդարան ղրկուած հրաւէրի մը համաձայն, Իրանի փոքրամասնութիւններու ներկայացուցիչները հանդիպում մը պիտի ունենային իմամին հետ: Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյ. 20-ի թիւէն կ'իմանանք, որ յիշեալ հանդիպումը տեղի ունեցած է Նոյ. 18-ին, մասնակցութեամբ Իրանի ճանչցուած կրօնական փոքրամասնութիւններու համայնքներու կրօնական եւ աշխարհիկ ներկայացուցիչներու՝ Հայ, Ասորի, Հրեայ եւ Զրադաշտական աւելի քան 800 հոգի: Պարսկահայ գաղութը մասնակցած է 200 ներկայացուցիչներով՝ հայահոծ բոլոր քաղաքներէ եկած: Հայկական պատուիրակութիւնը գլխաւորած են Առաջելական երեք Թեմերու, ինչպէս նաեւ Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքներու հոգեւոր պետերը:

Յանուն փոքրամասնութեանց խօսք առնելով Պէյթ Ուշանա նախ ողջունած է Խոմէյնին եւ ի մէջ այլոց ըսած. «Կրօնական ճանչցուած փոքրամասնութիւնները հազարաւոր տարիներ է, որ կ'ապրին այս սուրբ երկրին մէջ եւ 1400 տարի մուսուլման եղբայրներու հետ միասնաբար ապրելը ինքնաբերաբար անոնց ծանօթացուցած է իսլամի ճշգրիտ յեղափոխական եւ մարդկային բոլոր օրէնքները: ... Մենք, որ 2500 տարի արքայական զրկանքներու ենթարկուած ենք և ճաշակած կեղեքիչներու, բռնատիրութեան ծանր ու դառն լուծը, այսօր մեզի վիճակուած իսլամական Հանրապետութեան անկախութեան եւ արդարութեան արժէքը կ'ըմբռնենք»: Ապա շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքեր ուղղելէ ետք Խոմէյնիի, եզրակացուցած է. «Կը յուսանք, որ իսլամական յեղափոխութեան եւ Հանրապետութեան յաւելեալ ծառայութիւններ մատուցանելու ճանապարհին, Իրանի իսլամական Հանրապետութեան պատասխանատուներու կողմէ մշակութային, ուսումնական, հանրային, դրամական եւ քաղաքական ամէն տեսակ հնարաւորութիւններ կը տրամադրուին կրօնական ճանչցուած փոքրամասնութիւններուն, որպէսզի ապահովուի անոնց յարատեւումը եւ հանրային ու մշակութային զարգացումը եւ կարենան աւելի քան օգտակար եւ արդիւնաւէտ համայնքներ ըլլալ այս երկրի զրկուածներու եւ ճնշուածներու եւ իսլամական Հանրապետութեան իշխանութեան բարգաւաճման համար»:

Խօսք առնելով իմամ Խոմէյնի, ուրախութիւն յայտնած է, որ «Իսլամական Հանրապետութիւնը, որուն առիթներ պարգեւած է մեզ եւ մեր ժողովուրդին: Այդ առիթներէն են տարբեր խաւերու, տարբեր կրօնքներու եւ դաւանանքներու հետ հանդիպում ունենալը: Մենք բոլորս միաստուածապաշտութեան դրօշի տակ համախմբուած ենք: ... Մեծ մարգարէները, Ադամէն մինչեւ Մոհամմէտ մարգարէն, որ եկած են եւ ժողովուրդի մէջ եղած են, բոլորը եկած են որպէսզի միաստուածապաշտութեան եւ արդարութեան դրօշը ծածանեցնեն բոլոր ժողովուրդներու մէջ»: Ապա անդրադառնալէ ետք մարգարէներու առաքելութեան՝ Խոմէյնի նշած է. «Ձենք գիտեր, թէ ինչո՞ւ, երբ մարգարէները այսքան աշխատած են ժողովուրդներուն մարդկային վարքագիծ տալու, գանոնք շտկելու եւ այդ վարքագիծը զարգացնելու համար, պատմութեան ընթացքին բոլոր իշխանութիւնները, ըլլայ իսլամական թէ այլ կրօնքներու, մեծ մասամբ աշխատած են իրենց մարգարէներու ուղեգծին եւ ընթացքին հակառակ ուղիով»: Այնուհետեւ արտայայտելով իր աշխարհահայեացքը զանազան կրօնքներու մասին եւ անդրադառնալով իշխանաւորներու գործունէութեան, Խոմէյնի շեշտած է. «Եթէ բոլոր մարգարէները Աստուծոյ մօտ տանին եւ Աստուած անոնց ըսէ՝ թէ ձեր կրօնքին հետեւող իշխանաւորները հիմա աշխարհի մէջ ինչեր կ'ընեն, Ամերիկան՝ որ կը յաւակնի թէ քրիստոնեայ է, ժողովուրդին նկատմամբ ինչեր կ'ընէ: Յիսուս իր ամբողջ էութեամբ հոգեւորական էր եւ նպատակն էր բոլոր ժողովուրդը հոգեկան արժէքներով օժտել, հիմա, անոնք որոնք քրիստոնեայ ըլլալու յաւակնութիւնը ունին, իրենց ուշադրութիւնը աշխարհին՝ անաստուածներէն պակաս չէ»: Խոմէյնի իր ճառին մէջ բաղդատութիւններ ալ ըրած է նախկին եւ ներկայ վարչակարգերուն միջեւ, դրուատելով ներկայի իրագործումները: «Համեմատեցէք, - ըսած է ան, - նախկին վարչակարգը, աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող վարչակարգերը՝ Իրանի ներկայ վարչակարգի հետ: Համեմատեցէք այս երկուքը իրարու հետ եւ տեսէք ամբողջ ժողովուրդին վիճակը: Այսուհանդերձ, որ կառավարութիւնն ու ժողովուրդը մեծ Պետութիւններու տնտեսական ճնշումին եւ զինեալ յարձակման ենթարկուած են, այս երկու - երեք տարուան ընթացքին, այն աշխատանքը որ կատարուած է Իրանի չքաւորներու համար, չէր կատարուած մարդկայնութենէ զուրկ հայր ու որդւոյն թագաւորութեան ընթացքին: Վստահ եղէք որ իսլամական կառավարութիւնը սպասարկու է ժողովուրդի բոլոր խաւերուն եւ յատկացուած չէ որեւէ ցեղախումբի եւ մենք Իսլամի կողմէ այս առաքելութիւնը ունինք: ... Կը յուսամ որ ժողովուրդը՝ իսլամ եւ ոչ - իսլամ, անոնք՝ որոնք պաշտօնապէս ճանչցուած են Իսլամի եւ Սահմանադրութեան մէջ, միշտ նկատի կ'ունենան այն՝ որ մեր յաղթանակը մեր միասնականութեան մէջ է: Մեր եւ ձեր յաղթանակը հոն է՝ որ բոլորս հրապարակի վրայ ըլլանք, և եթէ թեթեւ անհամաձայնութիւն կայ ձեր միջեւ, վերնան եւ տարակարծութիւն չըլլայ»:

Ժ. Ժ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ «cendre rouge» ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը օրէ, Փարիզի մէջ կը ներկայացուի Ժան - Ժաք Վարուժանի նոր թատերգութիւնը «Կարմիր Մոխիրը»: Երկուշաբթի առտու (Նոյ. 29), Քոթիտիէն տը Փարի մէջ, Արմէլ Հելիօ կ'անդրադառնար այս ներկայացման եւ մանաւանդ կը պարզէր Վարուժանի աշխարհը: «Վարուժան, կը գրէ ան, եզակի է: Եզակի՝ գրելակերպով մը, ոճով մը, շեշտով մը ու նաեւ կտրած ճամբով: 1972-էն ի վեր, իր ստեղծագործութիւնները չեն դադրիր բեմադրուելէ: Հեռու նորաձեւութեան ժխորէն եւ յաճախ առանց շատ մեծ միջոցներու: Բայց կանոնաւորապէս: Գործ մըն է, որ այսպէս կամաց - կամաց տեղ կը գտնէ ժամանակակից մեր թատերական աշխարհին մէջ, ինքնատիպ եւ աշխոյժ, հիւմուռով եւ հրապոյրով լեցուն, գործ մը, սակայն, յօրինուած ահաւոր կարօտի մը վրայ, սուգի մը. - ծագումով Հայ, չի դադրիր խօսելէ այդ առաջին ցաւուն մասին՝ հայրենիքի մը կորուստ եւ ցեղասպանութիւն»...: Ու յօդուածագիրը կը ծանրանայ գործին վրայ, խօսեցնել կուտայ Վարուժանը, որ բացատրելու համար թէ ի՞նչ է այսօր թատերագիր մը, կը սիրէ յիշել Փիքասոյի սա խօսքը. - «Նախ կը գտնեմ, յետոյ կը փնտռեմ»:

Ա. Հելիօ հակիրճ կենսագրականն ալ կուտայ հեղինակին:

×

Քոթիտիէն այս նոյն թիւին մէջ կ'արձագանգէր նաեւ Հայաստանի պետական պարախումբին եւրոպական շրջապտոյտին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 45-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ» 5-ՐԴ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ ՅՈՅՍՆ Է

Վերջ գտան խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան խաղերը: Այս մրցաշարքին յատկանշական յաջողութիւններ արձանագրեց «Արարատ»: Մրցաշարքին սկիզբը, երբ «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչի պաշտօնին կը կոչուէր խումբին նախկին մարզիկներէն Արկադի Անդրէասեան, Երեւանի մարզական մասնագէտներուն կը ձայնակցէինք հաստատելու համար, թէ «Արարատ» նոր խոստումներով ճամբայ կ'ելլէր, բազմահազար իր երկրպագուները՝ Հայաստան թէ Սփիւռք, յուսախաբ չընելու եւ անոնց հաճելի պահեր եւ ուրախութիւն պարգեւելու համար: Պէտք է ըսել, որ «Արարատ»ի տղաքը պատուով դուրս ելան մրցաշարքէն, վեց տարուան ձախողութիւններէ ետք:

Հայրենի խումբի կեանքին ու անոր եղելէջներուն հետեւող մարզասէրներ կը յիշեն, որ 1973-ին Խորհ. Միութեան ախոյեան եւ բաժակակիր (երկու անգամ) հանդիսանալէ ետք, «Արարատ» ոչ մէկ անգամ կրցած էր յայտնուիլ դասաւորման ոչ միայն գլուխը, այլեւ վերի գիծերուն վրայ՝ բացի 1976-էն: Արդարեւ, «Արարատ - 76»ը՝ իր առենին, մրցաշարքին կէսը անցուցած էր մեծ վերելքով եւ դարձած խորհրդային գարնանային ախոյենութեան արծաթէ մետալակիրը: Ծանօթ է, որ նոյն տարին, դարձի մրցումներուն հսկայ վայրէջք մը կատարելով «Արարատ» հազիւ կրցած էր փրկուիլ Բ. դասակարգ իջնելէ:

Ի՞նչ էր «Արարատ»ի արդիւնքներուն պատկերը այս մրցաշարքին: Ծանօթ է, որ Մայիս 2-էն մինչեւ Յուլիս 27 «Արարատ» միշտ կը գլխաւորէր դասաւորումը: Յուլիս 27-ին կ'իջնէր 2-րդ գիծի վրայ, զոր կը պահէր երեք խաղաշրջան, ապա՝ 3-րդ գիծ եւ երեք խաղաշրջան ալ 4-րդ հանդիսանալէ ետք, պահ մը 3-րդ տեղը կը կիսէր 2 այլ խումբերու հետ, ի վերջոյ, վերջին հինգ մրցումներուն վերջնապէս կը հաստատուէր դասաւորման 5-րդ գիծին վրայ՝ մասնակցող 18 խումբերու շարքին:

Համառօտ ակնարկ մը «Արարատ»ի վերջին հինգ հանդիպումներուն վրայ ցոյց կուտայ հայրենի խումբի մարզիկներուն թափած ճիգերը մրցաշարքը յաջողութեամբ աւարտելու եւ պատուով դուրս ելլելու համար անկէ:

Այսպէս, Հոկտ. 15-ին, Մոսկուայի մէջ «Արարատ» 1-ի դէմ 2 կէտով կը յաղթէր տեղւոյն «Սպարտակ»ի, ցուցաբերելով իր ամէնէն գեղեցիկ եւ կատարեալ խաղերէն մին: Ներկայ հայ եւ օտար մարզական լրագրողներ հիացումով կ'արտայայտուէին Երեւանցիներու նպատակասլաց, խմբային գործողութիւններով, քաֆքիֆով եւ թէքնիք հնարքներով լեցուն խաղարկութեան մասին: Հոկտ. 23-ին, «Արարատ» Մոսկուայի մէջ կը հանդիպէր տեղւոյն «Դինամօ»ի եւ 0-ի դէմ 2 կէտով կը պարտուէր անկէ: Լրագրողներ այդ առթիւ կը շեշտէին «Արարատ»ի բերդապահին եւ պաշտպաններուն մեծ սխալները եւ խումբին ցուցաբերած ընդհանրապէս տկար խաղարկութիւնը:

Վերջին երեք հանդիպումները «Արարատ» կ'ունենար իր դաշտին վրայ, ինչ որ մեծ առաւելութիւն մըն էր խումբին համար:

«Հրազդան» մարզադաշտին վրայ տեղի կ'ունենար «Արարատ»ի հանդիպումը Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ: Երթի մրցումներուն՝ Յուլիս 27-ին, Երեւանցիները հաւասարութեամբ (1 - 1) աւարտած էին իրենց խաղը Թիֆլիսի մէջ: Այս անգամ խաղը տեղի ունեցած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Հակառակ տեղացող ձիւնին եւ տիրող ցուրտին, բազմահազար երկրպագուներ ամբողջ խաղի ընթացքին ոգեւորած են իրենց խումբը: «Արարատ»ի տղաքն ալ, իրենց կարգին, ոգի ի բռին պայքարած են յուսախաբ չընելու համար իրենց երկրպագուները, մանաւանդ, որ անոնք գիտակից էին, թէ վերջին երեք հանդիպումները՝ իրենց դաշտին վրայ, յաղթանակով աւարտելու պարագային կրնային կարելիութիւնը ունենալ նուաճելու նոյնիսկ պրոնզէ մետալը: Այդ նըպատակով ալ անոնք անընդհատ խուժած են դէպի մրցակիցի բերդը եւ ջանացած կոլ մը նշանակել: Թիֆլիսցիներու բերդին ամէնէն շատ սպառնացողը եղած է Աշոտ Սահակեան: Միւս կողմէ, սակայն, վրացի բերդապահը եւ պաշտպանութեան օղակը սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած են եւ խաղը վերջ գտած է դարձեալ հաւասարութեամբ (1 - 1):

Նոյեմբեր 16-ին տեղի կ'ունենար «Արարատ»ի նախավերջին խաղը Օդեսայի «Չերնոմորեց»ին դէմ, որ վերջ կը գտնէր Երեւանցիներու փառաւոր յաղթանակով: «Չերնոմորեց» 1966-էն ի վեր հանդէս կուգայ բարձրագոյն խումբէն: Ցայժմ «Արարատ»ի հետ ունեցած 27 հանդիպումներէն 13 անգամ յաղթական եղած է, 7 խաղ աւարտած է հաւասարութեամբ եւ 7 անգամ ալ պարտուած: Հետեւաբար, այս անգամուան հանդիպումը այլապէս շահեկան էր: Խաղը տեղի ունեցած է բուռն պայքարի մթնոլորտի մը մէջ: Առաջին իսկ վայրկեանէն Երեւանցիները անցած են գրոհի եւ 25-րդ վայրկեանին Պօղոս Գալստեան յաջողած է նշանակել առաջին կոլը, որմէ երեք վայրկեան ետք Բարկէն Մելիքեան նշանակած է երկրորդ կոլը: Առաջին կիսախաղին օգտուելով Երեւանցիներու պաշտպանողական գիծի մէկ սխալէն՝ «Օդեսացիները կոլ մը նշանակելով, արդիւնքը վերածած են 2- 1-ի: Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի տղաքը ռմբակոծած են «Չերնոմորեց»ի բերդը, նշանակելով չորս կոլեր՝ Պօղոս Գալստեան, Խորէն Յովհաննիսեան, Նազար Պետրոսեան եւ Յովհաննէս Կիրակոսեան:

Այս փառաւոր յաղթանակէն ետք եւ նախ քան վերջին հանդիպումը Կիեւի «Դինամօ»ի հետ, «Արարատ» արդէն իսկ ապահոված կ'ըլլար իր տեղը դասաւորման 5-րդ գիծին վրայ: Այսուհանդերձ կը մնար «Արարատ»ի համար մէկ կարելիութիւն՝ 4-րդ տեղը բարձրանալու, եթէ վերջին հանդիպումներուն ինք յաղթէր Կիեւի «Դինամօ»ի եւ միւս կողմէ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն պարտուէր Օդեսայի «Չերնոմորեց»էն: Սակայն վերջին խաղաշրջանի արդիւնքները զրկեցին «Արարատ»ը այդ կարելիութենէն: Ծանօթ է, որ «Արարատ» պարտուեցաւ Կիեւի «Դինամօ»էն, իսկ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն ալ յաղթեց Օդեսայի «Չերնոմորեց»ի:

«Արարատ»ի խաղը Կիեւի «Դինամօ»ի հետ տեղի ունեցած է բուռն գրոհներու մթնոլորտի մը մէջ: Սկիզբը Կիեւցիները վտանգաւոր պահեր ստեղծած են իրենց երկար փոխանցումներով: Ապա Երեւանցիները հետզհետէ կրցած են հաւասարակշռել խաղը եւ նոյնիսկ տիրապետել դաշտին՝ առաջին կիսախաղին: Երկրորդ կիսախաղին հիւրերու հակագրոհները չեն կրցած կասեցնել Երեւանցիները եւ յատկապէս «Արարատ»ի յետսապահներու սըխալներու, դանդաղ շարժումի եւ այլոց անհատական խաղարկութեան հետեւանքով Կիեւցիները յաջողած են երեք կոլ նշանակել: Երեւանցիները իրենց կարգին երկու կոլեր նշանակած են շնորհիւ Նազար Պետրոսեանի:

Արդ, հիմա որ վերջ գտան ախոյենութեան խաղերը եւ «Արարատ» 5-րդ տեղը գրաւեց դասաւորման մէջ, նշենք թէ ինչ կարելիութիւններ կան հայրենի մեր խումբը տեսնելու եւրոպական մարզադաշտերու վրայ: Վերջին հաշուով, տակաւին յոյսը չէ մարած՝ այդ կալուածին մէջ: Կը մնան երեք կարելիութիւններ: Այսպէս՝

1.- «Արարատ» կը մասնակցի ՈՒԷՖԱ-ի մրցաշարքին, եթէ խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան դասաւորման 2-րդ, 3-րդ եւ 4-րդ տեղը գրաւող խումբերէն մէկը՝ Կիեւի «Դինամօ», Մոսկուայի «Սպարտակ» կամ Թիֆլիսի «Դինամօ», դառնայ յառաջիկայ գարնան Խորհ. Միութեան բաժակակիր:

2.- «Արարատ» կը մասնակցի Եւրոպայի բաժակակիր ակումբներու Բաժակի մրցաշարքին, եթէ խորհրդային 45-րդ ախոյենութեան յաղթական խումբը (Մինսկի «Դինամօ») դառնայ նաեւ Խորհ. Միութեան բաժակակիրը եւ «Արարատ» անոր հետ մնայ աւարտական:

3.- «Արարատ» կը մասնակցի Եւրոպայի բաժակակիր ակումբներու Բաժակի մրցաշարքին, եթէ յառաջիկայ գարնան շահի Խորհ. Միութեան բաժակը:

Մինչ այդ՝ կարեւորը յոյսն է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մոսկուա.- Լազարեան Շէնքին Վերանորոգումը

Բանասէրեղծ Հենրիկ Թումանեան իր մահէն. - անցեալ տարի. - առաջ յատուկ հարցազրոյց մը կատարած է «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթին անունով, Եդուարդ Հայկազեանի հետ, այսվերջինը ըլլալով Հայաստանի կառավարութեան «մշտական ներկայացուցիչը» Մոսկուա: «Գրական Թերթ»ը ներկայ Հոկտեմբեր 15-ի թիւով ներկայացուցած է հարցազրոյցին բովանդակութիւնը՝ կապուած երբեմնի Լազարեան ճեմարանի շէնքին վերանորոգութեանց աշխատանքներուն հետ:

Եդուարդ Հայկազեան խօսելով այս մասին ըսած է, թէ անիկա «մեր պատուի գործն է»: Շուրջ 170 տարի առաջ (*) Մոսկուայի կեդրոնը կառուցուած այդ շէնքը, այլ անուամբ ծանօթ Լազարեան ճեմարանը մեծ դեր խաղացած է արեւելահայ կրթական - մշակութային կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ ռուս - հայկական դարաւոր բարեկամութեան, գրական - լուսաւորութեան կապերու զարգացումին ասպարէզին մէջ:

Ճեմարանին շուրջ համախմբուած ուժերը, իրենց ժողովուրդին մտաւոր եւ հոգեւոր յառաջդիմութեան նուիրուած երիտասարդներ եւ, յ ա տ կ ա պ է ս Ս տ ե փ ա ն ո ս Նազարեանց ու Միքայէլ Նալբանդեան Մոսկուայի մէջ հիմը դրած են հայ մամուլին, հրատարակելով «Հիւսիսափայլ» ամսագիրը: Անիկա հակառակ իր կարճատեւ գոյութեան, - 1858 - 1864, - կարեւոր դեր կատարած է հայ հանրային կեանքին մէջ:

Թղթատելով այդ կրթական հաստատութեան անցեալի հարուստ էջերը, մենք, աւելցուցած է Եդուարդ Հայկազեան, դասախօսներու եւ ուսանողութեան շարքին գտած ենք շատ ծանօթ անուններ. - Միք. Նալբանդեան, Յար. Ալամդարեան, Ստ. Նազարեանց, Սմբատ Շահազիզ, Մկրտիչ Էմին, Ալ. Միասնիկեան, Կարօ Մելիք - Օհանջանեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Յովհ. Յովհաննիսեան, Պօղոս Մակինցեան եւ ուրիշներ: Լազարեան ճեմարանը յաճախած են բեմադիր Կ. Ստանիսլաւսկի, Ռ. Սիմոնով, որ ծագումով հայ եղած է, երգահան Մ. Գլինկայի եղբայրը՝ Ս. Գլինկա: Արեւելեան նիւթերու շուրջ դասախօսութիւններ կատարած են Լ. Տոլստոյ եւ Ի. Տուրգենեւ: Այսքանն ալ բաւարար համարած է հաստատելու համար, թէ Լազարեան ճեմարանը, որ Լենինի ստորագրած դեկրետով Հայաստանի կառավարութեան յանձնձումին յանձնըւած է, իբրեւ Մշակոյթի Տուն Մոսկուայի մէջ, (**) որքան մեծ դեր կատարած է Հայ ժողովուրդին արժէքները

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԲԱԽՏԱԽԱՂ

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

- Դ. -

Այս նամակը արեւու տաք ու ջինջ համբոյր մը կը բերէր իրենց սենեակէն, իրենց հոգիէն ներս, մինչ դուրսը Փետրուարի ցուրտ մշուշը կը ծանրանար տանիքներու, ծխնելոյզներու համայնապատկերին վրայ, զոր ունէին անոնք իրենց լուսամուտին առջեւ. ի՞նչ փոյթ թէ Փարիզը ուրուացեր, լուծուեր էր միգամածին հետ, իրենց սրտին մէջ խորհուրդները կը կանգնէին արեւադէպ, սպիտակ քաղաքի մը ապարանքներուն նման: Իր գուարթամտութեան ետին, Նուարդ սակայն լռելեայն իր հաշիւները կ'որոճար: Արշաւիրի նամակը վերիվայր շրջած էր իր նախատեսած հաշուեկշիռը, որ իրեն թոյլ կուտար հանդարտ սրտով դիմագրաւելու տասը ամիս, ծայրայեղ պարագային տարի մը նոյնիսկ...

Յօժարակամ անիկա պիտի տրամադրէր իր բոլոր խնայողութիւնները, անտարակոյս. ոչ ոք պիտի գիտնար ատիկա, ոչ Գոհար հանըմ, ոչ ալ Արշաւիր. այդ գաղտնիքը իր եւ Աստուծոյ միջեւ կնքուած լուռ յանձնառութիւն մը, պայմանագրութիւն մըն էր: Որքան ժամանակ որ ինք չարունակէր աշխատիլ, - դէթ վստահ էր թէ փանթալոնի իր գործը չպիտի դադրէր, - որքան ժամանակ որ Գոհար հանըմ իր դոյգն մասնակցութիւնը բերէր իրենց սեղմ ապրուստին, - ան կը յուսար հայթայթել Արշաւիրի ապաքինաբանի ամսաթոշակը: Իրենց խնայողութեամբ տակաւին կարելի պիտի ըլլար Արշաւիրին ապահովել կարգ մը պզտիկ դիւրութիւններ: Բայց բացառիկին ու անակնկալին համար Նուարդի հաշուեկշիռին մէջ տեղ չկար, կարելի իսկ չէր տեղ տալ, աշխարհի ամբողջ պատրաստակամութեամբ իսկ...

Ու այժմ մտահոգուելու անմիջական պատճառ մը չկայ, խորհեցաւ Նուարդ ու ջանաց համոզել իր վախերը. ինչ ալ ըլլայ, վերջնապէս դեռ կայ առաւել գործ արտադրելու, կամ որոշ ծախսեր սեղմելու հնարաւորութիւնը: Ոչ, անիկա անճրկող աղջիկը չէր այլեւս. ամէն դըժուարութեան լուծում մը գտնելու իր հաստատամտութիւնը կը մնար անխախտ, անսասան:

Երկու կիները զգացան այնուհետեւ իրենց համր ու ինքնամփոփ վախերը հաշտեցնել ընտանի մտերմութեան մը հետ, ուր երբեմն հոգը, ցաւը անգամ ժպտուն արտայայտութիւն մը կ'առնէ, համակրութիւնը, համբերութիւնը եւ յոյսը եղան ա ղ բ ի ւ ր ը իրենց ժուժկալ երջանկութեան: Եւ ինչո՞ւ գոհ չըլլային արդարեւ: Ի՞նչ կը պակսէր իրենց: Անմիջական մտավախութիւնները փարատած էին առ այժմ. իրենց սակաւապէտ կեանքը լիովին կը հաշտուէր իրենց տնտեսական տագնապութիւններուն հետ: Միանգամայն իրենց անդորր հոգին կը ցոլանար դէպի դուրս, ու կը լուսաւորուէր զիրենք շրջապատող պըզտիկ աշխարհը. այսպէս է մարդկային յոյսը. ան ամենաչնչին իրերու, դէպքերու մէջ անգամ ուրախութեան պատրանքներ կը գտնէ. Գոհար հանըմ ու Նուարդ տարուած էին խորհելու որ ժամերը ընդառաջ կուգային դէպի զիրենք, գըրկաբաց, խնդումերես, համակիր ծանօթներու նման:

Մանաւանդ կար ժադօն, անիկա կը բաւէր բովանդակ իրենց ամբողջ օրը. կամ մենակեաց մարդիկ որ կ'ապրին միայն ու միայն թաղարի մը, վանդակարենակ դոյգ մը թռչունի հետ. մերթ պզտիկ «միցա» մը, կ ա մ շնիկ մը կ ը բաւեն իրենց կեանքին իմաստ տ ա լ ո ւ համար. այդ աննշան ու թաքուն բարեկամութիւններ կը կապեն տարիներով զիրենք իրենց անհորիզոն կեանքին: Ժադօն տարեց ու մատաղատի այդ երկու հայուհիներուն թաղարն էր ու վանդակը. անոնց փխրուկն ու քօթօթը ու ալ աւելին, «Արշաւիրին ձագուկն» էր անիկա, որ իրենց խորհիլ կուտար ու ժպտել, բացակային մասին:

Իրիկունները, ուշ գիշերին, երբ Նուարդ կը յոգնէր կարելէ, պահ մը կանգ կ'առնէր, երեսը երկու ափերուն մէջ, կը կռթնէր մեքենային ու ակնարկը կը սեւեռէր պատուհանի մթին ապակիէն դուրս. սենեակին մէջ քնացող ժադօյին դողդոջ հեւքն էր որ կը մնջէր երբեմն. Գոհար հանըմ մրափուն գլուխը կը հակէր կարկտուող գուլպայի մը վրայ, որ չէր վերջանար բնաւ: Պանդոկին խուլ պատերը կը խեղդէին միօրինակ, անվերջանալի, տամուկ հոնդիւն մը, որ կուգար հովին տակէն, հեռաւոր քառուղիներէ, գիշերին խորը փախող արուարձաններէ. մղձաւանջային ոստանը կը տարածուէր ծուխի նման իրենց սենեակին շուրջ, բայց իրենց անձուկ ներքնայարկը կը մնար բարձր ու անձեռնմխելի, ու ընտանի լռութիւնը կը պարուրէր զիրենք, անշուշտ իրեր ու թաքուն մտածումները և այլեւս ամէն խօսք ու լուռ կը թուէր ըլլալ անիմէջ ու աւելորդ:

(Շար. 22)

թուսերուն եւ այդ ճամբով ալ աշխարհին ծանօթացնելու ուղղութեամբ:

Եդուարդ Հայկազեան խօսելով նորոգութեանց աշխատանքներուն մասին, միաժամանակ մատնանշած է շէնքին հետ կապ ունեցող ապագայ առաջադրութիւնները:

Այս կապակցութեամբ նախ ընդգծած է, թէ շէնքը գտնուած է մայրաքաղաքին պատմական կարեւոր յուշարձաններուն շարքին, անշուշտ, Պետութեան հակակշռին տակ: Վերանորոգութիւններով կը պահպանուի շէնքին ճարտարապետական դիմագիծը՝ արտաքինէն մինչեւ ներսի բաժինները: Նոյնիսկ սենեակներուն, մեծ սրահին, ճեմարանի պատերուն գոյները կը մնան անցեալին նման: Կողքին մասնաշէնք մըն ալ կառուցուելու վրայ է՝ ներդաշնակ պատկեր մը պարզելով նախկինին հետ: Ըստ ծրագիրին, աշխատանքները պէտք է վերջ գտնեն յառաջիկայ տարուան առաջին վեց ամիսներուն:

Գալով գործունէութեանց ծրագիրներուն, Եդուարդ Հայկազեան նախ բսած է, թէ քանական - երեսունական թուականներուն հոն հաստատուած է թատերական արուեստանոց մը՝ Կ. Ստանիսլաւսկի աշակերտ Ս. Խաչատրեանի ղեկավարութեան տակ: Հոն, իրենց արուեստին մէջ հմտացած են օտար բեմադիրներ եւ դերասաններ, նաեւ Հայեր, ինչպէս Արմէն Գալուստեան, Վարդան Աճէմեան, Սուրէն Քոչարեան, Վաւիկ Վարդանեան եւ ուրիշներ: Այս Տունին հետ անխզելի կերպով կապուած է Արամ Խաչատրեանի անունը: Կոմիտաս քառեակը իր առաջին փորձերը հոն կատարած է: Սակայն, այժմ փոխուած են ժամանակները: Մոսկուա, Երեւան օժտուած են թատերական հիմնարկութիւններով, արուեստանոցներով, երաժշտանոցներով, որով ներկայիս նոր առաջադրութիւններ հրապարակ դրուած են:

Ծրագրուած է շէնքին կեդրոնը յատուկ ցուցասրահներու միջոցով ներկայացնել Հայ գրագէտներուն հայերէն, ռուսերէն եւ այլ լեզուներով հրատարակուած ստեղծագործութիւնները: Այլ բնոյթի ցուցատախտակներով կ'առաջադրուի պատկերացնել մեր ժողովուրդին անցեալն ու ներկան: Յատուկ սենեակ մըն ալ կը յատկացուի Լազարեան տոհմին պատմութեան համար: «Այդ ամէնի համար մեզ անհրաժեշտ նիւթեր կը տրամադրեն Երեւանի Մատենադարանը եւ գիտական այլ հիմնարկներ»:

Ինչպէս կը տեսնուի, ծրագիրները բաւական շատ եւ բազմազան են: Արդարեւ, թ՛է Մոսկուացիներուն եւ թ՛է ալ Մոսկուա այցելողներուն պէտք է ներկայացուի մեր հնադարեան հայրենիքն եւ այժմու ներկան: Ցամենայն դէպս, երկրորդ յարկին մէջ ալ կը ցուցադրուին Հայ նկարիչներուն, ճարտարապետներու աշխատանքները. լուսանկարներով ցոյց կը տրուին նորակառոյցներ Հայաստանէն: Երաժշտական սրահին մէջ, նոյնպէս հաստատուած շէնքին կեդրոնը, այցելուները կ'ունկնդրեն Հայ երաժշտութեան նմոյշներ՝ յատուկ ձայնապնակներու եւ ժապաւէններու միջոցով:

Ուրի՞շ: Մոսկուայի մէջ Հայաստանի կառավարութեան մնայուն ներկայացուցչութիւնը կը տեղաւորուի վերանորոգուած շէնքին մէկ մասին մէջ: Կը կազմակերպուին զանազան բնոյթի հանդիպումներ, մամուլի ասուլիսներ եւայլն:

Եդուարդ Հայկազեան կ'եզրակացնէ ըսելով. - շուտով, շատ շուտով կոմիտասը նորէն կը հնչի Մոսկուայի հայկական կենտրոնի կամարների տակ»:

ՔԱՂՀԱՆ

(*) Շէնքին հիմնադրութեան հանդիսութիւնը կը կատարուի 1814, Մայիս 10-ին: Պաշտօնական բացումը՝ 1815-ին:

(**) 1919 Մարտ 4-ին, ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդը՝ Լենինի ստորագրութեամբ յատուկ հրամանագիրով, դեկրետ, կը վաւերացնէ Հայկական Ինստիտուտի, նախկին Լազարեան Ճեմարանի նոր կանոնագրութիւնը, զոր պատրաստած էր յատուկ յանձնախումբ մը Վահան Տէրեանի գլխաւորութեամբ: Համաձայն կանոնագրութեան Ա. կէտին, վերոյիշեալ հիմնարկութիւնը կը ներկայացնէ առաջին եւ երկրորդ աստիճաններէ կազմուած միասնական կրթարան մը, ուր դասաւանդութիւնները կը կատարուին հայերէնով: Նաեւ՝ պատմա - բանասիրական - տնտեսական Լսարաններէ՝ հայերէն եւ ռուսերէն դասաւանդութիւններով: Սկզբնական կարգ մը գործնական աշխատանքներէ ետք, 1920-ին կը դառնայ Արեւելագիտութեան Հիմնարկութիւն, ապա՝ Հայաստանի խորհրդայնացումէն քիչ ժամանակ ետք կը կոչուի «Սովետական Հայաստանի Կուլտուրայի Տուն»:

(***) Մոսկուայի Հայ Մշակոյթի Տունը տասնամեակներու գործունէութենէ ետք, Բերիայի հրամանով կը փակուի: Գէորգ էմին Հայաստանի Գրողներու Միութեան 5-րդ Համագումարին, 1966, վերաբացումին հարցը կ'արծարծէ ըսելով, թէ «դեռեւս 1955 թուականին, ես, (ի հարկէ առանց ծափի ակնկալութեան) մի շատ դժուար, բայց դժբախտաբար, չյաջողուած փորձ եմ արել այդ թերթի (խօսքը՝ Լիտերատուռնայա Գազէտայի մասին է) էջերում բարձրացնել Մոսկուայի հայ կուլտուրայի տան հարցը, այդ տունը մեզ Հայերիս վերադարձնելու հարցը, եւ հանգամանքից օգտուելով, ուզում եմ կրկնել այդ փորձը»: Բանաստեղծը դիտել տալէ ետք, թէ մինչ խորհրդային միւս ժողովուրդները դեռ նոր կը ծրագրէին մշակոյթի տուներ բանալ Մոսկուայի մէջ, «Երբ չարաբաստիկ մի օր, Բերիայի կիսագրագէտ ու բիրտ մի հրամանով ոտնակոխ արուեց մեր կեանքի եւս մի Լենինեան ուղենիշ, եւ չնայած Լենինի անձամբ ստորագրած կարգադրութեան, փակուեց եղած միակ կուլտուրայի տունն էլ»:

Կը վերաբացուի 1969-ին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 31-ին, պատարագի ընթացքին կարդացուած են Վազգէն Ա.ի երկու կոնդակները, որոնցմով Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ա. կարգի շքանշանով կը պարգեւատրուէին գաղութին բարերարները՝ Աւետիս Զագրճեան եւ Փօլ Քիլիտճեան: Ցաւարտ պատարագի, Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առած են տոքթ. Սուրէն Պայրամեան եւ Կարպիս Եազըճեան: Երեկոյեան, «Սոնեսթա» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, կազմակերպութեամբ Գահիրէի Քաղաքական Ժողովին: Խօսք առնելով բարերարները մեծարած են Բիւզանդ Բրուտեան, Թադէոս Կիրակոսեան, Կայծ Կոկանեան եւ Վահագն Տեփոյեան:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Համալսարանականներու Ընդհանուր Միութեան կեդրոնը Հոկտեմբեր 29-ին տեղի ունեցած է Սեդա Ադամեանի նկարչական ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են նաթիւռ մորթեր, բընապատկերներ, խորհրդապատկերներ: Նկարչուհին աւելի առաջ ալ մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու:

ԶԱՊԷՆ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Նոյեմբեր 16-ի գիշերը, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Կեդրոնատեղիի Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ իր տեսակին մէջ շատ հետաքրքրական եւ դաստիարակիչ դասախօսութիւն մը, ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան:: Ուրախալի երեւոյթ մըն է հաստատել, թէ իր վերջաւորութեանը հասած տարեշրջանի ընթացքին, մեր ժողովուրդի արմատներուն եւ ոգեկան արժէքներուն մօտենալու շարժում մը սկսած է: Այս շարժումին մասնակից են նորահաս սերունդի ներկայացուցիչները, եւս: Ուրախառիթ երեւոյթ մըն է, արդարեւ:

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Տոքթ. Ռոպէր Սիսակեան, իր բացման խօսքերուն մէջ, ուրախութեամբ ողջունելէ ետք Հայրենի գիտական Գագիկ Սարգսեանը, չէշտեց այն պարագան, որ էր երբեմն, Հայրենիքը պէտք ունէր արտասահմանեան հայութեան օգնութեան: Այժմ, պարագաները փոխուած են եւ հայրենիքն է, որ դէպի Սփիւռք կ'արտածէ գիր ու գրականութիւն, երգ ու պար, նկարչութիւն եւ այլ արուեստներ, մանաւանդ հայ գիտականներ զանազան մարզերու մէջ ծառայող: Նախագահին յաջորդեց երիտասարդ Փրոֆ. Ժէրար Քէթանճեան, որ հակիրճ կերպով գիտնականին կենսագրականը տուաւ. - տնօրէն՝ Հայաստանի Գիտական Կաճառի Արեւելագիտութեան բաժինի, ասորագէտ ու պատմաբան, որ օտարազգի գիտնականներու հետ կրցած է լուծել դաղտնիքը ասորական թէ այլ բեւեռագիր արձանագրութիւններու:

Հայրենի դասախօսը, մաս մը ֆրանսերէն, ապա ամբողջութեամբ հայերէն, իր նիւթին տիրապետած հեղինակութեամբ, խօսեցաւ նախամեսրոպեան շրջանի, եւ տակէ առաջ ունեցած մեր ոգեկան արժէքներու մասին: Կանգ առնելով Մեսրոպեան շրջանի վրայ, մեկնաբանեց կարգ մը մշուշապատ մնացած կէտեր: Ապա՝ խօսքը տուաւ ներկաներուն, սպասելով անոնց հարցումներուն: Եւ հարցումները շարքը ծայր տուաւ: Հարցում ընողներուն մէջ, կային նաեւ երիտասարդներ: Հետաքրքրական է այս պարագան: Մէկը կը հարցնէր թէ, հայ մեծաքանչ գրաբարը ինչպէ՞ս կրցած է հասնիլ մինչեւ հայ տառերու գիւտը, առանց հայերէն սեփական տառերու գոյութեան: Դասախօսը պատասխանեց թէ հայերէն տառերու նմանող բաներ մը կային ... որոնք Ասորեստանի Դանիէլ Եպիսկոպոսի մօտ կը գտնուէին: Ըսելու հարկադրուած ենք հոս, որ հայրենաբընակ Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան կը հաստատէ թէ, մեր փառակերտ գրաբարը ունէր նաեւ ... իր սեփական տառերը, որոնք զոհ գացին Գրիգոր Լուսաւորիչի հալածանքներուն: Այս տեսակէտը չընդունեցաւ փրոֆ. Գագիկ Սարգսեան, խօսակցութեան մը ընթացքին:

Բնական է, կարելի չէ թղթակցութեան մը որոշուած սահմանէն դուրս ելլել, յիշելով բոլոր հարցումներն ու անոնց պատասխանները: Վերջին խօսքը տրուեցաւ Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի, որ շեշտելէ ետքը հայ եկեղեցւոյ բերած նըպաստը հայ մշակոյթին, ըսաւ թէ, Ս. Գրոց Թարգմանութեան օրերուն, Արաբատեան դաշտի բնակչութեան ընթացիկ լեզուն, մեր գիտցած գրաբարն էր, եւ թուղթի յանձնուած պահուն որոշ յըղկումներու ենթարկուած:

Մեր գնահատանքը կը յայտնենք Հ. Բ. Ը. Միութեան Մշակութային բաժինի պատասխանատուներ՝ Պ. Արթաքի Ցակոբեանի, երիտասարդ փրոֆ. Ժէրար Քէթանճեանի, որոնք գործակցաբար վարչական քարտուղարութեան հետ, հաճելի եւ օգտակար պահեր ընծայեցին ունկնդիրներուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՎԻԳԷՆ ... ԵՐԱԶ» հայկական սալը, որ կը բովանդակէ երգիչ Վիգէնի մեկնաբանած հայկական ժողովրդական 13 երգերը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Է

Օր մըն ալ եկաւ ըսելու, որ Զարէն հեռացեր է Սէլիմ պինպաշիէն, 200 կռուողներով, որոնք առաւելապէս Թուրք զինուորներ են: Զարէ հեռացեր է, երիտասարդ Թուրք գնդապետի մը հետ: Սէլիմ պինպաշին իր կարգին սպառնացեր է կռուիլ Զարէի դէմ ու այս անգամ իր մօտ պահել որպէս գերի: Այդ վիճակի մէջ էր Սէլիմ պինպաշին, կոտրուած բանակով ու կոտրուած սրտով, երբ Աղբէփէի մօտ, ճակատագրական կռիւը տեղի ունեցաւ: Դուն այսօր այդ կողմերէն եկար, կ'ենթադրեմ քեզի ընկերացող տղաքները պատմեցին: Սէլիմը, բանակն իր բախտին ձգած, հեռացաւ, միայն 10 ձիաւորներով: Անկից յետոյ, մեզի համար այլեւս դժուար չէր քաղաքը հանդարտեցնել ու խօսել Թուրք մեծամեծներու հետ երբ արդէն գաղթողներու խուճապը սկսած էր:

Վազգէնը իր պատմութեան ընթացքին նկատեց Կիրոսի անհամբեր շարժումները, որ կարծես տեղեակ չէր այդ բոլորին:

- Ցաղթած ենք, Վազգէն, յաղթած: Այդ թափին տակ, Գարա Օսման շատ չպիտի դիմանայ եւ նոյնիսկ նահանջի տեղ չպիտի գտնէ, - Կիրոս խօսեցաւ, ու անոր ձայնին մէջ արցունքի խանդավառութիւն կար: Ի՞նչ, մի՞թէ ծերացեր էր ու այլեւս թուլցեր էին իր ջիղերը: Կիրոս, այդ թախծոտութեան մէջ զգաց անծանօթ երանութիւն մը:

- Նոյն Մէվլօն պատմեց ինծի, Վազգէն, որ Ալին հետ Պիթլիսի վրայ կը քալէք: Ան պատմեց նաեւ փէտայիներուն օգնութիւնը, Ալին: Զգիտեմ, Վազգէն, մութ էր արդէն երբ այս ընդարձակ հովտին մէջ մտայ: Ի՞նչքան մօտ է քաղաքը:

- Այ, էն փոքրիկ բլուրին վրայ երբ կանգնինք արդէն կը սկսի քաղաքին տարածութիւնը ուր վեց հարիւր հայ զինուորներ ու ապստամբ ուժեր հսկողութեան տակ առած են քաղաքը: Մեր զինուորներէն կարեւոր մաս մը գիւղերու մէջ եւ ճամբաներուն վրայ են, կարգը պահելու համար: Սէլիմի բանակը քայքայուելէն ի վեր տակաւին թրքական զինուորներու հանդիպած չենք: Զորս կողմ խուզարկու ձիաւորներ ձգած ենք: Դուք խուզարկու մէկ խումբին էր, որ հանդիպեցաք: Առանձնապէս այս վայրը ընտրած եմ բանակատեղի, որովհետեւ քաղաքի պաշտպանութեան կարեւոր շրջան է: Մօտ վեց ժամ հեռաւորութեան վրայ կան քրտական աշրէթապետութիւններ: Անոնց մէջ աշխատանքներ կը տանին Թուրք կրօնաւորները:

– Ալին խօսեցա՞ւ Շէյխ Ծալալէտտինի մասին, - հարցուց Կիրոս:

- Ալին էր զգուշացուց, որ Շէյխը բնաւ վստահելի չէ:

- Էդ Շէյխ Ծէլալէտտինի համար բաւական աշխատանք եղաւ, Վազգէն, Հաճի Մուսան նոյնիսկ այցելեց անոր: Առաջին անգամ Հաճի Մուսան զգուշացուց մեզ, որ Շէյխ Ճելալէտտինը կրնայ օր մը վտանգաւոր ըլլալ: Շէյխը համաձայն եղած չէ հայ - քրտական շարժման, մանաւանդ Հայաստանի մը կազմութեան: Շատ - յիտակ ըսած է, որ Հայերը վստակաւոր ժողովուրդ են եւ մեզի համար անհրաժեշտ է թալանը ու կողոպուտը, այլապէս քրտութիւնը կորսուած է եթէ Հայերը տէր դառնան հողին եւ բանակներու:

Վարդան մարդիկ տեղաւորեց Շէյխի սահմաններու մէջ, որ հետեւին անոր շարժման, - խօսեցաւ Կիրոս:

– Անոնք են, որ յարաբերութեան մէջ մտած են ինծի հետ եւ կը պատմեն, Թուրք կրօնաւորներու այցելութեան, ու անոնց դրդիչ քարոզները կեավորներուն դէմ: Եւ կ'ըսեն, որ այդ կրօնաւորներու ազդեցութեան տակ, Շէյխ Ճելալէտտին, գլուխ կանանչ փաթթոցը աւելի խոշորցուցեր է: Հիմա, Կիրոս, մեզի անմիջական փորձանք, քրդու էդ կինն է, Զարէն: Երրորդ անգամ ըլլալով, յանկարծակի, լեռներէն վար կուգայ եւ նոյնիսկ գիշերով, հայ գիւղերուն կը զարնէ: Երկու անգամ այդ գիւղերը մըտած է եւ մէկ անգամ ալ դեռ երեք օր առաջ, յարձակած է մեր խումբի զինուորներուն վրայ ու նորէն լեռները քաշուած:

(Շար. - 700)

ՃԱՇ

Մարսէյլի Տարօնի Հայրենակցական Միութիւնը կը կազմակերպէ իր տարեկան ճաշը, Հայ Մշակ. Տան՝ Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 12-ին:

12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille

Կը խօսի՝ ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ:

Կը մասնակցի Մշակոյթի Տան «Անի»ի պարախումբը:

Հաճելի անակնկալներ, հայրենի ջերմ մթնոլորտ:

GAGNEZ
une
Talbot Samba LS
GRANDE LOTERIE DE SOUTIEN
AU JOURNAL
« HAIASTAN »
organisée par la
F.R.A. — NOR - SEROUND

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES ET DES ENVIRONS
15, Rue du 24 Avril 1915 — 69150 Décines
RENCONTRE
avec
LE THEATRE ARMENIEN
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՀԵՏ
echanges
autour du théâtre arménien
illustrés par des sketches
THEATRE AMBULANT ARMENIEN
DE BEYROUTH
Metteur en scène: Vatché Adrouni
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ եւ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Vendredi, 3 Décembre, à 20 h 30
dans la grande salle de la M. C. A.
— entrée libre —

DINER DE GALA DANSANT

organisé par:
LE COMITE UGAB DE LYON
sous la Présidence: de
NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'UGAB
LE SAMEDI, 11 DECEMBRE, A 20 H 30
dans les salons de
L'HOTEL HOLIDAY - INN
Porte de Lyon-Dardilly
avec la participation du chanteur:
VARTKES VARTANIAN
Participation aux frais: 180 F.
Renseignements: Tél.: (7) 823. 68. 71

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Շաֆէ Թապիպեանի (ծնեալ՝ Փիլիկեան) մահուան առթիւ.- Հրայր Փիլիկեան եւ զաւակները 1000, Կարօ Թապիպեան եւ զաւակները 500, Գրիգոր Եւքովանեան եւ զաւակները 250, Վրէժ Եւքովանեան եւ զաւակը, Մարսէյլի Կապոյտ Խաչ, Վէլշէֆ եւ Մօրէլ ընտանիք 200-ական Ֆ., Մորոյեան ընտանիք, Բարեկամներ 150-ական Ֆ., Ղուկաս Փիլիկեան, Տրիկէզ, Կարպիս Գուլումեան, Միհրան Նազաշեան, Ժիրայր Պետրոսեան, Արտաշ Մարգարեան, Յարութիւն Փիլոյեան, Ժանօ Յովհաննէսեան, Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւն, Պ. Օժէ, Պ. Ռէ, Ալպէռ Մերաքեան, Անդրանիկ Բամպուքեան, Դանիէլեան ընտանիք, Տիգրան Ղազարեան 100-ական Ֆ., Յակոբ Կիւրճեան, Յովհաննէս Յուսիկեան, Պօղոս Քէքէվեան, Վարդան Գասպարեան, Ժօժօ Փափազեան, Գարայի Անժէլ, Հայկազ Զուքուրեան, Թագուհի Գույումճեան, Օննիկ Տօրումեան, Իվան Գասպարեան, Պ. Ռիվօլլան, Այրի Տիկին Յովհաննէս Վարժապետեան, Այրի Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան, Նարդուհի Պապուշեան, Մկրտիչ Պապուշեան, Ֆէռնան Համբարձումեան, Մուրատ եւ Ռոզէթ Թիրէքեան, Եփրատ Մուրատեան, Էնէզեան ընտանիք, Պօղոս Պէրպէրեան, Մանթիւէլլօ 50-ական Ֆ., Մօրուքեան Շնորհիկ, Էլիզ Փափազեան, Յարութիւն Ալեքսանեան, Աճառեան ընտանիք, Պօղոս Համբարձումեան, Հռիփսիմէ Մարկոսեան, Աննիկ Տէմիրճեան 30-ական Ֆ., Ժակլաս ընտանիք, Բիւզանդ Թիրէքեան, Մարիամ Հորոյեան, Պօղոս Զիլինկիրեան 20-ական Ֆ., Տիկին Մարքէթու, Տիկին Գոնսթանթինի 5-ական Ֆ.:

INCROYABLE
vente exceptionnelle
aux particuliers
DE NOS MODELES DE HAUTE JOAILLERIE FRANÇAISE
(prix fabricant)

CROIX GREGORIENNE
modèle exclusif

PAVE *Joaillier*
G. OUZOUNIAN
Tél.: 274. 50. 25 — 3, Rue des Gravilliers
Métro: Arts et Métiers — 75003 — Paris

LA CROIX BLEUE ARMENIENNE SECTION DE ST. JEROME
organise

LE REVEILLON DU JOUR DE L'AN

VENDREDI, 31 DECEMBRE, A PARTIR DE 20 H 30
Dans la Salle Vaspouragan
Maison de la Jeunesse et de la Culture Arménienne
12 - 14, Rue St. Bazile — 13001 Marseille
AMBIANCE ARMENIENNE — STEREO
Réservations: 66. 28. 33 — 66. 08. 03 — 66. 55. 91

GALERIE ALEPH
Directrice: Helena Leneman
38, Rue de l'Université — 75007 Paris — Tél.: 261.29.05 - 255.37.36
(Métro: Bac — Parking: Rue du Bac)

ALECIAN

PEINTURES — AQUARELLES — DESSINS RECENTS
EXPOSITION DU 23 NOVEMBRE AU 18 DECEMBRE
Vernissage le Mardi 23 Novembre de 17 à 22 heures
Ouverture tous les jours de 14 h 30 à 19 h. (et sur rendez-vous) sauf Dimanche et Lundi.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5-ին, ժամը 17-էն կէս կէշեր:
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V — AVENUE GEORGE V - 75008 PARIS
Bernard Dédédjian et son Ensemble
ATTRACTIONS
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով՝ 763 - 38 - 54:
Մուտք 50 Ֆ.: Ուսանողներու կէս գին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Դեկտեմբեր 4-ին, ժամը 15-ին Մշակ. Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, գաւաթ մը թէյի շուրջ, Դեկտեմբեր 5, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15.30-ին Մշակոյթի Տուն, 9 ռիւ տիւ Սիռֆ:

Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Լ Ի Ո Ն

ՊԱՐԱՆՑՔԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20-էն սկսեալ՝

HOTEL SOFITEL

շքեղ սրահներուն մէջ:

կազմակերպութեամբ՝
C. L. F. A.
ԼԻՈՆԱՀԱՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ըստ սովորութեան՝ հայկական խանդավառ մթնոլորտ:

Անապարեցէ՛ք
ապահովել ձեր սեղանները:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻ

ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Հայերէն խօսուն,
ընտանեկան, սիրային, երգախառն,
գունաւոր շարժանկար:

✻

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS
film arménien — en couleur

PROMESSE D'AMOUR

- **18 DECEMBRE, SAMEDI, à 15 h.**
- **18 DECEMBRE, SAMEDI, à 18 h.**
- **19 DECEMBRE, DIMANCHE, à 18 h.**
- **20 DECEMBRE, LUNDI, à 20 h.**

AU STUDIO BERTRAND
29, Rue du Général Bertrand - 75007 Paris
Métro: Duroc

Pour les billets s'adresser:
— CABINET TERZIYAN;
21, Rue Lamartine — Paris 9e
— LIBRAIRIE PALOYAN;
9, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION CHIRAG;
26, Rue de Trévise — Paris 9e
— ALIMENTATION ARARAT;
118 bis, Rue Etienne Dolet, Alfortville
— RESTAURANT SEVAN;
1, Bd. Carnot — Alfortville
— BOUCHERIE DE LA GARE;
65, Bd. Rodin — Issy-les-Moulineaux

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE
— 2 Décembre, à 22 h 30:
OPERA COMIQUE — SALLE FAVART
5, Rue Favart, 75002 Paris — Tél.: 296. 12. 20

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ Հայ Մշակոյթի Տուն
Թատերական ներկայացում, Կիրակի, Դեկտեմբեր 12: Հայկական շրջուն թատերախումբի կողմէ (Լիբանանէն):

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Խաչեանի տօնածառի, ճաշ եւ ցայգահանդէսին:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 24-ին:
SPECIAL JEUNES - DISCO — 24 DECEMBRE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 15.000 Ֆ. Պետրոսեան հաստատութենէն իրենց հիմնադիրներուն Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի յիշատակին, նաեւ 1000-ական Ֆ. Պ. Գըլակ Ղազարեանէ եւ Պ. Միւղելյանէ:

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.- փոքրիկն Քէհէյեանի մկրտութեան Քէհէյեան ընտանիք 200, փոքրիկն Գարակէօզեանի մկրտութեան՝ Գարակէօզեան ընտանիք 300, Տիկին Հաթէմեան 100, փոքրիկն Ամաթի մկրտութեան՝ Ամաթ ընտանիք 500 Ֆ.:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Պ. Տիկին Սրբուհի Կօշկարեանէ 100 Ֆ., Պ. Գալայճորէն Գոչեան եւ Տիկին Զապէլ Գալայճեանի յիշատակին, Պ. Հրանդ Թէրզեանէ 50 Ֆ., Սրխեան ընտանիքէն Յովսէփ Գօճակէօզեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Ֆ.: